GUIDO'S GAZETTE 2019 JAN-JUN

Nummer 198A **Doos Gazette** **Januari 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Noodt doet creupelen op stelten gaen

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Het stalletje van Betlehem

De drie wijzen uit het oogsten waren nog alle drie blank!
Miroir du salut – Onze Lieve Vrouwe abdij - Clairmarais – 15° eeuw

Graag bedank ik iedereen die mij eveneens de beste wensen stuurde.
Het mailtje en compliment van Wanne Ingelaere – neem ik hier graag over
Beste Guido,
Bedankt voor het maken van Do's gazette. Het zal de geschiedenis ingaan als een belangrijk naslagwerk voor de geschiedenis van Poperinge.
Ik wens een vrolijk eindejaar en een voorspoedig 2019.
Vriendelijke groeten.,
Johan

Van Paul Ryckeboer kregen we droevig nieuws:
Guido,
Droevig nieuws, u hebt er misschien al kennis van gekregen door de advertentie in "Het Wekelijks Nieuws"

Francine, die was het hart en de nieren van "De Scheeranke" en wanneer gij ettelijke keren voor De Scheeranke bent opgetreden, dan zat zij daar voor veel tussen : het waren mensen van "ol 't tuzend" die voor de Brugse Poperingenaars mochten en moesten optreden - met in het achterhoofd : we kunn'n nulder even goed den pennink jeun'n lik an entwien angers...
Er waren veel Scheerankers in de uitvaart, zelfs veel Poperingenaars en nog veel volk - hetgeen de celebrant Luc Deschodt deed zeggen :" het doet goed nog eens een volle kerk te zien". Dat er veel volk was, was voor ons een troost.
Beste groeten en dank voor alles.
Paul Ryckeboer

Leven voor een ander
dat was haar leven

MEVROUW

FRANCINE DE CORTE

ECHTGENOTE VAN DE HEER PAUL RYCKEBOER

GEBOREN IN POPERINGE OP 5 AUGUSTUS 1935
EN PLOTS OVERLEDEN IN SINT-MICHIELS OP 28 NOVEMBER 2018.

BEZIELSTER VAN "DE SCHEÊRANKE"

DE UITVAARTLITURGIE, WAARTOE U VRIENDELIJK WORDT UITGENODIGD,
ZAL PLAATSHEBBEN IN DE SINT-MICHIELSKERK IN SINT-MICHIELS - BRUGGE (RIJSELSTRAAT)
OP DINSDAG 4 DECEMBER 2018 OM 10 UUR.
DAARNA VOLGT DE CREMATIE MET BIJZETTING VAN DE ASURNE IN HET URNEZANDGRAF
OP DE BEGRAAFPLAATS VAN SINT-MICHIELS.

Dag Guido ,
Veel leesplezier beleefd aan de laatste “Gazette “ . Maar in mijn tijd las pastertje Benoot iedere dag in de St.- Janskerk te 7:00 uur de mis van O.L.Vrouw lichtmis . (want deze heeft de kortste leesdienst !) Om 7:15 uur was de zaak geklonken . Pastertje Benoot werd nooit betrokken bij de kerkelijke diensten op de parochie want hij werd een beetje gezien als een “GEUS” . Hij was in zijn “ carrière “ immers legeraalmoezenier geweest en had nogal “ donker blauwe “ gedachten . Hij schreef trouwens ook onder de schuilnaam “ Radaf”.
De paster van dienst in de Penitenten was pastertje Six . Die rechtover de ingang van de school woonde . Hij was “ ruzel dooft “ en voor de eerste mis die ik voor hem moest dienen zei hij mij : ” Toontje in de” messe “ zeggen ik ’t miene” en “zeg gie moar stilletjes ’t joene” want” ‘k vertoant toch nie “. Na de mis kwamen soeur Hélène en soeur Anne - Marie mij geluk wensen met de schone uitvoering van de mis en met de vraag : “ En voe wuk goa je gie loater ler’n Toontje “ . Ik antwoordde heel positief : “ Voe misjonoaris masoeur ! “ Ik kreeg sedert dien iedere zondagmorgen na de mis ” koekestuten” met chocomelk . Mijn vraag is nu : “ Kreeg je gij dat ook ? “
Groeten ,
Toone

Toone, dat herinner ik mij alleszins niet – koekestutten met chocomelk! Vandaar dat je zo kloek geworden bent! Maar ik kreeg wel een halve frank per mis!
Guido

Van mijn kameraad Wido kreeg ik de volgende mail! Ik kan al mijn lezers aanraden om op Wido’s website eens te gaan kijken!

Beste vriend van Frans-Vlaanderen,

Na het succes van de eerste editie van mijn boek ***Olla Vogala, het verhaal van de taal van de Vlamingen, in Frankrijk en elders*.** heeft de Bretoense uitgever Yoran Embanner beslist om een tweede **herziene** druk uit te geven. Dit tweetalig boek is sinds vandaag opnieuw beschikbaar. Een ideaal geschenk voor de feestdagen, en ook voor uw Franstalige relaties.
Voor meer informatie klik op https://www.widopedia.eu/olla-vogala
Olla Vogala kreeg ook een zeer positieve recensie in het … Bretons. Klik hier voor de vertaling van Bretonskenner Jan Deloof : https://www.widopedia.eu/olla-vogala-recenseert-men-ook-het-bretons
Volgende week verschijnt ook mijn nieuwe, tweetalige publicatie, ***Het meten van de tijd, symbolen en tradities – La mesure du temps , symboles et traditions.*** Reserveer snel uw exemplaar want de oplage is beperkt.
Klik hiervoor op https://www.widopedia.eu/het-meten-van-de-tijd
Een fijn eindejaar gewenst.
Wido Bourel
www.widopedia.eu

'*t Neerhof*

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid. De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek* **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe' kreeg 4 artikels bij en loopt nu tot het jaar 1200!*

https://tneerhofvzw.be/

Hou onze website in de gaten! Lees alle artikels - Aangezien de site voor ons krap aan het worden is – gaan we binnenkort artikels moeten verwijderen!

Lied uit de oude dagen

Misscheut van eenen jaeger

Stemme: Het is de liefde die mij heeft verleyd

Lest in het lieve mey saisoen,
Heb ik my vroeg ter jagt begeven,
Eer dat de zon het jeugdig groen
Door haere straelen deed ‘erelven
Met myn honden die my verzelden
Trok ik door de bedauwde velden
Voorzien van weytas en snaphaen
Ben ik met vreugde, als jaeger uytgegaen.

Ik trok menig bosken in
Waer ik met lust het wild kon schieten
Alles ging wel naer mynen zin
Zo jaegen kost my nooit verdrieten
Menigen haes wird door myn honden
Tot onder myn snaphaen gezonden
Sneppen, patryssen, merrelaen
Dat ik op ’t lest wierd van het wild belaen

Zeer voldaen van myne jagt
Verliet ik bossen en dreven
En ik ging met bly gedagt
My in ’t open veld begeven
Van ver zag ik een kudde schaepen
Weyden en t’saem hun voedsel raepen
Maer hoe verblyd was mynen zin
Als ik daer by vond een jong herderin

Door haer schoonheyd als versteld
Zet ik my nevens haere zeyde
‘k sprak : godding van ’t groene veld
In dees aengenaeme weyde
Wilt toch myne klacht aenhoren,
Ik ben een jaeger vol devoiren
Die u met een oprechten zin
Komt vraegen naer uw liefde en wedermin.

Neen, jaeger, vertrekt van my
En wilt uwe klagten staeken
Laet my in dees grone wey
En wilt u in stad vermaecken
Een jaeger tot de jagt gedrven
En kan zo stil en gerust niet leven
Als een herder of herderin

Daerom zoekt in de stad uw wedermin

Schoonste beeld die ik ooyt vond
‘k zweer u by hemel en aerde
Dat ik u van nu terstond
Zo hoog houden zal in waerde
Als een koning zyn koninginne
Schoon gy maer zyt een herderinne
Daerom geeft my uw hand op trouw
En laet ons ’t saem leven als man en vrouw

Weg! Verraer, met uwen eed
Waer door dat ‘er zo veel maegden
Gebragt zyn in het hoogste leed
Die op dat woord de kanse waegden
Meend gym y zo tot u te tgrekken
Ik zal met myn schaepen vertrekken
Gaet gy naer stad met al uw list
En denkt: die laetste scheut, ben ik gemist.

De Penitenten, het Maenstraatje en de Muur

In het vorige nummer van Doos Gazette gingen we in op de 'her-ontdekking' van de schouw uit de 17de eeuw, de oudste schouw van Poperinge. Het klooster kocht dit huis aan in het jaar 1643.
Hier gaan we in op de aankoop van de Grauwzusters van de gronden aan de andere kant van hun klooster waarbij ze het Manestraatje innamen.

De Mane *op de Coutter kennen we van oudere akten. Op de* **5de april 1556** *wordt er een stuk grond 'bachten de Maene' verkocht.*

5 april 1556 – Erf bachten de Maene op de Coutter - Halmen SAP 364

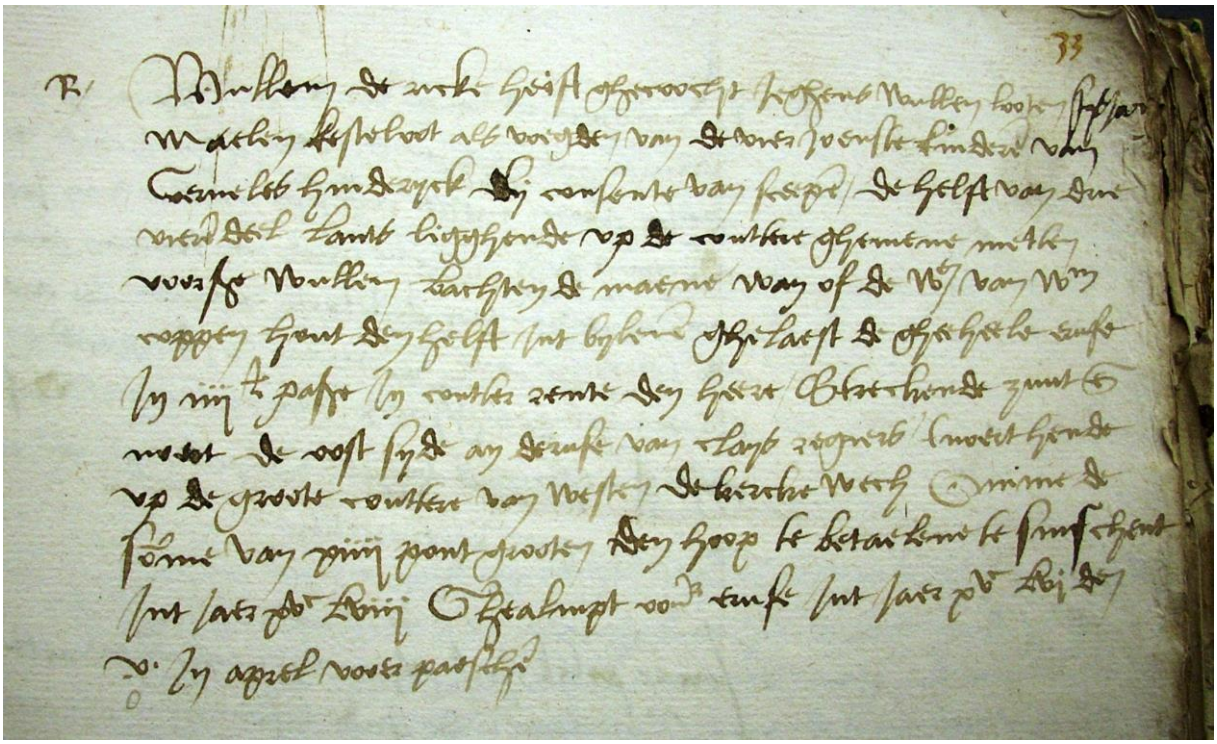

Wullem Dericke
heift ghecoocht jeghens **Willem Looten, Jaspar ende Maelen Kesteloot**
als vooghd van de vier joenste kinderen van **Cornelis Hynderick**
by consente van schepenen, de helft van drie **vierendeel lants ligghende** op **de Couter**
ghemeene metten voorseide Willem - **bachten de Maene**
waerof de weduwe van Wullem Coppen hout den helft int byleven
ghelaest de gheheele erfve in iiij pond parisis in coutherrente den heere –
streckende zuut ende noert
de oostsyde an derfve van **Clays Regners**,
tnoerthende up **de groote couttere**, van westen **de kerckewech** -
omme de somme van xiiij pondt grooten den hoop te betaelene te sinxschent int jaer xvc lviij
Ghealmpt over erfve int jaer xvc lvj den v in april voor paschen

Toch even omzetten in het gewoon Vlaams:

Willem Derycke, heeft gekocht tegen Willem Looren, Jaspar en Maelen Kesteloot – als voogd van de vier jongste kinderen van Cornelis Hynderick – en met akkoord van de schepenen –
Drie vierendeel land, liggende op de Couter, samen met de voorseide Willem – achter de Maene – waarvan de weduwe van Willem Coppen de helft in bijleven houdt –
Gelast het gehele erf in 4 pond parisis couterrente aan de heer –
Strekkende zuid en noord – de oostzijde aan het erf van Clays Regners-
't noordeinde op de Grote Couter – van westen de Kerkweg
En dit om de som van 14 pond grooten alles samen – te betalen met pinksteren in het jaar 1558.
Gehalmpt in het jaar 1556 op de 5de in april voor Paesen

Een andere akte die ons de situatie enigszins uitlegt, is er ene van de 20ste januari 1603. Ze dient in twee delen gelezen te worden en ze luidt als volgt:

20 januari 1603 – Hofstede op 't Maanstraatje - Halmen

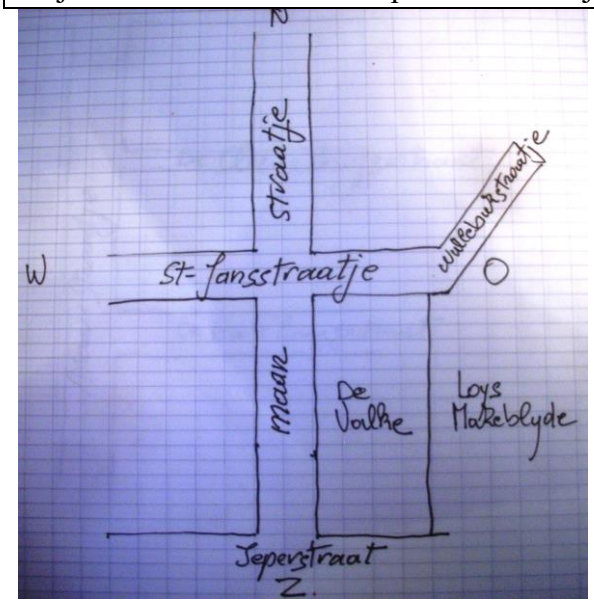

Ghelein Quaghebeur
Heeft ghecocht jeghens **Jaecques de Pape filius Mathieu**
eene behuusde hofsteede ligghende op **dyperstrraete**,
groot van lande ofte daer ontrent 7 ghemet
daer jeghenwoordelick **Pieter de Witte**
by tiltre van pacht op woont,
met alle de groene ende drooghe cathylen daer op staende,
mortelvast, naghelvast ende cavelvast,
hier onder begrepen de block van acht hondert hommelpitten,
staende der zelver hofstede
streckende van vooren ter zelver straete,
achterwaert tot **tMaenstraetken,**
commende langhst **St. Jans straetken,**
van oosten Loys Makeblyde, ende Francois Diedeman,

Even een stukje uitleg:
Ghelein Quaghebeur heeft dus van Jacques de Pape, de zoon van Mathieu, een behuisde hofstede gekocht die op de Yperstraete ligt.
De Yperstraete is de huidige Ieperstraat.
Het land is omtrent 7 gemeten groot en wordt momenteel door Pieter Dewitte gepacht met alle groene en droge catheilen daarop staande. Er is niet alleen een woonst maar ook een hopveld dat uit **800 hommelpitten** *bestaat – toch een groot hopveld.*
Dit stuk grond en hopveld vinden we ook in een later akte terug en daar wordt het hopveld 'De Valke' genoemd.
Het is dus duidelijk dat het toenmalige Maanstraatje het huidige Valkestraatje is.
De herberg 'De Valke' stond nog later – rond 1620 – aan de andere kant van het huidige Valkestraatje.
En verder wordt dit hopveld begrensd door het Sint – Janstraatje.
Dit straatje wordt in andere akten ook het Wullebukstraatje genoemd.
Voorbij het stuk 'De Valke' maakte het een hoek en liep van daar richting het Strekstraatje.

Het Sint Jansstraatje bestaat eigenlijk nog wel en is de doorsteek langs de pastorie van Sint Jans.

Het Sint-Jansstraatje ook eertijds het Wullebukstraatje genoemd.

Er is nog een tweede deel aan deze akte en dit luidt als volgt:

Item noch drye ghemeten landts ligghende inde **Eedewaerthouck**, teenen dryehouckstick emmers de plecke zoo die gheleghen is wesende gheplandt commende metter zuutzyde jeghens **de groote Brugghestraete**, twestende de wedewe van Jan vande cappelle, van oosten Thomas Loot, de **noortzyde tCleen Brugghestraetjen**

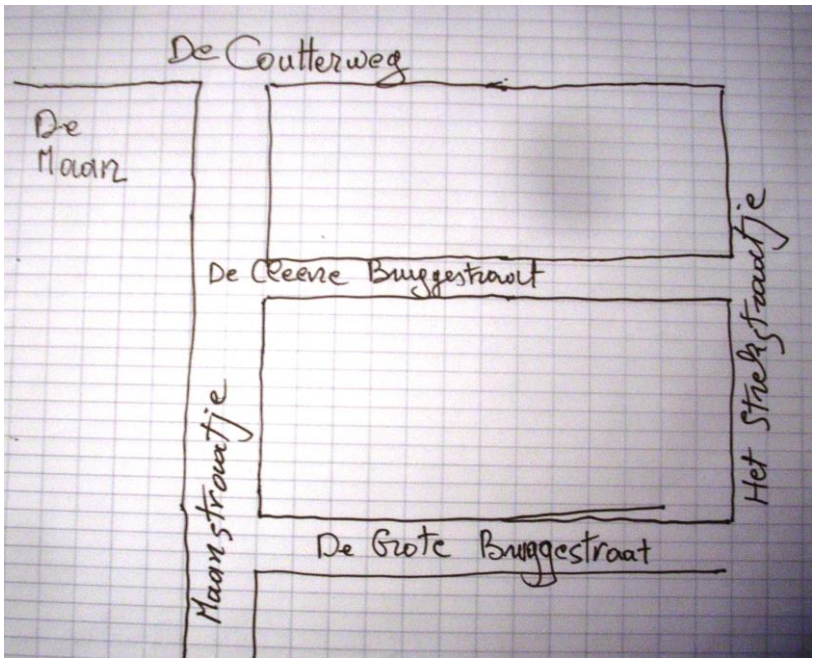

Ook hier voegen we een schets bij – zodat de situatie duidelijk wordt.
De maan lag dus tegen de Couterweg, de huidige Komstraat.
De Cleene Bruggestraat liep parallel met de Grote Bruggestraat van het Maanstraatje tot aan het Strekstraatje, de huidige Heilig Hartstraat.

De rest van de akte luidde als volgt:
Ghelast bede voorschreven partijen met xxiiij – *24* - pond parisis tjaers - den pennynck xvjde – *de penning 16* - ten proffytte van François Devos,
ende voorts met iij schele iiij denier tjaers den heere dezer stede zonder meer –
dachterstellen te zuuveren by den vercoop totten eersten in sporkel[1] 1603,

[1] Sporkel : februari

omme de somme van twee hondert vichtien ponden grooten vlamsch al tghonne voorschreven te betaelen hondert ponden grooten ghereet, metten halm,
vijfenseventich ponden grooten te baefmesse, xvj ponden ende vier ende de resterende somme bedraeghen ghelyck lxxv ponden grooten te baemesse inden jaere xvjc ende vyfve daer naer volghende al zuuver ghelt, boven tcapitael van de bovenschreven losrente
Vorts xx schele parisis te godtspennynck,
vj pond parisis voor de kercke van Ste. Bertens ghelyck vj ponde parisis voor den ghemeene aermen,
zes pont grooten voor den vercooper,
eenen hoedt, acht pont grooten te lijfcoop, al ten laste vanden blijver,
zeker van toecomende jaeren ten proffytte van Pieter de Witte,
volghende de pachtbrief onder den zelven Witte rustende
danoff tproffyt vanden jeghenwoordighe jaere wert half en half
Aldus ghehalmp)t over erfve opden xx january 1603

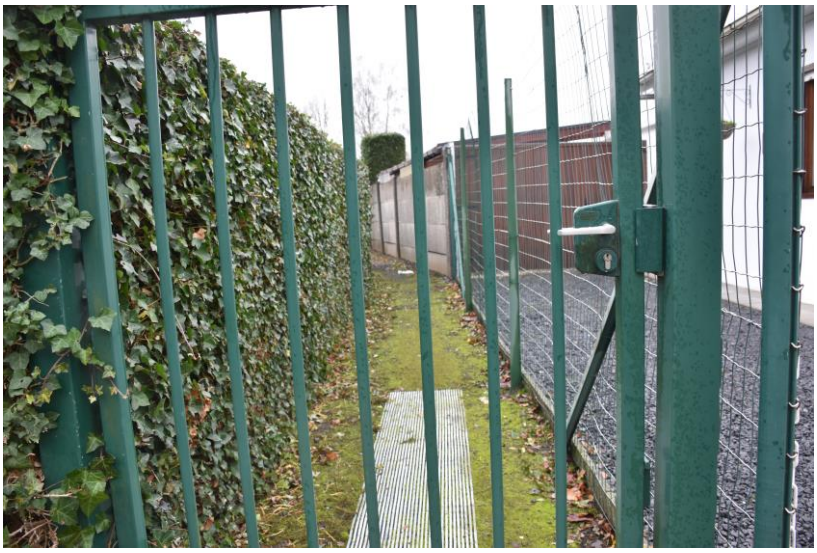

Valkestraat – of het vroegere Maanstraatje.

Het 'Cleen Brugghestraetje' zoals het er nu uitziet. Ondertussen heeft men er een stevige groene poort voorgezet en is het een particuliere 'weg' geworden.

We halen er ook nog een keer de eerste kadasterkaart van Popering bij – rond 1835 opgemaakt, waarin duidelijk te zien is dat de gebouwen van het klooster eigenlijk in het verlengde liggen van de huidige

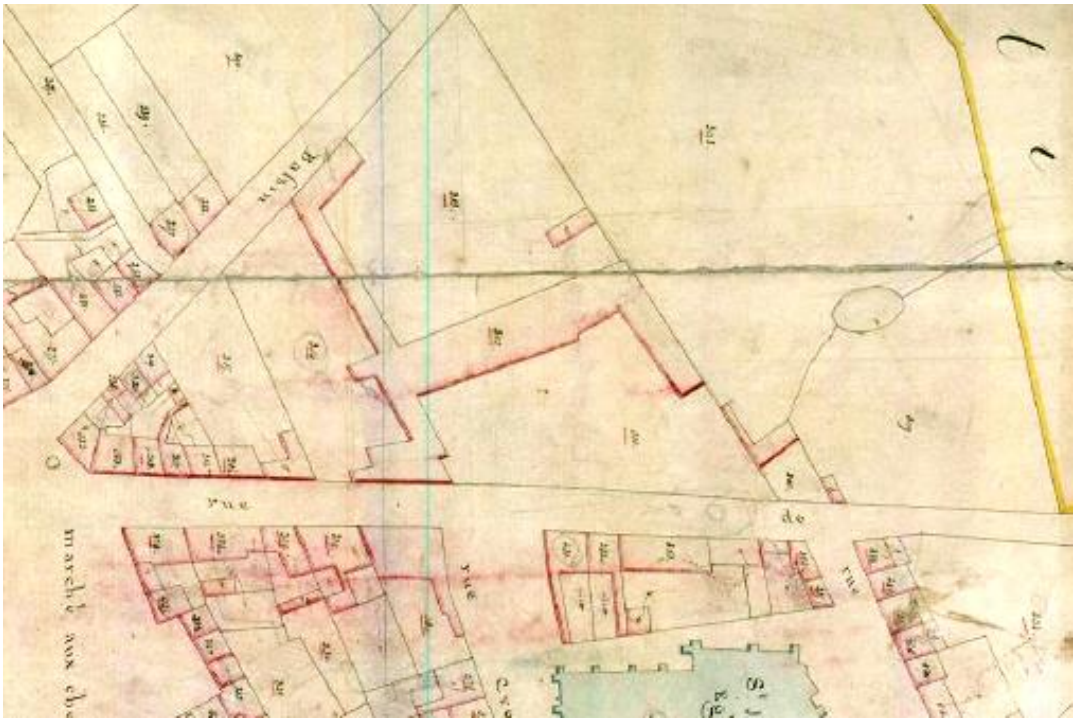

Zoals we vorige maand in 'Doos Gazette' zagen had het klooster van de Grauwe zusters reeds in 1643 uitbreidingsplannen.
Ze kochten immers op de 9de maart 1643 het huis op de Ipderdamcoutter.
En zo kunnen we naar het jaar **1644,** *toen de skyline van Poperinghe getekend door* **Vedastus du Plouich**. *Echt realistisch zal dit wel niet geweest zijn, want hij probeerde toch alle belangrijke gebouwen van Poperinghe in één tekening te vangen.*
Voor ons is nu interessant dat hij de kapel van de 'Grauwe Susters' duidelijk tekende.
We zien het torentje duidelijk omhoog steken en om alle twijfel weg te nemen heeft hij er 'Grauwer Susters' bijgeschreven.

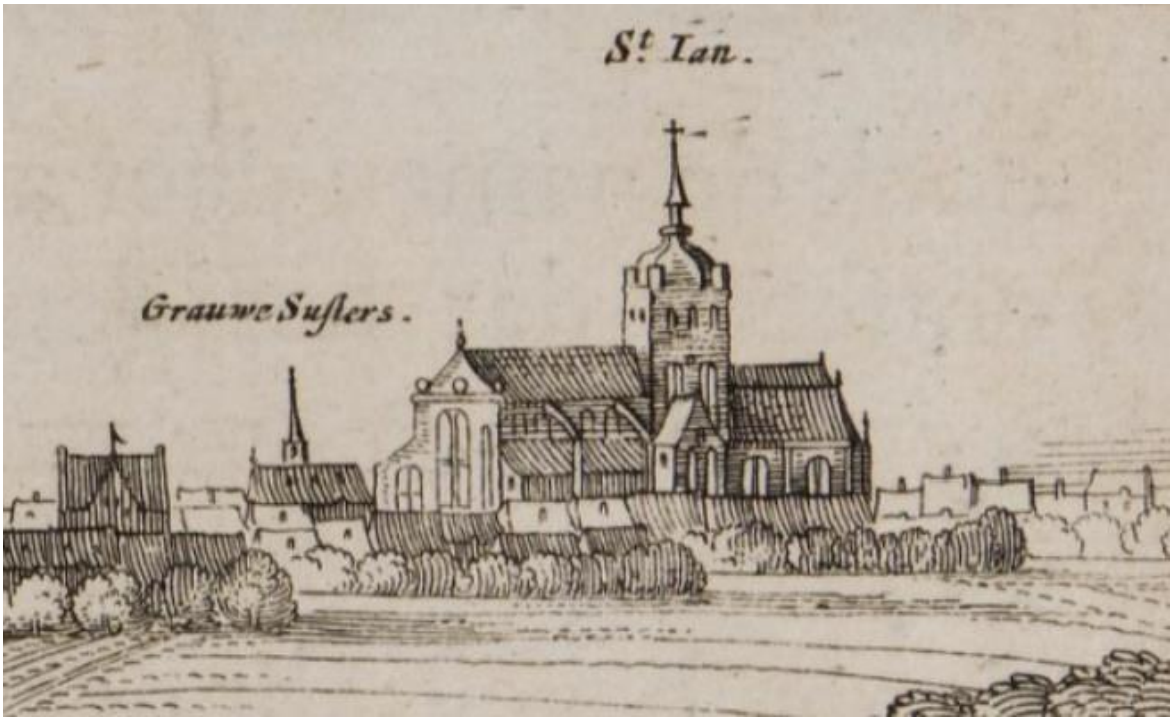

Met de Beeldenstorm werd het klooster en de kapel zwaar beschadigd. De beelden van St. Franciscus – de heilige Catherina en van Sint Margriete die op het altaar stonden dienden vervangen te worden, net als het beeld van O.L. Vrouw – van St. Pieter en van Marie Magdalene.
Tegen 1644 was de kapel echter weer helemaal hersteld en kon ze pronken op deze tekening.

De plannen van de Grauwe Zusters waren echter groter. Ook aan de andere kant van het klooster, waar het Maanstraatje liep, wilden ze een uitbreiding bekomen.
Op de 6de augustus 1649 *werd een voor hen heel belangrijke akte opgemaakt, die we in de register van de renten vonden.*

*Op de **6de augustus 1649** krijgt moeder overste **Agnes Tacq** de toelating om een straatje langs het klooster te incorporeren.*
Opdedrinck schrijft over deze overste het volgende:
Zuster Maria Agnes der Meswordinge Tack – 2 oktober 1638 – 1674 – geboortig van Rijssel, werd op twintigjarigen ouderdom in 1624 geprofest. 't Was die overste die het kloosterslot aanveerdde en de hervormde regel der recollectinen.
Er verbleven toen in 't zusterhuis 24 geprofeste religieuzen en een novice. Volgens het doodboek die ze zeer ieverig en zeer stichtende noemt, ontsliep ze voor den hemel op 19 november 1677. Tot gedachtenis der hervoming welke zij in 't zusterhuis inbracht, bewaart men er haar geschilderd afbeeldsel dragen het opschrift: nata est anno 1604, Christianus Ellieul fecit anno 1666.
Christiaan Ellieul heeft dit portret dus geschilderd in het jaar 1666, dus toen zuster Tack nog leefde. Zou dit portret nog bestaan? En zoja, wie kan ons een goede foto hiervan bezorgen?
Tijdens het bestuur van Moeder Tack, heerste er binst, de jaren 1645 en 1646 in het klooster en ter stede van Poperinghe een besmettende ziekte welke men de pest noemt in de overblijvedde registers der parochiale kerken; vijf of zes religieuzen stierven er van, de eerste op 6 juni 1645, de laatste op 26 oktober 1646.
We halen hierbij eerst de Franse tekst aan zoals we die vonden in de register van de renten.

6 augustus 1649 – **De rekweste - Het straatje van het klooster van de Penitenten** - Renten SAP 399

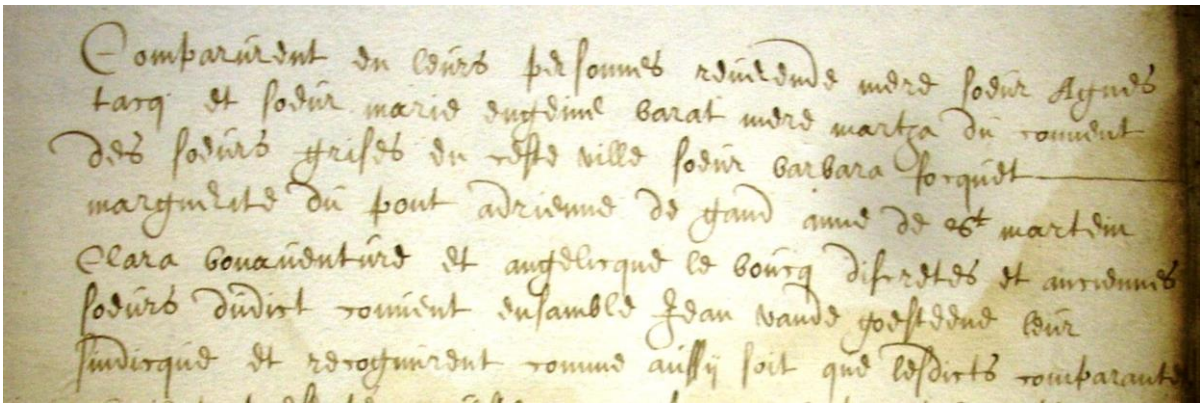

Comparurent en leurs personnes
Reverende **mère soeur Agnes Tacq** et soeur Marie Eugenie Barat, mere Martha du convent des soeurs grises en ceste cille, soeur Barbara Focquet, Marguerite Dupont, Adrienne

de Gand, Aimé de st. Martein, Clara Bonaventure et Angelicque Leboucq, discretes et anciennes soeurs dudict convent ensamble
Jean vande Goesteene, leur sindicuqe et recognurent come aussy soit que lesdicts comparants auroient presenté **requeste a monseigneur le prelat** de St. Bertin tendante a ce qu'il luy plairoit leur donner permission et license de pooir **incorporer en leur enclos une mesure et demye d'herbaige a eux appertenant**
et comme aussy et en particulier **la rue** faisante separation de leurdict convent et ladicte pieche de terre - par laquel du passé la procession de ceste ville prendoit son tour et le tout ferrer de murailles –
soubs **offre et promesse** par eux faicte de faire faire **une nouvelle rue de la mesme grandeur et largeur** que celle susdicte au bout et au coing de la dicte pieche d'herbaige – le tout a leur despens sur laquelle requeste paravant aucune chose y disposer auroit esté dict par appostille -
quicelle seroit monstré au prevost de ceste dicte ville pour par luy ouyr sur le contenue en icelle les gens de loy de la dicte ville et sur tout reservir de son advis a quoy il auroit du demps statisfaict et en ce faisant ouy particulierement ceux de la dicte loy en presence des confaux lesquels non plus que ledict preuvost nout trouve aulscune difficulte daccorder le contenu en leur dicte requeste ce que de faict mondict seigneur leurs auroit a la suitte de ce accordé et autorisé de pooir a leurs despens incorporer en leur enclos tand ladicte mesure et demye dherbaige que ladicte rue et le tout ferrer de murailles a charge et condition de par lesdictes religieuses comparantes faire faire a leurs despens comme elles ont promis et promectent par les presentes une **aultre rue** au bout et au loing de ladicte pieche d'herbaige et sur leur propriete de mesme longeur et largeur competente
comme aussy continuer le payement annuel des rentes fonsieres aux escheauces ordinaires que lesdicts six quartieres de ladicte herbaige **doibvent a ladicte abbaye**
et pour recognaissance particulier de ladicte grace et permission d'incorporer ladicte rue en leur convent - comme dict est,-
representer annuellement et a tousjours au jour du veneable **sainct sacrament**
deux religieuses professes ou layes de leurdict convent a effect d'entendre et ouir **la grande messe** quy se celebra en l'eglise de sainct Bertin joincante la prevost de ceste dicte ville par mondict seigneur le prelat son preuvost ou aultre son commis
et a l'offertoire de la dicte messe luy presente ou a l'ung deux et en effect a celuy faisant l'office divin **un chapeau de roses** et declarant a haulte et intelligible voix que par la grace
et faveur particuliere de mondict siegneur –
leur convent se trouve presentement **enfermé de murailles** auquel sont incorporer mesure et demye d'herbaige et signament **une rue** quy faisoit separation de leurdicte convent et ladicte pieche d'herbaige par laquelle du passe la procession de la ville prendoit son tour
et que pour obtenir semblable grace et permission n'avoir requir ny faict aucunes poursuittes vers aultres que vers mondict seigneur le prelat ce quayant dict mectre et delivrer ledict **chapeau de roses** en ses mains ou a cest cesluy faisant l'office divin – comme dict est - pour par l'ung deux le mectre sur l'autel et a charge aussy de par lesdictes comparantes comme elles ont pareillement promis et promectent par ces presentes comme dessus de procurer a leurs despens et impetrer de sa majeste lettres damortissement de six quarties et rue susdicts et tellement faire en sorte qui ledict Ste. Prelat son cuccesseur et son abbaye ne soient aucunnement a raison demolester ny rechercher en quelle facon - que ce soit - promectant les indemner et descharge vers tous que appartiendra a tous despens dommages et interests quelles ont accorde et consenty,
accordent et consentent par lesdictes presentes

estre executables sur les biens temporels de leur dict convent presant et advenir acceptant a juges messeigneurs les privé et grands consaux - ceulx de Malines de Flandres, d'Arthois et leur subalternes - sans les pooir decliner renoncantes par leurs foy et voeux de religion a touttes choses contres a les presentes mesmes a tous droits et previleges introductes en leur faveur
Actum present maitre Joos Cheys, bourgmaitre, Frans Pierins et Jean vande Fosse, eschevins
Le vi d'aougst 1649

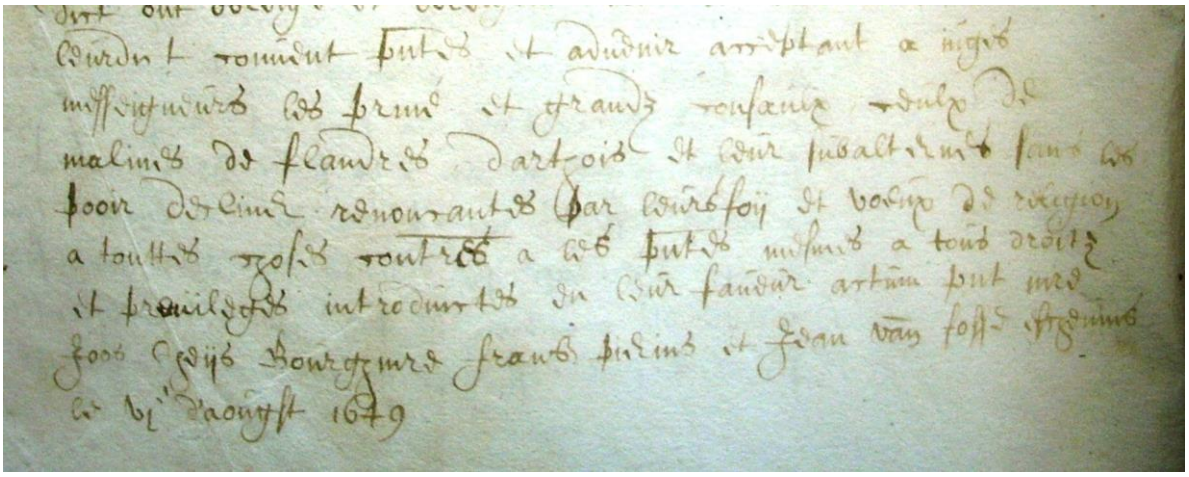

Opdedrinck kende blijkbaar het bestaan van de vorige akte niet. Hij schrijft het volgende:
Ten jare 1650, op 24 juli, kwamen de zusters in bezit van eenen boomgaard, een gemet en half groot, en van eene straat, langs welke, de groote processie eertijds voorbij trok en die den boomgaard van de aanpalende gronden afscheidde. Die aanwerving geschiedde met de toestemming van den zeer eerweerden vader in christo **Antonius Laurin** (1641 – 1650), abt van Sint Bertinusabdij.
De religieuzen mochten terzelvertijd den ingelijfden eigendom met eenen muur omsluiten. Eene dubbele voorwaarde was tot die aanwerving vereischt. De gemeente was verplicht eene nieuwe straat te leggen van gelijke lengte en breedte als den weg die nu van den kloostereigendom deel miek. Telken jare moesten twee choornonnen of wel ook leeke zustes de solemneele hoogmis op H. Sakramentsdag in de Sint Bertinuskerke bijwonen, meebrengende een kapeel van roozen of roozenhoed, dien bloemtuil moesten zij aan de offerande der H. Mis den dienstdoenden priester ten offer brengen en eenstijds met luider stemme van de goedjonstigheid van Sint Bertinsabt getuigenis geven.

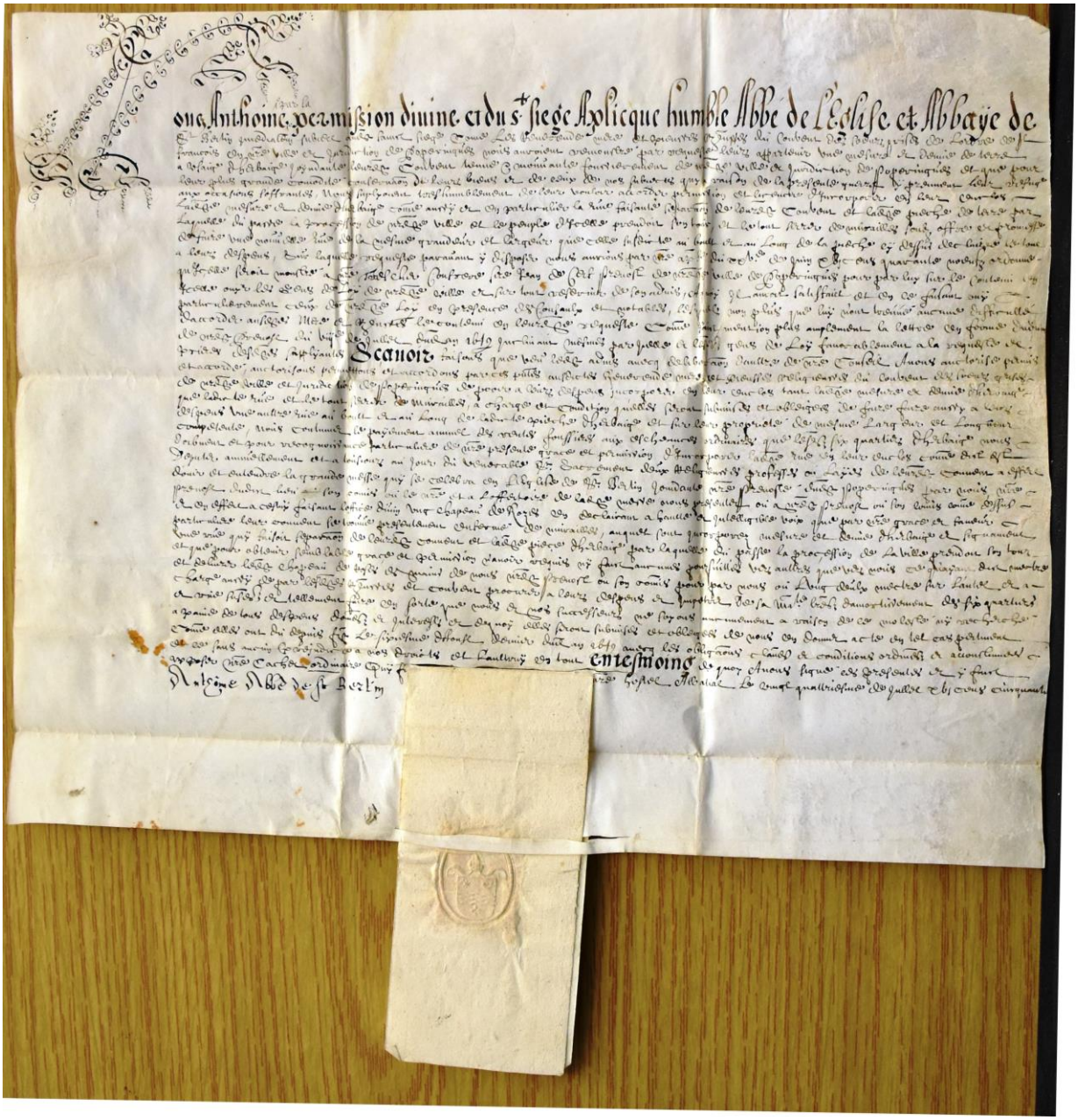

De akte waarmee Opdedrinck rekening hield, is diegene die in ons Poperings Stadsarchief onder het nummer A66 bewaard wordt.
Deze akte begint met uit te leggen dat er een 'requeste' van de zusters gedaan werd en dat men na deliberatie in 'notre conseil' – of onze raad – het volgende besloten werd.
We lezen deze akte vanaf '

Scavoir faisons

que veu ledict advis avecq deliberation daultre de notre conseil[2] – avons auctorise, permis et accordé - auctorisons, permettons et accordons par ces presents –

ausdictes reverende mère et prieusses rerligieuses du convent des soeurs grises de notredit ville et jurisdiction de Poperingues

de jooir a leurs despens incorporer en leur enclos tant ladicte mesure et demie dherbaige[3] que ladicte rue et let out serrer de murailles,

---

[2] De raad die hun advies gegeven heeft – zal wel de raad van de Sint Bertinsabdij geweest zijn.

a charge et condition quelles seront submise et obligier de faire faire aussy a leurs competentce,
nous continuer le payement annuel des rentes fonssiers[4] aux eschevins ordinaires que lesdites six quartier[5] dherbaige nous doibvent
et pour recognoissance particuliere de notre presente grace et permision d'incorporer ladicte rue en leur enclos comme dict – est deputer annuellement et a tousjours au jour du venerable Saint Sacrament leur religieuses professes ou layes de leurdicts convent a effere douir et entendre la grande messe quy se celebra en l'égise de Saint Bertin –
fondance notre prevoste dudict Poperinghes par nous notre prevost dudict lieu, son comis ou le notre et a loffertoire le ladict messe -
nous presenter ou a notre prevost ou son commis comme dessus et en effect a cesluy soisant l'office divin **une chapeau de rozes[6]** en declairant a hautte et intelligible voix que par notre grace et faveur particuliere leur convent se trouve presentement enfermé de murailles,
auquel sont incorporere un mesure et demie dherbaige ou six quartiers –
et une rue quy faisoit separation de leurdicts convent et ladict piece dherbaige par laquelle du passé **la procession de la ville[7]** prendont son tour[8]
et que pour obtenir semblable grace et permision n'avoir requis ny faict aucunes poursuittes vers autres que vers nous –
ce quayant dict mectre et delivrer ledit chapeau de roses en mains de nous notredict prevost ou son commis pour par nous ou l'une deulx mectre su l'autel
et a charge aussy de par lesdicts soeurs et convent procurer a leurs despens et impetre **de sa majesté lettres d'amorticement[9] des six quartiers et rue susdict**
et tellement faire en sorte que nous et nos sucesseurs ne soyons uncumement a raison de le molesté ny recherché à pauve de tous despens dommage et interessé
ce dequoy elles seront submises et obligé de nous en donner acte[10]
en tel cas pertinent comme elles ont du depuis signer **le sixiesme d'aoust dernier dudict an 1649[11]**

aveq les obleqations, clauses et conditions ordinaires et accoustumer et ce sans aucun prejudice de nos droicts …
En verder wordt deze acte door de abt ondertekend en zijn zegel wordt er aan gehangen.

Het verkrijgen van die toelating van 'sa majesté' verliep niet van een

---

[3] Herbaige – wordt door mijn vertaalcomputer omgezet als kruidentuin
[4] De 'rentes fonssiers' zijn de grondcijnzen of grondtaksen – de zusters dienen deze dus verder te betalen
[5] 'six quartier = 6 vierendelen of dus anderhalf gemet
[6] Chapeua de rozes = rozenhoed
[7] La procession de la ville = de processie van de stad – later wordt er geprecisseerd dat het de processie van de parochie is – dus de O.L. Vrouwprocessie
[8] Prendont son tour – dus de keer van de ommegank
[9] De zusters dienen dus ook –lettres d'amorticement' of 'uitdovingsbrieven van zijne majesteit te kunnen voorleggen – ze dienen dus ook toelating te verkrijgen van de koning om deze straat in te nemen en te vervreemden van het gemeenschappelijk goed.
[10] Het zijn dus de zusters die een dergelijke acte van de koning dienen te bekomen – vooraleer de rest van dit belsuit in voege kan komen.
[11] Zie de akte hiervoor van de 6de augustus 1649

leien dakje.
De oppositie kwam misschien wel uit een niet verwachte hoek. Het was immers **Philibert van Beveren,** *de pastoor van de Sint Janskerk die deze zaak niet zo maar klakkeloos wilde aanvaarden. Hij trok naar de raad van Vlaanderen en zijn dossiertje ligt daar nog altijd. We gingen het inkijken.*

Raad van Vlaanderen – Nr. 12132 – Rijksarchief Gent

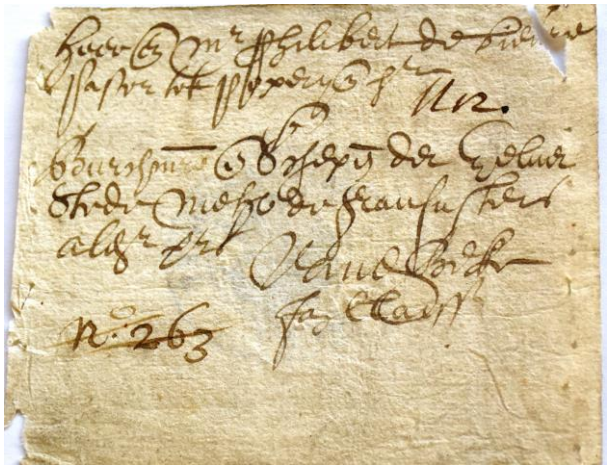

Heer ende meester Philibert de Beveren – pastor tot Poperinghe heescher
Jeghens
Burghmeesters ende schepenen der zelver stede metgaders de Graususters aldaer verweerder
Vanden Brel – Jan Clais
Nr. 263

Furny – *gediend* - den **xij** – *12* - **octobre 1650**
Inventaris omme heer ende meester **Philibert de Beveren** – pastor vande prochie van Ste. Jans tot Poperinghe – heescher by requeste an zyne majesteit ghepresenteert ende hier thove gherenvoyeert[12] ter eener zyde
Jeghens burchmeesters ende schepenen der zelver stede metgaders de moeder ende religieusen vande susters alhier verweerders ter anderen
Voor hooghe ende moghende heeren myn heeren vande Raede in vlaenderen

Alvooren dheescher exhibeert[13] zynen procuratie opden procureur VandeBeke - cotte A
Item zyne requeste ande majesteit ghepresenteert metter brieven daerby die hier thove gherenvoyeert is – cotté B
Voorts zyn replicque ghedient den viij maerty 1650 – cotée C
Ende ten lesten zyn triplicque metter requeste daerby die gheexhibeert is den jste july 1650 – cotte D

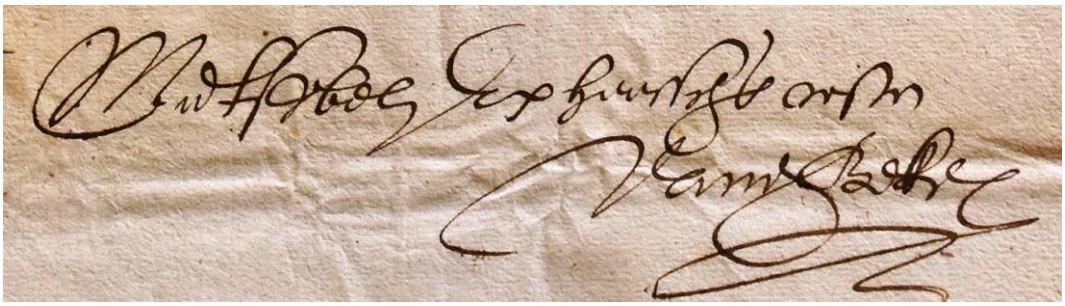

[12] Renvoyeren = terugsturen

[13] Exhiberen = voorstellen

Metgaders welcken
Heeschende costen
VanBeke
Het eerte stuk dat in het dossier zit is de 'procuratie' of de wettelijke aanstelling van de advocaat – die in die tijd 'procureur' genoemd wordt – van Van Beveren.

Procuratie

Compareerde in persoone voor my onderschreven openbare notaris sconyncx residerende binnen den stede van Poperynghe,
inde jeghenwoordigheid van de naerschreven ghetuughen, heer ende meester **Philibertus de Beveren,** pastor van St. Jan binnen der zelve stede,
den welcken in zyne stede ghestelt, gheconstitueert ende machtigh ghemaeckt heeft (soo hy doet by desen) zyn procureur ad lites in amplissima forma **N. vande Beke**, procureur postulente inde raedt van Vlaenderen ad ommes causas,
specialick omme te besorghen ende vervolghen eenen zaecke, die den heer comparant heeft, voor hooghe ende moghende heeren, myne heeren vande zelve raede, jeghens d'eerweerde moeder vande zusterhuuse deser stede,
raeckende 's incorporatie van eenighe huusen ende ammorcificatie van eenighe landen ende straete,
met zulcke macht ende authoriteyt als een procureur ad lites in amplissima forma behoorlick gheauthoriseert, toestaet ende competeert, met ratificatie van alle voorgaende procedueren alreede inde zelve zaecke ghedreghen –
al waert zoo dat de zaecke breeder last behoefde dan voorseit is, belovende opt verbant als naer rechte te houden goedt, vast ende van weerden alle t'gonne den gheconstitueerden ghedaen ende ghebesoigneert[14] zal hebben.

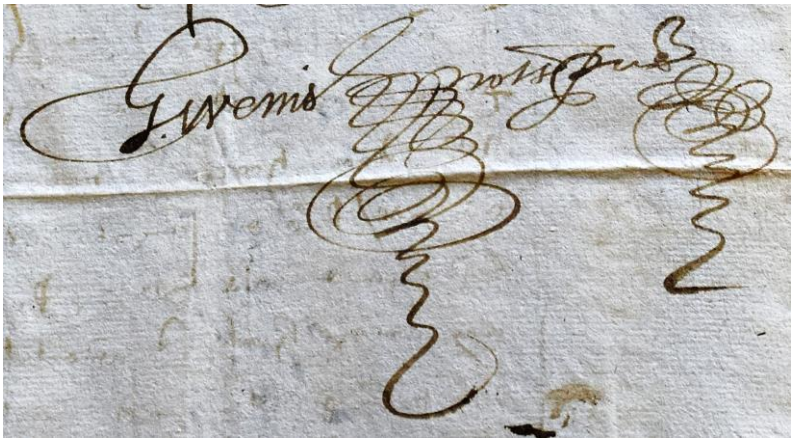

Actum ten comptoire myns notaris onderschreven inde presentie van Nicolays Dydeman ende Frans Wenis ghetuughen hier toe begroet – die de minute deser respectivelick hebben onderteeckent den vierden dagh van october xvjc neghenenveertigh
Toorconde

Na dit bewijsvan aanstellling van advocaat vinden we in het dossier de 'supplicatie' of 'smeekbede' van de pastoor.

Supplicatie

Au roy
Remonstre tres humblement maitre **Ghilibert de Beveren** – pasteur de la paroiche de Saint Jean a Poperinghe, que la reverende mère et religieuses du cloystre des grises soeurs d'illecq pretendens d'augmenter notablement l'esteneure

[14] Besoigneren = verzorgen

D'icelluy leur cloistre ayans a c'est effect achatté diverses pièces d'herbages,
construit a celluy et un losquet[15] il y at eu cydevant
et pas encores presentement **diverses maisons**
qu'ils pretendant defame bastir une muraille allentour d'icelluy leur cloiture augmerité comme jusdict,
par tout quoy l'eglise et la curé dudict lieu vriendroit a estre notablement interressé et prejudicié considence que par le bastiment de la large muraille ladict èglise viendroit a estre notablement obscurié[16]
et par l'incorporation de ladicte rue par laquelle annecx grande denotion at de tous temps accoustive de passer **la procession de ladicte paroiche**
et y at acres plu libre a ladict èglise qu'il ny aurat cy a pris ladict rue se venant a fermer comme suject
et que ladicts maisons venant a s'abatyre audit lieu, auquel cy devant ont foullu demeurer divers menagers – les droicts et emoluments qui en joissonerat memenir a la dicte èglise et curé serons not ablement diminué au grand perjudice du remonstrant et de les successeurs que se sont obligé en componer leur maintien de ladict église et curé en advenir
V.M. de tant plus que l'une crois poinct que ledicts soeurs grises ayent obtenu d'octroy en tel cas requis pretendantes par ainsy contre droits et les placcarts de le majeste acquerir et s'approprier ledict herbay es et en abatre les maisons au prejudice de ladict curé et église

Suppliant tres humblement voulloir estre fermé de loy accorder et faire depescher provision de juistice, en tel cas requis, a l'effect de conserver en ce cas a ladict curé et éflise 'lacienne possession de lesdicts droicvts et au remmont les proufficts et imoluments, qu'aultrement il verindront a perone cntre dorict et raison par le faire desdicts soeurs brisis, auxquelles me doibt estre permis d'augmenter leur cloistre par la diminution des droicts de ladict curé et église parochiale, au prejudicie du prevots et ces succesceurs et en cas de communication ou d'advis interdire audicts soeurs grises de me pas passer aultre au faict insdict, du moins jusques a ce qu'onyr ceulx qu'il appartiendroit la dessus aultrement par V.M. en pourroit ordonné comme il prensis - quoy faisant etc

Het uitschrijven van deze Franse tekst was niet gemakkelijk – dus er kunnen transcripitefouten ingekropen zijn – maar de tendens is duidelijk.
Het volgende document in het dossier is in het oud Vlaams geschreven, en is voor ons heel verhelderend. Het geeft en herhaalt de redenen waarom de pastoor tegen het innemen van het Maanstraatje door de Grauwe Zusters is.

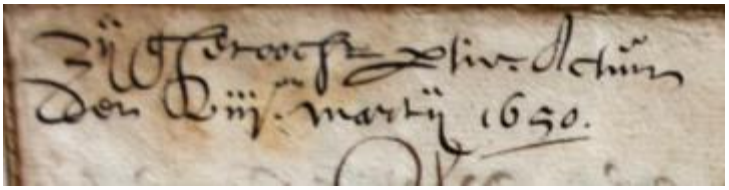

Zy ghetoocht partie – actum den viij – *8* - marty 1650

[15] Losquet = loquet = slot of in dit geval waarschijnlijk een barrier

[16] Obscurié = verduisterd en versomberd

Replicque omme heer ende meester Philibertus de Beveren erfachtich pastor vande prochie van Ste. Jans tot Poperinghe - heescher by requeste an zyne majesteit ghepresenteert ende hier thove gherenvoyeert deender zyde

Jeghens de moeder ende convente vande Graususters ter anderen Metgaeders burchmeesters ende schepenen der zelve stede – verweerders rescribenten ter anderen voor hooghe ende moghende heeren myne heeren vande Raed in Vlaenderen

j
Alvooren dheescher employerende zynne requeste – zyne majesteit ghepresenteert ende hier thove ghesondern – zeght byde conclusien aldaer ghenomen te persisteren – verhopende daerinne te wesen ghefondeert, nietjeghenstaende sverweerders rescriptie ter contrarien
Ij
Daertoe al eene souffisant is dat de voornoemde moeder ende convent niet voorsien en zyn van brieven van amorisatie omme de questieuse huysynghen te bringhen in dooder handt, noch ooc de straete ende landen dies ooc questie is in prejuditie van zynne majesteit, die daer van is treckende zyn rechten metgaders van de suppliant die in dese sobre conjuncture van heden - by daerghelicke middelen zyn emolumenten daerop hy is levende zoude moeten verliesen ende alsoo eyndelynghe by faulte van diere, de zelve zyn cuere zoude moeten verlaeten.
Iij
Accepterende ten voordeele dat de voorseide moeder ende religieusen bekennen dat Jan Goesteene, ghecocht heeft de huysynghen ende landen – dies questie is, die ontwyffelick de zelven coop ghedaen heeft by heurlieden laste ende met hun ghelt of middelen, als wesende hunnen sindicus ende weerelick vaeder.
Iiij
Duer sulcx het is waerachtigh dat zoo eenighe werkluyden by laste van de voorseide moeder ende convent besich waeren met eenighe huysen af te breken staende ter plaetse in questie, ende dat de heescher hun tzelve door de amman hadde doen verbieden – hebben diversche religieusen ende hunnen pater zelver in persoone de zelve huysen commen faictelick aftrecken contrarie de costuyme der zelve stede – titel 6 article 22 – mededraeghende naer hun convent alle de materiaelen, zoo blycken zal de zaeke daertoe ghedisponeert zynde.
V
Synde insouffisant het alleguerde non interest anghesien den zelve interest resulteert vuyt de evidentie van de zaeke ende dat het begryp twelcke tvoorseide convent wilt incorpereren met het clooster wel bedraecht **het vierde vande extendie van sheeschers prochie ende stadt** ende meer, boven dat tzelve gheleghen nefvens de kercke ende bequaemst om huysen te timmeren, **ghelyck hier te voeren alhier vele ghestaen hebben** contrarie sverweerders gheallegierde
Vj
Wel willende den heescher thof te kennen gheven dat de voorseide incorporatie met den muer, zoo de verweerders die projecteren te willen maeken, metgaders de prochiekercke daer benefvens wel mochte occasie gheven anden vyandt om de zelve plaetse te verstercken ten

ondienste van zyne majesteit – zoo inde voorghaende troublen is ghebleken, ende dat tvoorseide clooster ter dier oorsaeke is gheraseert[17].

Vij

Dat de huysynghen zouden bewoont zyn met persoonen van cleene conditie ende datter maer een of twee meer en zouden staen is abusief, ghemerct datter **noch zyn zeven zoo acht huysynghen** die zy ghecocht hebben ofte trachten te coopen bewoont met luyden van gheweune middelen, emmers rycke ende aerme.

Viij

Ende al ist dat die ghedect zyn met stroey, tzelve en is niet te verwonderen, midts beede de huysen van de jeghenwoordigh burghmeesters oock alsoo ghedeckt zyn, ghelyck meer andere, jae by naer, den meerderen deel.

Ix

Ontkennende dat de huysynghen noch staende, zouden gheplackt zyn met aerde, jae ter contraerien syn **frumighe**[18] met coreel[19] mueren

X

Inder voughen dat de voorseide moeder ende convent groot onghelyck hebben naerdien den franschen vyandt ende den casuelen[20] brant vele huysen tot Poperinghe gheruyneert hebben, noch meer te willen afbreken.

Xj

Dienende ghenoteert dat zoo wanneer in voorleden tyden de recollecten ende penitenten binnen de zelve stede eenighe huisen hebben ghe-incorporeert – dat van weghen tmagistraet last ghegheven is gheweest daerover te claeghen an zyne majesteit ofte hier thove ende dat in dit stuck vele van de ghemeente claeghen ende de heescher instigeren om tzelve te doen beletten.

Xij

Wat angaet dat tvoorseide clooster daertoe consent soude hebben vande prelaet van Ste. Bertin ende vant magistraet van Poperynghe, tzelve is insouffisant[21] zonder consent van zyne majesteit, ende wort ooc ontkent dat de voorseide incorporatie ande heescher ende zynen kercke gheen schaede en zoude by bringhen als te contrarie notoir zynde, ghemerckt dat de straet die tvoorseide clooster van nieus van intentie is te maeken, met zeer weynich omme en is daer de jeghenwoordighe die zy willen ende anderen is teenemael nefvens tclooster, recht ghaende ende commoduenselick ande heescher ende tghemeente.

Xiij

Dat de zelve jeghenwordighe strate is **onghepaveert**, is buyten propost, anghesien de straete die de verweerders willen leveren is van ghelicke stoffe, crom en onvolmaect ende niet wel passeerlick.

Xiiij

Waermede daelende opde processie, die de verweerders zegghen gheduerende dese troublen in acht of thien jaeren aldaer niet ghepasseert thebben – d'heescher zegt dat de moeder en convent daervan occasie gheweest zyn, deur de mishoop[22], die zy aldaer doen legghen hebben, versouckende dheescher dat zelve hemlieden voortanne zal worden ghe-interdiceert[23].

Xv

---

[17] Rasieren = met de grond gelijk gemaakt

[18] Frumighe = voortreffelijke

[19] Coreel : kareel = Vierkante baksteen, tichelsteen (WNT)

[20] Casuelen = merkwaardige

[21] Insoufficant = onvoldoende

[22] Mishoop = mesthoop

[23] Interdiceren = verbieden

Evenwel is waerachtigch dat van alle oude ende inmemoriael tyde de zelve processie aldaer heeft ghepasseert
Xvj
Dat den gheconcipierden muer het ciraet van de kercke niet en zal verduysteren, en is hier gheenen questie, nemaer alleenlick, dat door het stellen van de zelve muer, daer huysen zouden commen staen, de kercke zoude commen haer cieraet te verliesen ende den heescher zyn emolumenten[24].
Xvij
Ende omme eyndelynghe te betoonen het interest twelcke dheescher door de voorseide incorporatie staet te lyden, **dient ghenoteert dat tvoorseide clooster jeghens hem is in processe te gheestelicken hove des bisdoms van Ipre**, maintenierende alhier dat alle weerlicke persoonen int zelve clooster levende ende stervende, zoo maerten, knechts, tafeliers[25] als andere vry zyn van zyne pastoraele rechten
Xviij
Ende rejecterende tsurplus van sverweerders rescriptie met loochenynghe, frivoliteyt ende impertinentie

Concludeert als tanderen tyde dat de voorseide moeder ende religieusen ghecondemneert zullen worden de questieuse straete liber ende open te laeten als van ouden tyde, metgaders ghe-interdiceert den gheconcipierden muer op te trecken, nemaer aldaer te laeten timmeren de ghone die begheren zullen, stellende de plaetse ten dien eynde vuyt hemlieden handen by vercoopynghe ofte alienatie by prisye ten segghen van mannen hun dies verstaende
Met condemnatie inde costen

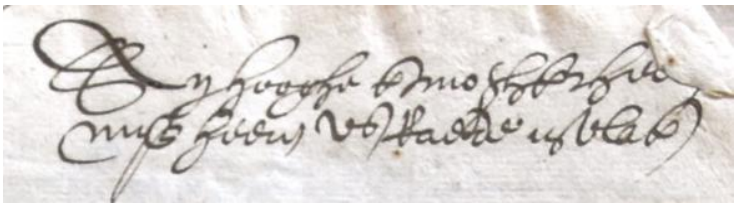

We lezen het volgende document :

In de marge
Zy ghetoocht partye omme jeghens de gheannexeerde triplicque te quadruplicqueren binnen xiiij daeghen naer d'insinuatie – actum den eersten july 1650 – Mayreau

Aen hooghe ende moghende myne heeren vande raede van Vlaenderen

[24] Emolument = Ongeregelde bijkomstige bate aan een ambt verbonden. (WNT)
[25] Tafeliers = kostgangers

Supplierende vertoont reverentelick heer Ghilibert de Beveren – pastor van Ste. Jans tot Poperynghe dat hy hier thove proces heeft als heescher jeghens de moeder ende convent van de graususters aldaer verweerders daerinne byde zelve verweerders ghedient is van duplicque die de suppliant gheraedich ghevonden heeft te rencotnreren byde medeghediende triplicque

In de marge
De insinuatie[26] van dese mitsghaders vande triplicque ten dese annex is ghedaen by my messagier onderschreven ten huyse vande procureur Jan Clayssone van diere aen synen clercq – actum den zesten july 1650 – Herman Cornelissen

Biddende dat thof believe de zelve tadmitteren partye tordonneren te quadruplen[27] – VanderBeke

Ter correctie vande hove
Anghesien de verweerders in faulte blyft te diene van quadruplen – den hove believe te verlenen ordonnantie speciale – Vandenbeke
Zy andermael ghetooght paertye om te dienen van quadruplicque binnen xiiij daghen d'insinuatie op peine van versteken – actum den xxvij july 1650 – Pieter Anof
De insinuatie van dese is ghedaen by my messagier onderschreven ten huyse van de procureur Jan Clayssone laetende de copie van diere aen zyn maerte – actum den xxviij july 1650 – Herman Cornelissen

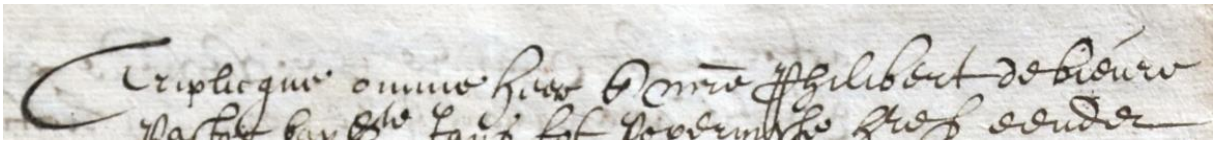

Triplicque omme heer ende meester **Philibert de Beveren** – pastor van Ste. Jans tot Poperinghe – heescher eender zyde
Jeghens **de moeder ende convent vande graususters** aldaer ter andere
Voor hooghe ene moghende heeren, myn heeren vande raede in Vlaenderen
j
Alvooren dheescher employerende zyn voorghaende ghediende sustineert inde fynen ende conclusien daerby ghenomen wel ende in rechte ghefondeert te zyne
Ij
Ontkennende daertoe wel expresselick t'inhouden van tjste – *'t eerste* - artickel van sverweerders duplicque, want de ghealligierde amortisatie niet en is exceptie ferty, zoo zy aldaer schynen de juge te willen wys maeken, gheconsidereert dat de verweerders hebben gheprocedeert by facti ende gheattendeert jeghens het oudt recht ende depositie die dheescher tot noch toe ghehadt heeft ende daermede hy eensdeels ooc moet leven.
Iij
Inder voughen dat de non amortisatie ooc dient ten voordeele van sheeschers recht, ende ter contrarien tot elisie ende exclusie van sverweerders attestatien, sufficitien , actoren hec monere in possessione per non jus agentis, quamquan juere conanum hatum sit jura regis defendere, efran ut conscuenbre voque absente
Iiij

[26] Insinuatie = dagvaarding

[27] Quadruplen – ten vierde maal pleiten

Daerjeghens niet en obsteert het pretens gheallegiert consent van de wet van Poperinghe ende van de eerweerde heere prelaet van Ste. Bertins als heere vande zelve stede – ghemerct dat zy daertoe gheen recht dispositif en hebben.

V

Wordende abusivelick gheposeert dat zyne majesteit inde laghe ofte manghelynghe gheen interest en zoude hebben, ghemerct de questieuse plaetse was **vercuert met diversche huysen ende bequaeme om aldaer te furnieren noch vyftich meer**, elck houdende groote erfve ende dat met de vermeerderynghe van de huysen, de rechten van zyne majesteit ooc worden gheaugmenteert, ende ter contrarien die vermindert door het afbreken van diere, waervuyt claerlyck bespeurt ende betoont wort het interest van de zelve zyne majesteit contrarie sverweerders gheallegierde.

Vj

Vuyt al welcke thof lichtelick can bemercken, dat den heescher is procederende ter goeder trauwe, zoo tot bewaerenisse van trecht van zyne majesteit, als zyne hove, die anderssins door de troublen ende orloghe ghenouch worden vermindert.

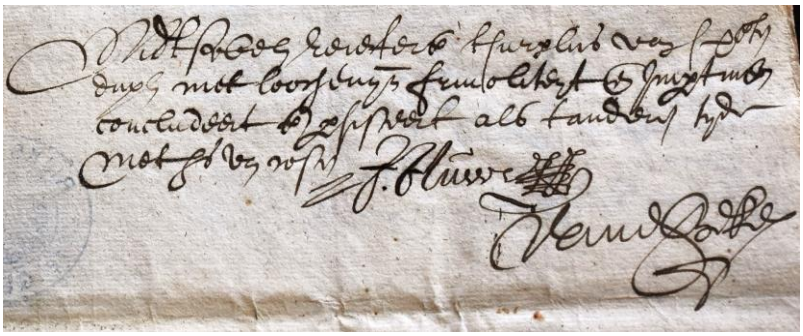

Mits welcken reverserende tsurplus van sverweerders duplicque met loochenynghe, frivoliteyt ende impertinentie – concludeert ende persisteert als tanderen tyde metgaders van costen

Daarmee zijn alleszins alle argumenten van de pastoor tegen het innemen van het Maanstraatje door de Grauwzusters duidelijk. Dat alles werd in een omslag gestopt en op 15 juni 1649, verstuurd naar het Poperings magistraat met de boodschap van de 'koning' erbij dat de pastoor deze smeekbede heeft gestuurd en dat men in Poperinge met alles moet wachten tot hierover uitspraak is gebeurd.

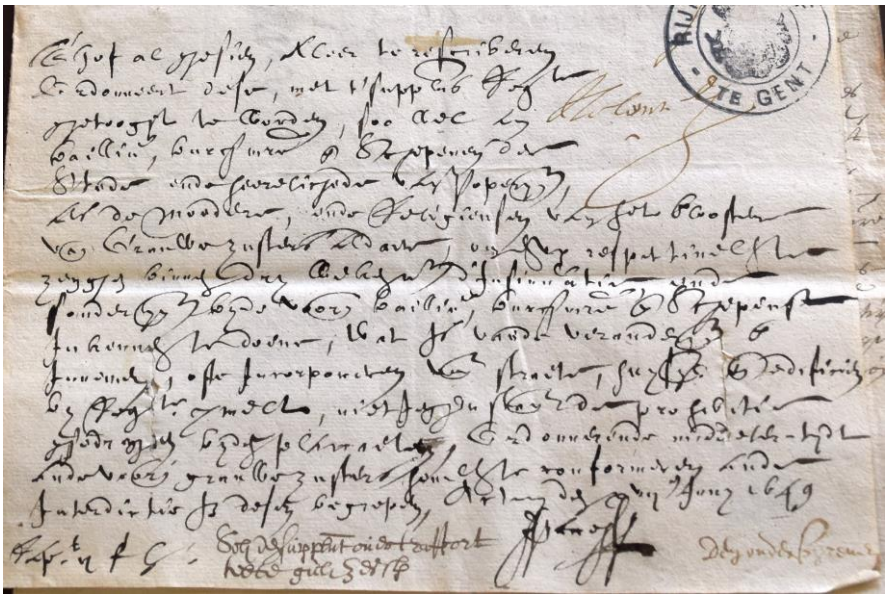

T'hof al ghesien, aleer te rescriberen - ordonneert dese met t'supplicatie getooght te worden, soo wel an baillu, burchmeesters ende schepenen der stede ende heerelichede van Poperinghe – aen de moeder ende religieusen van het clooster van de Grauwe zusters aldaer – om hen respectivelick te zegghen binnen den weke insinuatie ende sondelynghe by de voronoemde bailliu, burchmeesters ende schepenen in kennen te doen, wat is vande veranderinghe ende

innemen ofte incorporatien van de straete, huysinghe ende edificien by requeste vermelt, nietjegehenstaende prohibitie ghedreghen by den placcaet
Ordonnerende middelertydt by de voronoemde grauwe zusters hemlieden te conformeren ande interdictie in desen begrepen – actum den xvij juyny 1649

Onderschreven openbaer notaris gheadmitteert inde privén raede van zyne majesteit catholycke – tot Poperynghe residerende - - heeft hem ghetransporteert zoo ten persoone van jeghenwoordighe bailliu, als ter vergaderynghe van burghmeesters ende schepenen der zelver stede van Poperynghe medgaders tot in t'convent van de graeuwe zusters aldaer ende hemlieden respectivelick gheinsinueert zo de briefven van zyne voorseide majesteit hiervooren staende, de requeste vande heere pastor van Sint Jan – beede in daten 15 juny 1649 onderteekcnt J. Le Comte als d'ordonnancie van hooghe ende moghende heeren myne heeren vande raede gheordonneert inde raede – op d'ander zyde van desen vermelt ende hemlieden van alles ghelaeten copie – 23 juny 1649

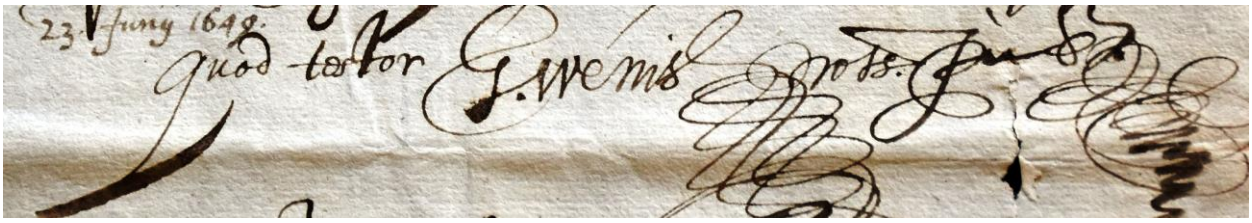

De actie van de pastoor had alleszins als gevolgd dat het uitbreidingsproject van de Grauwe Zusters Penitenten voorlopig tot staan gebracht werd tot er een uitspraak kwam van de Raad van Vlaanderen.
Dat nam niet weg dat de sindique Jan van Goesteene op de ingeslagen weg – zouden we kunnen zeggen – verder ging. Op de 25ste maart 1652 kocht hij nog een erf.

25 maart 1652 - Halmen - Folio 139

Ten halmdaeghe xxv – *25ste* - marty 1652

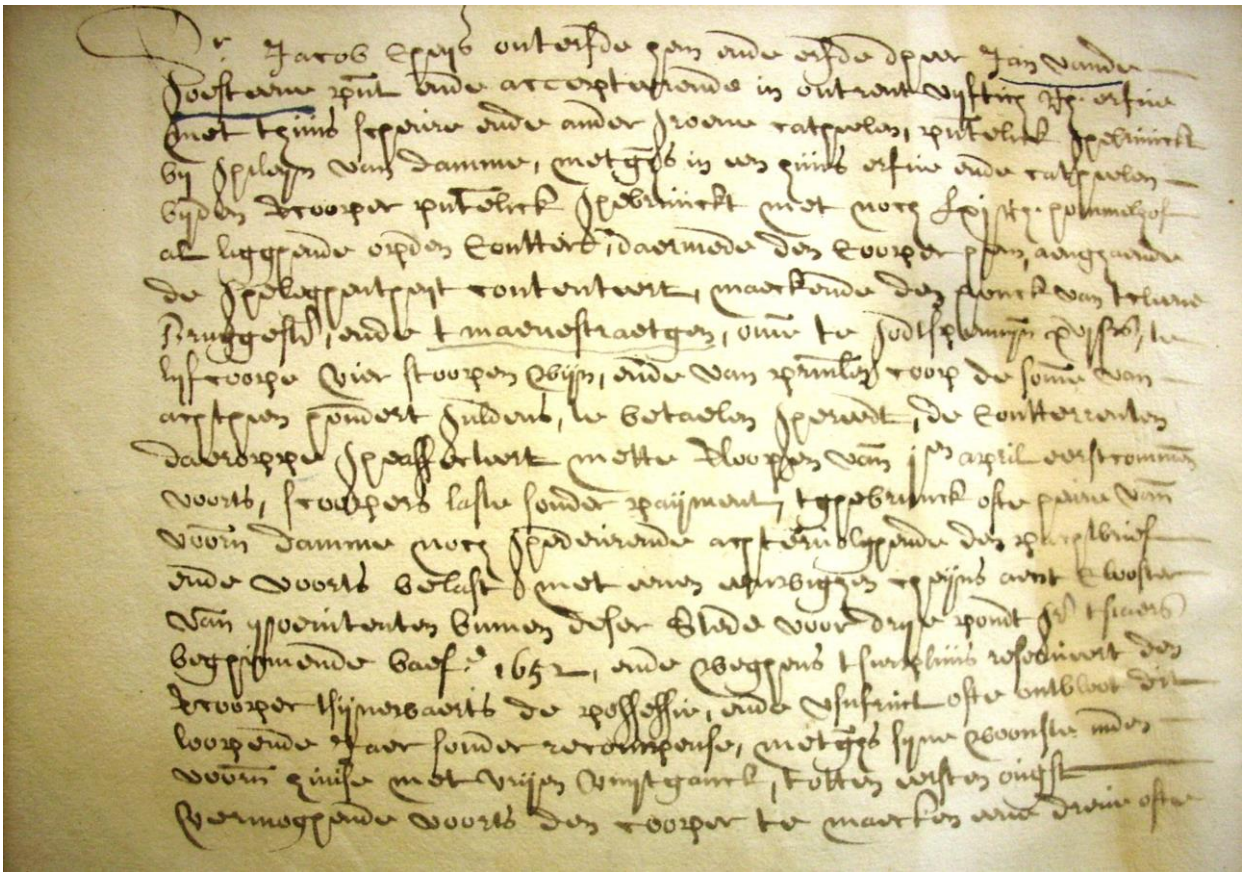

Sieur **Jacob Cheys**, onterfde hem ende erfde dheer **Jan vande Goesteene,**
present ende accepteerende in ontrent vyftich roeden erfve met thuus, scheure ende ander groene catheilen, presentelick ghebruuckt by **Ghileyn van Damme**,
metgaders in een huus erfve ende catheilen byden vercooper presentelick ghebruuckt met noch lxj - *41* - roeden hommelhof al ligghende **opden Coutter**, daermede den cooper hem aengaende de gheleghentheyt contenteert, **maeckende den houck van tcleene bruggestraetje ende tmaenestraetgen,**
omme te godtspennyck xvj – *16* - schele parisis,
te lyfcoope vier stoopen wijn
ende van principale coop de somme van achtthien hondert guldens,
te betaelen ghereedt,
de coutterrenten daeroppe gheaffecteert mette verloopen vande 1ste april eerstcommende,
voorts scoopers laste sonder payement,
ghebruuck ofte heure vande voornoemde Damme, noch ghedeurende – achtervolghende den pachtbrief
ende voorts **belast met eenen eeuwighen cheyns aent clooster vande Penitenten** binnen deser stede voor drye pondt grooten tsjaers - beginnende baefmensse 1652 ende weghens tsurpluus reserveert den vercooper tsynwaerts de possessie, ende usurfruict[28] ofte ontbloot dit loopende jaer, sonder recompense, metghaders syne woonsten inden voornoemde huise met vyren vuytganck, totten eersten ougst vermoghende –
voorts den cooper te maecken eene dreve ofte straete over tvermelde hommelhof – als hem belieft, tselve laetste ghebruuck oock belast met eeene heure van achthien jaeren aen dheer

[28] Usurfuict = vruchtgebruik

Robert Bonte, beghinnende naer tafscheeden vanden vercooper voor vyftich pndt parisis tsjaers
Actum ut supra

Op de **1ste juli 1652** *ging de sindique* **Jan van Goesteene** *nog eens verder met de aankoop van gronden langs het klooster. Gelieve op de ligging te letten; van oosten het erf van het klooster en van westen 't voorseide convent of klooster.*
Dit stuk grond lag verder tussen het Kleine Bruggestraatje en ten noorden Jacob du Floucq, die met zijn grond wel aangesloten zal hebben aan de Couterweg of de huidige Komstraat.

Ten halmdaeghe eersten july 1652

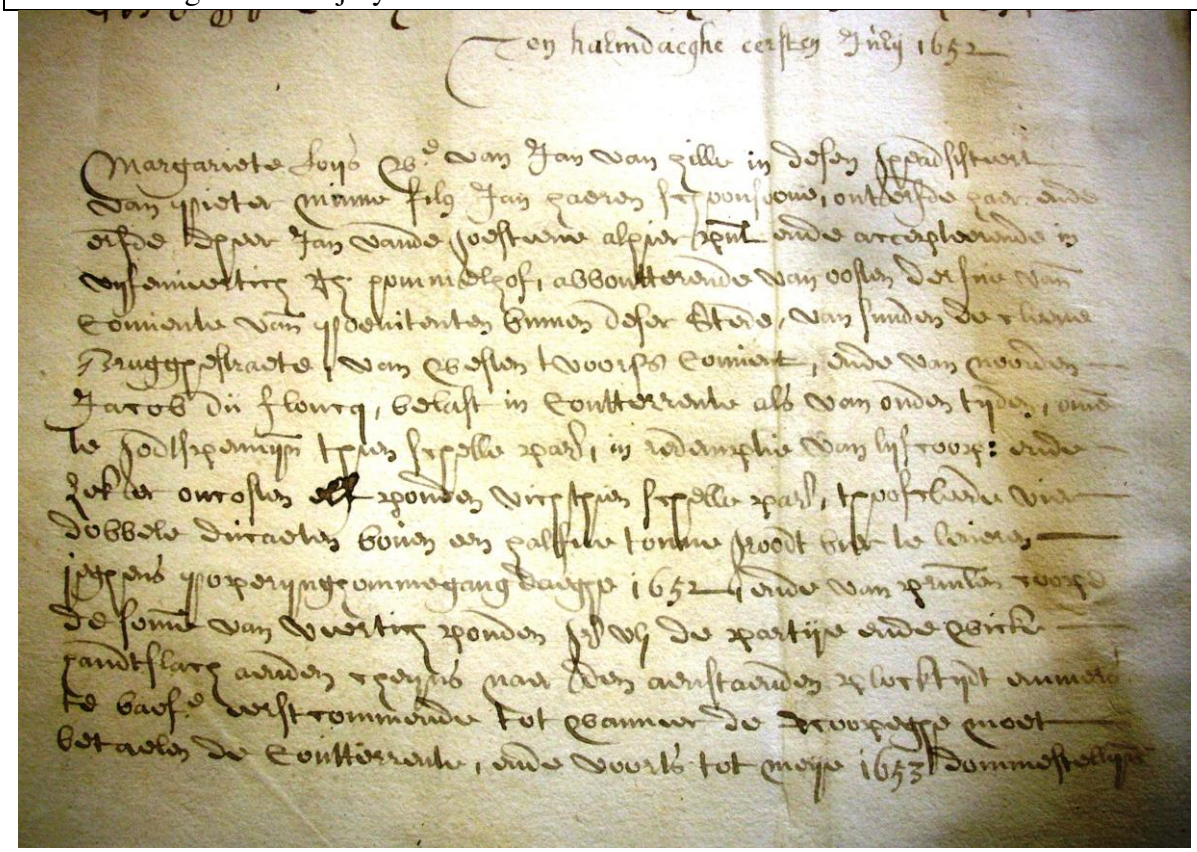

Margariete Loys weduwe van Jan van Hille in desen gheadsisteert van **Pieter Minne filius Jan** – haeren schoonzone –
onterfde haer ende erfde dheer **Jan vande Goesteene**
alhier present ende accepteerende in vyfenveertich roeden hommelhof,
abbouteerende
van oosten derfve vande convente vande Penitenten binnen deser stede –
van suuden de cleene Brugghestraete,
van westen tvoorseide convent,
ende van noorden Jacob du Floucq,
belast in coutterrente als van ouden tyden,
omme te godtspennyngh, thien schelle parisis – in redemptie van lyfcoope ende zeker oncosten, elf ponden vichthien schelle parisis,
thoofcleede vier dobbele ducaeten boven een halfve tonne groodt bier te leveren jeghens Poperynghe ommegangdaeghe 1652
Ende van principaele coope de somme van veertich ponden grooten vlaemsch,

de partye ende wicke - handtslagh aenden cheyns naer den aenstaenden plocktydt
emmers te baefmesse eerstcommende tot wanneer de vercoopeghe moet betaelen de coutterrente,
ende voorts tot meye 1653 d'ommestellynghe
Folio 148
Ende ander lasten dyemen daerop soude moghen poincten ende stellen –
blyfvende scooper last trecht van erfven ende onterfven,
welcken cooper schuldich is te betaelen de voorseide xj pond xv schele ende vier dobbel ducaeten ghereedt
ende de principaele somme van veertich ponden grooten vlaemsch den vierden april eerstcommende 1653 –
de welcke den cooper van alsnu assigneert aende vercoopeghe tontfanghen van daeldynghen van zuuster Marye vande Sande in minderynghe van tgonne sy aenden cooper inde qualiteyt **als sindicque vande voornoemde Penitenten** schuldich syn **van het dot[29] vande voorseide suuster Marie,** welcke assignatie de vercoopeghe accepteert by desen – synde tvercochte goedt in cheynse aen sieur **Robert Bonte** eenen termyn van dertich jaeren inneghaende te baefmesse 1652 – eerstcommende voor ses pondt parisis tsjaers
Actum eodem

Het jaar daarop – op de 8ste februari 1653 – lezen we de volgende 'supplicatie' van de Grauwe Zusters in de register van de resoluties. Ze willen nogmaals het straatje innemen.

8 februari 1653 – Resoluties – SAP 469

Aen myne heeren proost, bailliu, burghmeesters, schepenen, raeden ende notable de stede van Poperynghe

Supplieerende vertooghen oodtmoedelick d'eerweerde moeder ende religieusen van 't convent vanden grauwen zusterhuyse deser stede vande derde oordre van Ste. Francois
dat sij gheirne souden brynghen in t'beluuck van hemlieden clooster
een cleen straetjen
ligghende wat bet oost van t'selve, twelck ghenoch onoorlick is ende niemant en can bejeghenen als ghe-inclineert in hemlieden landen,
het straatje zit dus al helemaal omringd door kloostergrond…
ditter ghemerckt beliefve mijne voornoemde heeren tselve te consenteren
twelck doende, sal ulieden eerweerde wel doen ende de demonstranten animeren te bidden voor haere prosperiteyt
metsghaders noodich wesen omme de ghemeenten te beeter te dienen in dese conjoncture des tyts tot conservatie vande ghevluchte goederen int voornoemde beluyck
dye alsdanne beter sullen bewaert connen wesen
overmits de remonstranten pretenderen te maeken *een* beslooten clooster,
daertoe sij gheauthoriseert sijn –
ende dat den grondt van het oude clooster niet bestant en is omme daerinne te hebben *een* besloten clooster,
ghemerckt sij daerinne verstaen ende begrypen en haerlieden gaersbilck ligghende wat bet oost het voornoemde straetjen
daerinne mijn eerweerder heere den abt van Ste. Bertins alreede gheconsenteert heeft.

[29] Dot = dotatie die een binnentredende zuster moet doen aan het klooster

Het klooster wordt dus door de stad in oorlogstijd gebruikt om 'gevluchte goederen' te stockeren. Een 'gewijde' plaats immers gaf iets meer zekerheid tegen plundering dan een andere 'ongewijde' plaats. Het klooster pretendeert hier het recht gekregen te hebben om een 'besloten' klooster te maken.
Op de 4de maart 1653 krijgen we een antwoord van het magistraat.

4 maart 1653 - Penitenten- Resoluties – SAP 469

Actum ter vergaederynghe van mijn eerweerde heere sire Nicoalys Ogier, proost inder naeme vande heere, burghmeesters, schepenen, raeden ende notable der stede van Poperynghe den 4de maert 1653

Opde propositie[30] ghedaen als dat d'eerweerde moeder ende religieusen van t' convent vande Penitenten alhyer
door dheer **Jan vande Goesteene** heurlieden; sindycq
souden doen advanceren op haerlieden credit aende stede **drye hondert ponden grooten** vlamsch – *er wordt dus een lening van 300 ponden grooten Vlaams aan de stad gegeven!*
op conditie datmen soude laeten abolieren[31] ende incorporeeren **de straete alsnu verleyt achter haerlieden convent** – *de straat is dus al verlegd!*
ten eynde van haeren ghersbilck commende van de Coutter naer de Brugghestraete
mits betaelende de weerde ghelyck vande erfve by haerlieden daerjeghens paelende
verdreghen ende oock met conditie van dyes de restitutie te doenen naer het vertreck van het jeghenwoordich garnisoen
metten intereste ten advenante vanden pennynck xvj – *16* -
Myne voornoemde heeren wesende ten vollen onderricht vande constitutie deser stede ende heure arme ghestaetheyde vande insetenen - naemelick door het logement van het jeghenwoordich garnisoen vande compagnie van sijne execellentie de prince de Ligne – oock vande urgente lasten ende groote schulden de zelve stede incombeerende[32]
sonderlinghe de ration van Don Diego de Louy - sijne officieren ghereformeert ende soldaeten present de stede alsnu by militaire executie overvallen is by heere auditeur Claudio Mauricio
hebben oversulcx goet ghevonden, gheraempt ende gheresolveert
de voorseidee somme van drye hondert ponden grooten vlamsch
ter intreste op te lichten ende dye metter selve intreste te restitueeren naer tvertreck van tselve garnisoen
ende daervan te verkennen obligatie onder den seghel deser stede
als gheene andere middelen weetende tot betaelynghe
van tghonne hyervooren an dese arme conjoncture van tyde
metsghaders de voorschreven straete te laten abolieren ende incorporeeren tot ghebruyck, orboir ende behouve vande selve moeder religieusen ende convent
mits daervan betaelende de weerde als vooren
emmers soo het collegie vande wet mette selve moeder ende religieusen sullen accordeeren ende vereensemen - regard nemende op haerlieder goede intentie van te blyfven beslooten
boven dat de selve straete niet dienstich en is aen tghemeente
als een andere daerneffens ligghende omme alddaer te connen passeeren.

---

[30] Propositie = voorstel
[31] Abolieren = uitbreken
[32] Incomberen = incumberen = opgelegd gekregen

Ten selven daeghe immediatelick naer de vergaederynghe
es gheresolveert by t'collegie vande weth
omme redene haer mouverende[33] te schryven aenden eerweerde heer ghecooren prelaet van Ste. Bertins den brief volghende de minute vooren ghelesen noopende tsubject hyervooren aende heeren weth ende ghehanghen inde filliasse neffens de resolutien par minute in dit register.

Dus gezien het feit dat de zusters een lening van 300 pond grooten vlaams geven aan de stad – mogen de zusters van het magistraat nu het straatje innemen. Het besluit wordt in het Frans nog eens overgedaan.

Bourgmaitres et echevins de la ville de Poperynghe
en vertu de la resolution ce jourdhuy prinse a l'assamblee de sire **Nicolays Ogier, prevost,** lesdits bourgmaitres et echevins, consaulx et notables - representans de corps de la generalité dicelle ville
declairent et confessent - comme ilz font par ceste – de donner et transporter la vraye realité à la reverende mere et religieuses du convent des Penitentes - cy devant des soeurs grises de ladite ville –
d'une rue derriere l'heritaige due convent naguerres transportee oultre leur pastuere et herbaige contenant quarante trois viergues de grandeur
suivant le mesuraige de **Pierre Babelaere,** arpenteur juré,
abouttant d'oost la dreve du couttere et du debout de west la rue de Bruges
et ce à l'acceptation du **sieur Jean vande Goesteene** sindicq dudite convent parmy et moiemant de payer la somme de quarante lievres de gros
vue fois suivant l'accord et convention avec luy,
faicte declairant lesdictes bourgmaitres et echevins que ladicte rue doresenavant demeurant abolie et pouldrat estre incorporee en leurdits convent a son usaige pour tousjours sans y pour cy apres aucques pretendre aulcun droict – directement ou indirectement –
soubs l'obligation et promesse de garrandir et indemner ledict convent contre tus ceulx quy vouldront faire au contraire ce touttefois soubs presupposition
que ladite mere et religieuses feront delivrer en mains desdites bourgmaitres et eschevins la somme de trois cens livres de gros promptement
affin de leur adsister et ladicte qualité en ceste miserable conjoncture de temps
a cours et fraiz de rente insques à la moison prochaine
promectant d'alors restituer ladit somme avecq les intrestes
auquel effect les sieurs **Guilles Pierins et Jaecques Folcques filz de Francois**, bourgmaitres, monsieur **Jacques Proventier et Jean Wanten**, eschevns dicelle ville
donneront particuliere obligation en leur propre et privé nom pour la plus grande assurance de ladit mere et religieuses selon leur requisition et pour leur appaisement ayant par ceste lesdits bourgmaitres et eschevins authorizé et commis ledict Goesteene pour lever et recepvoir ladite somme de trois cens livres de gros et en donne quictance moyennant de rendre compte et reliqua en estant requiz

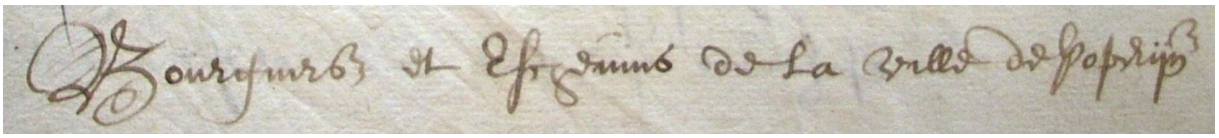

[33] Mouverende = bewegende

Bourgmaitres et eschevins de la ville de Poperynghe
Folio 111
A tous ceulx qui ces presentes lettres, voiront ou lire, oiront, saluut
Scavoir faisons qu'avons promis comme faisons par ceste de garrandir et indempner totalement la reverende mere et convent des penitentes - cydevant des soeurs grises – en ceste ville ensamble le sieur **Jehan vande Goesteene**, leur sindicq, tand en sadit qualité qu'en son propre et privé nom de la levee[34] et pleigerie[35] par eulx faicte pour la somme de trois cens livres de gros quilz nous ont faict compter sur leur credit affin destre imployer au payement des urgentes debtes dicelle ville dont sommes a present ececutez laquelle somme de trois cens livres de gros promectons mesmes de restituer audit convent et Goesteene apres la moison[36] prochaine avecque l'intrest a l'advenant die denier xvj[37] auquel effect avons mis des maintenant en mains dudit Goesteene vue deulx double taillie tauxe à la charge de ceulx quy seront exemptez de personnel logement de soldat c'est hyn et garnison emportant beaucoup plus que ledit trois cens livres de gros - affin de fil a fil la faire venir ens et recepvoir pour se pooier remplir et faire restituer dicelle somme avecques ledit interestez apres ladicte moison
Actum le 12de en mars 1653

De lening zal terug betaald worden door diegenen in de stad die vrijgesteld zijn van 'personeel logement van de soldaten' – die dus geen soldaten thuis moetenleten logeren – dit waren meestal de rijken van de stad.
… meteen verpandde de stedelijke overheid de hogervermelde straat aan 't klooster voor veertig ponden grooten. *Deze belissing vonden we echter nergens terug.*
Opdedrinck schrijft verder: Zo was het zijn leenplicht te buiten gegaan. Abt Frans de Lières, opvolger van Antoon Laurin, deed zoohaast zijne rechten van leenheer gelden, doch het schependom weigerde zich naar 's abts eisen te schikken.
Enkele maanden later – op de 30ste juni 1653 – protesteert de abt tegen deze regeling.

30 juni 1653 – Resoluties – SAP 469

Opden 30 juny 1653 ter vergaederynghe vande drye collegien der stede van Poperynghe
op seeker somme by amptman deser stede ghedaen
ten versoucke van mijn eerweerde heere de prelaet van Ste. Bertins
als heere temporel der selve stede
ten eynde dat de voornoemde collegien
souden revoceeren sulcke acte als sy ghegheven hebben opden 4de maerte laetstleden ten proffycte vande grauwe susters nu Penitenten binnen deser stede
noopende de traditie van eene straete
themzelven profficte jeghens hemlieden eedt ende privelegien vanden voornoemde heere soo by mandate ghebaptizeert is
dyes by faulte van **prompte revocatie**
den voorschreven heere protesteerde van te recouvreeren tot laste vande voornoemde collegien - emmers in hemlieden eyghen ende privé naeme elck int particulier
alle costen, schaeden ende interesten

[34] Levée = lichting
[35] Pleigerie : garantie of borg
[36] Moison : Larousse – bail a ferme de la moitié de la récolte of dus halfweg augustus
[37] Denier xvj – de penning 16 of dus ongeveer 6 procent

ende dat by onverlet wert tselve in justitie te vervolghen emmers volghende den inhouden van de mandaete dannof sijnde - dyes den amman belooft heeft te leveren pertinent relaes ende is gheresolveert de saeke wel rijpelijck te doen advyseeren omme daernaer resolutie ghenomen te worden ende in cas van fondament de saecke totter diffinitive in cas van noode te vevolghen ende elckanderen van alle costen te sublemeeren.

Copie vanden selven mandate ende relaes

De la part de messire **Franchois de Lieres**, eslu abbé de l'eglise et abbaye de St. Bertin, sieur de ceste ville et jurisdiction de Poperynghe, soyent sommez les bourgmaitres, eschevins, thresorier, raeden et notables a ce quilz ayent tout promptement et sans dilay a casser et revoquer l'acte par eulx depesché - contre le serment eulz ont presté - au prouffict des soeurs grises de ceste ville le 4de de mars dernier touchant la donnation et transport de la realité d'une rue derriere lheritaige du couvent desdits soeurs grises protestant a faulte de ce de se pourvoir en justice pour la cassation et annulation dudicte acte ainsy et ou il apprtiendra à la charge desdictes susnommez chacun en leur propre et privé nom tant pour les dommaiges et interests que despens faict ce 30 de juing 1653
Et estoit subsigné F. de Lieres, eslu abbé de St. Bertin

Waar de vorige abt Antoine Laurin de Grauwe Zuster nog genegen was om hen het straatje te laten innemen, doet de nieuwe abt François de Lieres (1650 – 1674) net het tegengestelde. Hij verzet zich tegen dit besluit en dus tegen de inname van het Maanstraatje door de Grauwe Zusters. Eigenaardig is dat hier geformuleerd dat dit 'tegen de eed is' die de leden van het magistraat afgelegd hebben in de handen van de plaatsvervanger van de abt, de proost van Poperinge. De 'amman' – het hoofd van de politie van de stad – werd opgedragen om dit protest aan het magistraat bekend te maken.

Opden laetsten juny 1653 hebbe ick onderschreven - aman der stede ende jurisdictie van Poperynghe - my vuyt crachte van tbovenschreven mandaet ghetransporteert aende bovenschreven drye collegien wettelick vergadert in hemlieden ordinaire wethcamer ende hemlieden ghedaen de sommatie ende protest by desen ghedreghen van op hemlieden ende elck in solidum by faulte van prompte volcommynghe van alle costen, schaden ende interesten te verhaelen
Toorconde, date ut supra ende was onderteeckent F. Ryckewaert

Opdedrinck schrijft in zijn boekje over de Penitenten verder:
Het oorlof door de abt gejond werd door koninklijke brieven van Philips IV bekrachtigd, uit Brussel den 23ste juni 1653. Dit stuk – heb ik echter nergens teruggevonden.

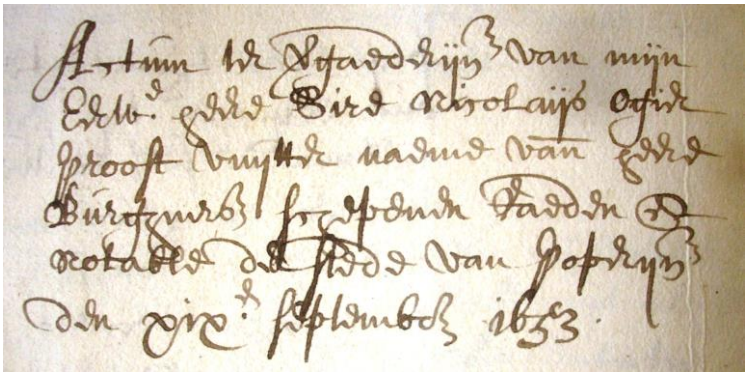

Op de 19de september krijgen we het vervolg van deze zaak:
19 september 1653 - SAP469 - *Folio 115*

Alsoo jeghens de resolutie ghenomen opden 4de maerte laetst ghedaen is formeele oppositie ende protest by ende van weghen mijn eerweerde heere den prelaet

van Ste Bertins - als heere deser stede ende jurisdictie int regard van het veralineeren, verlegghen ende abolieren van de straete daerby vermelt
ende dat dannof communicatie ghegheven synde ter vergaederynghe vande voorschreven drye collegien - by hemlieden gheraedich ghevonden is gheweest –
dyes prealable consulte te houden naer dyen een posityf by gheschreven soude hebben ghestelt gheweest by burchmeesters ende schepenen deser stede ter interventie vande ghecommiteerde vuytte respective collegien vande selve raeden ende notable –
tot conservatie van elcx recht soo eist dat naerdyen tselve soo ghedaen is gheweest
ende dat den voornoemde heere prelaet daerby bevonden wesende in syn voorschreven oppositie ende protest **ghefondeert** te syne de voornoemde burghmeesters
ende schepenen beneffens de voorseide ghecommitteerde vuytte respective twee collegien representerende de qualiteyt der selve stede verclaerst hebben -
soo sy doen mits desen - **de voorschreven resolutie te revoceeren ende te nieten te doen** met alle tghonne dat daer vuytghesprooken ende vuyt crachte van dyes naerghevolcht is als dusdanighe straete ghehouden wesende **pro regalibus** ende mitsdyen dat tghonne quod est juris publici – *dus voor het publiek en niet voor de privé –*
niet en vermochte verkeert te syne in ins privatim
in coformiteyte vanden selve consulte - hoe wel de voorseide resolutie meerst ghetrocken is gheweest omme de pieuse intentie sonder de selve reflexie ter goede trauwe metsgaders omme de selve pregnante redenen daerby gheroert
Actum 8ste 8bre 1653

12 oktober 1653

Actum ter vergaederynghe van myne heeren burghmeestes ende schepenen, raeden ende notable der stede van Poperynghe opden **12de 8bre 1653**
opde oppositie protest ende insinuatie aende selve heeren ghedaen by ende van weghen myn eerweerde heere den prelaet van Ste Bertins als heere deser stede ende jurisdictie
Opden **30ste juny 1653** jeghens de resolutie ghenomen ter vergaederynghe van de **4de maerte** laetste daervan de questie es de selve heeren hebben verclaerst ende verclaeren by desen de voorschreven resolutie te revoceeren[38] ende te nieten te doenen met alle tghonne dat darvuytte ghesprooten
ende vuyt crachte van dyes naeghevolcht es laetende de selve al ghelycke of dye hyer te vooren noyt ghetrocken en hadde gheweest ende dat voor soo veele als de selve heeren es raekende mits de straete daerby gheroert ende dusdanighe publicque weghen ghehouden worden pro regalibus – *voor de koning*

Eodem es gheresolveert dat int cas yemandt van dese vergaederynhge quaeme annegesprooken te syne in syn particulier over ende ter cause van het protest hiervooren gheroert ende tghonne daervuytte soude moghen resulteren dat in sulckx ghevalle de zaeke by qualiteyt sal wesen gheanveert, vervolcht ende van alles costeloos ende schaedeloos ghegarrandeert

Met deze herroeping van het besluit van de 4de maart was de abt nog niet tevreden, hij wilde echt de puntjes op de i plaatsen – en dus tevens een verklaring dat hij als abt de rechten op het straatje bleef houden, zoals hij deze ook steeds gehouden had.

17 oktober 1653 – Resoluties – SAP 469

[38] Revorceren = terugnemen

Actum ter vergaederynghe van burghmeesters, schepenen, raeden ende notable der stede van Poperynghe opden 17de october 1653

Alzoo mijn eerweerde heere den prelaet van Ste. Bertins
als heere deser stede hadde aende selve vergaderynghe ghedaen
verthoonen door mijn eerweerde heere sire Nicolays Ogier,
proost der selve stede, beneffens mijn heere Cramet, docteur inde rechten ende raetsheere van de selve abbedye
als dat hy gheene satisfactie en hadde mette revocatie byden voorschreven vergaderynghe ghedaen den 8ste ende 12de deser vande resolutie
aldaer gheroert vanden 4de maerte 1653
verstande dye ghedaen thebben onder ander clausule ende modificatie naemelick
datmen daerinnen soude indeceren dat de straeten syne eerweerde souden competeeren ter exclusie van tghemeente ende qualtieyt deser deser stede
waeroffe naer diversche debatten van weder syden rypelick by de voorschreven heeren ghelet sijnde
es by hemlieden goet ghevonden ende gheraemt
aende selve sijne eerweerde te verleenen ende doen depeshieren
d'acte als hyer naer volcht
ende bidden dat haer soude beliefven daermede te vreden te sijne
tot ontlastynghe van heurlieden eedt opde oppositie, protest ende insinuatie
aende selve heeren theurlieden vergaderynghe ghedaen
by ende van weghen mijn voornoemde eerweerde heere opden 30ste january laetstleden
jeghens de resolutie hyer te vooren ghenomen opden 4de maerte 1653
daervan byden selve proteste questie es hebben andermael verclaerst
– soo sy doen mits desen –
omme redenen hemlieden moveerende
ende voor soo veele als hun oock mach raecken de voorschreven resolutie te revoceeren ende te nieten te doen met alle tgheonne daervuytte ghesprooten
ende vuyt crachte van dyen ghedaen
ende naerghevolcht is laetende de selve al ghelick
of dye hyer te vooren noyt ghetrocken
en hadde gheweest ende mitsdyen de voorschreven heere prelaet
in alzulcke rechten ende prerogativen als hy voor daete vande selve resolutie
altyts ghehadt heeft inde straete daerby vermelt
ende tghonne daervan dependeert
sonder hem eenighsints daerinne te willen prejudiceren waervan byde selve heeren syne ghecommitteerde hem rapport ghedaen synde heeft ghedaen verclaeren door Michiel Manye, duerwaerder vande wethcaemer alhyer, volghende syne relatie als dat hy metten selve revocatie in forma qua niet te vreden en was nochte statisfactie en hadde nemaer de versochte clausule verstondt alsvooren daerinne gheinsereert thebben.

De abt en zijn raadsman gaan nog een stap verder. Om zeker zijn rechten op het straatje te behouden legt de prelaat klacht neer bij de Raad van Vlaanderen, om via deze raad een uitspraak te verkrijgen. Er dient dus door de wet van Poperinge weerwoord gegeven te worden en in de register van de resoluties wordt dan ook beslist een aparte commissie samen te stellen. Dit belsuit luidt als volgt:

Resoluties **1 maart 1654**

Actum ter vergaederynghe van burghmeesters, schepenen, raeden ende notables der stede van Poperynghe ten voorschreven daeghe

Opde requeste ghepresenteert inde Raet van Vlaenderen by den eerweerde heere den prelaet van Ste. Bertins tot laste vande jeghenwoordighe weth opden **14 january 1654** tendeerende tot cassatie van zeeker acte ende resolutie vande 4de marty 1653
noopende d'alienatie ende 't incorporeeren vande straete byde religieusen Penitenten alhyer ende tghonne by zelve requeste voorder gheroert
es gheresolveert daerjeghens te commen in oppositie ende te procedeeren ende omme tselve proces te vevolghen - ten coste vande qualiteyt sijn ghedeputeeert vuyt tcollege vande weth **meester Philips Marsilles ende Jacques Proventier** – van de raeden **Jacques Proventier d'oude ende meester Joos Cheys** ende van notable meester **Pieter Makeblyde ende Jan vande Zande filius Jan,**
Eodem
Ende mits d'incompatibiliteyt vande voornoemde dheer **Jaecques Proventier d'oude** met sijne zoone int vervolch van dese zaeke
es by t'collegie van raeden in sijne plaetse ghesurrogueert dheer **Jacques Folcque filius jan**
Actum 1ste marty 1654

8 april 1654 – **Arbieters in de zaak met de abt** – SAP 469 – Resoluties

Actum viijde april 1654 ter vergaderynghe van burghmeesters, schepenen, raeden, metsghaders meester **Pieter Makeblyde ende Jan Deroode**, ghedeputeert
vuyt t'collegie van de notable totte voorschreven zaeke
Alzoo ter vergaderynghe ghehouden den 19de februari 1654 gheresolveert was t'opposeren by style van procedure jeghens de requeste ghepresenteert inden raet van Vlaenderen tot laste vande selve burghmeesters ende schepenen by ende van weghen mijn eerweerde heere den prelaet van Ste. Bertins, heere deser stede
ter cause van het incorporeeren van seeker straete vermelt by acte vanden 4de maerte 1653 waertoe ghedeputeerde vuyt elckx respectyf collegie alsdanne ghecooren waren dyes nietjeghenstaende - is goet ghevonden omme redenen de vergaederynghe moveerende ter interventie van mijn heere den proost daertoe instantelick aensocht sijnde by voorschreven vergaederynghe
te schrijven eenen brief aende voornoemde prelaet
ende daerby te bidden dat sijne eerweerde soude beliefven ghedient te syne de saeke te laeten aflegghen by arbiters dyemen van wedersyden soude verkiesen binnen dese provincie tot bewaerenisse van elcx recht ende dat sonder innovatie ofte prejuditie middelertyt vande staet vande saeke
ten eynde dat d'ondersaeten niet en souden blyfven in processe jeghens heurlieden heere met sulck voorder motiven alsmen best soude moghen annedienen ende vertooghen vande arme ghesteltenisse van de innesetene in dese conjoncture van tyde
alles volghende de minute hanghende inde filasse van resolutien ende aen t'collegie vande weth vooren ghelesen.

Men vraagt dus om scheidsrechters aan te stellen – die de zaak in samenspraak willen oplossen – zonder deze verder voor de Raad van Vlaanderen te brengen, wat toch maar geld zou kosten. Gezien de stad slecht bij kas zit door de oorlogstijden – lijkt dit een betere oplossing.
Al bij al blijft de heel zaak terug 'hangen'.

Opdedrinck schrijft: vandaar een geding voor de raad van Vlaanderen die, op 11 januari 1661, het verbond met de kloostergemeente aangegaan, als onwettig afkeurde.
Tegen dit besluit van de raad van Vlaanderen gaat het magistraat echter in berope bij de Raad van Mechelen.
Het duurt dan weer een jaar vooraleer we weer iets van de zaak horen.

10 januari 1662 – Het straatje van de Penitenten – Resoluties – SAP 469

Het duurt wel even, maar op de 10de januari 1662 horen we weer iets vanuit het magistraat over het te incorporeren Maanstraatje.

Upden x january 1662 ter vegaderynghe voor mijn eerweerde heere sieur Nicolays Ogier, proost, aman, burghmeesters, schepenen, raeden ende notable deser stede

Ten selve daghe de drye collegien synde in corpore vergadert,
siende dat zy ghesommeert waeren tot het volcommen van sekere letteren ghegeven,
by myne heeren vande Raede in Vlaenderen in daten xjste juny 1661 – ten proffycte vande eerweerde heere prelaet vande Ste. Bertins
als heescher tot laste vande drye collegien deser stede,
ter causen van sekere straete die eertydts by hemlieden voorsaeten ghecedeert ofte vercocht soude hebben gheweest aende eerweerde religieusen Penitenten deser stede
es by hemlieden gheresolveert **te vulcommen an tinhouden vande voornoemde sententie** ende ande voornoemde abdt te verleenen acte conforme de zelve sententie
met onverlethede van het appel twelcke hanght onghedecideert inde raedt tot Mechelen.

Dus ondanks het feit dat er nog steeds een beroep hangt in de Raad van Mechelen, wordt er door het magistraat beslist om het eertijds genomen besluit – om de Penitenten toe te laten het Maanstraatje in te palmen – nogmaals in te trekken.

8 april 1662 – Resoluties – SAP 469

Opden viij april 1662 ter vergaederynghe van mijn eerweerde heere sieur Nicolais Ogier, proost, bailliu, burchmeesters ende schepennen, raeden ende notable der stede van Poperynghe.

Ten voorschreven daghe de drye collegien hebben gheresolveert te vulcommen ande sententie ghegheven inde Raedt van Vlaenderen in proffycte van mijn eerweerde heeren den prelaet van St. Bertins de selve sententie in daten **xj january 1661** ende dat ter cause van seker straetje die de voornoemde drye collegien - emmers hemlieden voorsaeten, hadden ghecedeert ande Penitenten deser stede alles breeder ghementionneert byde selve sententie ende stucke vande processe.

Opdedrinck schrijft verder: Volgt een beroep tegen den abt bij den hoogeren Raad van Mechelen die het vonnis van den Raad van Vlaanderen bekrachtigde. Eindelijk het schependom boog het hoofd en bij brieve van **17 oktober 1662**, het miek den leenheer zijne volledige onderwerping bekend.
De zusters zijn echter wel heel erg volhardend.
Op de 19de oktober 1662 vinden we immers een 'suplicatie' van de zusters Penitenten aan het magistraat.

19 oktober 1662 – Penitenten – Resoluties – SAP 469

Bourgmaitres, echevins, consaux et notables reputans le corps de la communaulté de la ville et jurisdiction de Poperynghe,
Tous ceux qui ces presentes lettres verront salut
Scavoir faisons que comme aussy soit que nous nous ferions advancez et jugerez
le iiijde de mars 1653
daccorder et consenter aux reverende mere et religieuses du convent des Penitentes
cy devant seurs grises de la dicte ville,
d'abolir et incorporer certaine rue derriere leur convent au boult de leurs pastures,
aboutante oost à la dreve du Coustre
et west a la rue de Bruges
et que le reverend prelat de Saint Bertin à Ste. Omaers - sieur de la dicte ville et jurisdiction de Poperinghe- appendences et deppendences – lui est plaint au conseil en Flandres
et y obtenir le xjde de janvier xvjc soixante et ung
sentence condemnatoire à notre sarge –
lui estre et en suitte de mesme sentence et pour y satisfaire recognoissans
comme nous faisons par cestes presentes
que la dicte rue et touttes aultres de ladicte ville et jurisdiction de Poperynghe
appartiennent
Folio 151
audict prelaet - comme sieur dicelles –
privativement et à l'exclusion de vous et de notre communaulté revorchant par tout –
cassons et annullons nostre dicte resolution
dudicte iiijde de mars 1653
avecq tout ce que lui pourroit estre suivy
avecq promesse de faire la cassation a nostre registre de tous les actes et resolutions
ayans este par nous et nos predecesseurs couchez emsemble
de retirer des dictes mere et religieuses l'acte aceux en donne et pareillement le casser
le tenant des maintenant pour lors, pours cassé nul et anneanty
et comme nous estions somez pour l'accomplissement de article dessus
nous avons faict depescher les presentes pour servir au seigneur prelat
la et ainsy ete trouvera convenier en Jesus de ce avons à ces presentes
faict appeser le moindre caiset de cette ville et signer par me dict pensionaire
ce xvijde d'octobre xvjc soixante deux Jesus
signé J. – *Jan* - Langhe
appendaent ausdictes lettres les dictes caiset empramt leur meulle verde

En dan wordt het heel stil rond deze kwestie. Zou iedereen de zaak vergeten zijn?

Op de 9de juli 1682 – *krijgen we opeens een nieuwe akte van de nieuwe abt Benoit de Bethune te lezen. SAP A76*

Nous **Benoist de Bethune du Plancques** par la permission divinne abbé de l'èglise et abbaye de Sainct Bertin – immediattement subject au Sainct Siège apostolicque –
Comme les mere et religieuses du convent des Penitentes Recollectiner en notre ville de Poperinghues - cy devant dictes soeurs grises de l'ordre de saint François, -
nous auroient par requeste faict remonstrer qu'il auroit pleu dez l'an xvj cent cinquante – *1650* - a seu messire **Anthoine Laurin** - lors abbé de ladicte abbaye,
accorder en faveur de leur convent la permission d'incorporer comme at esté faict en leur enclos un mesure et demie d'herbaige et une petitte rue faisant sepration de ladicte piece de terre d'avecq ledict convent
pour le tout estre **fermé de murailles** au plus grand bien repos et tranquillité d'icelles religieuses aux charges et conditions portees par l'acte de pesche par ledict seu si au mois de juillet d'une an et nommement de par elles faire faire a levers despens une aultre rue au boult et au large de ladict pieve d'herbages et sur leur proprieté - de mesme large au et longueur que celle cy dessus – et comme pour leur plus grand repos – secureté de leur cloture et eviter aux inconveniens de quy pouvoir aussy renfermer ladict rue en leurdict convent en quoy il ny aura , cause qu'il y at une grande rue voisine dont le peuple se peut plus facillement sevir – elles nous auroient tres humblement suplié
de leur accorder le permsission de pouvoir ce faire sur laquelle requeste paravant y disposer nous aurions par **notre apostille du vingt quattre de mars dernier**, ordonne quelle seroit comuniqué a notre tresorier confrere sire Gerard Du Val – prevost du notredict ville et jurisdiction dudict Poperinghues pour par luy sur le contenu en icelle ovyer les bourgmaitres et eschevins dudict lieu – nous reservir de son aduver a quoy il auroit satisfaict aussy bien que lesdicts bourgmaitres et echevins et nous faict congre qu'ils ne jugent pas quil y ait aucun prejudice pour la communautté desdict ville et jurisdiciton pa l'incorporation de ladict rue cy dessus, puis qu'elle n'est querre frequenté et qu'il y at une aultre rue une peu plus avant quay peut servir au lieu d'icelle
scavons faisons que veu ladict advis inclavant favorablement a la suplication et requeste desdictes mere et religieuses leur avons permis et accordé - permettons et accordons par ces presentes – de pouvoir a leur despener incorporer en leurdict enclos et monastere ladict petite rue cy dessus mentionné – a charge et condition quelle seront submises et obligés pour recognoissance de cette grace de nous faire presentée en ou à notre prevost dudict Poperinghues ou aultre par notre comis – annuellement par deux de lever leurs layer a

l'offertoire de la grande messe quye le celebrera par nous, notredict prevost ou comis en l'église paroissialle de saint Jan audict Poperinghues le jour de l'ommeghangue ung bouquet de fleurs de rose en declarant a haulte et intelligible voix que par notre grace et faveur particuliere et non d'aultres, la susdict rue et esté incorporé en leurdict voncent ce qu'aiant dict deliverer cedict boucquet de fleurs de rose en nos mains ou de notre prevost ou comis pour estre mis sur l'autel, dont la premiere ann"e de ladcit recognoissance escherra audict jour de l'ommeghange de l'an mim six cent quattre vingt trois et ainsy continuant d'an en an à tousjours et a charge aussy de par lesdict mere et religieuses et convent procurer et impetrer de sa majesté a leurs despens, lettres d'amortissement de aldict rue et tellement faire en sorte qaue nous et nos sucesseurs ne seyons a rasion de ce
Anouvement molester ny rechercher a paine de tous despens, domaiges et interestes et de quoy elles seront submises et oblig"es de nous en donner acte en telle cas pertinent a paine de nullité des presentes
En te son de quoy nous avons signé et y faict mettre notre cachet – faict en notre prevoste audict Poepringhues le neufniesme jullet seize cent quattre vingt et deux

Opdedrinck schrijft daarover: Eene voorwaarde bijna gelijkvormig aan deze die wij komen te vermelden, was aan de toestemming verbonden, telken jare, in de plechtige hoogmis op de soelmnelen ommegankdag, gecelebreerd door den abt, zijn proost of andere plaatsbekleder, *maar nu in de Sint Janskerk!* - zouden twee leke zusters ten offeren komen, dragende een tuil van frisse rozen; die tuil moesten zij de celebrant aanbieden en met luide verstaanbare stemme getuigen dat eht alleenlijk door des abts goedjonstigheid was, dat zij de hoger vermelde voetwegel bij hun eigendom hadden mogen aanwerven.
't Was omtrent die tijd, denken wij dt de kloostergrond met de nog bestaande muren omzet werd.

In de verkoopbrieven der Franse Republiek is de kloostereigendom geschat tot de grootte van omtrent 4 gemeten. Het kadastraal plan tekent een uitgestrektheid aan van 3 gemeten 2 lijnen 61 ½ roeden of volgens nieuwe mate 1 hectare 71 aren 2 centiaren.

Op de Ferrariskaart opgemaakt rond 1776 zien we de grote rode muur die rond

het kloostercomplex gemaakt werd. Op deze kaart is er echter geen nieuw 'Maanstraatje' te zien.

Atlas der buurtwegen – 1841

Op de Atlas der buurtwegen uit 1841 is dit echter anders. Daar zien we een 'particuliere' weg op dit stuk grond liggen; het nieuwe Maanstraatje?
De weg maakt een kronkeling en bots dan blijkbaar tegen de muur op.
In mijn herinnering was er echter een 'straatje' naast Maaitje Zunne, een 'jonge dochter' die een snoep- en gazettenwinkeltje openhield.
Daar heb ik niet alleen zakjes 'mul', rekkers en mulletrekkers gekocht, maar ook mijn eerste sigaretten – het begin van een verslaving die ik had tot het jaar 2000.

Dank zij de goede diensten van onze archivaris Tijs Goethals – kon ik aan een foto geraken van de situatie in de straat rond 1970 – en daar zien we een 'gangske' uitkomen tussen het huis van Langbeen en Maerten. Het nieuwe Maanstraatje!
De zusters hadden blijkbaar hun voorzorgen genomen, en hun nieuw straatje ver genoeg gelegd, zodat een toekomstige uitbreiding van hun klooster, nog verder mogelijk zou zijn. Voor hen is het niet meer nodig gebleken maar de Penitentenschool heeft die uitbreiding wel gedaan. Ze hebben verschillende gronden 'achter de muur' verder opgekocht.

De muur langs de huidige Komstraat.

Gelukkig heeft Maerten eraan gehouden om zijn ‘gangske’ het ‘nieuwe’ Maanstraatje in ‘ere’ te houden, maar je moet nu wel langs achter de school gaan om het nog te kunnen zien.
’t Is een klein straatje maar met heel wat historie.

Nummer 198B **Doos Gazette** **Januari 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
Waaruit kan groter kwaad ontstaan
Dan uit het dobbelen? Wil men vloeken
En tieren zien, ook vechten, slaan
Zo moet men 't in een speelhuis zoeken
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid. De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek* **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe' kreeg 4 artikels bij en loopt nu tot halfweg de 13de eeuw!*

https://tneerhofvzw.be/

Hou onze website in de gaten! Lees alle artikels - Aangezien de site voor ons krap aan het worden is – gaan we binnenkort artikels moeten verwijderen!

Een bericht van **Arnold Vandeperre** *uit Meldert.*

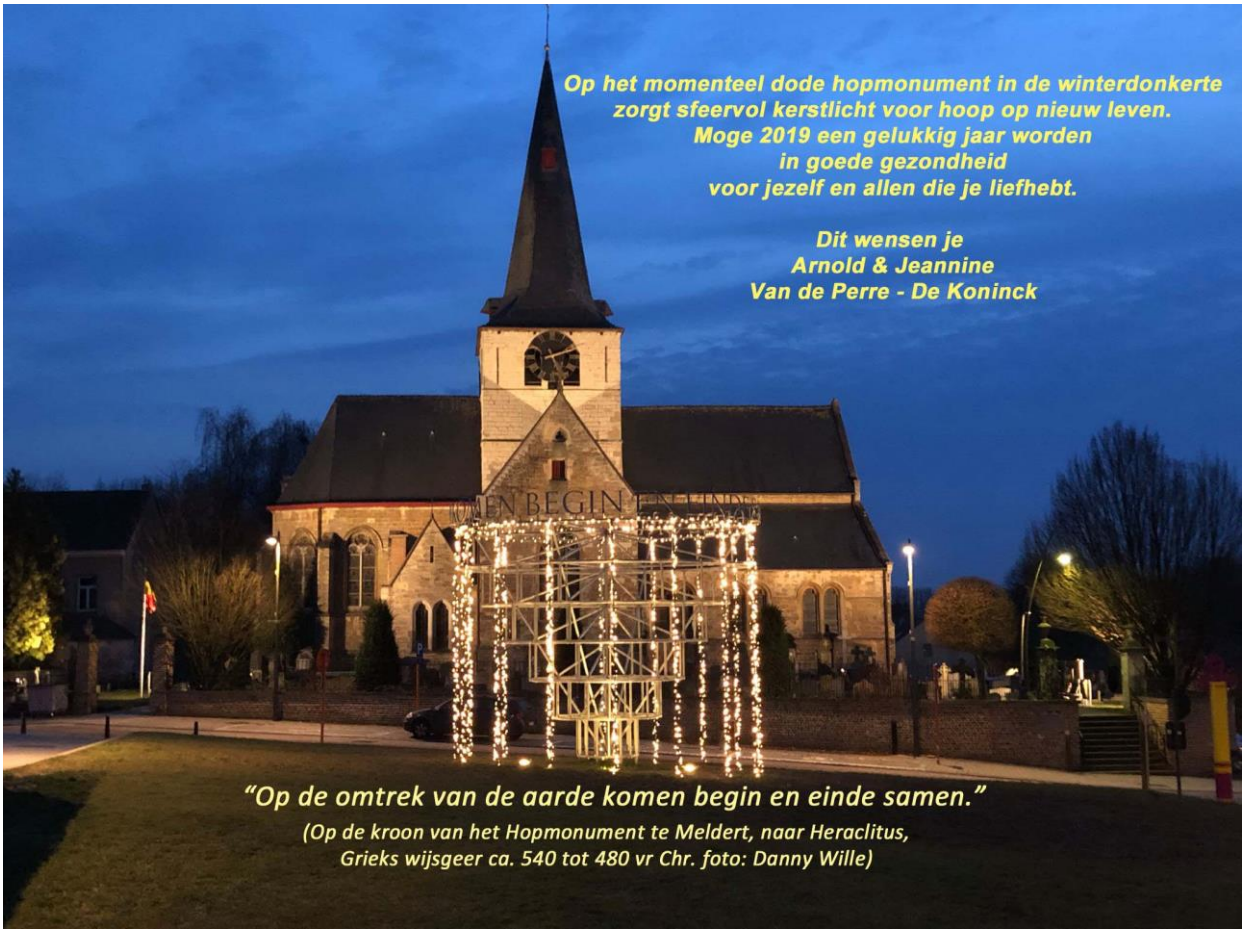

Beste Guido,
Ik hoop van harte dat je gezondheid nog een hele tijd mee wil en wens je een gelukkig 2019.
Veel dank voor de interessante maandelijkse Doos Gazette.
In bijlagen het opgewaardeerde hopmonument in Meldert, een initiatief van mezelf.
Met hartelijke groeten,
Arnold Van de Perre

ln 2006 werd op initiatief van Arnold van de Perre, bestuurslid van de Heemkundige Kring De Faluintjes, op het Meldeftse dorpsplein een Levend Hopmonument ingehuldigd door het Aalsters stadsbestuur, in aanwezigheid van Yves Leterme, toen minister-president en minister voor Landbouw.
En tevens van een tweekoppige afvaardiging uit Poperinge: AnneMarie Declercq en Guido Vandermarliere.
Na 10 jaar was het Levend Hopmonument aan opwaardering toe, daar de hopstaken, de vroegere manier van hoptelen, óén voor één afknapten. Opnieuw werd het voortouw genomen om dat te realiseren. Het college van Burgemeester en Schepenen van Stad Aalst besliste op vraag van de heemkundige kring om in het kader van Kunst in de Wijk 2017 hel 'Levend Hopmonument' op het dorpsplein in Meldert op te waarderen. Netwerk Aalst trad op als bemiddelaar en begeleider onder het toeziend oog van schepen llse Uyttersprot.
Zij droegen 3 kunstenaars voor aan een werkgroep bestaande uit Meldertse verenigingen en buurtbewoners en die kozen voor het concept van kunstenaar Jean Bernard Koeman.
De basis wordt gevormd door een metalen constructie van wel S,S meter hoog en

een diameter van 6 meter, stevig verankerd in een betonnen fundering, want de Hopduvel kan wel eens lelijk zljn kuren krijgen!

Bovenaan wordt die constructie bekroond met de zin: 'Op de omtrek van de aarde komen begin en einde samen',
naar een tekst van de Griekse filosoof Heraclitus (denk ook aan panta rhei - alles stroomt) waar het woord cirkel vervangen werd door aarde.
De metalen constructie is een geabstraheerde hopbel omgeven door 16 draden waarlangs de hop opklimt. Zestien levende hopplanten van de hopsoort Hallertau ingevoerd door de abdij Affligem in 1886, een getal goed gekozen, want in de 16d" - 17d" eeuw was onze streek de belangrijkste hopstreek in Europa. ln 1516 werd in Aalst de Gilde van de Hophandelaars gesticht en omstreeks'1625 werd in opdracht van deze gilde door Pieter Pauwel Rubens de 'Heilige Rochus en de pesfli.lders' geschilderd, te bewonderen in de Sint-Martinuskerk. De heilige Rochus is trouwens één van de zes hopheiligen.
Hop is een doorlevende plant. Na zijn bloeitijd is er een einde en zie je alleen maar een geraamte, maar in februari-maart volgt een nieuw begin en steken de nieuwe hopscheuten hun kopje weer uit de aarde. Na een einde volgt weer een begin en een klim naar omhoog. Echte levende hop is op zichzelf mooi en monumentwaardig. ln de Faluintjes is echte opklimmende hop evenwel niet meer te zien. Dankzij dit Levend Hopmonument zullen onze nakomelingen nog kunnen zien, voelen en ruiken wat hop is.
Dit kunstwerk omarmt met zijn 16 hopranken de rijke geschiedenis van de hopteelt die welvaart bracht in onze streek en is een eerbetoon aan generaties hopboeren die smaak brachten in ons leven en in ons wereldwijd gewaardeerd Belgisch bier.
De inhuldiging door het stadsbestuur vond plaats op 2 september 2018 ter gelegenheid van Meldertkermis.

Verder in de bus van Doos Gazette - een bericht van **Fonky Alan** *(Maastricht). Hij schreef met het volgende:*
Guido, ik kreeg net een bericht van Mark David, een Engelsman die is uitgeweken naar de USA.
Hij heeft een groep Mark's distortian free guitar zone. Ik had reeds een paar dingen van je werk doorgestuurd en dat werd in ere onthaald, zelfs in Washington. Het laatste filmpje dat ik had doorgestuurd was niet zichtbaar in Amerika, hij liet het me weten en bij deze geef ik je dat door. Je levert prachtig werk, blijven doen Guido! Shapoo.
Fonky, 't is voor mij zeker onduidelijk waarom sommige dingen technisch werken en andere niet! Zwijg stil waarom dat in het Amerika van Trump zou werken? Of zouden mijn filmpjes gesaboteerd worden door de geheime Russische politie?

Van **Johan Gerber** *kreeg de volgende belangrijke informatie:*
Do,
misschien ken je die site wel, universiteit van Leiden.
onrechtstreeks veel linken naar onze streek
beeldenstorm… Poperinge had al prijs 2e dag…. enz…
Belangrijk archief voor wie belangstelling heeft voor de 80 jarige oorlog….
https://dutchrevolt.leiden.edu/Pages/start.aspx

Ook boeiende serie van NPO
op youtube te vinden
heel veel degelijk archiefwerk

https://www.youtube.com/watch?v=28jKrGNohI0

Toon Couttenye *schreef me:*
Op de laatste dag van 't jaar, beste Guido ,

Mijn herinneringen omtrent de situatie van de wegeltjes rond en omtrent de Penitenten gaan terug tot 1945 . Ik moest vanaf dat jaar de "veroverzoolde" schoenen terug brengen bij sommige klanten . Ook dus deze in de Komstraat . Het straatje lag waar het nu nog altijd, maar niet bereikbaar, ligt. Niet langs " Maaitje zunne's " winkeltje maar tussen het huis van dokter Langbeen en het huis van Maerten. Vandaar kon ik recht naar de Komstraat gaan, maar ook vanaf de " draai" zoals wij dat noemden naar de H. Hartstraat wat toen nog een "aarden weg" was . Deze uitgang is nu nog zichtbaar in de H. Hartstraat . En langs" Berat's Reke " in de H. Hartstraat liep er nog een " gangsje " naar "'t Voetbalwegeltje " , waarvan de uitgang ook nog altijd te zien is. Dit " gangsje" liep langs de muur van het zwembad of liever wat nu de parking van het zwembad is. De "Berat's Reke " waren een zevental kleine woningetjes die werden afgebroken voor de aanleg van de parking van het vroegere zwembad (1966). "'t Voetbalwegeltje" liep dan door langs het hopveld van " Fontje Demarey " en langs de " Entree " van FC Poperinge naar de Komstraat . Iets meer naar rechts daarvan in de Komstraat woonde mijn verste " callant" .
Ter informatie , " Maaitje zunne " was ook "callant" en werd zo genoemd, zo liet ik mij vertellen, omdat zij de dochter was van de uitbaters van café " De Zon " , die nog altijd bestaat langs de Elverdingse weg.
Om te sluiten op oudejaars, wens ik je nog veel "inspiratie" en " courage " bij je opzoekingen.
Wij , samen met velen , kijken uit naar het eerste nummer van "Do's Gazette " in 2019.
Tone

Robrecht Degersem *haakte in op dee 'koekestutten' van Tone in het voorlaatste nummer en hij schreef me:*
Beste Guido,
Betreffende uw laatste Gazette:
Ik kan Toon Couttenye volledig bijtreden en bevestigen en denk met nostalgie terug aan pasterje Benoot en de Penitenten.
En op de laatste vraag " Kreeg je gij dat ook ? " is mijn antwoord positief.
Ik wens je tevens een vruchtbaar en creatief 2019 !
Robrecht
Degersem

Guido Vandevyvere *reageerde op de oude – 15de eeuwse devotieprenten – uit Clairmarais. Hij schreef me:*
Dag Guido,
Dat JEZUS, dat de drie KONINGEN "blank" waren, dat geloof je toch zelf niet !
Een blanke die ARAMEES sprak !!!!!
Jezus + familie + de herders +die koningen waren BRUIN !
Dat verandert natuurlijk niets aan de inhoudelijke geschiedenis.
Nog fijne oudejaarsavond én nuchtere ochtend !
Wees gegroet,
Guido

Dank zij de goede werken van **Jean Boidin en Martin Samyn** vind je nu ook de jaargang 2018 van Doos Gazette op de website van de vrienden van het intergemeentelijk archief Poperinge-Vleteren

https://www.arch-poperinge.be/index.php/digitaal/doos-gazette

Jouw bijlage in Doos Gazette?

Ik denk dat al mijn lezers wel weten wat voor onderwerpen allemaal in 'Doos Gazette' kunnen… heb je een bijdrage of een aankondiging… je moet het niet laten. Stuur maar door!

't Hamerken vzw

vereniging voor brouwerijgeschiedenis nodigt U uit ...

Word lid 2019 of
vernieuw uw lidmaatschap :
€ 10 lidgeld voor 1 persoon
€ 15 duolid voor 2 personen
te storten op rekeningnr :
BE04 4767 0446 6131
van vzw 't Hamerken

Email : estaminet@thamerken.be Website : www.thamerken.be

Nieuwjaarsvoordracht :

Historische smaken en lichte bieren

Donderdag 24 januari 2019 om 19.30 u
in Estaminet 't Hamerken
Brouwerij De Halve Maan, Walplein 26 te Brugge

Prijs: leden: 15 € Niet leden: 20 €
Inschrijven: mail naar paulvanneste@telenet.be of SMS of telefoon naar GSM 0475-392810 voor 20 januari. Na bevestiging wordt u verzocht de bijdrage te betalen.

Je zal er horen over historische geuren en smaken en enkele lichte bieren degusteren.

Lector: **Annelies Van Wittenberghe**, Beleidsadviseur UGent en historica met een culinaire passie. Auteur van **Smaak!** Een geschiedenis in 120 recepten is een verrassende kookatlas die ons smakenpalet vanuit een historisch perspectief bekijkt. Het boek brengt geschiedenis op je bord in zes smakelijke gangen: zoet, zuur, zout, bitter, hartig en kruidig. Daarvoor haalt Van Wittenberghe de mosterd in de authentieke kookboeken die eeuwenlang de smaak van onze voorouders bepaalden.

Het oudste 'Neerhof' van Poperinge gevonden!

Henri Vandenberghe in zijn hoekje gezet met zijn boekje uit de 16de eeuw – in opperste concentratie

Geduldig en scherp onderzoek, heeft soms wel onverhoopte resultaten.
Zo werkt **Henri Vandenberghe** momenteel aan de oudste register van de Renten die in StadsArchief – kringen beter bekend staat onder de noemer 'SAP 394'.
In deze register zijn er voornamelijk leningen genoteerd beginnend in het jaar 1540 en eindigen in het jaar 1553. Daarmee is dit de oudste register die we nog over Poperinge hebben.
Hij haalt daar zorgvuldig de namen en de toponiemen uit.
In mijn artikel **'Jaar 450 - Poperinge onder de Franken'** te vinden op de website van 't Neerhof – zie https://tneerhofvzw.be/ - hadden we het onder andere over 'Pamele'.
In het zelfde artikel brachten we een heel stuk over de 'De Creytenburg en de Schrikkelburg of de burcht van Pamele'.
In die oude Frankische nederzettingen, had men doorgaans een dergelijke burcht die men het **'Opperhof'** noemde en daarnaast lag steeds ook een **'Neerhof'**.
Dat 'Neerhof' hadden we tot nu toe nog niet gevonden.
Tot op zaterdag 8 december 2018 Henri Vandenberghe – in zijn hoekje van zijn boekje – opkeek en mij er op wees dat hij een 'Neerhof' gevonden had.

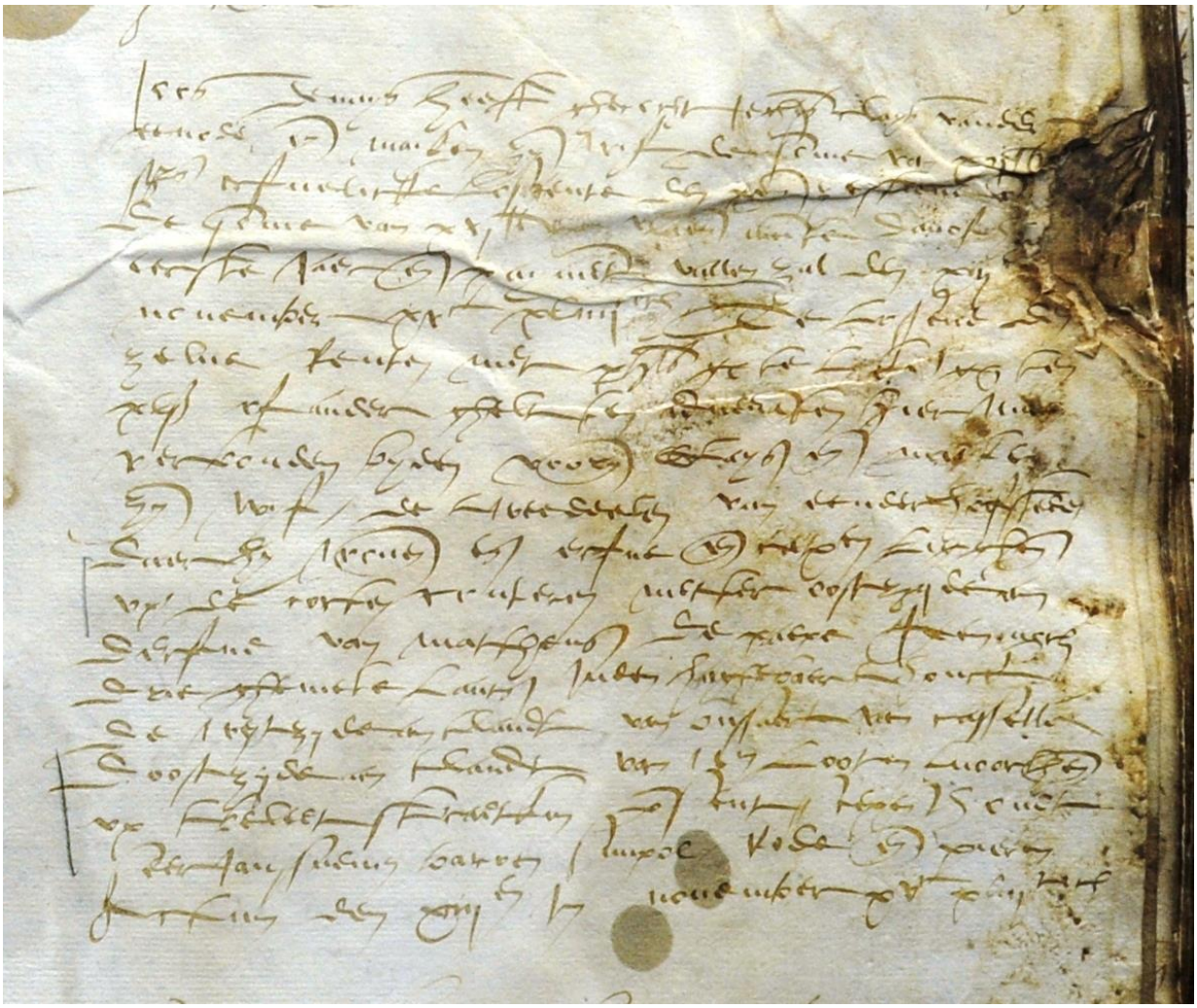

We lezen de voor ons interessante passage mee:
Joos Denys heeft ghecocht jeghens **Clays vander Eenode ende Maiken** zyn wyf,
de somme van xvj ponden parisis sjaers erfvelicke losrente - den penningh zesthiene –
ende dat voor de somme van xvj – *16* - pond grooten vlaemsch –
dannof t'eerste jaer vallen zal den xiijste – *13de* - november xvc xliij – *1543* – vlfssende den
zelve rente met philips gulden te fistich carolus gulden xj schele
of ander ghelt ten advenante –
hier mede verbonden byden vernoemde Clays ene Mayken zyn wyf, de twee deelen van
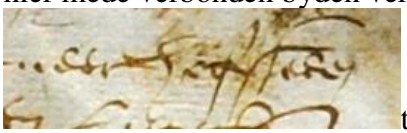
tneerhofstede daer hy wonende is –
erfve ende catheilen ligghende up de **corten couteren** metter oostzyde an d'erfve van
Mattheus de Paepe.

Het tweede deel van de borg – drie gemeten in de Haeghebaerthouck langs het Beleedstraatje - zijn voor ons niet interessant.
De akte wordt afgesloten met
Actum den xiijde in november xvc xliij

In de Atlas van de buurtwegen – 1841 – zien we dat de 'korte' Couter gelegen was tussen de huidige Paardenmarkt en het 'Strekstraatje' of de huidige Heilig Hartstraat.
In mijn artikel over de Franken, concludeerde ik:
We mogen bij dit alles veronderstellen dat de burcht van Pamele waarschijnlijk een Germaanse, en minstens een Frankische oorsprong heeft.
Waar lag die burcht dan op de Kouter? We nemen aan dat dit op het hoogste punt van de kouter zal gelegen hebben, en dan zijn we op de huidige 'Binnenkouter'. We spreken dus duidelijk van een burcht - 'burg' of 'burgos', niet van een 'castellum' of kasteel die normaal gezien van een latere datum zijn. Het was dus zeker geen stenen kasteel maar een houten burcht.
De abt had ten andere in **1561** *nog een andere boerderij op de Couter, zoals blijkt uit de akte van de 1ste juni 1562*

1 juni 1562 – De abt verkoopt zijn boerderij op de Couter - Halmen – SAP 364

Anthoenes vande Werde heift ghecocht
jeghens **Nicolays van Langhemersch**, bailliu van de stede van Poperinghe
als procureur[1] van den eerwerdighen abt ende prelat van St. Bertins,
bynnen de stede van St. Omaers, temporeel heere vande stede van Poperinghe –
blickende by zeker lettere van procuratie ghepasseert voor burghmeesters ende schepenen der stede van Poperinghe – in daten den xxij in meye xvc lxij – *22 mei 1562* –
een behuusde hoofstedeken, erffve ense cathelen, droeghe ende groene,
stande up de Couttere

[1] Procureur : advocaat

metter oost zyde an derffe van **Gayfer van Burckes** –
tnort hende opt **Bordeelstratken –**
ghelast tvoorseide in viij – *8* - schele vi – *6* - deniers parisis sjaers van coutter rente
omme de somme van vier pont thien schellyngh grooten boven alle vebande ten laste –
gheret ghelt
Ghealmpt voirts over erffe
den eersten in wedemaent xvc lxij – 1 juni 1562

Het **'Bordeelstratken'** is waarschijnlijk de later 'voetbalwegel'.
De **'wedemaand'** is hier juni.
In het Etymologisch woordenboek van Van Dale stellen
P.A.F. van Veen en N. van der Sijs (1997), het volgende:
wiedemaand*, wedemaand [juni] {**oudnederlands** *wedemanoth* [september] 1001-1100, **middelnederlands** *we(i)demaent, weedemaent* [juni]} **oudengels** *weodmonad* [augustus], van **middelnederlands** *wiet* [onkruid], **oudengels** *weod* (**engels** *weed*).

2e serie, nr1 - Oud Frankische hoeve
Foto: the Prints Collector

Naast het vorige document dat gewacht maakt van een 'Frankisch' toponiem, vond Henri er nog een tweede. De oogst van die dag was groot.
Het betreft hier een document van de 19de december 1544.
We probeerden de tekst met vereende krachten integraal uit te typen.

De peracker

19 december 1544 – Renten

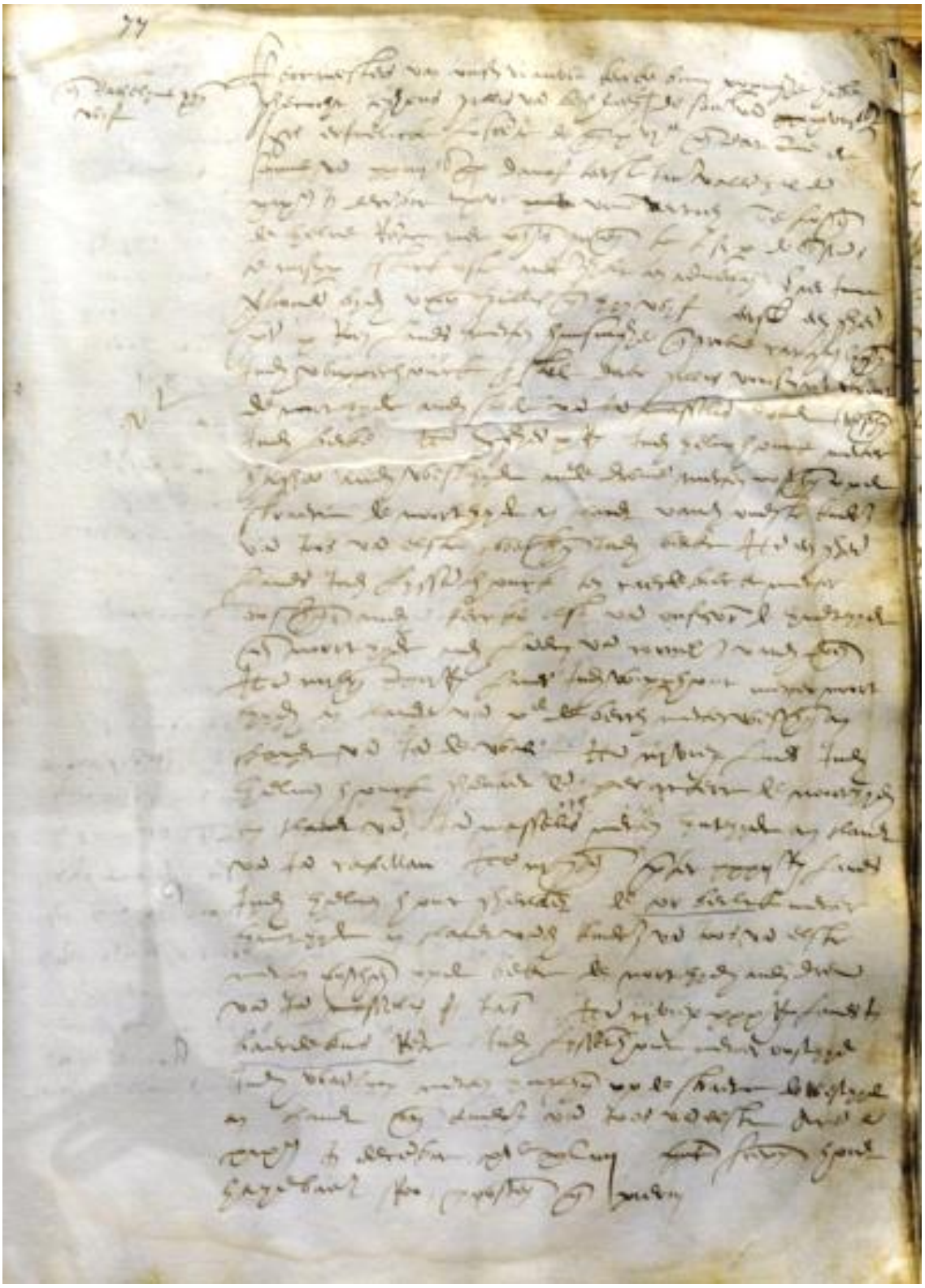

Binnenkort komt het volledige register van deze renten op de website van de

Vrienden Intergemeentelijk Archief Poperinge-Vleteren

Te vinden op: https://www.arch-poperinge.be/

De tekst luidt als volgt – lees gerust mee -

Kerckmeesters van onzen vrauwen kercke binnen Poperinghe hebben ghecocht jeghens Gillis van Bethleem ende Jachelyne zyn wyf –
de somme van xviij pond sjaers erfvelick losrente – de penninck xvj – ende dat omme de somme van xxiiij pond parisis danof terste jaer vallen zal de xix in december xvc vierenvertich – te lossen de zelve rente met philips gulden te l – *50* - schele parisis, de carolus stuver te iiij schele parisis tstick ofte met ghelt ten advenante –
ende hierinne verbonden byden voornoemde Gillis ende zyn wyf –
eerst een ghemet preter x roeden lands, mersch, huusynghe ende groene catheilen ligghende inden Wipperhouck ter stede daer Gillis voorseit nu woont –
de noortzyde anden stede van Jan Masselis doude – westzyde inde beke –
Item een half ghemet x roeden inden zelven houck metter haeghe anden westzyde ende dreve metten oostzyde upde straete – de noortzyde an tlandt vande weesekinder van Joos van Elst - westzyde inde beke
Item een ghemet lands inden Lyssenthouck ten **Caerdebilck** metter oostzyde anden kercke elst - van onsen vrauwen – de zudtzyde ende noortzyde anden erfve van Corneel vanden Doene
Item iiij lynnen xxij roeden lands **inden Wipperhouc** metter noort zyde an tland van Pieter De Berch metten westzyde an tlandt van Jan De Wale
Item iij vierendeel lands inden zelven houck ghenaemt **de peracker** – de noortzyde an tlandt van Jan Masselis mette zuytzyde an tlandt van Jan Cabillau
Item iij ghemeten preter xxxij roeden landt inden zelven houc ghenaempt **de perbelick** metter zutzyde an tland vande kinder van Joos van Elst – metter oosthende opde beke – de nortzyde ande erve van Jan Masselis filius Jan -
Item iii vierendeel xxx roeden lands in **Baerdekens rente inden Lyssenthouc** metter oostzyde inde waterloop – metten zuteynde opde straete – de westzyde an tlandt vande kinders van Joos van Elst
Actum de xix in december xvc xliiij
Present schepenen Hane, Hazebaert, Roo, ende Goosten ende Pierin

Het is vooral die 'Peracker' en die 'Perbelick' die ons in deze tekst interesseren.
Een 'per' of een 'perre' is een omtuind stuk grond. De stad 'Peer' in Limburg heeft zijn naam in oorsprong aan een dergelijke 'perre' of 'parre' te danken.
In Limburg noemt men een dergelijk stuk grond – dat omheind is – ook een 'bevrijd' stuk grond.

Heel wat korter bij huis, in Ieper, heeft men nog altijd een Onze Lieve Vrouw der Tuinen, die in een dergelijk 'tuin' of bevrijd en onafhankelijk stuk grond staat.
Hier kan je ook de wijze van werken zien, de gevlochten takken maken van de schutting een stevige afrastering, die het vee en de mensen kan binnen houden en de 'boze' wereld buiten.
Die 'peracker' is dus een 'akker' die als een 'perre' aangelegd is.
In het WNT geeft men een interessante uitleg voor het woord 'akker'. Men stelt: Het woord is ook overgeleverd in de Lex Salica in de samenstelling akrabrast.

Cognaten: Oudsaksisch ackar, *Middelnederduits* acker,*Oudhoogduits* ackar, *Oudengels* æc er, *Middelengels* ācer, āker , *Nieuwengels* acre, *Oudfries* ekker, *Oudnoords* akr, *Nieuwzwee ds* åker, *Gotisch* akr.
Het woord vind men dus terug bij de Salische Franken en is dus voor Poperinge weer een bewijs van de Frankische kolonisatie.
Men specifieert dit verder als: een (Afgeperkt) stuk bouwland, m.n. gedeelte van een stuk bouwland of woest land dat tussen twee voren of greppels ligt.
Onze 'peracker' is dus sowieso een speciale akker – aangezien deze met een 'perre' omtuind is.

Die 'perbelick' is een 'beluik' of 'bilk' die als een perre aangelegd is.
In het Vlaams woordenboek omschrijft men het woord 'bilk' als volgt: weide - WNT:
Middelnederlands bulc, buelc, beelc
Een woord dat inzonderheid in West-Vlaanderen inheemsch is; bij De Bo (1873) verklaard met "beluik voor beesten, bocht, omsloten weide, omheind perk". De etymologie is niet duidelijk.
Bilck, Fland. Pascuum, Kiliaan (1588).
De ossen blijven 's zomers dag en nacht in de bilken, De Bo (1873).
In het WNT haalt men ook De Bo aan en stelt men: Een woord dat inzonderheid in West-Vlaanderen inheemsch is; bij DE BO [1873] verklaard met "beluik voor beesten, bocht, omsloten weide, **omheind perk**".

In de acte zien we dat deze stukken grond, zowel de 'Perackere' als de 'Perbelick' zich in de Wipperhoek bevonden en dat deed mij denken aan een document van de **30ste juli 1630***, dat een beschrijving van het 'tiendengebied' van de Wipperhoek inhoudt.*

Het document heb ik opgenomen in 'DiMPop' onder het jaar 550:
https://tneerhofvzw.be/pop/Jaar550DehoekenvanPoperinge.pdf

Hierin wordt de Wipperhoek ingedeeld in 5 'spleten' of tiendengebieden en voor de eerste spelete staat er:
'd'eerste spleete vande Wipperhouck zal beghinnen **ter half mylle brugghe** gaende zuutwaers langhes de beke tot **St. Loys straete** ommecommende langhs de beeke an thoff van Jan Masselis filius Claeys tot **de halfmylle brugghe** voorseit - exclus drye stucken van questie die gheannexeert zyn mette vierde spleete vande Lyssenthouck
ende es ghenaempt **t'Lappervelt.**

Ook het 'Lappersveld' betekent zoveel als 'toegestopt' veld. 'Lappen' betekent immers hetzelfde als 'toestoppen' of 'oplappen', zoals we het nog kennen in de betekenis van een 'schoenlapper'.
Hoewel er dus ruim 80 jaar tussen beide documenten zit, komen deze toponiemen naar betekenis goed met elkaar overeen.
Kan het dat deze 'peracker' veranderd is in een 'Lapperveld'?
Is het toeval dat deze stukken zich allemaal in de Wipperhoek bevinden?

27 november 1649 – **Het' compas' en de vaart** – SAP processen 128/B

*Het proces dat ik hieronder uitgetypt heb, heeft op zich weinig met de vaart te maken, maar het getuigt wel van het feit dat er in **1649** reeds een zonnewijzer tegen de gevel van de 'Nieuwe Wildeman' bevestigd was. De 'Oude Wildeman' en de nieuwe stonden met hun rug tegen de vaart aan op de Oude markt te Poperinge.*

De 'oude' en de 'nieuwe' Wildeman op de Oude markt te Poperinge. Daar achter zien we de brug van de vaart.

Actum 27 9br 1649

Tichten omme den bailliu causa officy heescher contra **Jaecques Vermeerch** ghenaempt **Mareschal** ghevanghen verweerder, voor mijne heeren burghmeesters ende schepenen van de stede van Poperynghe

Alvooren oft t'niet warachtich en is dat den verweerder in costume van daghelicx ende by nachte laete verdrincken inde herberghen ende daernaer met pozetten loopende achter sheeren straeten, te spelen omme eenyg gelt, te intimideeren, etc.
Den verweerder ontkent

Ofden verweerder op den allerzielennacht lastleeden niet en heeft ghedroncken laete in de nacht ter herberghe van **Pieter de Rycke** ende daernaer met zyn andere complicen ghehaelt een leere by Ste. Jans viviere ten fyne van te breken **het compas ghemaeckt by meester Jan van de Ameele.**

Het compas van 'meester Jan vande Ameele' bleef nog tot rond 1900 bevestigd aan de gevel van de 'Nieuwe Wildeman'.

Den verweerder kendt ghedroncken hebbende ter herberghe met Jan Staes, Augustyn Scherrier, Philippe Winnebroodt, Frans van Reninghe, Jan ende Jaecques Ley, ontkennende tsurpluus

Ofden verweerder ende syne adherenten niet en hebben ghecromt ende groote debvoiren ghedaen omme t'yserken van t'voorseide compas ut tetrecken, vanteerende van tselve te **smyten inde vaert,** metghaders de gheschreven cyffers letters op tselve compas tot bederfvenesse ende vilipendentie[2] van tselve
Den verweerder ontkent

Of de verweerders siende iemant passeren achter straete naer hem niet en hebben gheschooten met pozetten.
Den verweerder ontkent

Voorts of de verweerders inde selve nacht niet en hebben ghehadt met **Pieter Bonte** groote woorden – elckander gheinjurieert, ghedreyght te schieten me hun pozetten ende onderlynghe ghevochten voor thuys van meester Jan Couvreur

[2] Vilipendentie : verguizing, vernieling

Den verweerder zeght dat Augustyn Scherrier met Jan Staes ende meester Philippe Winnebroodt groote woorden hadden jeghens den zelve Bonte ende Caerle Daveneyn dy by zyn partye was, hebbende elckanderen ….
Zonder nochtans hemlieden thebben zyen vechten ofte elckanderen slaen, zynde hy verweerder alleenelick by hemlieden wederghecommen ten zelve tyde

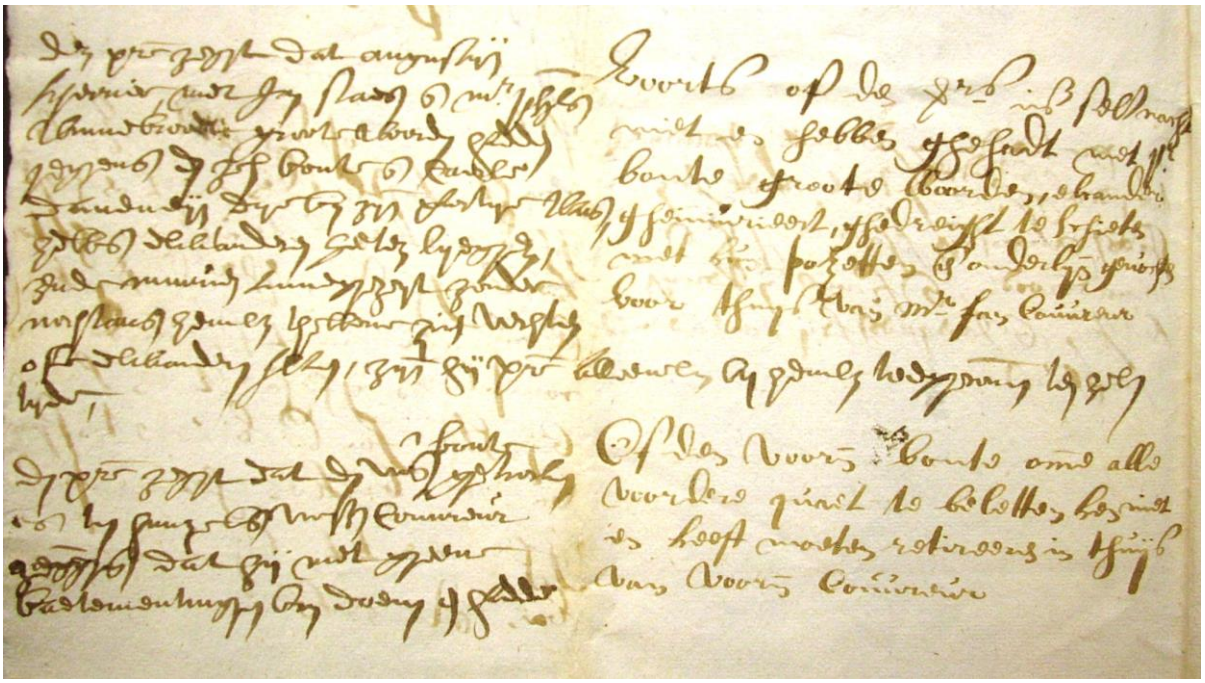

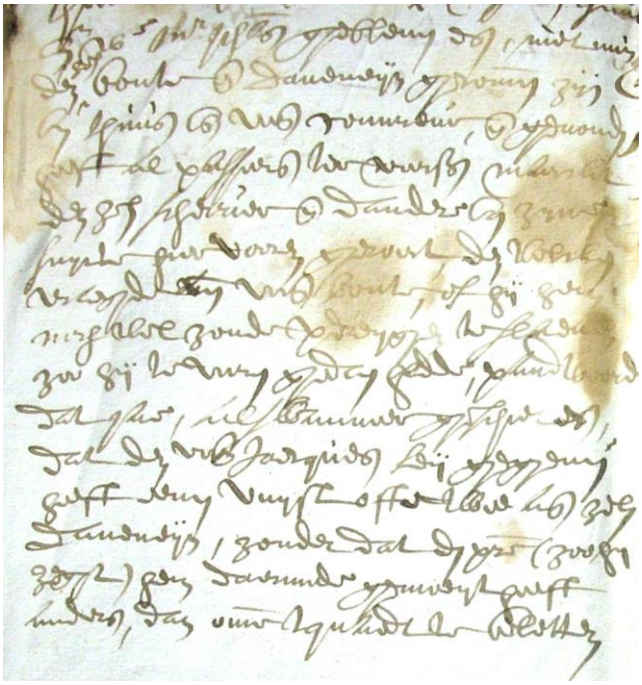

Of den voorseide Bonte ome alle voordere quaet te beletten, hem niet en heeft moeten retireeren[3] in thuys van de voornoemde Couvreur.
Den verweerder zeght dat den voornoemde Bonte es ten huuze van Jan Couvreur ghegaen dat hy met gheene baetementinghe[4] van doenen en hadde

Of den heescher met syn complicen siende dat den voornoemde Bonte hem geretireert hadde hem niet en hebben ghevanteert van hem wel te hebben met meer andere dreigementen ende ten dien effecte gegaen wandelen op de marct omme den voornoemde Bonte gaende naer thuys te verwachten ende hem quaelick te tracteren

Den verweerder zeght mette zelve persoonen ghestaen thebben opde marckt ende dat hy neffens thuus vand weduwe meester Philippe ghebleven es, niet min dat den heeren Bonte ende Daveneyn ghecommen zyn by thuus van meester Couvreur ende ghevonden heeft al

---

[3] Retireren = terugtrekken
[4] Baetementinghe = komt van ‘esbattement’ of ‘spel maken’ , waarvan dan weer ‘battement – ynghe’ komt.

passerende ter voorschreven marckt de zelve Scherrier ende dandere van zynen suyte[5] *hier vooren gheroert, de welcke vraeghde an voorseide Bonte of hy hem noch wel zoude verdreyghen te slaen - Zoo hy te voeren ghedaen hadde, - verandwoorde* **dat jae**, *als wanneer gheschiet is dat den voorseide Jaecques Ley ghegheven heeft eenen vuyst ofte twee aende zelve Daveneyn, zonder dat den verweerder – zoo hy zeght – hem daermede ghemoeyt heeft, anders, dan omme tquaedt te beletten.*

Ofte den verweerder met syne conpaignons bemerckende dat den voornoemde Bonte een ander wegh ghenomen hadde en alsoo ghelucket tot huys ghearriveert was niet en hebben ghesmeeten met steenen opde deure maekende seer groot geruchte ende roepende – **Ghy bugger comt vuyt – hadden wij U hier, wij souden u delven** – met andere dierghelicke dreigementen ende vantisen, segghende bovendien jeghens den vader vande voornoemde Bonte – die alle voordere quaet trecht te beletten **– ghyn ouden buggher – comt hier – wij sullen u inde vaert steeken** met meer ander dreigementen.

Den verweerder zeght dat den voornoemde Davenyen ghaende syne clachte doen aende vader vande voornoemde Bonte, als dat hy zoo gheslaeghen hadde gheweest, de zelve zyne deure gheoopent heeft ende dt de zelve Jaecques Ley zoude op hem gheroopen hebben – gynen ouden buggeer; compt hier – wy zullen U wel hebben ofte dierghelycke woorden in substancie – blyfvens hy verweerder middelertyt taen odpe groote steene brugghe ende dat hy niet min eenen seen heeft ghedaen rollen, tot aende deure ofte huus vande zelve Bonte, zonder particulierelick nochtans te weten wat de zelve Scherrier met zyn compaignons aldaer, ofte ontrent thuus vande zelve Bonte ghedaen magh hebben – zegghende dat hy daernaer metten zelve Scherrier ende andere by zynen bende andermael ghetrocken es ter herberghe van Eucke, aldaer zy eenighen tyt ghesaemdelick ghedronkcn hebben.

Op synen onghekende poincten es dheescher gheadmitteert ter preuve ende den verweerder zyne justificacien – actum 27 9bre 1649

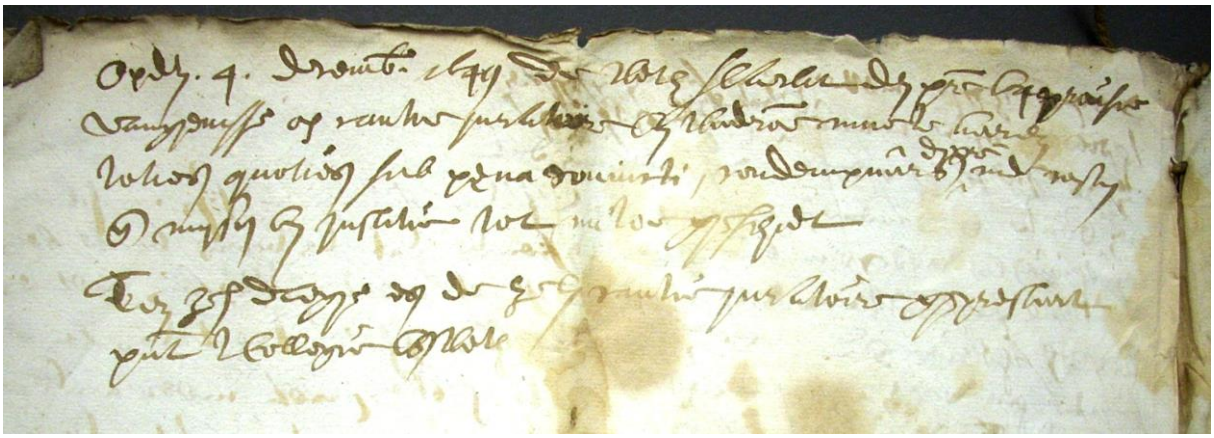

Opden 4 december 1649 - de weth slaeckt den verweerder op proufve ut vangenisse op cautie juratorie ende wederomme naer de heere toties quoties, sub pena convicti – condempnerende den verweerder idne costen ende mysen by justitie tot nu toe gheschiet .
Ten zelve daeghe es dezelve cautie juratoire ghepresteert – present t'college vande wet.

[5] Suyte – suite = gevolg

Professor Deploige & de handelsgilde van Sint Omaars

Onlangs kreeg ik van Ivan Top de tekst doorgestuurd van een artikel van Professor Jeroen Deploige – een artikel onder de titel '1100 – De handelsgilde van Sint Omaars'.
Het was een boeiend stuk dat volledig in mijn 'kraam' paste, zodat ik een mailtje aan de professor stuurde.

Op 16/12/2018 om 13:04 schreef Guido Vandermarliere:
Geachte Professor
Onlangs kreeg ik jouw tekst rond de handelsgilde van Sint Omaars te lezen
en verder heb ik ook jouw artikel rond het middeleeuws laken gelezen - en graag zou ik het volgende willen vragen.
Mijn naam is Guido Vandermarliere – van Poperinge – en sedert geruime tijd hou ik mij met onze Poperingse geschiedenis bezig.
Een belangrijk deel van van onze Poperingse geschiedenis heeft rechtstreeks met de abdij van Sint Omaars te maken.
Momenteel ben ik een digitale geschiedenis van Poperinge aan het opbouwen – onder de noemer 'DiMPop' met daarnaast ook een 'geschiedenis van het bier en vooral de hop' – kroonproduct van de Poperingse landbouwers door de eeuwen heen.
zie hiervoor: https://tneerhofvzw.be/

Jouw artikel over de handelsgilde rond het jaar 1100 zou in beide reeksen passen
Jouw prachtige synthese rond het middeleeuws laken – past zeker in het digitaal museum van Poperinge.
Professor, wil je zo vriendelijk zijn om dit eens te bekijken, graag zou ik gewoon de toelating hebben om beide artikels op mijn website op te nemen - natuurlijk met al jouw gegevens en een foto van jou erbij
Het zou een belangrijke aanvulling voor onze website zijn.
met mijn vriendelijke groeten
Guido
Vandermarliere

De professor was zo vriendelijk om mij de dag erna het volgende mailtje terug te sturen.
Waarde heer Vandemarliere,
Hartelijk dank voor uw vriendelijke mail en uw belangstelling voor sommige van mijn publicaties. Ik vrees echter dat ik u maar gedeeltelijk zal kunnen helpen.Voor mijn publicatie over het handelaarsgilde van Saint-Omer heb ik het copyright aan uitgeverij Polis moeten afstaan. Dit houdt helaas in dat ik mijn tekst niet op digitale wijze ter beschikking mag stellen. Vandaar dat u de eigenlijke tekst van mijn bijdrage ook niet terugvindt in mijn academische bibliografie op https://biblio.ugent.be/person/001990336633.
Vorig week verscheen wel een filmpje in de reeks Universiteit van Vlaanderen over de opvattingen rond dronkenschap in de middeleeuwen. Ik spreek daarin ook over Saint-Omer. Als dat wil kan u altijd een link naar dat filmpje opnemen op uw site (daarvoor heeft u eigenlijk ook mijn toestemming niet nodig). Zie
https://www.youtube.com/watch?v=paQq3KcA9VY.
Betreft het stuk over laken in de middeleeuwen: ik vermoed dat u mijn hoofdstuk, samen met Peter Stabel, bedoelt, gepubliceerd in het Lannoo-boek "Gouden Tijden. Rijkdom en status in de middeleeuwen"? Hier zit ik helaas opnieuw met copyrightbeperkingen. Ik mocht gelukkig wel de tekst zonder opmaak en zonder illustraties publiek ter beschikking stellen in mijn

academische bibliografie. Zie https://biblio.ugent.be/publication/7022923. Ook daarnaar kan u een link opnemen als u dat wenst. Ik vrees dat de uitgever daarentegen wel niet zo graag zal hebben dat de tekst gewoon integraal gekopieerd wordt en op andere websites geplaatst wordt. Het boek in kwestie wordt immers nog altijd verkocht (veel te duur trouwens).
U kan dus gerust links leggen vanop uw website om uw publiek door te verwijzen. Een foto hoeft zeker niet voor mij!
Met vriendelijke groeten en alle succes met uw initiatief,
Jeroen Deploige

Bij het beluisteren van het youtube filmpje – waarin de professor een voordracht houdt onder de titel 'Waarom willen we dronken worden?'
komen we niet alleen meer te weten de handelsgilde van Sint Omaars, maar ook over enkele 'wijnheiligen'.

Zoals men weet, zijn er momenteel op de website van 't Neerhof – onder de rubriek 'DiMHop' verschillende artikels over de 'kerstening' van de heidense bierbacchanalen. Hoewel ik de klemtoon legde op de 'kerstening' van het bier – legt de professor in zijn voordracht de klemtoon op de 'mystieke dronkenschap' waarbij hij niet alleen het 'Hooglied' aanhaalt – met een afbeelding uit een boek van de abdij van Sint Omaars – maar ook het verhaal van Sint Lutgardis van Tongeren.

De professor roept met zijn voordracht onder andere de vraag op: was Lutgardis een heilige mystica of een dronkelette ?

https://www.youtube.com/watch?v=paQq3KcA9VY.

Lied uit de oude dagen

Dogterkens in het ronde

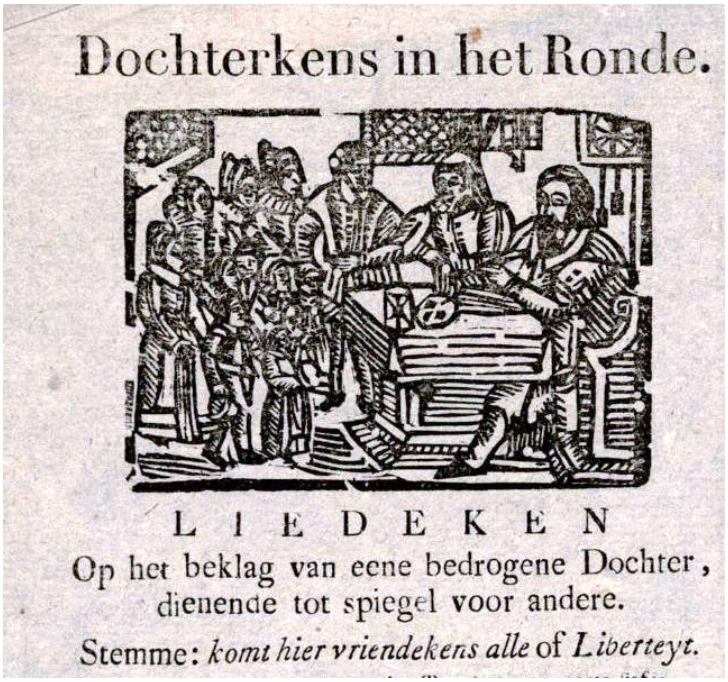
Dochterkens in het Ronde.

LIEDEKEN

Op het beklag van eene bedrogene Dochter, dienende tot spiegel voor andere.

Stemme: *komt hier vriendekens alle* of *Liberteyt.*

Dogterkens in het ronde
Vruchten van Adams boom
Uyt wiens struyk is gevonden
Neemt van dees vrugt een schroom
Hoe dat ik ben gevaren
Al zonder man bevrucht
In myne jonge jaren
Dat baert my zucht op zucht

Als hy my kwam aanspreken
Als eenen seraphien
Met list en looze treken
't diende tot myn ruwien
Ik en had geen gedachten
Op zyne vleyery
Al zyne minne klachten
Stolen het hert van my

Bachus was de occasie
Met zynen zoeten wyn
Venus tot avontagie
Cupido vol fenyn
Alles op eed gezworen
By God en hemel klaer
Myn bruyd - myn uytverkoren
Myn vrouw en wederpaer

Liefste wie zou het peyzen
Dat voor den eersten keer
De bergen zouden reyzen
Neemt hier een les in eer
Door krikken ende bloeyen
En door den kwaeden list
Begonst dees vrucht te groeyen
Daer niemand af en wist.

Troost u myn zoete liefje
Voor alle ons plaisier
Ik bid u neemt dat briefje
Ontsteekt daer mee uw vier
En acht dat voor geen schande
Daer zynder meer als gy
Ik trekke naer vremde landen

De klacht heeft my begeven
Uyt puere liefde zoet
Toen heeft hy my geschreven
Een letter met zyn bloed
Liever te zyn verslonden
Al in het eeuwig vier
Toen vielen wy in zonden
Al tot een kort plaisier

Ik moest met tranend oogen
Myn lief vallen te voet
Hoe kan het God gedoogen
Met tranen overvloed
Hebt U my niet geschreven
Al met uw bloed en hand
Als ik U kwam te geven
Myn eer en weerden pand.

Vaerwel schoon lief van my

Het klappen der gebueren
Doet my de meeste pyn
Die hunne lippen rueren
O tongen vol fenyn
Die mynen val bespeuren
Lachen met myn verdriet
Het kan hun ook gebeuren
Dat aen my is geschiet

Myn ouders en myn vrienden
Sluyten voor my de deur
Nergens geen troost te vinden
O valschen serviteur
Dat my de dood verslinde
Naer 't baren van mpyn vrucht
God zal uwvalscheid vinden
Die myne liefde vlucht

Den klap en snap der straeten
Is geen verboden spys
Zoo hoog als leeg van straeten
Neemt hier een les voor prys
Want zelfs op schoon lusthoven
Naer cupidos bevel
Word de gordyn geschoven
Voor het zoet minnespel

Ouders met dochters teere
"k bid u beklapt my niet
Wilt gy wys zyn en leeren
Spiegelt u aen my - ziet
Want door de looze netten
En door het zoet gefluyt
Kan men een vink verpletten
Dat haer vreugden zyn uyt.

Oorlof dan voor het leste
Dochters en maegden zoet
Ik raed u voor het beste
Ziet wel dat dat gy doet
Wilt altyd zorge dragen
Voor sleutel ende slot
En schouwt vrouw Venus plagen
Anders is 't spel verbrod

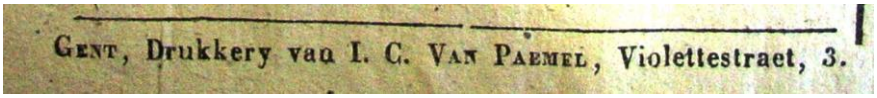

Dit lied is onder andere te vinden in de liederbladen van de Gentse drukkerij van Van Pamel – te dateren begin 1800 maar ook reeds in de liederenbundel 'Het vermakelyke vrouwentuyntje' uit het jaar 1786.

Va zanger – verzamelaar Frans Vanzieleghem kreeg ik het volgende doorgemaild:

Beste Guido
Beste wensen voor 2019 en
veel dankbaarheid ben ik u verschuldigd voor de vele Poperingse heerlijke histories.

Bij deze, in bijlage, een oud kerstlied uit het Houtlandse .
Frans Vanzieleghem

Hooi en Strooi op Maria's ne schoot

Het is lange geleën zo is mij verteld
Dan moesten al de mensen ja zijn geteld
Jozef en Maria ze trokken er ook heen
Ze kropen op den ezel zo dichte bijeen
Het regende grote vlagen
't Was geen weer om er nen hond door te jagen

Er lag hooi en strooi op Maria's ne schoot…

Ze zochten doa ter plekke logement
Maar 't koste niet zijn voor zo nen arme vent
Ze trokken wat verder naar 'n ander café
de mensen zaten doar al te gapen
't was were geen plekke meer om te slapen
Wat verderop stond een scheure
Er waren geen vensters en geen deuren

Er lag hooi en strooi op Maria's ne schoot…

Maria was moe ze was in verwachtinge
Ze steeg in den os en den ezel under achtinge
Jozef diene vent je wist niet wat gedaan
Als Maria aan 't klagen begoste te gaan
Hij moest er van heur achter d'herderkens gaan
d'Engelkes blij ze daalden er ook neer
't Werd stil bij de komst van de Lieven Heer

Er lag hooi en strooi op Maria's ne schoot
ze namen dat kindeke heel verblijd
dat dient voor onze ziele en zaligheid
Vrienden laat ons hier niet te lange nie meer staan
We moeten van het ene naar het andere gaan
Om te gaan zoeken ons gerief
Bij al die mensen als 't hen belieft

. (28 december 2011) Authentiek lied gehoord in het Houtland, van een gezin met snottebellende kinderen(1948-1954), gememoriseerd, vermeerderd en geconsumeerd door liedjeszanger Frans Vanzieleghem

Poperinge verbeeldt

Guido,
Hierbij een foto van een ouderwetse winter (van voor de klimaatopwarming)

Sneeuw in de Ouderdomsteenweg (nu Professor Dewulfstraat) in de winter van 1964-1965. De foto werd genomen van aan de woning Desegher-Deplaedt. De schuur links was eigendom van Demaré (aan de huidige Kruisbooglaan). Achter de haag lag de weide van boer Devos.

Nummer 199A **Doos Gazette** **februari 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Men roept den ezel niet ten hove, dan als hij wat dragen moet!

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

Van de familie kreeg ik het overlijdensbericht door van Paul Ryckeboer. Hij is zijn vrouw, die nog niet zo lang geleden stierf, achterna gegaan. Als ik aan hem denk, herinner ik mij alleen aangename zaken.

Rust nu maar uit,
je strijd is gestreden.
Je hebt het ontzettend
moedig gedaan.

DE HEER

PAUL RYCKEBOER

WEDUWNAAR VAN MEVROUW FRANCINE DE CORTE († 28.11.2018)

GEBOREN IN POPERINGE OP 28 JUNI 1935
EN OVERLEDEN IN BRUGGE IN HET AZ SINT-JAN OP 14 JANUARI 2019
GESTERKT DOOR HET SACRAMENT DER ZIEKEN

GEPENSIONEERD PROCURATIEHOUDER KREDIETBANK

OP ZIJN UITDRUKKELIJKE WENS NEMEN WIJ AFSCHEID IN INTIEME KRING.

CONDOLEREN KAN VIA WWW.TIMMERMANBVBA.BE

OPROEP!!!!!

Van Roger Broucke kreeg ik de volgende oproep:

Dag Guido,
Een vraag van iemand uit Moorsel(Aalst) die erg begaan is met WOI en op
zoek is naar gegevens van **een familie Baccarne uit Staden.** De familie, gevlucht voor oorlogsgeweld, kwam terecht in Moorsel. De zoon Gaston werd in 1916 opgeëist maar overleed in 28-01-1919 te Moorsel waar hij ook begraven werd. Misschien kan jij via je vele contacten helpen waar we meer gegevens kunnen bekomen over deze familie?
Hartelijke groeten,
Roger Broucke

Wie kent er de familie Baccarne uit Staden?????

Moenen

Via **Marc Inghelaere**, kreeg ik een vraag door van **Jerome Schoonaert**, de man die in Frans – of moeten we zeggen Zuid-Vlaanderen? – onder andere samen met Wido – de Vlaamse taal hoog houdt. Hij schreef mij:
Dag Guido,
Eerst vooral een gezond en naarstig en goed 2019.
Maar ik heb een vraagje voor jou.
Zie bijgevoegde tekst....
Weet jij of iemand uit jou kring wat het Oude Vlaamse woord 'moenen' betekent in deze context ?
mvg
Jerome

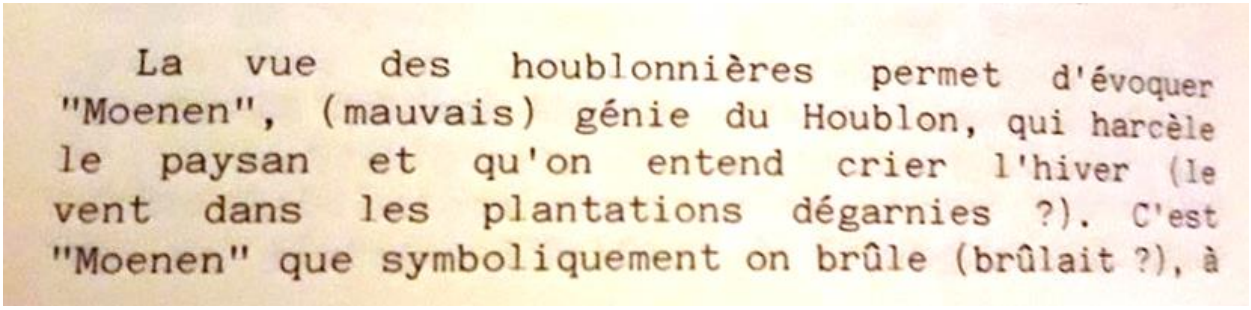
La vue des houblonnières permet d'évoquer "Moenen", (mauvais) génie du Houblon, qui harcèle le paysan et qu'on entend crier l'hiver (le vent dans les plantations dégarnies ?). C'est "Moenen" que symboliquement on brûle (brûlait ?), à

Het zicht op de hopvelden geeft ons de kans om ‘Moenen’ voor te stellen, het slechte genie van de hop, die de boer plaagt en die we gedurende de winter horen schreeuwen in de plantages. Het is ‘Moenen’ die men symbolisch verbrandt…

De rest van de tekst staat er niet bij, maar we mogen aannemen dat er staat: Het is Moenen die men symbolisch verbrandt op het einde van de hopoogst.

Deze aanhaling had direct mijn aandacht en ik kon antwoorden:
Beste Marc en of Jerome
Het is een heel interessant gegeven.
Kan iemand mij uitleggen uit welke tekst dit komt en vooral hoe oud die tekst is en waar geschreven?
Moenen is natuurlijk de windduivel of zoals ze die in Aalst – Asse kennen als de hopduvel.
De naam van deze duivel werd in principe gebruikt rond het einde van de 15de eeuw!
Ik zou er graag een wat langer artikeltje over maken voor in Doos Gazette vandaar mijn vraag.
Alle informatie over de tekst is dus welkom.
groetenis
Guido

Van Jerome kreeg ik daarop het volgende antwoord:
Bedankt Guido,
Interessant antwoord. Bedankt.
Het woord 'moenen' is een typisch Frans-Vlaams woord en wordt in Fr.Vl. meestal samen gebruikt met 'poenen' of kussen (baiser).

Uiteraard heeft het in deze tekst niets te maken met 'kussen', maar met hop, vandaar mijn vraag aan jou, Poperingenaar en hopkenner.
De tekst komt uit het boek 'En Flandre'. Zie bijgaande foto.
Gr. Jerome

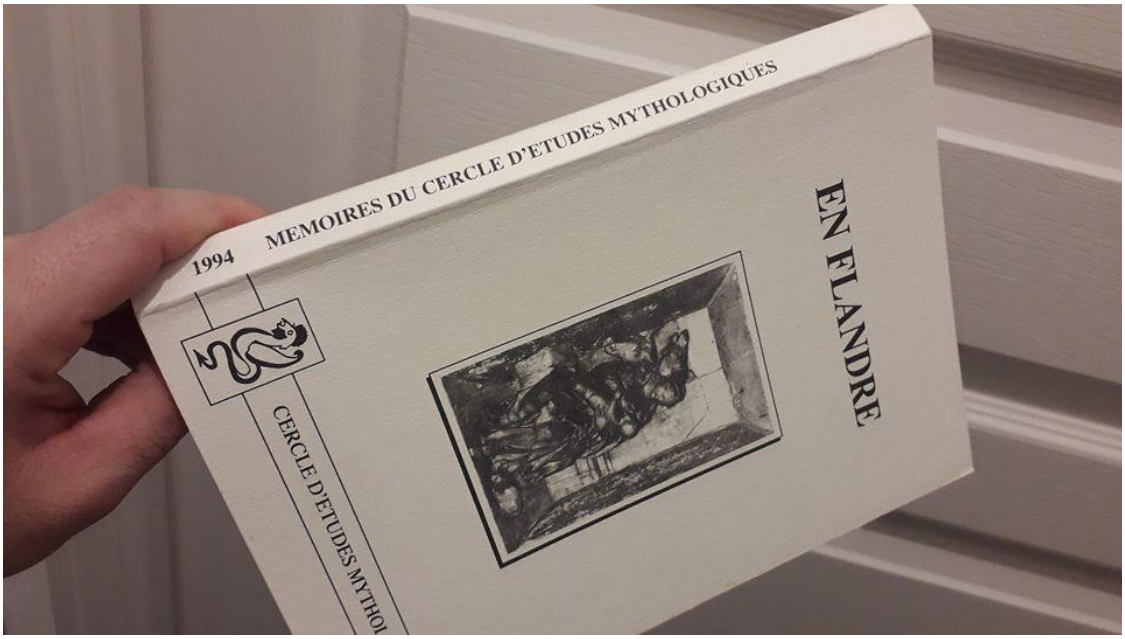

Jerome
Wanneer is deze tekst eigenlijk geschreven?
Het is belangrijk om dit te weten omdat de naam ‘Moenen’ voor de duivel in de Nederlandse taal vooral bekend is als de duivel van Marieken van Nyeweghen één van de oudste Vlaamse tonelen uit het einde van de middeleeuwen.
‘Moenen’ – zo schrijft Gezelle in zijn Loquela – en we spreken hier dus van rond 1880 – Moende – gemoend = kussen. Als voorbeeldzin gebruikt hij: Dat was me daar een poenen en moenen zonder ende of grond!
Gezelle stelt daarbij: gehoord in Frans Vlanderen – effectief geschreven met één a.
Poenen beschrijft Gezelle als zoenen op de kaken – iemand poenen = iemand omhelzen.
Gehoord te Cassel, *maar ook te* Maestricht;
Groetenis
Guido

Op Wikipedialeren we het volgende over het spel Mariken:
De oudst bekende uitgave verscheen omstreeks 1518 bij de Antwerpse drukker Willem Vorsterman. Van deze editie is slechts één exemplaar bekend. Het boek bevindt zich in de Bayerische Staatsbibliothek in München. In 1904 werd Mariken door uitgeverij Nijhoff als facsimile uitgegeven. De oorspronkelijke titel is *Die waerachtige ende Een seer wonderlijche historie van Marike(n) van Nieumeghen die meer dan seuen jaren mette(n) dueel woe(n)de en(de) verkeerde*.
Daaruit leren we dat in deze rederijkerstijd het mirakelspel gedrukt werd en gezien alle rederijkerskamers die in die tijd actief waren in Zuid-Vlaanderen, mogen we aannemen dat het boekje ook zijn weg naar hier vond.
Uit het middeleeuws mysteriespel van Mariken van Nieuweghen halen de volgende twee fragmenten:
Mariken vraagt: Hoe heeti, vrient?

En de duivel antwoordt:
Moenen metter eender ooghe, die wel bekent es met veel goede ghesellen.
Waarop Mariken weer antwoordt:
Ghi sijt die viant vander hellen.

Vioor ons Zuid-Vlamingen en Popperingenaars is vooral het volgende fragment interessant:

> *Tot in tswerck der wolcken wil icse draghen,*
> *Toornen hooghe, ende worpense van boven neder;*
> *Coemtse den te haer selven weder,*
> *So heeftse gheluck, die leelijcke vrucht.*
> *Her, her! ghi moet mede in die lucht.*

De duivel neemt haar mee naar de wolken en laat haar daar vallen.
De duivel wordt hier dus verbeeldt als de wind die haar mee naar het 'zwerk' kan dragen.
En het is die wind die in de winter door de lege hoppevelden schreeuwt en huilt omdat hij 'zijn' plant kwijt is. En het is 'moenen' die Germaanse windgod die op het einde van de hopoogst verbrand wordt door de hopplukkers.

Om een heel tof idee te hebben over het verhaal van Marieke van Nieuweghen – bekijkt het volgende:

https://www.youtube.com/watch?v=RoAOZTyyy-Y

Van **Wouter Moyaert** – onze verdienstelijke duivel doet al in het stadsarchief van Poperinge – kreeg ik hierover reeds de volgende interessante commentaar:

Ik herinner me dat mijn toenmalige prof tijdens de introductieles1e kandidatuur Ndl. Letterkunde de link legde tussen Moenen en de Oudgermaanse god.
Eerst en vooral omwille van zijn persoonsbeschrijving: 'Moenen met het **ene oog'** die Mariken verleidt met zijn grote **kennis** refereert ook inhoudelijk duidelijk aar de Oudgermaanse god, die ook maar één oog had, en van wie veel eigenschappen na de kerstening van onze streken aan de duivel werden toegeschreven.
Maar ook omwille van zijn naam: de inheemse vorm was Oudnederlands wuodan (geschreven uuoden (tgo. Os. Wôdan; oeng. Wóden; ohd. Wuotan; on. Óðinn) en had in het Middelnederlands klankwettig tot *woeden > *woen moeten leiden (als in boedel > boel)."
Het woord waar de naam nog in schuilt, woensdag, geeft dit ook weer. Woensdag is letterlijk 'Woens dag', dat is de 'dag van Woen', oorspronkelijk een vertaling van Latijn diēs Mercurī 'dag van Mercurius'..
Van een verdere evolutie(of variatie) van de vorm Woen naar Moene(n) heb ik online geen bewijzen teruggevonden. Meestal wordt 'Moene 'als een afleiding van Simoen geduid. Zo wordt bvb. de familienaam 'Moeneclaey' geduid
Klankwettig is dergelijke variant nochtans mogelijk: **zijn de w en m in ieder geval erg gelijkend, het zijn 2 bilabiale wrijfklanken**: ze worden op dezelfde plaats in de mond (nl. tussen de lippen) en vrijwel op dezelfde manier (de een door luchtuitstroom door de mond, de andere door luchtuitstroom door de neus) gevormd.

W'ent wyder goet verstaon!
Ment wyder goet verstaon!

Tot onze en zijn spijt, kon Jerome er niet achter komen wanneer de tekst over Moenen geschreven is.

Jaar 1240 - Warnkoenig & die stadt Poperingen – Wouter Moyaert

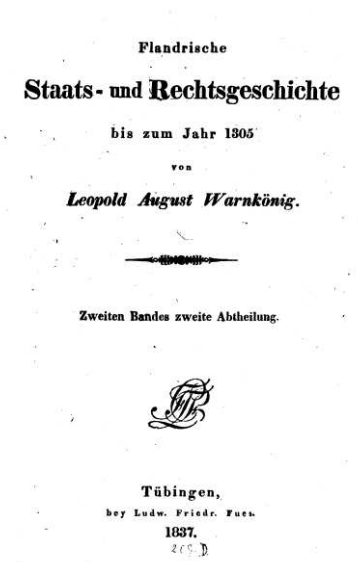

Flandrische

Staats- und Rechtsgeschichte

bis zum Jahr 1305

von

Leopold August Warnkönig.

Zweiten Bandes zweite Abtheilung.

Tübingen,
bey Ludw. Friedr. Fues.
1837.

In het jaar 1837 publiceerde Leopold August Warnkönig zijn 'Flandrische staats- und rechtsgeschichte bis zum jahr 1305'. Hoewel dit boek in het Duits opgesteld is, is het voor de Vlaamse geschiedenis zeer belangrijk aangezien het een bespreking bevat van de eerste keuren van de belangrijkste Vlaamse middeleeuwse steden waaronder Poperinge.

Het boek is te vinden op 'google books'

https://archive.org/stream/flandrischestaa00warngoog#page/n656/mode/2up/search/poperingen

Wouter Moyaert, gewaardeerd medewerker van het Stadsarchief van Poperinge, was zo bereidwillig om het hoofdstuk dat over Poperinge gaat, voor ons te vertalen. Voor de aardigheid geven we hier het eerste stukje nog in het Duits.

§. 4. *Die Stadt Poperingen.*

Auf den Gränzen der Châtelenieen von Furnes und Cassel, nahe am Fuſse des Berges dieses Namens, zwei Stunden südlich von Ypern, liegt das noch belgische Städtchen Poperingen, über dessen älteste Rechtsgeschichte wir mehrere sehr unterrichtende Urkunden mitzutheilen haben.

Auf welche Weise die meisten dieser Urkunden sich erhalten haben, ist bereits im ersten Theile unsres Werkes erzählt worden. Seitdem hat das Provincialarchiv von Ostflandern alle in Gent gefundenen an sich gebracht. Wir verschafften uns die Abschriften mehrerer anderer aus dem von *Dom. de Wit* gegen 1780 geschriebenen, auf der Stadtbibliothek in St. Omer aufbewahrten groſsen Car-

---

31) Im Jahre 1275 war der Bailli von Ypern es auch in Furnes. S. Urkunde von diesem Jahre, *de S. Genois*, p. 650.

32) *Coutume Rubr. I.*, auch abgedruckt bei *Sanderus* l. c. p. 338. Vergl. auch *Gramaye* p. 123.

De Stad Poperinge

Op de grens van de kasselrij van Veurne en Cassel, nabij de voet van de gelijknamige berg, twee uur ten zuiden van Ieper, ligt het nog Belgische stadje **Poperinge,** waarover we betreffende de oudste rechtsgeschiedenis verscheidene onderrichtende oorkonden kunnen meedelen.
Op welke wijze de meeste van deze oorkonden zijn overgeleverd, is al in het eerste deel van dit boek verhaald. Sindsdien heeft het Provinciaal Archief van Oost-Vlaanderen alles wat in Gent werd gevonden, gecentraliseerd. We verkregen de afschriften van verscheidene andere uit het door Dom. De Wit circa 1780 geschreven en in de Stedelijke Bibliotheek van St.-Omer bewaarde Cartularium[33]

p.3

van de voormalige Sint-Bertinus-abdij, en een voor onze onderzoek uiterst belangrijk *diploma*, **namelijk de tweede verloren Keure van Poperinge (uit het jaar 1233), uit het archief van deze stad zelf.**
De heer rijksarchivaris **Gachard uit Brussel** vond ze daar in de herfst van 1834. Hij was zo goed om een afschrift van het *diploma* ter beschikking te stellen.

Ondertussen is dit 'diploma' in ons stadsarchief niet meer te vinden. Zou het nog in Brussel liggen?

Op vandaag hebben we hierover behoorlijk veel met de hand geschreven bronnen, maar gedrukte zijn eerder schaars. Het verlies van belang van het plaatsje tijdens de laatste eeuwen zorgde ervoor dat haar geschiedenis in de vergetelheid raakte.
Ze werd nauwelijks genoemd in de Kroniek van Sint-Bertinus[34].
'Malbranc de Morinis' liet over Poperinge slechts enkele schaarse – al zijn het wel interessante - aantekeningen na, die bewijzen dat hij hiervoor het archief van Sint-Bertinus heeft gebruikt.
'Marchantius' wijdde er slechts 18 regels aan (p.91). 'Gramaye' (p. 127) die Sanderus (deel 3 p; 351) gebruikt, is zeer summier. Bij 'Foppens' is slechts één oorkonde opgenomen die de moeite waarde is om te vermelden. We beperken ons tot een korte schets van de algemene geschiedenis van het stadje, en focussen ons vooral op de inhoud van haar gerechtelijke documenten.
Volgens Marchantius, Malbranc en anderen kwam de *Villa Pupurningahem* met aanhorigheden reeds onder de Merovingers in het bezit van het klooster Sithiu, namelijk in 658 of 668, wanneer graaf Walbert uit het Koninklijk Huis, zijn bezittingen in het gebied Arke (*villa Arcarum*), waartoe Poperinge behoord moet hebben, overdroeg[35].

Deze Villa lag aan de grote Romeinse weg, en werd omringd door aanzienlijke bossen.

---

33) Het aantal daarin overgeschreven oorkonden van 1107 tot 1293 bedraagt 31. Daarvan bevinden de meeste originelen zich nu in het Provinciaal Archief in Gent.
34) Tweemaal in het jaar 1208, daarna in 1232 en 1291.
35) Marchantius l. e. Meyeris annis 668 und 1290. Malbranc d.1 pag. 59 d. 2 pag. 2 pag. 349 d. 3 pag. 672 De oorkonde van 1190 nr. CLXXXIV duidt deze graaf aan als de schenker van Arke.

p.4

We vinden de bevestiging door Karel de Kale van het bezit van de abdij van *Pupringahem* samen met alle andere eigendommen in het jaar 877 (Foppen stom. IV pag. 174). Drie jaar later werd het door de Noormannen verwoest.
Zowel in de oorkonden, die aanvangen in het jaar 1107, als bij de schrijvers wordt het bezit van de abdij van de plaats *Poperingahem*, later *Poperingehem*, toegeschreven aan de vrijgevigheid van diverse graven. Boudewijn VII (1197) en zelfs Filips van den Elzas (1190), duiden Arnulph de Oude als schenker aan; Robert heeft het recht van de abdij bevestigd (Miraeus d. 3 p. 1333).
De Kroniek van Sint-Bertinus (p.577) anno 1056 geeft daarentegen aan: Boudewijn VII van Rijsel zou de Eerste Graaf van Vlaanderen geweest zijn die elke abdij privileges of rechten zou hebben gegeven.
Volgens 'Marchantius' was het Boudewijn VII (Hapkin), die hen het bezit van Poperinge verzekerd had. *Er blijven hierover echter nieuwe gegevens opduiken(?).* Boudewijn II, zijn zoon Arnulph, en daarvoor zijn broer, waren zelf eigenaar van de abdij[36]. Arnulph stelde echter in 944 haar onafhankelijkheid weer in, het geen de volgende graven nadien hebben bevestigd.
Hoe het ook zit, de Sint-Bertinusabdij had reeds heel vroeg de soevereiniteit over de Villa Poperinge, en haar genotsrecht daarover werd sinds 944 steeds beschermd door de opvolgende graven.
De besproken oorkonden zijn uitgekozen om de burgerlijke verhoudingen in het stadje tijdens haar geleidelijke ontwikkeling te leren kennen. Ze hebben betrekking op 3 belangrijke punten: namelijk op de verhouding van de abt tot de graaf, op de rechten van de *bestuurlijke afgevaardigde* ('Ministerialis') van de abt in Poperinge, en op de rechten van de inwoners van Poperinge.

---

36) Chronicon Sati Bertini p. 527 seq. Gallia Christiana Deel 3 pag. 493

De abten van Sint-Bertinus hadden in Poperinge een eigen proostdij opgericht: de proost was de plaatselijke vertegenwoordiger van de abt, en trad in die hoedanigheid vaak in akten voor hem op, doch niet voor belangrijke zaken, zoals beslissingen over voorrechten of het uitgeven van keuren. De abt (samen met het 'convent') is alleen heer, de *Praepositus* alleen *Procurator*.

De Villa Pupurningahem groeide snel uit tot een stad**. Dat was ze al in 1147**, wanneer ze haar eerste, in **1208** opnieuw bevestigde, keure ontving.
In **1187** kreeg ze van graaf Filip **markt- en scheepvaartprivileges**, **kanalen werden aangelegd,** de stad begon handel te drijven, en bloeide zo zeer op, dat er in **1290** i.p.v. 1 parochie er 3 moesten worden opgericht. Poperinge wedijverde via haar lakennijverheid met het nabije Ieper, wat deze laatste vanaf de 14e eeuw ernstig economisch nadeel **berokkende, Poperinge behoorde tot de Vlaamse Hanze.**

De verhouding van de abten van Sint-Bertinus als heer/grondeigenaar van Poperinge met de graven van Vlaanderen is niet eenvoudig uit te leggen. Er worden namelijk nergens uitdrukkelijk gezegd dat het om een voogdijschap gaat, al lijkt dit wel het meest waarschijnlijk. We baseren ons hiervoor op het volgende:

1) Graaf Robert II bevestigt zijn en de abt zijn rechten in Poperinge in een oorkonde van 1110 (nr. CXXIX) hierin: de in Poperinge wonende ridders moeten de oproepen van de graaf volgen, doen ze dit niet dan krijgt de abt een boete. Diegenen van hen die *banwerk* voor de heer moeten verrichten, d.w.z.

37) In 1187 wordt al over *overdraeghen* gepraat (oorkonde nr. CXXXIII) en in 1197 verleent Rodulphus van Riningels een vrije schipvaart van Poperinge tot zijn dorp, met het recht om *overdraeghen* te maken. Zo verkreeg Poperinge een rechtstreekse verbinding met Nieuwpoort.
38) Chron. S. Bertini p. 773 en de hierbij horende, door ons niet gegeven *diploma's*.
39) band I Oorkonde nr. XL c. 8 86

p.6

heerbandienst, moeten alleen 'banwerk op de uitlanden' en 'landsverdediging' [40] uitvoeren. De abt kan ze hiervoor voor het gerecht slepen. Deze laatste bezat de hoogste rechtsmacht betreffende criminele zaken in Poperinge, met uitzondering van de gevallen die naar het '*curerhet' (=keurerecht)* [41]*,* d.w.z. volgens de Keure, werden berecht. Bijgevolg had hij het confiscatierecht. Niettemin kwamen twee derde van de roerende goederen van een veroordeelde toe aan de graaf. Indien een lijfeigene van de graaf in Poperinge overleed, gingen diens have en goed terug naar de graaf.

Deze rechten worden bevestigd in 1130 door graaf Diederik en in 1190 door zijn zoon Filip[42], evenals door gravin Margaretha in 1263 en in 1271 door graaf Gwijde. *Grand Cart. Deel 1 p. 90, deel 2 p. 662, 687. Miraeus deel IV p.1333*. Deze laatste verlangt bij het uitbreken van een oorlog met Frankrijk in 1292 van de abt dat hij de gewapende manschappen van Poperinge naar *Saint Amand* stuurt. *Grand Cartulaire deel 3 p. 753*.
En als hij in 1280 in Poperinge een "*franche verité"* tegen een deelnemer aan de opstand in Ieper laat houden, en deze bestraft, verklaart hij dat dit geschiedt *salvo jure abbatis*.

2) De graven van Vlaanderen treden als scheidsrechters op tussen de abt en zijn erfelijke gerechtsdienaar in Poperinge, de Heer van Rinigels, met name de graven Diederik in 1151 (oorkonde nr. CLXXXI) en Filips in 1179 (oorkonde nr. CLXXXII).
3) Graaf Diederik garandeert de inwoners van Poperinge de vrede in 1147, d.w.z.

---

40) *Banwerc*, opus banni, d.w.z. in dienst van de ban, deze ban betekent de 'heerban'. Volgens *'Ducange'* is *banwerc*, *admonitio ad opus banni seu Corveias faciendas*. Alleen moet dit woord in ons artikel een andere betekenis hebben, aangezien het *Utlandes banwerc* en *Landwere* omvat.

41) *Curerhet*, samenstelling van *Cure* en *Rhet* , d.w.z. recht, dus keurrecht, zie *Ducange* deel 2, p. 1246, v. *Curerhet*. Hij haalt nog een *diploma* uit 1201 aan: *In villa et terra de Poperinghem Chureregth, sicut charta ijusdem aevi nostri testatur, et forum et consuetudines.*

42) Filips bevestigt deze exact en zegt dat de abt in Poperinge *landredders* beschikbaar *moet* hebben voor grafelijke expedities, maar niet voor algemene oorlogen.

p.7

de rechten en vrijheden van de burgers van Veurne, en wel zo dat men verwacht dat die rechten door hem werden verleend. Maar hij was slechts de bemiddelaar en borgsteller tussen de abt en zijn onderdanen in Poperinge, die tegen hem in opstand waren gekomen en tot een gemeentelijke wetgeving wilden komen. Daarom prijst hij de instandhouding van deze wet aan tegenover iedereen.

4) Graaf Filip gunt in 1187 dat de abt en de burgers van Poperinge een wekelijkse vrijdagmarkt te houden, zoals in Ieper. Hij stemt voorts ook in met de aankoop van

landerijen (*landcop*) en de aanleg van bevaarbare kanalen met *overdraeghe* (oorkonde nr. CLXXXIII), insgelijks de *more Yprensium*.

5) Graaf Boudewijn IX verklaart in **1201** dat het al zijn onderdanen vrij staat om zich tegen de betaling van de gebruikelijke hoofdcijns in Poperinge te vestigen onder de bescherming van de Sint-Bertinusabdij, en dat hij zich verplicht om alle aan de abdij behorende mensen die in Vlaanderen wonen tegen alles en iedereen trouw te beschermen. (oorkonde nr. CLXXXVII). Uit al deze akten komt naar voren dat de graven zoals beschermheren de abten als de dynasten van Poperinge beschermden, en in ruil daarvoor enige rechten, namelijk het *expeditio* ofwel de *heerban*, aldaar bezaten.

II. Zeer leerrijk zijn de oorkonden over de rechten van de erfelijke gerechtsdienaar in Poperinge. Eerst slechts *Ministerialis Abbatis in Poperingahem*, namelijk in 1107, 1151, 1179, vervolgens in 1190, 1206-1208, 1233 *Justiciarus,* en *in 1285 bailli iretaule*, d.w.z. *héréditaire*. Hij was dus meer dan een gewone *Villicus* of *Scultetus,* had zijn *Amman* [43], en kon zich zo dus aan de baljuw gelijkstellen. Het is zo het enige ons bekende voorbeeld van een erfelijke baljuw, waardoor we geloven dat hij oorspronkelijk slechts *Villicus* was, en zijn ambt in leen had.

---

43) *Rogerius Aman* in de oorkonde nr. CLXXXI van 1151, voorts de *Praeco* in de keuren van 1147 en 1233 en in de oorkonde nr. CLXXXVI van 1192.

p.8

Overigens bezat hij nog andere lenen van Sint-Bertinus (net als van de graaf van Vlaanderen), waardoor in de oorkonden zijn *Ministerium* en zijn *Feodum* strikt onderscheiden worden.
We kennen uit onze oorkonden de namen van de ambtsdragers van het jaar 1107 tot 1285, zodat we in staat zijn een stamboom van de familie te geven.
We vinden namelijk vanaf 1107 *Odo van Riningels* [44]*,* die het ambt ontving, maar abrupt met schulden had af te rekenen (oorkonde nr. CLXXVIII, aan het begin)
Dan in 1107 zijn zoon Lambert, die slechts herroepelijk *Ministerialis* werd.
In 1147 en 1151 vinden we echter Rodulph van Riningels (ook Michael Rodulphus, *Vos Vulpes , 'de vos' bijgenaamd*), de zoon van Lambert. Voorts zijn broer Boudewijn (oorkonde nr. CLXXX)
In 1192 komt nog een Rodulphus voor, ofwel dezelfde of zijn zoon (oorkonde nr. CLXXXV)
De zelfde duikt opnieuw op in 1197, ook als vazal van graaf Boudewijn IX van Vlaanderen (oork. nr. CLXXXVI)
In 1208 diens zoon Lambert, genaamd de vos, kleinzoon van Lambert I.
In 1226 is Daniel van Riningels *Justiciarus* in Poperinge, wiens zoon Lambert als toekomstige erfgenaam wordt genoemd (oorkonde nr. CLXXXIX).
Dan Gerart van Riningels (oorkonde nr. CXCI).
Ten slotte in 1285 Beatrix, ofwel de dochter van de voornoemde, ofwel haar moeder, de gemalin van Lambert, die ook Beatrix heette.

---

44) De naam is *Riningels, Reningels, Reningels, Reninghelst*, dus niet Reninge. 8. *Sanderus* deel 3 p. 126 en 130. Het zijn nu nog twee aparte dorpen die niet bij elkaar in de buurt liggen.

p.9

Ze bezorgde het erfelijke ambt aan Boudewijn van Brabant, haar gemaal (oorkonde nr. CXCIII). Beiden lieten het ambt, d.w.z. dit inkomen, tegen een som van 500 pond na aan de abdij, en verzekerden de abdij van dit bezit door de net genoemde oorkonde van 1285. De

rechten en inkomsten van de Ministerialis of erfbaljuw in Poperinge waren volgens onze oorkonden de volgende:
1107: De baljuw kan de bewoners van Poperinge geen 'bede' (*belasting*?) opleggen, hij kan zonder goedkeuring van de schepenen niemand zijn eigendom ontnemen, en geen *Placitum* die aan de abt behoort, zich toe-eigenen. Misdadigers kan hij niet heimelijk, zonder toestemming van de proost en de schepenen vervolgen, en geen verzoening bewerkstelligen zonder toestemming van de proost. Zonder goedkeuring van de abt kan hij geen grondeigendom kopen in de stad (omdat zijn vader voor zijn bezittingen aldaar de cijns weigerde te betalen). Ook kan hij voor zijn paarden aan het hof van de abt geen stro opeisen. Als de ridders van het domein het oproepingsbevel van de graaf volgen, dan krijgt hij slechts 4 denier, wanneer een arme met verlof van de proost, van hem en van de schepenen zich voor 5 solidi vrijkoopt. De opbrengsten van alle andere vrijkopen horen toe aan de abt.
Een genomen pand moet op het hof van de abt worden bewaard.
Algemeen kan hij zich slechts inlaten met de persoon of de goederen van de aan de abt verbonden 'uitgezetenen' (*Warnkönig gebruikt oude term 'hintersassen')*, wanneer dat opgedragen wordt door de proost.[45]
In 1151 en 1179: Van alle gerechtskosten in Poperinge die niet gaan over leenzaken, krijgt de *Ministerialis* slechts de tiende denarie, hij mag dus niet meer nemen of zich afpersingen permitteren.
In 1190: Hij kan geen ridder van legerdienst (voor de heer) bevrijden.

---

45)veel van deze beschikkingen gingen over in de Keure van Poperinge (?).

Doet hij het voor geld, dan is dit aan de abt te betalen, en wie zich loskoopt, krijgt toch nog een boete (oorkonde nr. CLXXXIV op het einde).
In 1192:
Een overeenkomst tussen de abt en de erfelijke gerechtsambtenaar bevat betreffende de rechten van deze laatste volgende bepalingen:

1) Als de Ministerialis bij het verzamelen van de tienden zich op monniken (d.w.z. van de proost) beroept, dan voorziet hij minstens 3 paarden; roept men hem met meer op, dan krijgt hij voor elk paard 3 schepels [46] haver.
2) Komt hij met zijn gevolg om de Sint-Bertinuskerk bij te staan, dan herbergt de abt hem en de zijnen.
3) Voor het inzamelen van het brouwmout (*Brasia* [47]) ontvangt hij 2 'razieren' *(=Warnkönig vertaalt oude inhoudsmaat 'Simmern' voor Raseria)* mout.
4) Voor het bewaren van de openbare rust tijdens het *'kerkfeest'* (*kermis*?) in Poperinge ontvangt hij 12 kippen, zijn amman krijgt echter niks.
5) Bij '*Botas'* ontvangt hij 12 denarie[48].
6) Hij heeft een cijnsvrije? (*Warkönig gebruikt oude term 'ziusfreie')* woning naast het kerkhof.
7) Voor het stro tijdens Maria Lichtmis ontvangt hij 20 solidi.
8) Wanneer 'onmondigen'/'wezen' een voogd nodig hebben, dan moet de *Ministerialis* die benoemen zonder twist of strijd, in tegenwoordigheid van de proost, of alleen als deze niet aanwezig is.
9) Als de abt volgens zijn *'heerlijke'?* recht *(jaribus comitatus)* een inbeslagname doet, dan ontvangt de Ministerialis geen contributie, gebeurt dit echter volgens het principe van het stadsrecht, dan is dit aan hem te betalen.

46) de oorkonde gewaagt van *Manipulum* , wat hier een soort beker zal betekenen, waarmee men de haver uitdeelt. *Ducanger Manipulum (=slecht leesbaar)* deel 4 p. 419
47) *Ducange v. Brace* en *Bracia* en *Brasia*
48) *Bota* is boete maar ook bussel, bvb. stro *voor in laarzen [=slecht leesbaar]?*

p.11

10) Van achtergelaten bezittingen van een vreemde of gevonden goederen krijgt hij niks, beide horen toe aan de abt als heer van het domein.
11) Daarentegen krijgt de *Ministerialis* bij elke koop van een stuk grond 4 denarie voor de toestemming hiervoor, en nog eens zoveel keer 4 denarie als er kopers zijn. Hij zelf kan geen grondeigendom in Poperinge kopen.
12) Als de mensen van Poperinge op bevel van de abt ten oorlog gaan, dan wordt dit opgevorderd door de Ministerialis, en hij is ook hun aanvoerder. Als er inbreuken gebeuren, dan hebben de abt en hij een gelijk aandeel in de boete.
13) Niemand behalve de *Ministerialis* kan in Poperinge jurisdictie uitoefenen.

In **1147 en 1208** bezwoer dezelfde de keuren op bevel van de abt.
In 1226 verzaakt Daniel van Riningels aan verschillende van de hem door de overeenkomst van 1192 verzekerde voordelen, wanneer hem 50 pond van de abt geleend worden die hij niet kan terugbetalen, namelijk zijn jaarlijkse rente van 20 solidi en 18 denarie, **net als de twee *Raseria (*razieren*/'Simmern')* brouwmout en de 12 kippen.** Hij belooft daarentegen, zijn ambtelijke plichten waarvoor hij deze inkomsten kreeg, zoals voorheen trouw te vervullen, ook zweert hij de eed als vazal.
III. De rechten van de burgers van Poperinge als onderdanen van de abt van Sint-Bertinus zijn in 2 keuren van 1147 (opnieuw bevestigd in 1028) en van 1233 nauwkeurig vastgelegd.
De eerste is ontleend aan de oeroude keure van Veurne, deels omdat het gebied van Poperinge aan deze streek grensde en door mensen van dezelfde herkomst werd bewoond, en deels omdat de abt Leonius, die de eerste keure liet opstellen, een geboren Veurnaar was.
Omdat we door het vergelijken van beide wetteksten goed kunnen zien hoe de oudere Germaanse rechtsbeginselen zich in de loop van een zo belangrijke periode, zoals die van 1140 tot 1240 is geweest, hebben omgevormd, geven we de bepalingen van beide hier naast elkaar (als nr. I en II)

p.12

De abt verleent zijn mensen van Poperinge dat,

1) Ieder het rustige, zekere genot van zijn rechten beschermd wordt, *en dit volgens het onaantastbare recht* van de abt van Sint-Bertinus *als heer (?) I.*1 II.1
2) De amman (*praeco*) kan niemand confisqueren alvorens het Gerecht dit toelaat. I.2 II.2 De oudere keure zegt: nisi *cora* et *jurati* prius judicaverint; de meer recente zegt alleen *cora.* Als de *praeco* dit alleen doet, betaalt hij 3 pond boete en verliest zijn ambt.
3) Elke gevangene moet voor het hof van de abt komen, en aldaar naar het oordeel van de gezworenen te behandelen, en ook slechts zo lang vast te houden als de abt of de proost dat willen. I.3 II.3
4) Ook elke door de *praeco* genomen pand moet op het hof van de abt bewaard worden en blijven, tot dat het oordeel van de gezworenen is vrijgegeven. I.4 II.4

5) Schepenen en gezworenen kunnen enkel op het hof (*curia*) van de abt een aanklacht behandelen. Niemand kan buiten het hof een 'halin'[50] van grond en bodem doen, d.w.z. een grondeigendom overdragen. I.5 II.5
6) Als er twee met elkaar strijden, dan moet de aanvaller de boete voor beiden betalen. I.6 II.6
7) Wie een ander doodt, wordt zelf gedood. I.7 II.7
8) Als iemand beschuldigd wordt van doodslag, en hij waagt het om op het gerechtshof op te dagen, en de Keure (d.w.z. het Gerecht) spreekt hem vrij, is hij vrij om te gaan. Als ze hem niet vrijspreekt, dan ondergaat hij de vuurproef, en krijgt de doodstraf als hij er niet tegen bestand is, en de vrijheid als dat wel zo is. Zo ook de Keure van 1147.

In 1232 was de beklaagde vrij als 5 'keurmannen' hem onschuldig verklaarden. Als ze

---

49) we hebben beide keuren in artikels opgedeeld, om het overzichtelijk houden
50) *Halin* moet wel voor *Haling* staan, en komt van *Hael-latio ,* Overdracht naar *Kiliaan* en Hrn. *Willems*

hem schuldig verklaarden, kreeg hij de doodstraf. Verklaren negen onder hen onder eed dat zij noch van zijn schuld noch van zijn onschuld overtuigd zijn, terwijl de *(mis?)*daad niettemin duidelijk is, dan moet de beschuldigde zich met 8 *compurgatores*[51] reinigen. Indien een van hen meineed pleegt, dan krijgt de beschuldigde toch de doodstraf. Als er niemand voor hem onder eed wil verklaren, dan doet hij dat zelf, zoveel er als verklaringen onder ede ontbreken tot negen eden, en als hij eenmaal meineed pleegt, dan krijgt hij de doodstraf. II.8 Op die manier heeft men dus de vuurproef vervangen.

9) Wie beschuldigd wordt van iemand verwond te hebben, en door de Keure niet onmiddellijk vrijgesproken wordt, moet net zoals in de Keure I Art. 9 de vuurproef ondergaan en 3 pond betalen. Naar de Keure II Art. 10 treedt bij de vuurproef opnieuw de 'reinigingseed' in werking, op dezelfde wijze als bij moord, echter houdt deze aangaande de schadeloosstelling van de verwonde persoon verscheidende bepalingen in, die we hier niet vermelden om het beknopt te houden.
10) Eveneens legt deze keure art. 9 de reinigingseed vast voor diegenen die een- of tweemaal worden aangeklaagd wegens diefstal. Anders vindt ook hiervoor de vuurproef plaats. K.I art. 20
11) In beide keuren zijn ook de strafbepalingen voor lasteraars erg gelijkluidend, voorts ook voor diegenen die uit wraak geslepen wapens dragen tegenover elkaar, diegenen die eraan verzaken om hulp te bieden aan een burger die door een vreemdeling wordt vervolgd en om hulp roept, aan diegenen die bannelingen herbergen, voorts ook over *'hussokinghe'* (woninginbraak) '*dontslaghen' , 'haeropen'* en dobbelen. K.I 10-14 K.II 11-14.

Deze bepalingen vinden we terug in de keure van Veurne van 1240. Gelijkluidend zijn ook de art. 15 in beide wetteksten, die zeggen dat een vrouw die met een andere heeft gebakkeleid, dubbele straf moet hebben [*moeilijk leesbaar]* , echter niet meer dan 3 pond, het maximumbedrag van straffen in Poperinge.

12) Daarentegen staan de art. 16 en 17 van Keure II niet in de oudere, waarvan de eerste bepaalt, dat wanneer partijen die procederen over bezittingen (*de Catallo*) tot een vergelijk komen, aan de heer (van het domein) 2 solidi te betalen hebben, voor ze het '*vredesgeld*

betalen'? op het gerechtshof *en 'verder niets'*? *(moeilijk leesbaar*) en de laatste, dat elke beklaagde op de zitting verwacht wordt, tenzij hij zich kwaadwillig van de rechtspraak wil onttrekken.
13) Gelijkluidend zijn K.I Art. 16-19 en K. II 18-21, die eveneens proces-gerelateerde beschikkingen bevatten.
14) Het art. 20 in Keure I bevat beschikkingen over het bewijs van diefstal. Bij de eerste aanklacht reinigt de beschuldigde zich met 5 *Compurgatores*, bij de tweede ondergaat hij de vuurproef en wordt gehangen als hij die niet doorstaat. Dit artikel is, zoals reeds aangegeven, in Keure II. 9 op die wijze veranderd, dat de vuurproef afgeschaft wordt.
15) De art. 21. van K. I en 21 van K.II zijn gelijkluidend, en bepalen dat een vreemdeling die een jaar in de stad heeft gewoond, trouw moet zweren aan de Keure, en doet hij dat niet, dan betaalt hij een boete van 10 solidi aan de heer (van het domein), en moet alsnog trouw zweren aan de Keure. Dat is ook zo voor de *extra praebendam ponitur*, d.w.z. diegenen die vroeger van aalmoezen leefden, en nu vermogend geworden zijn. [52] De Keure II bevat een toevoeging die bepaalt dat wie trouw zweert aan de Keure, voor elke Mark van zijn bezittingen 2 denarie aan de stadskas moet betalen. De schepenen en keurmannen moeten elk jaar de betalingen incasseren, en zorgen dat de stad daarbij de best mogelijke compensaties ontvangt.
16) De art. 22 in K. I en 23 in K.II gaan over de *franches verités.* De oudere Keure staat er hiervan drie per jaar toe, de Keure II daarentegen drie voor kleinere overtredingen, maar slechts één voor grote zoals diefstal, roof, brand*(stichting),* moord en dergelijke.

[52] zie *Ducange Praebenda* Deel V p. 729-730

51) dit woord staat niet in de akte, maar alleen *legitimorum hominum juramcato se purgabit*

17) de art. 24 en 25 van Keure II gaan over de contributie van de gerechtsbeambte en de schepenen, wanneer in Veurne een vonnis geveld wordt, en ook bij delingen.
18) de laatste artikels van K.I 25 en K.II 26 bepalen het *'Zugrecht'* (*verouderde term: misschien 'plaatselijk recht op voorverkoop'?)* zoals in Veurne
We besluiten deze paragraaf met enkel opmerkingen i.v.m. de *'grondwet'* van de stad Poperinge. Deze wijkt op enkele punten af van de grondwet van de andere Vlaamse gemeenten.
De beambten van de heer zijn de erfelijke baljuw, oorspronkelijk slechts *Ministerialis*, dan *Justiciarius*, en de amman (praeco). De gemeentelijke overheden zijn zowel in 1147, 1208 als 1233 schepenen[53], gezworenen en *Choremanni* , d.w.z. keurmannen of keurheren.
Of deze laatsten werkelijk te onderscheiden waren van de gezworenen, of dat het de zelfden waren, is moeilijk te bepalen, aangezien deze benaming in de oudste Veurnse keure voorkwam. In ieder geval zijn de keurmannen te onderscheiden van de schepenen, en hadden ze hetzelfde ambt als in Arke, deze eveneens van Veurne ontleende keure zegt:
Scubini judicent de iis, quae pertinent ad Scabinos. Choremanni de pace tractent et de uitilitate communitatis villae et de forisfactorum emendiatione. [54]
Ze hadden dus in Poperinge en Arke dezelfde ambtelijke plichten als de *conseillers* of 'raden' , later '*échevins des parchons'* in Gent. Als er zich nu onder hen nog gezworenen bevonden, dan kunnen we deze ietwat met de *'Vinders'* of *'Halheren'* in Gent vergelijken. Dat deze grondwet van Poperinge waarschijnlijk het resultaat was van een *'inserruction'* hebben we meermaals opgemerkt. Graaf Diederik van Vlaanderen kwam hierbij tussen,

53) van hen ondertekenen er zes de oorkonde van 1110 (nr. CLXXIX) met de titel *Judex.*
54) Voor 1240 was het ook in Veurne Ambacht zo, het is pas de nieuwe keure die bepaalde dat de schepenen tegelijk ook keurheren moesten zijn.

p.15
zoals Lodewijk de Dikke dat in Frankrijk deed, en verkreeg zo een nauwere band met de plaatselijke bevolking.
We vinden over de grondwet van de stad Poperinge voor de eerste maal volgende verklaringen in de haar in 1620 gehomologeerde Costumen (*Le Grand Court de Fland*. Tom. 3), die ook bij Gramaye en Sanderus herhaald worden.
De abt en monniken van Sint-Bertinus zijn de heren van het domein, en bezitten alle heerlijke rechten van deze stad. Ze laten haar besturen door een baljuw, een amman, twee jaarlijks benoemde burgemeesters en tien schepenen. Na hun beëdiging kiezen deze laatsten twaalf raden en 24 notabelen. Alle door de stad aangestelde *pensionarissen* worden eveneens door de abdij benoemd, onder wiens hoog toezicht alle plaatselijke openbare instellingen vallen. Art. 1-6 Ook heeft de abdij aldaar een leenhof.
De heerlijke rechten van de abdij zijn in art. 7 met volgende woorden (in Franse vertaling) omschreven :
Droits de Halle, d'Estalage, Terrage, des mesures, Poids, Péage, Calmage, Afforage sur les vins et les bières consommés dans les hôtelleries ou caparets, les droits de confiscation des biens vacants, Espaces, et de Bastards.

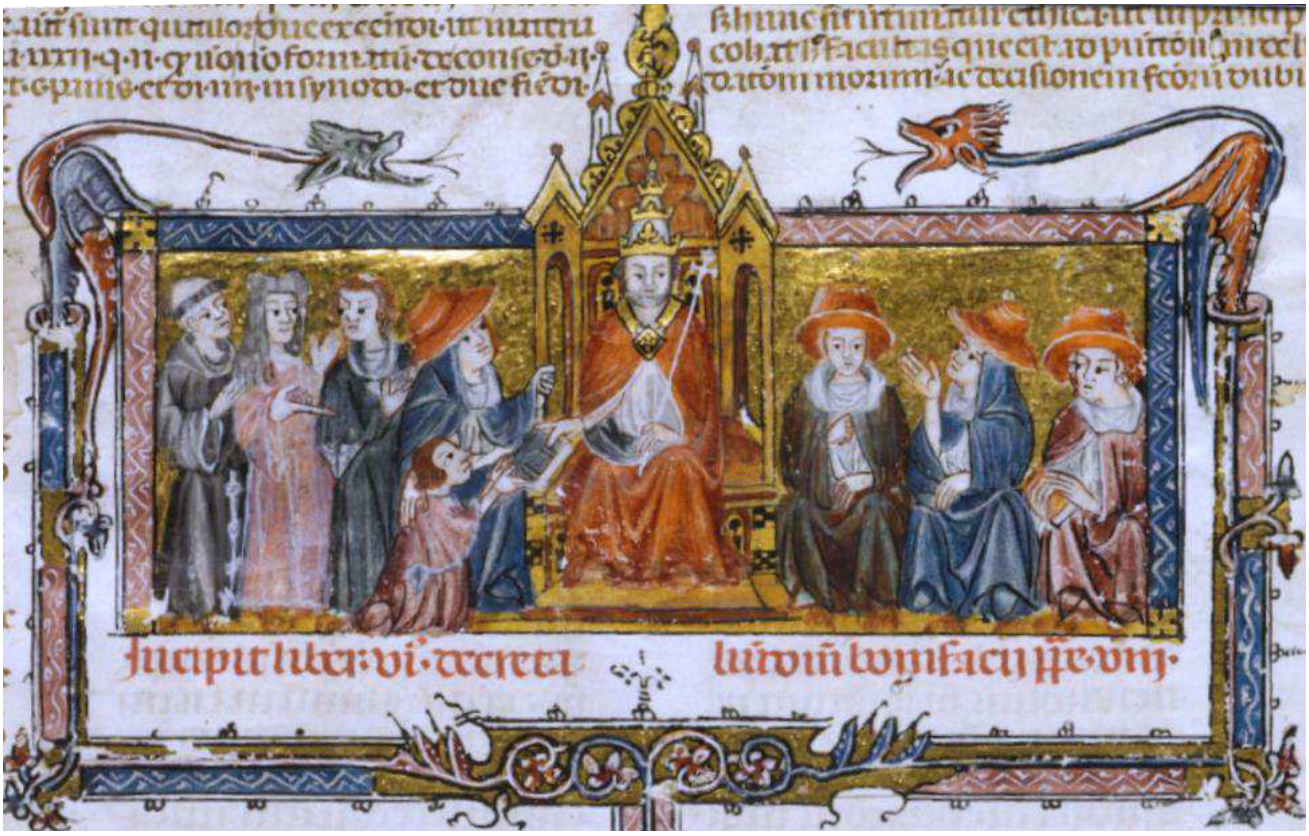

Uit 'Le Sexte avec les gloses de Jean André et du Cardinal Lemoine' – rond 1300

Lied uit de oude dagen

Aardige liefde en trouwgeval - L Samyn

Stemme – Mijn lief is eene spinder

Mijn lief is een spinner / Hij draagt een blauwe kiel

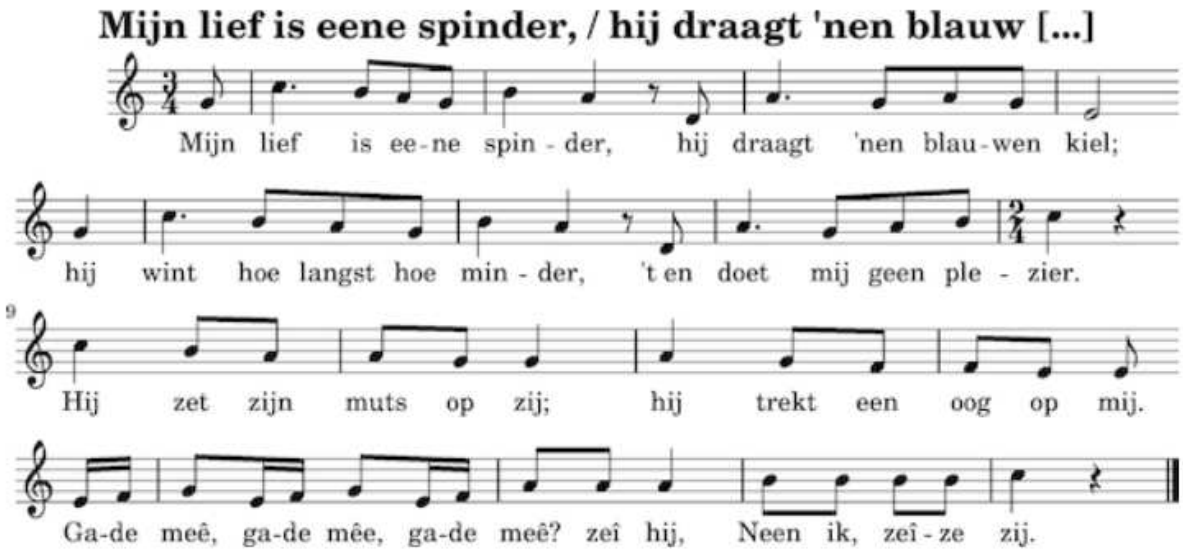

Een meiske jong van jaren
Zoo snel gelyk een bie
Z"heeft keur op keur van paren
Maer weet nog niet met wie
Want zy heeft jaren keur van menig serviteur
O vriendin, die ik min, trouwt met my, zeid hy
Neen, ik zeide ze zy

Een timmerman zeer kunstig
Haer zyne liefde aenbied
Zy scheen hem goed en gunstig
Maer trouwen deed zy niet
Hy vraegt haer het jawoord, en dat op trouw accoord
O vriendin, die ik min, trouwt met my, zeid hy
Neen, ik zeide ze zy

Een schilder wist den handel
Zy scheen hem liefgetal
Om dat hy ging op wancel
En 's avonds op het bal
Hy vraegd, haer echte trouw om te worden syn vrouw
O vriendin, die ik min, trouwt met my, zeid hy
Neen, ik zeide ze zy

Daer kwamen ook twee kuipers
Schoenmaker, winkelier
Twee metsers, groote zuipers
Elk vroeg op zyn manier
Om door de vaste trouw te worden man en vrouw
O vriendin, die ik min, trouwt met my, zeid hy
Neen, ik zeide ze zy

Een smit ging met haar wand'len
Ds maendaegs na 't dambart
Maer om van trouwen 't hand'len
Daer toe was hy te zwart
Hy steld den hoed op zyd' en lonkt een oog op my
O vriendin, die ik min, trouwt met my, zeid hy
Neen, ik zeide ze zy

Op 't lest kwam er daer eenen
Een schryver vol pratyk
Hy had twee scheeve beenen
Maer hy won geld als slyk
Hy kocht my lekkerny, dat maekt myn hertje bly
O vriendin, die ik min, trouwt met my, zeid hy
Neen, ik zeide ze zy

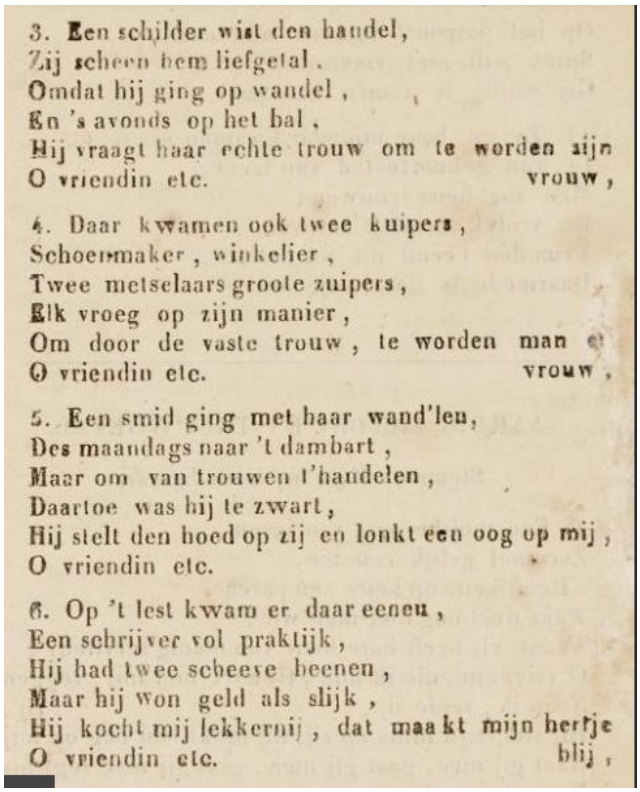

3. Een schilder wist den handel,
Zij scheen hem liefgetal,
Omdat hij ging op wandel,
En 's avonds op het bal,
Hij vraagt haar echte trouw om te worden zijn
O vriendin etc. vrouw,

4. Daar kwamen ook twee kuipers,
Schoenmaker, winkelier,
Twee metselaars groote zuipers,
Elk vroeg op zijn manier,
Om door de vaste trouw, te worden man e
O vriendin etc. vrouw,

5. Een smid ging met haar wand'len,
Des maandags naar 't dambart,
Maar om van trouwen t'handelen,
Daartoe was hij te zwart,
Hij stelt den hoed op zij en lonkt een oog op mij,
O vriendin etc.

6. Op 't lest kwam er daar eenen,
Een schrijver vol praktijk,
Hij had twee scheeve beenen,
Maar hij won geld als slijk,
Hij kocht mij lekkernij, dat maakt mijn hertje
O vriendin etc. blij,

HEU004520831
Op 2 februari 1977 werd in de school van 't Vogeltje het feest van Lichtmis gevierd. In de kleuterklas vooraan van links naar rechts: Rudi Deroo, Wim Thoré, Sabine Deroo en Katrien Thoré. Achteraan van links naar rechts: Jeannine Vandewynckel (lerares), Jeanne Mahieu (zuster Theresia) en Georgette Mahieu (zuster Marie-Martha).

Op het Benedictijnerspoor – Sint-Arnoldus en ons Hildegarde -

De Benedictijnen zetten hun monnikenwerk verder.
Arnoldus werd in **1040** geboren te Tiegem, een dorpje tussen de Schelde en de Leie, als zoon van de graaf (Volbrecht) van Oudenaarde en Pamele, heer van Tiegem en van de gravin van Henegouwen. Hij werd net als zijn vader een edelbrouwer die kon bogen op kwaliteitsbier dat hij brouwde met het water van een bron op zijn domein. In zijn jonge jaren was hij ridder die jarenlang zijn blazoen verdedigde tijdens toernooien. Hij behoorde tot het huis van de graven van Leuven en Namen. Toentertijd werd hij wel 'Sterke Arnold' genoemd, want men vertelde dat hij zijn tegenstanders te lijf ging met de mast van een schip!
Later zag hij echter plots het licht en koos hij; zoals vele edellieden in die tijd, voor een devoot leven. Hij werd monnik in de Benedictijnerorde in de abdij van Sint-Medard in Soissons. *Vandaar dat sommigen hem ook Sint Arnold van Soissons noemen.*

Toen in **1072** de abt stierf, werd Arnoldus als zijn opvolger gekozen. Nauwelijks acht jaar later, na het overlijden van monseigneur Thybaut werd hij tot bisschop van Soissons gewijd. Het was in die functie dat hij in het Westvlaamse Oudenburg, de Sint-Pietersabdij stichtte.
Arnoldus of Arnulfus zoals hij ook wel genoemd wordt, vertoefde op zekere dag in Vlaanderen waar **de pest** heerste. Hij liep een brouwerij binnen en roerde met zijn staf in het brouwsel en verkondigde dat eenieder die er van zou drinken, zou genezen. En zo geschiedde het.
De man overleed op de 15de of de 18de augustus **1087** en werd reeds in 1121 heilig verklaard. Voor de gewone man werd Arnold een bierheilige en voor de brouwers hun patroon.
In het jaar **1068** autoriseerde bisschop Théoduin van Luik de brouwers van Huy om het – zoals het hen geliefde – hun cervoise te brouwen met het **pigmentum** zoals zij dat wilden. Blijkbaar kregen hier de brouwers de toelating om hun eigen gruit te mogen samenstellen.
De **Benedictijnen**abdij van **Affligem** bij Aalst werd gesticht rond **1083-1086**, alleszins dus op het einde van Sint Arnolds leven.
In de streek van Aalst, bestaat de legende dat de hopcultuur aldaar, in de **11de eeuw,** door de abdij van Affligem, werd geintroduceerd. Het is dus best mogelijk dat deze abdij niet alleen zijn regel maar ook zijn bierrecepten van hun broederabdijen overnam en ook de naam voor het brouwkruid; de hop.
In Affligem startte men blijkbaar meteen met een brouwerij.
De annalen van de abdij vertellen immers dat hun brouwerij in **1129** in brand vloog. Blussen hielp niet tot dat de monnik Daniël kwam kijken. De man had reeds 16 jaar niet meer gesproken, maar nu riep hij: **'Vuur! Blijf staan! Vlam! Doof uit!'** maar dan op zijn middeleeuws en het vuur doofde uit.

*Het staat alleszins vast dat zowel Affligem en natuurlijk Aalst en ook **Pamele**, hopgemeenten 'bleven' of werden.*

De abdij van Afflighem in de 17ste eeuw, met op de rechterkant een hoppeveld of tenminste een hoplochting.

In de **11de eeuw**, - *1046* - te Sint-Truiden, heet het 'gruit' *materia unde levarentur cerevisiae* – waarin we het Franse woord 'cervoise' voor bier zien.
In deze eeuw kreeg de heer van Sint-Truiden, de abt van de abdij, het '**jus scruti'** van Diederik, bisschop van Metz.
Sint-Trudo had immers bij de stichting van de abdij al zijn rechten aan de bisschop van Metz afgestaan en nu kreeg men dit recht terug.
De heer van Sint-Truiden kreeg naast het gruitrecht ook het recht om een **grutarius** of gruiter aan te stellen, die het gruit diende te prepareren.
Het ambt van gruiter werd zelfs omzeggens erfelijk. In **1139** werd het ambt gehypothiceerd voor 100 marken en **Reynerus** volgde zijn moeder op.
De 'Kroniek van de abdij van Sint-Truiden' in een vertaling van Dr. E. Lavigne schrijft hierover:
*Anno 1139 – Tijdens zijn tweede abtsjaar bekrachtigde Folkard aan Reinier, de gruiter, het recht dat hij had 'in mala gruta', in de volkstaal **'kaedgruyt'** genaamd.*
Tijdens het derde jaar van Folkard – dus **1140** – *bevestigde de bisschop van Metz, Stefanus, aan ons klooster het recht op het brouwen van bier, hetgeen hij door een beschikking van de Luikse bisschop liet bekrachtigen.*

Dit hield dus in dat de abdij van Sint-Truiden naast het gruitrecht ook het herenrecht op de impost of de paancijns op het bier kreeg.

CAPUT LIV.

Contuli cum ms. Andr. Valerii.

THEODERICUS *Metensis Episcopus Monasterio S. Trudonis Scrutum sive Grutam ejusdem oppidi Trudonopolitani dederat: id successor ejus* ADELBERO *confirmat.*

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus tam præsentibus quàm futuris, qualiter Dominus (1) THEODERICUS Mediomatricæ Sedis Episcopus, in Cœnobio S. TRUDONIS, per aliquot dies vel tempus commoratus, & ibi in ægritudinem incidens & ad extremum perveniens cum consilio amicorum suorum donavit eidem Ecclesiæ, & fratribus inibi Deo servientibus (2) *Scrutum* ejusdem oppidi, hoc est, potestatem ponere & deponere illum, qui materiam faceret unde levarentur cervisiæ, & de singulis cervisiis quæ brasciarentur in oppido nostro sex picarios, ad opus fratrum suscipere, quod ad servitium suum & antecessorum suorum pertinebat. Hoc autem ad remedium animæ suæ, & aliorum antecessorum suorum fecit, quatenus memoria illorum ibidem non sicut ante, sed perfectiùs & stabiliùs permaneret.

Hoc ego ADELBERO Successor ejus, & cognatione & ordine, quamvis immeritus, in loco supradicto constitutus advertens, simulque caussam & necessitatem, pro qua prædicti fratres hoc ab eodem Domino meo Episcopo expostulabant, considerans, scilicet ut eorum potus, qui eatenus vilior habebatur, postea quodammodo melioraretur, decrevi manuscripti auctoritate notare, meoque sigillo signare Domino Abbati ADELARDO secundo loci illius, ceterisque fratribus hoc idem postulantibus, quatenus hoc nullus successorum meorum infringere audeat, & quod ipse ad remedium animæ suæ prædicto Sancto sibique famulantibus contulit, ego quoque caussâ animæ meæ & successorum meorum firmavi. Hoc quicumque est ille, detrimento faciat animæ suæ.

ACTUM est hoc in Cœnobio prædicto S. TRUDONIS, anno ab Incarnatione Domini MLXIV. Indictione XIII. regnante Rege HENRICO III. anno regni ejus quarto, anno Episcopatûs ejusdem Domini ADELBERONIS XIII. coram idoneis testibus, quorum nomina subter notata sunt.

Nomina

(1) THEODERICUS Metensis Episcopus an. 1046 vivere desiit, eique successit Adelbero III. Henrici Boiariæ Ducis, & Frederici inferioris Lotharingiæ Ducis frater superiori capite à nobis laudatus, & obiit circa an. 1073.

(2) SCRUTUM. Aliis Gruta: unde nomen nobili GRUTHUSIORUM familiæ apud Brugenses in Flandria, ut quidam conjiciunt.

Notet lector, HENRICUM Ducem Limburgensem an. 1155 *Godefrido* III. Brabantiæ Duci cessisse Advocatiam Monasterii S. Trudonis, ut in Auctario Affligemiensi legitur, quod cum Sigeberti Chronico Antverpiæ an. 1608 edendum curavimus.

De akte uit 1046 waarin er sprake is van 'scrutum' wat gelijk te stellen valt met 'gruta' of gruit. Copie uit de 'Opera diplomatica et historica – Volume I' van de hand van Auberti Miraei

We nemen deze akte volledig over omdat verschillende schrijver hiernaar verwijzen.

*E*ven later gaat de kroniek verder:

… Maar zie, nauwelijks enige jaren nadat de bisschop van Metz, Stefanus, nog ***het recht op*** **een kruik bier** - dus de paanschijns of het 'afforage-recht' - *had bevestigd, dat onze abdij bezat met betrekking tot alle brouwerijen binnen de vrijheid van Sint-Trudo, kwamen enkele mensen in opstand tegen de abt, zodat ze hem verwijderd hielden uit de haven van rust en vrede en hem met hun wanordelijkheden ernstige moeilijkheden berokkenden.*

Want bijna alle invloedrijke burgers in onze stad spanden zich in om aan onze kerk het recht te ontnemen, dat ze bezat over alle brouwerijen in de stad, bewetend dat zij aan geen enkel recht van de kerk onderworpen waren, en overtuigd dat zij, indien ze deze machtsstrijd tegen de abt konden winnen, de brouwerijen definitief vrij van lasten zouden kunnen worden.

De abt legde hen enkele recente instructies van de bisschoppen voor, waarin een weigering vervat is om de heffing op de brouwerijen ongedaan te maken, en verklaarde op grond van dit document dat al wie het zou wagen zich daartegen te verzetten, door een vonnis zou ***geëxcommuniceerd*** *worden.*
Het niet betalen van zijn paanshijns was dus voldoende om in de ban van de kerk geslagen te worden! En toch had dit geen effect. We lezen verder in de kroniek:
Toen deze dreiging geen effect had, besloot hij – de abt – een klacht over hun weigering in te dienen bij de bisschop van Metz, Stefanus, die het recht op het brouwen nog met een op zijn gezag geschreven document had bevestigd voor onze kerk. In antwoord daarop stuurde de bisschop een schrijven aan de brouwers en waarschuwde hen dat zij eht niet zouden wagen de abt geweld aan te doen; en aangezien zij op de hoogte waren van wat vroeger was beslist in verband met de brouwerijen, moesten ze zich daaraan houden en geen inbreuk plegen op de rechten van de kerk.
Toen zij zich hierbij niet neerlegden maar volhardden in hun koppig verzet, kwam eindelijk, na herhaalde aanmaningen van de abt om de kerk voldoening te schenken, ***een bevel tot excommunicati****e. Daardoor in hevige woede tegen de abt ontstoken wendden zij zich tot de voogd, graaf Otto.*
Deze ging met de heren brouwers naar de bisschop van Luik – bij de duivel te biechten – die bevestigde dat de excommunicatie 'echt' was en alleen maar kon teniet gedaan worden als het onrecht hersteld was. En dan komt er een raar verhaal, bijna een mirakel.
Eén van de muiters was een zekere Ruthard, bijgenaamd Gim, een hartnekkig tegenstander van de abt in deze samenzwering van de stadbewoners tegen onze kerk. Waar rede niet in staat was om zijn trotse strijd tegen de abt te beslechten, maakte een plotselinge dood er wel een einde aan. Beiden waren in deze rechtsstrijd erg op elkaar gebeten. Toen Ruthard, gesteund door heel wat mensen, beweerde dat de abt dit recht nooit zou bemachtigen en zelfs zwoer dat hij de kerk hiervoor zwaar zou doen boeten, antwoordde de abt: **'Wat wilt gij mij en mijn kerk bedreigen, gij die niet eens beseft dat gij nog door mij moet begraven worden?***'*

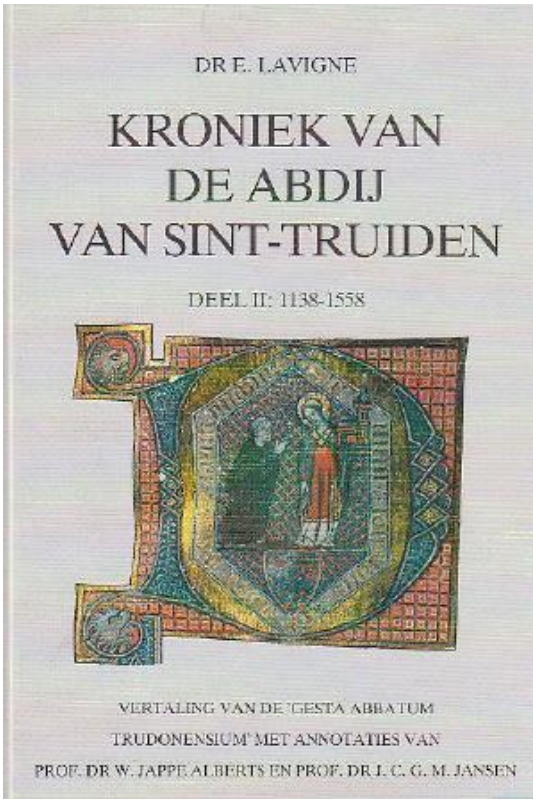

De man beantwoordde deze verklaring met hoongelach en in een ijdel vertrouwen, de jeugd eigen, repliceerde hij snoevend dat hij, die toch jonger was, de abt wel zou overleven; na nog een felle woordenwisseling gingen ze eindelijk uiteen. Schuimbekkend van woede ging de man naar huis; na drie dagen kwam hij in het ziekbed terecht en begon vreselijk te lijden. Vrienden en vooraanstaanden uit de stad werden bijeengeroepen; hij zond een bode naar de abt en nederig en tot andere ideeën gekomen, liet hij hem vragen dat hij hem een bezoek zou willen brengen nu hij ziek was. De abt ging in op dat verzoek, hij kwam, zalfde de zieke en toen die om vergeving vroeg voor de fouten die hij tegen de abt had begaan, schonk hij hem welwillend vergiffenis.
Of dat niet genoeg was, schonk Ruthard ook nog zijn bezittingen aan de kerk, waaronder vijftien schellingen uit zijn villa van Engelmanshoven. Dit 'mirakel' had zijn effect bij verschillende van deze 'muiters' maar toch…

… Anderen bleven koppig, wilden tot geen inkeer komen en overleden geëxcommuniceerd. Eén dezer was Elias van Kerkom die, een brouwerij op de markt bezittend, zich niet liet dwingen, zelfs niet door excommunicatie, daarvoor enige heffing aan de kerk te betalen. Later verkocht hij deze brouwerij aan een vooraanstaande uit de stad, namelijk aan Arnulf, zoon van de rijke Otto, diens erfgenamen betalen ons nog altijd niets en houden die brouwerij nog altijd onbelast.
… Ook Adam, schout van de bisschop van Metz, liet zich overtuigen…. Voor de brouwerij die hem en zijn broer Guntram toebehoorde, betaalde hij tien schellingen aan de abt.
En verder …
Sedert onheuglijke tijden lag er te Metsteren een brouwerij, waarvan de opbrengst toekwam aan de schout, die daarvan jaarlijks negen maten bier leverde aan de proost. Toen in de tijd van Folkard deze brouwerij teloor ging door verwaarlozing, schonk de abt een andere, die gebouwd was op het zogenaamde Steenplein bij de kerk van Sint Gangulfus, aan Everard, die in die tijd schout was; hij schreef hem wel voor hoeveel bier hij moest leveren, namelijk twee maten op Witte Donderdag bij de voetwassing van de armen, een levering van zeven maten aan de werklieden van de proost, wanneer het hooigras in de weide te Metsteren werd gemaaid, en evenveel voor de maaiers, wanneer de oogst van onze hoeve aan de rand van de stad werd ingehaald.

Rond deze tijd, 1118 – 1120 - werd er in de abdij van **Westminster** *aan de andere kant van het Kanaal, in Westminster de regel opgetekend waaraan deze monniken zich dienden te houden.*
Hec est firma monachorum in septimana: ad panem: vj cumbas et lx et vij solidos ad coquinam; **et xx hops de brasio**; **et × de gruto**; et iij cumbas avene; et ad servientes j marcam argenti.
We vinden hier de woorden 'hops' en 'gruto' naast elkaar. Wilt dit zeggen dat de paters aldaar 20 hopbieren en 10 gruitbieren te drinken kregen?
Of er effectief in de Benedictijnerabdij van Westminster hopbier werd geschonken, is volgens velen te betwijfelen, maar ik denk, dat we zeker mogen stellen dat de Benedictijnen nooit gelaten hebben om hopbier te brouwen, waarom zouden ze het dan niet gedronken hebben in Westminster?
Vreemder is dat men hier het onderscheid maakt tussen ***brouwsels met hop en gruut,*** *wat dan brouwsels zonder hop moeten geweest zijn.*
Dat lijkt mij ook de beste definitie: **Gruut is een brouwsel waar geen hop in zit.**

1098 – 1179 - Hildegard von Bingen

Hildegard von Bingen, die reeds als 15-jarige bij de **Benedictijnen**orde werd gewijd,schreef haar **'Physica Sacra**' in haar abdij op de Rupersberg. Hierin sprak ze van **bier bereid met 'hoppho**' of **hop.**
Ze beschouwde het helemaal niet als een geneeskrachtig middel. Ze vond het zelf niet erg gezond voor mannen '- omdat deze er melancholiek en neerslachtig van werden en door de warmte die eraan toegeschreven werd, was dit slecht voor de **testikels**!'
In welke mate is het profane schrijfwerk van een mystiek nonneke betrouwbaar?
Persoonlijk verdenk ik er haar van dat ze met dergelijke' afschrikwekkende' uitspraken het 'alleenrecht' op de hop voor de Benedictijnen probeerde te houden
... en dat ze op deze manier het 'geheim' van het kloosterbier probeerde te bewaren.

1120 - De hommel van Lambertus van Sint-Omaars -

In **1120** werkte **Lambertus, kanunnik** van **Sint-Omaars** zijn Liber Floridus af, een prachtige encyclopedie met vele miniaturen.
Daar tussen zit zijn eigenaardige kaart van Europa.
Maar voor ons is zeker zijn miniatuur met de 'geurende' planten belangrijk, want langs onder rechts is er een plant die heel herkenbaar is: **de hop** of tenminste de 'humuli'.
Ook hier kunnen we maar constateren dat Lambertus de hop kende, en waarom zou hij dan ook het gebruik er van in her bier niet gekend hebben?

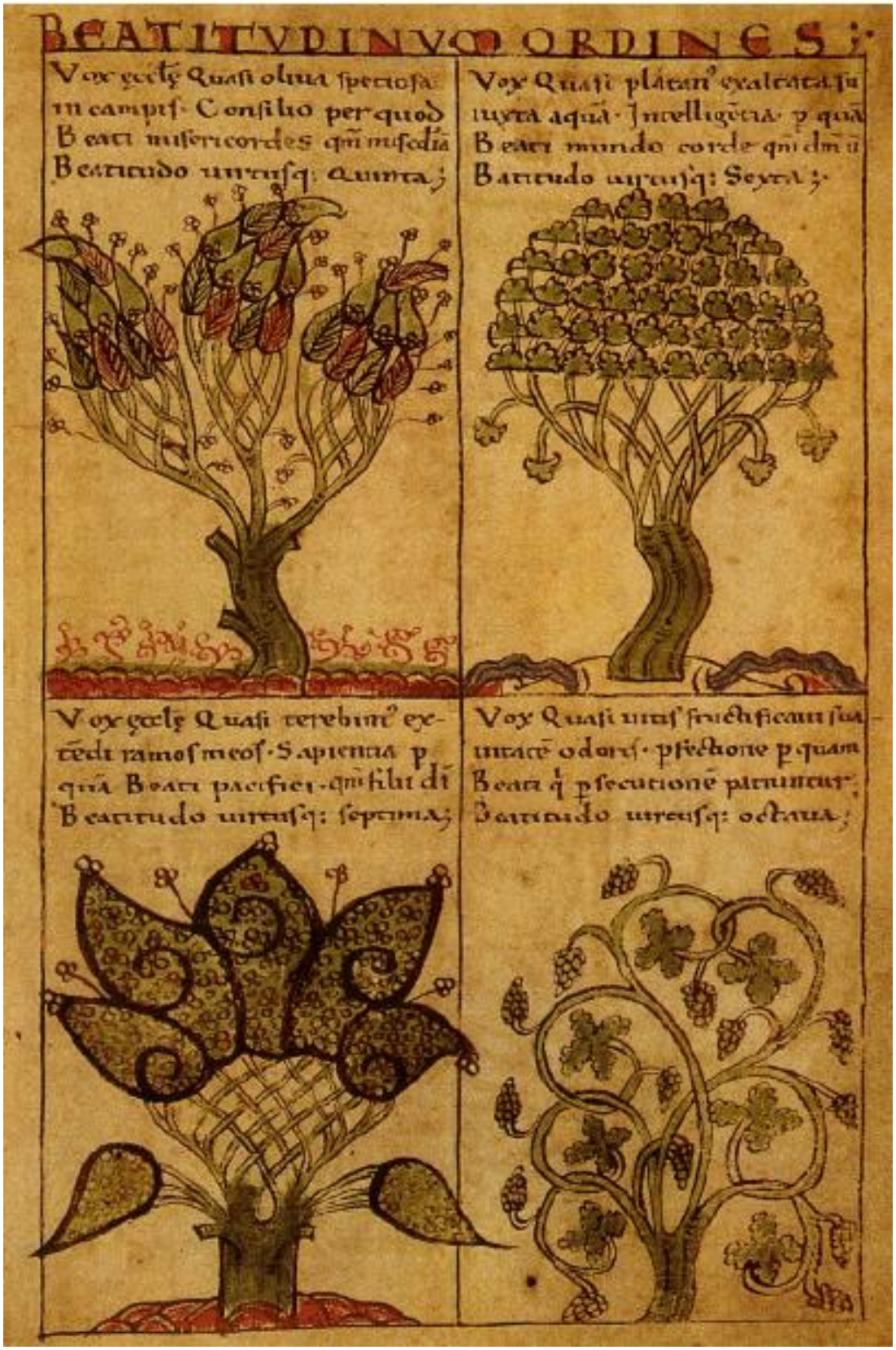

Hier rechts onder vinden we bij deze planten ook **de hop** afgebeeld, zoals we deze kennen uit voorgaande afbeeldingen.

In het huidige Limburg -

In het domein **Halen** werd in **1147** bij akte het contract tussen de abdij en zijn 'meier' of 'ontvanger' vastgelegd. Daarbij werd onder andere bepaald dat het recht op het brouwen en het vissen door particulieren kon gehuurd worden en dat deze huurders alleen verantwoordelijkheid schuldig waren tegenover de abt.
De brouwerij werd '**camba**' genoemd en de brouwer de **'cambarius'**.
Het bezit van de grond en van het water door de heer, bracht met zich mee dat deze op zijn domein een brouwerij inrichtte waar iedereen verplicht was zijn bier te komen brouwen.
Zo werd de 'ban'-naliteit van de brouwerijen in het leven geroepen.
Ook in de volle middeleeuwen – met de opkomst van de steden - bleef de grondheer zich aan dit recht houden.
Arnold IV graaf van Loon en Chiny vergunt in **1235** aan Hasselt dezelfde rechten en vrijheden waarvan de stad Luik geniet, maar er mag noch molen, noch brouwerij opgericht worden zonder zijn toelating. Ditzelfde vergunt hij in 1239 aan Beringen, in september **1240** aan Kuringen en in **1245** aan Stokkem. Hij hield dus vast aan de bannaliteit van de brouwerij.

Het paanhuis te Kortessem

Een dergelijke brouwerij werd in Limburg een '**paanhuis**' genoemd.
Vannoppen (14) legt ons uit dat dit woord afkomstig is van het middeleeuwse latijnse Panna wat ook de 'caldarium magnum of de brouwketel was.

De sachsenspiegel -

Het klooster van Corvey – dat rond 820 gesticht werd als 'zusterklooster' van de abdij van Corbie - was ondertussen in Duitsland het belangrijkste cultureel centrum geworden die

keizer en koningen adviseerde. Eén van die dingen die ze rond **1220** deden, was de Saksische wetten coördineren

Van deze Saksische wetten werden geïllustreerde wetboeken gemaakt die men de ‘Sachsenspiegels’ noemt. Hiervan zijn er een viertal over waarvan die van Heidelberg en die van Leipzig wel de mooiste zijn. De hierna afgedrukte folio komt uit het boek van Heidelberg. Bij de ‘**V**’ of de vijf zien we een man met een bijl die een overhangende hoprank afhakt.

De Saksische wet stelt immers dat een overhangende rank die met zijn wortels bij de buurman staat, en over de schutting hangt, zover mag afgehakt worden als je er aan kan.
Deze wetten zijn niet uitgevonden in 1220 maar de Sachsenspiegels coördineren de oude landwet van de Saksen die dus best kan teruggaan tot in de stichtingstijd van de abdij van Corvey.

1208 - Bier en hop in de keuren en de tollen -

Op de **3de juni 1208** bevestigde Philippe – koning van de Romeinen – de keures van het Prinsbisdom **Luik** die door **bisschop Albert** gegeven waren. Hierbij werd er gesteld dat het brood in de stad Luik, niet duurder mocht zijn dan 4 stuks voor 1 denier, waarbij gevoegd werd, zolang dat het mud koren niet duurder kost dan 10 sou.
Daarnaast mocht men de **'cervoise'** niet duurder verkopen dan 1 denier voor 4 'bichiers'. We nemen aan dat een 'bichier' een pint is. Ook hier werd er een voorwaarde bijgevoegd; zolang de mud **spelt** niet duurder was dan 40 deniers.
Daarmee weten we ook dat het middeleeuwse Luikse bier met spelt gebrouwen werd.

1224 – Hertog Heinrich en het marktrecht -

In het boek 'Wirthschafftliche und rechtliche Abhandlung von dem Hopfen' an Johann Heumann' lezen we dat in 1**224** *Heinrich I, hertog van Schlesien of Silesie in Oost-Pruisen het klooster van Trebnitz een marktrecht geeft, waarbij er sprake is van de hop.*

c) In nomine Domini noſtri Iheſu Chriſti Amen. Rerum geſtarum praeteritarum ueritas ad memoriam poſterorum non peruenit, quam ſcriptorum auctoritas non manifeſtat et oſtendit. Hoc Ego Henricus Gratia Dei Zleſiae Dux cautius conſiderans ſcire uolo tam praeſentes, quam poſteros: Quod proinde cupiens commodis et utilitatibus intendere Monialium in Monaſterio Trebnicenſi Deo famulantium meae fundationis, haec etiam defectibus ipſarum in uictualibus obuiare. Et quia praeter forum eas ſit permanere difficile, in quo ſibi neceſſaria aliquando ſuis denariis pro reſtauratione meliori ualeant comparare, forum uel oppidum ante fores Monaſterii, de Conſilio Baronum meorum locare decreui: In quo mercaturae uel mercimonia: Sal, Panni, Carnes, Cereuiſia, Panes et omnis mercatura uel omnia uenalia uendentur et ementur, ab omnibus ibi ad forum uenientibus: Locaui ego et diſpoſui forum ante oppidum Trebnicenſe per iſtum modum? Quod incipiendo palum incuſſi in riuulum in oppoſitum. . . . Tertium, ex hoc tranſiui directe tenendo limites haereditatis Droſchouu ad ſiniſtrum usque ad terminos et limites haereditatis Zanzirzouo ad ſiniſtram usque ad uiam, quae ducit de Malſchowo ad Capellam ſancti Petri, et ſtando quintum palum incuſſi. Ab eo uero loco ſignato in uia eadem deambulans usque ad montana Lagoſchii, ignibus hortulani reſidentes circa Capellam ſancti Petri laborant pro *humule* et ibi quieſcens ſextum palum incuſſi, etc. uid. *Fridr. Guil.* de *Sommersberg* Sileſiac. rer. ſcriptor. Vol. I p. 819.

- Op de derde laatste lijn staat er : pro humule…

1232 – Een nieuwe keure en ’t recht op de calmage en afforage -

In 1232 komt er een nieuwe keure voor Poperinge die deze van 1147 en 1208 op verschillende artikelen verbetert. Daarin worden ook de rechten van de abdij vernoemd.

De abdij van Sint Bertin – waarvan de abt graaf van Arke was – en dus ook heer van Poperinghe, bleef de volgende rechten in de stad hebben: de hallerechten, de ‘droit d’éstalage’ of het recht op het tentoonstellen van de te verkopen goederen, de grondrechten,
het recht op de maten en gewichten,
de rechten op de confiscatie van de verlaten goederen, de verlaten huizen en ruimten
en op de nagelaten goederen de kinderloze bastaarden.
Zij bleven ook de rechten hebben wat men de ‘**calmage en afforage’** – rechten noemde.

En deze ‘calmage en afforage’ was het recht om drank – zowel bier als wijn – te mogen verkopen.

Nummer 199B **Doos Gazette** **februari 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

Nieuw op de webstek: http://ww.tneerhofvzw.be/

Jaar 1240

Wouter Moyaert, medewerker van het Stadsarchief van Poperinge, vertaalde voor ons het hoofdstuk dat Warkonig schreef over de statuten van Poperinghe.

De jaren 1246 – 1278 waren florissant voor onze stad Poperinghe.

En in deze periode werd er al volop hop gekweekt te Poperinge, zo blijkt uit één van de oudste Vlaamse akten waarin over hop sprake is.
In deze periode werd ook de lakenhalle van Poperinghe ingericht!

Jaar1280 - De Cockerulle
Poperinghe wordt groot en meer en meer bevolkt met hardwerkend volk. Niet alleen zijn er de spinsters en de weefsters, maar ook de volders en de 'kleine' drapiers, die graag groot willen worden. Dat roep wrevel op tussen Poperinghe en Ieper ... en dat leidt tot de 'Cockerulle'!

	Jaar1290 - De kerken Poperinghe barst uit zijn voegen! De Sint Bertinuskerk wordt te klein en de 'schamele gezellen' wonen meer en meer samen in de uithoeken van de stad. Poperinghe krijgt twee nieuwe parochies. De Onze Lieve Vrouwkerk en de Sint Janskerk worden gebouwd.

Op de vraag naar de familie **Baccarne uit Staden** in het vorige nummer van Doos Gazette – kreeg ik – een vraag van **Roger Broucke** – 10 minuten nadat ik de gazette opgestuurd had - reactie van **Robert Seys.**
Hij schreef mij dat er nog Baccarne's in Langemark wonen – en dat de doodsprentjes van de twee broers Albert en Maurits te vinden zijn in het archief Poperinge.
Daarnaast weet hij te vertellen dat verdere gegevens over Gaston te vinden zijn op de namenlijst van het museum Ieper, - Gaston was geboren in Langemark 20 10 1896 en zoon van Petrus Baccarne en
Deschepper Sidonia, weer te vinden op geboorteakten westvlaanderen

Ook **Monique Seys** reageerde snel:
Guido,
Een zekere Gaston BACCARNE werd geboren op 18 oktober 1896. Gaat het over die persoon in jouw gazette?
Misschien eens informeren bij Donald VANDENBULCKE (Staden). Die man is goed thuis in stambomen en geschiedenis Staden.
Groetjes,
Monique Seys

Ook **Christien Vanlerberghe** reageerde op deze oproep. Zij schreef:

Beste Guido,
Wat betreft de vraag rond de familie Baccarne uit Staden zou er best contact opgenomen worden via facebook met Donald Vandenbulcke. Dit kan via Staden-beeldbank. Verder heeft Donald ook een uitgebreide stamboom. Ik keek er al even in en er komen heel wat Baccarne's voor. www.vandenbulcke-stamboom.be. Er is een dokter Baccarne in Poelkapelle.
Ook mijn familie moest vluchten uit Staden in 1917 (de burgers uit Staden, Dadizele,... liepen in de weg van de Duitsers omdat de 3de slag van Ieper er aan kwam). Mijn familie kwam terecht in **Balen.** Mocht de familie Baccarne in 1917 gevlucht zijn, kan ons familieverhaal een stuk gelijklopend zijn en kan ik hen hierover wel iets meer vertellen. Indien ze vragen hebben of ze krijgen geen contact met Donald mag je zeker mijn emailadres doorgeven zodat ik hen kan verder helpen.
Met vriendelijke groeten Christien

Aan allen mijn dank voor deze snelle reactie!

Over 'Moenen'

Ook van Wido kreeg ik een reactie:
Beste Guido,
"Moenen" : leuke vraag voor de mens.
Mijn grootmoeder Vandenbroucke, wonende in Kaaster (Frans-Vlaanderen), maar van Eke afkomstig, maakte me altijd bang met 'Moenen die ging komen', als ik niet hard genoeg werkte tijdens de hommelplok. Wist ik toen veel wie 'Moenen' was! Maar ook grootmoeder kon me dat niet uitleggen. Leuk is het wel in je gazette nu te lezen dat het een hopduivel was. Toen was ik niet onder de indruk. Maar nu, een halve eeuw later, wel!
Meer als dat kan ik je niet helpen beste Guido. Maar het stel me wel gerust te weten dat 'Moenen' echt bestaat, als ik zo mag zeggen. Je hebt, niet wetend, een mysterie uit mijn jeugd opgelost.

Hiervoor mijn bijzondere dank en met Frans-Vlaamse groet,
Wido
www.widopedia.eu

OPROEP!!!!

Van Koen Luts kreeg ik de volgende vraag:
Dag Guido
In je mooie Doos Gazette nr. 199A staat het lied Aardige liefde en trouwgeval van **L. Samyn**. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleef een zekere Samyn bij mijn grootouders in **Lummen,** in het gehucht Goeslaer. Ik vermoed dat het om Charles Louis Samyn ging (° Wervik 08.03.1849), getrouwd met Léonie D'halluin. Ik ben al een tijdje op zoek naar zijn nakomelingen, maar zonder succes. Iemand een tip ?
Met vriendelijke groet uit Lummen
Koen

Lied uit de oude dagen

Liedeken

TOT SCHANDE VAN DE

GIERIGAERDS,

VOORGEVALLEN TE ANTWERPEN.

STEMME : — MAESTRICHT GY SCHOONE STEDE.

God heeft de gierigaren
Gestraft met 't eeuwig vier
Ik zal u openbaren
Komt woekeraers, komt hier!
Gy die de arme menschen
Laet snikken in den nood
Die altyd maer wenschen
Naer geld en schatten groot

Komt hoord een waer historie
Van een gierigaerd
Die leefde in de glorie
Als hy maer geld vergaerd
Hy had geen zin om te trouwen
Hy hield nog knegt of meyd
't was om alleen te huwen
Zyn geld dat hem verleyd.

God heeft u 't goed gegeven
Om uytdeelder te zyn
Voor die in armoed' leven
Te troosten in hun myn
Maer niet om te verdrukken
De dood zal U op tyd
Van deze wereld rukken
Dan zyt gy alles kwyt

Hy had tot zyn behagen
Een kelder waer hy sliep
Zyn schatten ingedragen
Wel dertig voeten diep
Hy vroeg geen drank of eten
Al hy maer by zyn geld
Heel dagen was gezeten
Dat hy geduerig teld.

Wat komt er te gebeuren?
Een arme vrouw hem klaegt
Met twee kinders al treuren
Die hem een almoes vraegd
Met tranen in haer oogen
Mynheer ziet mynen staet!
Gy zult dog niet gedoogen
Myn zuygend kind vergaet?

De vrouw en kon niet spreken
Van flaeuwte 't geen hy zag
Haer kind dat is bezweken
Dat aen haer borsten lag
Hy liet de vrouw in klagen
En ging by zynen schat
Weer in den kelder dragen
't Geen hy gewoekerd had.

Mynheer wierd niet vernomen
De wet gelyk men ziet
Zyn in het huys gekomen
Den vrek en was er niet
Hebben ten laetsten gevonden
Den kelder daer den schat
En ook mynheer verslonden
Dood op de trappen zat.

Hy sprak: maekt u ter zeyden
Gy onbeschaemde vrouw
Ik heb geen medelyden
Gaet by de boeren gouw
Die zyn gewoon te geven
Ik trek my niemand aen
Gy zult van 't myn niet leven
Al zag ik u vergaen.

Eer hy was neer gezeten
De deur viel in 't nagtslot
Den sleutel was vergeten
Wat een regtveerdig lot
Hy klopte en maekt zyn klagten
Niemand en hoord hem niet
Moest by zyn geld versmagten
Van honger en verdriet

Zyn lyf was heel doorbeten
Van honger by zyn geld
Zyn eygen vleesch geëten
Een ieder stond versteld;
Wat kan het geld dog baten?
Als g'uwen armen vriend
Verdrukt en wilt verlaten
God u ten laetsten vind.

Poperinge verbeeldt

HEU004520919

Op 16 februari 1945 verzamelen de personeelsleden van de gemeentedienst Ravitaillering en Rantsoenering op de binnenkoer van het stadhuis: 1. is Jozef Vandermeulen, 2. Albert Andries (op driewielertje met petroleumlantaarn), 3. Raymond Warlop, 4. Antoon Hauspie, 5. André Cappelaere, 6. Georges Ferrand, 7. Roger Halfmaerten, 8. x x, 9. Gaston Simon, 10. Hectore Lecluse, 11. Adrien Vanuxem (bijgenaamd Adrien Koeke), 12. André Mullaert en 13. René Zyde.

1910 – 1911 – De waterkwestie te Poperinge – Vandermarliere Guido – Foto's Daniël Liefooghe

Zondag 3n Aug. 1913. 5 Centiemen. 9e Jaar. — Nr 36.

ANNONCEN
Den drukregel 10 c.
Herhaalde Annoncen volgens overeenkomst.
Eerste Taps, Bollingen en Herbergkermissen worden ingelijfd uits betaling van 25 c.
Alle Annoncen vooraf betaalbaar moeten vóór den VRIJDAG-NOEN ingezonden worden.
Het recht, annoncen of artikels te weigeren is voorbehouden.

HET NOTARIËEL EN NIJVERHEIDS ANNONCENBLAD

DE POPERINGHENAAR

NIEUWSBLAD VOOR POPERINGHE EN OMSTREKEN,

verschijnende den Zaterdag namiddag.

INSCHRIJVINGSPRIJS
Buiten grondgebied van Poperinghe
2,50 Fr. VOOR IEDEREEN.
De Herbergiers hebben recht aan Kartelooze inlassching van twee Herbergiesten.
Op grondgebied van Poperinghe
Bijzondere buiten stad 2,50
- binnen stad 2,00
Herbergiers buiten stad 1,60
- binnen stad 1,00
Buitenland 4,60 fr
De plakbrieven die bij mij gedrukt zijn, zullen éens onvergeld in het blad verschijnen.

Uitgever, VALÈRE SANSEN, Boek- en Steendrukker, Gasthuisstraat, 15, Poperinghe.

De **'Waterkwestie'** *stelde zich al voor de eerste wereldoorlog te Poperinge. Hoe kon een stad als Poperinge geraken aan goed en drinkbaar water, voor een groeiende bevolking?*
In 'De Poperinghenaar' (Historische Kranten & SAPoperinge) verschenen een reeks artikels vanaf **3 augustus 1913** *die deze zaak behandelde.*

Het eerste artikel kreeg de titel mee:

Water is een onmisbaar gerief in het huishouden. Voor het wassen en schuren mag men er vrij breed mee omgaan, maar voor het gebruik in de keuken kan men er nooit te voorzichtig mee zijn. Dat laatste punt is zeer belangrijk, het is de moeite weerd eens te onderzoeken op welke voorwaarden een water als gezond en drinkbaar mag doorgaan.
Vooreerst, is het regenwater, dat wij in waterstukken vergaarputten opvangen te betrouwen? Neen't , wan van uit de lucht sleept het niet enkel kleine hoeveelheden koolzuur en soms wat ammoniak, maar vooral stof en microben mede; het spoelt daken en goten af waarop de wind allerlei onreinheden geblazen heeft en waar de vogels ook velerhande… afval op laten.
Het moet gefilterd zijn, liefst nog gekookt, voor aleer te mogen gedronken worden.
En het steenputwater?
Ja en neen. Immers oorspronkelijk is dat ook regenwater dat op de bodem stroomde en er langzaam indrong, al dieper en dieper, tot dat het door een ondoordringbare laag opgehouden wierd.
Dat water doorweekt gans de opperst liggende doordringbare grondlaag waarin onze steenputten gemaakt zijn. Zulk water is dus waarlijk gefilterd en moet zeer zuiver zijn. Ongelukkiglijk, dikwijls deugt die filter zelf niet, want die grond kan besmet zijn en is het werkelijk in dichtbewoonde gebuurten, of daar waar het water van de keuken en de was niet wegvloeit, ook daar waar aal- en mestputten niet dicht gemetst zijn. Zo dringen vuilnissen en kiemen van bederf met het water in de grond. Maar daartegen weet de natuur nog raad; immers al die bestanddelen afkomstig van planten, dieren en mensen ondergaan een gehele vervorming onder invloed van de zuurstof in de grond – bevat en met behulp van weldoende microben. In luchtrijke grond geschied die vervorming gemakkelijk: wat vet is vergaat in koolzuur en water, wat stikstof bevat verandert in nitraat, maar is de grond te dicht om veel zuurstof der lucht te kunnen opnemen, dan is die vervorming onvolledig. De vetstoffen veranderen in stinkende gas (methaan) – de andere stoffen met stikstof geven nitriet of ammoniak. Het water lost al die nieuwgevormde verbindingen op en sleept ze mee, even als andere stoffen (kalk, keukenzout) op weg gemoet, ook de microben van de lucht en de grond, goede en slechte, en dat goedje woekert dan in 't water met verbazende snelheid.

En zo komt het, dat putwater veel stoffen bevat die in het regenwater niet te vinden zijn: iedere huishoudster weet dat steenputwater zo wel dient om te wassen en groensels te koken, dat ligt aan de kalkverbindingen die er in opgelost zijn. De ontleedkunde laat toe er nog veel andere zoutstoffen in te ontdekken.
Dit al ingezien, welke gaven moet steenputwater bezitten om drinkbaar te heten?
1° Uiterlijk moet het helder zijn, kleurloos en sodner geur, het moet een aangename smaak hebben, niet fleeuws, noch zuur, noch zoet smaken – als het water stinkt, mag het zelfs niet gebruikt worden om het huis te schuren.
2° In scheikundig opzicht mag het water geen gevaarlijk stoffen bevatten – zo bijvoorbeeld geen lood, zeer weinig ijzer – en ook niet te veel schadeloze verbindingen – zo niet is het mineraal water, als dat van Vichy, Carlsbad, enz. Kalkcarbonaat en kalksulfaat zijn niet slecht voor de gezondheid, maar maken het water ongeschikt voor het wassen: chloorsodium – keukenzout – en nitraat mogen gedoogd zijn in kleine gehalte, zo een tienste van een gram per liter water maar nitriet en ammoniak mogen in het water niet gevonden worden, hoe gering de hoeveelheid ook weze, want zij getuigen dat het water in aanraking komt met onvolledig geteerde stoffen uit aalputten of andere oorzaken van bederf, zulk water is hoogst verdacht.

HUIS VAN VERTROUWEN.

Ik heb de eer te laten weten dat ik alle nieuwe **aalpompen** maak en oude vermaak met seulen die onbreekbaar zijn, goed en gemakkelijk om pompen. — Bij mij ook te verkrijgen alle **bierpompen** en alle stukken voor **spuitmachienen.** — Ik plaats ook donderschermen.

Justin DEVOS-CAPPELAERE,
Veurnestraat, 34, Poperinghe.

Als het water uiterlijk voldoende toch kwa perten speelt – zoo bijvoorbeeld als het – zelfs gekookt, de melk doet wrongelen – gebruikt het niet als drank vooraleer het te doen ontleden, zodat bij weet wat er hapert: zonder zweten zullen doktoor, apotheker of drogist de schadelijke of ongewenste stoffen ontdekken en u bescheid geven.
3° Daarenboven moet het water vrij zijn van gevaarlijk microben: het water bevat onvermijdelijk microben, maar dat is niet erg. Wat in het water niet gevonden mag zijn, het zijn de levelingen van typhus, de slunseziekte, de cholera: iedereen begrijpt dat.
De coli-microbe schijnt in zijn eigen geen gevaarlijk dng: 't is dat zulk water in betrek is met een aalput.
Het onderzoek van het water, om te ween of er te veel microben in zijn en welke, kan maar door vakkundigen gedaan worden. De staat heeft daartoe gestichten ingericht die het water kosteloos onderzoeken op elke redelijke aanvraag.
Tot slot herinneren wij dat geen microben blijven leven als men het water 10 minuten laat koken, maar rauw water drinken is altijd gevaarlijk!

Het tweede artikel, de week daarop, op 10 augustus kreeg de titel mee:

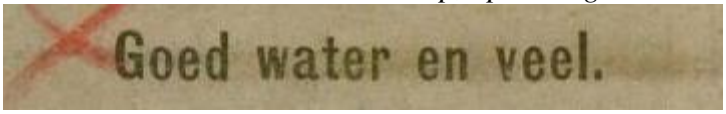
Goed water en veel.

Voor een stad is het van groot belang goed water te hebben en veel water.
Dat het eerste, - namelijk goed water te hebben – belangrijk is, valt niet te betwijfelen: immers vele ziekten – en van de gevaarlijkste – zetten voort door het water. Ook de gezondheidstoestand eener stad is nauw verbonden met de hoedanigheid van het drinkbaar

water – is het water goed, doorgaans geen besmettelijke ziekten; is het water slecht, verwacht u aan alles.
Om maar één voorbeeld te geven, vermelden wij de stad Yper: tot over een 25-tal jaren heerste aldaar bijna gedurig besmetting, vooral van pokken en typhus: sedert dat de bevolking over goed en gezond water beschikt, is de toestand teenemaal veranderd : van pokken wierd er sedert jaren niet meer gehoord, de gevallen van typhus zijn zeldzaam.
Reeds hebben wij hier uiteengedaan op welke voorwaarden een water als drinkbaar mag doorgaan: ook hebben wij laten zien hoe het water onzer steenputten voortkomt uit de opperste grondlaag die gemakkelijk besmet wordt en dus niet zonder voorzorgen mag gebruikt worden, en wij hebben iedereen gewaarschuwd toch alle oorzaken te vermijden die de grondlaag, waaruit ons water getrokken wordt, bezoedelen: ja, wij hebben de aandacht der overheid geroepen op nalatige eigenaars die hunne pachters of geburen schade veroorzaken met mesthopen of mestputten en ondichte aalputten te behouden binnen de stad, of met den vrijen loop van het vuil water te belemmeren.

Het tweede punt – veel water te hebben – is even belangrijk. Water is er nodig voor het schuren der huizen, het wassen van klederen en gerief, het reinigen van ons lichaam.
Waar men water spaart of moet sparen, kan het niet net zijn. Men klaagt soms van zekere gebuurten, dat er de huishoudens en de bewoners vuil en slordig zijn. Dat is te betreuren zeker. Maar, daargelaten dat er altijd een deel nalatigheid en luiheid in ’t spel is, moet men niet bekennen dat het lieden van zindelijk en net te zijn? Er is geen water in huis: men moet het halen naar eene stadspomp, maar, als de kwelm leeg staat, is de hoeveelheid water heel beperkt: de steenputten zijn dagelijks afgepompt en ’t gebeurt al dat men moet schermen – of nog meer – om een paar seulen water te krijgen.
Gaat daarmee eten bereiden, wassen, spoelen, steperen!
Er zijn jaren dat zulke toestanden lange duren. Hoe kunnen zulke mensen net zijn op hen zelven en in hunne doening?
Dat herinnert ons het gebeurtenisje door Doktoor Dousy in ‘Nieuwe Wegen’ (1910) verteld:
Een fabrieksmeisje gaat bij hem raadplegen voor haren voet.

- Laat dien voet zien! … Wat gezwollen aan den knoezel… Is uwe andere voet ook zoo gezwollen?
- Neen hij, mijnheer
- Laat eens zien.

’t Meisje verschiet lijk een weinig, ze aarzelt een beetje :

- Hij is niet gezwollen, mijnheer
- Laat hem maar zien, kom.

Als benauwd en heug tegen meug, maakt zij den anderen voet bloot. Maar wat vertoog! ’t Zieke been was vers gewassen en wit als een engelke, maar ’t andere… zwart als een moorejong.
Men gevoelt aan zijn zelven de schaamte van dit volkskind, en voor ’s doktoors ogen rees die smerige volkswijk, waar onze wroetersjongens moet opgroeien.

Was ons volk zich genoeg? Vraagt de doktoor. Kan ons volk zich genoeg wassen?
Hij trekt daar uit, als besluit, de noodzakelijkheid vandegelijke zwamkommen, en goedkope baden. Daar zouden onze arbeiders zich deftig en betamelijk kunnen kuissen en zuiveren, en ongetwijfeld zou de gezondheid van hun lichaam, en zeker ook wel van ziel en gemoed eraan winnen!
Kon men dus te Poperinghe goed water en veel water ter beschikking der bevolking stellen, zou het een allerschoonste werk zijn. Maar is dat wel mogelijk?
Voorzeker hebben onze gemeente-overheden, anders zo bezorg om de welvaart van Poperinghe, daar ook meer dan eens aan gedacht.

't Was reeds in de middeleeuwen de grote bekommernis van het magistraat: immers om de invoer van de wolle ende uitvoer van het laken gemakkelijker te maken, hadden onze voorouders de Vleterbeek bevaarbaar gemaakt, niet zonder grote kosten.
De grootste moeilijkheid – waarmede zij niet 't einden gerochten – was de schaarste aan water; de vaart was niet bestendig vlotbaar. Vruchteloos kochten zij grond in de bergen, om bronnen bij te winnen; vruchteloos legden zij drie 'overdragen' aan, om de sluizen te vervangen die te veel water verspillen bij iedere versassing; vruchteloos betaalden zij vakmannen om raad en hulp.
Zo blijkt het dat de waterkwestie te Poperinghe geen nieuws is, en 't moet niemand verwonderen, komt ze op heden nog boven.
Maar wat nieuws is, 't is dat wij nu zo machteloos niet meer staan voor het gebrek aan water. Is er daar wel middel aan? Ja, en 't is het gene wij menen te zullen bewijzen in een aanstaand artikel: voor vandaag weze het genoeg de vraag onder hare twee zijden te beschouwen:
1° Kan er water gevonden worden, goed en veel, om Poperinghe naar eis der gezondheidsleer en van de hedendaagsen vooruitgang te bevoorraden?
2° Zoo ja, - is de oplossing van het vraagstuk niet al te gewaagd, ingezien de geldelijke toestand der stad? In andere woorden, ware het niet verder springen dan onze stok lang is.

Het derde artikel is nog uitgebreider en verscheen op de 7de september 1913 in de 'Poperinghenaar'.
Het is te Poperinghe alleen niet dat men om het water bekommerd moet zijn; vele gemeentebesturen staan voor dezelfde moeilijkheid, hoe aan goed water gerocht in voldoende hoeveelheid en welke onkosten zou dat bijbrengen?
Op de 2600 gemeenten die er in België bestaan, zijn er enkel 600 die op heden eenen genoegzamen watervoorraad bezitten; dit verklaarde verleden week in de kamer minister Berryer. Daar wierd het volgende ontwerp ernstig besproken: gelijk er eene algemeene maatschappij bestaat om de gemeenten te helpen in het aanleggen van buurtspoorwegen, zo ook zou er eene maatschappij ingericht worden, met toelagen van staat en provinciën, om water te verschaffen waar er gemist wordt.
Er bestaan in de Kempen overvloedige bronnen en in de Ardennen rivieren die hun allerbeste water nutteloos naar de zee sturen; die algemene maatschappij zou dat water weglieden naar steden en dorpen waar er schaarste is, juist gelijk reeds sedert jaren eene maatschappij het

water van **den Bocq** (een rivier in de provincie Namen) verkoopt aan de voorsteden van Brussel.
Dat is een oprecht goed gedacht, maar ’t is zonneklaar dat de verst gelegen gemeenten laatst zullen bediend worden: Poperinghe zal dus nog lang mogen wachten. Daarbij, die maatschappij zal niet voor nieten werken: deze der buurtspoorwegen is ook met geen pennetje te laven.
Is er geen spoediger oplossing mogelijk voor de waterkwestie? ’t Doet.
Onderzoeken wij eerst hoeveel water er nodig is om Poperinghe te gerieven.
Als men van den staat toelagen verzoekt voor de werken ener waterleiding, komt de staat tussen voor een derde der onkosten, op voorwaarde dat men 50 liters water per inwoner en per dag verzekere: dat is een brede maat. Nu, als wij de stedelijke bevolking (dat is al deze die naar genoeg wonen om van het stadswater gebruik te maken) schatten op 7000 zelen, zoo hebben wij 350 kubieke meters nodig per dag.
Hoe aan al dat water geraakt?
Men kan er op vier wijzen aan geraken, elke wijze reeds door andere steden aangewend zijnde.

Men kan een beek afdammen en hare vallei ondersteken, om zo een voorraad water te behouden.
Dat deed de stad Yper reeds in de XIV eeuw te Zillebeke: de Dickebusch-vijver is ook tot stand gekomen als men de beek die van den Kemmelberg afdaalt, afgedamd heeft.
De rivier de Gileppe, insgelijks afgedamd, vormt een klein meer waaruit de stad Verviers water trekt.
Zou men alhier hetzelfde kunnen doen?

De enige beek die een genoegzaam stroomgebied doorloopt is de Vleterbeek, onze vaart; wil men er het water van gebruiken, men moet het doen vooraleer de beek de stad bereikt, anders is het water niet meer aan te bevelen.
Welnu die beek kan men niet afdammen zonder den ijzerweg die er nevens loopt onder water te steken.

Van de Boonaert naar de Bommelaarsbeek…

Zoeken wij dus elders**: tussen de Provense steenweg en de Crombeke Calsijde licht een dal waarin de Hipsbeek vloeit,** de tram rijdt er dweers door op eenen dijk die de vallei verspert, het ware genoeg den dijk wat op te hogen en te verzekeren, en daar zou men een

prachtige vijver maken, waarin men het water der Vleterbeek gedeeltelijk zou leiden. Daarom zou men **omtrent den Boonaert** een sluis maken in de beek: bij gewone tijden zou men het water zijnen loop laten; enkele bij grote regens zou men het wegleiden onder de Abele kalsijde naar **de Bommelaarsbeek**; vooraleer deze aan de Werf komt zou men ze opnieuw afleiden omtrent recht naar **Moncareys molen** waar, in de diepte de vijver het water zou ontvangen. Die vijver zou 15 hectaren oppervlakte en van 1 tot 4 meters diepte hebben.

De Bonaert – Foto Daniël Liefooghe

De Vleterbeek zou gemakkelijk die vijver een twintigmaal per jaar kunnen volsteken, zonder in gewone tijden den vaart van water te beroven: welnu de voorraad in de vijver verzameld zou genoegzaam zijn om de stad breed te gerieven gedurende meer dan een jaar. De berekening is te lang om hier aan te geven, maar onbetwistbaar.
Die vijver zou merkelijk kleiner zijn dan deze van Dickebusch, maar veel gemakkelijker gevuld worden, omdat de Vleterbeek een uitgestrekte stroomgebied heeft dan de Vijverbeek van Dickebusch.

Geen ander ontwerp zou zoveel water kunnen verzekeren, maar deze onderneming zou de kostelijkste zijn; immers de onteigeningen van grond mag men reeds op 75 duizend rank schatten; daarbij zou het water noodzakelijk moeten gefilterd worden, in een waterkasteel opgesteken en dan in de stad gebracht en verspreid.

Eene andere wijze om water te krijgen, wordt aangewend te **Belle,** men neemt het water in **de Zwartenberg** en brengt het in de stad waar het onder drukking is en dus op alle verdiepen in de huizen kan gebracht worden. De stad Audenaerde haalt ook water ui de naburige hoogten, de drukking is zo dat het spruit, in geval van band, tot de daking der hoogste huizen. Hetzelfde zou men kunnen hebben te Poperinghe: op de noorderhelling van de Roodenberg en den Zwartenberg zou men het water dat uit de zandlaag sijpelt opvangen en in buizen in de

stad brengen: de hoeveelheid per jaar mag men op 300 duizend kubiekmeters gerekend worden, dit is het dubbel van hetgeene nodig is.
Voordelen: dat water is zeer zuiver en alleraangenaamst.
Het bekende water der **'Topbronnen'** en van **'Louise Marie'** heeft dergelijken oorsprong: men doet er slechts wat poeder bij om te doen kieremieren. Daarenboven, het water zou van zelfs onder drukking zijn: het zou te Poperinghe ten minste 30 meters hoog kunnen spruiten: moeite verspaard voor de pompiers in geval van brand.
De onkosten van werken in de bergen en van de waterleiding tot in de stad, zouden nog al aanzienlijk zijn, maar merkelijk minder dan bij het vorig ontwerp. Met 100 duizend frank zou het al gaan.
De twee andere wijzen om te Poperinghe water te krijgen, volgen later.

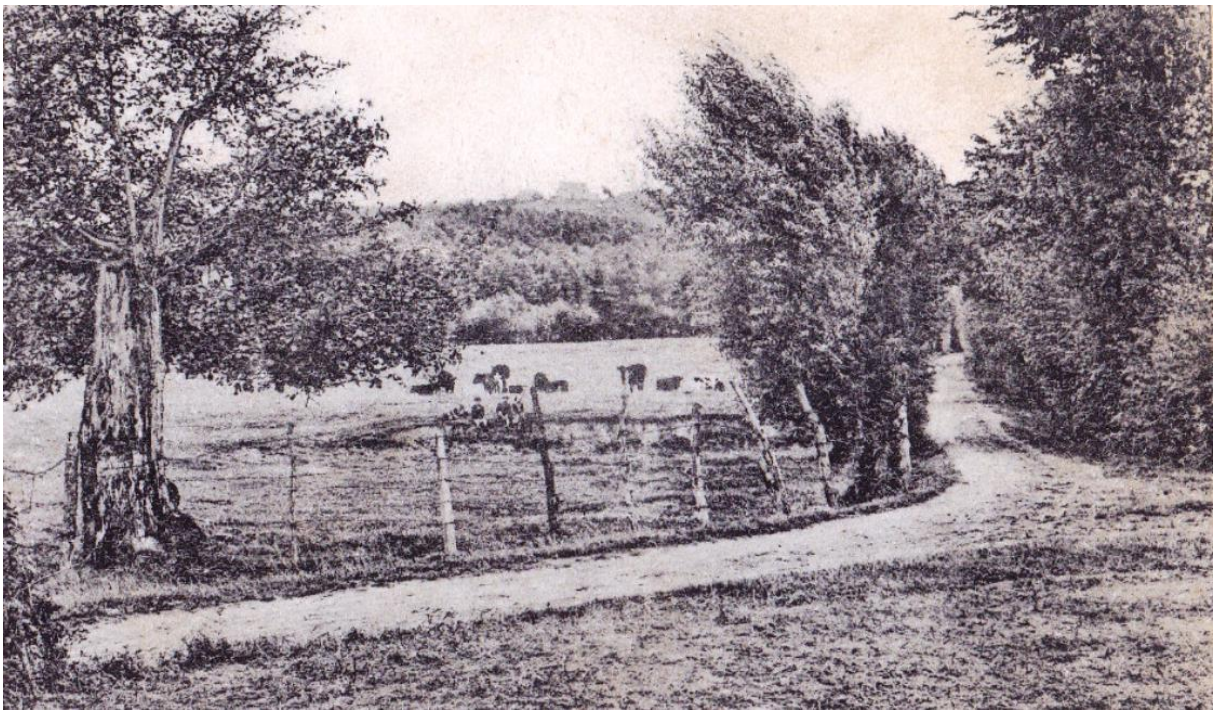

De Rodenberg – Westouter

En effectief op de 14de september 1913 krijgen we het vervolg van dit interessant artikel.

Zekere steden die de kans niet hebben van in hun omtrek rivieren met onbevuild water of bergen met zuivere bronnen te vinden, hebben geen andere toevlucht meer, in hun waterarmoede, dan van **een artesiaanse put** te doen boren om in de diepe grondlagen hun voorraad op te doen. En dan nog gelukken zij niet altijd.
Hoe staat het alhier met de diepe grondlagen?
Na de blauwe klijtte, die onder Poperinghe 110 meters dik ligt, is er geen water te verwachten. Daaronder ligt een laag bleekgroen zand dat veel water bevat: 't is uit die laag dat **de melkerij van Poperinghe en die van Oostvleteren** water trekken en dat water is goed.
Op een 35 meters diepte ligt een kalklaag van meer dan 50 meters dikte, daarin is er ook water maar geen zoveel en het houdt te veel zoutstoffen in oplossing: 't is in deze laag dat de put van **M. Maurice Lebbe's stokerij** water neemt.
Dieper nog liggen er steenlagen van meer dan een soort en eindelijk schaliën: daarin is ook water te vinden, soms geweldig veel, bij stromen, maar 't is een lukslag om er op te komen;

bachten de statie van Yper, in de blekerij van M. Verschoore, slaat een stoomtuig sedert maanden de stenen in gruis op grote diepte, nu moet men omtrent 250 meter diep zijn, en ’t water is nog niet zo overvloedig als men wenst.

Westhoek verbeeldt - HEU004500335

Daarbij dat water zal zeker veel zoutstoffen bevatten en niet aan te bevelen zijn als drinkbaar water. Te Oostende over 50 jaar, boorden ze zulk een put tot 302 meters diepte, het water spruit van zelfs, maar het is zo rijk aan zoutstoffen van alle slag, dat bij het maar moet drinken wilt gij de steen krijgen.
Beter dus en goedkoper niet zo diept te boren, als het kan zijn.
Blijven wij dus bij de bleekgroene zandlaag, door de vakkundigen Landense laag genoemd; zij wordt zo genoemd omdat ze blootligt in de omstreken van Landen (provincie Luik); men vindt ze ook aan de oppervlakte van de bodem in zekere streken van Henegouw en van **het Noorder departement in Frankrijk**: het regenwater dat ginder in de grond dringt, zinkt altijd dieper met de hellende zandlaag tot dat het onder Poperinghe meer dan 110 meters diep is, als men de blauwe klijtte die daarboven ligt doorboort, dan rijst het water der Landense laag tot op 9 meters van de oppervlakte te Poperinghe, te Westvleteren spruit het van zelfs uit. Dat dit water wel gefilterd is en vrij van microben, hoeft niet gezegd te zijn, maar er bestaat gevaar dat de geboorde put zou volgesteken worden met zand. Met buizen van 30 centimeters doorsnede en mits een tiental uren daags matig te pompen, zou men waarschijnlijk het gevaar van het verzanden vermijden en toch de nodige voorraad van 350 kubieke meters bekomen. De put zou 15 duist frank kosten van boren, daarbij zou er moeten voorzien zijn in een goed stelsel van pompen, dan een waterkasteel, enz.
Daar zijn nu drie ontwerpen om Poperinghe te gerieven met veel en goed water:
1° Een vallei ondersteken, overvloedig veel water van mindere hoedanigheid: grootsten kost.
2° Bronnen opnemen in de Roodenberg, redelijk veel water, genoeg, goede hoedanigheid, minsten kost.

3° Een put boren tot in de Landense laag, veel water, allerbest, grote kosten.

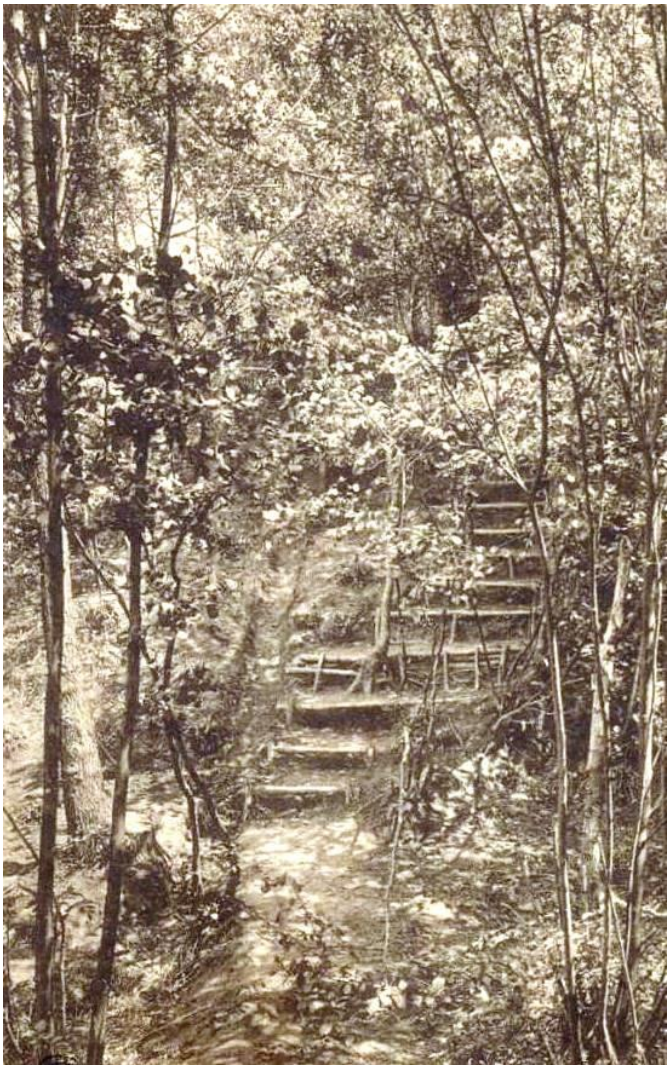

Dat al ingezien, aarzelen wij geen ogenblik aan de welwillende onderzoekingen van onze gemeenteraad, het tweede ontwerp aan te bevelen.
Ware het niet spijtig moest er binnen enige jaren een maatschappij – om geld te winnen – die bronnen in de bergen kopen, ze wegleiden om Yper of Rousselare te gerieven? En nochtans het zal gebeuren. Eerst komt, eerst krijgt.
Maar die onkosten, hoor ik, rekent gij daarvan niet spreken? ’t Doet, ’t doet! Iedereen verstaat dat men geen koeken koopt zonder oortjes. Maar als een onkost niet alleen redelijk is maar nodig, moet men aarzelen naar middelen zien?

Het Hellegat op de Rodenberg

Neen.
Welnu goed water en veel, is er te Poperinghe nodig – deze zomer zijn er drie mensen, in de bloei van ’t leven, dood van de typhus; hoeveel gevaarlijk ziek?
Al de bewoners zijn aan die besmetting blootgesteld. Dat er dus niemand onverstandig genoeg weze om zulke nodige onkosten te beknibbelen!
Er zijn daar geen doekjes aan te vinden. Men ga een lening aan, om de kroos en de inkortingen van die schuld te betalen zal men moten opcentiemen meer stemmen, men stemme die!
Deze die zeker zijn van de typhus niet te krijgen, en die er deugd in hebben dat Poperinghe 50 jaar ten achtere blijve, deze kunnen lamenteren over die opcentiemen en, bij de naaste stemming, van hun neus maken. Verstandige lieden zullen goedkeuren en ’t is om die verstandige lieden in te lichten dat deze artikel geschreven wierd.

Moest men echter zulke grote bezwaren vinden, dat men de oplossing van het vraagstuk tot latere tijden uitstelde, toch is dat geen reden om niet voorlopig maatregelen te nemen en in onze dichtbevolkte arme gebuurten goed water te geven.
Daartoe zou men kunnen doen wat men over een zestal jaren te Brugge deed: daar ook is het vraagstuk van heel de stad met goed water te gerieven nog onopgelost: maar voorlopig heeft men, in de wijken waar meest werkvolk en armen wonen, artenisaanse putten geboord die het gebuurte voorzien van goed water in overvloed.

Zo zou men van nu, in de Meessenstraat een put boren gelijk in de melkerij daarop een windmolen zoals er een staat op het magazijn van **M. Georges Coevoet**, die windmolen zou gedurig pompen in een vergaarbak van een tiental hectoliters.

De windmolen boven op het magazijn van Georges Coevoet met daarvoor een groep internen van het pensionaat de la Sainte Union.

Er zou altijd water zijn en de mensen zouden niet moeten vechten om een paar seulen; en 't wate zou gezond zijn. De kost? Daaromtrent 5000 frank.
Toekomende jaar zou men hetzelfde doen op de plaine, later op de keer vanden Ommegang, enz. met vijf of zes sulke putten zou het al gaan en mits daarvan in eens een plan in te dienen, zou de staat grote toelagen verlenen.
Dat al zou toch de kwestie niet oplossen van een algemene waterverspreiding, de kwestie zal toch vroeg of laat te berde komen. Liefst dus nog zo voor goed eens onderzocht … en opgelost.

Het volgende dat we horen over de 'waterkwestie' komt uit **de 'Poperinghenaar' van de 28ste september 1913.** *Daarin wordt er* **een lezersbrief** *gepubliceerd en toen waren ze nog beleefd. En hier gaat het ook eigenaardig genoeg over* **het vullen van de vaart!**

Geachte heer uitgever van den Poperinghenaar
Het heeft mij, en anderen nog, gespeten verleden zondag niets te lezen in uw blad over de waterkwestie.
Wij hopen toch wel dat de schrijver van de bedoelde artikels niet dood is, ook hopen wij dat hij het niet opgeeft. Mij dunkt moet men daarover schrijven en herschrijven om het volk in te lichten over de gevaren die voortkomen uit het gebruik van slecht water, en om de gemeenteoverheid duidelijk te maken wat er kan gedaan worden in zulk opzicht.
Dank aan de artikels over de waterkwestie wordt er hier en daar al gesproken over misbruiken en middels tot verbetering : met veel belang heeft men de oplossingen gelezen die in uw blad voorgesteld wierden op deze vraag: Hoe zal men Poperinghe met veel en goed water gerieven?
Maar de bewerker van deze voorstellen mag het hier niet laten steken. Mocht ik hem een verzoek doen, ik zou hem vragen van eens weder te komen op zijne verscheidene oplossingen: dat zijn goede gedachten, maar iemand die de zaak niet nader bestudeerd heeft, kan maar moeilijk oordelen over de uitvoering van die ontwerpen.
Men wenst een bewijs dat de hoeveelheid water wel zo groot zou zijn als de schrijver het bevestigd heeft. Men wenst een nauwere raming aangaande de onkosten.
Tevens steun ik krachtig het verzoek van den schrijver, dat de overheid streng zou waken dat men de grachten en beken die 't vuil water moeten wegleiden niet zou laten aanvullen en

volwerpen met allerlei afval: hier is kaf of strooi van beddingen, daar is het wied en onkruid uit eenen naburigen lochting, en overal zijn het potten en pannen, mooren en kommen, scherfstukken en afbraak!

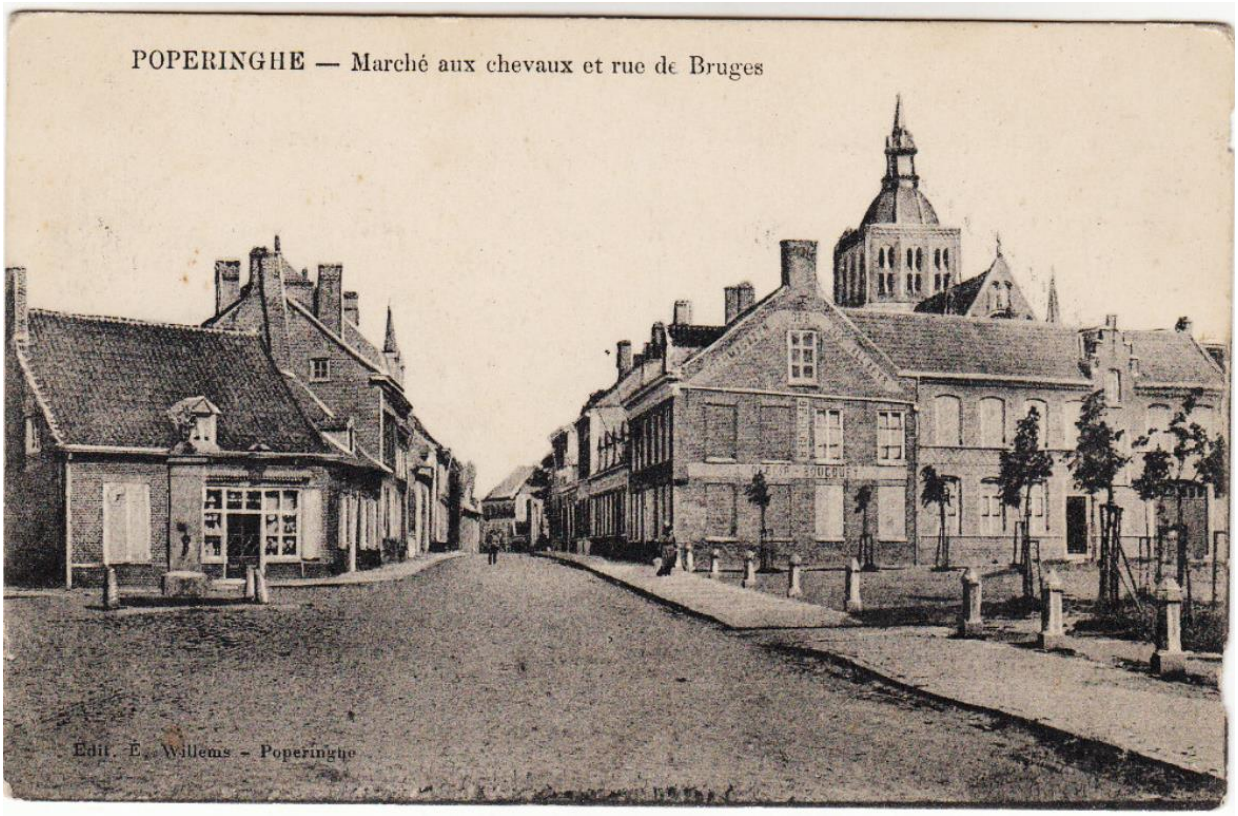

De waterpomp op de Paardenmarkt

Is dat eene liefhebberij van alles wat men te veel heeft in den naasten dijk te gaan dooien? Neen, 't is geen liefhebberij: 't is een gevolg van een onnozel misbruik.
Immers **de vuilkarre**, die 's zaterdags, haren triompfantelijke omtocht rond Poperinghe doet, is een zinnelijk ding, veel te zinnelijk voor een vuilkarre! Ze neemt maar goed vuiligheid mede: peerdenmest, vette mooze uit de duiker en wat afval van tafel en stoof, anders niet! Hebt gij eene gatige koffijkan, eene gebroken teel, zet ze 's zaterdags maar buiten: de vuilkarre zal dat misprijzend voorbijgaan. **Gij hebt niets anders te doen dan die voorwerpen zelve naar vaart te dragen bij den Kalkzak:** en zo komt het dat die voorwerpen, bij het avondduisteren, geen zo verre geraken en gesmeten worden in eene gracht, de naaste is verre genoeg….
De vuilkarre zou moeten alles medenemen. 't Staat haar vrij eene afdeling voor te behouden voor nuttige vuilnis en daar van mesthopen te maken – **en eene andere afdeling voor al de afval die maar goed is om de vaart te vullen…** maar ze moet alles medenemen – is ze niet genoeg betaald, dat men loon naar werken geve – is ze genoeg betaald, dat men ze op haar pootjes duwe!
Dankbaar omdat gij deze reken wilt opnemen in uw verdienstelijk blad, bied ik u, geachte Heer opsteller, mijne beleefde groeten.

En er kwam nog antwoord op deze zeer beleefde brief, en dit op **12 oktober 1913.**

Antwoord van den schrijver der artikelen over de waterkwestie aan den briefwisselaar van verleden week :

1. Dank aan het belang dat gij stelt in mijne voorstellen en om den steun dien gij geeft aan mijn bemerkingen nopens het onderhouden der grachten die het vuil water moeten wegleiden. Hierop kan niet genoeg gelet worden : als dit water geen val heeft, verpest het niet enkel lucht in het gebuurte, maar het besmet nog op onherstelbare wijze de grondlaag waaruit onze steenputten water trekken. Zal de gezondheidscommissie ook niet eens, desaangaande, verantwoordelijkheden vaststellen?
2. Toelichtingen geef ik hier, met liefde, voor zo veel ik kan: immers nauwe raming der kosten zou een ondernemer van openbare werken of vakman alleen kunnen geven : ik ben onbevoegd. Voor 't overige, ziehier, meen ik, wat iedereen zal gerust stellen aangaande de hoeveelheid water die men verwachten mag met mijn eerst –ontwerp.

Dit eerste ontwerp stelde voor een vijver te maken tussen de Watoukalsijde en den steenweg naar Crombeke en er water in te brengen van de Vleterbeek. Zie dit blad, 7 september laatst. Zou de beek water genoeg geven? Men zou denken van neen, als men onze vaart soms weken lang, half droog en zonder stroming ziet, maar iedereen weet ook dat er, na een goede regenvlaag ongelooflijk veel water door onze stad trekt. Kan men de hoeveelheid water die op een jaar door Poperinghe vloeit niet schatten of meten?
Voor stromen met gestadige loop, als Maas en Schelde, kent men hoeveel water er op een bepaalde plaats en in een bepaalde tijd voorbij trekt. Maar met onze vaart is het al of niets; nu eens lange stilstand, dan vloed. Toch moet al het water, buiten het geval van overstroming, door de sluizen aan de speikom, men zou daar moeten de breedte en hoogste der opening der sluizen meten, en de snelheid van de stroom op elke dag, zelfs uur per uur, waarnemen. 't Is schier onmogelijk, en alleszins zulke berekening bestaat niet, wij kunnen er dus geen staat op maken.

Er blijft nog over te zoeken hoeveel water er, tot op zeker plaats, in de beek komt, dit kunnen wij nagenoeg zeggen. Hoort!
Wat gebeurt er met het water dat valt, als 't regent ?

Een derde deel verdampt en keert weder in de lucht, een derde deel dringt in de grond en wordt er in opgehouden om later uit putten en bronnen uit te wellen, een derde deel vloeit op de oppervlakte naar beken en rivieren. Als ik zeg, een derde deel, is dat breed te nemen, min of meer, maar dat doet niets: gij zult zien dat het op geen sardijntje aan komt.
Hoeveel water valt er op een jaar in onze streek? Middelmatig 70 centimeters hoog : 't Is te zeggen, moest men het water, dat gedurende een jaar valt, beletten te verdampen of in de grond te zinken of weg te lopen, zo zou het 70 centimeters hoog staan. Zeker, in natte jaren is het veel meer : verleden jaar was het 99 centimeters – in droge jaren is het wat min – door den band is het 70 centimeters.

De Vleterbeek ter hoogte van den Bonaert of van Remi Quaghebeurs, waar men een aftakking voor het water wilde mak'en – Foto: Daniël Liefooghe

Welnu, het stroomgebied van de Vleterbeek tot aan den Boonaart, beslaat 2300 hectaren, weze 23 millioen vierkante meters, op geheel die oppervlakte valt er dus per jaar: 23.000 000 x 0,70 = 16.100.000 kubieke meters.
Wij hebben gezien dat een derde daarvan onmiddellijk naar de beek stroomt, ware meer dan 5.366.000 kubieke meters.
't Is danig veel, maar de cijfering is juist. Er worde opgemerkt dat wij geen rekening houden van het andere derde deel water dat in de grond dringt en langzamerhand toch door bronnen grotendeels in de beek geraakt.
Wij hebben de behoefte der stedelijke bevolking van Poperinghe breed geschat op 350 kubieke meters daags, dat is omtrent 128.000 kubiek meters 's jaars : zo blijkt het dat de Vleterbeek jaarlijks ruim een en veertigmaal zoveel water wegleidt als dat er nodig is om Poperinghe rijkelijk te gerieven.

Daarom mogen wij weeldig zijn, en al de mindere regen, deze die geen centimeter per dag hoogte geven, laten gaan : zij zouden dienen om de vaart door te spoelen en te vernieuwen van water, zoals het nu gaat.

Abele ligt ook in het stroomgebied van de Vleterbeek

Enkel de grote regenvlagen zouden wij gebruiken, en er zou nog overvloed zijn. Want sedert 1 oktober van verleden jaar tot 30 september laatst, geven de grote regenvlagen, al te samen 34 centimeters, dat is nagenoeg de helft van een middelmatig jaar : dus nog twintigmaal meer dan er nodig is.
Dit ingezien, stelden wij voor, **aan de Boonaert een sluis** te maken die zou openstaan in gewone tijd – het water zou omtrent heel 't jaar lopen zoals nu – slechts na grote regens en als het eerste water, het vuilste eens doorgespeld is, zou men de sluis toedoen: 't water zou er rijzen en weglopen door grote buizen, langs vroeger bepaalde weg naar de vallei van de Hipshoek – vijver geworden. He is dus klaar, meen ik dat er, mits dit ontwerp, nooit een schaarste van water zou te vrezen zijn te Poperinghe.
Deze berekening heeft u, Vriend briefwisselaar, misschien wat droog geschenen, maar gij hebt nauwkeurige uitleg begeerd; dat zal u leren een boer zijn kunsten afvragen.
Toekomende week zoeken wij de gegevens om aan vaklieden de kosten van deze onderneming te laten uitrekenen.

De schrijver is van zijn woord; op de 2de november 1913; krijgen we het vervolg in de Poperinghenaar.
Laatst bewezen wij dat, mits het water der Vleterbeek na grote regens weg te leiden naar de vallei van de Hipsbeek en deze vallei af te dammen, men in de vijver die zo zou ontstaan overvloed van water zou hebben.
Maar dat het niet zonder kosten zou geschieden, dit moeten wij nu tonen.
Die wat ondervinding hebben in delven en metsen, zullen na aanduiding der nodige werken, kunnen berekenen hoeveel het zou kosten.

Vooreerst de vijver. De dam waarop de tram loopt zou, van wege ’t water van de vijver, grote zijdelingse drukking lijden; hij moet dus versterkt worden; beide glooiingen, min steil opgaande, zouden belegd zijn met een muur van ijzerbeton, rustende op sterke grondvesten; elke muur moet 300 meters lang zijn, in ’t midden 5 meters hoog en pianowijs op niet uitgaan aan de uiteinden. Op de nodige hoogte zouden enige grote buizen, dweers door de dam, uitweg geven aan het water als het hoger dan het peil van 22 meter (boven de zeespiegel) zou rijzen. Indien men nu alles wat beneden het peil van 22 meters onder water steekt, zo verdwijnt het doeningske van Barbara Willemet, heel bij de dam gelegen. De oppervlakte van de vijver zou daaromtrent de vorm hebben van een scheef langwerpig vierkant, met een hoorn uitstekende voorwaarts; de hofstede gebruikt door Achille Leuwers ligt in dien hoorn, om ze te bevrijden, zou men maken dien hoorn te missen en daarom een dijk opwerpen. Insgelijks met ijzerbeton versterkt, voor de vermelde hofstede, van west naar oost gaande, lengte 200 meters, grootste hoogte 2 meters. Met dien hoorn min, zou de vijver nog 15 hectaren beslaan, rekent en telt hoeveel dat zou kosten van onteigening!

Het prachtig dal van de Vleterbeek en Winterbeek ter hoogte van Remi Quaghebeurs – Foto Daniël Liefooghe

Tussen de twee dammen zou de oever van de vijver moeten opgehoogd worden, om te beletten dat vuil water, bijvoorbeeld het spoelwater van de melkerij en van naburige huizen in de vijver kome; daarom zou men de ondiepe boorden van de vijver wat uitdelven, en met de opgeworpen aarde een dam maken van een halve meter hoog en een paar maters breed, dan, al de buitenzijde, een gracht om dat water ringsom weg te leiden naar de beek. Beneden de grote dam. Dat zou al drie duizend kubiekmeters aardewerk geven.
Nu de afleiding van het water der Vleterbeek naar den vijver.
Als wij de Abelekalsijde opgaan, treffen wij ove Schabaillie’’s brikoven, links, een aardweg aan, die ons leidt naar **Remi Quagebeur’s pachtgoed**, **bij den Boonaert**. De ballie van de weide is nevens de Vleterbeek, juist 24 meters boven de zeespiegel.

De beek zelf ligt daar nog al diep; moest men op die plaats de oevers met wat metselwerk verzekeren, en een sluis maken zonder veel beslag, zou men er het water naar beliefte kunnen doen rijzen: op het peil van 23 meter zou de monding liggen van de waterleiding naar de vijver; het water zou dus één meter val hebben op de afstand van ongeveer 3.300 meters, lengte van de afleiding : dat is meer dan genoeg val, om wel te stromen. Het water in die

leiding zou niet onder drukking zijn : ook ware het genoeg cimentbuizen in de grond te leggen, van de grootste uit, zoals men er gebruikt om nieuwmoden steenputten te maken. Die waterleiding zou men grotendeels onder bestaande wegen kunnen leggen : elders zou men moeten overeenkomen met de grondeigenaars ofwel onteigeningen doen voor de nodige strook lands . eerst na bepaling van de weg, zal men nauw kunnen bepalen hoe lang de waterleiding zou zijn en hoe diep de buizen op elke plaats zouden liggen : daarvan hangt de berekening der kosten voor de buizen en aardewerk af.

Remi Quaghebeurs pachtgoed – Foto Daniël Liefooghe

Dan blijft nog een waterkasteel te bouwen bij de vijver, en een net waterleidingen door de stad te leggen. Dat is hoofdbreking voor vaklieden.

De Diepen Meers tussen de Watoustraat en de Krombekestraat, de nummers 39 en 42. Het kleine vijvertje dat te zien is op de kaart werd in de 17de eeuw het 'Quagat' genoemd.

Maar – hoor ik u zeggen – dat water in de beek en in de vijver is blootgesteld aan besmetting en zou, hoewel gefilterd ook, nog min voldoen in opzicht van

hoedanigheid dan het water dat men uit de bergen zou opnemen of door een diepe boring uit de grond trekken. Waarom dan nog verder van dit ontwerp gesproken?
Wel! 't Is met de hoop dat men eens zal goedkopen, doeltreffende middels vinden om het water in grote massa te ontsmetten. Daar wordt veel naar gezocht : gelukt men het te vinden zou dit ontwerp ons dan meest en beste water geven.
Wat cijfering om te eindigen.
Met een oppervlakte van 15 hectaren en een middelmatige diepte van 1 ½ meter, zou de vijver 125 duist kubiek meters water inhouden. Veronderstellen wij een tijdstip van lange droogte, laat ons onderzoeken voor hoelang die voorraad water zou dienen . wij hebben het gebruik der stedelijke bevolking berekend op 360 kubiek meters daags; daarbij ware te voegen een verdamping die wij breed genoeg schatten op een laag water van 2 millimeters daags, dat maakt nog 300 kubiek meters.
125.000 : 650 = 192 dagen. Wij zijn goed voor meer dan een half jaar. Niemand zal houden staan dat er in zolange geen vlaagske regen zou komen!
Welnu een bonte regen van drie dagen, zoals verleden jaar van 11° tot 13° november – als er overstroming was – gaf 6 centimeters hoogte water dat is genoeg om de vijver drie maal en half vol te steken.

Op de 16de november 1913, kregen we weer het vervolg.
Het ontwerp dat wij liefst zouden zien uitvoeren om Poperinghe met gezond en overvloedig water te gerieven, ware dat men enige bronnen in onze naburige bergen opvange en hun voorraad naar de stad afleidde.
Iedereen kent **de Zwartenberg, de Roodenberg, den Scherpenberg**; en wie een weinig opmerkzaam aldaar een uitstapje deed, zal bemerkt hebben dat de top dezer heuvels zandig is; daar zijn wel gerolde keien, wat platte zandstenen, ook al samengekoekte kiezel, maar de grond bestaat meest uit zand, ijzerachtige, geluw of rood (van daar de naam van de Roodenberg).

Scherpenberg

Die laag is ruim 25 meter dik en men vindt ze met dzelfde kenschetsende eigenaardigheden weder, op de top van al onze Vlaamse heuvels, tot over Leuven, waar ze, omstreeks Diest een aanzienlijke oppervlakte beslaat: daarom hebben de geleerden in aardkunde ze gedoopt: Diestse laag.

Daaronder ligt een dunne laag groenachtige klijtte, een meter of twee dik: deze klijtte is waterdicht en belet het regenwater dat in de bovenliggende zandlaag dringt, dieper te zinken, en doet bronnen ontstaan tot bijna boven op onze bergen. Zeker, wind en zon kunnen het oppervlakkige zand uitdrogen, maar, delft gij een voet diep, reeds vindt gij het zand wak, en hoe dieper hoe vochtige, zo geraakt de zandlaag doordrongen als een spons: maakt men nu een put in 't zand, of een onderaardse pijp tot op de klijtte, zo wordt het water erin getrokken, juist lijk in de draineerbuizen onzer akkers.
Hoeveel water kan er getrokken worden uit de Dietse laag onzer heuvels?
Hare uitgestrektheid op de Roodenberg en het Belgische gedeelte van de Zwartenberg is 60 hectaren : herinneren wij ons dat er in onze streek jaarlijks middelmatig 70 centimeters regen valt en dat een derde ervan in de grond dringt: dat geeft 138 duist kubieke meters water.
Welnu wij hebben de behoefte van water voor onze stedelijke bevolking geschat op 350 kubieke meters daags of 180 duist per jaar. Zo zien wij dat de Diestse laag jaarlijks meer dan genoeg water opneemt om Poperinghe te gerieven: men zou er dus ook evenveel kunnen uittrekken. Maar…

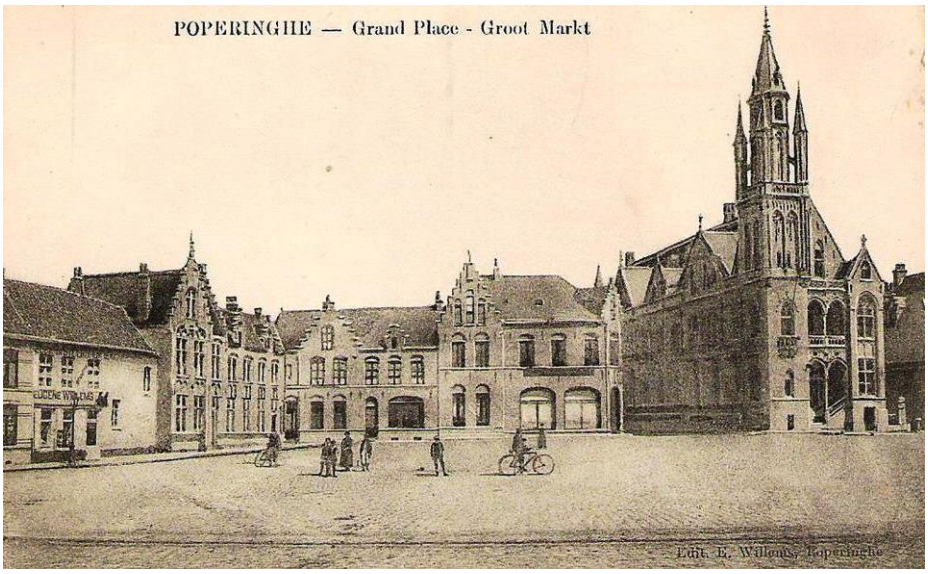

En daar staat de pomp – voor de fotograaf Willems, op de 'Groot Markt' – spelling was misschien niet zijn sterkste kant!

Hier dient nu in acht genomen te worden dat het onmogelijk is heel dien voorraad water Poperinghevaart te krijgen. Immers beekjes en grachten doen van natuurswege wat wij door kunstwerken zouden betrachten: zij trekken ook hun deel water uit de grond, gemakkelijk kunnen wij die beekjes naar onze vervangputten leiden op de noorderhelling, al onze kant, maar dat kunnen wij niet op de zuiderhelling, al de overkant; de bronnen, die aldaar de Doviebeek spijzen, verminderen onzen voorraad.
Daar is echter niets ergs aan. Wij hebben immers nog andere, veel overvloediger bronnen, leger.
Onder de dunne kleilaag even vermeld, vinden wij opnieuw zand, eerst witachtig met veel zeeschelpen, dan bleekblauw, groenachtig of geluw met zwarte korreltjes, dit laatste zand

wordt kleiachtig naarmate men dieper gaat en eindigt met een waterdichte klijttelaag te vormen als vloer.
Deze nieuwe zanglagen, te samen ongeveer 30 meters dik, beslaan met de Diestse laag een oppervlakte van 280 hectaren, zijnde de vervoeting van de Scherpenberg, de Rooden en de Zwartenberg.
De waterrijkdom daarvan ?

De pomp aan de stadsbalance

644 duist kubieke meters per jaar! Daarbij weze bemerkt dat vermelde onderste lagen in onze streek niet heel waterpas liggen, maar hellen noordwaarts en ’t water, en brengen ’t water dus al onze kant. De Doviebeek, bezuiden; zal er dus wel een deel water uit trekken, maar het kleinste. Wij mogen milde zijn, geven wij haar en aan enige andere beekjes de helft van de voorraad, nog blijft er ons jaarlijks meer dan 300 duist kubieke meters over, weze 2 maal en half meer dan wij vragen!
Welke werken zou dat eisen?
Op drie verscheidene plaatsen, - gemakkelijk om bepalen – zou men wat grond kopen, een half gemet of daaromtrent. Men graaft er, in de richting van de berg, verscheidene loopgrachten, zo ver en zo diep mogelijk in het zand: men versterkt ze met ankers en metselwerk, zonder ze waterdicht te maken : deze onderaardse grachten of pijpen zouden het water aantrekken, zoals onze steenputten doen, en het leiden in drie grote vergaarbakken, waarin het water, dat na grote regens soms geelachtig is, zou kunnen bezinken en klaren : met drie vergaarbakken van 10 meters op 10 en 5 hoogte zou men water hebben voor meer dan een maand op voorhand. Uit die drie vergaarbakken zouden buizen komen in ijzerbeton die te samen zouden geraken op de Westouter kalsijde en langs daar naar Poperinghe afzakken: lengte 8 kilometers.

De vervangputten zouden liggen 50 meter boven het zeepeil; Poperinghe markt is 19 meter boven de zee, zo zou er te Poperinghe een genoegzame waterdrukking zijn om het water 60 meter hoog te steken in buizen, en in geval van brand zou het spuiten tot boven onze hoogste daken.
Zeer zuiver water, gezegen door een dikke laag zand, de beste filter van al, water met alleraangenaamste smaak, dat mag gesteld worden nevens de meest begeerde tafelwaters – water op alle verdiepen in onze huizen, dus met mogelijkheid van baden in te richten voor bijzonderen en voor ’t volk – dit al met de minste kost en terstond uitvoerbaar.
Zal het een droom blijven?

1245 - De brouwsters van Haarlem

We mogen echter wel stellen dat in de 13de eeuw er nog geen sprake was van beroepsbrouwers. Voornamelijk werd er nog thuis door de vrouw gebrouwen gewoon boven de haard.
De vrouwen in **Haarlem** *kregen in hun stadsrecht in een ordonnantie van Graaf Willem II op* ***23 november 1245*** *het recht om als 'zeflstandige' brouwster te worden, anderzijds beliste men dat een vrouw zonder toestemming van haar man slechts één brouwsel bier op rekening mocht leveren.*
Naast de vrouwen werd er nog gebrouwen in de kloosters en abdijen die vrijgesteld waren van het gruitrecht.

1252 – Lubeck en de tol van het Zwin

Kristof Papin schrijft in zijn artikel 'De hophandel tijdens de middeleeuwen in noord en midden-Europa' dat de oudste vermelding van de hoppe in economische documenten betrekking heeft op de stad Lubeck.
In het document dat de tol opgaf voor de invoer van handelsgoederen door vreemde kooplieden uitgevaardigd door de raad van de stad in **1227** geeft men reeds melding van de import van **hoppe**.
Op **2 januari 1248** geeft de Beierse hertog **Albrecht I** zijn goedkeuring aan een regeling voor de handel tussen enerzijds Salzwedel en **Hamburg** en anderzijds Lubeck en Salzwedei. Daar is er sprake van een tol van 2 denari per 'talento humuli'. Het feit dat er in de eerste helft van de 13ste eeuw reeds in economische documenten sprake is van hoppe wijst er duidelijk op dat we in deze periode reeds kunnen spreken van hoppe als cultuurgewas dat werd verhandeld.
In **Wismar** waren er in de jaren 1250 ook al hoptuinen die de stad belastte.

Zegel van Wismar

Professor H. Stieda, die een bijdrage chreef over de hoppeteelt in Lubeck, schrijft dat er in de omgeving van Lubeck in 1235, in Erfurts in 1289, in Wismar en Rostock in de periode 1220 – 1226, in Halberstadt in de periode 1370 – 1400 talrijke berichten te vinden zijn betreffende de hopkultuur, de hopmaerkt en de hophandel.

Peraldus, theologisch boek – gemaakt tussen 1250 – 1300 – British Library – De draak – zo stelt men – is dikwijls geassocieerd met de duivel en komt in de apocalyps voor. Als vertegenwoordigers van de duivel, waren de draken vijanden van de heiligen, waaronder Sint-Joris, die één van die draken versloeg.

Onder welke 'boom' ligt die draak toch? En in welke vrucht pikken de zwarte vogelsdaar in de opperste fries? De kraaien hebben het voortverteld….

1252 - De oudste Vlaamse tolakte over de hophandel -

Voor Vlaanderen komt de oudste verwijzing naar de hophandel of de 'hommelhandel' uit de oorkonde van de tol te Damme uit het jaar **1252.** Van deze akte zijn er twee Latijnse versies bewaard gebleven Ze zijn gepubliceerd door M. Hohlbaum. (cfr. Hohlbaum, Hans Urk. Tome I p. 143 wordt aangehaald door L. Gilliodts-Van Severen – 103)
Wij citeren hier dit reglement uit het jaar 1252 zoals we het vonden bij K.H. Van Dale in zijn 'Bijdragen oudheidkunde en geschiedenis inzonderheid vn Zeeuwsch-Vlaanderen, verzameld door H. Q. Janssen en J.H. Vandale – vijfde deel te Middelburg bij J.C. & Waltorfer – 1860 – Reglement voor de scheepvaart en de heffing der tollen op het Zwin vanden jaere 1252 – ontdekt in de archiven van Sluis en openbaar gemaakt door K.H. Van Dale '
Dit begint als volgt:

‘Hier na volghende staet die rechte previlege vander toolne ghelyc alst beseghelt es.
Wye Margriete van Vlaenderen ende van Henegouwen, grafenede , ende ic Guyde, haer zone, grave van Vlaendere, doen te wetene allen den gheenen die dese jeghenwordeghe lettere sullen zien, dat wy biden raden onser edelre ende vroeder lieden die wy hier up hebben ghehad van onser partien; ende biden assente Hermans Soyers speciael bode der coopmanne vanden Ryke die vulle macht hadde van somighen sticken vanden Eyke bi haren openen letteren van haren steden, met ghemeene consente vander toolne vanden Damme ende vanden sticken vander poort ende vander vryheden die toebehoirt der toolne, omme tghemact ende omme die ghemeene nutscip beede onser ende der ghemeene coopmanne, ende der onder ooc die vreemde zyn, wyt gheordineert in deser manieren.
Van al dat men **bi maten** levert als hier na ghenoemt es.
Tarwe, Meyl,. Rogghe, gheerste, evene, havere, arweten, bonen,, vitsen alrande zaet. Zout, appelen, peeren, aselnoten, houtcolen, steencolen, calc, **hoppe, ghaghel,** scortse, loof, foelge, enyuun, ghesturt, musselen ende al dat men levert bider mate van al desen voorseid van dat .v. s. par. – *vijf schellingen parisis* – waert zijn mach tote .xv. – *15* - hoet ghesturt in eenich scip es sculdich .ij. d.- *2 deniers* - eist in tonnen of in manden of in zacs beneden .xv. hoet elke tonne .iiij. d.- *3 deniers* - of in manden .ij. d. – *2 deniers* –
voort es men sculdich van .xv. – *15* - of daerboven tole beneden .xxv. – *25* - hoet een viertale van den besten dat int scip comt of sijnre zax manden of tonnen die meer lopen dan die mate die meeste bate sal die toolnare nemen …..
Een andere rubriek is:
Van coopmanscepe die **in vaten** comt of in zacken.
Hierin wordt er een opsomming gegeven: … eenen zac met spaenschen prumen .ij, d. een tonne scoen .iiij. d. **een zac met hoemelen .ij. d.** eenen zac met wijnsteenen…
In de Latijnse akte is er sprake van een tol op ‘**Saccus de hommela**’, *wat we mogen vertalen als ‘zakken met hommel’*
De tol voor een zak hommel was dus 2 denier.
Verder in het reglement wordt er ook **het bier** *vermeld.*
In het reglement van de ‘boomhoudere’ staat er:
Voort sal die boomhoudere hebben deen vaert van **brucschen biere** eene canne biers van .v. – *5* - stopen van elken scepe.
En verder staat er het volgende artikel:
Van alrande dranke ende andre vaten of tonnen een stic wijns groot of cleene al hilt niet meer dan .ij. stoop .iiij. deniers parisis
een tonne aysijns .iiij. deniers - . een tonne veriuus .iiij. d. -

Aysijns = azijn
*Verjuus = **Verjus** of ook **verjuis, verjuus** is een middeleeuwse smaakmaker op basis van ongerijpte druiven indien druiven niet voorradig zijn op basis van ander ongerijpt fruit. Het verjus smaakt scherper dan azijn.*

een tonne of een vat pommade of siders – *cider* - .iiij. d.
een tonne biers .j. d.
een tonne meeds – *mede* - .ij. d.
een tonne aels – *ael* - .ij. d.
een vat of eene pipe aels iof eene pipe biers .iiij. d.
een tonne bekers .iiij. d.
een toonne ghists een .d.
voort. zeem. olye. honich. smout, smeer. roet. botere. lecmoes. stael. yser. osmont.
doorvarende elke tonne van desen voorseide goede es sculdich .iiij. deniers parisis.

Hier krijgen we dus de alkoholische dranken. We vinden wijn, azijn, verjus, cider, bier, mede en ale. Voor ons is interessant dat er onderscheid gemaakt werd tussen bier en ale.
Verder valt het op dat in deze akte 'hoppe' en 'gaghel' langs elkaar staan. Beide kruiden werden immers gebruikt voor de bierproductie.

In **mei 1269** werd er een akkoord gesloten tussen Jan Ghistelle met zijn vrouw Isabelle de Woestine en Ghildolf van Brugge over **de kleine tol**.
Wat ons hierbij voor al interesseert zijn de granen, waarbij we de volgende soorten te horen krijgen:
... die tolne van vorne, van tarwmen, van rugghen, van ghersten, van evenen, van boenen, van erweten, van witsen, van crude, van mestelinne, van havere, ..
En dan gaat de opsomming verder naar het fruit ... van hovete van appelen, van peren, van prumen, van mispelen, van kersen, van kricken, van perzeken, van nokernoten, van hazelnoten, al zynzi in tonen of in vaten ...
Van linzaede, van raepzade, van mostaertzade, van olizade, ***van hommelen,*** *van calke ende van aldien dat men met viertalen zonder van zoute.*
Verder in de akte komt nog het volgende:
'Hier boven behort ter cleenre tolne – hier boven op de kleine tol – ***die tolne dat men heet utfaert,*** - de tol op de uitvoer - *ziit met waghenen, ziit met carren, ziit met cordewaghenen, ziite met scepe, ziit zoemers tallen porten van Brugghe, zonder ter Vlamingporten, iof ter Ketelwiine porten, iof daer bi watre, dat es van biere, van bierheisine, van erdinen potten, van erdinen stopen, van corne, van tarwen, van rughen of van so wat manieren van corne dat si, van calke,* ***van hommelen****, van coolen, van wullen, van gaerne, van vlasse, van scurtsen, van baste, van verschen huden, van verschen vrachten, ende die utfaert van allen dinghen die ter cleenre tolne behoren. ... '*

Daarnaast is de oudste akte, die uitdrukkelijk naar de hopteelt verwijst, misschien wel deze van **september 1257**, uit het archief van de abdij van **Sint-Omaars** in Frans-Vlaanderen, waarbij de heer **Gerard de Barlinghem** laat weten, dat tot zijn tevredenheid **Gripus de Craienbroch** een deel van de hoptienden aan de Sint-Bertinuskerk gegeven heeft, die hij in leen had, in ruil voor drie bunders grond, gelegen in de parochie van **Ruysselede.**

Gezien het belang van de akte uit ***1257*** *niet kan onderschat worden, voegen we hier deze akte, als illustratie in. Deze akte is momenteel te vinden in het Rijksarchief van Brugge onder de rubriek van het 'fonds d'Hoop'. De akte werd gepubliceerd in het:*
Cartularium – recueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin, a Poperinghe et de ses dépendances a Bas-Warneton et a Couckelaere – déposées aux archives de l"état a Gand – edidit F – H d'Hoop – uitg. Bruges imprimé chez Vandecasteele-Werbrouck – 1870.
Deze akte maakte eertijds deel uit van het archief van de proostdij van de abdij van Sint-Omaars van Poperinge.

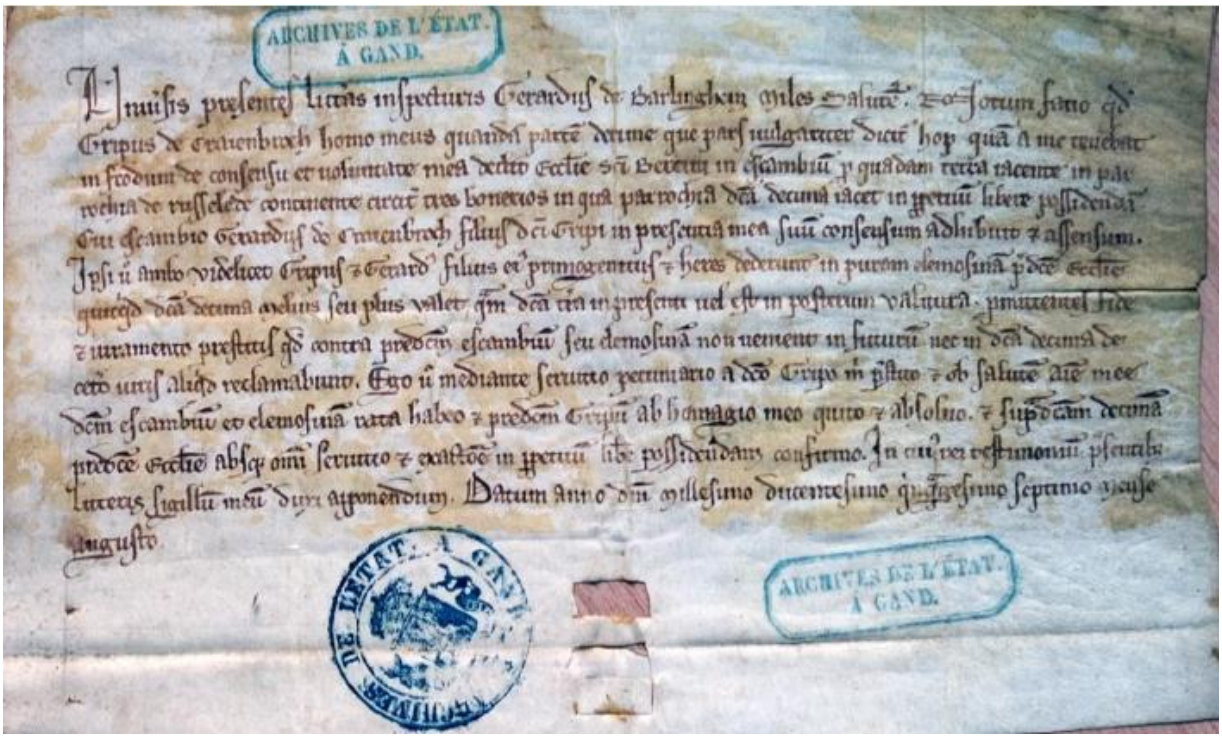

We geven hieronder deze Latijnse akte integraal:
Universis presentes litteras inspacturis, Gerardus de Barlinghem, miles, salutem
Notum facio, quod Gripus de Craienbroch, home meus, quandam **partem decime, que pars vulgariter dicitur HOP**, quam a me tenebat in feodum, de consensu et voluntate mea dedit **ecclesie sancti Bertini** in excambium pro quadam terra jacente in parrochia de Russelede, continente circiter tres bonerios, in qua parrochia dicta decima jacet, in perpetuum libere possidendam.
Cui escambio Gerardus de Craienbroch, filius dicti Gripi, in presentia mea suum consensum adhibuit et assensum. Ipsi vero ambo, videlicet Gripus et Gerardus, lilius ejus primogenitus et heres, dederunt in puram elemosinam predicte ecclesie quicquid dicta decima melius seu plus valet quam dicta terra in presenti, vel est in posterum valitura; promittentes fide et juramento prestitis, quod contra predictum escambium seu elemosinam non venient in futurum, nec in dicta decima de cetero juris aliquid reclamabunt.
Ego vero mediante servitio pecunioario a dicto Gripo michi prestitio et ob solutem anime mee dictum excambium et elemosinam ratahabeo, et predictum Gripum ab homagio meo quito et absolvo, et supradictam decmam predicte ecclesie absque omni servito et exactione in perpetuum libere possidendam confirmo.
Hominibus meis presentibus, videlicet: Petro de Briele, ballivo meo, Joanne de Walle, Roberto filio Symonis, Gosino filio Woite, Roberto filio Woite, Woitino Grepenare.
In cujus rei testimonium presentibus litteris sigillum meum duxi apponendum.
Datum anno domini millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo, mense septembri.
De eerste maal dat men het toponiem Ruiselede ontmoet is in **1106**. Dan schenkt op verzoek van Tancradus, kanunnik van Doornik en patronus van Rusleda, de bisschop van Doornik, Baldricus, **het patronaat over de kerk** aan de abt van Saint-Bertin in Saint-Omer.
Hoewel de kerk van Ruiselede de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart kerk genoemd wordt, mogen we veronderstellen dat de kerk in de akte bedoeld, ook deze van dit dorp is.
De abdij heeft 700 jaar lang tienden in Ruiselede gehad.

Maar als we de tekst van de akte rond de hoptienden goed bekijken, zien we dat de hoptienden waarvan sprake in Poperinge lagen. Dit is dus de oudste vermelding van 'hommel' te Poperinge als landbouwproduct – **vulgariter dicitur HOP** of in het dialect genoemd 'hop'.
De vermelding van 'hoemelen' in de tolakte van hete Zwin of Damme is in die zin belangrijk, dat ze bewijst dat er halfweg de 13de eeuw in Vlaanderen reeds hophandel aanwezig was. Dat men de hop toen 'hoemelen' of 'hommel' noemde kan er alleen op wijzen dat er ook een 'inheemse' hopteelt bestond.
De Poperingse akte over de hoptienden aldaar, bewijst dan weer dat de Poperingenaars hop of liever 'hommel' kweekten en verhandelden.
Karel De Flou spreekt van een **Hopstrate**, eene straat te **Ieperen**, die in **1268** in een inventaris te Lille of Rijsel vermeld wordt. Hoewel we dus mogen aannemen dat de benaming 'hop' naast het plechtiger 'humlo' of het daarvan afgeleide 'hommel' in de 13de eeuw bestond, is het gevaarlijk om dit toponym uit te leggen als 'humulus-straat'. Het kan immers ook 'op-straat' of de 'bovenliggende straat' zijn. Hetzelfde probleem is er met bijvoorbeeld 'hophove' voor Ophove of voor 'Huplandre', een leengoed bij Pernes-lez-Boulogne in Frans-Vlaanderen. Dit laatste werd in de loop van de tijd ook Houppelande of Huppelande genoemd.

De door Duflou vermelde **houperie**, een leengoed te Wierre-Effroi dat reeds in 1545 vermeld wordt, heeft misschien wel wat te maken met de hopteelt maar dan zitten we ook al in de 16de eeuw.
Houplin-Ancoisne dat in het Vlaams **Hoppelingen** wordt genoemd en in **1076** reeds wordt vermeld als Huplin wat afkomstig zou zijn van het Germaanse Huppilinja. Dit zou dan weer afkomstig zijn van Huppan wat afkomstig kan zijn van **hop** of van de Germaanse mansnaam Oppila, afgekort tot Oppo. In deze laatste versie zou Hoppelingen dan zoveel betekenen als de woonplaats van Oppo en dus geen bewijs zijn dat er daar 'hop' groeide.

Het gruut van Ackersdyck is een plantenmix -

Ackerdyck schrijft 1843 een uitgebreid artikel onder de lange titel:
Verhandeling over zekere belasting op het brouwen van bier, onder de benaming van 'het regt van de gruit', van ouds in de Nederlanden hebbende plaats gehad, deszelfs oorsprong, aard en beduidenis door **Mr. W.C. Ackersdyck**.
Hij stelt dat Gruit **een zeker plantgewas of kruid**, was, hetwelk de brouwers in het bier mengden. … *daarbij voegt hij* dat Van Rhijn gelijk heeft wanneer hij aanmerkt dat gruit **een natte waar** was, die in vaten gedaan werd, blijkens een brief van Ste. Lambert uit **1324.**

In Frankrijk, zo schrijft hij, verstaat men ook door het woord '**Gruau'** hetzelfde en hij haalt een zekere **Mènage** aan die het volgende stelt in zijn 'dictionaire Etymologique':
'On appelle ainsi à Paris, en Anjou, au Maine, en Normandie, et en plusieurs autres lieux de France, la farine d'avoine, - *havermeel* – avec laquelle on fais une sorte de bouillie delicieuse, appellés aussi Gruau, de grutellum, dimnutif de **Grutum**' en dat men reeds in de elfde eeuw door Grutum, zodanig mout verstond, duidt een diploma aan, behoorende tot den jare 1046, waarin grutum wordt omschreven; 'materia unde levarentur cerevisiae'. *– zie deze akte uit Sint-Truiden eerder in dit boek.*

Maar, zo schrijft Ackersdyck, men heeft niet opgemerkt, dat het woord Gruit hetzelfde is als **kruit,** hebbende het gebruik de G in K veranderd, welke verwisseling niet ongewoon is, zo als de heer **M. Slegenbeek** heeft aangetoond, en dat zulks inderdaad zo is, blijkt uit een duidelijk voorbeeld. In een nog oorspronkelijk voorhanden voorregtsbrief, door hertog **Jan van Brabant** – *onze Cambrinus* - aan de stad Hertogenbosch verleend, donderdag na dertiendag – *driekoningen* – **1329,** leest men, artikel 6: 'Ende sal de scoutheyt – *schout* - sculdech sijn den scepenen teten te gheven ende haer gruijt oec te gheven'. *– het lijdt dus geen twijfel, zo concludeert Ackersdyck, dat Gruyt aldaar het zelfde is als kruid.*
Tot het bereiden nu, verkopen, en afleveren van die Gruit, *zo gaat hij verder*, heeft men al vroeg hier en daar gruithuizen of gruitssteden opgezocht en personen, onder de naam van Gruiters, daarover aangesteld: zodanig, dat alle bierbrouwers daar hun gruit moesten, en nergens elders mogten halen, hetgeen het regt van de gruit genoemd werd, en hetwelk vele eeuwen heeft stand gehouden.

Reeds in de tiende eeuw had zulks plaats. In een diploma van 998 en in een van 1013 leest men: 'negotium generale fermentatae cervisiae, quod vulgo gruit nuncupatur'. En zulks als eene geregtigheid in de plaats Bomele, aan de **kerk van St. Marten te Utrecht** geschonken.
Dan haalt hij de gruit akten van **Dordrecht** *aan, zoals wij ook gaan doen, en haalt dan een akte aan van* Hertog Philips van Brabant van de 31ste mei 1460:
'dat niemant binnen Godevaerts van Cuyck, gruytstadt van St. Oederode geoirloft was, enigh bier te brouwen ofte te vercopen, sonder de gruyte aen hem te nemen oft hem van de regte derselver te verneugen.'

En Ackersdyck becommentarieert: Het oogmerk van dien maatregel, dat de bierbrouwers de gruit uit de gruithuizen, daar dezelve door daartoe aangestelde gruiter werd bereid en afgeleverd, moesten halen, is niet verborgen, te weten men had zulks ingevoerd, ten einde er beter bier zou gebrouwen worden, en een ieder verzekerd wierde, dat men goede gruit tot het brouwen van bier bezigde.
Om dit te bewijzen haalt hij de akte aan uit 1046 van de Sint Trudo abdij, die ten andere ook eigendommen had in de streek van 's Hertogenbosch.

Daar voegt hij bij: Het zal dan ook om dezelfde reden zijn geweest, dat er in voorzien werd, dat er geen meer bier gebrouwen mocht worden, dan er aan de gruiter was aangegeven, en waartoe hij de gruit uitgeleverd had, zo als te zien is in een diploma van de 16de mei 1322, en geen wonder, dat men zodanige voorzorg gebruikte, wanneer het bierbrouwen **een zaak was,**

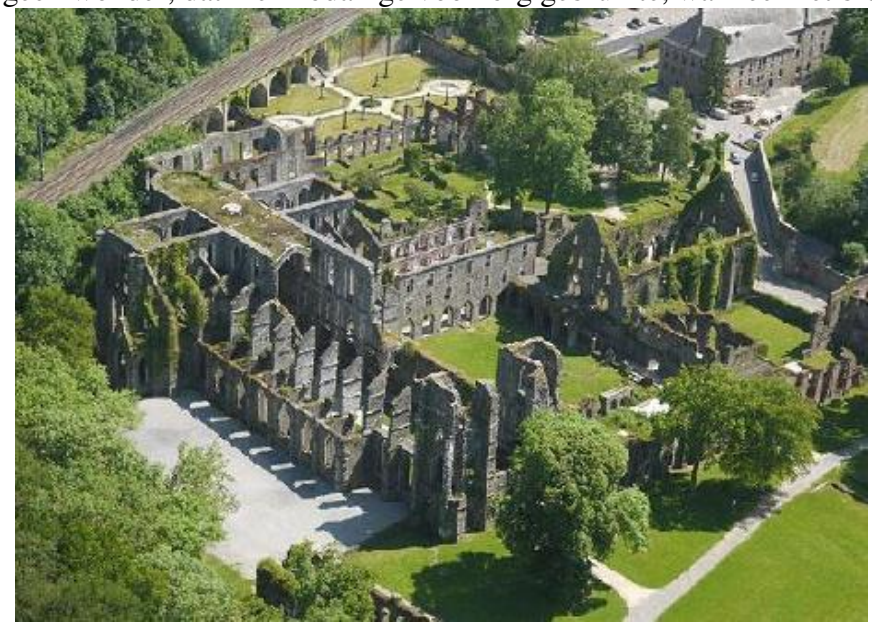

die eigenlijk door vrouwen werd uitgeoefend, zoals Du Cange aantekent – dat in de dertiende eeuw in Schotland en Duitsland plaats had, hetgeen men ook wel op de Nederlanden mag toepassen. .
We zullen Ackersdyck maar niet verdenken van sexistische gedachten want Du Cange haalt zelf een zekere Caesarius Eysterbach aan, die in 1225 schreef en abt was van ***de Abdij van Villers*** *in Brabant.*
Toen het uitleveren van de gruit door den gruiter uit de gruithuizen in onbruik was geraakt en alzoo dat middel van toezicht over het brouwen van bier vervallen, heeft men andere voorzorg daaromtrent in het werk gesteld . men verplichte de brouwers, alvorens zij tot verkoop zouden brouwen, **met heiligen eed te zweren**, dat zij geen ander koorn zouden brouwen, dat hun werd voorgeschreven.
Zulks vindt men bij ordonnantie van schepenen, gezworens, raadsleiden, dekenen van de ambachten en de gemeene stad van den Bosch van 3 februari 1444 en 7 september 1445 bepaald en zelf werd de brouwers voorgeschreven, hoeveel graan zij moesten storten in een gebrouw, en hoeveel vaten zij daarvan brouwen mochten, zo als zulks onder anderen den 18 october 1497, voor de brouwers der stad Leyden bepaald werd.
Doch om weder te keren tot' het regt van de gruit', hetzelve behoorde oorspronkelijk aan de landsheren, maar alzo dezelve gewoon waren hun rechten te verkopen, of te leen uit te geven tot het bekomen van penningen, of voor niet aan geestelijken of aan hunne gunstelingen te schenken, of aan steden en plaatsen af te taan, zo heeft zulks ook plaats gehad omtrent het recht van de gruit.
Uit de aangevoerde diplomata blijkt van zodanige schenking van het recht van de gruit aan de geestelijkheid reeds in de tiende eeuw, en in een diploma van **1226**, komt al **Gildulfus,** gruiter van de kastellanij van Brugge voor die daarbij de gruit van de stad Rodenbrug, die hij van de graaf van Vlaanderen te leen hield, aan de burgers der stad overgeeft, hetgeen door den graaf, als zijn leenheer bevestigd wordt.
Uit 'Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte bis zum Jahr 1305, Volume 2,Nummer 2'

Ook deze akte ben ik gaan opzoeken, omdat ze voor Vlaanderen minstens zo belangrijk is.

Gildolf, Grutarius der Stadt Ardenburg, überlässt dieser Stadt käuflich sein Grutrecht allda [1]). Im Januar 1226.

Nos Gildulfus grutarius Castellaniae Brugensis et Wilgelmus frater suus: omnibus notum facimus praesentes litteras inspecturis: quod omne jus illud, quod habebamus vel videbamur habere infra scabinagium de Rodenburg prohibendi vel defendendi, ne quis infra scabinagium oppidi de Rodenburg manens grutam faceret, quitum clamamus. pro nobis et pro successoribus nostris; et liberaliter et benigne concessimus: quod quicumque infra scabinagium dicti oppidi grutam facere voluerit, libere et sine contradictione eam faciat: Ita quod cuilibet infra scabinagium manenti vendere ei liceat, hoc apposito, quod nec vendens nec emens aliquod damnum incurrat. Si vero aliquis infra scabinagium manens alicui extra scabinagium manenti grutam vendere praesumeret, poenam decem librarum incurreret; ita quod quinque librae illarum decem librarum erunt Comitis et quinquaginta solidi erunt grutarii et quinquaginta residui solidi erunt oppidi de Rodenburg. Et dum grutarius vel certus nuntius ejus conqueretur sibi injuriam inferri de praedicta gruta, scabini ad submonitionem ipsius grutarii vel certi nuntii ejus veritatem inquirere debent sine dilatione; nisi manifestum haberent impedimentum, et qui inde convictus fuerit, poenam decem librarum incurreret, ut praedictum est.

Ut autem hoc ratum et firmum permaneat et ne de cetero super hoc aliqua oriatur calumnia, praesentes litteras sigillorum nostrorum munimine fecimus communiri.

Actum Curtraci anno domini M°CCXX sexto, mense Januario.

Maar terug naar Ackersdyck. Hij haalt verder Otto, graaf van Gelderland en Zutphen aan, die Hendrik van Burckuloe of Borkielo, de stad met aanhorigheden en daaronder 'fermentum' of 'de gruit' gekocht, doch, bij diploma van **1236,** *bekende hij dat dezelve Hendrik van Burckuloe van hem te leen behield het hof van Grunloe, met ook* ***de gruit.***
Ackersdyck haalt nog verschillende voorbeelden aan in de Meijerij van 's Hertogenbosch waarbij onder andere de gruit van Peelland, maar ook ander andere van **Schijndel,** *het latere hopdorp, in leen gegeven werd.*
Gebruiken, zo stelt Ackersdyck, die later bij het gebruik van hop in het bier problemen van betaling gaf.

Anno 1268 - De cervoise van Boileau

Het zijn **René de Lespinasse en François Bonnardot** die 'Le livre des Métiers' in 1879 lieten verschijnen met een uitgebreide commentaar.
'Le livre des Métiers' is een boek samengesteld door Etienne Boileau die in **1268** provoost was van Parijs.
Men stelt hierin dat de drank die meest in gebruik was, na de wijn, **'cervoise'** genoemd werd, en diegenen die dit maakten, 'cercoisiers'. De 'cervoise' werd gemaakt met water en granen en toonde veel gelijkenis met ons bier, waarin echter wel hop zit.
Hiermee stellen de schrijvers meteen het verschil voorop tussen cervoise en bier ; het ene is zonder en het andere met hop. De cervoise uit 1268 kunnen we dus definiëren alse en 'gruutbier'. Het werd verboden – op een boete van 20 schelling parisis, om de cervoise smaak te geven met 'baye, piment et pois reisine' – *wat we kunnen vertalen als bessen, piment en hars.*

Fabrication.

III. Nus Cervoisiers ne puet ne ne doit faire cervoise, fors de yaue et de grain : c'est a savoir d'orge, de mestuel[a] et de dragie. Et se il y metoit autre chose pour efforcier, c'est a savoir baye, piment et pois reisine, et quiconques y metroit aucune de ces choses, il amenderoit au Roy de xx s. de parisis toutes les fois qu'il en seroit reprins, et si seroit touz li brasius[b] qui seroit faiz de tex choses donez pour Dieu. Li preud'ome du mestier dient que teuz choses ne sont pas bones ne leaus a metre en cervoise, quar elles sont enfermes et mauveises au chief et au cors et aus haytiez et aus malades[c].

Edward Gailliard *vertaalt dit in zijn bespreking van het 'De keure van Hazebroeck' als een verbod op het gebruik van* **jenever- en vlierbessen, druivenkruid of spiegelhars** *te 'efforcier' of krachtiger te maken.*
Druivenkruid is een synoniem voor Ganzevoet.
Uit wat Dodoens over dit kruid schrijft , halen we het volgende: Tsaet hanght aen die steelkens by een ghelijck cleyne druyfkens ghehoopt. Die wortel es teer ende faselachtich. Dit heel cruyt es van eenen seer liefelijcken rueck/ ende alst saet rijp es/ zoo verdrooghet ende wordt heel geel/ ende stercker van ruecke.
De plant 'wast tot veel plaetsen in Vranckrijck by die rievieren/ hier te lande wordet in die hoven ghesayet/ ende daert eens ghesayet es/ daer comet alle iaren lichtelijcken voort.In Ooghstmaent coemt het ghehoopt saet van desen cruyde voort ende in herfstmaent eest cruyt bequaem om te treckene.

De benaming van het kruid is 'In Hoochduytsch Traubenkraut/ dat es in onser tale Druyvencruyt. In Franchois **Pyment.**

Afbeelding van de site 'Plantaardigheden
Volgens Dodoens – 1554 - is 'Druyvencruyt es werm ende drooghe van natueren tot in den tweeden graedt ende subtijl van substantien.

Cracht en werckinghe

A Druyvencruyt in wijn ghesoden es seer goet ghedroncken den ghenen die verstopt van borsten/ ende cort van adem sijn/ oft die hueren adem niet en kunnen verhalen/ want het sceydt ende verteert die grove vochticheden ende die taye rouwe fluymen die longhene ende borst verstoppen.
B Tselve cruyt lost oock die urine/ doet water maken/ ende verweckt die natuerlijcke cranckheyt der vrouwen als voor inghenomen.
C Druyvencruyt ghedroocht es seer goet in die spijse ghelijck Hysope Thymus ende dyerghelijcke ghebruyckt/ ende gheeft der spijsen goeden rueck ende smaeck.
D Druyvencruyt ghedroocht ende in die cleerscapparayen gheleyt/ gheeft den cleederen goeden rueck/ ende bewaert ende bescermt die selve datter gheen motten in en comen.
Zoals we kunnen merken hier voor, zijn de opgesomde ingrediënten zeker niet selcht voor de gezondheid. Jeneverbessen of vlierbessen, maar ook het druivenkruid, worden door Dodoens als 'gezond' gezien.
Er kan alleen wat discussie zijn over de 'hars' van de pijnbomen. In kleine hoeveelheden is deze alleszins ook niet ongezond. Er zit ook hars in hop, wat men tegenwoordig nog in bier gebruikt.

*Hert t blijft dus voor mij een vraagteken waarom men deze bessen of hars niet mocht gebruiken. Uit '*Origine et formation de la langue française, Volume 1' *van* **Joseph Balthazar Auguste Albin d'Abel de baron Chevallet** *– halen we de oorsprong van het woord 'Cervoise' – wat reeds uit het Keltisch komt.*

Cervoise est d'origine celtique, ainsi qu'on est en droit de le supposer, d'après le passage suivant de Pline : « Et frugum quidem hæc sunt in usu medico ; ex iisdem fiunt et potus ; zythum in Ægypto, cœlia et ceria in Hispania, *cervisia* et plura genera in Gallia. » (Pline, liv. XXII, ch. xxv.) On lit dans le livre des Gestes de Jules Africain, p. 299 : Πίνουσι γοῦν ζύθον Αἰγύπτιοι, κάμον Παίονες, Κελτοὶ βερβησίαν, σίκεραν Βαβυλώνιοι. Du Cange fait observer avec raison qu'il faut lire κερβησίαν au lieu de βερβησίαν.

Gall. *cwryv, cwrw*, bière, cervoise ; bret. *koref, kufr*. On trouve *coref* et *coruf* pour bière, cervoise dans le dictionnaire Cornouaillais du XIIe siècle, publié par M. Zeuss.

IIn Parijs werd de cervoise die hiermee gebrouwen was, echter aangeslagen en 'donez pour Dieu' of aan God gegeven. Men motiveerde deze regel door te stellen dat deze ingrediënten slecht waren voor de gezondheid, zowel voor de hersenen als voor het lichaam.
Verder waren twee 'cervoisiers' aangesteld om de de vervalsingen van de cervoise op te speuren en het bier te controleren.
Niemand mocht ten andere 'cervoise' verkopen dan in de herberg waar deze gebrouwen was. Als motivatie hiervoor stelde men dat men anders de kwaliteit van de cervoise niet kon garanderen, en dat deze dan ook 'aigre et tournées', dus 'zuur' en 'verkeerd' kon verkocht worden, omdat de verkopers niet wisten hoe ze de cervoise op punt moesten houden. Men wilde hiermee ook voorkomen dat kinderen zure cervoise op straat verkochten.
Verder valt het op dat er hier in 1268 sprake is van **'orge'** *of* **gerst** *in de cervoise en niet van 'haver' of 'avoine'.*
Naast de **'cervoise'** *sprak men in de 13de eeuw ook van '***goud-ale'***. Boileau haalt dit aan maar geeft het verschil tussen deze twee bieren niet aan.* **Legrand d'Aussy** *stelt dat dit wordt zoveel betekent als 'goede ale' en dat dit bier dus sterker moet geweest zijn dan de gewone cervoise. Liebaut haalt aan dat in zijn tijd* **de Picardiërs** *dit bier ook 'quete double' of dubbele keute noemden.*
In de dertiende eeuw, zo stelt **Paul Lacroix** *in zijn werk 'Le Moyen Age et la Renaissance' uit 1848, was vooral het bier van* ***Cambray of Kamerrijk*** *gerenommeerd.*

- Het leutige verhaal van Cambrinus -

Fresne sur escault

In het boek 'De controversiële geschiedschrijving' van Joël Vandemaele, lezen we het volgende (p. 27)
In de Vita van Amandus zijn **de Sigambri** vernoemd waarnaar hij met evangelische ijver heentrok. De streek van de Sigambri was al door Caesar aangeduid nabij de Morini, toen hij over de Rhenus (oude Schelde) een brug had geslagen om in het toenmalige Germania Inferior te gaan, zich daarna terugtrok, en ging naar het land van de Morini, daar waar de dichtste oversteek naar Engeland mogelijk was. (Uit de Bello Gallico).

En zo schrijft Vanmaele: Delahaye situeert de Sigambri in Cambrin.
Onze 'Cambrinus' is dus afkomstig van de stam van Sigambri, wonende te Cambrin

Cambrin bij Bethune

In onheuglijke tijden woonde een jongen, **Cambrin** in Fresne op de Schelde. De jongen werd Cambrin genoemd omdat hij afkomstig was uit het dorp Cambrin kort bij Bethune.
Hij was een jonge man met ros, lichtkrullend haar en een blonde baard en zowat alle meisjes uit het dorp waren op hem verliefd. Maar hij zag ze niet.
Cambrin was immers verliefd op **Flandrine.** Zoals je hoort een echt Vlaams meisje met oren en poten voorzien.
Maar zij zag hem nog niet staan.
Flandrine was immers een glazenmakerdochter en zij wilde immers alleen maar vrijen en trouwen met een echte glazenmakerzoon van nobele afkomst.
Cambrin was maar het knechtje van haar vader.
Uiteindelijk vergaderde Cambrin al zijn moed en vroeg haar … te kennen, maar zij lachte hem vierkant uit.
Cambrin werd er zo triest van dat hij Fresne verliet en in Vlaanderen ronddwaalde van dorp tot stad, tot stad, tot dorp. Hij schreef de meest trieste liedjes maar leerde ook zo goed viool spelen dat iedereen die hem hoorde spelen, niet anders kon dan beginnen dansen.
Hij werd meer en meer gevraagd om op bruiloften ten dans te spelen en zo kwam het dat een boerenkoppel uit Fresne hem ook vroeg om op hun bruiloft te komen spelen.
Hij speelde wild en vloeiend een openingsdans en op het moment dat hij zijn strijkstok op zijn viool legde om een tweede dans in te zetten, zag hij nu echter Flandrine tussen de bende rondlopen en daardoor werd hij zo zenuwachtig.
Zijn rode kaken werden nog roder en hij speelde zo slecht dat de mensen hem begonnen uit te jouwen. Flandrine lachtte hem vierkantig uit. En toen werd hij ook nog kwaad en men begon te vechten. Cambrin werd gearresteerd en opgesloten in de gevangenis en zijn prachtige viool werd kapot geslagen.
Toen hij vrijgelaten werd, vertrok Cambrin voor de tweede keer uit Fresne en eenmaal in het woud, zocht hij een ferme eik uit om zichzelf op te hangen. Cambrin hing het touw aan de tak en stak zijn nek door de strop.
En toen zag hij de duivel zelf. Deze stelde hem een eigenaardig akkoord voor.

Hij zou er met zijn duivelse krachten voor zorgen dat Flandrine verliefd zou worden op Cambrinus als hij dan in ruil hiervoor over 30 jaar Cambrinus‘ ziel mocht komen halen.
Door zijn liefde blind, ging Cambrinus meteen akkoord.
Meteen toen Cambrin terug in de stad was, begon hij op alles te wedden, waarop te wedden viel, en het deerde hem niet of hij al dan niet won.
Hij won echter veel en zo kwam het dat hij rijk werd, zo rijk als de zee diep was.
En hij dacht als Flandrine dan toch maar wilt trouwen met een ‘nobele heer’ dan koop ik mij wel een adelbrief. En zo gebeurde het ook. Hij kocht zich een adelijke titel en een groot stuk land.
En hij stapte weer naar Flandrine die hem echter weer vierkantig uitlachtte.
Nu vertrok en weer al uit Fresne en ging terug naar het woud, waar hij zich in een kluis als kluizenaar terug trok.
En de duivel verscheen hem nu ook weer en nam hem op één van zijn tochten mee naar de waterkant en daar leerde de duivel hem een plant kennen, die de naam van ‘hemel’ of ‘hymele’ kreeg. En met deze hymele leerde de duivel hem bier brouwen.
Cambrin was een snelle leerling en hij brouwde met zijn ‘hymele’ het beste hemelse bier ooit en als hij er zelf van dronk, had hij weer zin in het leven en om muziek te spelen en om te dansen.
Hij miste zijn viool maar de duivel bezorgde hem een nieuw instrument.
Op een bergtop zette hij een toren neer en daar boven in, hing hij een carillon of een beiaard.
En Cambrin speelde daar zo hels en luid dat men zijn klokkengeluid over het gehele land heen kon horen.

Ook tot in Fresne.
En de mensen van Fresne konden niet stil zitten en ze gingen allen naar de toren toe waar de beiaard speelde en waar ze het sterke en bittere hopbier te drinken kregen.
En éénmaal daar, konden ze niet stil zitten maar moesten ze dansen op de tonen van zijn klokkenspel.

En éénmaal van het bier gedronken, wilden ze steeds meer.
En ook Flandrine kwam bij hem om te drinken en te dansen.
En toen herkende ze hem, maar Cambrin was als een bezetene op zijn klokkenspel aan het spelen dat hij haar niet herkende. Hij was haar vergeten.
En zij werd triest en droevig maar toen ze van zijn hemels bier dronk, werd ze weer vrolijk en ze zette zich naast Cambrin neder en begon met zijn klokken mee te spelen.
En toen keken ze in elkaars ogen en lachten en werden smoorverliefd op elkaar.
Toen de dertig jaar verstreken waren, kwam de duivel Cambrins ziel halen.
Wacht een beetje zei Cambrin.
Hij liep gezwind de torentrap op en begon op de beiaard te spelen.
Den oude duivel voelde zijn benen tintelen en deze begonnen aan alle kanten uit te slaan en ook hij moest dansen of hij het wilde of niet. En hij bleef dansen, weken aan een stuk, tot hij Cambrin smeekte om op te houden met dat klokkengelui.
Toen Cambrin even stopte om zijn Flandrine een pieper te geven, verdween de duivel in een bliksemflits en ze hebben hem nooit meer terug gezien.
En het land waar Cambrin en Flandrine samen gingen wonen werd Cambray genoemd of in het Vlaams Kamerrijk. En Cambrin werd vanaf nu Cambrinus genoemd, de koning van de brouwers.
Op de site van 'amateurbrouwen' vinden we omtrent Cambrinus veel leugens maar ook de volgende twee opmerkingen:
De socioloog Leo Moulin houdt het op de volgende verklaring: **het Keltische** woord voor brouwketel is Camba en een brouwer (of de kloosterbroeder die zich met het brouwen bezig hield) werd aangeduid met Cambarius.
En
Ganea Birrinus is de term die de persoon omschrijft, die in een tapperij drinkt; een kroegloper derhalve.

Wat is gruut? Een conclusie?

GRUAU. On appelle ainſi à Paris, en Anjou, au Maine, en Normandie, & en pluſieurs autres lieux de France, la farine d'avoine, avec laquelle on fait une ſorte de bouillie délicieuſe, appellée auſſi GRUAU. De *grutellum*, diminutif de *grutum*. Spelman: GRUTUM, *legominis genus; aliter* granamellum, GROUTZ. *Lib. Ramef. ſectione* 144. Decem mittas de braſco, & quinque de gruto: & quinque mittas farinæ triticeæ, & octo panes, & ſexdecim caſeos, *&c.* decerno. *Inde* Grutarius, *qui vendit legumina; & interdum, qui poma. Videndus Palladii Interpres. Meurſius*, γρύτα. *Cruſta, gruellum*, GRUAU. ¶ Au lieu de *gruellum*, on a dit *gruellum*, qui ſe trouve dans la ſignification de *gruau*, dans le *Monaſticum Anglicanum*, pag. 149.

De avena, duodecim ſummas de eadem villa, ad gruellum faciendum; ſcilicet quartâ & ſextâ feriâ per totam Quadrageſimam.

Les Flamans diſent *gruis* pour dire *du ſon*. Charles de Bouvelles: GRUIS, *inter Belgas* furfur, & pergamentum farinæ; *quod Pariſii vocant* ſon; *Lemovici*, bren. *Omnes verò hæ voces incerta originis ſunt.* C'eſt un mot de l'ancienne Langue Allemande: pour lequel les Allemans d'aujourd'hui diſent *grieſe*. Et c'eſt de cet ancien mot Alleman, que le mot Italien *cruſca*, qui ſignifie auſſi *du ſon*, a été formé. *Gruis, gruiſcus, gruiſca, gruſca*, CRUSCA. Et c'eſt de-là, pour le marquer en paſſant, que la fameuſe Académie de Florence a pris ſon nom *della Cruſca: dal cernere che fa della farina delle Scritture, il più bel fior cogliendone, e la cruſca ributtando*, diſent Meſſieurs della Cruſca, dans leur Vocabulaire. Et c'eſt auſſi de-là, pour le marquer encore en paſſant, qu'elle a pris pour ſa deviſe, un beluroir, avec ces mots de Pétrarque, IL PIÙ BEL FIOR NE COGLIE. Mais comme les dénominations ſe font ordinairement *à potiori*, il ſemble qu'elle devoit plutôt ſe faire appeller l'*Académie de la Fleur*, que l'*Academie du Son*. M.

Al bij al is Ackersdyck niet overtuigend in zij nbewijs dat 'gruut' een plantenmix zou zijn. Als we zelf eens in de dictionaire étymolgique gaan kijken, vinden we twee stukjes over 'Gruau'.
In het eerste stukje vinden we de tekst die Ackersdyck aanhaalt, maar eigenlijk is er hier sprake van 'grutten' of grotenpap zoals in het versje:
Iene, miene, mutte
Tien pond grutte
Tien pond kaas
Iene, meine mutte is de baas.

Het daarop volgende stsukje gaat over het zelfde waard en is voor osn interessanter. Daar stelt Ménage het volgende:

GRUAU. On appelle en quelques endroits de France *gruau*, & *gruſes* ou *grus*, au plurier, de l'orge mondé, & même du froment mondé, qu'on met cuire comme du ris. De l'Alleman *grieſe*, qui ſignifie de l'orge briſé, & de la groſſe farine d'orge. En Anglo-Saxon, c'eſt *grut*, & *gryt*; en Flaman *grutte*. Ces mots ont été faits de *grüſen*, ancien verbe Teutonique, qui ſignifie rompre, briſer, écraſer, piler. Ce verbe a de la convenance avec l'Ebreu גרס *gâras*, qui ſignifie, être briſé, être écraſé, broyé, pilé; & qui s'emploie auſſi en Chaldéen dans la même ſignification. Le François *écraſer*, vient du verbe Teutonique. Il n'eſt pas beſoin d'avertir que le nom du *gruau* d'avoine a la même origine: & ce nom lui convient d'autant mieux, que ce n'eſt en effet autre choſe qu'une groſſe farine. *

Men noemt in enkele streken vn Frankrijk 'gruau & gruises of grus in het meervoud, de gepelde gerst die men kookt zoals de rijst. L'orge mondé kan men ook vertalen als 'grotenpap' of 'grutttenpap'. Het woord komt volgens Ménage van het Duitse woord 'gruitse', wat gebroken gerst betekent of grof gerstemeel. Deze woorden komen dan weer van het werkwoord 'grüsen' wat **breken** betekent.

Persoonlijk, denk ik dat de oorspronkelijke betekenis van het **'grute'** *binnen het 'gruterecht' effectief kan gezien worden als* **het gemalen graan.** *De etymologische uitleg die we zowel in het Nederlands als in het Frans te lezen krijgen, geven beide deze betekenis.*
Aangezien het 'oude' bier woornamelijk gemaakt werd van haver, kunnen we eigenlijk ook spreken van havergrut of havergruut.
***Het gruitrecht** moeten we dan zien als het recht om van het geprepareerde of gemalen gruut bier te gaan brouwen.*
De heer was ook eigenaar van de water- en windrechten en 'beheerde' daardoor ook de molenrechten. De uitvinding van de water- en windmolens brachten natuurlijk een technische ommekeer in he malen van het 'biermout'. Verder waren de heren ook verantwoordelijk voor

het gebruik van de granen en konden dus ook beslissen of de granen al dan niet voor brood of voor bier gebruikt mochten worden.
De gruiter was dus in eerste instantie gewoon een taksophaler of belastingsambtenaar, die weliswaar in zekere zin, controle hield op het brouwproces en daarmee er ook voor zorgde dat het bier 'dik' genoeg was, wat zoveel betekende als dat er granen of mout genoeg in zat, om voedselrijk en gezond te zijn.
Bier was nu eenmaal een belangrijk bestanddeel voor de gewone man en zolang moeder de vrouw aan het bierfornuis stond, was dit geen probleem, maar vanaf de tijd dat het 'brouwen' professionaliseerde en een mannenzaak werd, was het des te belangrijker dat er hier toezicht op kwam.
Vandaar dat er waarschijnlijk ook toezicht kwam op de kruiden – zoals men dat reeds gedaan had te Parijs - die de brouwers in het brouwproces gebruikten en vandaar ook de verschuiving van de betekenis, van de taak en de opdracht van de gruiter.

Het was aan de brouwer om zijn 'bier' of 'ale' , die men wenste te verkopen, dan te gaan maken en bepaalde kruiden te gaan toevoegen gedurende het kookproces.
Afgewerkt gruutbier is alleszins 'primitiever' bier dan hopbier en men gebruikt als basisgranen voor dit gruutbier blijkbaar 'haver' en zoals in de Parijse cervoise 'gerst'.
Gruutbier mogen we dan ook moeders de vrouws bier noemen, het bier dat in de middeleeuwse keuken gemaakt werd.
Eén keer dat men van haver naar gerst overschakelde, zal men al vlug gemerkt hebben dat zowel het suiker- als alcoholgehalte steeg en zal de 'kunst' van het mouten ook steeds belangrijker geworden zijn.
De deur stond dan ook open voor het gebruik van andere granen in het bier, zoals bijvoorbeeld later spelt in het Luikse.

Nummer 200A **Doos Gazette** **maart 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
Ieder uilskuiken piept zoals het gebekt is
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe' kreeg 2 artikels bij en loopt nu tot 1314.*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1294 – 1314
De jaren rond de eeuwwisseling waren gekenmerkt door de oorlog met Frankrijk. De slag van Bulskamp vond plaats en Willem van Gulik, de aanvoerder van de Vlaamse troepen
op de Groeningekouter te Kortrijk, verbleef in Poperinge. We kregen de Heilige Obrecht – de patroonheilige van de bakkers - in de Sint Janskerk – en dokter Yperman – die misschien wel een Poperingenaar was, verzorgde de pestlijders.

Jaar 1314 confiscatie
Filip Hooghe schreef een artikel over de confiscaties van de bezittingen van de Leliaards in Poperinge en in Veurne--Ambacht en één van die Leliaards blijkt de abt te zijn.
Onder andere de informatie die we hierdoor verkrijgen over de molens is voor ons interessant!

Eerst nog een reactie in verband met de familie Baccarne:
Beste Guido
Betreft de familie Baccarne : enige toelichting.
Maurits Baccarne was woonachtig in Langemark en was schoenenhersteller in de Poelkapellestraat. Als kleine jongen ben ik vaak in zijn atelier geweest. Het was een klein manneke, gebogen rug en een brilletje op de neus. Familie van Maurits, de zoon ?? (ben ik niet zeker van) hadden later een schoenenzaak in de Klerkenstraat te Langemark.
Dokter Frans Baccare, waarvan sprake, is ook een Langemarkenaar en was de zoon van Emiel Baccarne, een schilder-behanger die in de Korte Ieperstraat te Langemark woonde. Dokter Baccarne heeft ook nog een zuster Rita Baccarne. Dokter Baccarne had een artsenpraktijk in Poelkapelle en is sinds een paar jaar gepensioneerd. In dezelfde familie was er ook nog een zekere Roger Baccarne, ook schilder-behanger die een zaak had op de Markt in Langemark. Ik weet niet of de dokter familie is van Maurits Baccarne.
Martin Boudry
Roeselarestraat 116
8840 Oostnieuwkerke (oud-Langemarkenaar
051 24 81 98
0477 50 89 24
martin.boudry@scarlet.be

Van Roger Broucke kreeg ik het volgende:
Dag Guido,
Fantastisch dat er zo vlug gereageerd werd op mijn oproep. Ik heb alle afzenders persoonlijk bedankt

Hartelijke groeten,
Roger

Marc Leupe liet met het volgende weten:
Beste
bedankt voor het artikel ...opnieuw zeer interessant
Wat de oproep betreft zal ik zo vlug mogelijk inlichtingen nemen aangaande de nazaten van Charles Louis Samyn x D'Hallui misschien is het een van de voorouders van Roger SAMYN , Vlaming en afkomstig van Wervik die o.a. het arrangement schreef van het lied Tous les garçons et les filles de mon âge van Françoise Hardy (lied die een enorm succes kende in onze jonge jaren.
Achter de naam Roge SAMYN heb ik toegevoegd Vlaming: inderdaad Roger was Vlaming maar leefde van de muziek in Frankrijk. Jaren geleden is hij overleden maar zijn vrouw leeft nog goei weekend
Mvg
Marc Leupe

Marc heeft ondertussen woord gehouden en mij de volgende verheldering toegestuurd:
Guido
In het nummer 199B Doos Gazette wordt er een oproep gelanceerd naar nakomelingen van een zeker L. Samyn.
De heer Koen Luts vermoedt dat het om **Charles Louis Samyn x Leonia D'Halluin** gaat.
Na enig zoekwerk vond ik dat Charles **Louis Samain gehuwd met Leonia D'Hallewin** in WO1 in Lummen hebben verbleven.
De namen Samyn en Samain komen veelvuldig voort in Wervik : er bestaat geen enkel verband tussen de twee.
De kleindochter heb ik zo-even bezocht en die zei zelf **dat haar vader zijn 1e communie in Lummen gedaan had.**
De familie Samain bezit een stamboom waarvan ik een deel in mijn bezit heb : drie broers zijn zelf naar Frankrijk gaan boeren nl.Breteuil sur Eton departement de l'EURE (Normandië)
Uiteraard ben ik bereid om meer nieuws te bezorgen .
De heer Luts kan altijd met me contact opnemen.mvg
Marc Leupe

Ook Toone kroop terug in zijn pen en liet ons de volgende plezante anekdote weten – alle, plezant voor ons, toch!
Dag Do,
In verband met de " waterkwestie" maakte ik gedurende mijn jeugdjaren het volgende mee :
Mijn geboortehuis staat in de Ieperstraat , nu 104 , recht over ons huis stond tussen de café " Het brouwershuis" en de woning van Ernest Vandenberghe (jawel de stichter van de verfhandel) de officiële waterpomp . Dat water was van zo'n erbarmelijke kwaliteit dat niemand uit de buurt dat kon of wilde gebruiken in de keuken. Wij leverden dan ook dagelijks goed "pompwater" aan de ganse buurt . De buren kwamen het ophalen in allerhande kommen en kruiken . Dat water werd opgepompt vanuit een diepe put in onze kelder die bovendien nog was opgetrokken tot ruim één meter boven de keldervloer. Meer dan waarschijnlijk werd die put gegraven nog voor de eerste wereldoorlog en werd die bevoorraad door dezelfde " waterader " die de brouwerij Masschelein , schuin over , van water voorzag . De put gaf zoveel water dat de kelder regelmatig onder water kwam te staan en er moest dus regelmatig worden weggepompt . DE ideale straf voor als wij iets mispeutert hadden . De straf bij uitstek was dan : " Vanavond honderd keers pompen !" Vader las de Standaard in zijn zetel en als wij " per ongeluk (!)" ons efkens " misteld " hadden viel na de honderdste pompslag het verdikt : " j' et er zesse vergeten !"

Groeten en ’t is maar een weten !
Toone *Couttenye*

Een van Arnold Vande Perre kreeg ik de volgende vraag:
Beste Roger en Guido,
Via facebook van de heemkundige kring De Faluintjes kregen we van Koen Rosseel onderstaande vraag met een verhaal.
Zegt jullie dat iets?
Arnold Van de Perre

Geachte, bijgevoegd artikel komt uit de “volksstem” van 04 april 1928.
Is er verder bij Jullie in de Heemkundige Kring , iets geweten of gekend van dit verhaal?
Ik ben reeds 35 jaar aktief in het WO1 milieu.. en dit verhaal was nieuw voor mij.
Daarom richt ik mij tot de Heemkundige Kringen omg Aalst.
mvg
Koen Rosseel

« Violette » is gestorven !

De titel zegt U niets, maar leest en ge zult de geschiedenis van « Violette » kennen.

« Violette » is de naam van 'n hond, van 'n rattenvanger. De beest was geboren in begin van 1915, op het vliegplein van Idesbald, en dit wel gedurende een hevig bombardement der streek.

Het bataljon van den ijzerweg, de geniemannen, lagen toen aan den Groenendyk en fourrier Pierre Clotman, een Aalstenaar, vond het pasgeboren beestje, stak het in zijn knapzak en bracht het groot. Hij gaf het den naam van « Violette » tot aandenken van de pachthoef waar de geniemannen zoo talrijk waren gevallen.... en Violette werd het troetelbeestje van de Cie, van het bataljon en daar de genie, inzonder het spoorwegbataljon, zoowat overal moest ingrijpen was « Violette » weldra van gansch het Belgisch leger gekend.

Violette werd ook door den gas gepakt in 1917 te Veurne, en daar het beest van geen gasmasker was voorzien, zag het nog al veel af, doch kwam er gelukkiglijk door.

Violette was boos op de pietten en kon geene roode flochen zien, omdat het zekeren dag, van 'n piot een pak slagen had gekregen.

Sedert 1915 deed Violette den oorlog mede, volgde het bataljon van den ijzerenweg in al zijne verplaatsingen, liep langs de treinen op of zat hier als Baptist op de lokomotief. Dat was voor hem eene belooning van belang. Alle man kende Violette, die toch zoo schoon, op zijn achterpooten gezeten, « kamarad » kon doen...

Na den oorlog kwam Violette met zijn meester naar Aalst, om daar uit te rusten van de kwade dagen die hij had beleefd aan het front.

Honden leven niet lang, en dezen nacht is Violette gestorven zonder eer, zachtjes als het een braaf beest betaamt.

'k Ben er van verzekerd, vele soldaten van het front zullen bij het vernemen van den dood van Violette nog eens denken aan de wreede dagen van den oorlog, maar ook aan de goede oogenblikken, die ze sleten met Violette, waaraan ze zoo gehecht waren.

Maar Violette zal blijven voortleven. Zijn meester zal hem doen opvullen en zoo zal er dan toch iets van hem overblijven, al ware het maar de gedachtenis van de getrouwheid van het brave dier.

Wat at men op het communiefeest van Germaine Autant?

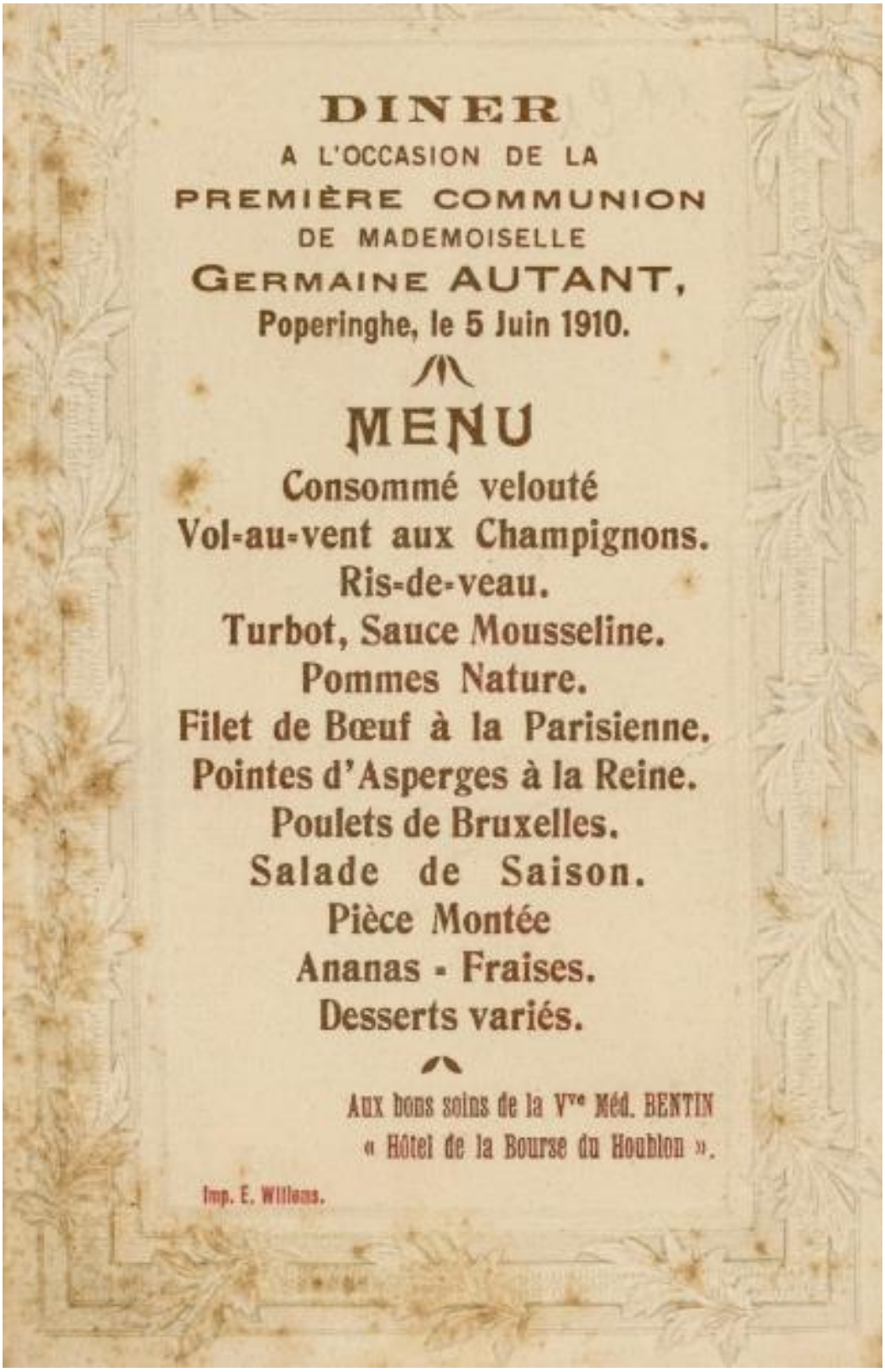

DINER

A L'OCCASION DE LA

PREMIÈRE COMMUNION

DE MADEMOISELLE

GERMAINE AUTANT,

Poperinghe, le 5 Juin 1910.

MENU

Consommé velouté
Vol-au-vent aux Champignons.
Ris-de-veau.
Turbot, Sauce Mousseline.
Pommes Nature.
Filet de Bœuf à la Parisienne.
Pointes d'Asperges à la Reine.
Poulets de Bruxelles.
Salade de Saison.
Pièce Montée
Ananas - Fraises.
Desserts variés.

Aux bons soins de la Vve Méd. BENTIN
« Hôtel de la Bourse du Houblon ».

Imp. E. Willems.

Poperinge verbeeldt!

Wie weet meer?

Op deze twee foto's uit 'Westhoek verbeeldt' uit de Tweede Wereldoorlog is aan beide kanten van de bocht in de Gasthuisstraat een rond bord met een grote letter 'S' op te zien. Maar weet iemand waar dit voor gediend heeft? Alle info hierover is welkom bij ludo.huyghe@skynet.be

De koning van Poperinghe

Eugene Baie – was een franstalige Vlaming (Anderlecht 3 augustus 1874 -- Anderlecht 10 september 1964) - die zijn jeugd in Mechelen doorbracht. Baie studeerde rechten in Genève, Parijs en Oxford, en woonde lange tijd in Nice. Hij schreef in 1916 als goede nationalist '*La Belgique de demain'. En daarin geeft hij de volgende definitie:*

Eugène Baie. — La Belgique de demain. Paris, Perrin. In-16, 40 pages. Prix : 60 centimes.

Les Allemands appellent dédaigneusement « roi de Poperinghe » celui qu'ils ont pu vaincre pour un temps, mais qu'ils ne sauront jamais abattre : Albert Ier. Il fut un temps aussi où l'on appelait roi

Van Dali ofte Daniel Liefhooghe vond ik nog deze compilatie terug op mijn computer:

De liedjeszangers van vroeger
Louis de Baecker

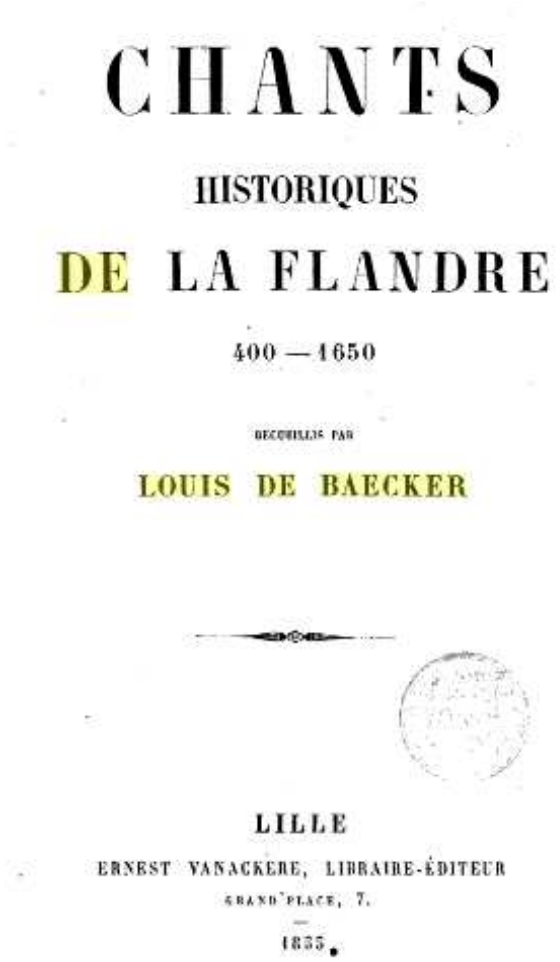

CHANTS

HISTORIQUES

DE LA FLANDRE

400 — 1650

RECUEILLIS PAR

LOUIS DE BAECKER

LILLE

ERNEST VANACKERE, LIBRAIRE-ÉDITEUR

GRAND'PLACE, 7.

1855.

Louis de Baecker of Lodewijk – zoals hij als Frans – Vlaming – graag genoemd zal willen worden, leefde in het eerste deel van de 19de eeuw en schreef verschillende boeken over zijn regio. Eén ervan is zijn 'Chants historiques de la Flandre, 400 – 1650'.
In dit werk behandeld hij in een uitgebreide inleiding eerst de middeleeuwse troubadourliederen – ook wel historieliederen genoemd en daarna handelt hij over zijn temporaire liedjeszangers die van markt naar markt trokken om daar hun liederen te laten horen, en er zo een 'frank' aan te verdienen.
Aengezien we deze laatste tijd vooral liederen uit deze periode – het begin van de 19de eeuw – in Doos Gazette aan bod laten komen, lijkt het mij een goed idee om deze tekst van Lodewyk de Baecker hier vrij vertaald, over te nemen.

Lodewyk de Baecker schrijft het volgende: Sedert die tijd – *waarmee hij de 14de eeuw bedoelt* – is hun positie niet verbetert. Deze ambulante zangers, deze liedjeszangers, zoals men ze in Vlaanderen noemt, zijn ongelukkig gebleven. eén van hen heeft zijn ongeluk in een vlaams lied beschreven:

Komt hier en blyft wat staen
Aenhoort myn klagten aen
In myn jong leven wierd ik bemind
Ik was myn vader moeders liefste kind
Maer nu als ik bepeys
Hoe ik ben blind, myn hairen worden greys
En dat in 't bloeyen van myn jaeren
Plant hier in uw gedagt
Myn droeve bitter klagt.

Als het jaer negen was
Dan viel ik in de clas
Ik wierd getrokken – dan voor canonnier
Ik was content en leefde in plezier
Alzoo trok ik naer het veld
Fris en gezond als eenen vromen held
Maer hoe heeft God my zoo geschonden

Door het bersten van het canon
Ik zien nog dag nog zon.

Als wy waeren in t'vuer
Ik was als canonnier
Berst het canon het gaf een groote vlam
Dat myn gezigt en oogen flind weg nam
'k lag daer een uer of acht
Tot dat ik ben in hospitael gebragt
Als martelaer – ja, zonder oogen,
Ja gantsch en geheel verbrand
Wyd uyt myn vaderland

Ik heb dikwils tot myn wee
Geslaepen in den snee
Ja, zonder brood en water voor myn drank
Dat duerde dikwils veertien dagen lang
Dat wy waeren in den nood
Een dag en nagt marcheeren zodner brood
Een steenen hert zou moeten scheuren
Wat ik heb uytgestaen
Ach! Mensch wilt my bystaen

Ik leef nu in den rouw
Met myn kinders en vrouw
Ik kan niet leven als door mynen vank
Jont my eenen stuyver of wel een blanck
Het is u geen ruien
Ik moet nu leven by de goede lien
Want ik ben blind voor geheel myn leven
Myn werken is gedaen
Ik moet nu zingen gaen

Ik hoop als dat myn klagt
Zal komen in het gedagt
Van alle menschen die my heeft verstaen
Laet oyt geen blinden mensch verloren gaen
Als gy aenziet den nood
Hebt medelyden het is voor zyn brood
En voor zyn kinders om te leven
Staet hem o mensch by
Ach! Helpt hem uyt het ly.

Het is de wil van God
Myn ongelukkig lot
Noyt te aenschowuen sterren, zon of maen
Maer blind met mynen cameraed te gaen
Die ik vond op e reys
Gestropieerd en ook vol zwaer gepeys
Ook oncapabel om te werken

Geschooten door zyn hand
Hy vraegt ook onderstand

Leert hier dan groot en kleyn
Die hier in 't ronde zyn
Hoe God den mensch kan vinden op zyn tyd
Gy die nog ziet en ongeschonden zyt
Dat het is voor het brood
Ach! Helpt den blinden uyt den nood
Gy weet wy allen moeten leven
Een kleyn caritaet
Die noyt verloren gaet

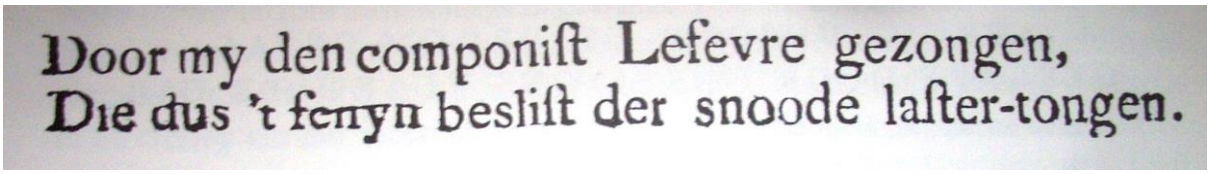
Door my den componiſt Lefevre gezongen,
Die dus 't fenyn besliſt der snoode laſter-tongen.

De ongelukkige die deze verzen – enige jaren geleden - ging zingen in de steden en dorpen van de arrondissementen van Duinkerke en Hazeboruck, was niet de enige die dit trieste vak uitoefende. Onder deze arme minnestrelen in het moderne Vlaanderen hebben verzameld de namen van **Baelhx van Steenvoorde** – **Jan Garwig van Brugge**, die zich verdienstelijk maakte als compositeur en als devies had: 'Die meer rede mint als twist' – en later: 'Wint hy wat, hy leeft er van'.
Garwig associeerde zich met een andere burger genaamd **Joseph Bonte** en beiden doorkruisten het Vlaamse land om hun trieste of vrolijke coupletten te zingen – volgens de omstandigheden. Het volk noemde hen Seppen en Jan – het waren twee vrienden die elkaar trouw hadden gezworen tot aan hun dood en ze verdeelden onder elkaar het brood dat ze wonnen. …
Die zingen voor hun brood
Hebben elkaer gezwooren, by te staen tot er dood.
Door 't Seppen en Jan – Leerzaem voor allen man

Bij die namen kunnen we deze van **Blomme van Bergen Sint Winox** voegen, compositeur en poeet,, die zich vergist, zoals hij zelf zei, meer door onwetendheid als door Wijsheid.
…. Bomme, componist, die meer door onwetentheyd als door wysheyd mist.
Deze van **Martin de Weirdt van Zomergem**, - Ramp en vreugd – doet my deugd. & 'Die in contentement en vreugd zyn geld verteirt. – Die van zyn medebroeders den zoeten vree begeerd.
We citeren ook **Louis Vanneste**, die 10 kinderen moest verzorgen, en die zijn aanhoorders motiveerde om zijn liedjes te kopen met: Koopt liever van dage als morgen – Vanneste moet voor thien kinders zorgen.
Jan de Busschere, - vreugd en druck, baert my geluk.

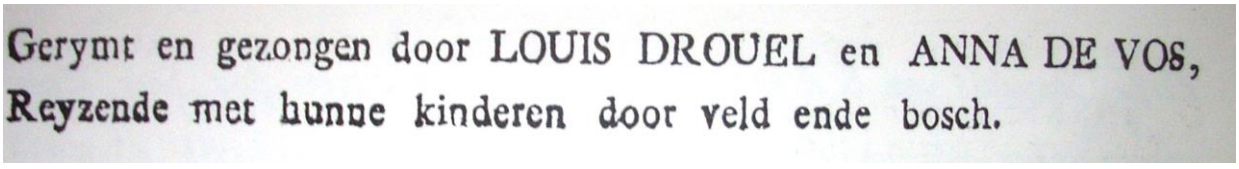
Gerymt en gezongen door LOUIS DROUEL en ANNA DE VOS,
Reyzende met hunne kinderen door veld ende bosch.

Louis Druel en zijn vrouw Therese of Anna de Vos, die met hun kinderen langs veld en bos trokken: Reyzende met hunne kinderen door veld ende bosch.
En hun kinderen die groot werden, zongen ook: En door huys gezel die ryzen wel.
Jan Lefebvre, zwart van Hair – die de gezel van Deweirdt werd: De welke nu te samen zingen en veel nieuws in Vlaenderen bringen.
J. Sadones, de zanger – Zyn schoonsten tyd is ook voorby – zyn ziel zegt, Vrienden bid voor my.
Jan van Hee en zijn vrouw, die samen 19 kinderen kregen… Jan van Hee en zyn vrouwe, gewon negenthien kinderen in hun trouwe. – Jan van Hee, voor dezen Rousselaernaer, die vereenigt is in 'Poperinsche-schaer'.
En dan hebben we nog, **Pieter Maes, Madelyn, Pierre Fonteyne, Mathieu Heele, D. Van Han, J. Calmeyn, Dominicque Malfait de Saint Denis, bij Kortrijk, A.P. Steenkiste, van Loet, Henry Verstraete, Charles Behaghel, F. Bullens, Thomas Ramaud van Brugge, Berrand van Douai** en de zangeressen **Marie Gillis, Thérèse Boudens en madam Blot van Douai** of van Saint Pol.

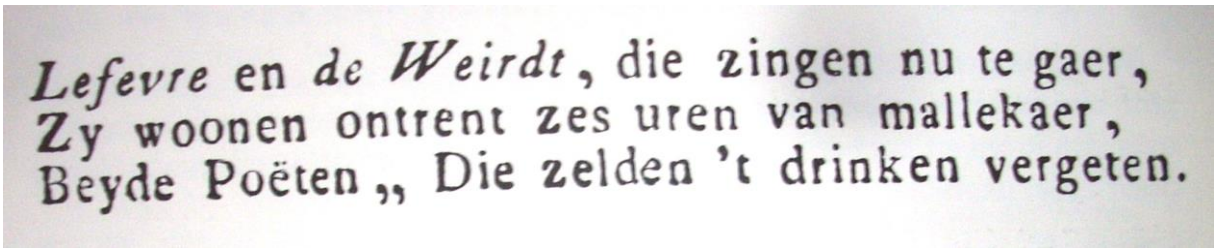
Lefevre en *de Weirdt*, die zingen nu te gaer,
Zy woonen ontrent zes uren van mallekaer,
Beyde Poëten,, Die zelden 't drinken vergeten.

Met ziet in een lied, gecomposeerd door **Martin de Weirdt** wat het 'kostuum' van deze ambulante zangers was:

Vrienden, ik doen den zangers stiel
Nu al meer als twee jaren;
Ik heb gekogt een nieuwen kiel
En ik wil elk verklaeren
Die dragt, die is gemakkelyk
Ik kryg daer in behaegen
In Braband ziet men arm en ryk
Al eenen blauwen kiel draegen

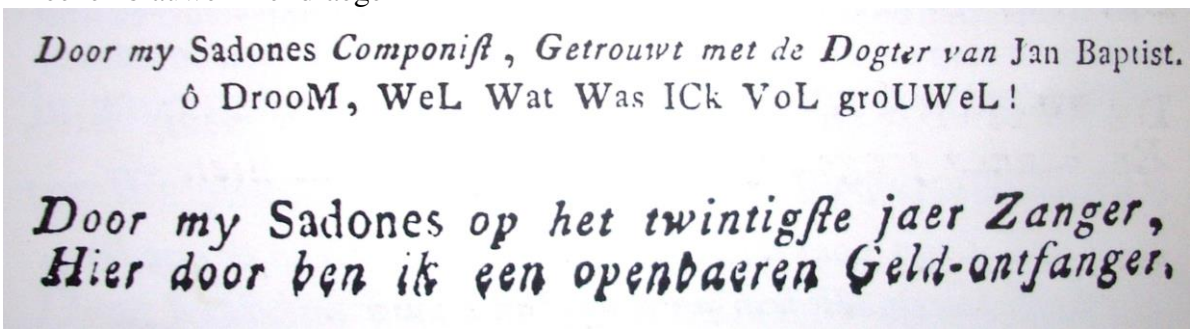
Door my Sadones *Componiſt*, *Getrouwt met de Dogter van* Jan Baptist.
ô DrooM, WeL Wat Was ICk VoL groUWeL!

Door my Sadones *op het twintigſte jaer Zanger,*
Hier door ben ik een openbaeren Geld-ontfanger.

Baptiste Sadonis kwam eerst
Deze dragt op te bringen
Vanneste zag ik op een feest
Met eenen kiel staen zingen
Dagte ik zal dat volgen naer
die dragt kwam my behaegen
ik wil als de ander te gaer

ook eenen blauwen kiel draegen

als **Garwig** my met myn kiel zag
met **Bonte** zyn confraeter
zy schoten t'saemen in een lach
zy kwamen tot my naeder
waer hebt gy gekogt uwen kiel?
Kwamen zy aen my vraegen,
Zy zwoeren beyde op hun ziel
Wy willen ook een kiel draegen

Jan de Busscher van Rousselaer
Die kwam tot my geloopen
Hy zey: De Weirdt dat is de vaer
'K wil my ook een kiel koopen
Ik zal naer Geeraerdsbergen gaen
Eer acht a veerthien dagen
Die dragt die staet my donders wel aen
Ik wil ook eenen kiel draegen.

Domin Malfait van Sint-Denys
Die kwam ook toegeloopen
Marten-, zegt my den nauwsten prys
Hoe veel gy uw kiel moet koopen.
Jan Lefebvre van Waeregem
Kwam my het zelve vraegen
Zy riep met een klare stem
Wy willen ook een kiel draegen.

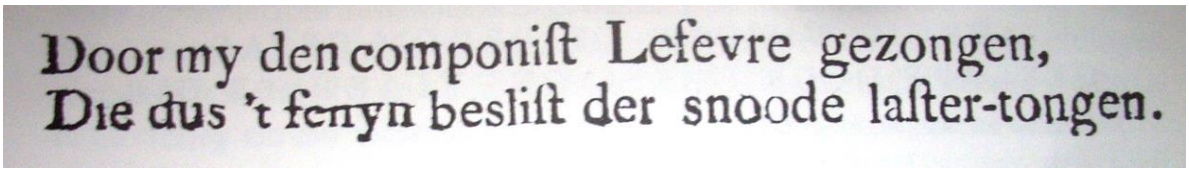
Door my den componiſt Lefevre gezongen,
Die dus 't fenyn beſliſt der snoode laſter-tongen.

Die dragt die word geheel gemeen
Elk wilt eenen kiel koopen
Men ziet in Braband ieder een
Met eenen blauwen kiel loopen
Eenen kiel is goed overal
Voor regen en hagel vlaegen
'k Zegge dat ik wil en ik zal
Blyven een blauwen kiel draegen.

En daarmee zijn onze 'gedegenereerde' troubadours gekleed in onze dagen. Ze gaan in hun kiel van stad tot stad, van burg tot burg, van dorp tot dorp, dwars door onze Vlaamse land, al zingend en bedelend.

Jan de Busschere, - vreugd en druck, baert my geluk. – *Hij leefde van 1750 – 1827 – Hij schreef en zong onder andere* 'Liedeken op de Grauweldaeden van Jaques Pierlot – gemaekt

uyt zyn eygen beschryvinge 1786. ‘ *waarbij hij voegde:* ‘Gerymd en gezongen door Jan de Busschere, componist.’

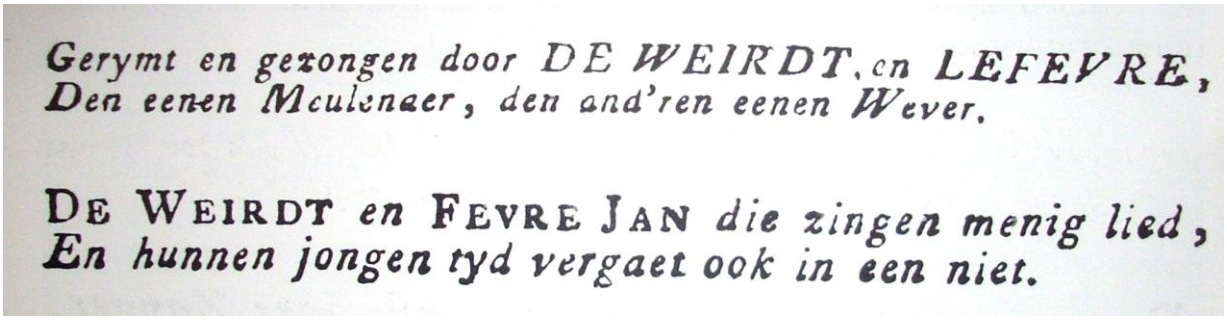
Gerymt en gezongen door DE WEIRDT, en LEFEVRE,
Den eenen Meulenaer, den and'ren eenen Wever.

DE WEIRDT en FEVRE JAN die zingen menig lied,
En hunnen jongen tyd vergaet ook in een niet.

Jan van Hee, *die van Roeselare naar Poperinge kwam wonen, valt voor ons natuurlijk op in deze opsomming van liedjeszangers.*
In de ‘Retrospectief’ Komt vrienden, luistert naar mijn lied – aspecten van de marktzanger in Vlaanderen (1750 – 1950) van **Stefaan Top***, haalt deze het volgende aan:*
Een getuigenis van een ander represseif optreden vermeldt jan van Hee in een brief van de 30ste september 1813 aan de Brugse boekdrukker C. Demoor, daarin vraagt hij dat Demoor voor hem een nieuwe ‘permi’ haalt, want zijn vrouw is hem te Wormhout afgenomen, toen ze daar liedjes zong over de vrouwenmoord van Arnicke.

Poperinghe den 30 september 1813
Mijnheer De Moor
Desen dient om aen U te soeken dat gym y zoude willen af senden een nieuw permi vande liedekens van de Vrauwe moord tot Arnicke, want myne vrauwe heeft zondag gaen zingen op de prochie van Wormhout arondisement van Dunkerke departement van den noorden waer dat zy permiscie gehad hadde van en heer maire maer den juge heeft gekommen met de champetters tot myn vrauwe en myn zoone, in de bangenisse gesteken ende hy heeft aen myn vrauwe geseyd edat hy geweest had by den procureur emprial en dat hy order had van haer liedeken en permi al te samen te branden, het welcke hy gedaen heeft en zeyd dat onse liedken wel waer geschied syn en dat hy alles bekent heeft maer dat hy alles verbiet deoro de familie en ook wilde hy zeggen dat het een valsche permi was om datter geen zegel op en was en hy zeyd dat wy wel mochten zingen op het departement van de Leye maer niet op den noorden – en hy trok zich dat aen – zeyde hy – voor de familie – maer de menschen zyden aen myn vrauwe dat het van zyn familie was.
Daerom verzoeke u uyt allevreindschap vannaer myn heer Priem te gaen om een nieuwen permi te connen krygen want u heb my in d’onkosten gebracht van een nieuwe schilderie en zoude geirne myn brood winnen
U dienaer Jan vanhee
Zy en hebben maer twee boeken liedekens gebrant en myn permi

Jacques Destailleur, *genealoog pur sang, wist mij te vertellen dat Jan van Hee dient geboren te zijn rond 1773. Hij was volgens zijn overlijdensbericht geboren te Roeselare en zoon van* Petrus van Hee en Catharina Bruneel.
Hij was gehuwd met Eugenia Francisca Masselis, ook van Roeselare en eveneens geboren rond 1773. Zij stierf te Poperinge op de 8ste februari 1848.

Hugo van Wymeersch, *ook al een genealoog, maar dan ene die het rijksregister benadert, bezorgde mij wat hij geregistreerd had over het gezin Joannes Van Hee.*

Kinderen van Joannes en Eugenia:
1 Severinus Ludovicus VANHEE [1.1]. Severinus is overleden op donderdag 16 mei 1867 in Poperinge (BE).
2 Lucia Sophia VANHEE. Volgt 1.2.
3 Maria Theresia VANHEE, geboren op vrijdag 3 april 1795 in Roeselare (BE). Volgt 1.3.
4 Jan Jacob VANHEE [1.4]. Hij is gedoopt op zondag 10 juli 1796 in Roeselare (BE).
5 Felix Damianus VANHEE, geboren in Roeselare (BE). Volgt 1.5.
6 Juliana Eugenia VANHEE [1.6], geboren op maandag 8 april 1799 in Roeselare (BE).
7 Barbara Theresia VANHEE, geboren omstreeks 1812 in Poperinge (BE). Volgt 1.7.

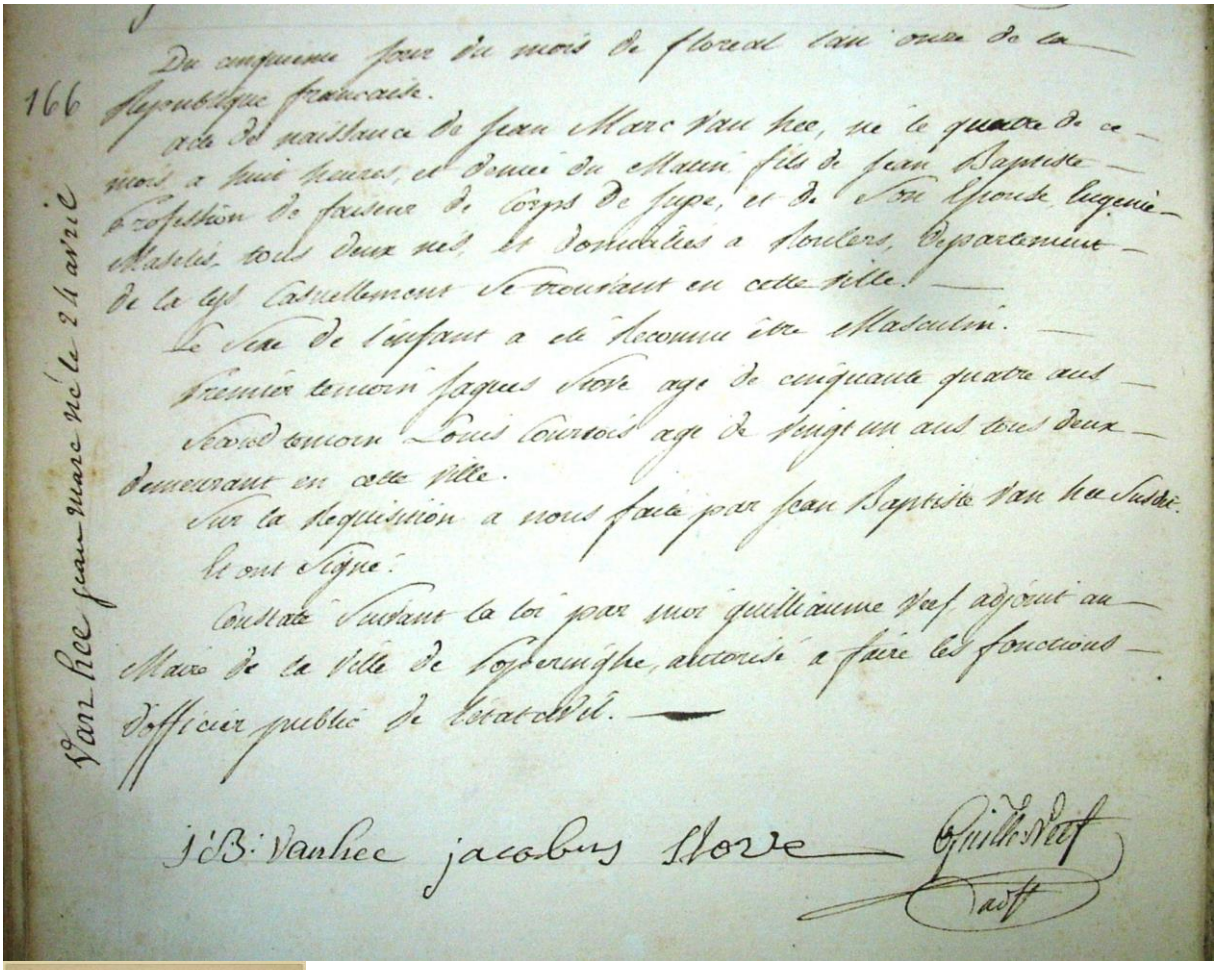
166
Du cinquieme jour du mois de floreal l'an onze de la
Republique francaise.
acte de naissance de Jean Marc van hee, né le quatre de ce
mois a huit heures, et demie du Matin fils de Jean Baptiste
profession de faiseur de corps de jupe, et de son Epouse Eugenie
Maselis tous deux nés et domiciliés a Roulers, departement
de la lys Casuellement se trouvant en cette ville.
Le sexe de l'enfant a eté reconnu être Masculin.
Premier temoin Jaques Stove age de cinquante quatre ans
Second temoin Louis Courtois age de vingt un ans tous deux
demeurant en cette ville.
Sur la requisition a nous faite par Jean Baptiste van hee susdit.
Et ont signé:
Constaté suivant la loi par moi guillaume veef adjoint au
Maire de la ville de Poperinghe, autorisé a faire les fonctions
d'officier public de l'etat civil.
J.B. Vanhee jacobus Stove Guille Veef
Vanhee jean marc né le 24 avril

Op de 5de dag van de maand Floral van het jaar 11 van de Franse republiek – wat de **25ste april 1803** *is – werd* **Jean Marc Van Hee** *in de boeken te Poperinge ingeschreven. Het valt op dat Jean Baptiste, de vader hier als beroep 'faiseur de corps de jupe' genoemd wordt, wat we waarschijnlijk kunnen vertalen als 'kostuummaker'. We mogen daarbij niet vergeten dat onze Jan Baptist Van Hee in de Franse Tijd leefde, waar de mannen van die typische kostumen aan hadden.*
Let ook op het zwierige handteken van J.B. Vanhee onderaan de akte. De man had een prachtig geschrift!

Op de 8ste dag van de maand Vendémiaire van het jaar 13 – of de **30ste september 1804** *- werd er aangifte gedaan van de geboorte van de jongen* **Charles Napoleon**. *De getuigen waren, enerzijds Vital Misselyn , brouwer van beroep, en Louis Vandenbusche, ook al brouwer van beroep.*

Op **13 januari 1806** *deed Jan Baptist Vanhee – die toen 32 jaar oud was – te Poperinge aangifte van de geboorte van een jongen. Deze was geboren om 9 uur die morgen en kreeg de namen:* **Pierre Jacques Napoleon.** *Het is duidelijk dat Napoleon nog een grote held was! We halen hier nog eens zijnprachtig handteken erbij.*

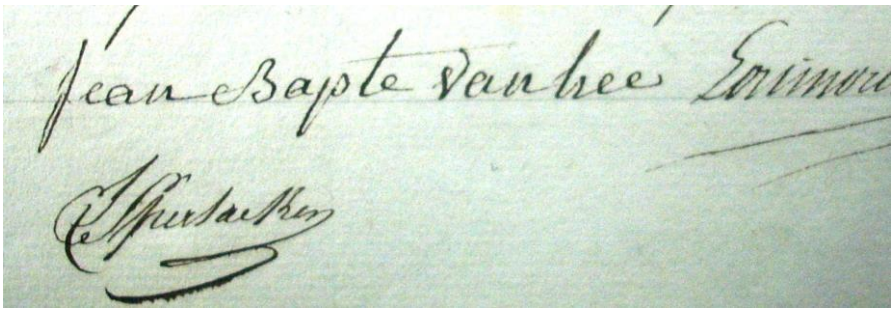

Op de **7de oktober 1809** *was het de vroedvrouw Scholasticque De Roode, die toen 64 jaar oud was – die de aangifte deed dat eergisteren om middernacht er een jongetje geboren werd in haar woning op de Paardenmarkt en die de namen* **Corneel Frans** *kreeg. De moeder Eugenie Masselis was toen 33 jaar oud.*

Op de **21ste februari 1811** *was het weer de vader Jan Baptist die de aangifte kwam doen van een zoontje dat 'eergisteren' geboren was. Het kind kreeg de namen:* **Napoleon François**. *Hier wordt Jan Baptist gewoon 'journalier' of 'dagloner' van beroep genoemd, dus een gewone werkman.*

Op de **20ste juni 1812** *is het weer Jan Baptist die aan het loket staat om een dochtertje aan te geven. Het kind is al geboren op de 16de van de maand en het wordt* **Barbe Therese** *genoemd. Hier wordt Jan Baptist gewoon 'ouvrier' of 'werkman' genoemd.*

En we vonden nog een aangifte op de **8ste januari 1816**. *Het kind was een zoontje en werd* **François Balthazar** *genoemd.*

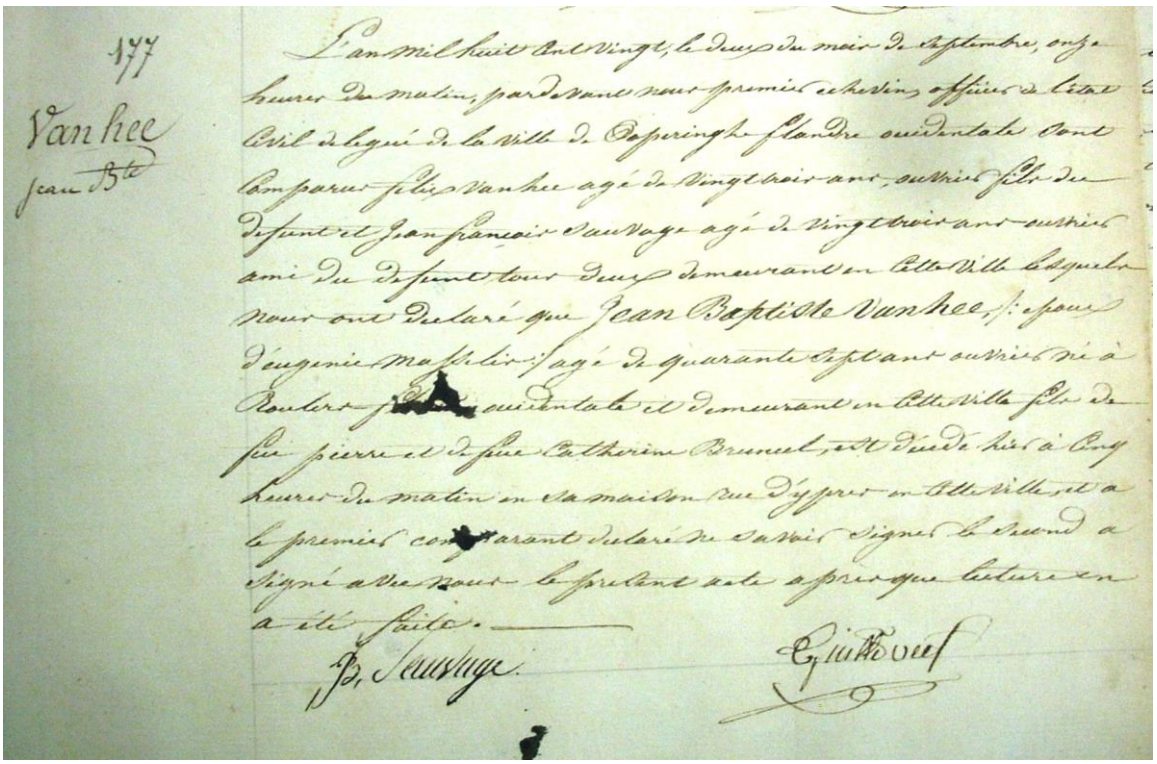

Het is zijn 23-jarige zoon **Felix van Hee** die op de **2de september 1820** de dood van zijn vader Jan Baptist – 47 jaar oud - komt aangeven. Jan Baptist is gestorven in zijn huis in de Ieperstraat te Poperinge.

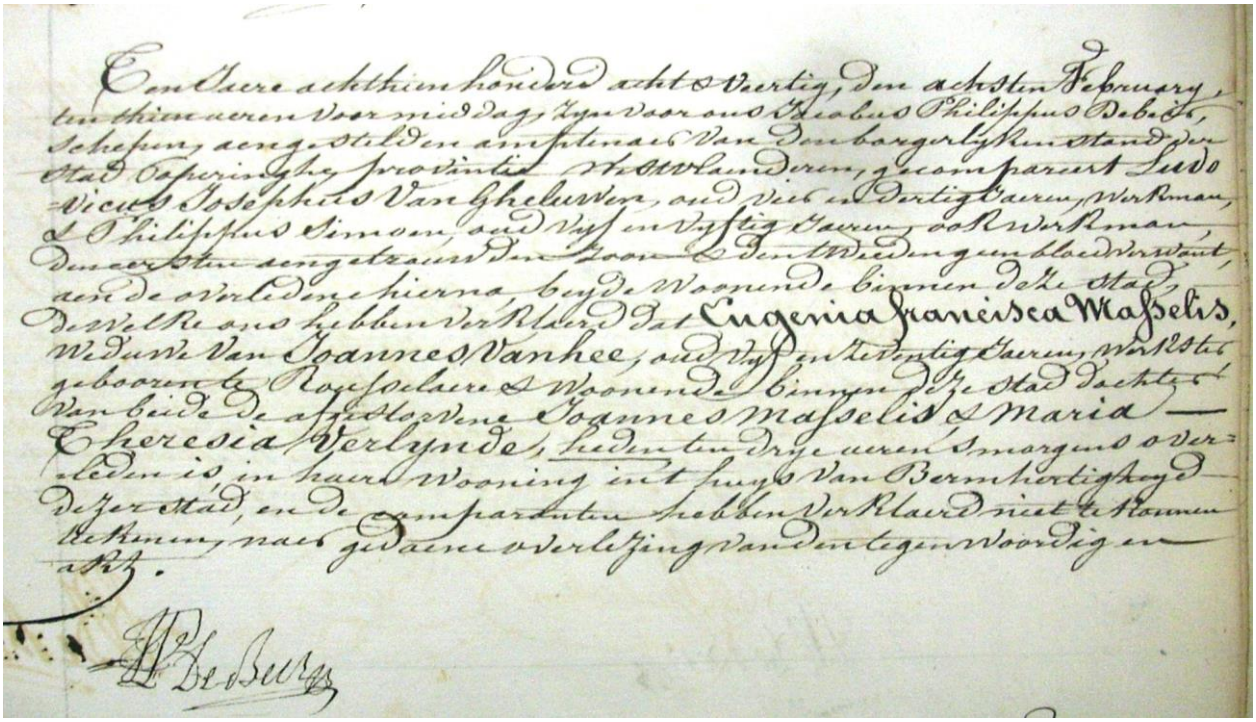

Zijn vrouw, die dus ook op de markten zong, overleefde haar man 28 jaar, zij overleed op de 8ste februari 1848.
Met zo'n bende kinderen zijn er natuurlijk nog effectief rechtstreekse nakomelingen van Jan Baptist Vanhee.
Dank zij het werk van Hugo Vanwymeersch kunnen we de volgende stam-trap maken:

Jan Baptist Vanhee
Felix Vanhee

- Benedictus vanhee
- ----- Silvester Vanhee
- ---------- Joseph Vanhee
- ---------- Paul Julien
- ---------- **Alex Vanhee** °13 maart 1965 en fotograaf

En voor iedereen die zijn tentoonstelling vorig jaar gemist heeft in ons Stadhuis:

https://www.alexvanhee.be/gallery

Lied uit de oude dagen

Liedeken van het Spinnewiel
Stemme : op een aengenaeme wys

Ik zat te zingen voor myn deur
Daer kwam een jongman fraey van leden
Met twee bruyn oogen, schoon van kleur
Volmaekt door veel bevalligheden
Ik zag naer hem eer ik begon
Ik was beschaemd, ja zeer beschaemd
Maer toch ik spon – bis

Heel vriendlyk zey hy goedendag
En trad beschroomd al naer en nader
Myn draedje brak, ik schrikte en ach!
Myn leden beefden al te gader
Ik knoopt myn draed en bherbegon
Ik was beschaemd, ja zeer beschaemd
Maer ik spon – bis

Hy leunde op myn stoel zyn arm
En kwam zoo stil myn spinwerk roemen
Ik voelde zynen adem warm
Hy bleef zoo lang my liefste noemen
Tot dat zyn lof myn hart verwon
Ik was beschaemd, ja zeer beschaemd
Maer toch ik spon – bis

Hy nam my minzaen by de hand
Hy zwoer, hy was by my gekomen
Omdat hy in het gansche land
Geen poesler mesken had vernomen
Hy lonkte toe zoo veel hy kon
Ik was beschaemd, ja zeer beschaemd
Maer toch ik spon – bis

Alschoon ik hem door myn gelaet
Nog niets te kennen had gegeven
Bespeurde hy wel inderdaed
Dat ook de liefde my deed beven
Hy zoende my zoo steels hy kon
Ik was beschaemd, ja zeer beschaemd

Maer toch ik spon – bis

En ik, ‘k verweet hem zyne daed
Maer hy werd vryer nog al spoedig
Omhelsde my met overdaed
Zeer minnedriftig, zeer stoutmoedig
Het was my toen, wat ik verzon
Niet mogelyk, niet mogelyk
Dat ik toch spon, ja dat ik toch spon

1284 – De impost op het bier te Brugge -

		Livres parisis.		
Assisia	Cervisiæ (la bière).	7,326	00	0
»	Ponderis (le poids public)	1,250	00	0
»	Huudevetters (les corroyeurs)	204	00	0
»	Vini (le vin)	7,764	00	0
»	Zemi (miel ou hydromel)	692	00	0
»	Panis (le pain).	4,084	00	0
»	Pelterie (les pelletiers)	300	00	0
»	Carnificum (les bouchers)	72	00	0
»	Alutariorum (les tanneurs)	186	00	0
»	Linwaet snyders (marchands de toiles) . . .	80	00	0
»	Tinctorum (les teinturiers)	63	00	0
»	Drapie (les drapiers ou fabricants de draps) .	830	00	0
»	Annonæ (marchands de victuailles). . . .	580	00	0
»	Grauwerkers (marchands de fourrures). . .	230	00	0
»	Fabrorum (les maréchaux)	170	00	0
»	Pistorum (les boulangers)	118	00	0
»	Snyders (les marchands de draps)	244	00	0
»	Mercemans (les merciers)	238	00	0
»	Calonum (les sabotiers)	198	00	0
»	Beddecopers (les matelassiers)	13	00	0
»	Culestikers (les pourpointiers-brodeurs) . .	28	00	0
»	Scoppers (les tailleurs)	23	00	0
»	Fruitiers (les marchands de fruits)	12	00	0
»	Olei (taxe sur l'huile).	62	00	0
»	Piscatorum (les marchands de poissons) . .	86	00	0
»	Barbatorum (les barbiers)	40	00	0
»	Equorum (taxes sur les chevaux)	37	00	0
»	Coeinzutters (les savetiers)	20	00	0
»	Oudeleercopers (les fripiers).	68	00	0
»	Makelariorum (les changeurs ou courtiers) .	500	00	0
	Liv.	23,644	18	5

In hun boek over de gemeentelijke taksen uit 1846 'Les impots communaux de Bruges' schrijven ***P. Bogaerts & V. Deljoutte*** *dat de imposten of taksen zolang bestaan als de steden hun keuren gekregen hebben. De oudst bekende keure is deze van Nieuwpoort daterend uit* ***1163,*** *waar er al sprake is van taksen op bier en op wijn.*
De schrijvers maken onderscheid tussen twee soorten belasting; enerzijds de 'pointinghe' en anderzijds de bealsting op goederen, waaronder het bier.
In Brugge is de stadsrekening van het jaar ***1284 – 1285*** *blijven liggen.*
Hieruit kunnen we opmaken dat de 'alkoholische ' dranken voor het leeuwenaandeel van de inkomsten voor de stad zorgden. Bier, wijn en mede werden dan ook de 'grote assises' genoemd, terwijl de rest dan de 'kleine' accijnsen waren.
Bier *stond dit jaar in voor een inkomen van 7.326 pond parisis, wat 28,56 % van de totale inkomsten was.*
Wijn *had nog een groter aandeel. Met een bedrag van 7.764 pond parisis was dit 30,27 % van het totaal.*
Mede *was het kleine broertje van de alcoholische dranken, maar toch nog goed voor 692 pond parisis of 2,69 % van het totaal van de inkomsten.*
Brood, stond met een bedrag van 4.084 pond parisis in voor 15,93 % van de totale stadsinkomsten.
We merken dat de wijninkomsten hier nog hoger liggen dan de bierinkomsten, maar dit zou niet blijven.
We mogen stellen dat zeker vanaf de glorietijd van de steden, de taksten op het bier één van de belangrijkste bijdragen geleverd hebben tot het inkomen van deze steden, zeker voor de 'lopende' kosten. Of er een 'pointinghe'kwam, werd immers doorgaans beslist door het magistraat, wanneer er bijzonder schulden waren, waaronder de oorlogsonkosten en/of bijzondere gemeentewerken een bijzondere rol speelden.
Naast de 3 genoemde alcoholische dranken die soms zelfs gezamenlijk verpacht werden, kwam er later ook het **bierazijn** *bij, als bijproduct van de bierbrouwers. Het bierazijn werd voornamelijk gebruikt als conserveringsmiddel voor het inmaken van groende, vlees en vis.*
In de Middeleeuwen komen we azijn tegen in de recepten van Guillaume Tirel, ook bekend als **Taillevent**. Hij leefde van 1310 tot 1395 en was als kok verbonden aan het Franse Hof. Hij schreef 'Le Viandier', een verzameling van op perkament geschreven recepten. Met deze recepten vestigde hij zijn naam als grondlegger van wat nu bekend staat als de Franse Keuken. Azijn gebruikte hij onder meer in een recept voor potjesvlees, dat bestaat uit de drie K's: kip, kalf en konijn of is dit **de Poperingse hennepot?**

1289 – Nieuwpoort – het privilege van de grute –

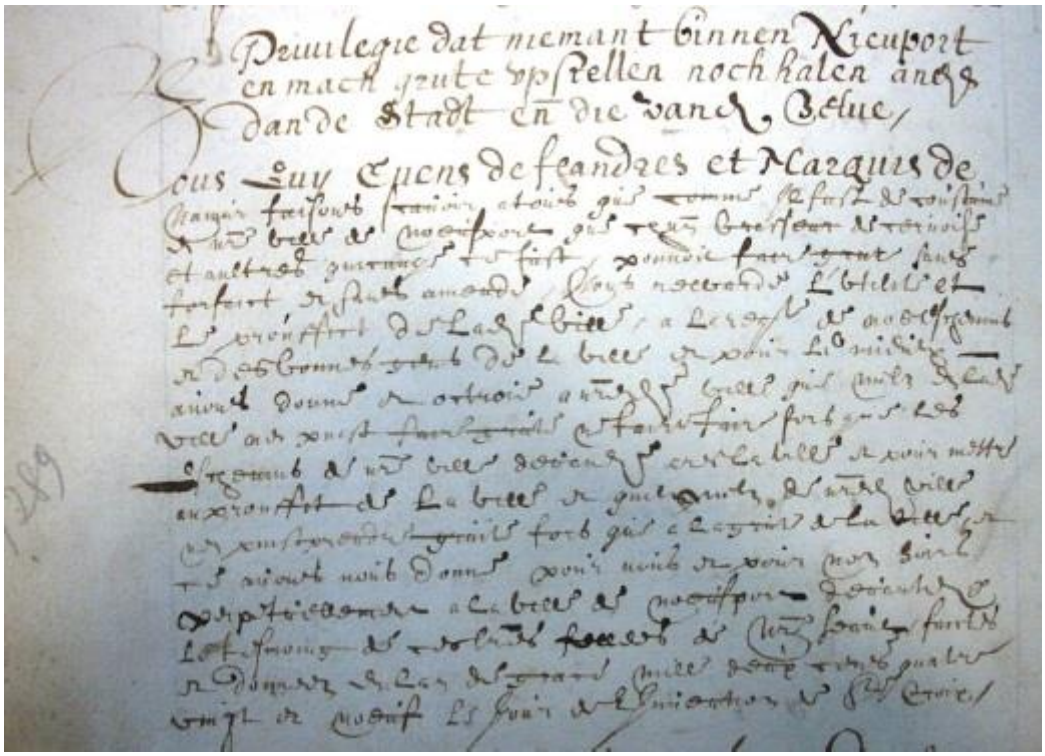

Van de Grute aen de Stadt Nieuport verleent door den Grave Guido in't jaer 1289.

NOus Guis Cuens de Flandres & Marchis de Namur faisons savoir à tous ke comme il fust de Coustume en nostre Vile de Niuport ke chascuns Brasseres de Cietvoise & autres kì ke ce fust pooit faire Grute, sans fourfait & sans amende, nous rewarde le utiliteist & le pourfit de le dite Vile, à la Requeste de nos Eschievins & des boenes Gens de le Vile & pour le mieus avons donnei & octroué à nostre dite Vile, ke nus en le dite Vile ne puist faire Grute ne faire faire fors ke li Eschievin de nostre Vile devant dite Aoes le Vile, & pour mètre ou pourfit de le Vile. & ke nus de nostre dite Vile ne puist prendre Grute, fors ke à le Grute de le Ville. & ce avons nous donnei pour nous & pour nos hoirs perpetuelment à le Vile de Nuefport devant dite par le tiesmoing de ces Lettres saielées de nostre Saiel faites & données en l'an de grace mil deus cens quatrevins & nuef le jour de le Invention Sainte Crois & seellé en cire jaune.

Van de grute aende stadt Nieuport verleent door den Grave Guido in ’t jaer 1289

Wij Guido, graaf van Vlaanderen ende marquis van Namen,
doen te weten, aan iedereen,… in onze stad van Nieuwpoort dat elke cervoisebrouwer (bierbrouwer) en andere – wie het zij- die gruut willen maken, zonder boete,
dat op vraag van de schepenen en de goede lieden van deze stad …
dat in onze stad van Nieupoort, niemand gruut kan nemen,

dan grute vande stad en dat wij en onze opvolgers dit recht gegeven hebben voor eeuwig … voor deze getuigen en dat we dit charter gezegeld hebben met onze zegel –
gedaan en gegeven in het jaar van gods gratie duizend twee honderd vier maal twintig en negen – de dag van de inventie van het heilige kruis –
gezegeld met een zegel in gele was.

De zegel van Nieuwpoort – een kogge

Ook Raepsaet haalt deze akte van de graaf van Vlaanderen aan en stelde dat hij dus in **het jaar 1289** het gebruik terugschroefde volgens welk de brouwers van **Nieuwpoort**, gruut mochten maken. Hij verbood dit gebruik en liet alleen de schepenen van de stad toe dit te doen.
We mogen wel onderstellen dat in het geval van Nieuwpoort, we niet meer mogen en kunnen spreken over ‘geprepareerd mout’ – het zou onzinnig zijn te denken dat de Graaf van Vlaanderen de brouwers verbood om mout zoals we het nu kennen , te maken. Vandaar dat we hier mogen stellen dat in 1289 het gruut het bijvoegsel is geworden, wat men bij het mout doet, om dit te laten gisten en op punt te stellen.
De schepenen van de stad Nieuwpoort kregen het recht in handen om zelf een ‘gruuter’ aan te stellen, die de brouwers zou voorzien van het ‘gruut’ nodig om gezond bier te fabriceren.
*In de middeleeuwen nam men aan dat het gruut **de fermentatie startte,** zoals men dat ook aannam voor de hop zoals men dit terugvindt in een recept van het jaar 1364:*
‘Novus modus **fermentandi** cerevisiam, videlicet per apposotionem cutiusdam herbae, quae humulus, vel **hoppa** vocatur", *wat zoveel betekent als ‘de nieuwe methode om bier te fermenteren, door bijvoeging van een zeker kruid, genoemd humulus of hops.*
Hier stuiten we dus op een historisch misverstand. Het was niet de gagel of de hop die de gisting in gang zette, maar wel de gist.

Gruut in Dordrecht -

Willem III, graaf van Henegrouwen, van Holland, enz…
Op 28 januari 1306 krijgen we in Dordrecht een belangrijke akte te lezen.8 Dan verkoopt graaf Willem III aan Beatrijs, dochter van heer Dirk van der Doortoge, ridder, de goederen ter Doortoge, in Zevenhuizen en in Zegwaard die van wijlen haar vader waren, welke goederen zij in **recht leen** *zal houden, met de bepaling dat zij met een deel van de koopsom de op dat goed rustende schuld zal afbetalen aan heer Gerard van Poelgeest, ridder; voorts regelt hij de vererving van het leen.*
(Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland)

*Deel van dit leen maakt ' d*ie vischerie die dair toe behoird ende die **grute**, …
Daarmee hebben we nog een voorbeeld dat het gruutrecht 'als erfelijk leen' ook bestond. De graaf Willem III was niet alleen heer van Holland maar ook van Henegouwen, wat in deze context ook belangrijk is.
Op de **13de januari 1317** *beveelt de zelfde graaf Willem III de baljuw van Kennemerland en West-Friesland bekend te maken dat de Kennemers* ***de gruit*** *alleen in Haarlem mogen halen.*

Willaem, grave van Henegouwen etc.
an onsen baeliu van Kenemaerland ende van Vriesland die nu is jof hier na wesen sal, saluyt.
Wi onbieden ju dat ghi te weten doet allen onsen luden van Kenemaerland dat si hare grute halen also vele als hem bedaerf in onser poirte van Haerlaem,
ende dat zi ze el nerghent en halen dan in onser poirte voerseid, want wijt willen, ghedurende toet onsen wedersegghene.
Ghegheven in die Haghe des donresdaghes na Dortiene daghe int jaer ons Heren M CCC ende zestiene.

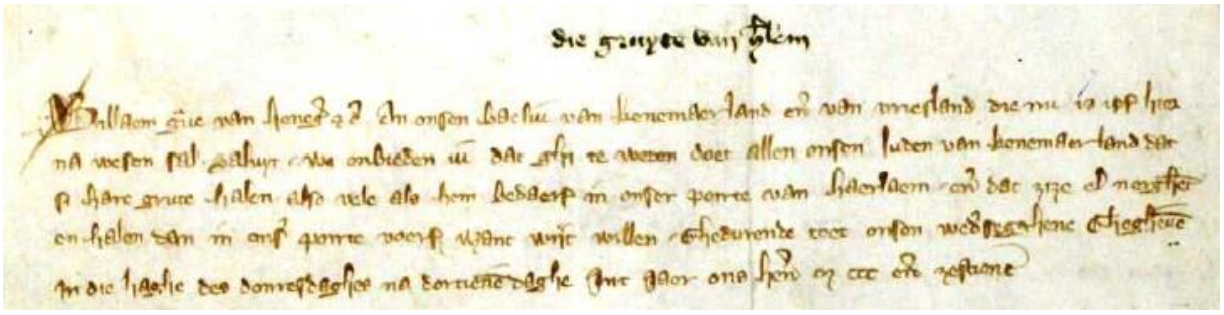

Op de **8ste january 1323** *verzekert deze graaf 'eenige lyftochgoederen' welke de Bruggraag van Leyden aan zijn echtgenote gegeven had en daaronder zit …* die grute also groet, alse hise van ons te liene houd - *en om duidelijk te maken dat de gruit hem, de graaf, eigenlijk nog steedes toebehoord – voegt hij erbij:* welke lyftochte voorseid wi haer verliet *–verleend –* hebben, ende verlien – *verlenen* - na zede ende woonte van onsen lande.

Verpachting van de grute te Dordrecht

Op de **16de mei 1322** *verpacht Graaf Willem III de gruit van* **Dordrecht** *voor de tijd van vier jaar aan* **Jan heer Gillisz. en Gijsbrecht Malegijs***, poorters van Dordrecht, bepaalt de boeten bij overtreding en geeft garanties in geval van onkosten en schade. (* Handvesten der stad Dordrecht)

We geven deze verpachting volledig

Wi Willaem grave van Henegouwen, van Holland etc.
maken cond allen luden dat wi verpacht hebben Janne sheren Gillijs sone ende Ghisebrecht Maleghijs, onsen poirters van Dordrecht,
onse grute tote Dordrecht
in alle den rechte dat se onse voerders grave van Holland hier te voren ghehouden hebben, sonder arghenlist, dat es te wetene in manieren alse hier na ghescreven staet.
1 - Waer dat zake dat yemende brouwede binnen der vrihede van onser poirte van Dordrecht **zonder die grute** diemen ghift in onse gruythuys Tordrecht, die zoude verboren dat bier ende drie pond also dicke – *dikwils* - als hijt dede ende ment op hem proeven mochte.
2 - Waer oec yemant die **grute** brochte binnen der vrihede van Dordrecht, die verboirde tien pond Hollands ende die grute alse dicke – *dikwils* - als hijt dede ende ment op hem proeven mochte.
3 - Voerd waer yemand **die grute makede sonder int gruythuys**, die verboirde tien pond Hollands also dicke als hijt dede ende die grute mede ende ment op hem proeven mochte. *4 – 4* - Voird zalmen van elken hoede gheven tien groete Tornoyse.
5 - Vord so zullen zi gheven zulke grute alsmen toet desen daghe ghegheven hevet.
Ende desen pachte ende dese voerseyde grute zullen zi houden te pachte van des zonnendaghes na ons Vrouwendach te half oeste die naist coemt, **vier jaer** dair na volghende elcs jaers omme twie hondert ende viertich pond Hollands;
ende van desen pachte voerseyd zullen si ons betalen tgheld van den eersten jare tote onser Vrouwendaghe ter lichtmisse, ende also van jare te jare tonser Vrouwendaghe ter lichtmisse also vele ghelts voerseid tote dier tijd dat die pacht van den voerseyden jare uyt es.
Ende hier bi zullen wi hem doen leveren **onse gruythuys ende die alamen** die ten gruythuse horen zonder horen coste;
ende so wat dat si dair an leyden ende dat huys ende die alamen niet omberen en mochten, die zouden wi hem doen of corten van horen pachte, ende dat te versiene ende te levren bi onsen **baliu ende rentemeyster van Zuytholland** na dien dats behoeven zal.
Voerd waer dat zake dat binnen deser tijd enich ghemene oirloch woirde jof datmen also vele brouwede **aels** binnen onser poirte van Dordrecht, waer bi dat sier te zere mede gheaechtert′ waren ende an verliesen souden, dat zouden wi zelve versien alse redelike ware.
Ende ombieden ende bevelen narenstelike onsen baliu van Zuytholland, scoute, scepenen ende Raed van onser voerseyder poirten dat si onse gruyte voerseid houden ende doen houden in alsulken rechte ende op zulke boete alse hier voren ghescreven staet.

In oirkonde desen brieve etc. Ghegheven Tordrecht des zonnendaghes na half meye int jaer ons Heren M CCC twie ende twintich.
Rond deze periode worden de keuren van de grute opgeschreven in Dordrecht. Dit houdt niet in dat de tekst rond die tijd ook is opgesteld; hij kan van vroegere datum zijn.
Dit sijn **die koren** – *keuren* - **van grute** gheleyt in Dordrecht bi den rechter, scepen ende Raet.
In den eersten so en zal en gheen man **gheen bier** tappen binnen Dordrecht dan alsulc bier als **binnen Dordrecht ghebrouwen es**, et **bier van der zee** ende **Duysburch bier**, op die bote – *boete* - van III lb. – *3 pond* - ende dat bier verloren, ende daer of zal hebben die rechter die enen helfte ende die gruter dander helfte.
Item so wat man die bier brouwet binnen Dordrecht, die zal gheven van elken hoede mouts dat hi verbrouwet XVI d. Hollands ende sijn mout dat dair toe behoirt, ende dair binnen zal hem **die gruter sijn gruyt** gheven als hi tote noch ghedaen hevet. Ende waert dats hem die gruter niet gheloven en wilde hi ne hadde meer ghebrouwen dan hi hem anebrochte, dat soude die gruter up hem houden met sinen ede; ende ware dat hi den brouwer ende sinen meester knape dair of ontrumen wilde met haren eeden, ende ware dat si bede niet zueren ende wilden, daer hadde die gruter sijn recht vervolghet.
Item so wat man **die ael** brouwet binnen Dordrecht, die zal gheven van elken hoede dat hi verbrouwet VIII d. Hollands up alsulc recht van eden als op den biere voirscreven es.
Item waer dat iemand binnen Dordrecht **bier of ael** brouwede ende sijn recht daer of niet en ghave noch en dede als voirscreven es, ende hem die gruter daer of becroende: ende die brouwer die daer of verwonnen worde biden gruter die verboirde X lb. – *10 pond* - ende dat zelve bier.
Op de 14de september 1324 verpacht de graaf zijn 'gruite, 't gruithuis' en vaten te **Dordrecht** *voor drie jaren aan die stad. Blijkbaar hebben de vorige pachters hun termijn niet uitgedaan.*

De Graaf verpacht zyne gruite, 't gruithuis en vaten te Dordrecht voor drie jaren aan die ſtad.

Den 14. *September* 1324.

Wi Willem, Grave van Henegouwe, enz. maken cond, enz. dat wi onſer liever ende ghetrouwer ſtede van Dordrecht te pacht ghegheven hebben onſe grute van Dordrecht van Bamiſſe naiſt comende drie jaer daer na durende, elcs jaers om drie ende dertich pond groter Coninx tornoys, te betalen alle jare tote onſer Vrouwe lichtmiſſe, ende hier binnen zullen zi hebben ende beſighen deſen termyn voirſz. onſe gruythuys, ende die vate, die daer toe behoren, mar zi zullen die Hofſtede hure van den huſe ghelden voirnomd, ende zi zullen dat gruythuys, ende die vate voirſz. alſo ghoet op leveren, als ſi ſe ontfaen, ſi en arghen van ouden ſonder arghenliſt.

Voirt, ſo en zalmen ghene grute maken binnen Zuytholland anders, dan daer van rechte die Gruytſteden legghen, ende dair van ons of verlient ſien.

Voirt, ſo wat kueren onſe ſtede voirſz. op die gruet maket binnen deſen termine voirſcreven, ende weſeliken ſien, die zullen wi gheſtade houden, behouden ons onſer heerlichede, ende ons rechts van onſer grute, ende men ſal die grute maken, ende gheven in alzulker manieren, als zi voirmaels ghegheven es.

In oirconde, enz. Ghegheven in die Haghe, des Vriedaghes voir Zinte Lambrechts daghe, in 't jaer ons Heren M. CCC. XXIIII.

Per Dominum perſonaliter, Mathiam Renghers zone, Willelmum Camerarium, & alios.

Perkament Regiſter van de Charterkamer van Holland, E. L. 24. pag. 31. verſo.

De samensteller van dit keurenboek, **meester Pieter Hendrik van de Wal** voegt bij deze keuren vande grute de volgende 'aanmerkingen' bij. Hij schrijft dit rond 1790.

Het is bij de taal-en oudheidkenners in verschil, wat men eigenlijk door **Gruit of Grute** te verstaan hebbe. Om mij niet op te houden met de bezondere gevoelens, zeggen wij alleen, dat

de gedagten van den **Heer van Rhijn** ons toeschijnen naast aan de waarheid te koomen. Dezelven loopen hoofdzakelijk hier op uit, **dat Gruit niet anders geweest zij, dan een soort van gist,** die men gebruikte om het bier aan het gisten of fermenteren te maken. Van welke gedagten de doorgeleerde Spelman mede niet vreemd was, houdende hij zulks voor een zeker plantgewas of kruid, 't welk de brouwers in het bier mengden.
De aloude bieren, waar in van Gruit en Gruitgeld gesproken wordt, begunstigen, ten hoogsten, dat gevoelen.
In een stuk van het jaar 988, wordt het uitdrukkelijk genaamd 'negotium generale fermentte cerevisia quod vulgo GRUTT nuncupatur. In een ander stuk van den elfden mei des jaar 1338 'Jus fermentandi'.
En zulks te meer bevestigt, in eenen Latijnschen brief van het jaar 1046 wordt de gruiter beschreven als een persoon, welke de stof toebereidde, waar door men de bieren aan het rijzen of gisten hielp – want dus staat er: Denavit eidem ecclesia et fratribus inibi Deo servientibus Scrutum (lees grutum) ejusdem oppidi, boc est portstatem ponere & deponere illum, qui materiam faceret, unde levarentur crevisia.

En daar voegt hij bij:
In de vroegste tijden pleeg men zig alleen van Gruit te bedienen, dog naderhand heeft men daar toe ook hop of hoppe, een plant, die bij een ieder bekend is, gaan gebruiken.
Dit benadeelde in den beginne merkelijk de inkomsten van het Gruitgeld, dog gaf te gelijk aanleiding tot den vordering van het Hoppengeld, 't welk van 's graven wege, even als het gruitgeld ontfangen werd.
De heer **Wagenaar** heeft derhalve misgetast wanneer hij door Gruit, de mout, daar het bier van gebrouwen wordt, verstaat. Zijne meening wordt ook ten duidelijksten wedersproken, niet alleen door deze keuren, waar in gruit en Mout, als verschillende zaken, van elkanderen worden onderscheiden, maar ook door de hier onder aangetoogde handvesten, welken tusschen **Gruit en Hoppe**, **als plantgewassen** van eenerlei aart, waar mede men gewoon was het bier te gruiten, zeer weinig onderscheids maken.
En daar breit Vande Wal een eigenaardige conclusie aan:
Ael – verstaat daar door hoppenbier, uitwijzens de oude stadskeuren, welke dus luiden: Item so wie binnen Dordrecht **hoppenbier of ale** brouwen wil die sal brouwen int gruithuis van elken hoede mouts, dat hi verbrout viij ponden hollants.
En daarbij verwijst hij naar Miss. privilegien en keuren, gequet. B. Fol. 26 verso.
Zijn conclusie dat ale gelijk zou zijn aan hopbier, kan ik niet volgen. Eerder is er hier bedoeld of je ale of bier – dus het één of het ander brouwt en niet dat ale gelijk zou zijn aan bier.
Met zijn conclusie dat 'grute' gist is, komt hij overeen met de heer **Reinier Boitet** *– in 1729 – in '***De beschrijving van de stad Delft'.** *Anderzijds neemt hij automatisch aan dat zowel grute als hop 'gistingsmiddelen' zijn, wat voor hop en andere planten, waarmee hij dan de gagel zou bedoelen, zeker het geval niet is.*
Uit de voorgaandde akten lijkt het dat voor **Pieter Hendrik van de Wal** *het 'gruut' een* ***'plantaardige materie'*** *was die het gistproces op gang zette, gemaakt werd in het 'gruuthuis' van Dordrecht en waarbij alle brouwers, zowel deze die ale als bier brouwden, verplicht waren hun gruut aldaar te halen.*
Dat men daarbij stelt dat er geen 'vreemde' gruut in de stad mag terechtkomen, is dan zeker logisch, net als het feit dat men hiervoor een boete kan krijgen.
De graaf beschermt zijn rechten.

Persoonlijk heb ik de indruk dat ***een 'gruithuis'*** *eigenlijk een* **banmouterij** *is.*
*In sommige heerlijkheden bestonden immers '****banbrouwerijen'*** *– bijvoorbeeld in Wemmel & Gooik – waar men nu nog spreekt over de Cam en de Oude Cam of in Budingen.*

Daarbij waren de bewoners van de heerlijkheid verplicht om aldaar hun bier te gaan brouwen.

Een dergelijke banbrouwerij was gewoon de toespassing van het feodale recht van de heer – van zijn afforage en calmagerecht.
Het gruuthuis van Elburg
Marco Daeene schrijft in zijn boek 'Bier in Nederland – een biografie' dat 'het gruut kopen en gruitrecht betalen gebeurde in een openbaar instituut, het gruithuis gneoemd. Daar 'woonden' de ontvangers van de gruitpachters die bepaalden hoeveel gruit een brouw(st)er nodig had. … Vervolgens gebeurde er in het gruithuis een en ander met dat gruit…
In de schaarse documenten rond gruithuizen is sprake van een rosmolen. Een zogenaamd gruetpeert hield die molen draaiende 'als men 't kruet stiet', dus om de gruitkruiden te malen.
Daarbij haalt hij dan de befaamde gevelsteen uit Maastricht aan.
Als we deze hiernaast goed bekijken, zien we eigenlijk alleen maar een normale rosmolen.
Dergelijke molens werden nast water- en windmolens gebruikt voor alle maalwerk.
In het gruithuis te Elburg, heeft men verder sporen terug gevonden dat dit ook als brouwerij gebruikt werd.

Vandaar dat ik denk ook te mogen veronderstellen dat alle 'banbrouwerijen' ook 'ban-gruithuisen' zullen geweest zijn.
Dat men aldaar ook de beschikking kreeg over 'biergist' om de gisting van zijn eigen bier op gang te brengen, lijkt mij dan wel heel logisch.
En dan komen we weer bij de conclusie dat 'gruut' eigenlijk wel 'mout' is, maar dan aangevuld met het nodige aan 'gist' en misschien ook wel aan 'kruiden' om effectief bier te kunnen gaan brouwen. Het gruithuis als verplichte service aan de kleine privébrouwer en ook wel aan de grotere brouwers, die hun bier op de markt gaan brengen.

Hertog Jan de Eerste van Brabant en Limburg -

Deze hertog is de geschiedenis ingegaan als een promotor van het goede hopbier.
Jan (°1252 – 1294) was de zoon van Hendrik III en Aleidis van Bourgondië. Toen zijn vader in 1261 stierf besloot zijn moeder Aleidis dat niet de oudste 'zwakzinnige' zoon Hendrik IV de opvolger zou zijn, maar wel onze Jan. Op 15-jarige leeftijd werd hij officieel als hertog uitgeroepen. Drie jaar later in 1270, kocht hij Margaretha, de dochter van de Franse koning Louis IX, als zijn vrouw. Zij overleed reeds één jaar later in het kraambed zonder nakomelingen achter te laten. In 1273 hertrouwde Jan met Margaretha van Vlaanderen de dochter van Guy (of Gwij). Jan, de poëtische dichter en woeste tournooi-ridder, had echter vooral grote liefdes buiten zijn echtelijk bed.
Janneke Pijlijser (1253-1297), een eenvoudige boerendochter met een hoog charmegehalte, bracht hem lijfelijk inspiratie aan voor zijn gedichten. Van zijn vrijage met een andere geliefde ***Frederique,*** *was nagenoeg niemand op de hoogte. Zij was de dochter van de Bourgondische* ***bierbrouwer*** **Pierre Robulait** *die na de dood van zijn vrouw werd benoemd tot brouwmeester aan het hof. Zijn dochter Frederique kreeg werk in de keuken en in Jans bed. Blijkbaar stimuleerde zij zijn dorst en zijn liefde voor het bier. Dat bier zou reeds* ***gehopt*** *bier geweest zijn. Misschien dacht onze brouwer wel dat Hildegard von Bingen gelijkt had en dat hop de testikels zou doen verschrompelen.*
Misschien kwam het gebruik van hop in het bier, neer op een poging tot wraak van een ongeruste vader die zijn al te lieftallige dochter probeerde te beschermen tegen de vleselijke begeerten van zijn werkgever?

Wat er ook van zij, Jan I, ging – voor de geschiedenis in als Jan Primus of dus Jan de eerste – wat volgens sommigen verbasterd werd tot Cambrinus. Dat onze Jan een liefhebber was van het gerstenat en van het vrouwelijk schoon zal wel waar geweest zijn maar dat hij ook de uitvinder was van de kunst van het brouwen, klopt zeker niet.
In de tweede helft van de 13de eeuw was het hopbier in Brabant niet bekend. Pas rond 1365 zou hier voor het eerst hopbier gebrouwen worden. Er is dus geen enkele reden om van Jan Primus – Gambrinus – te maken.
Maar dat neemt niet weg dat het voorstellen van Jan Primus als Gambrinus een goede reclamestunt voor het Brabants bier bleek te zijn.

1307 - De keuren van Yper over het bier -

*In het 'bulletin de la commission royale d'histoire verscheen in 1930 een artikel onder de titel van '***Les keures inédites du plus ancien livre de keures d'Ypres**' , *geschreven door* **Jos De Smet.** *Jos schrijft dat, gezien de brand in het stadsarchief te Ieper, ook de oude keuren verloren zijn gegaan, maar dat hij dank zij het werk van Hosdey en Lambin toch tot een aantal belangrijke resultaten gekomen was.*
De keuren van het bier bevonden zich oorspronkelijk op de folio's 77 en 78 en zij dateren van het einde van de 13de eeuw of begin van de 14de eeuw.
De taal is oud Frans. We geven hier eerst deze keuren integraal. We proberen een hertaling te geven.

Che sont les keures de goudale et de chiervoise
Dit zijn de keuren van de goudale en het bier

1 – Nus ne portche ne fache porter **hooft keitel** à Ypre, ne le faiche faire, ne le metche en chiervoise, ne en goudale, sour 3 livres et le hooft keitel pierdut.
Niemand wordt dus toegelaten om de 'hooft keitel' naar Ieper te brengen, of omdat te laten doen, niet om cervoise of om goudale te maken, op een boete van 3 ponden en de 'hooft keitel wordt aangeslagen.

'Hooft keitel' kan waarschijnlijk wel gelezen worden als 'hoofd katheil'. De Bo stelt dat dat 'hoofd katheil' enerzijds het successierecht is maar anderzijds het 'erven' is van een eigendom. In deze context betekent het dan dat men geen eigendom te Ieper mag brengen om bier of goudale te maken. Het is dus een andere manier om te zeggen dat men geen brouwerij mag starten te Ieper zonder wettelijke toelating. Men moest immer toch ook de heerlijke rechten betalen.

2 – Item, nus ne fache **ciervoise,** ne **goudale** plus chier ke un denier, sour 3 liv. se ce ne soit en le franke feeste d'Ypre, ou en le Tempel Maerct.
Niemand mag cervoise maken, noch goudale, duurder dan 1 denier, op een boete van 3 pond tenzij op de vrije jaarmarkt en op de Tempelmarkt.
3 – Item, il est ordeneit par eschevins, ke nus **ne mèche main au miel, ne au goute**, se che ne soit par celui, qui sera à chou establis par eschevins, sour 10 liv.
Item is er geordonneerd door de schepenen, dat niemand met de hand honing, noch 'goute' – alleszins te lezen als 'goete' - in de ton brengt – dan degene die daarvoor aangesteld werd door de schepenen, op een boete van 10 pond.
'Mecher' wordt inde 'Dictionnaire de l'Académie françoise' uit het jaar 1762 nog omschreven als een term van een wijnhandelaar – waarbij hij in de ton de rook van brandende zwavel brengt. 'Mecher' kunnen we dus hier waarschijnlijk zien als in de ton brengen.
4 – Et ke nus ne miel ne 'goute' en tonniaus venant, ne metche en maison, si che ne soit chelui ki sera establi par eschevins, sour le meisme fourfait.
En dat niemand tonnen waarin honing of 'goute' gedaan werd, naar zijn huis draagt, dan degenen die daarvoor door de schepenen aangesteld werd, op een zelfde boete.

We staan hier voor de vraag wat 'goute' is. We vinden dit 'goute' dus terug in goudale. Blijkbaar werd er in de cervoise 'miel' of honing gedaan en werd er in de goudale, 'goute' gedaan. ***Maar wat is 'goute'?***

Een middeleeuws hoekje te Ieper in latere tijden.

Als we in het Woordenboek van de Nederlandse Taal gaan kijken vinden we de voglende omschrijving: onbekend. Herkomst onbekend. Niet in *Mnl. W.* Sinds lang verouderd Bargoens woord voor 'Lichte vrouw' . *Hoewel men stelt dat 'goute' niet in het middeleeuws woordenboek staat vinden we dit dus wel in het Ieperse in 1307. Het werkwoord 'gouteren' vinden we echter wel terug in het WNT. Men stelt daar dat het afkomstig is van het Franse 'goûter' of 'smaken' en het wordt dan ook verder gedefinieerd als 'waarderen', wat men in de middeleeuwen 'warranderen' noemde.*
Wij kennen het nog best in het woord 'gedegouteerd'.
Dat men in het cervoisebier honing doet in de middeleeuwen, in een periode dat men geen 'suiker' kende, lijkt mij normaal. Daarmee zal men niet alleen het bier zoeter gekregen hebben, maar zal ook het alcoholgehalte gestegen zijn.
Het woord 'cervoise' is etymologisch afkomstig van 'curmi' wat zoveel betekent als 'gisten' – curmi is dan gegiste drank, wat blijkbaar geleid heeft tot het woord cervoise.
De 'Goute' – dat we misschien wel mogen vertalen als 'smaakmaker' is het geheime ingrediënt van de 'goud'ale, want wat het is kunnen we met deze beperkte gegevens onmogelijk uitmaken. Zou er hop in gezeten hebben?

5 – Et tout le miel et le goute ke il ont, le doingnent sus escrit, sour le meisme fourfait;
En alle honing en smaakmaker dat men gebruikt, dient men op voorschrift te krijgen, op een zelfde boete.

6 – Item, nus ne metsche en chiervoise ne en goudale, gaghel, genièvre, baie, ne en **grute,** sour 10 liv.
Item, mag er in het bier of in de goudale geen gagel, jeneverbessen of andere bessen, gedaan worden, als ook niet in het gruut, op een boete van 10 pond.
Om de zaak nog wat ingewikkelder te maken noemt men opeens hier naast de 'cerovise' en de 'goudale', ook nog eens het 'gruutbier'. 'Gout' kan dus geen synoniem zijn van 'gruut'.
En in Ieper mocht men dus geen'gagel' in het bier, noch in de gruut doen.

7 – Item, nus ne venge **goudale d'Engletière** plus chier ke 4 deniers le lot, sour 3 Livres
Item dat men Engelse goudale niet duurder mag verkopen dan 4 deniers het 'lot'. Daarmee zal men een bepaalde drankinhoud bedeeld hebben – waarschijnlijk een kan.
De Ieperse goudale is dus nog iets anders dan de Engelse Goudale die effectief wel uit Engeland zal gekomen zijn.

8 – Et nus ne mellie avec autre buevrage, sour le meisme fourfait.
Men mocht het bier niet mengelen met andere drank, op de zelfde boete.

9 – Nus ki fait goudale de un denier, ne fache ciervoirse de **mailge,** sour 3 livres.

Diegene die goudale van 1 denier brouwde, mocht geen cervoise 'de mailge' brouwen, op een boete van 3 ponden. 'Mailge' is het Frans voor malie of ook wel de helft van een penning. In het middeleeuwse muntstelsel was een pond onderverdeeld in 20 schellingen en iedere schelling bedroeg 12 penningen of deniers. Een cervoisebiertje kostte dus de helft van een Iepers goudalebiertje of een halve denier.

10 – Et nus ki fait ciervoise de mailge, ne fache goudale de un denier, ausi sour 3 livres.
En diegene die cervoise brouwt mag dan geen goudale van één denier brouwen op een boete van 3 pond.
11 – Item-, nus ne venge en une maison chiervoise de 2 deniers et de un denier ensamble, sour 60 schellingen
Tevens mag men in hetzelfde huis geen cervoise van 2 deniers verkopen, samen met cervoise van 1 denier, op een boete van 60 schellingen.
Men kende dus blijkbaar drie 'cervoises' – deze van 2, van 1 en van een halve deniers.

12 – Il est ordeneit ke on vendera dès ore en avant le goudale un paresis le lot.
Er is geordonneerd dat men dan ook de goudale zal verkopen aan 1 parisis de kan.

13 – Item, ciervoise ke on apiele **brix bier**, un paresis le lot.
Ook cervoisebier dat men brixbier noemt, één parisis de kan.
14 – Et qui veut faire ciervoise de mailge, bien le puet faire et donner pour une mailge le lot.
En degene die cervoisebier van een halve denier wenst te maken, mag deze maken en verkopen aan een ahlve dneier de kan.

15 – Item, il est ordeneit que nus brassèes de chiervoise, ne de goudale, qui soit manans dedens les banlieuwes d'Ypres ne venge chiercoise ne goudale à homme ne à femme ki teingnent pisttaverne, plus ke trois los dedens un jour, et que chou soit pur eaux et pour leur maisniesuser, sour paine de 60 schellingen.
Item is er geordonneerd dat geen brouwsels van cervoise, noch van goudale, die gebrouwen werden door de inwoners van de wijken te Ieper, geen cervoise, noch goudale mogen verkopen aan de mannen, noch aan de vrouwen, die taverne houden, meer dan drie 'los' of 'kannen' per dag, dan het bier dat ze voor zichzelf en voor hun huisgezin gebruiken. En dit op een boete van 60 schellingen.

16 – Kuere est faite de nouviel par le seignour et eschevins, ke nus ne soit si hardis, ne homme ne femme, qui tienent taivernes de vin, ne medeblandere, ne brassères de cheirvoise manans dedens les 4 ruissos de le vile, ke il laissent vendre pain dedens leur tavernes, ne dedens leurs maisons par nul engien, sour une amende de 60 schellingen et de chou porra li sires plaidier troix fliesen l'an.
Fait en l'an M. CCC et XII le jour avont Thomas apries le jour de noël.
Deze keure werd vernieuwd door de heer en de schepenen, dat niemand zo stout mag zijn, noch man, noch vrouw, die wijntaverne houden, noch mede - verkoper, noch bierbrouwer, inwoner van één van de vier wijken van deze stad, dat zij geen brood in hun taverne, noch in hun huis, mogen verkopen – op een boete van 60 schellingen ….

17 – Il est cryet ke des ore en avant, on vendera **le mies** 4 paresis le lot, et nient plus.
Er is verder uitgeroepen dat de 'mies' verkocht zal worden aan 4 parisis de kan en niet meer. We hebben de etymologische uitleg gevonden dat mies het zelfde zou kunnen betekenen als 'miethe' wat dan een geldstukje is. Dat kan dan echter niet kloppen met die 4 parisis dat deze 'mies' kost.
We vinden later binnen de bierliteratuur nog de 'mueselaer' – dus misschien is 'mies' wel een synoniem van 'mues' of meus. We kennen ook nog de 'meuzel' in het Poperingse. Wanneer we in het Van Dale etymologisch woordenboek van P.A.F. van Veen en N. van der Sijs (1997), gaan kijken, dan vinden we dat meuzel aldaar een 'haverzak' voor paarden betekent.
'Het Ieperse Mies zou dan hier staan voor het ordinaire haverbier. Marco Daane , schrijft in zijn boek 'Bier in Nederland – een biografie' dat 'meuselaer' of 'meuseler', behoorde tot een groep lichte bieren die werden verkocht als oogst- of hooibier voor landarbeiders. Het brouwen daarvan was dus altijd het werk van boeren en vooral boerinnen geweest.
We kunnen natuurlijk de lezing van het woord niet meer nagaan, de keuren zijn in de brand van Ieper met de eerste wereldoorlog gebleven, maar het zou mij niet verwonderen dat er eigenlijk 'meus' gestaan heeft en niet 'mies' en dat we hier dus kunnen spreken van haverbier.

Een rechthoekige aanlegplaats of haven uitgebouwd op de Ieperlee te dateren. tussen 1190 en 1260.[1]

18 – Item, **leukin,** 6 paresis le lot.
Item 'leukin' aan 6 parisis de kan.
M. Philippa schrijft in zijn 'Etymologisch woordenboek van het Nederlands dat men op grond van de verwante Germaanse woorden aanneemt dat dit oorspronkelijk zoveel betekende als 'lauw' of dus half warm. Zou het 'leukin' of leukenbier dan lauw bier geweest zijn, wat best zou kunnen, er zijn nog meerdere sporen van lauw bier te vinden in de bierliteratuur.
19 – Item, **ghyl,** 2 paresis le lot.
Item 'ghyl' aan 2 parisis de kan.
Een geilkuip of gijlkuip is een vat waarin de hoofdgisting plaatsvindt. 'Geil' of 'ghyl' betekent dus ook gist. We nemen dus aan dat gist 2 parisis de kan mocht kosten.
Al bij al een leerrijke excursie door het Ieperse verleden.

---

[1] *De ' houten eeuw' van een Vlaamse stad. Archeologisch en dendrochronologisch onderzoek in Ieper*

Nummer 200B **Doos Gazette** **maart 2019**

guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Pronkt een pauw ooit met andermans veren?
’t Zal hem de deemoed leren

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

‘t Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van ’t Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **‘DiMPop’** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe’ kreeg 2 artikels bij en loopt nu tot 1316.*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1315

De vier molens van de abt: twee windmolens en twee watermolens; waar stonden ze?

Jaar 1316

De lakennijverheid was druk, druk, druk, ... vier wevertjes souden ter botermarkt gaan ...
Komen de Kerels van Vlaanderen weer samen?
Gingen de Poperingenaars meevechten met Zannekin?
Waar is de man gesneuveld?

ORDE VAN DEN PRINCE
WIE ERFT GOED
GEWESTDAG
GEWEST WEST-VLAANDEREN

ZATERDAG 4 MEI 2019 . POPERINGE

De Gewestvoorzitter en de leden van de afdeling Westhoek nodigen u graag uit op onze gewestdag omtrent erfgoed in en rond Kasteel De Lovie, Krombeekseweg 82, 8970 Poperinge.

Programma

13u00: Ontvangst in het kasteel van De Lovie
13u45: Welkomstwoord
14u00: Start Keuze-activiteiten

1 Folies binnen De Lovie
Rondleiding in het kasteel en het domein met restauratieprojecten van de Drogenbroodberg, de grot, de ijskelder en de barak van de Eerste Wereldoorlog

2 K 4
Rondleiding van het Kasteel, de Kapel, de ijsKelder en het Kunstenatelier voor de minder fervente stappers

3 't Couthof
Rondleiding op het domein van Henri d'Udequem d'Acoz met diverse erfgoedprojecten. Een flinke wandeling van 4 km.

4 't Neerhof
Rondleiding van de gerestaureerde hoppeast, ovenhuis en herenhoeve. Vervoer per bus

5 De Sint-Sixtusabdij
Bezoek aan de door architecten bOb Van Reeth en Guido Vanoppenolle tot bibliotheek en refter omgebouwde kapel van de monniken en aan het claustrum. Vervoer per bus

17u00: – Muzikaal intermezzo gebracht door Il Sogno in het Trefhuis
- Verwelkoming door voorzitter Jean Verstraete burgemeester en provincieraadsvoorzitter Christof Dejaegher en gewestvoorzitter Jan Vandromme
- Lezing door Mevr. Anne Malliet, projectverantwoordelijke van de Vlaamse bouwmeester
- Muzikaal Intermezzo
- Voorstelling van het restauratiedossier van het kasteel van De Lovie door Patrick Deferme, directeur van De Lovie
– voorstelling NT&C-project van het gewest door Josette Van Hooydonck

18u15: Receptie
19u15: Brueghelmaaltijd in het kasteel
Enkel na inschrijving
21u30: Het onvermijdelijke einde van de dag

Inschrijven

Namiddagprogramma:
Leden van OvdP en partners: gratis
Niet-leden: 20 €

U kan zich inschrijven via **www.ovdp-westhoek.be** of door te mailen, liefst voor 4 en uiterlijk voor 15 april, naar **gewestdag@ovdp-westhoek.be** met vermelding van:

- Uw naam en die van uw deelnemende partner
- Uw afdeling (voor de leden)
- Drie keuzes van middagactiviteit in prioritaire volgorde en ook de keuzes van Uw partner
- Uw eventuele aanwezigheid op het diner bevestigd door het vooraf betalen van **25 €/ persoon** op rekening **BE75 0016 5107 1251** van Orde vd Prince/Westhoek

www.ovdp-westhoek.be

Website De Lovie

Website 't Neerhof vzw

Website Sint-Sixtus Abdij

Website In De Vrede

Routebeschrijving Domein De Lovie

Poperinge verbeeldt!

Klaar voor de carnavalstoet!

De Welpen en Jongverkenners voor het verdwenen Scoutslokaal in de Valkestraat op zondag 9 maart 1975. We herkennen: 1. Frank Maekelberg, 2. x x, 3. Bart Allemeersch, 4. Steven Orbie, 5. x x, 6. Lieven Ryckbosch, 7. x x, 8. Peter Denut, 9. Bart Ferrand, 10 x x, 11. Rudi Lauwers, 12. Didier Delboo, 13-16. x x, 17. Peter Maekelbergh, 18.Christian Denut, 19. Bart Quaghebeur, 20. x x, 21. Carine De Backer, 22.Karien Hauspie, 23. Dominique Verack, 24. John Orbie, 25. Stefaan Kaesteker, 26. Christine Hauspie, 27. Brigitte Degryse, 28. x x, 29. Vincent Van Walleghem, 30. Veronique Ferrand, 31. Joost Lecompte, 32-34. x x, 35. Stefaan Bordeyne 36-39. x x, 40. Bert Naessens

Herken jij de andere deelnemers? Stuur dan een mailtje naar luc.ferrand@telenet.be zodat hij de namen kan aanvullen op www.westhoekverbeeldt.be

THE LATIN WORKS OF TWO POETS FROM POPERINGE

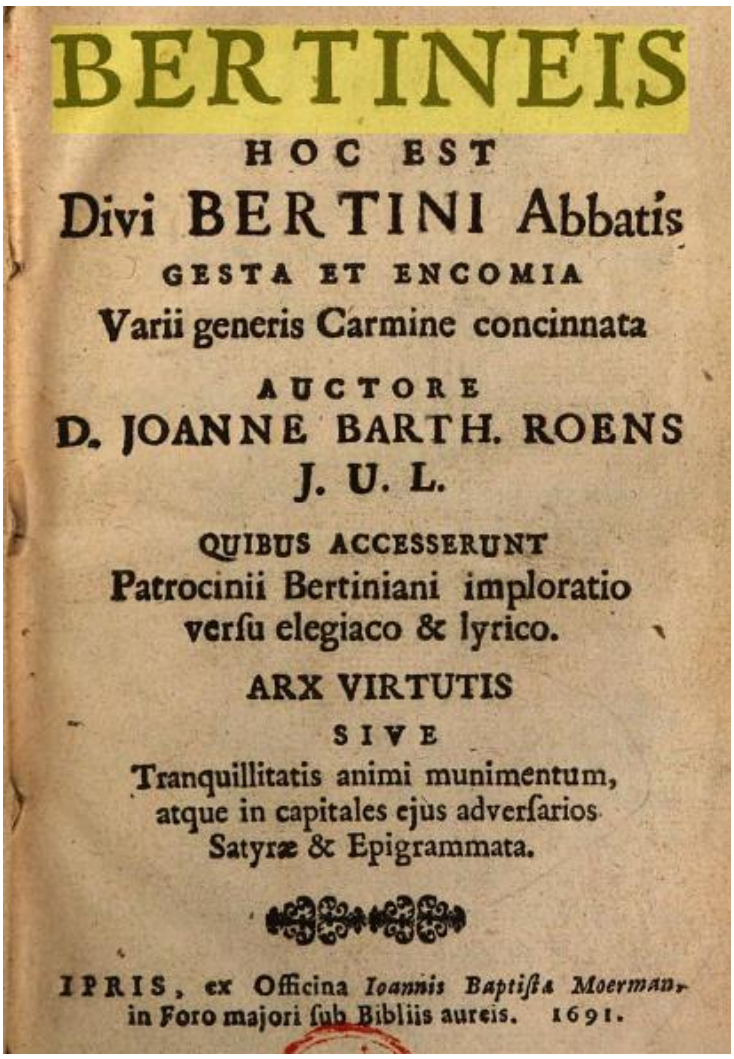

BERTINEIS

HOC EST

Divi BERTINI Abbatis

GESTA ET ENCOMIA

Varii generis Carmine concinnata

AUCTORE

D. JOANNE BARTH. ROENS

J. U. L.

QUIBUS ACCESSERUNT

Patrocinii Bertiniani imploratio

verſu elegiaco & lyrico.

ARX VIRTUTIS

SIVE

Tranquillitatis animi munimentum,

atque in capitales ejus adverſarios

Satyræ & Epigrammata.

IPRIS, ex Officina *Ioannis Baptiſtæ Moerman*,

in Foro majori ſub Bibliis aureis. 1691.

Tegenwoordig vinden we meer en meer oude boeken op internet terug. Diegenen die 'Google Books' kennen, weten waarover ik spreek.
En zo vond ik ook de 'Bertineis' terug van de Poperingse Latijnse dichter Jan Barthelomeus Roens – die ook verschillende keren schepen was te Poperinge.

Het boek is terug te vinden onder de volgende URL.

https://books.google.be/books?id=gLoTAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=bertineis&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwje466wnsXgAhWGC-wKHWVRDO0Q6AEIKjAA#v=onepage&q=bertineis&f=false

Aangezien ik totaal Latijn onkundig ben, stuurde ik een mailtje aan Tom Deneire – Poperingenaar - die in het verleden voor mij ook al één en ander Poperings Latijn uitlegde.

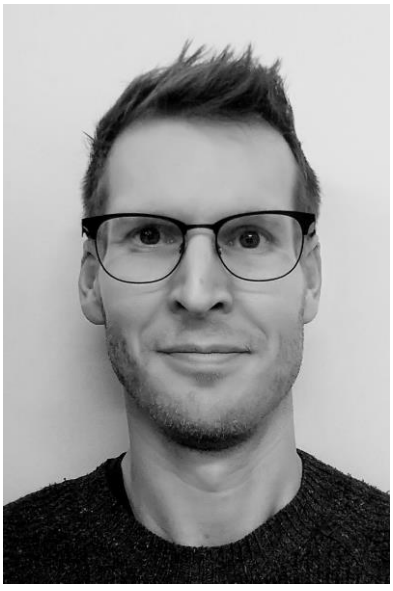

Hij kon mij meteen helpen, want hij had in het verleden onder andere over dit boek reeds een artikel geschreven.
We geven het hier weer – het is weliswaar in het Engels geschreven, maar erg interessant.

THE LATIN WORKS OF TWO POETS FROM POPERINGE:JOANNES BARTHOLOMEUS ROENS AND PETRUS WENIS[1]

Tom Deneire

1. Suum quisque

[1] 1 I extend my warmest thanks to my grandmother Denise Bonduelle and father Bertin Deneire (both *Poperingani pur sang*) for their kind help and advice.

In a canonical article on Neo-Latin studies, published in 1985 in the Dutch journal *Lampas*, Jozef IJsewijn pertinently remarked that the discipline envelopes a staggering number and great variety of authors. And moreover, he continues, the reasons for deciding to study one or another Neo-Latin author are equally numerous and diverse. For, not only the authors' importance for European cultural studies is taken into consideration, but also the keen interest local historians and amateurs of old literature might take in them.[2]
Conversely, this explains why many Neo-Latinists have indulged, as it were, in the study of their humanist townsmen and the edition of their works. Professor Gilbert Tournoy is by no means an exception to this rule. Being a native of Jabbeke, a town in the West-Flemish district of Bruges, he has since long taken an outspoken interest in humanists of the region. Not only did he publish profusely on Juan Luis Vives (1492-1540), who resided a large part of his life in the Venice of the North, but he also supervised many MA theses concerning Humanism in the West of Flanders.[3]

One of these consists in the extremely interesting work of the twin brothers Sander and Thomas Kemseke, who in 2002 drafted an overview of some 400 humanists from the West and South of Flanders,[4] a previously uncharted area that is traditionally eclipsed in scholarly literature by other centres of learning such as Antwerp, Brabant (Leuven) or Holland (Leiden).[5] But for all their efforts, a more elaborate study of Flemish Humanism (comprising roughly the former County of Flanders)[6], is still a pressing desideratum in the study of Humanism in the Low Countries,[7] as many of its representatives and their works remain unknown.

On this occasion, I would like to present two such figures, who fell just beyond the chronological scope of the brothers Kemseke. Being myself a native of the West-Flemish town of Poperinge and not wishing to break with good scholarly traditions, the reader will not be surprised if both men happen to be *Poperingani* themselves…[8]

2. Renaissance Humanism in Poperinge

---

[2] Jozef IJsewijn, 'Problemen van de Neolatinistiek, met een proeve van lyrische poëzie', *Lampas* 18 (1985), 312-313.

[3] E.g. Demmy Verbeke, *Guilhelmi Lapidani De non timenda morte: editie en commentaar voorafgegaan door een biografie van de auteur* (Leuven: Unpublished MA thesis, 2001) [on Gullielmus Lapidanus of Wervik, Verbeke's home town], or Bruno Pierloot, *Drie Epinicia van Ianus Lernutius over het beleg van Oostende* (Leuven: Unpublished MA thesis, 2005) [on Janus Lernutius of Bruges, Pierloot being born and raised in Oostende].

[4] Sander Kemseke – Thomas Kemseke, *Het humanisme in West- en Zuid-Vlaanderen ca. 1460-ca. 1650: een repertorium*, 2 vols + CD-ROM (Leuven: Unpublished MA thesis – supervisor: G. Tournoy, 2002).

[5] 5 Marcus de Schepper, 'Jacobus Papa Poperingensis, ludimagister ac poeta (fl. saec. XVI ineunte)', in Rudolf De Smet e.a. (eds.), *Studia varia Bruxellensia ad orbem Graeco-Latinum pertinentia in honorem Aloysi Gerlo* (Leuven: Peeters, 1997), pp. 65-77, p. 75 addresses the same issue.

[6] I.e. not only the two current Belgian provinces of West-Flanders and East-Flanders but also a great part of the present-day French Département du Nord (French Flanders), and the southern part of the Dutch province of Zeeland.

[7] See already Kemseke – Kemseke, *Het humanisme in West- en Zuid-Vlaanderen*, p. 10.

[8] As for the eponym of *Poperinge*, both *Poperingensis* and *Poperinganus* were in use. Jacobus Papa, for instance, called himself the former (cf. de Schepper, 'Jacobus Papa Poperingensis', p. 66, n. 7), Roens and Wenis always used the latter (cf. infra).

It is common enough knowledge that the so-called coming of Humanism to the Low Countries[9] has to be dated several decades after its origin in Italy, and no chauvinist *pudeur* should keep one from acknowledging that the coming of Humanism to Poperinge was even later. Having been a rather wealthy community towards the end of the thirteenth century, a bitter rivalry with the neighbouring town of Ypres (Ieper), which vied with Poperinge for the monopoly in the cloth industry,[10] finally culminated in the sack of the city by its neighbours in 1341. All efforts (both legal and *manu militari*) for restoration were hopeless, as Ypres enjoyed (since 1322) the support of a decree issued by the Count of Flanders, and Poperinge went into recess (especially after 1372 which saw the final legal affirmation of the Ypres's monopoly), which continued well into the seventeenth century.

Quite unsuprisingly there was scant opportunity in such an environement for the development of a Poperinge humanist scene,[11] although the town did have a Latin school since 1538.[12] It is telling that a talented figure such as Andreas Baccherius,[13] who was born in Poperinge in 1520, quickly left his native town for Bourges and, later on, Bruges. Other Poperinge born poets Jacobus Mayus († 1575)[14] and Jacobus Papa (1480-1560)[15] also moved away from the town, the latter — probably the best known of Poperinge humanists[16] — even ended up in the arch-enemy's town of Ypres. One of the first humanists to work and live in Poperinge was the so-called 'Nostradamus of the Western Quarter', Nicolaus Bazelius (ca. 1535-?),[17] who came to Poperinge in 1557 and who is mainly known for ominous *prognostica*, such as his *Prognosticon novum, anni huius calamitossimi 1578* (Antwerp: H. Henricius, 1578). Other figures, who again left Poperinge, are Lanceloot Blondeel (1498-1561)[18] or Lodewijk Makeblyde S.J. (1564-1630).[19] Still others remained in the city, at least

---

[9] Coined in Jozef IJsewijn, 'The Coming of Humanism to the Low Countries', in H.A. Oberman and Th. A. Brady (eds.), *Itinerarium Italicum. The Profile of the Italian Renaissance in the Mirror of its European Transformation*, (Leiden, 1975), pp. 193-301.

[10] Cf. Filip Hooghe, *Omme discort dat was van den wullewerke tusscen die van Ypre ende van Poperinghen: een politiek-economisch en sociaal onderzoek naar de conflicten over de lakennijverheid tussen Ieper en zijn hinterland (1280-1373)* (Leuven: Unpublished MA thesis, 2002).

[11] Cp. Germain Schoonaert, 'Intellectueel netwerk in Poperinge in de 16de eeuw', *Aan de Schreve,* 22 (1992), 14-18.

[12] See Germain Schoonaert, 'Onderwijsstructuren te Poperinge in de 16° eeuw, de cleene ende hooghere scoole', *Aan de Schreve*, 14/2 (1984), 4-9.

[13] 'B-1', in Kemseke – Kemseke, *Het humanisme in West- en Zuid-Vlaanderen*, p. 10.

[14] 'M-18', *ibid.*, p. 187.

[15] P-6', *ibid.*, pp. 222-223.

[16] See de Schepper, 'Jacobus Papa Poperingensis', pp. 271265-66.

[17] 'B-16', in Kemseke – Kemseke, *Het humanisme in West- en Zuid-Vlaanderen*, pp. 20-21.

[18] Born in Poperinge, but active in Bruges; on him see e.g. Eva Tahon, *Lanceloot Blondeel: in Brugge*, met een voorwoord door Valentin Vermeersch (Bruges: Stichting Kunstboek, 1988).

[19] Makeblyde, who spent most of his time in Mechelen and Antwerp, did not publish in Latin. He was responsible for the 1609 *catechismus* of the archbishopric of Mechelen: *Catechismus dat is de christeliicke leeringhe ghedeylt in neghen-en-viertich lessen* (Antwerp: J. Trognesius, 1609) and various prayer books.

for a while, such as Paschase de Zouter (fl. ca. 1520),[20] Gislein de Coninck (Regius) (fl. 1573),[21] or, finally, our Joannes Bartholomeus Roens († 1708) and Petrus Wenis (1648-1726).

3. Joannes Bartholomeus Roens († 1708)[22]

A native and loyal inhabitant of Poperinge, Joannes Bartholomeus Roens was a lawyer of the Council of Flanders and chosen alderman of the town on several occasions.[23] He was 'Prinse' of the local Chamber of Rhetoric 'de Roysche Barbaristen' from 1682 until 1708, the year of his death (2 November).[24] His known publications are:

(1) *Beschrijvinge van het mirakel, geschied tot Poperinge den 14 Maerte 1479* (Ypres: Johannes Baptista Moerman, 1688);
(2) *Prolis quatriduanae e tumulo renascentis miraculum unde solemnis supplicatio Poperingana originem ducit* (Ypres: J.B. Moerman, 1688);
(3) *Bertineis hoc est Divi Bertini Abbatis gesta et encomia varii generis carmine concinnata* (…). *Quibus accesserunt Patrocinii Bertiniani imploratio versu elegiaco et lyrico*. *Arx virtutis sive tranquillitatis animi mumimentum, atque in capitales eius adversarios Satyrae et Epigrammata* (Ypres: J.B. Moerman, 1691);
(4) *Phosphorus Iuris ac consuetudinum praesertim flandricarum certis regulis practicorum mentem dirigens atque illustrans* (Ypres: J. De Rave, 1699).[25]

4. Petrus Wenis (1648-1726)[26]

Petrus Wenis was a contemporary and acquaintance[27] of Roens. Born in Poperinge in 1648, he held the priestly office of one of the local

---

[20] 'Z-2', in Kemseke – Kemseke, *Het humanisme in West- en Zuid-Vlaanderen*, pp. 323-324.
[21] Cf. Constant P. Serrure (red.), *Vaderlandsch museum voor Nederduitsche letterkunde, oudheid en geschiedenis. Eerste deel* (Gent: Annoot-Braeckman, 1855), p. 99.712 Tom DENEIRE
[22] Cf. Juliaan Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld van Onze Lieve Vrouw vereerd in Sint Janskerk, te Poperinghe* (Brugge: K. van de Vyvere-Petyt, 1899), pp. 72-73; Maurits De Brie, 'J.B. Roens, begenadigde en apostel van O.-L.-Vrouw van Sint-Jan', *Aan de Schreve*, 9/2 (1979), 34-38 (largely repeating Opdedrinck) and A. Diegerick, in *Biographie Nationale*, 19 (Bruxelles, ///), col. 658-659. On his works, see also Id., *Essai de bibliographie Yproise. Etude sur les imprimeurs Yprois (1547-1834)* (Nieuwkoop: B. De Graaf, 1966), pp. 150-151, 180, 303-304.
[23] De Brie, 'J.B. Roens', pp. 34 and 38, n. 2.
[24] Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld*, pp. 72-73. His death is mentioned in the obituary of the Parochy of Saint Bertin (Poperinge City Archive no. 586/16), cf. De Brie, 'J.B. Roens', pp. 34 and 38, n. 5.
[25] Charles-Louis Carton – Ferdinand Van de Putte, *Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale*, 4 vols. (Bruges: Vandecasteele-Werbrouck, 1843-1849), IV, 192-193 deals mainly with this work which I could not locate: 'L'auteur y donne en vers barbares et avec une mauvaise explication en prose des règles incomplètes sur l'application et l'interprétation des coutumes' (p. 192).
[26] Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld*, pp. 45-47 and Maurits De Brie, 'Pieter Wenis, zanger van O.-L.-Vrouw van St.-Jan', *Aan de Schreve*, 11/1 (1981), 29-32.
[27] De Brie, 'Pieter Wenis', p. 31 mentions various liminary poems by Roens in Wenis's *Gheestelycken Nachtegael.* Conversely, Roens's *Bertineis* and *Prolis quatriduanae…miraculum* contain several *liminaria* by Wenis.Two Poets from Poperinge : J. B. Roens and Petrus Wenis713

parishes until his death at the age of 78 in 1726.[28] His publications are:[29]

(1) *Gheestelycken Nachtegael, door soete Rijmghesanghen verheffende 't groot mirakel toe-gheschreven aen de krachtige Voor-spraeke van de H. Maghet en de Moeder Godts Maria die gheviert wort in de Parochiaele Kercke van S. Jans binnen de Stede van Poperinghe ten welcken opsichte tot eeuwige Danck-segginghe aldaar is ingestelt den jaarlijcxschen ende Solemneelen Ommeganck* (Ypres: J.B. Moerman, 1698);[30]

GHEESTELYCKEN
NACHTEGAEL,
Door ſoete Rijm-ghelanghen
VERHEFFENDE
'TGROOT MIRAKEL,
TOE-GHESCHREVEN
Aen de krachtighe Voor-ſprake vande H. Maghet
ENDE MOEDER GODTS
MARIA,
DIE GHEVIERT WORT
In de Parochiaele Kercke
VAN S. JANS
Binnen de Stede van POPERINGHE;
Ten welcken opſichte
Tot eeuwighe Danck-ſegginghe
ALDAER IS INGHESTELT
Den jaerelijcxſchen ende Solemnelen
OMME-GANCK.
IN'T LICHT GHEGHEVEN
Door den Eerw: Heer PETRVS WENIS Prieſter.
TOT IPRE, By *Ioannes Baptiſte Moerman*, 1698.

(2) *Gratulatio metrica, nobili Occidentalis Flandriae Municipio, Antiquissimi Monasterii Dominio antiquissimo, Poperingae oblata, cum Abbatis Capitulique Bertiniani beneficentia, Cleri, Senatus, Populique Poperingani voto, e Sacris Divi Bertini Reliquiis partes binae, in aede primaria, eidem Divo Tutelari Consecrata, Solemni Civium pompa pio meritoque Cultui exponerentur* (Ypres: J.B. Moerman, 1689);

(3) *Pro Pace Impetranda Belgarum vota, preces, ac gemitus, aD annI preCatI aUspICIUm Carolo Sexto Imperatori, et Imperii Romani Principibus humillime oblata: quibus accedunt Caroli Quinti Imperatoris semper Augusti Elogium, selecta quaedam Epigrammata Aliaque Poemata* (Ypres: Franciscus Moerman, [1717]).[31]

---

[28] De Brie, 'Pieter Wenis', p. 29, correctly refutes Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld*, p. 47, but he himself mistakenly writes 'stierf er in 1726, op zevenentachtigjarige leeftijd' (*pro* 'achtenzeventigjarige leeftijd').

[29] Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld*, p. 45, n. 2 (cp. De Brie, 'Pieter Wenis', p. 31) also mentions some unpublished material.

[30] For more information, see De Brie, 'Pieter Wenis'. Cp. J.G. Frederiks – F. Jos. van den Branden, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde* (Amsterdam: L.J. Veen, 1888-1891), p. 875.

[31] https://books.google.be/books?vid=GENT900000021831&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false

5. The Miracle of Our Lady of Saint John[32]

Roens and Wenis are best known for their writings (Roens-1&2 and Wenis-1) on the miracle of Our Lady of the Poperinge parish of Saint John,[33] which to this day annually celebrates the supposed coming to life on 14 March 1479 (Old Style) of a still-born child after three days in the grave, long enough to be baptized.[34] The type of story is common enough in Marian miracle literature. One finds it (with only a minimum of changes), for instance, in Justus Lipsius's *Diva Virgo Hallensis* (Antwerp: J. Moretus, 1605).[35] Of Roens's and Wenis's works, especially the former's *Prolis quatriduanae…miraculum* appears to be of interest for the Neo-Latinist. Written in 1688[36] in gratitude for his own miraculous rescue from an impending ship-wrecking,[37] Roens dedicated his book to Benedictus Des Plancques, abbot of the Saint-Omer Monastery of Saint Bertin. It consists of a hexametric poem of 158 verses (pp. 3-7) and is supplemented by various other texts, among which a transcription of the fifteenth-century miracle certificate (pp. 10-16)[38], and an *epilogus* and *eucharisticon* testifying of Roens's rescue (pp. 16-18).

Unfortunately, Roens is no great poet.[39] Consider a few of his verses as an example (the fragment starts with the closing words of a prayer by the maiden Perine[40] for the resurrection of the child).

45 Vivere da puero, Sacro da fonte renasci;
omnia namque potes, dummodo, Virgo, petis.
Quatriduanus hic est, fateor, faetetque: quid inde?
Nonne etiam Lazarus[41] quatriduanus erat?
Quatriduanus erat vitaeque est redditus: ex hoc
50 Numinis haudquaquam est abbreviata manus.
Luce frui concede nova, concede lavari
Fonte Sacro: sic te, spes mea, semper amem.
Semper amem celebremque tuum per saecula nomen:

---

[32] For more information, see i.a. *Aan de Schreve*, 9/2 (1979) and Karel M. De Lille, *Deken De Bo en Lodewijk Van Haecke over Het misvaren kind te Poperinge in 1479* (Roeselare: Familia et Patria, 1993).

[33] Its early-fourteenth-century church should not be confused with the late-thirteenth-century Poperinge church (and parish) of Our Lady.

[34] On the theme, see e.g. H. Stalpaert, 'Uit de dood verrezen kind als volksliedthema', *Biekorf*, 77 (1977), 134-144.

[35] Cap. 9: 'Puer triduum mortuus et sepultus reviviscit'.

[36] The metrical *approbatio* by P. Vander Meersch, is dated '29. Maii 1688' (Roens, *Prolis quatriduanae…miraculum*, p. 20).

[37] Roens, *Prolis quatriduanae…*, p. 18. Cp. Roens, *Beschrijvinge van het mirakel*, p. 13 (quoted by De Brie, 'J.B. Roens', p. 36).

[38] For a *facsimile* and modern transcription of the document, see Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld*, pp. 88-91.

[39] *Pace* De Brie, 'J.B. Roens', p. 37 who praises his excellent knowledge of Latin and his poetical talents.

[40] According to the legend, the child of Rassoen Van Hove and Jacquemine Bayaert was resurrected after sustained prayer by the maiden Perine Turlijn (cf. Roens, *Prolis quatriduanae…*miraculum, pp. 10-12 or Opdedrinck, *Het Mirakelbeeld*, p. 9).

[41] *Lazarus* is always scanned *Lazarus* in Christian epic writers such as Iuvencus or Prudentius.

materiem laudis reddita vita dabit.
55 Terque quaterque prius resecabit messor aristas
quam proprios artus mollia lina tegant.
Terque quaterque prius lupulo spoliabitur hortus,
cygneo recubent quam mea membra toro".
Motus uterque parens votis precibusque puellae,
60 mandat ut e tumulo parvula membra trahat
protinus arrepto prompta[42] ligone venit.
Viscera rimatur terrae, quae luce quaterna
mole sepulcrali membra tenella gravat.
65 Dumque apparebat corpus tellure remota,
sustollit cauta pignora cara manu.
Prodigium! Puer, ecce puer certissima monstrat
vitae signa, quibus nulla neganda fides.
Lumina clausa aperit: quo possis lumine vitam
70 demonstrare magis? Tendit ad astra manus.[43]

Roens's treatment of the subject matter is quite clichéd and repetitive, his verses are full of patchwork. Occasionally, a verse striks home, for instance when Roens aptly refers to the typical Poperinge hop fields in v. 57, or in his description of the actual miracle, where the repetition of *puer, ecce puer* and the image *quo…magis* is rather expressive. Still, even then *vitam demonstrare* is a poor alternative for *signa monstrare vitae* of a few lines before.

6. The Cult of Saint Bertin

Both Roens and Wenis (Roens-3 and Wenis-2) have also written hagiographic Latin verse on Saint Bertin. His cult stood strong in Poperinge, since the town had long been under the dominion of the Abbey of Saint-Omer, of which Bertinus (ca. 615-ca. 709) became abbot around 659. Soon after his death, Bertinus was venerated as a saint. In the twelfth century a church was erected in his name in Poperinge, which still survives (in fifteenth century restauration) as one of the three Poperinge churches and parishes.

To the best of my knowledge, neither Roens's nor Wenis's poems concerning Saint Bertin have ever been studied, which has largely to do with the inaccessability of these works. I myself was not able to locate Wenis's *Gratulatio*,[44] but did succeed in consulting a copy of Roens's *Bertineis* in the Bibliothèque Municipale d'Amiens Métropole.[45] The book (dedicated once more to Des Plancques) is an amalgam of all kinds of religious poems honouring Saint Bertin. The main part consists in the *Bertineis* itself (pp. 1-46), which is divided into three *partes*, each subdived into *paragraphi* (preceded by an *argumentum* or *epitome*). These *partes* contain (1) the life of Bertinus (in jambic senarii), (2) the miracles ascribed to him after his

[42] *Sc*. Perine.

[43] Roens, *Prolis quatriduanae*, pp. 4-5. See also Id., *Beschrijvinge van het mirakel*, p. 105 and Opdendrinck, *Het Mirakelbeeld*, pp. 104-105 (with a misprint in v. 51).

[44] While this contribution was *sub prelo* I learnt that a copy is preserved in the University Library Ghent (BL 4049).

44 M3862 Fonds Masson BM Amiens

[45] M3862 Fonds Masson BM Amiens, containing the *Bertineis* (M3682/1) bound together with his *Prolis quatriduanae* (M3682/2). I thank Séverine Montigny of the library for her kind permission to have this book digitally reproduced.

death (in jambic senarii) and (3) additional laudatory poetry (in elegiac disticha). This part of the book was already finished in 1689, the (metrical)[46] *approbatio* being signed '16 Novembris 1689'.[47] Yet before the work was printed, it was supplemented by a substantial *Auctarium Bertineidos* (pp. 57-74), which contains several texts on the *donatio* of some relics in 1688 by the abbot of Saint-Omer to the Poperinge Parish of Saint Bertin.[48] It was most likely this event which prompted Roens to compose his *Bertineis*. After the *Auctarium* several pages of additional poetry follow on Saint Bertin and Poperinge, and finally, Roens's *Arx Virtutis* (cf. infra). The closing approbation, then, is signed '23. Aprilis 1691' (p. 152).

Roens seems more at home in the jambic lines of his *Bertineis*, although one should not expect poetic fireworks here either. Below I offer the description of the third miracle of Saint Bertin: 'Fur templi foribus apertis exire impotens' (pp. 26-27):

Furis pudendi iungo sacrilegum caput;
(Quid parricidae[49] rectius iungi queat?)
Hunc nube tectus vesper ad furtum allicit
rerum sacrarum. Non eum retinet loci
5 veneranda cunctis sanctitas, non Daemonis
absterret horror, ipse non praesens Deus.
Hic vasa gemmis rutila et argento graves
auferre tentat lampadas, templi decus.
Ad lumen harum crimen haud videns suum,
10 rapina onustus, dum petit templi fores,
quasi captus oculis figit errantem gradum,
foras apertis foribus exire impotens.
Quid obstat? Aut quae vincla remorantem tenent?
Oculis oberrant dira furiarum agmina:
15 videt, aut videre credit, hostilem manum
armis tremendam, spiculis dirum sibi
fatum minantem, si gradum templo efferat.
Larvis movetur, occupat mentem timor.
Pedicis tenetur, nemo dum pedes ligat.
20 Sibi ipse vinclum est. Carcerem haud fugit tamen

[46] Cp. Supra, n. 36.

[47] The dedication to Des Plancques correspondingly refers to the edition of *Prolis quatriduanae…miraculum* with 'Anno proxime elapso prolem abortivam…sepultam…redivivam…sub illustrissimi nominis tui auspiciis in lucem edidi' (p. *A*2).

[48] Cp. *Acta Sanctorum Septembris*, 2, coll. 0584E-0584F: '*Tertia corporis visitatio facta est anno 1688 per abbatem Benedictum ad preces, opinor, cleri & magistratus oppidi Poperingae in Flandria. Quippe, teste Cletyo, laudatus abbas clero, magistratui & populo Poperingano* X *Augusti donavit* partem mandibulae inferioris, cui duo adhaerebant dentes, ut honorarentur Poperingae in ecclesia S. Bertini, quae prima ibi est paroecia. *Magistratus vero Poperinganus, de accepto beneficio se gratum exhibens, quotannis in festo translationis* XVI *Julii Audomaropolim mittit cereum duarum librarum, ut ardeat in ecclesia* S. Bertini *ante thecam, in qua sacrum corpus servatur. Porro sacer hic thesaurus eidem etiamnum thecae, cui anno 1237 impositus est, servatur inclusus; sed nova subinde ornamenta thecae accesserunt per abbates Bertinianos*'.

[49] The second miracle is entitled 'Parricida Aurelianensis vinculis liberatus' (pp. 24-25).

sic deprehensus, foetido iacuit specu
vinctus catenis. Unde monachorum prece
quamvis solutus ierit, haud tarda nece
poenas pependit Numini; octavo die
25 summi ad tribunal iudicis visus rapi.
Sic nempe didicit, proprio[50] expertus malo,
quam dirum et ingens rapere sit crimen sacra.

7. Roens, *Arx virtutis* and Wenis, *Pro Pace Impetranda Belgarum vota*

Two Latin works of the Poperinge humanists Roens and Wenis have completely escaped the attention of the two main scholars on them, the nineteenth-century West-Flemish priest Juliaan Opdedrinck (1825-1921)[51] and Poperinge based teacher-priest Maurits De Brie (1900-2001). In their contributions on Roens neither author mentioned that the *Bertineis* is followed by the poem *Arx virtutis sive tranquillitatis animi munimentum, atque in capitales eius adversarios Satyrae et Epigrammata* (pp. 100-152).[52] Yet, already the well-known Ghent professor Constant Philippe Serrure (1805-1872) knew[53] Roens's *Arx Virtutis* as an explicit[54] and rather servile imitation of Johannes Havraeus's (1551-1625) homonymous moralizing Horatian satire.[55]

The last work of our Poperinge humanists — Wenis's *Pro Pace Impetranda Belgarum vota, preces, ac gemitus, aD annI preCatI aVspICIVm Carolo Sexto Imperatori, et Imperii Romani Principibus humillime oblata* — is completely unknown.[56] It is a rather complex piece of encomiastic poetry which really deserves some more study than can be afforded in this limited scope. From the chronogram in the title, one can gather that the book deals with the

[50] In the restricted jambic trimeter of Horace or Seneca (as opposed to the more free jambic senarius of Plautus, Terence or Phaedrus), which Roens seems to follow in his *Bertineis*, the fourth iambic foot should not be replaced by a spondee (or any resolution of spondee) (cf. D.S. Raven, *Latin metre* (London: Bristol Classical Press, 1998), p. 58). Therefore, the anapaest *proprio ex-pertus* is strictly speaking faulty and could have easily been replaced by the iambic *suo ex-pertus*.

[51] Cf. Maurits De Brie, *Opdedrinck, Westvlaams priester-historicus 1825-1921: leven en werk* (Poperinge: Davidsfonds, 1979).

[52] The work consists of nine satyres (pp. 101-142), followed by *spicula epigrammatica* (and *remedia*) against the cardinal sins (pp. 143-150) 718 Tom DENEIRE

[53] Constant Serrure (red.), *Vaderlandsch museum. Vierde deel* (Gent: Annoot-Braeckman, 1861), p. 15.

[54] Cf. Roens, *Bertineis*, p. 100 'Colophon' (where Havraeus is anagrammatically turned into 'Gratiosa Avena' and Roens into 'Re nos (canimus)').

[55] On Havraeus and his *Arx virtutis*, see Dirk Sacré, 'Grotiana: Iohannes Havraeus, Iohannes Hemelarius, Iustus Rycquius, and Hugo Grotius', *Humanistica Lovaniensia*, 53 (2004), 374-375.

[56] 55 Prof.dr. Dirk Sacré dug up the work from the vaults of the Leuven Theology (Maurits-Sabbe) Library, where it remains unknown, as one will fruitlessly look for it in the electronic library catalogue (LIBISng). He also pointed out to me the resemblance of Wenis's encomiastic poetry on Charles V, with the work of Oliverius, Baron of Reylof, 1684?-13 April 1742 (dates from Jozef IJsewijn, 'Theatrum Belgo-Latinum. Het neolatijns toneel in de Nederlanden', *Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren*, 43 (1981), I, 82).

year 1714[57], when hostilities ended between Louis XIV (in whose dominion Poperinge was at the time) and Charles VI, Holy Roman Emperor, with the treaties of Rastatt and Baden (already prepared by the 1713 Treaty of Utrecht).

The work opens with an elegy by the author to his book, which immediately suggests that Wenis was more of a poet than his friend Roens. For one, it shows that Wenis knew his classics, as the theme clearly reminds one of Ov., *trist.*, 1 and Hor., *epist.*, 1, 20, poems with which Wenis's introduction does indeed flirt, but only with discretion. Also, his poetic diction and technique is better than in Roens' poem, as is clear right from the opening lines of the poem:

Parvule mi foetus, Genitoris amabile germen
dimidium cordis deliciumque mei,
quo mihi dulce fuit sine somno ducere noctes,
quaeque seni generant taedia, ferre iocos;[58]
5 lene mei senii solamen et una voluptas,
quem genuisse mihi gaudia summa parit,
laeta dies oritur, stabilit quae foedera Pacis,
natalemque tuum posse videre datur.

This poem is followed by several other pieces of introductory poetry, after which the first part of the book ('Vota, Preces, ac Gemitus') comes to an end. The main part of the publication, then, consists of a 'Caroli Quinti…elogium' and 'Selecta quaedam Epigrammata, aliaque Poemata' as mentioned on the title page. In this section, the longest poem (pp. 9-16) is the first, entitled 'Chronicon. granDe CaroLI qVIntI eLogIVM' (= 1714). Still, many of the other poems are quite interesting, for instance referring to the city of Ghent (where Charles V was born) and to the occurence of a comet on Charles V's death.[59] Also interesting are the poems in the unpaginated *Parergum* at the end of the book on Pope Adrian VI (1459-1523), who in 1507 was appointed tutor to the then seven-year-old Charles.[60] I offer the *Adriani primi Pontificis Maximi et Adriani Sexti Elogium* as another sample of Wenis's *vena*:

Inter Pontifices *Adrianus* nomine primus
ingenio Magnus nec pietate minor.
Induperatoris *Caroli* cognomine *Magni*
ac primi tenero dignus amore fuit.
5 Nominis eiusdem qui sextus in ordine Papa,
carus erat *Carolo* non minus ille suo.
Ingenio quoque magnus erat, pietatis avitae
praecipuos inter dignus habere locum.
Morte sua *Carolo* dedit argumenta doloris,
10 cui prius hoc nomen sede vacante datum est.[61]
Ubertim lacrymis manans deflevit amicum
ac tumulo elogium funebre scripsit amor.

---

[57] Yet it was only published in 1717 or shortly after, cf. infra.

[58] *Correxi e* iocus.

[59] Charles V took a keen interest in astronomy, supporting the astronomer and mathematician Petrus Apianus (1495-1552). In 1558, the comet C/1558 P1 passed by the earth and was observed in Europe and Korea (cf. http://cometography.com/orbits_16th.html and http://pagesperso-orange.fr/pgj/gdecomete.htm).

[60] The longest of the poems is an *Ode Horatiana* entitled *Laudes Adriani Sexti Pontificis Optimi Maximi, qui Carolum V. Imperatorem ab ipso septennio solidae pietatis principiis imbuit*.

[61] Wenis alludes to the fact that Adrian VI was born as Adrian Floriszn. Boeyens.

Affectus sic ille[62] sui[63] monumenta reliquit,
quem loquitur post tot saecula in Aede lapis.[64]
15 Versibus hicque suis nomen, quod adoret Apollo,
miscuit, et Patrem, quem canit ore, vocat.[65]
An fuerit Papae maior post funera vates,
Mome, licet dubites, res ea certa mihi est.
Funera dilecti ploravit et ille[66] Magistri,
20 qui sibi pars animae dimidiumque fuit.
Causa doloris erat, nimium quod praecoce fato
Ecclesiae[67] damno mortuus usque foret.
Unicus huic annus, menses huic octo, diesque
ter gemini Sedis meta fuere suae.
25 Vivere quando gregi coepit, tum desiit (eheu!)
vivere, qui dudum vivere dignus erat.
Vivere dignus erat toto florentius aevo,
cui fuit in senio tantus ad alta vigor.
Iacturam Ecclesiae *Carolus* deflevit in illo
30 funere, quam merito credidit esse suam.
Defuncti laudes tumulus sine voce locutus,
quo tumulo Pietas ipsa reclusa fuit:
Hic, inquit, situs est *Adrianus* nomine sextus,
qui nihil infelix credidit esse magis,
35 quam regere:[68] hoc *Carolo* placuit tantique Magistri
ad mentem regimen grande putavit onus.[69]
Sicque pium video *Carolum* superasse Magistrum,
qui Regnis voluit vivus inopsque mori.[70]
Plurima uterque fuit meritus praeconia laudum,
40 quae pia posteritas grataque fama canit.

Finally, we have to mention that the last poem, 'De candido Imperatoris vate hoC sIt IVDICIVM' (= 1714), in the main part on Charles V gives us a *terminus post quem* and therefore possibly a date for when the book came off the press. Not in 1714 as one is inclined

[62] Sc. Carolus Magnus.

[63] Sc. Adriani Primi.

[64] The epitaph for Adrian I († 795) ascribed to Charlemagne (but more likely written by Alcuinus) is still preserved in the *Basilica Vaticana* (see e.g. Richard Krautheimer, *Rome. Profile of a City, 312-1308* (New Jersey: Princeton University Press, 1980), p. 140). 720 Tom DENEIRE

[65] 64 Cp. vv. 17-18 of the epitaph: 'Post Patrem Carolus lacrimans haec carmina scripsi; | tu mihi dulcis amor, te modo plango, Pater' (see e.g. Maffeo Vegio, *De rebus antiquis memorabilibus Basilicae Sancti Petri Romae*, book 4; cited in *Acta Sanctorum Junii*, 7, coll. 81E-82A).

[66] Sc. Carolus Quintus.

[67] Besides the usual prosody *ecclesia*, both *ecclesia* (e.g. Sedul. 5, 358) and *eclesia* (e.g. Paul. Nol., *Carm.*, 15, 117) are regularly attested (see Lewis and Short, s.v. 'ecclesia').

[68] Wenis himself offers Adrian VI's epitaph on the next page: 'Adrianus VI. hic situs est, | Qui nihil sibi infelicius | in Vita, | Quam quod imperaret, | Duxit'.

[69] I.e. 'et haud secus ac ipsius magister Carolus Quintus regere putavit grande onus'.

[70] Wenis alludes to Charles V's abdication in 1556.

to suppose after so many chronograms of that year, but in 1717.[71] For, the poem, written by one of Wenis's colleagues from Ypres, Carolus Robyn — calling himself 'Amethystus', i.e. 'ruby', and his Wenis anagrammatically 'Niveus'[72] —, ends as follows:

Haec Niveo niveis cecini deprompta medullis:
inferiora vide: nomen, et annus adest.
CaroLVs aMethystVS
In tenerIs respLenDens (= 1717)[73]

[71] This year is also found in two of the three chronograms preceding an epigram of the *Parergum* for William of Croÿ (1498-1521), who was Chief Tutor and First Chamberlain to Charles V

[72] As he himself points out in Wenis, *Pro Pace Impetranda Belgarum vota*, pp. 31-32.

[73] *Ibid.*, p. 32.

Menu du 18 juillet 1885 à bord du Yacht à vapeur "Ranée" **- Mazarinetaart**

Lied uit de oude dagen

Bertin Deroo – Foto Sabine Top

Albert Blyau (1872-1946)

Bertin Deroo *is een man van zijn woord. Op de nieuwjaarsreceptie had hij mij beloofd om één van zijn pareltjes uit zijn bibliotheek mee te brengen en nu was het zover.*
Bertin had een uitgave bij van 'Oude Irpersche en Poperingsche kantwerkstersliederen uit den volksmond opgeteekend door Albert Blyau en Marcellus Tasseel, verwerkt door Albert en Henry Sarly.
Het werk is van 1922, dus ook al weer bijna 100 jaar geleden.

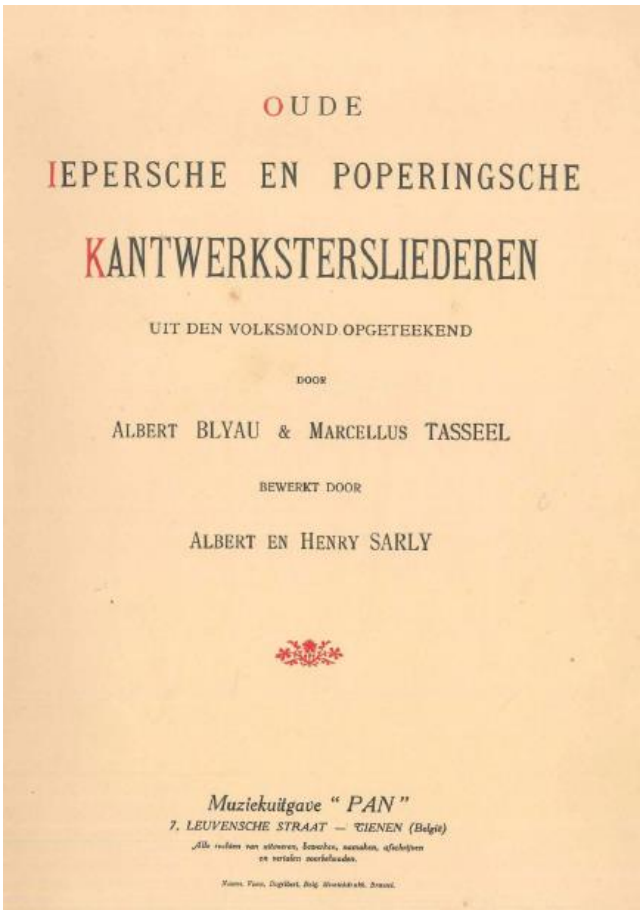

OUDE

IEPERSCHE EN POPERINGSCHE

KANTWERKSTERSLIEDEREN

UIT DEN VOLKSMOND OPGETEEKEND

DOOR

ALBERT BLYAU & MARCELLUS TASSEEL

BEWERKT DOOR

ALBERT EN HENRY SARLY

Muziekuitgave " PAN "

7, LEUVENSCHE STRAAT — TIENEN (België)

Over Albert Blyau vonden we op internet meteen een bladzijde die aangemaakt werd door het 'Yper museum' waarin het duidelijk wordt welke rol Albert Blyau gespeeld heeft rond het optekenen van de liederen in het 'Iepers liedboek'

https://www.ypermuseum.be/portret-albert-blyau

Voor dit nummer geven we hier het volgende lied:

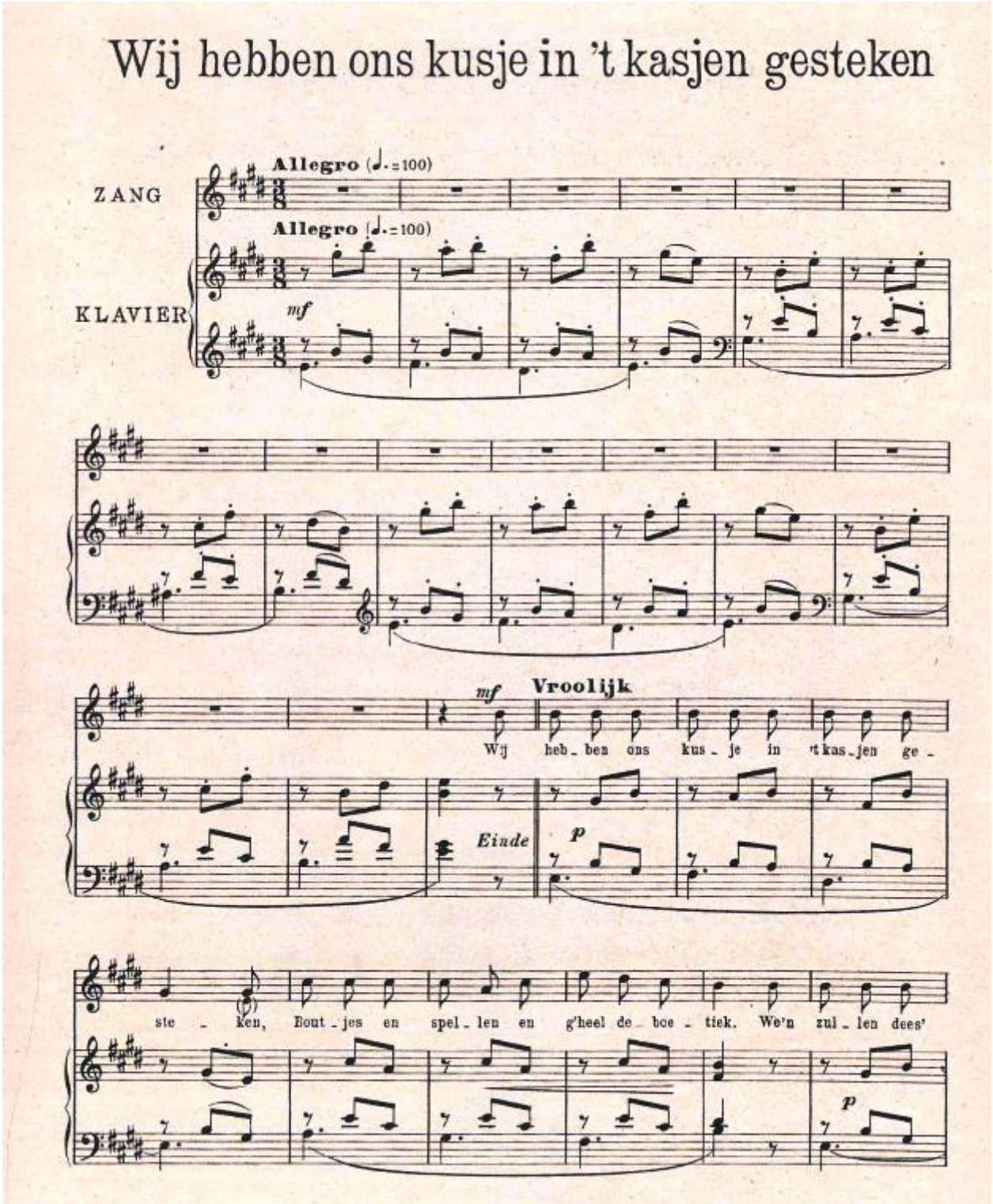

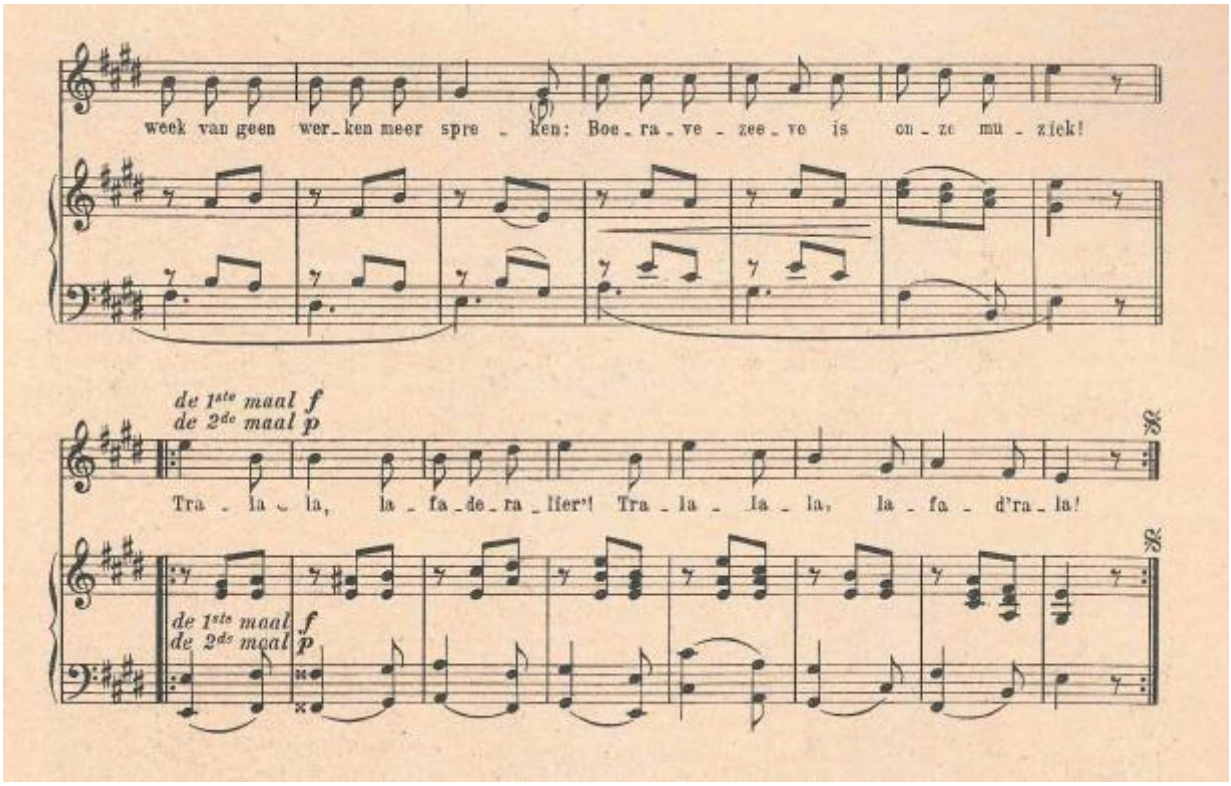

1.

Wij hebben ons kusje in 't kasjen gesteken,
Boutjes en spellen en g'heel de boetiek.
We'n zullen dees' week van geen werken meer spreken:
Boeravezeeve is onze muziek!
Tralala, lafaderalier'! tralalala, lafad'rala!

2.

Wij hebben ons mutsje doen optooien,
Ons kapje naar de mode gezet;
Wij dragen ons kleedje van voren in plooitjes,
Wij zullen dansen proper en net!
Tralala, enz.

3.

En als mijn moeder zal komen vragen:
"Dochter, en doen je voetjes geen zeer?"
—"Wel, moeder, zou ik durven klagen?
Morgen dans ik nog vele meer!"
Tralala, enz.

Met dank aan Tijs Goethals & het SAP voor het scannen van dit boek.

Ik heb voor dit nummer van Doos Gazette dit lied gekozen omdat het dit was dat ik – samen met Peterr Colaert – muzikant pur sang – zong op onze 'Zwynlandgang'. We zongen dit nummer in de '10 geboden'- wat eertijds een Poperings citeetje was met allemaal kleine woningen waarvan de bewoonsters allemaal 'spellewerkegen' waren.

https://www.youtube.com/watch?v=l9KUAvTARxw

1336 - De keure van Hazebroeck -

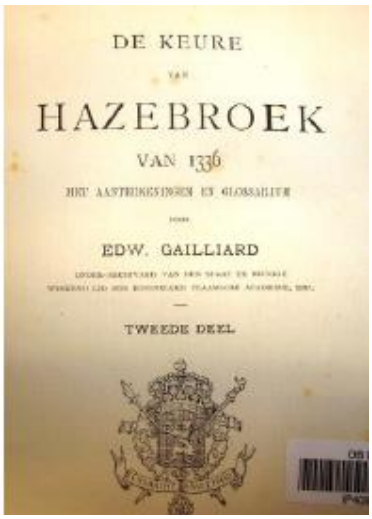

Hazebroek is een klein Zuid-Vlaams stadje, kort bij de huidige Belgisch-Franse grens gelegen. Daar werd in het jaar **1336 een keure** *opgesteld waarin ook een paar artikels staan omtrent het bier.*

In de publicatie van deze tekst heeft Edward Gailliard veel aandacht besteed aan de interpretatie van de verschillende aangehaalde artikelen.
Het eerste dat we aanhalen is een artikel voor de wijnverkopers.
Artikel 2
Echter dat niemen steike houp ute, iof hi ni heivet wijn te cope, up eene boete van neghen ende vichtich schele parisis, up dat hi is jehouden es van scepen.
Voorts dat niemand **hoepel** uitsteke, of hij hebbe wijn te koop, op eene boete van 59 schellingen parisis indien hij door de schepenen schuldig gevonden wordt.
J. van Lennep en J. ter Gouw, in hun boek getiteld 'De uithangteekens', geven op de blz. 8 – 17 van het eerste deel, een beknopt overzicht der geschiedenis van de uithangtekens bij de ouden en zij schrijven onder andere:
In de eerste plaats hadden bij de Romeinen de wijnhuizen veelal, evenals bij ons in de middeleeuwen en nog lang daarna, een krans uithangen, zeker aanvankelijk een natuurlijke krant van wijngaardbladeren, maar later een min vergankelijke in hout; wat toen reeds oorsprong gaf aan 't spreekwoord: **'Goede wijn behoeft geen krans'.**

Het is dit aloud gebruik, dat in artikel 2 onzer keure bedoeld wordt.
'houp' dat men thans 'hoep' schrijft en dat met de vorm 'hoepel' gelijk staat, wijst immers de krans der ouden aan, namelijk de min vergankelijke die, zoals van Lennep en ter Gouw zeggen, uit hout vervaardigd was.
Het is een wetsregel die tevens ook voor het bier van toepassing was, zoals blijkt uit artikel 117.

De houp steekt uit

Artikel 117

Echter, dat ne gheen brouwere dranc vercopet inde steide, hen si enen dach oud ende jestieten biden amman ende bi tween scepen, of bi drien scepen, sire damman niet daer, achter dat hie sijn teken in hevet jetrect, up ene boete van xx schele parisis, ware hie jeghouden van curiaers.
Ende dat niemene ne bringhe dranc van buten in die steide, dat beiter es danne enen penninc, hensi jeprijst, eer hiet vercoopt, biden amman ende bi tween scepen, up eene boete van x schele parisis.

Voorts, dat geen brouwer, **nadat hij zijn teken ingetrokken heeft**, drank in de stad verkopen mag, welke niet een dag oud is en niet 'gesteken' is door en amman en door twee schepenen, of door drie schepenen bij afwezigheid van de amman, op een boete van 20 schellingen parisis, indien hij door de keurheers daaraan plichtig bevonden wordt. En dat niemand drank van buiten in de stad brengen mag, welke (namelijk voor een gestelde maat) meer dan een penning waard is, of deze drank zij geprezen door de amman en door twee schepenen, eer hij ervan verkoopt, op een boete van 20 schellingen parisis.
Geen bier – mocht te Hazebroek verkocht worden, indien hij niet ten minste een dag oud was
Met het begrip 'jesteken' of 'gesteken' moeten we onderzocht en goedgekeurd begrijpen. Zowel wijn als bier werd gekeurd of 'gewarrandeerd' – waarbij men voor het bier onderzocht of er wel genoeg mout in het bier zat, om als 'dik' bier door te kunnen gaan.
Het 'pegelen' van het bier voor de verkoop, was dermate belangrijk dat men hiervoor uiteindelijk speciaal opgeleide mannen ging aanwerven, de pegelaars – of zoals men te Poperinge in de 17de eeuw stelde, de 'pekelaar'.
Bier dat te 'dun' was om als 'dik' door te gaan, werd zeker niet vernield, maar werd toch te Poperinge, openbaar verkocht aan een lagere prijs, dan die voor dik bier.

Artikel 144

Echter, dat gheen poortere noch caberette houdere hale wijn van buten, of hen ware bi fauten datter gheen wijn ware bin der steide, noch laten halen bi sine mesnieden bin sinen huus, up eene boete van xx schele parisis

Mesnieden = meiden

Voorts, dat geen poorter noch cabarettier wijn buiten de stad hale, noch doen halen door zijne 'mesnieden' tenware er geen wijn in de stad meer ware, op eene boete van 20 schellingen.
Ook dit artikel was evengoed op het bier van toepassing. Om baseerde zich op de oude heerlijke rechten om te bepalen dat men eerst de eigen productie moest opmaken, vooraleer men 'vreemd' bier of wijn, ging drinken.
Hieraan werd er echter al snel een mouw aangepast, aangezien men op alle bier of wijn, vreemd of 'ingebrouwen' accijnsen ging gaan heffen, die een belangrijke bron van inkomsten werd voor de steden.
Zeker vanaf het tweede deel van de 14de eeuw werden er beden gericht aan de heer, om toelating te krijgen om accijnsen op bier te mogen verkrijgen, wat meestal gemotiveerd werd door bijzondere omstandigheden, waarvoor de stad stond, zoals bijvoorbeeld bij de heropbouw na oorlog of brand.

Gagel in het bier -

Zoals we merkten bij de akte van de 'tol' in 1352 werd 'gagel' met 'hop' genoemd, beiden kruiden die in het bier gebruikt werden.

*Over de gagel schrijft **Rembert Dodoens** – in 1554 - onder andere dat:*

'… het saedt van gagel is seer warm ende droogh van aerdt tot scier in den derden graed. De bladeren zijn ook warm ende droogh maer veel minder dan het saedt. De vrucht selve met eenighen drank inghenomen is hoofdigh ende de hersenen schadelijck. Daerom als die in het vier ghesoden – gekookt – oft daermede ghebrouwen wordt, 't welck op verscheiden plaetsen geschiet, **dan is die dranck den hoofde seer lastigh**, in voegen dat hij het hooft seer ontstelt, ende den mensche **seer haest droncken** maeckt…'.

In het 'Boecxken van cokerijen' dat ca 1510 te Brussel werd uitgegeven staat er een oud recept:

'Om gruyt ende gruytbier te maken, neemt tegen eenen pot een coren bekelaar ende also veel appoys (eppe) ende wat haveren doppen, ende twee zaykens van **gaghel**, ende maeckt dit bier alleen van gersten moute ende set dit dan met ghiste. '

*Hiernaast staat een botanische tekening van de gagel zoals de plant afgebeeld staat in de flora van **Carl Axel Lindman** (1901 – 1905)*
*Het boekje 'Middelnederlandsche geneeskundige recepten & tractaten, zegeningen en tooverformules' werd samengesteld door **Dr. W.L. De Vreese** – 1894 – te Gent. Spijtig genoeg werden de handschriften die*

hier uitgetypt werden, niet gedateerd. Het enige wat we te weten komen rond het eerste 'Gentse' handschrift, is dat het hem bezorgd werd door de heer Ferd. Vander Haeghem. Gezien de schrijfwijze mogen we er echter zeker van zijn dat de tekst minstens uit de 15de eeuw stamt.

*Onder het nummer **384** lezen we:*

Omme bier, dat **cranc** – slecht - es, beter te makene ende smakende naer herlantsbier, neemt poeder van bayen, poeder van jenivere – jeneverbes - , poeder van **gaghel**zade – gagel - ende poeder van noten musscaten – nootmuscaat - ; doet int vat of in hu kanne, laet staen j – één – nacht.

*We wijzen er even op dat er tegenwoordig opnieuw **gagelbier** gebrouwen wordt datde naam 'Gageleer' meekreeg en waarbij gagel uit het Kempens natuurgebied gebruikt wordt.*

Onder nummer **385** geeft De Vreese het volgende recept:

385. Om te maken goet **bier**,
neemt **gherste** – gerst - ende witte **evene –** evie, een haversoort – na dat ghi brauwen wilt goet bier; ende wildi doeter **terwe** in, metten andren doet malen,
dan doet water in een ketel te viere – vuur - ende doet hu meel vanden grane vorseit int water ende roert al omme, laet **zieden** – koken – totten ij – twee – deel terdendeel in,
dan doet of ende laet **coelen** ghelijc bloet laeu – bloedlauw - , dan doet in hu **vat,** dan neemt goede **heve** ende **ondergyst**, ende doet te gader, ende dan neemt van der selver werse – wort - ende tempert de heve ende den onderghist te gader ende roert wel over oep;
dan doet in hu vat ende laet **ligghen heffen**; het sal boven huut heffen
ende werden **goet bier** ten derden daghe te drinken;
ende weet dat ghi in hu werse oec moet doen allettel **hoppen** ende **ghaghel** ende **broet**, ende laet zieden al over oep, deen metten andren.

Daarmee krijgen we kort en bondig het brouwproces waarbij het opvalt dat men in de 15de eeuw hop samen met gagel gebruikte voor het huisbrouwen.
*We geven uit het aangehaalde boek nog het recept nr. **510** mee.*

Men doet een **mensche slapen**: nem de galle van den **hase** ende ghevetse in **bier** of in mede te drinkene: hi sal slapen ende alsi wille ontwaken, soe neemt aysijl ende ghietet hem in de neseghate – neusgat - of in doere – oor - : hi sal ontwaken.

Wilde gagel

De opkomst van het Hopbier in Holland -

Een hoppeveld te Assebrouck?
Toen we in het 'Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen' van Karel De Flou, de woorden 'hommel' en 'ommel' opzochten; vonden we het woord '**ommelbrouck**' dat werd beschreven als 'Een leengoed en tevens eene landerij van 57 gemeten grootte, te Assebroucke en Oostcamp.'
De eerste vermelding als 'ommelbroec' dateert uit **1302!** (rekening Brugge). Ook de daarop volgende jaren stond dit broek vermeld in de rekening. In het jaar 1306 wordt het daar dan **'hommelbrouck'** genoemd.
Karel De Flou vermeldt ook het woord '**ommelstic**' wat een stuk land is, ook al te Oostkamp. De eerste vermelding hiervan dateert uit 1330. 'In Masins ambacht, Aergheem weghe, Capoens poten, Ommelstic, Morter ende lisschemorter… (Bog. 215)
In 1336 spreekt men van '**hommelstic**' voor hetzelfde veld.
Hoewel een 'hommelbroek' nogwel een natte plaats zou kunnen zijn waarin wilde 'hommel' groeit, kan een 'hommelstic' bijna niets anders zijn dan een hoppeveld.
Hebben we hier één van de oudste vermeldingen van een hoppeveld?
Of zou dit woord hier toch nog een andere betekenis kunnen hebben?

*De eerste rekening die volledig bewaard gebleven is van het graafschap **Artois** dateert uit de jaren 1303 – 1304, het jaar na de Gulden Sporenslag te Kortrijk. De Vlamingen hielden ten andere nog huis in de streek en vernielden heel wat. Uit deze rekening kunnen we een paar gegevens halen omtrent het bier en de bierhandel.*
*In dat jaar werd te **Saint-Omer** – post 145 – de cijns op het brouwsel verpacht aan de heer Henri le Crekemacre aan 55 ponden per jaar. De man diende nog 18 ponden 6 schellingen en 8 deniers te betalen voor de laatste trimester van het voorgaande jaar.*
*In **Calais** - post 1397 - werd de '**cervoise'** en de '**goudale',** belast met 2 denier. Hier kreeg – post 1419 – **Simon Pauwel** 60 schellingen boete omdat hij gebrouwd had tegen 'het statuut'. Hij was niet alleen. Ook Robert Roussel en Jehan Pauwel kregen dezelfde boete.*
De heer Jehan Snouk en de heer Gillet, de bediende van meester Willaume Meddeblandere, betaalden elk, 60 schellingen voor het brouwen van één brouwsel.
De heren Lois Tourment, Willaume de l'Espinoite, Simon Froiard, en de heren Simon en Jehand Pauwel, kochten zich de toelating om bier van 3 deniers, te brouwen voor een jaar. Dit kostte hen elk 18 ponden per trimester.
*Dit waren dus **echte** brouwers. Er is dus sprake van 'professionalisering'.*

Onder andere in de stadsrechten van **Vlissingen***, door graaf Willem III van Holland toegekend op de* **2de april 1315** *staat er:*
Vord so willen wi dat ons baeliu, scepene ende Raet moghen ontfanghen lude die hem orbarlic denken ende nuttelic - den here ende der pord; ende wi willen dat alle die ghene die binnen der vrihede van Vlissinghe woenen of comen sullen te woenen moghen coepen ende vercoepen, **tappen**, backen, **brouwen** ende alrehande coepmanscepe die si hebben met haren goede hare orbare doen na dien dat hem nuttelic ende orbarlic sal denken, so waer dat si daer binnen wonen ende ende poerters sijn.
De brouwers worden volwaardige burgers binnen de port van de stad Vlissingen.

Hopbier toegelaten in het Rijnland, Kennemerland en West-Friesland

Op de **1ste mei 1321** *gaat graaf Willem III nog een stap verder in* **Dordrecht.**
Terwijl hij eerder **het Hamburgse bier** *had verboden waardoor in Rijnland, Kennemerland, (West-)Friesland en elders een groot tekort aan bier was ontstaan, staat hij nu toe dat eenieder die dat wil hopbier mag brouwen op voorwaarde dat het gebruikelijke* **gruitgeld** *wordt voldaan, en hij bepaalt de boete op ontduiking daarvan op 3 pond.*
http://resources.huygens.knaw.nl/registershollandsegrafelijkheid/oorkonde/NH_103

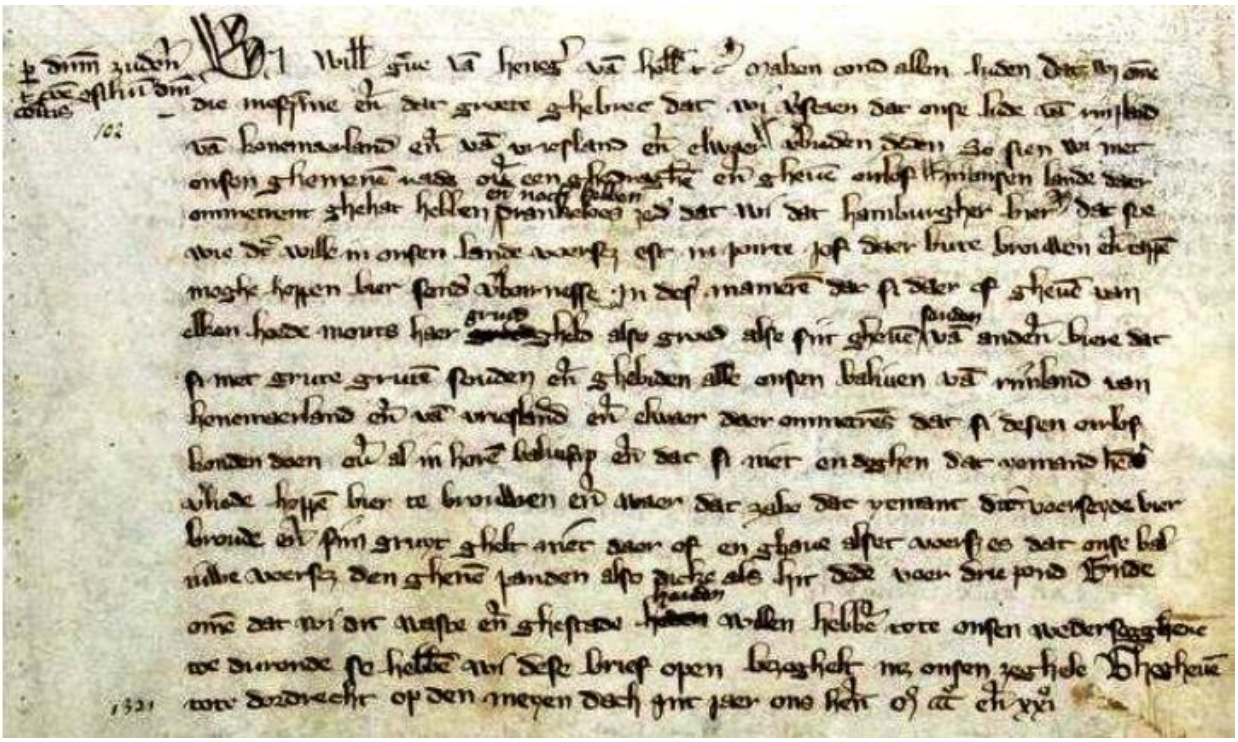

Wi Willaem grave van Henegouwen, van Holland etc. maken cond allen luden dat wi omme die mesquame ende dat grote ghebrec dat wi verstaen dat onse lude van Rijnland, van Kenemaerlant ende van Vriesland ende elwaer in onse lande daer ommetrent ghehad hebben ende noch hebben drankeloys zeder dat wi dat **Hamburgher bier** verbieden deden,
so sien wi met onsen ghemenen Rade over een ghedraghen ende gheven oirlof dat so wie dat wille in onse lande voerscreven, eest in poirten jof daer buten, **brouwen ende tappen moghe hoppen bier** sonder verboernesse, in deser manieren: dat si daer of gheven van elken hoede mouts hoir gruedg gheld also groet als sijt gheven souden van anderen biere dat si met grute gruten souden. Ende ghebieden allen onsen baeliuwen van Rijnland, van Kenemaerland ende van Vriesland ende elwaer daer ommetrens dat si desen oirlof konden doen over al in horen baeliuscip, ende dat si niet en doghen dat yemand hem verbieden hoppen bier te brouwen ende waer dat zake dat yemand dit voerseyde bier broude ende sijn **gruyt ghelt** niet daer of en ghave alset voers. es, dat onse baeliuwen voerscreven den ghenen panden also dicke als hiet dede voir drie pond.
Ende omme dat wi dit vaste ende ghestade houden willen hebben tote onsen wedersegghen toe durende, so hebben wi desen brief open bezeghelt met onsen zeghele. Ghegheven tote **Dordrecht** op den meyen dach int jaer ons Heren M CCC een ende twintich.

Daarmee krijgt graaf Willem III de eer om als eerste in de Nederlanden het Hopbier officieel toe te laten.
Op de 17de september 1324 gelast graaf Willem III de baljuw van Kennemerland en West-Friesland ervoor te zorgen dat **alle brouwers van hopbier** *in Kennemerland aan Jan Persijn de jonge en Jan Persijn de oude, knapen,* - secretarissen - *een gruitgeld van 2 schellingen Hollands van elke voeder betalen, op straffe van een boete van 3 pond Hollands.*
De hoppenbrouwers moesten nit denken om onder het 'recht' uit te komen.

Op de 21ste juni 1326 doet dezelfde graaf uitspraak in een geschil tussen enerzijds Dirk, burggraaf van Leiden, ridder, en anderzijds de schout, schepenen, Raad en gemene poort van Leiden, over het hopbier en de gruit.

Wi Willem grave etc.
maken cond allen luden dat onse lieve ende ghetrouwe ridder haer Dieric, borchgrave van Leiden, enen twi*st* hadden jeghens onsen scoute, scepene ende Raed ende ghemene poirte van Leyden alse **omme thoppene bier** dat men daer brouwede,
daer hem dochte dat hi in verminderd was van zine grute,
des zi ane beiden ziden an ons bleven.
Waer of wi wel beraden met goeder voersinichede onse zegghen uten in deser maniren,
dat zoe wie voerdwaerd meer **die grute te Leiden houden zal**, die zal houden beide **hoppe ende grute,** alsoe dat hi den goeden luden berechten moghe.
Ende so wie hoppen bier brouwet, die zal alsoe vele ghelts zenden om hoppe te hebben sijn bier mede te gruten als hi senden soude van evenvele biers omme grute sijn bier mede te gruten;
ende **daer bi salmen hem hoppe leveren ghelike dat men hem grute leveren zoude**.
Ende daer mede soe zegghen wize onderlinghe gheeffend ende ghesceiden.
In orkonde etc. Ghegheven in die Haghe des zaterdaghes voer sinte Jans dach in jaer ons Heren M CCC zes ende twintich.

We nemen hier de gehele akte over omdat hier duidelijk in staat, niet alleen dat men in 1326 hopbier brouwde in Leiden – maar ook dat men hierbij stelt dat de brouwers hun bier 'gruten' met hoppe. Hop heeft de gruut vervangen.

Het stopte niet met Leiden, op de 15de augustus 1326 kreeg Willem III een klacht van de vrouwe van Voorne en de burggraaf van Leiden, die aangezien ook de poorters van **Delft** *meer en meer hopbier brouwden, ook minder 'gruitgeld' wilden betalen.*
Willem III verbiedt de poorters van Delft nog hopbier te brouwen tenzij ze daarvoor zoveel aan het gruithuis betalen als ze voor een gelijke hoeveelheid bier aan gruitgeld zouden afdragen.

Het jaar daarop op de **24ste juli 1327** *doet onze graaf uitspraak in een geschil tussen Jan Persijn en Jan Persijn diens oom, knapen, enerzijds en* **de poorters van Haarlem** *anderzijds over het gruitgeld en het hopbier, en bepaalt dat de Haarlemmers hopbier mogen brouwen* **en zich zelf van hop mogen voorzien,** *maar dat zij de beide Persijns daarvoor een vaste vergoeding per brouwsel moeten geven.*

De brouwers mogen dus hier hun eigen hop aankopen, mits betaling van een vergoeding per brouwsel, het begin van een vast gewoonte en 'costume' in de gehele Nederlanden.
Gezien het belang van deze akte geven we ze hier integraal weer:

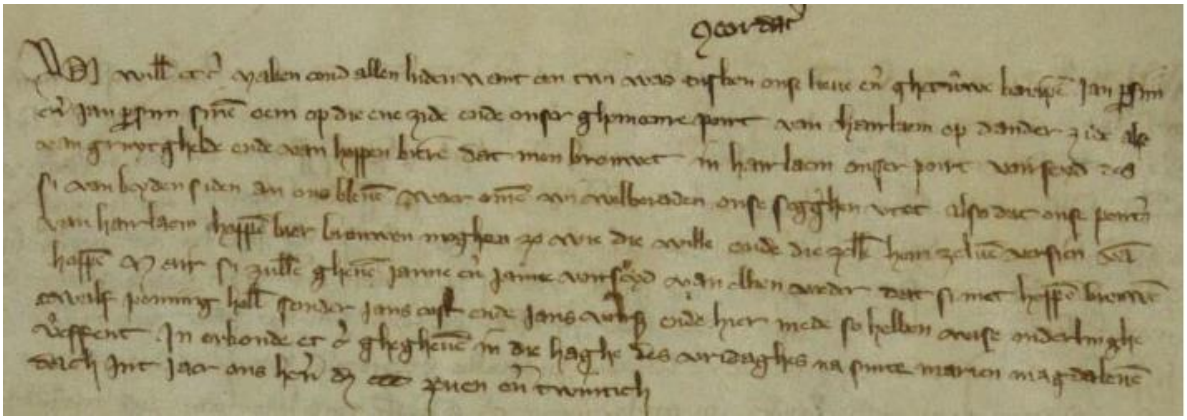

Wi Willaem, etc maken cond allen luden.
Want een twist was tusschen onse lieve ende ghetrouwe knapen – *secretarissen* - Jan Persijn ende Jan Persijn, sinen oem, op die ene zide
ende onser ghemeenre poirt van **Haerlaem** op dander zide
alse van **gruytghelde ende van hoppen biere** dat men brouwet in Hairlaem onser poirt voirseyd, des si van beyden siden an ons bleven,
waer omme wi welberaden onse segghen utet also dat onse poirters van Hairlaem hoppen bier brouwen moghen, zo wie die wille,
ende die zellen hem zelven versien van hoppen, mair si zullen gheven Janne ende Janne voirseyd van elken voeder dat si met hoppen brouwen twalf penning Hollands, sonder Jans cost ende Jans voirseid ende hier mede so hebben wise onderlinghe vereffent.
In orkonde etc.
Ghegheven in die Haghe des vridaghes na sinte Marien Magdalenen dach int jaer ons Heren M CCC zeven ende twintich.

Op de **10de oktober 1333** *krijgen we een gelijkaardige akte te lezen betreffende* **Alkmaar,** *waar we eveneens beide Persyns terug genoemd vinden. Hier wordt het volgende belsist:*
… soo segghen wy, dat onse poirte an Alcmair geven sullen te grytgelde van elcken voeder biers, dat men tot Alcmair brouwet, ende met hoppe grutet, tien denieren Hollands, ende men sal ghene hoppe geven, ende daer by sullen sy haer bier vry voeren moeghen mit heelre last voorby Haerlem sonder gruytgelt te geven.
Ende sloeghen sys een vat, jofre twie op 't lant, soes ouden sy gruytgelt geven, ghelycken anderen luyden. …

De Haarlemse brouwers krijgen dus niet alleen de toelating om hopbier te gaan brouwen – maar tevens om dit via hun schepen te verhandelen, zonder hiervoor 'gruytgeld' te moeten betalen.

Uit de 'Luttrel psalmter' – begin 14de eeuw. Wat maken ze hier gereed?

1325 – Middelburg - bier en de oudste accijnsen -

In zijn boek 'Historie der Hollandsche staatsregering: tot aan het jaar 1795' uit 1805 *gaat* **Adriaan Kluit** *in op alle mogelijke vroegere, middeleeuwse besluiten. Hij haalt aan dat de oudste accijnsheffing op bier van Nederland, deze van Middelburg is uit het jaar 1325. Zie voor Brugge 1284*
We halen deze dan ook, voor het bier, letterlijk aan:

Dat sijn die asijnze van der port van Middelburg die ghemaket waren bi ghemeenen Scepenen
dat was int jaer ons Heeren M°.CCC. XX .V vp sente Mathijs dach. – *1320, op Sint Mathijsdag, dus 1 maart 1325.*

Van elker brouten **biers** diemen brouwet in Middelburg sonder in den cloester ten Augustinen ende tot onser vrouwen sal men asijnse III schele tote xij vaten toe –
Van elke 'broute' bier dat men in Middelburg brouwt, met uitzondering van bier gebrouwen in het klooster van de Augustijnen en tot Onzer Vrouwen, zal men 3 schele betalen, tot 12 vaten toe.
Ende brouwet yemen boven xij – *12* - vaten, hi sal gheven IIII – 4 - schele te asijnse tote xxiiij – *24* - vaten –
Ende brouwet hy daer boven, hy sal gheven VI – 6 - schele te asijnse.

Van asine van biere – *bierazijn* - salmen gheven van j stopen I deniers te asijnse –

Item van **mede,** van **ale**, van **duusbargschen biere** – *Duisburg*- - – ende van **hoemburchsen** – *Hamburgs* - biere salmen gheven van elken stope I deniers te asijnse.
End van elken vaete **ommelants** biere – *buitenlands, niet van Middelburg* - III schele te asijnse.
Ende so wat **ommelanscher** bier dat men gheheel vercopet salmen gheven xviij – *18* - deniers vanden vate te asijnse.
Ende van biere datmen binnen **Walgheren** brouwet ende in Middelburgh vercoept of tapt salmen gheven IIII schele vanden vate.
Dit is even veel als bier in Middelbrug gebrouwen.

So wat voer **tappere** die **bier** coept by travelvaten omme te vercopene hi sal gheven vanden vate VIII- 8 - deniers te asijnse.
So wat **ale** diemen gheheel vercoept of speet eer men tap in steket dar of salmen gheven van den veerdere II- 2 - deniers te asijnse.

Waer dat onse porters tappen of gheheel vercoepen bier, mede, ale bin Walgheren, si sullen gheven asijns ghelyc of zij in Middelburg tappeden ende vercoepen sijt weder buten lande – Zi sullen gheven vanden ponde ij deniers te asijnse - het en ware of zijt in herevaerden tappeden
Ende so wie die bier bringhet in Middelburch omme te tappene of omme voerd te vercopene, hy sal gheven asijns ghelyck onsen porters – yest datment vercoept vutghenomen als vorseyt es Zerixee ende alle tsgraven porten boester mase ende tser Jans porten van Henegouwen boester mase.
Ende so wie dat **hoppin bier** binder aerne bin onser vrieheden brochte of binder utersten vesten – hy sal gheven VIII- 8 - schele vander vate en asijnse – wat dat hijs in elke maent tappet – dat zal hebben die ghone in wiens maent dat ghetappet zal worden ende yest dat hijt niet en vercoept, so mach yt wech voeren sonder asijnse.

Hier zien we dat er sprake is van het 'Duisburgs en Hamburgs bier', naast het gewoon 'Hoppinbier'.

Adriaan Kluit *schrijft verder:*
Zoveel ik weet, zijn er geene bewijzen, dat onde de Graven van den eersten stam, dat is, voor 't jaar 1300 ooit door hun aan eenige steden vergunning gedaan zij, om accijsen op waren te stellen. De oudste vergunning daartoe komt ons voor bij Mieris II D. bl 49 aan **de poorteren van Zierikzee,** anno 1305, hun magt gevende accijnsen te stellen tot heurer poortebehouf, ende die te meerderen ende minderen nae heuren wille, als sij te raede werden, of te leggen ende op te leggen nae heuren wille, als sij te doene heben, het waere, dat ons de poorteren daer over croonden (*dat is klaagden)* dat wij dan afleggen souden, vonden wijts te raede.
En **Kluit** *concludeert:*
1 – Dat de oorsprong der accijsheffingen moet gezocht worden in 't Henegouwsche huis.

2 – Dat de macht tot accijnsheffing bij de graaf berustte, en door hem aan sommige steden vergund is geworden, om ten haren behoef dezelven voor zich te ligten.
3 – Dat de poorters of burgers in dezelven moesten bewilligen, of dat zij anders bij den graaf hun beklag inbrachten.
Daarbij voegt Kluit nog deze interessante opmerking:
Opmerkelijk is het, hoe vroeg reeds alhier vele dingen aan accijns werden onderhevig gemaakt. Ik zal dezelven hier hoofdzakelijk bij elkander zamentrekken. Van 't eet- en drinkbare: wijnen, wijazijn, bieren en bierazijn, waaronder Duisburghs, hoemburgs en ommelandsche, ook mede, aal, broot, vleesch, visch, haring, kaas, boter, eieren, levende dieren, alhier quik genoemd, schapen, lammen, verkens, ooft, vijgen, rosijnen, look, ajuin,. Enz.
Bier zal blijvend zorgen voor het belangrijkste inkomen binnen dit pakket accijnzen.

Hopbier te Delft

Op de **12de januari 1341** *besluit graaf Willem voor de Delftse brouwers het volgende:*

...dat van desen daghe voird elc man binnen der stede van Delf die brouwet hoppen bier jof namaels brouwen sel,
him selven hoppen sel,
ende dair of soe selmen ons gheven jof den ghenen dierer van ons of verliet sien voir onser recht van der heelre hoppe jof voir der ghere recht diere van ons verliet sien,
van elken X – *10* - vaten diemen binnen Delf brouwet,
also als die coopman den brouwer betailt, XII d. Hollands
jof sulc payment alsmen ontfaet van onsen renten, vate van achte vierders.
Ende hier bi soe en sellen wi noch niemand van onser weghen gheven noch leveren enigherande hoppe;
ende mit desen XII d. voirs. te gheven van X vaten alse voirs. is, soe sellen onse poirters van Delf voldoen ende voldoen moghen ons ende onsen nacomelinghen ende allen den ghenen die recht hebben moghen an der hoppe tot eweliken daghen,
ende sellense dair mede vry ende quite houden van ons ende van onsen nacomelinghen ende van allen den ghenen die recht hebben moghen van onser weghen jof van hoers selves weghen toter hoppe.

. Het Bremers en Hamburgers 'Rotbier' *in de steden*

Marco Daane, *in zijn boek* 'Bier in Nederland, een biografie', schrijft over het Bremers Rotbier dat het de brouwers van Bremen waren die als eersten overschakelden van haver op gerst, met gebruik van hop.
Het Rotbier was roodbruin van kleur omdat het gemaakt werd met donkere, krachrtig geëeste mout.
Ondanks het zware karakter smaakte het lichter, pittiger en bitterden dan de vermoedelijk zoete, zure of wrange oerbieren uit haver.
We mogen er wel nog bijvoegen, dat dit hopbier, door het gebruik van meer gerstemout ook meer alcolhol bevatte en dat zal wel het succes geweest zijn van dit bier.
Het 'Oosters' en 'Hamburgers' bier volgde de havensteden van de Duitse Hanze en werd zo, zowel in Nederland als in Vlaanderen binnen gebracht.

Tegen het einde van de 13de eeuw werden er meer en meer steden in Vlaanderen gevormd en deze werden ook groter. Het bierbrouwen werd ook geproffesionaliseerd en de accijnsmeesters ontdekten het, naast wijn, om er hun taksen op te heffen.
Op het einde van 13de eeuw waren de steden in Vlaanderen groter geworden en ontdekte het magistraat dat bier, naast wijn, een belangrijke bron van accijnsen kon zijn voor de stadsonkosten.

Een brouwerij te Genck & Alken -

De macht van de steden in deze tijden en de nieuwe brouwprocedures, stelden het oude gebruik van het 'scheprecht' of **paanchijns** in vraag.

In Sint-Truiden – *lezen we in 'De kroniek van de abdij van Sint-Truiden' van Dr. E. Lavigne* – het volgende:
… Ondertussen ontvingen de bierbrouwers in de stad van magistraten en volksleiders het verbod aan onze abdij de cijns op het bier te betalen, namelijk een kruik bier; zo werd niet langer cijns op het bier betaald aan onze dienaren die, als naar gewoonte, tweemaal in de week naar de brouwerijen gingen. Toen ons convent dat vernam, stelde het twee van onze monniken aan, die zich elke week naar de brouwerijen begaven; zij troffen een meerderheid aan die weigerde cijns te betalen, maar ook vele anderen die, hoewel ze niets durfden geven, oogluikend toestonden dat onze monniken uit de vaten bier tapten in de kruiken, die hun dienaren met die bedoeling bij zich hadden en het dan meenamen. …

De opkomst van het hopbier – waardoor men geen gruit meer nodig had – bracht ook met zich mee dat er in de 14de eeuw verschillende 'onafhankelijke' brouwerijen in het huidige Limburg werden opgericht. De oudste akte die we hieromtrent – tot heden – gevonden hebben is die van de oprichting van een **brouwerij** in **Genk** uit **1336.**

De hierna volgende akte is een afschrift van het origineel en is te vinden in Gicht 59/folio 105 van de schepenbank van Genk. Dit afschrift is opgenomen naar aanleiding van een verandering van eigenaar van het Genkse paanhuis op 10 aug 1613.

Ut den latijn in duijtschen
Wij, **Lodwicx**, Grave van Loon ende van ciney
Doen te weten enen ygelijcken dat wije onssen lieven ende beminden **Thomas** van Genck,
Zoen **ons panhuijs tot Genck** bij deser tegenwoerdigen begeven hebben erffelijck te halden ende te besitten
Ende om bier daerinne te brauwen ende te maecken
met noch onssen twee huijssteden aldaer gelegen,
te weten alle jaer om ende voor **dartich tournoisen** alde groeten rialen oft die werde daervoer,
euwelijck ende erffelijcken cijns, haelff te kersmissen ende die ander helfts sintjansmisse baptisten ende noch voer **vier pont** oft liverael **was** op kersmisse voerscreven ons ende onsser naecoemelinghen wel ende wettelijk te betaelen
op dese forme ende conditie dat nyemants in toecoemende tijtden een panhuijs inden voerscreven dorpe van Genck, noch binnen den paelen des zelven dorpts en zal moeghen timmeren om bier daer te brouwen oft te vercoepen
ende oick oft den voerscreven Thomas oft sijn gerffven goet beduijnkt dat zij bier buijten ut andere dorpen inden voerscreven dorpe van Genck te vercoepen gelden wolde, oft wolde besonder te dyer tijt als men inden voerscreven panhuijs egheen bier en brouwe, dat nyemants inden voerscreven dorpe van Genck alzulcks en zal moghen doen dan alleen den voerscreven Thomas oft zijn gerffven

in wellicx panhuijs den voergenoempden Thomas voer hem ende zijne gerffven **gegicht** ende geerft is met allen solemnetheyt des reghts ende gewoente in alsullixse saecken behoerlijck ende gewoenlijck sijn
op dese conditie ende voeghen

te weten oft den voerscreven Thomas oft sijne gerffven den voergenoempden ceyns ende dat was ten voerscreven termijnen nyet en betaelde
dat wije oft onse naecoemers als dan - dat - voerscreven panhuijs met den huijssteden voerscreven sullen moegen aenverden ende ons daer met behelpen naer dat recht heyschen sal Vorsts meer, soo gonnen ende welkoeren wije ut speciale gratien den voergenoempden Thomas dat hij **om een bequaem huijs tot den voerscreven panhuijs te timmeren** inden voerscreven dorpe van Genck op sijnen cost ende laest, te weten ter selver plaetsen daert hem nu beduncken sal, holt nemen in onsen bosch van Loen
In getuijgenisse des tegenwoerdigen letteren met onsen sygel besiegelt
Gegeven inden jaer der geboerten ons heeren **duysent drijhondert zes en dartich** - 1336
Op maendach naerden octaven van der drij heijlighe coeninghen dach
Aldus onderteykent **Lambertus Ghijsherti** per.ztog facta collaliende deligent quod titeran originalen at principalen.

Dus
Thomas van Genk krijgt hier van Lodewijk, de graaf van Loon, het paanhuis en twee huizen 'erfelijk' in zijn bezit voor de jaarlijkse som van 30 tournoisen en vier pond bijenwas. Ten minste voor die prijs mag hij een brouwerijtje bouwen in Genk en krijgt hij het alleenrecht op het brouwen en verkopen of zelfs invoeren van bier.

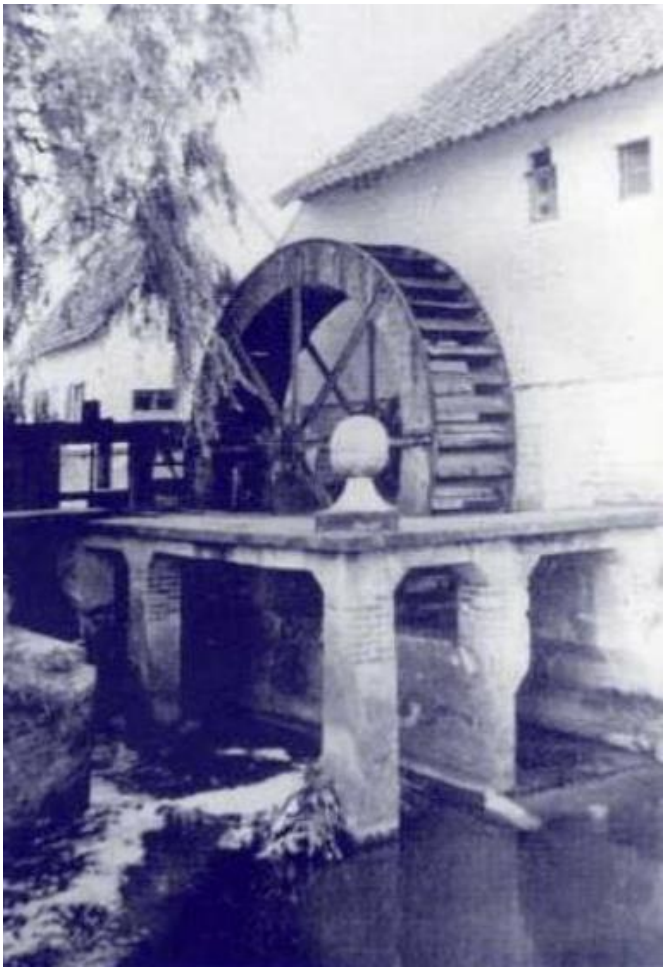

Die 30 ‘tournoisen’ paancijns waren uiteindelijk de nieuwe vorm voor het oude scheprecht en over al probeerde de heer het onpraktische scheprecht in een geldsom te veranderen.
Dit bracht natuurlijk ook soms de nodige discussie weer meer.

De brouwers van Alken

We nemen uit de keuren van Alken van het jaar **1347** het volgende artikel over. (Site ‘Regelgeving der Nederlanden – Keurboeken uit Limburg – Alken – bewerkt door Mathieu Vandenbosch)
In den eersten die beckere ende **breedere** – brouwers - **sullen gerechte mate** ende gerechte gewichte geven ende zullen backen ende **brouwen** in den voorschreven dorpe van Alcken op **den selven penninck** als hun naegebueren backen en brauwen, des is te wetene te Sint-Trudene, te Wellen ofte te Hasselt
ende die mate van den wijn ende **bier** alleens
ende soo wie des niet en doet, sal misdedich sijn aen den heere op **seven st.** goets geldts
ende weert dat saecke dat enich toe **teppere bier** – biertapper - oft broodt vercoopende ware, die mach opt selve paiement voorschreven verthien broodt doen backen voor twelff ende niet meer ende **aen ellick quaert biers van buijten gehaelt eene mijt meer vercoopen** – per kwart bier mocht men dus één miete winst nemen - ende niet meer
ende soo wie daerteghen dede, op die koere voorschreven – op boete ddus van zeven stuivers – also dick als hij t dede.
Ock met bierwerden die die brieders der tijt, als zij toevaen sullen ende brauwen,
dat sij condt doen sullen aen honnen naboere oft een van den koermeesters,
ende wij veel oft op wat penninck sij brouwen willen – op welke prijs en dus ook welk kwaliteit bier - ende ist saecke dat dat bier niet soo goet vonden en wordt van den koermeesters,
als sijt hon vermeten hadden te brouwen,
zoo sullent die meesters voorschreven setten op den penninck des dat weerdt sijn sal ende nederen op hon bescheijt.

De brouwers van Sint-Truiden en het paansheyns -

Zoals aangehaald kreeg men in deze tijd op verschillende plaatsen met de brouwers problemen, zo ook in Sint-Truiden – waarvan de brouwers van Alken de maat en de prijs moesten nemen - met de heer **Pieter van Houpertingen.**

Op de **12de december 1363** kwam er in Sint-Truiden een uitspraak naar aanleiding van een proces tussen **Bellinus de Meffla**, de pastoor van de Sint-Jacobs van Luik, die de rechten van de abdij van Sint-Truiden verdedigde en de brouwer **Pieter van Houppertingen**.
Sedert mensengeheugnis pleitte Bellinus hadden de religieuzen recht op een karaf van 12 vierendelen per brouwsel dat men in de stad brouwde.
Daar waren wel een aantal brouwers van vrijgesteld zoals **Gheymare**, de zoon van Hugo van Speculo, **Denis** die Thoer genoemd werd, **Arnold** van Autgarden, **Willem** van Houppertingen en **Jan van Pepingen** die in Nieuwenhuyzen brouwde, kort bij de kerk.
Pieter van Houppertingen had een brouwerij ingericht bij de Brusthempoort en had twaalf brouwsels sterk bier gemaakt en zes brouwsels licht bier zonder aan de religieuzen de gevraagde karaffen bier te brengen.
Hij werd dan ook voor het gerecht van Cambray gebracht door Jean Galiardi, de procureur en door Jan van Aldenarde, de advocaat van de abdij. Hier werd hij veroordeeld tot het betalen van zes Vilvoordse groten voor elk brouwsel van het sterk bier en tot twee groten per brouwsel van het licht bier.
Pieter gaf zijn fout toe en beloofde in de toekomst de rechten van het klooster stipt te betalen. De getuigen hierbij waren Willem van Esschen, kanunnik van Sint-Paul, Michel, pastoor van de kerk van Staden bij Sint-Truiden en Jean, van Namen. Mathieu de Foramine en Herman van Uden, schepenen van Sint-Truiden, waren er ook en namen dan ook de akte mee om in het ‘statuet-boeck’ van de stad te kopiëren.

In de 13de eeuw werd het Sint-Catharina klooster van Sint-Truiden naar Nonnemielen overgebracht. De priorin van dit klooster werd later Vrouwe van Mielen. In de 15de eeuw richtte **Vander Beeck** daar een brouwerij op. Dit wou onze Vrouwe van Mielen echter niet tenzij dat de brouwer haar een paenchyns betaalde, wat de brouwer haar eerst dacht te weigeren. Het geschil kwam in **1360** voor de rechtbank waarbij de brouwer veroordeeld werd om effectief een paanschyns te betalen aan zijn Vrouwe.

De kasteelhoeve van Nonnemielen

Eén en ander wijst er op dat de heer sommigen kon ontslaan van dit recht wat echter niet betekende dat hij dit recht verloor. En verder bewijzen deze akten dat in de loop van de 14de en de 15de eeuw het ambacht van brouwer, reeds professionaliseerde.
Dit leenrecht bleef gedurende het ganse ‘ancien regime’ bestaan maar ‘het scheprecht’ was in **1400** reeds op vele plaatsen vervangen door een som geld en had de vorm aangenomen van een **‘paanscheyns’**.
Paanscheyns = enerzijds het recht van de heer op het brouwen van bier; later een taks aan de heer te betalen per brouwsel.

P. Smolders legt ons uit dat de paancijns in het latijn **'cambatum'** heet, wat afkomstig is van het woord **'camba'** wat een brouwerij is. In het Frans werd dit 'cambage' en later 'gambage'. In Brabant zijn er nog brouwerijen die de cam noemen.
Sommigen spreken dan ook over de 'mytische' bierkoning 'Cambrinus' anderen over 'Gambrinus'.

De leenheer had natuurlijk het recht om met dit leenrecht te doen wat hij wilde. Hij kon dit wegschenken, verkopen, verdelen, verhuren, in erfpacht of in leen geven.
In veel gevallen kregen particulieren, gemeenten of ambachten, mits het betalen van een jaarlijkse 'paenscheijns' of 'paencheijs', het recht om een ban- of particulier paanhuis in te richten.

*In **Brugge** – toen een wereldstad met 50.000 inwoners – diende de heer Jan van Gruuthuuse in **1351** een klacht in tegen 'ene **Catherine de Rode** uit de Rosenstraete, dat sij bier tapte, dat men heet **hoppenbie**r, dat gebrouwen was met een ander grute danne minen heer Jans grute'.*
De familie Gruuthuuse, die rijk geworden was van de verkoop van grute en het pachten van het gruutrecht, kon niet dulden dat zijn monopolie-opositie aangetast werd.
Het gruutrecht werd in deze periode meer en meer in pacht gegeven aan de opkomende steden.

De replica van de middeleeuwse hijskraan te Brugge voor het Tolhuis.

Nu de Hollandse brouwers zelf 'hamburgs hopbier' gingen brouwen, duurde het niet lang alvoorens Lubeck probeerde om deze Hollandse overname tegen te werken.
Op de 15de maart 1360 bverichtte Lubeck aan Riga dat er op de Hanzevergadering te Greifswald besloten geweest was tot verscherping van de boycot tegen Vlaanderen. Van nu af mocht in het geheel gene goed meer door de Deense waren uit de Oostzee uitgevoerd worden, slechts onderling mochten de Hanzestede aan gene zijde dier wateren handel drijven, naar Denemarken, Zweden en Schonen mocht slechts bier een hop gevoerd worden onder borgstelling, dat het niet elders en vooral niet naar Vlaanderen zou gaan.

Aan Hamburg, Stade en Bremen is de uitvoer van bier en hout toegestaan, doch uitsluitend naar plaatsen ten oosten van het Vlie; dit werd ingelast in een transeumpt, waardoor Riga deze besluiten mededeelde aan Reval. Oorspronkelijk stadsarchief Reval- druk Hanserecesse 1256 – 1430, III, nr. 14

En dus begon men meer en meer hopbier in de Nederlanden te brouwen.
De bisschop **Jan van Luik en Utrecht** beklaagde zich bij keizer **Karel IV** (1347 – 1378) dat sedert 30 – 40 jaar, ingevolge het bijvoegen van een nieuw kruid 'humul of hoppe' bij het bier, zijn ontvangst van gruitgeld zeer verminderd was.

et Boëmiae Rex ad perpetuam rei memoriam. Diuinae retributionis meritum ac temporalis prosperitatis augmentum nobis infallibiliter prouenire non ambigimus, dum Ecclesiarum principalium sacrosancto Romano subiectarum imperio et personarum Ecclesiasticarum honores et commoda rite praetendimus, et liberalibus Imperialis munificentiae gratiis gratiosius adaugemus. Sane constitutus in nostrae maiestatis praesentia Venerabilis Johannes, Leodiensis Episcopus, Princeps et consanguineus noster carissimus, qui pridem uiginti annis et ultra regimini Pontificali Ecclesiae Traiectensis feliciter praefuisse dignoscitur, nobis exposuit, qualiter ius fermentandi cereuisiam per ciuitatem Traiectensem et terras ad Episcopalem mensam Ecclesiae Traiectensis pleno iure spectantes ab antiquo et tempore, cuius memoria in contrarium non existit, ex donationibus nostris ac Diuorum Imperatorum et Regum Romanorum praedecessorum nostrorum spectauerit et spectet ad Episcopos Traiectenses, et emolumentum prouenions olim ex huiusmodi distributione fermenti fuerit magna pars redituum assignatorum pro sustentatione Episcoporum Traiectensium praedictorum, nunc autem de nouo triginta uel quadraginta annis nondum elapsis nouus modus fermentandi cereuisiam, uidelicet per appositionem cuiusdam herbae, quae humulus uel hoppa uocatur, per incolas partium earundem in tantum inualuit, ut Episcopus Traiectensis in magna parte emolumenti, quod ex distributione fermenti sibi euenire consueuerat, diminutionem patiatur. Nos igitur ad deuotam supplicationis instantiam dicti Johannis Leodiensis Episcopi, Principis et consanguinei nostri, de hoc per ipsum humiliter nobis factam, nec non ad honorem Dei omnipotentis et beatissimae uirginis Mariae matris ipsius, nec non sancti Martini patroni eiusdem ecclesiae, et ut sub felici nostro regimine ipsa Traiectensis ecclesia se consolatam inue-

tuum de speciali nostra gratia et auctoritate Imperiali, nec non ex certa nostra scientia donamus et concedimus per praesentes, quod in recompensam iacturae memoratae a quolibet dolio siue tonnella usualis cereuisiae, quae infra ciuitatem Traiectensem, oppida, uel terras ad Episcopalem mensam Traiectensem pertinentes cum humulo fermentatur, unum grossum Turonensem argenteum legalis ponderis et monetae ex donatione nostra Imperiali recipere ualeat et leuare, et non dantes uel soluere recusantes poena uiginti marcharum puri auri toties quoties talia soluere neglexerint siue recusauerint, auctoritate nostra Imperiali uiis et remediis opportunis compellere ualeat et mulctare. Signum Serenissimi Principis et Domini, Dni Karoli Romanorum Imperatoris inuictissimi et gloriosissimi Boëmiae Regis. Testes huius rei sunt etc. Datum Budwois anno Domini M. CCC. sexagesimo quarto, indictione secunda, III Kalend. Julii, Regnorum nostrorum, anno decimo octauo, Imperii uero decimo: Sic subscriptum: Correcta per Petrum Scolasticum Lubecensem. Adhuc: Dominus Imperator audiuit grossam. Et supra plicam: Per Dominum Imperatorem. Johannes Eystenensis. Et in dorso: Johannes Saxo, ibid. p. 215 wird mit mehrern erklärt, worin

a) Die Urkunde iſt in *Ant. Matthaei* aeui ueter. analect. t. III p. 260 zu finden, und folgenden Inhalts: In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis feliciter Amen. Karolus Quartus diuina fauente clementia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus et

Letterlijk staat er onder andere – qualiter ius **fermentandi cerevisiam** - *– en verder vinden we nog – zoals je kan lezen –* **quae humulus vel hoppa vocatur** –

Aangezien deze akte moeilijk te vinden is, neem ik ze hier intergraal over uit het boek 'Wirtschafftliche und rechtliche abhandlung von der Hopfen' van Johan Heusmans.

Ook hier vinden we dus eigenlijk de vermelding en de mening dat de 'humulus' of 'hoppa' een 'fermenterende' of gistende invloed had op het bier.
Omdat ik mij echt begon af te vragen of dit toch niet kon kloppen, vroeg ik het oordeel van Prof. Denis Dekeukeleire, die mij het volgende mailtje terugstuurde:

Guido,
Betreffende uw vraag kan ik enkel bedenken dat de vermeende 'gistingskwaliteiten' van hop - voor zover die reëel bestaan hebben - enkel zouden kunnen toegeschreven worden aan de aanwezigheid van wilde gisten op de hopbellen die in niet-hygiënische omstandigheden geteeld en behandeld werden. Hop zelf (lupuline) heeft alleszins geen inherente gistings-eigenschappen. Hartelijke groet,
Denis
Het blijft dus vreemd dat men in de middeleeuwen met dit idee bleef rondlopen.

Onze bisschop **Jan van Luik en Utrecht** *bekwam dus in* **1364** *van de graaf de toelating om op elk vat hopbier 1 stuiver accijns te heffen.*

Dat er in de 14de eeuw er ook in West-Vlaanderen 'hoppebrouwers' waren, blijkt ook uit het signalement van de heer '**Clais den Hoppenbrauwere'** die in **1369** te Kortrijk woonde.

Nummer 201A **Doos Gazette** **april 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Schier even zelden treft men aen
Een witte raef, een zwarte zwaen,
Een pen die nimmer kwalyk schreef,
Een drukpers, die nooit feil bedreef :
Verschoon hierom dan ook in gunst
De feilen van de boekdrukkunst.

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe' kreeg 2 artikels bij en loopt nu tot 1344.*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1329
Het 'kerelslied' komt uit de volle middeleeuwen en is een schimplied op onze 'boerenridders' .
In de 'Hontstraat' te Poperinge komt er een 'vrouwenhuis' -
Tussen Poperinge en Ieper botert het niet als het over gesmoute lakens gaat en Jacob van Artevelde trekt ten strijde tegen de Poperingenaars!

Jaar 1344

Schande! Schande!
Ieper vernielt de lakenhandel te Poperinge en te Reningelst!
Het grote proces tegen Poperinge!

ORDE VAN DEN PRINCE
WIE ERFT GOED
GEWESTDAG
GEWEST WEST-VLAANDEREN

ZATERDAG 4 MEI 2019 . POPERINGE

De Gewestvoorzitter en de leden van de afdeling Westhoek nodigen u graag uit op onze gewestdag omtrent erfgoed in en rond Kasteel De Lovie, Krombeekseweg 82, 8970 Poperinge.

Programma
13u00: Ontvangst in het kasteel van De Lovie
13u45: Welkomstwoord
14u00: Start Keuze-activiteiten

1 Folies binnen De Lovie
Rondleiding in het kasteel en het domein met restauratieprojecten van de Drogenbroodberg, de grot, de ijskelder en de barak van de Eerste Wereldoorlog

2 K 4
Rondleiding van het Kasteel, de Kapel, de IjsKelder en het Kunstenatelier voor de minder fervente stappers

3 't Couthof
Rondleiding op het domein van Henri d'Udequem d'Acoz met diverse erfgoedprojecten. Een flinke wandeling van 4 km.

4 't Neerhof
Rondleiding van de gerestaureerde hoppeast, ovenhuis en herenhoeve. Vervoer per bus

5 De Sint-Sixtusabdij
Bezoek aan de door architecten bOb Van Reeth en Guido Vancoppenolle tot bibliotheek en refter omgebouwde kapel van de monniken en aan het claustrum. Vervoer per bus

17u00: – Muzikaal intermezzo gebracht door Il Sogno in het Trefhuis
- Verwelkoming door voorzitter Jean Verstraete, burgemeester en provincieraadsvoorzitter Christof Dejaegher en gewestvoorzitter Jan Vandromme
- Lezing door Mevr. Anne Malliet, projectverantwoordelijke van de Vlaamse bouwmeester
- Muzikaal Intermezzo
- Voorstelling van het restauratiedossier van het kasteel van De Lovie door Patrick Deferme, directeur van De Lovie
– voorstelling NT&C-project van het gewest door Josette Van Hooydonck

18u15: Receptie
19u15: Brueghelmaaltijd in het kasteel
Enkel na inschrijving
21u30: Het onvermijdelijke einde van de dag

Inschrijven
Namiddagprogramma:
Leden van OvdP en partners: gratis
Niet-leden: 20 €

U kan zich inschrijven via **www.ovdp-westhoek.be** of door te mailen, liefst voor 4 en uiterlijk voor 15 april, naar **gewestdag@ovdp-westhoek.be** met vermelding van:

- Uw naam en die van uw deelnemende partner
- Uw afdeling (voor de leden)
- Drie keuzes van middagactiveit in prioritaire volgorde en ook de keuzes van Uw partner
- Uw eventuele aanwezigheid op het diner bevestigd door het vooraf betalen van **25 €/ persoon** op rekening **BE75 0016 5107 1251** van Orde vd Prince/Westhoek

www.ovdp-westhoek.be

Website De Lovie

Website 't Neerhof vzw

Website Sint-Sixtus Abdij

Website In De Vrede

Routebeschrijving Domein De Lovie

Van Hans Vandenbroucke kreeg ik de volgende amusante reactie:

dag Guido
dank voor je Gazette
wat een historisch onderzoek, onvoorstelbaar!
betreft hoppe :
Je vindt het woord hoppe ook in familienamen terug :

nu en dan heb ik contact met een prof met een heel toepasselijke naam : Prof. dr. Karel Hoppenbrouwers
https://www.kuleuven.be/wieiswie/nl/person/00012253

KU Leuven wie-is-wie - Karel Hoppenbrouwers
Omgeving en Gezondheid. Kapucijnenvoer 35 blok d - bus 7001 3000 Leuven KU Leuven kaart
www.kuleuven.be

En één van mijn Brusselse contacten heet ... Hoppe.
https://be.linkedin.com/in/rosy-hoppe-30a0224

Rosy Hoppe - Verantwoordelijke DWH - VCLB-koepel | LinkedIn
View Rosy Hoppe's profile on LinkedIn, the world's largest professional community. Rosy has 8 jobs listed on their profile. See the complete profile on LinkedIn and discover Rosy's connections and jobs at similar companies.
be.linkedin.com

Kortom,
hoppe is zo inspirerend dat er zelfs familienamen uit voort komen.
Misschien zijn er nog dergelijke afleidingen? Ik grasduinde even in een Vlaams namenregister.
De naam Hop doet zich alvast al voor, maar ik betwijfel hier de link met hoppe.
Ja, er bestaat zelfs een familie Hopstaken. (Wellicht heel lange mensen :-)
En ook Hopster en Hopwood, maar die lijken me eerder angelsaksisch.
Ook Hoppa bestaat en uiteraard ook Hopmans.
Om ook Hopkins niet te vergeten.
Of de naam Hopic hop-relateerd is, is moeilijk te zeggen, maar de naam Hopchet dan weer wel wellicht, net zoals de nakomelingen van de familie Hop.

En ja ook de familienaam Hommel bestaat, en zelfs Hommels en Hommelen
maar zijn ze verwant aan hop of aan die grote brombij?
En wat te denken over Hommez en Hommey?

In mijn kleine studie vond ik ook al 'Hoppe ' als voornaam. Mooi toch!
Maar niet in Poperinge.
Daar moet de stad een prijs voor uitreiken.
Wie is de eerste Poperingenaar die luistert naar de naam Hoppe?
Hoppe Haemerlinck? Hoppe Keteniers? Hoppe Dekervel?

Ja zelfs Hoppe Deneire, moet kunnen. Wordt later vast een hoppeprinses.
En sommigen heten warempel ook Hopper, maar is dat wel hopgebonden?
Veel meisjes heten Hope. Eén iemand soms Hoop. Zoals Joop.
Maar net als Hoppe lijkt me dat een naam die dynamisme uitstraalt.

Hans Vandenbroucke

Poperinge verbeeldt!

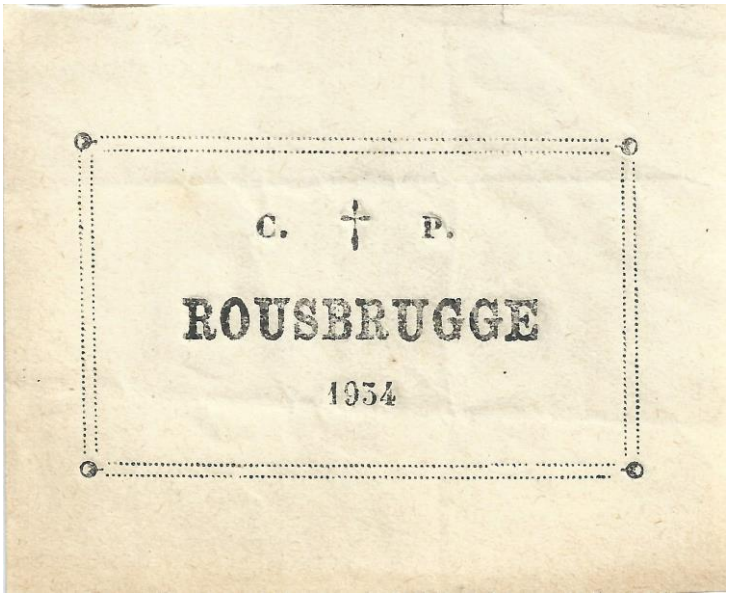

Vasten HEU004519950 en HEU004519951
Paasbriefjes uit 1928 en 1934 van de Sint-Martinusparochies van Haringe en Roesbrugge. Iedere parochiaan diende jaarlijks zijn of haar 'Pasen te houden', wat inhield dat je moest biechten en vasten, anders kon je met Pasen niet ter communie gaan. Als bewijs dat je alles volgens de regels had uitgevoerd, kreeg je van de parochiepriester een dergelijk paasbriefje. C.+ P. betekent 'COMMUNIO PASCALE'.

Geen klokken met Pasen HEU004506175
E.H. Jozef Cosijn, pastoor van Proven noteert in maart 1944 in zijn dagboek: “De vasten eindigt droevig: Op Goeden Vrijdag, wordt de groote klok gestolen voor de Duitse bezetter- 't Is de firma Van Campenhoudt, Haren-Noord, die er mede belast is. De Menschen zeggen: 't harte doet zeer, als je dat ziet.” Cosijn poseert naast de naar beneden gehaalde klok, in de achtergrond kijken een nog onbekend jongetje, Valère Beun en Michel Vermeulen toe.

Zie voor de film – De oudste hoeve van Poperinge/Watou wordt gerestaureerd!

https://www.facebook.com/100009661925965/videos/907439996254723/?id=100009661925965

1515 - Een nieuw klooster voor de zusters Franciscanessen

Op de **12de september 1515** ontlaste de abt van Sint Omaers, Antheunis van Bergen (1495 – 1531) het zusterhuis van de **couterrente.** Volgens dit stuk had de kloostergrond op dat moment een uitgestrektheid van 395 roeden.

Opdedrinck schrijft dat die grond voortijds belast was met een jaar- of couterrente van 7 ponden 13 schellingen parisis die aan de abdij van St. Bertens te Sint Omaers te betalen stond.

We mochten van de zusters Penitenten te Roeselare, deze akte fotograferen, zodat we ze hier onder integraal kunnen transcriberen.

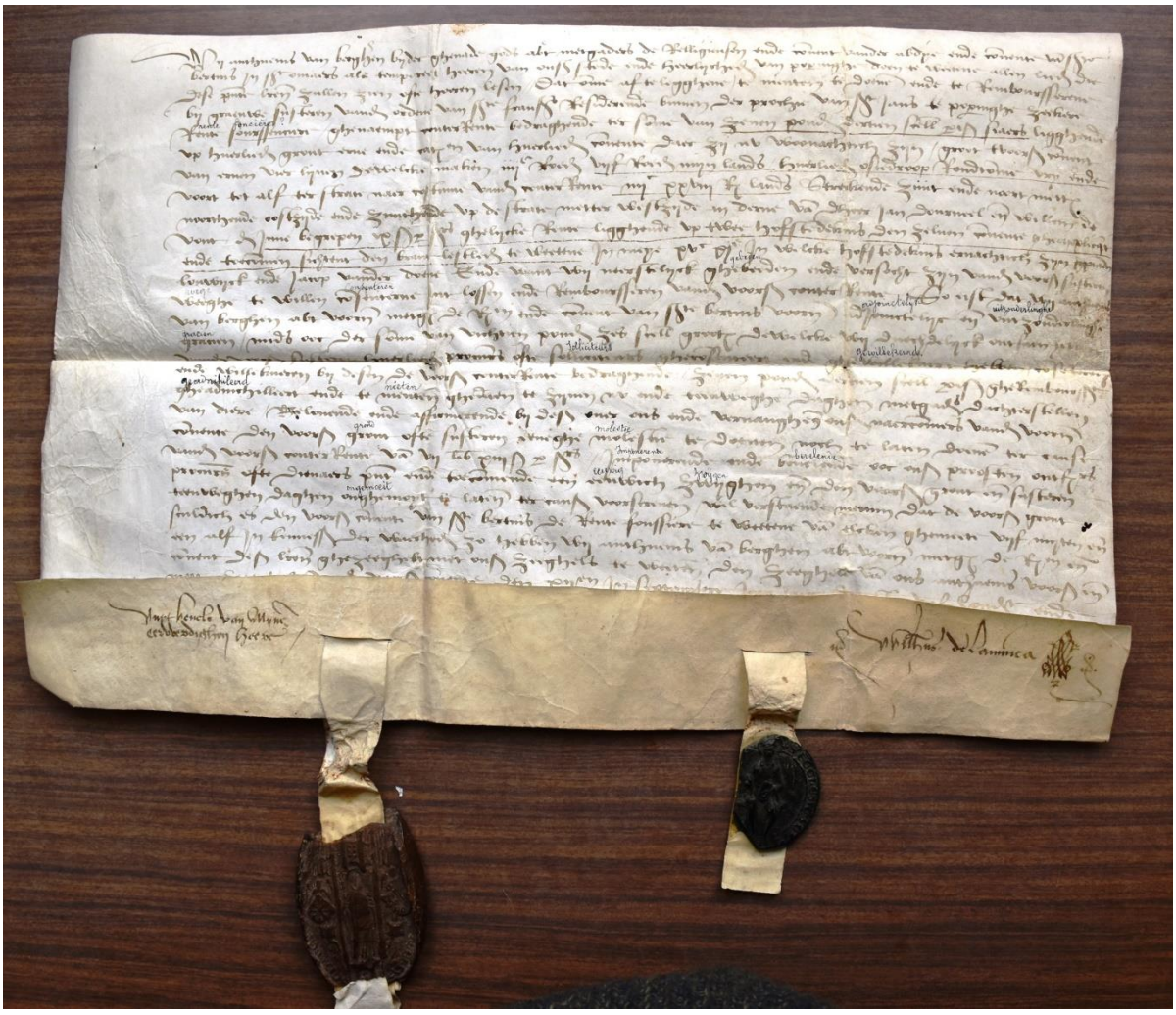

Wy, **Anthuenis van Berghen** – by de ghenade gods abt metgaders de religieusen ende convent vander abdye ende convent van Sint Bertins in Sint Omaers als temporele heeren van ons stede ende heerlyckhede van Poperinghe –
Doen te wetene allen lieden die dese presente letteren zullen zien ofte hooren lesen, dat omme af te legghen - Item nieuwelic te doene ende te rembourssseren byde grauwe susteren vanden orden van Sint Franchois,
residerende binnen den prochie van Sint Jans te Poperinghe

eekere rente fourssensiere – ghenaempt **coutrerente** bedraeghende ter somme van zeven ponden dertien scelle parisis sjaers
ligghende up huerlieden gront, erve ende catheilen van huerlieden convente - daer zy nu woonachtich zyn

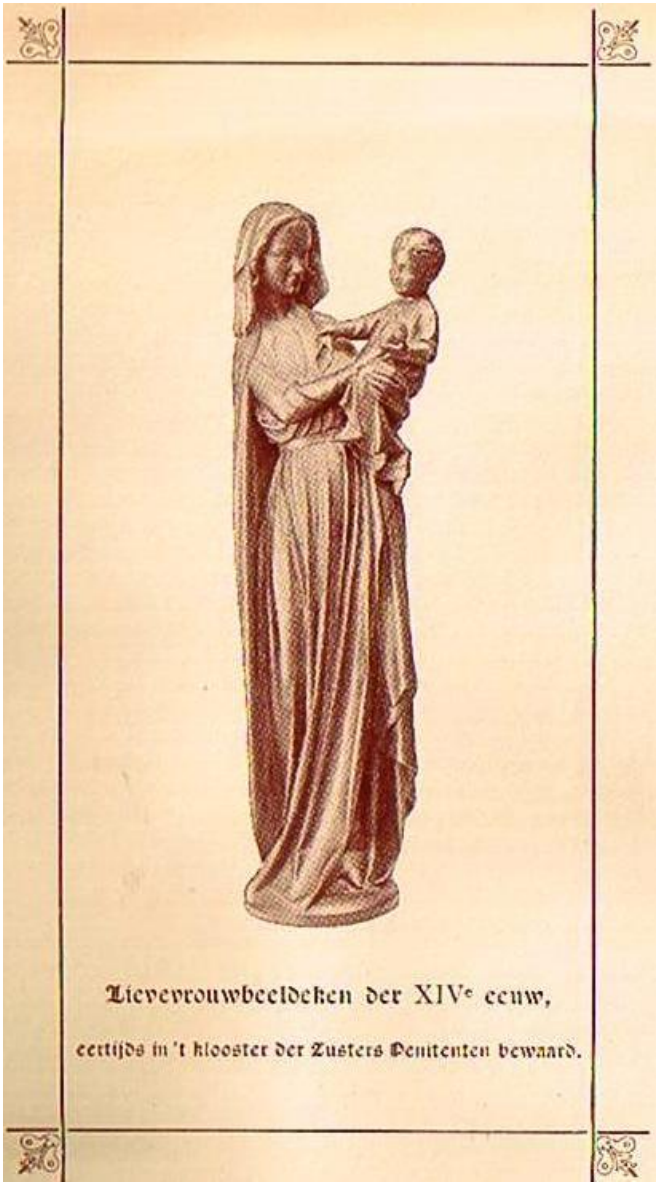
Lievevrouwbeeldeken der XIVe eeuw,
eertijds in 't klooster der Zusters Penitenten bewaard.

groot tvoorseide convente van erve, vier lynnen de welcke maken iiij^{c} roeden vyf roeden myn lands – huerlieden osiedrop rondomme – vry
ende voort tot alf ter strate naer costume vanden couterrente iiijc xxviiij roeden lands – streckende zuut ende noort - mether noorthende, oostzyde ende zuuthende up de straete - metter westzyde in derve van dheer Jan Dourneel ende Willem de Vont

daer inne begrepen ix schele parisis sjaers ghelycke rente ligghende up twee hofstedekens den zelven convent gheappliccquiert ende toecommen sichtent den brant lestleden te weettene in meye xv^{c} xjde in welcke hofstedekens ervachtich zyn **Chrispiaen Louwyck ende Jacop vander Doene** ende - want wy neerstelyck ghebeeden ende versocht zyn vande voorseide susteren weghe te willen consenteren int lossen ende rembourssseren van de voorseide couterrente

Het lievevrouwebeeldeken uit de XIVde eeuw - uit het boekje 'Het klooster der zusters Pernitenten 1413 – 1913' geschreven door Juliaan Opdendrinck. Het beeld is niet meer terug te vinden.

So ist dat wy – **Antheunis van Berghen** abt voornoemt, metghaders de religieusen ende convente van Sint Bertins voornoemt adjoinctelyc ende vut zonderlinghe gracien mids ooc der somme van vichtien ponden zes scelle grooten de welcke wy dueghdelyck ontfaen hebben vande voorseide susteren huerlieden procureurs ofte soliciteurs gheconsenteert ende gewillekeurt hebben –
consenteren ende willekeuren by desen de voorseide coutrerente –
bedraeghende zeven ponden dertien scelle parisis gherembourssseert gheadnihilleert ende te nieten ghedaen te zynen – nu ende teeuwighen daghe metghaders dachterstellen van diere - bevelende ende affirmerende by desen over ons ende vervanghende onse naercommers vanden voornoemde convente den voorseide gront ofte de susteren eenighe molestie te doenen – noch te laten doenende ter cause vanden voorseide couterrente van zeven pont xiij scelle parisis —
imponerende ende bevelende ooc ons proosten ontfanghers - procureurs ofte dienaers – present ende toecommende - ten eeuwich zwyghen ende den voorseide gront ende susteren

teeuwighen daghen ongemoyt te latenen ter cause voorschreven –
wel verstaende nietmin dat de voorseide gront schuldich es den voorseide convent van Sint Bertins de rente fonciere – te wetene van elcken ghemete vyf myten ende een alf.
In kennise der waerheid – zo hebben wy, Antheunis van Berghen – abt voornoemt metghaders de religieusen vande convente dese letteren gezeeghelt met onse zeeghels te weeten den zeeghel van ons Antheunis voorseit ende metten zeeghele vanden voorseide convente den xijden in septembre inden jaer duust vyf hondert ende vichtien.

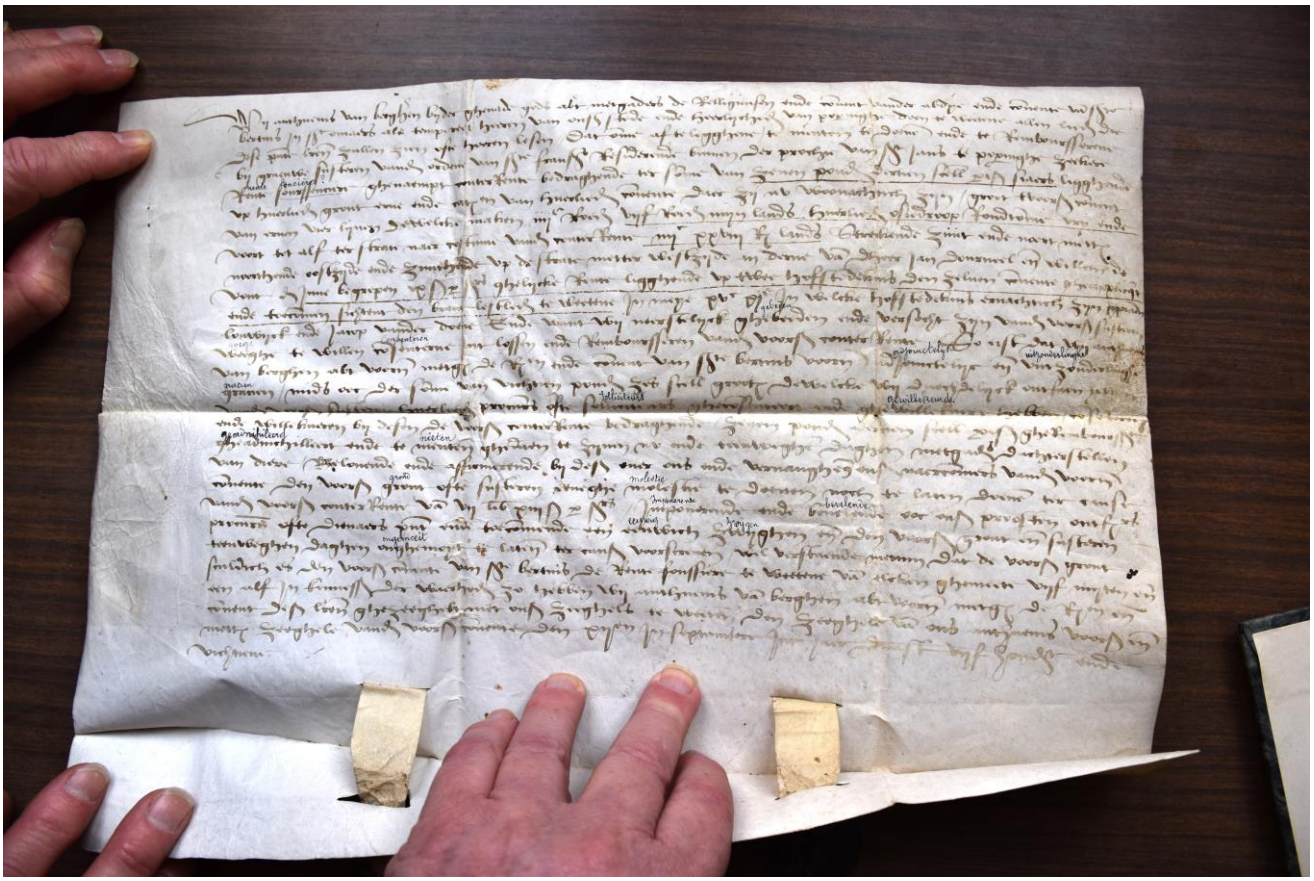

We weten dat de grauwzusters in 1413 – zie aldaar – reeds in Poperinge waren, maar gezien deze akte kunnen we met zekerheid stellen dat de Grauwe zusters Penitenten in **1515** *'gevestigd' waren op hun huidige gronden tussen de Komstraat en de Bruggestraat.*
Dit gebied was van oudtijds 'de Couter' of 'Couttere' en was tot dan blijkbaar onbebouwd.
De 'Couter' of ***cultura*** *wordt doorgaans gezien als het in 'cultuur' gebrachte veld.*
De hofsteden lagen toen langs de toenmalige 'Couterweg', de huidige Komstraat, en niet langs de huidige Bruggestraat. De Iperdamcouter liep tot aan de huidige Sint Janskruisstraat.

Toen men rond 1300 – zie aldaar – de Sint Janskerk bouwde en er naast een kerkhof aanlegde, heeft men dit waarschijnlijk gedaan waar er 'plaats' was, waarschijnlijk of op een centraal gelegen plein – dat toentertijd nog de 'Pamele' genoemd werd.
Het klooster van de zusters Penitenten werd consequent '… van Sint Jans … genoemd, waarschijnlijk omdat men het eerste klooster en de eerste kapel aldaar op het 'kerkhof' van Sint Jans gebouwd heeft.
Deze veronderstelling wordt verder gevoed door de aankoop – op de 9de maart 1643 – van een huis langs de kapel dat de zusters kochten van de kerkfabriek van Sint Jans.

9 maart 1643 – De Penitenten koopt een huis op de Iperdamcoutter - Halmen

Ten halmdaeghe ix maerty 1643

Willem Floor ende Pieter Petyt inde qualiteyt **als kerckmeesters van St. Jans** binnen dese stede,
vuyt crachte van consent ende octroy by hemlieden vercreghen
van sire **Matthieu Deslyons,**
vuytten naeme vande eerweerde heere prelaet van Ste. Bertins
by appostille up requeste in daten **xix februari 1643**
Onterfden hemlieden ende erfden de religieusen ende convent van derde ordre van Ste. Frans, ghenaempt de grauwe zusters binnen deses voorseyde stede,
ter acceptatie van **zuuster Agnes Tacq**, moeder van de zelve convente,
Ten desen alhier present,
vuyt crachte van authoriteyt haerlieden verleent byden voorschreven heere prelaet **den xvide january laetsleden,**
metgaders van haeren provinciael **den 21 october 1642**
Alles ten desen ghezien ende ghelesen,
In een huus mette erfve daermede gaende,
Staende **op den Iperdam coutter**, bewont by **Jan Kerssebilck ende de dochters van Cornelis Merc,**
Streckende van **oosten de cappelle van 't convent** der voorschreven zuusters,
Zuudt de zelve Iperdamcoutter
West **de weduwe Willem Derycke,**
ende van **noorden Boudewijn Druant**,
omme te godspenninck xij schele parisis
Ende van principale coop, de somme van vierhondert guldens,
Te betaelen ghereet
Handslach ter stont
Actum ut supra

Toch een klein woordje uitleg:
Het huis dat verkocht werd, was eigendom van de Sint Janskerk. Daarom zijn het ook de kerkmeesters Willem Floor en Pieter Petyt – die de verkoop regelen.
Zij hebben toelating hiertoe moeten krijgen van sire Matthieu Deslyons – of Vanderleeuw – ook al een Poperingenaar. Het is dezelfde familie Vanderleeuw die zich voor de nonnen van de Benedictijnen inzet en deze hun brouwerij in het Merriestraatje laten aankopen als eerste kloosterverblijf in Poperinge.
Mathieu Vanderleeuw heeft als tussenpersoon gespeeld met de abt van Sint Bertins, die toezicht bleef houden op het reilen en zeilen van wat er in de Sint Janskerk gebeurde.
Deze toelating werd verkregen op de 19de februari 1643, maar het is al langer dat de overste van de Penitenten, Agnes Tacq, probeerde dit huis aan te kopen.
Reeds op de 21ste oktober 1642 – of het jaar daarvoor – kreeg zij al de toestemming van haar 'provinciaal' – om dit huis aan te kopen.

Terug naar onze akte en naar het jaar 1515.
Op de Coutergrond' werd er door de abdij van Sint Omaars, een cijns geheven, die men de 'Couterrente' noemde, net zoals men op de Overdam, een cijns hief die de 'Overdamse schuld' als naam had. Deze cijns wordt in de akte aangehaald als de 'rente fonciere' of 'rente fourssensiere'.

Het valt op dat het klooster in 1515 aan drie kanten begrensd werd 'door de straete'...
streckende zuut ende noort - mether noorthende, oostzyde ende zuuthende up de straete - metter westzyde in derve van dheer **Jan Dourneel ende Willem de Vont** …

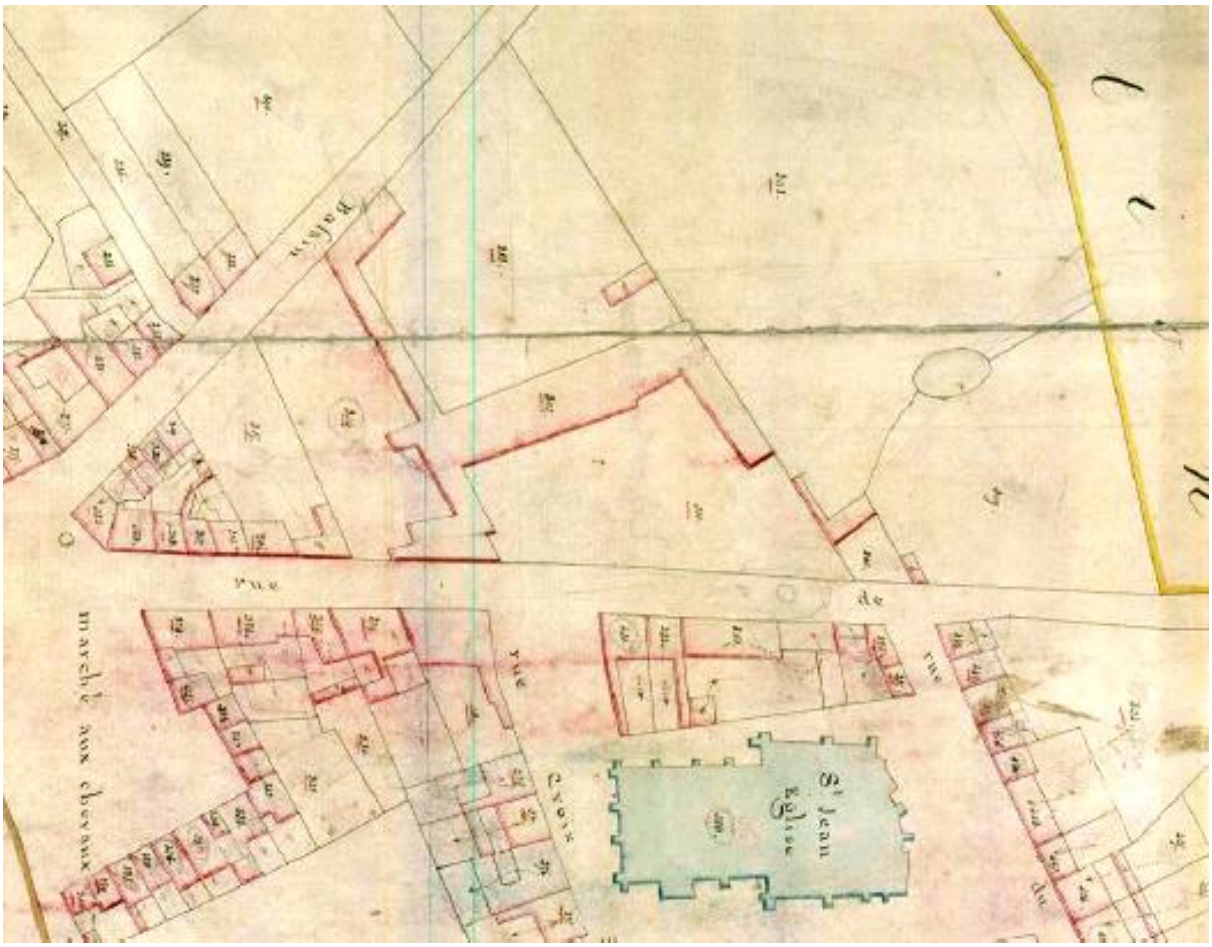

Kadasterkaart 1835

Op de kadasterkaart van 1835 kunnen we nog steeds zien dat de gebouwen van het klooster langs de straten liggen, dit waren het verlengde van de Sint Jans Kruisstraat, het verlengde van de Valkestraat en de huidige Bruggestraat – of eertijds het verlengde van de Iperdamcoutere. Achteraan, in het noorden lag 'de Maan' en daarop de erven van Dourneel en Devont.
We onthouden ook dat het oorspronkelijke klooster dat waarschijnlijk rond 1413 gebouwd werd, kleiner was dan dit in 1515, dus honderd jaar later.
Er staat immers geschreven 'daer inne begrepen ix schele parisis sjaers ghelycke rente ligghende up **twee hofstedekens den zelven convent gheappliccquiert** ende toecommen sichtent den brant lestleden te weettene in meye xv^{c} xjde in welcke hofstedekens erfvachtich zyn **Chrispiaen Louwyck ende Jacop vander Doene.**

In mei 1511 is er dus een brand geweest waarbij blijkbaar niet alleen het klooster, maar ook twee hofstedekens opgebrand werden. Deze werden nu door het klooster 'geappliceerd – wat we graag hertalen als 'opgenomen' in het klooster.
Door de opname van deze twee hofsteden, grensde het klooster met de kapel nu aan de drie straten.

Juliaan Opdendrinck *schrijft in de inleiding van zijn boekje over de Penitenten, het volgende:*
Ten jare 1413, werd door het godvruchtig beleid der adellijke familie de Montmerency het klooster opgebouw, langs de Bruggestraat die het afscheidde van St. Janskerkhof, door Joseph II in 1784 afgeschaft.
Juliaan Opdendrinck geeft hier echter eerder een 'conclusie' dan een 'feit'.
Hij stelt immers iets verder – pagina 6 – zelf: Oorkonden nopens de eerste jaren van 's kloosters bestaan, zoals de akte van stichtinge, de lijst der kledingen en professingen, de necrologium of dodenboek, of andere merkweerdige handvesten, vindt men niet.
Hij haalt tevens aan dat men in het boek 'Histoire des ordres religieux et des congrégations règulières. Cataloque de toutes les maisons et couvents de France, uit 1710 '– men aldaar aanhaalt dat voor het klooster van Poperinge men slechts verkeerdelijk aanhaalt dat het rond 1460 gebouwd werd.

De eerste overste die echt gekend is, is – zoals Opdendrinck schrijft – zuster **Adriana van den Bampoele, dochter van Jan, schepen en keurheer van Veurnambacht en Margaretha van der Delft.** *Deze worden vermeld op de* **16de juni 1507.** *Opdendrinck haalt daar voor 'Le fief manoir dit 'Le Chateau de Beauvoorde' aan van zijn vriend Arthur Merghelyck. (Tome I pagina 68 – 69 en tome II pagina 149 – waar over het geslacht van den Bampoel gehandeld wordt.*
De brand van het klooster in 1511en de heropbouw van het klooster gebeurde dus toen Adriana van den Bampoele, de zuster overste van de Penitenten was.
Het is dus op te merken dat zowel zuster Adriana van den Bampoele, als Margaretha vander Delft, verbonden is met de familie de Montmorency.

Juliaan Opdendrinck baseerde zich voor zijn thesis op een akte van de 9de augustus 1635, die nog steeds in het bezit is van de zusters Penitenten, nu in hein hun archief te Roeselaere.
Ook deze akte mochten we fotograferen en konden we transcriberen.
De akte luidde integraal als volgt:

9 augustus 1635 – Archief zusters Penitenten - Roeselare

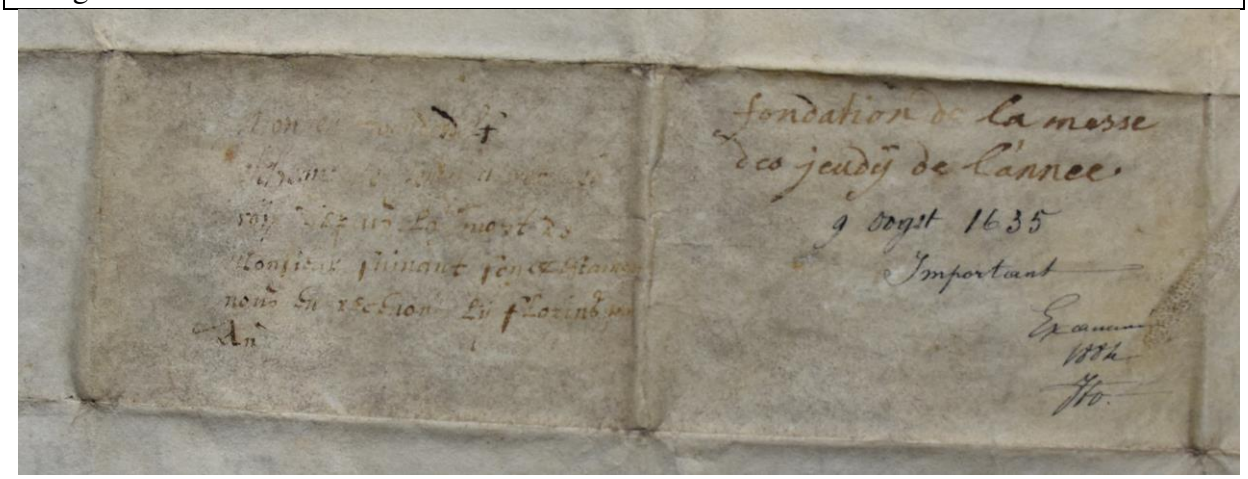

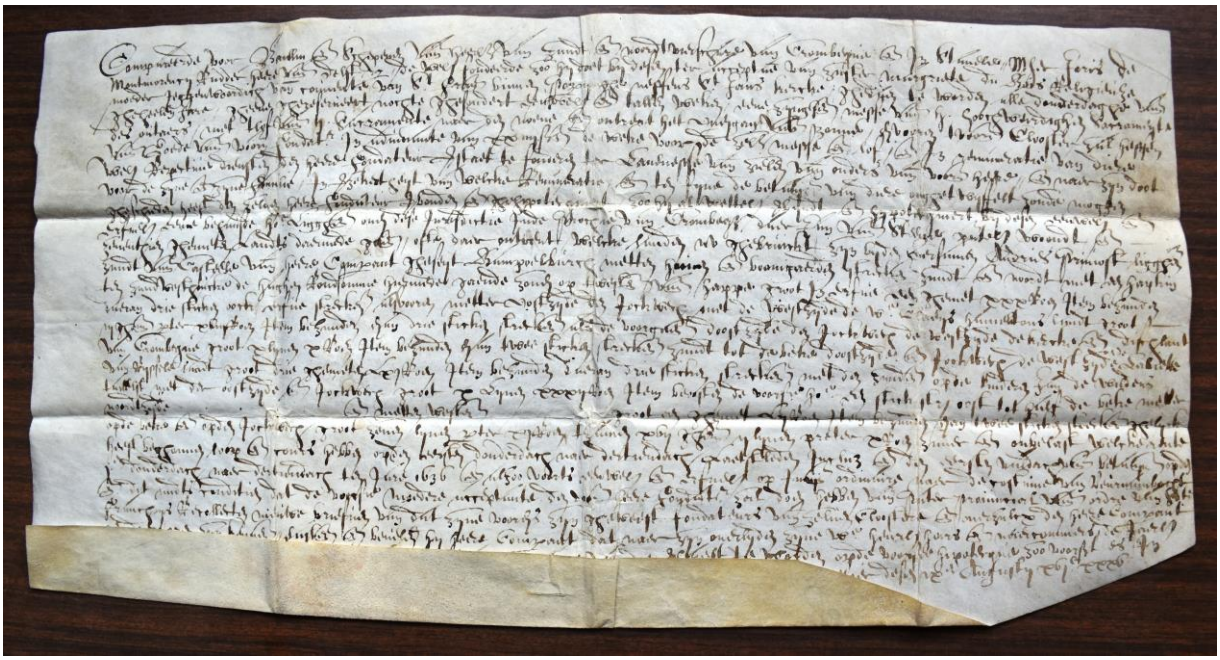

Fondation de la messe des jeudy de l'annee – 9 oogst 1635

Compareerde voor bailliu ende schepenen van de heerlichede van zuudt ende noodtvierschare van Crombeque ende in Stavele
Monsieur **Joris de Montmorency –** rudder – heere van Delft – de welcke fondeerde – zoo hy doet by desen – ter acceptatie van zuster **Margriete du Bois** – religieuse moeder jeghenwoordich vande convente van Sint Franciscus binnen Poperynghe – neffens Sint Jans kercke –
ghedaen te worden alle donderdaghe vande gheheelen jaere – gheenen ghereserveert, nochte ghesondert – eeuwelick ende tallen weken, **eene zynghende messe** van de heilige hoochweerdighen sacramente des autaers – met tlof vande heilige sacramente naer de noene ende ontrent het vutgaen vande zonne –
daervooren tvoornoemde clooster zal heffen vande goede vande voornoemde fondatie in advenante van xxiiij schele parisis de weke, voor de zelve messe ende lof ende in remuneratie van diere –
welcke respective diensten den heere fondateur verstaet te fonderen **ter laevenisse van de zielen van de ouders van de voorseide heere ende naer zyn doot voor de zyne ende zyne familie** – in verzekertheyt van welcke rempuneratie ende ten fyne de betalynghe van diere onghetwyffelt zoude moghen gheschieden –
heeft den selven heere fondateur verbonden ende ghehypoticeert –
soo hy al wettelick verbindt ende hypothiceert by desen –
eeuwelick ende erfvelick eene behuusde hofstede - ligghende onder dese jurisdictie inde prochie van Crombecke – daer Jan vande Steene presentelick woondt ende zeventhien ghemeten landts daermede gaende – ofte daer ontrent – welcke landen nu ghebruickt zyn byden eersamen Andries Privost -
ligghende ten zuudt vande castelle van den heere comparant gheseyt **Bampoelburch,** metten hoven ende boomgaerden – streckende zuudt ende noordt met een hapkin ten zuud vyfhoucke – de haghen rondomme hiermede gaende - zonder op twesten van de happe – groot in erfve een ghemet xxx roeden –

Item bezuuden daeran drie sticken oock erfve – streckende als vooren – metter oostzyde den jockwech – met de westzyde wedewe Clais Hameltons landt – groot iij ghemeten preter xliij roeden
Item bezuuden daeran drie sticken – streckende als de voorgaende – doostzyde de jockwech – de westzyde de kercke ende dischlandt van Crombeque – groot x lynen x roeden
Item bezuuden daeran twee sticken streckende zuudt tot de beke – doostzyde opde jockwech – de westzyde de Lerbunke van Ryssele landt – groot drie ghemeten lxj roeden
Item bezuuden daeran drie sticken streckende met de zuudende upde kinderen Jan de Wilders …. met de oostzyde den jockwech – groot x lynen xxxij roeden
Item beoosten de voorseide hofstede een stick strckende oost tot half de beke metter noortzyde … *niet ingevuld* … end metter westzyde … *niet ingevuld* … groot een ghemet lij roeden –
Item bezuuden de voorschreven hofstede twee sticken streckende ghelyck opde beke ende opden jockwech - groot zeven lynen preter xj roeden
Tzamen twaelf ghemeten ij lynen preter x roeden - zuuver ende onbelast -
welcke rente heeft beghonnen loop ende cours hebben opden eersten donderdagh naer dertiendach laetstleden incluz ende den eersten val der cours betaelende opden jste donderdach naer derthiendach ten jare 1636 ende alsoo voorts eeuwelick ende erfvelick op innynghe ordinaire naer de costume van Veurnambacht
ende dit, midts conditiën dat de voorseyde moedere acceptante den voornoemden heer fondateur zal doen hebben van den pater provincial van den ordre van Ste Franchoys Recollecten **nieuwe briefven van dat zijne voorders zijn gheweest fondateurs van den zelven cloostere ende overzulcx den heere comparant nu daervoren zijn kennende** – lastende ende bevelende hy heere comparant dat, naer zyn overlyden, zijne weduwe, heurlieder hoirs ende naercommers de jaerlycksche betalynghe vande voornoemde erfvelycke rente doen op peyne van die verhaelt te worden op de voorseide hypotecque zoo voorseyt es.
In teecken der waerheyt zoo hebben wy dese presente lettren ghedaen zeghelen ene teecken by onsen griffier, desen ix augusty xvjc xxxv

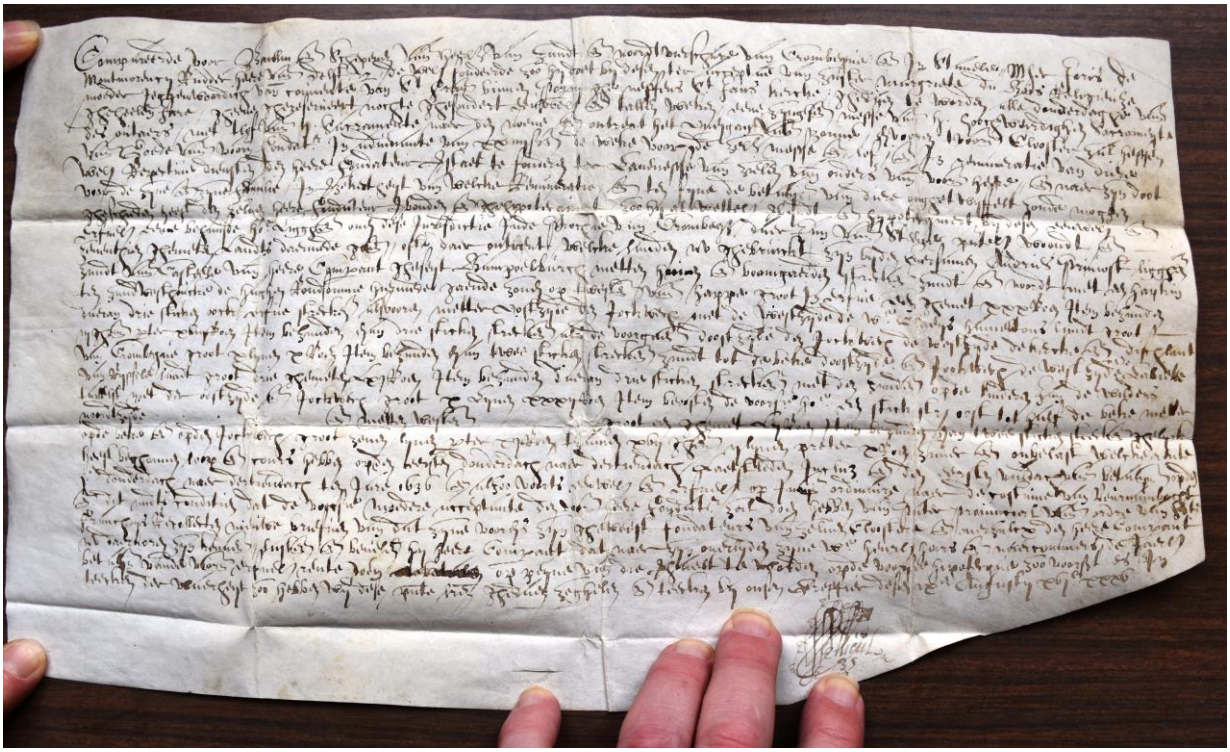

Waar het nu over gaat, is de interpretatie van de zinsnede:
… midts conditiën dat de voorseyde moedere acceptante den voornoemden heer fondateur – *van de mis* - zal doen hebben van den pater provincial van den ordre van Ste Franchoys Recollecten **nieuwe briefven van dat zijne voorders zijn gheweest fondateurs van den zelven cloostere ende overzulcx den heere comparant nu daervoren zijn kennende** – …

Opdendrinck interpreteerde die 'voorders' als zijn 'voorouders' zijnde geweest de 'fondateurs van het zelfde klooster', maar dan in het jaar 1413.
Ik vrees dat Opdendrinck die conclusie te snel genomen heeft.
En dat de interpretatie eerder dient te zijn dat zijn 'voorders' zijn geweest de fondateurs van het nieuwe klooster, gebouwd in de jaren 1511 – 1515, toen Adriana van den Bampoele zuster overste was.

De zusters die het Sint Jansklooster gingen bewonen, volgden de regel der derde orde van Sint Franciscus, genoemd de orde van **penitentie** of boetvaardigheid, en dit is dan ook de reden waarom ze als naam 'de penitenten' dragen.

Deze kloostergemeenschap zette zich immers – *zo schrijft Opdendrinck* - in op drie vlakken:
De verzorging van zieken aan huis, de verzorging van krankzinnige vrouwen en het verstrekken van onderwijs.

Paus Sixtus IV

Ten jare 1517 op 13 augustus, worden de verordeningen voor de derde orde van de H. Franciscus door **Paus Sixtus IV** uitgevaardigd door een bul van **Paus Leo X** bekrachtigd.
In die bulle doet Paus Leo de volgende verklaringen:
De personen die de regel der derde orde onderhouden, de drie kloosterbeloften doen en samenwonen, moeten als oprechte religieuzen aanzien worden en genieten de voorrechten aan de conventen der minderbroeders geschonken, waarvan de voornaamste zijn; het bezit van een kerk of kapel van toren en klok voorzien, het kerkhof enkel tot rustplaats voor de leden van de kloostergemeente bestemd, het recht tot bezitten der H. Olie en het wijden van water in de kapel, de toelating een geestelijke bestuurder door hun overste aangewezen, te bezitten.
In het genieten van deze voorrechten mogen zij door niemand, wie het ook zij, gehinderd worden.

Paus Leo X

Oude Kantwerkstersliederen

Bertin Deroo die ons deze liederen bezorgde (foto – Sabine Top)

In het vorig nummer van 'Doos Gazette' gingen we al in op de 'Oude Iepersche en Poperingsche kantwerkstersliederen uit den volksmond opgeteekend door Albert Blyau en Marcellus Tasseel, vewerkt door Albert en Henry Sarly.

De bewerkingen van de liederen zijn van de broers Albert en Henry Sarly, beiden van Tienen, vandaar ook dat dit boek aldaar is uitgegeven.

Albert Frederic Ambroise Sarly (3 oktoberr 1888 – 1947) *was* een fluitist, componist en directeur van de Muziekacademie in Tienen. Daarnaast was hij ook dirigent in de Théatre du Parc in Brussel. Hij schreef verscheidene stukken voor piano, viool en orkest. Bekend zijn onder meer zijn "Kempense taferelen". Hij componeerde ook een bossprookje en het blijspel *Psst!...Mond toe*.

Henry Sarly (°Tienen 1883 – Brussel 1954) was leraar en pedagoog aan het Koninklijk Conservatorium te Brussel en werd nadien inspecteur voor het Vlaamse landsgedeelte. Zijn beroepservaring kristalliseerde zich in een theoretische en praktische cursus, een meesterwerk op het gebied van de Belgische muziekdidactiek. Hij schreef melodieën en pianomuziek, een *Sonate voor viool en piano*, een kwintet, cantates, een mis ter ere van Sint-Michiel en stukken voor symfonieorkest die getuigen van een krachtige persoonlijkheid en grondige vakkennis. Zijn Franse opvoeding ten spijt bleef hij, net als zijn broer Albert, gehecht aan de tradities van zijn geboortegrond en verrijkte hij de Vlaamse folklore met bijdragen van hoog artistiek gehalte.

A. — TELLINGEN

1. Maria Egyptina.
2. Van de twee eigen Zusteren.
3. Van Machrietje.
4. De kwa Stiefmoeder.
5. Beproefde Trouw.
6. Het Scherrewerkje.
7. De drie Soldaatjes.
8. De Hemelbruid.

Dat halen we van internet af, maar voor ons blijft het natuurlijk belangrijk dat de Sarly's de oude liederen uit het Ieperse en Poperingse bewerkten.

De hier uitgegeven liederen worden ingedeeld in drie hoofstukken; er worden 8 liederen gegeven onder de rubriek 'Tellingen' – 5 liederen onder de rubriek Klein sacramentsdagliedjes en Sint Annaliedjes en dan nog 2 liedjes onder de rubriek: 'Liederen uit de kantwerksterswereld'.

Uit de eerste rubriek halen we 'De kwa Stiefmoeder' -

De kwa Stiefmoeder

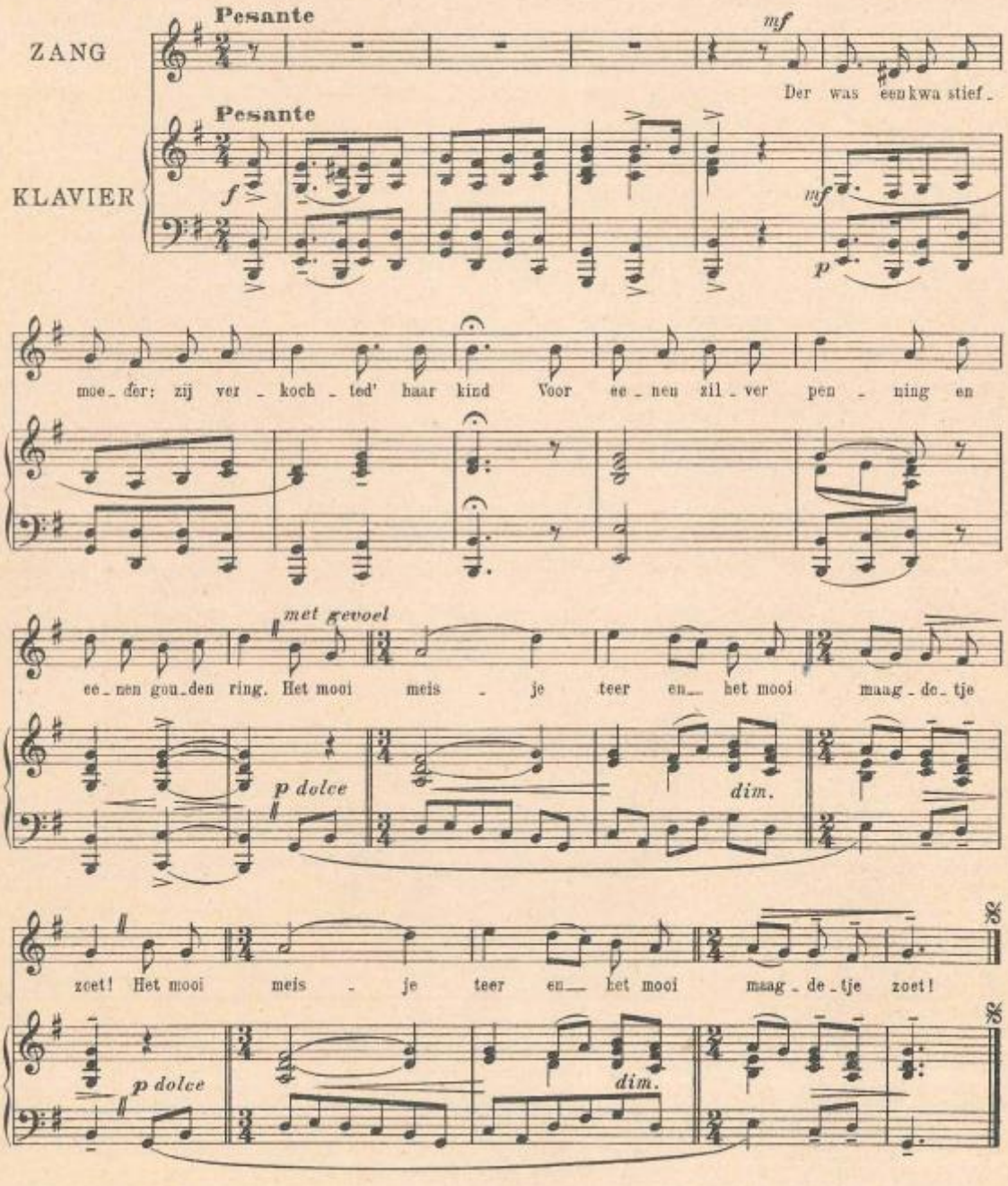

1.

Der was een kwa stiefmoeder: zij verkochted' haar kind
Voor eenen zilver penning en eenen gouden ring.
Het mooi meisje teer en het mooi maagdetje zoet!

2.

"Antonetje, je moet naar de hoogeschole treden,
Antonetje, je moet naar de hoogeschole gaan,[1]
Want je hebt een kwa stiefmoedere, ze zou er je zoo slaan."
Het mooi meisje, enz.

3.

Als Antonetje in de hoogeschole kwam getreden,
Als Antonetje in de hoogeschole kwam gegaan,
Den scholemeester vóór haar zag staan.
Het mooi meisje, enz.

4.

De scholemeester hadded' er een roeie:
—Één, twee, drij, den zoelen, koelen wei!—
Hij sloeg er Antonetje, dat zij rood was van den bloed.
Het mooi meisje, enz.

5.

De zeven klerken hadden ook een roeie:
—Één, twee, drij, den zoelen, koelen wei!—
Zij hebben er Antonetje daar doodgeslegen.
Het mooi meisje, enz.

6.

De vader die deed een kapelle bouwen:
—Één, twee, drij, den zoelen, koelen wei!—
't Was om te gaan lezen naar Onze Lieve Vrouwe.
Het mooi meisje, enz.

7.

De eerste spa dat de vader stak in de eerde,
Daar spruit een lelië al uit haar graf.
En wat stond er op die lelië geschreven?
—Ave Marie, kom statere mij bij!—
Alsdat haar kwa stiefmoedere haar hadde verkocht.
Het mooi meisje, enz.

8.

De tweede spa dat de vader stak in de eerde,
Daar spruit een lelië al uit haar graf.
En wat stond er op die lelië geschreven?
—Ave Marie, kom statere mij bij!—
Alsdat de scholemeester haar hadde geslegen.
Het mooi meisje, enz.

9.

De derde spa dat de vader stak in de eerde,
Daar spruit een lelië al uit haar graf.
En wat stond er op die lelië geschreven?
—Ave Marie, kom statere mij bij!—
Alsdat de zeven klerken haar hadden doodgeslegen.
Het mooi meisje, enz.

10.

De vader die deed zeven staken planten:
—Één, twee, drij, den zoelen, koelen wei!—
't Was om de zeven klerken daarane te doen hangen.
Het mooi meisje, enz.

11.

De vader die dedere de galge planten:
—Één, twee, drij, den zoelen, koelen wei!—
't Was om den scholemeester daarane te doen hangen.
Het mooi meisje, enz.

12.

De vader die deed eenen oven heeten:
—Één, twee, drij, den zoelen, koelen wei!—
't Was om de kwa stiefmoeder daarinne te doen zweeten.
Het mooi meisje, enz.

- Bier en hop in het Sint-Janshospitaal te Brugge -

Voedselconsumptie te Brugge in de Middeleeuwen (1280-1470)
Sigrid Dehaeck

Op 'internet' is er toch heden ten dage van alles te vinden. Zo is er een site 'E-thesis' van de Gentse universiteit waarop een aantal licentiaatsverhandeling en 'on line' geplaatst zijn. En op deze site staat ook de thesis van Sigrid Dehaeck.

De achterkant van het Sint-Janshospitaal

Over de aankoop van het bier in het Sint-Janhospitaal en in de Potterie schrijft ze het volgende:

Er werden verschillende soorten bier aangekocht in Sint-Jan en in de Potterie, namelijk: 'cleens biers', 'oosterbiers', 'Hambuergher biers'en 'Brugschen biere'. We kunnen enkele bedenkingen maken bij al deze soorten.
'Brugschen biere' werd waarschijnlijk in Brugge of in de omgeving van Brugge gebrouwen, vermoedelijk door verschillende kleine brouwerijen.
'Hambuergher biers' werd geproduceerd in Hamburg. 'Oosterbiers' zal waarschijnlijk net zoals het Hamburgs bier afkomstig geweest zijn uit Duitsland, ingevoerd door de Hanze. Omstreeks 1300 namelijk kwam aan de Noord-Duitse kust de brouwerij tot bloei in steden, zoals Lübeck, Rostock, Hamburg, Bremen. Het 'oosterbiers' was net zoals het Hamburgs bier gehopt en met toegevoegde gist gegist. Het'oosterbiers' en 'hambuergher biers' werden in 1406 en 1411 steeds samen geleverd door dezelfde handelaar. In 1406 door een zekere Mathijs Eenbout, in 1411 door Thomaes Van Thielt.
'Cleens biers' was mogelijk een weinig alcoholhoudende biersoort. Meer informatie over dit bier was echter niet te vinden. Het is wel opmerkelijk dat in het Onze-Lieve- Vrouwehospitaal van Oudenaarde ook 'cleens bier' werd aangekocht.
In de rekeningen van Sint-Jan werd vaak echter enkel 'biere' genoteerd waardoor we niet weten om welke soort bier het gaat.

Er waren grote prijsverschillen tussen deze biersoorten. Waarschijnlijk waren transportkosten van de ingevoerde bieren daarvoor verantwoordelijk. 'Hambuergher biers' en 'Oosterbiers' kostten in het begin van de 15de eeuw rond de 45 groten Vlaams per ton. 'Cleens biers' en 'Brugschen biere' kostten rond de 16 groten Vlaams per ton.

Wat Sigrid schrijft over de eigen bierproductie is voor ons nog interessanter:

De uitgaven aan bier kunnen aangevuld worden met uitgaven van het Sint-Janshospitaal aan ingrediënten om zelf bier te brouwen. … Verschillende granen kwamen in de Middeleeuwen namelijk in aanmerking: **gerst, rogge, tarwe en haver**. Soms werd het bier zelfs van **peulvruchten** gemaakt. Het is een feit dat al deze granen door het hospitaal aangekocht werden.
Tarwe en rogge werden reeds uitgebreid behandeld, over **gerst en haver** (evene) daarentegen werd nog niets vermeld. Evene werd door het Sint-Janshospitaal jaarlijks aangekocht. We kunnen echter niet garanderen dat het altijd voor de bierproductie gebruikt werd: driemaal werd **'evene ten brouhuse'** in de rekeningen genoteerd, maar éénmaal werd in de rekeningen ook'evene omme onse perden genoteerd'. Gerst werd in de jaren 1340, 1382, 1406, 1411 in de rekeningen vermeld.
Het is dus opvallend dat 'haver' veel meer gebruikt werd voor de bierproductie dan gerst.
In de jaren 1402, 1406, 1416, 1421 kocht Sint-Jan respectievelijk 26, 56, 15 en 19 hoet 'brauwkoren'. Mogelijk werd met brouwkoren gerst bedoeld.
Om bier te brouwen had Sint-Jan naast granen ook nog andere ingrediënten nodig, namelijk gruut of **hommel**.

*En dan geeft Sigrid een **aankoopgrafiek** van het gruut en van den 'hommel'.*

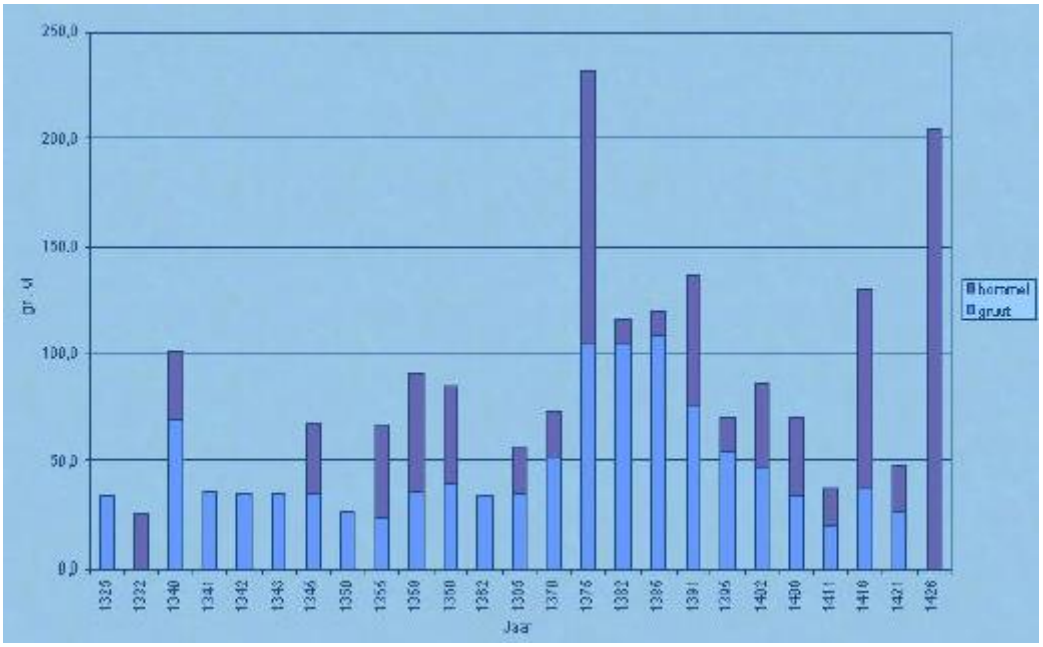

*In **1325** heeft ze blijkbaar geen gegevens gevonden van 'hommel'-aankoop.*
In 1332 echter vind ze wel een aankoop van hommel voor ongeveer 35 Vlaamse Groten maar geen voor gruut.
*In **1340** wordt er voor ongeveer 60 Vlaamse groten gruut gekocht en voor 40 VG hommel.*
*In **1345** wordt er voor 40 VG gruut gekocht en voor 20 VG hommel.*
*In **1355** wordt er voor 10 VG gruut gekocht en voor 50 VG hommel.*
*In **1359** wordt er voor 25 VG gruut gekocht en voor 50 VG hommel.*
*In **1360** wordt er voor 40 VG gruut gekocht en voor 40 VG hommel.*
*In **1365** wordt er voor 40 VG gruut gekocht en voor 20 VG hommel.*
*In **1370** wordt er voor 50 VG gruut gekocht en voor 20 VG hommel.*
*In **1375** wordt er voor 105 VG gruut gekocht en voor 115 VG hommel.*
*In **1382** wordt er voor 105 VG gruut gekocht en voor 15 VG hommel.*
*In **1385** wordt er voor 105 VG gruut gekocht en voor 15 VG hommel.*

*In **1391** wordt er voor 70 VG gruut gekocht en voor 70 VG hommel*
*In **1395** wordt e voor 55 VG gruut gekocht en voor 20 VG hommel.*
*In **1402** wordt er voor 40 VG gruut gekocht en voor 50 VG hommel.*
*In **1406** wordt er voor 30 VG gruut gekocht en voor 30 VG hommel.*
*In **1411** wordt er voor 20 VG gruut gekocht en voor 20 VG hommel.*
*In **1416** wordt er voor 40 VG gruut gekocht en voor 100 VG hommel.*
*In **1421** wordt er voor 20 VG gruut gekocht en voor 20 VG hommel. In **1426** wordt er voor 0 VG gruut gekocht en voor 210 VG hommel.*
Deze opzoekingsresultaten bevestigen alleszins dat het woord 'hommel' in de 14de eeuw – nog algemeen gangbaar was of toch gekend was in West-Vlaanderen. Het woord hop werd pas later in de rekeningen van Brugge genoteerd.

1351 - Hop in de Herbarijs -

De '**Herbarijs**' is een medische verhandeling van een onbekende auteur, dat te vinden is inde Koninklijke Bibliotheek te Brussel – Ms. 15624 – 1564; bewerkt door **L. Vandewiele**, vinden we ook de hop terug.

In dit oudste Nederlandstalige kruidenboek, zegt deze anoniem, maar volgens Vandewiele, 'Westbrabantse' schrijver:
*'Hoppe es **heet ende droge**, ende es snijdende ende sceedet taye humoren. Ende si wacht die dinc van vorttene waer in dat mense doet'.*
Nico Koomen *die de Herbarijs dateert in het jaar 1351, bespreekt dit boek in vergelijking met onder andere het werk van **Hildegard von Bingen**. Over de esboom schrijft hij dat Hildegard de esbladeren aanprijst **bij het brouwen van bier zonder hop**.*
Over het 'nagelkruid' of geum urbanum wordt er in de Herbaris geschreven dat dit heet en droog in de 2de graad is. De wortels gaan in medicijnen en hebben meer krachten vers dan droog. Nochtans houdt men ze 1 jaar goed. En daarom noemt men ze gariofilaet omdat ze bijna ruiken als kruidnagels.
Die wortel gekookt in wijn en gedronken is goed tegen winderigheid en tegen pijn in de maag want het verteert zeer de spijs. En ze heelt wonden en is goed in wonddranken. En de rook ontstopt de hersens en de neus.
Het nagelkruid werd in kloostertuinen gekweekt voor de bereiding van een kruidenwijn en om te verhinderen dat het zelf gebrouwen bier zuur zal worden.
Bevat hars, bitterstof, looistof en etherische olie die eugenol bevat, vandaar de geur van kruidnagelen.
Eugenol is een stimulans voor de maagsecretie, een antisepticum en bacteriostaticum. De eigenschappen door de Herbarijs aangegeven zijn gefundeerd zowel wat het verduwen van

spijzn en het inhaleren betreft. Ook **het gebruik tegen het zuur worden van bier**, wat Hildegard von Bingen schrijft, was goed gezien.

Over de gagel of de mirtus schrijft men in de herbarijs: **M**irtus of mirta dats gagel. ende es cout in den iersten graet ende droge in den .2. Ende .2. jaer machment goe.t houden. Ende tsap es goet in cyropen.

Het bekendste 'gezondheidsboek' in de middeleeuwen was het ***Tacuinum Sanitatis gezondheid***

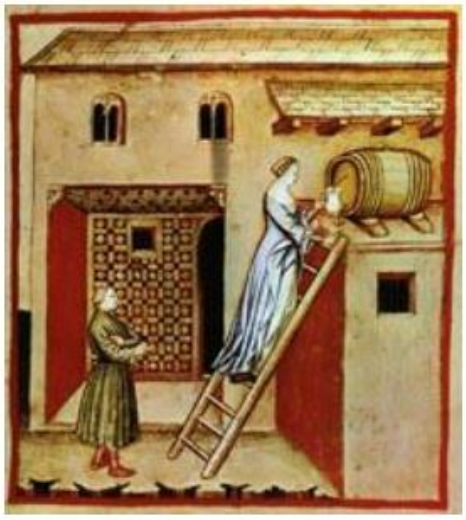

Handschrift uit Sint-Truiden - De bezem steekt uit, het bier is klaar maar eerst op jacht!

1371 – Van het Hopbier in Vlaanderen -

Het ingevoerde hopbier was ook in Vlaanderen zo'n groot succes dat de brouwers van het land klaagden tegen de graaf van Vlaanderen Lodewijk van Male, dat hun nering te niet ging. Deze verdiende echter een stevige duit aan de invoerrechten. Toch kwam er op ***20 april 1371*** *een heel belangrijke verordening.*

Wy, ***Lodewyc****, grave van Vlaendren, hertoghe van Brabant, grave van Nevers, van Rethel ende here van Machline, doen te wetene allen lieden*
dat wij merkende ende aenziende hoe metten ***hoppenbiere*** *dat met groter menichte in onsen land ommen es, de neringhe van brauwene bin onsen voorseiden lande zeer te niete gheghaen es.*
Ende datter grote diere tijt van coorne, van evenen – evie een oude graansoort - *ende van andren grene ute gespruut es; ende noch meer zoude, up datter ghene remedie in ghedaen ware,*
Hebben uten nerensten vervolghe ende verzouke van onser stede van Brugghe ende onsen andren steden ende castelrien van onsen lande vorseit, omme voorderinghe van neringhen ende betringhe – verbetering - *van tiden,*
hoe dat wij tot noch zonderlinghe vele proffyts vanden vorseiden ***hoppenbiere*** *ghehad hebben;*
gheconsenteert, - akkoord gegaan - *gheordeneert ende beloeft, consenteren, ordeneren ende beloven, over ons, onse hoir –* erfgenamen - *ende naercommers, graven van Vlaendren; overmids den dusentich ponden parisise siaers erfliker renten –* mits dat hij 1000 pond per jaar krijgt, gezien het verlies van zijn tolrechten op het hoppebier - *onser munten van Vlaendren, die ons ende onsen hoire ende naercommers vorseit onse stede van Brughe eewelike ende erflike daeromme gheconsenteert ende gheloeft heift te betaelen elx jaers te tween paiementen, dats te wetene dene helt telken zinte Baefs daghe, ende dandre helt telken paesschedaghe, daerof teerste also voort van jare te jare, ende van termine te termine,*
ende ooc midts twaelf miten – een miet was een koperen muntje – *van elker tonne biers die wij hebben zullen van den brauwers van onse andre steden ende castelrien die enich bier ute haren steden ofte prochien vercopen of zenden zullen;*
dat wij van nu voortane ***nemmermeer eenich hoppenbier*** *ofte ander vreemd bier* ***van huutlands,*** *utghenomen oostersch bier ende inghelsche hale, - Engelse ale -* ***zullen laten commen bin onsen lande van Vlaenderen.***
Ende dat wij onse hoir ende naercommers, graven van Vlaendren, dat zullen doen verdriven, verbieden ende houden ute onsen lande teeweliken daghen.
Boeten; inslaan van de bodem van de ton, verbeurtverklaring en 3 pond parisis boete.
Ende waert zo datter enich hoppebier of enich ander vreemd bier, danne oostersch bier of ingelsche hale, inquame, ***dat men den bodem inslaen zal****, ende dat nemen als* ***verbuert.***
Ende onder wient vonden ware, zoude verbueren jeghen ons ***drie pond parisise*** *van elker tonne, als dickent ende als menichwaerf alst gheviele.*
Ende waert ooc zo dat wij, onse hoir of naercommers vorseit, tvorseid ***hoppenbier*** *of ander vreemd bier van huutlands lieten weder incommen bin onsen lande ghelyc te voren, so zal onse vorseide stede van Brugghe vry ende quite wesen van der vorseider jaerlycser renten van dusentich pond parisise; die zoe ons daer of gheconsenteert heift, also boven verclaert es.*
Ende wij ***zullen bliven up onse recht van den hoppenbiere*** *ende den andren vreemden biere ghelyc te voren; alle fraude ende aerghelist utegesteken.*
Ende om de vorseide dinghen te vaster ende te staerker te blivene ende te bet – goed - ghehouden te wesene, so hebben wij daer toe verbonden ende verbinden loyaelike te goede

trauwen in der manieren voorseit ons, onse hoir ende naercommers, graven van Vlaendren, ten eeuwliken daghen.
By der orcontsceipen van desen lettren beseghelt, met onsen groten zeghele vuthanghende. Ghegheven te Ghend den twintichsten dach van aprille, jut jaer ons heren dusentich drie hondert een ende tseventich.
(cartularium Rudenbouc, fol. 58, n 2)

*Deze akte was zeker een 'gedeeltelijk' verbod op de invoer van hoppebier. De uitzonderingen die gemaakt worden zijn voor de '**Engelse ale'** en voor het '**Oosters bier'**. In de Engelse 'ale' zat er sowieso geen hop maar het Oosters bier was wel hoppebier uit Duitsland.*
Het Duitse Hanzebier was wel toegelaten maar het Hollandse hopbier niet.
Dit verbod zal zeker twee gevolgen gehad hebben.

*Enerzijds werden de inlandse brouwers gestimuleerd om zelf hoppebier te brouwen **èn als gevolg daarvan zal de inlandse teelt van de hoppe uitgebreid geworden zijn.***
*Op de **12de juli 1386**, toen **Philippe de Stoute,** 'zoon van de koning van Frankrijk, hertog van Bourgondië, graaf van Vlaanderen en Artois, palatijn, sire van Salins, graaf van Rethel en heer van Mechelen' het voor het zeggen had, kreeg hij een bede van de steden om, omwille van de oorlogsperikelen en -schade, een accijns te mogen leggen op de drank.*
Daarbij wordt gesteld dat en we volgen de accijnsregeling.
*Op iedere 'lot de vin' , dus waarschijnlijk 'kan' **wijn** mocht een accijns geheven worden van 6 deniers Vlaams.*
Op iedere ton vreemd bier, genoemd **'ostrebier, amborch bier en houppenbier'** *die verkocht werd mocht men **8** groten Vlaams vragen.*
*Op iedere ton bier die in het eigen land Vlaanderen gebrouwd werd, mocht er **2** groten Vlaams gevraagd worden. Deze regeling werd voor drie jaar ingesteld.*

Hanzeschepen

De hoppe in Tricht en het caedegruyt -

De proostdij van Sint-Servaas in Maastricht

In 1369 - lezen we in de statuten van de stad Tricht (Maastricht) dat half aan de hertog en half aan de Prinsbisschop van Luik toebehoorde, de volgende twee regels omtrent het Trichters bier. (Bulletin de la section scientifique et litteraire – société choral et litteraire des mélophiles de Hasselt – 37° volume – 1901)
Ten eerste:

'*Item was gheordenert van der stat van Tricht van beyde partyen anno LX nono,*
des anderendaaghs na Sinte servaes daghe,
dat men te Tricht egheyn bier, ***wit noch suart****, noch* ***hoppe*** *bruwen en sal dan van* ***guden malte,***
also dats di coermeister guet kiesen sullen ende nyet mere dan tot x tynen
die sulde syn op III marc ende opdat bier verloren.
Item, so sal men IIII gude knapen, daer tu hulden van jaer te jaer, die dat hueden sullen, II van des busscops weghe ende II van den hertoghen weghen.'

Dus beide partijen – die van de hertog als die van de prinsbisschop – hebben in het jaar 69, de dag na Sint Servaas, beslist dat men
Geen bier mocht brouwen, **wit of zwart**, noch hoppebier, dan met goede malt dat door de keurmeester gekeurd is en niet meer dan 10 tinnen – een soort maat.
Op boete van 3 mark en het verlies van het bier.
Daarom zullen er 4 goede knapen aangesteld worden om dit te controleren, 2 van iedere partij.
Ten tweede:

Item, eodem anno, quarta die mensis juni, wart geordeneyrt van der stat van Tricht, van beyden patrien,
dat wer egheyn hoppe te Tricht vercoepen en sal die buyten Tricht ghebruwen es
ende syn dat sake dat die gesworen coermeester dat malt besyen hebben.
Item so wie bier of hoppe van buyten te Tricht in bringht om te vercoepen, die sal synen ***fermtyt*** *– licensie of patent - daer af gelden, als die ander purters van Tricht.*

Item, op de zelfde datum, wordt er geordineerd, dat er geen hoppebier te Tricht verkocht mag worden die buiten de stad gebrouwen werd, tenzij de keurmeester de malt onderzocht heeft.
Wie desondanks bier of hoppebier van buiten Tricht de stad inbrengt om deze te verkopen, zal zijn licensie verliezen, die hij nodig heeft zoals de andere poorters van Tricht.
Dus iedere poorter van Tricht had een toelating nodig om bier voor de verkoop te brouwen.
Ook hier was het de 'malt' of 'mout' de belangrijkste eigenschap van het bier, waarop dit gekeurd werd.
Men maakte rond 1369 in Maastricht dus onderscheid tussen wit, zwart of hopbier. Kenden ze daar dan drie soorten bier? 'Wit' bier staat blijkbaar tegenover 'zwart' bier. We hebben hierbij de indruk dat deze twee bieren met verschillende 'mout' gemaakt worden; het wit bier kan gemaakt zijn met 'spelt' , terwijl het 'zwart' bier met boekwiet. Het hopbier kan dan gemaakt worden met 'gerst en tarwe'.

Het duurde dan ook niet zo lang voor men het **'caedegruyt'** in discussie stelde. We vonden de onderstaande akte uit **1384** waarbij de brouwers van Maastricht in navolging van de brouwers van de andere steden van Loon, geen 'caedegrute' meer moeten betalen.

De Helpoort te Maastricht

15 maart en 22 juli 1384

Wi, meestere, ghesworene, raede ende ganse ghemeynten der stede ende vriheden van Loen, van Hasselt, van Bilsen ende van Herke, kennisse der waerheyt met groeten;

Doen cont allen luden dat, op die date onderscreven, in tieghewordicheyt ende te ghebode ons eerwerdichs vaders in Gode ende ghenedichs ende ghemindes heren ons heren dies busscops van Lucke,

in der capitulen van Lucke comen siin ende verghedert dat eerwerdich capitel, die baenrutssen ende riddere, die goede stede van Lucke, van Hoye, van Dynant, van Tongren, van Sintruden ende allen die andre goede stede des busdoms van Lucke

ende wi van Loen, van Hasselt, van Bulsen, van Herke ende die andere stede der graefscap van Loen, daer lijflec voer comen siin goede portere van der brieder ambachte der stad van Triecht, van eenre partien

ende Peter Wichuys, over hoem ende oer allen sine medepartien, van der andere partien,

Ende want die voerscreven briedere toehorende sun den busdom van Lucke ende der graefscap van Loen voerscreven

ende kennen hun in verbonde ende in medebruderscap met hun, met anderen goeden steden voerscreven ende met ons

ende der voerscreven Peter ende siin partien overmits eenrehande besueck, dat langhen tiit ghedaen es van horen overvaeren, alsoe als sy seeden, wouden die voerscreven briedere van Triecht den voerscreven busdom van Lucke ende der graefscap van Loen toehorende bedwenghen te betalene **eenrehande assyse, die men heyt caede gruyt**, van horen **hoppen** ende van horen **bieren**

ende der voerscreven Peter van deser zaken voer die scepenen van Triecht, heeft voer hoem selver ende voer siin medepartien van der briedere weghen voerscreven sufficiantelec verseyn gheweest omme alle zaken ende letteren vort te settene, daer hi hoem mede woude of conste behelpen, ende daeromme siin van sinen weghen ghetoent ende gheexhibeert eenrehande letteren die in egheensewijjs stade en doen van subsandiën der zaken teighen die briedere voerscreven. Ende daer toe heeft derzelve Peter voer die scepenen voerscreven bekant dat hi eghene andere letteren en hedde dan die letteren voerscreven, daer die briedere voerscreven copie af hebben , ende daerbij heeft hi verteghen ter selver stede van sterkenisse ende hulpen alre andere brieve, daer hi oft siin partien hun mede mochten behelpen in den tiden nacomende, dwelich kennise voerscreven gheleeght es in hoeden der scepenen voerscreven.

Ende omme alle dese zaken hadden die breidere voerscreven ons ende allen den anderen goeden steden ende ghemeynen lande des busdoms van Lucke nede der graefscap van Loen dat hun versunnisse ende boete daer af ghedaen worde ende ghesciede in hore hulpen,

soedat sy van der **caeder gruyt** voerscreven,
daer men hun tieghen recht, mede woude betien, in payse mochten bliven,
woeromme daer in der tieghenwordicheijt die meeste partien des lants voerscreven met verdrache aensaeghen dat die briedere voerscreven, nadat sy in ghebruderlicheijt ende in verbonde met ons sijn, alst voerscreven es,
verbetert souden sijn ende niet verbonden tot onredeliken zaken,
aenghesien och dat Peter ende sijn partien voerscreven egheen recht met proefenisse, met letteren, met hoven, noch in anderen manieren en hebben,
ende aenghesien dat egheene caede usaege in achterdeel ymans met crachte en sal werden vortghesat, noch ghestaet
soe wart verdraghen, overmits ons ghemeynlic of met der meester partien van onsen raede, dat die briedere van Tricht voerscreven, toehorende den busdomme ende der graefscap voerscreven,
soelen quiit siin ende exempt ende in payse bliven van nu vortane tieghen den voerscreven Peter, siin gherven ende siin nacomelinghe, ende **niet bedwonghen siin van der caeder gruyt voerscereven te betalene,**
ende dis siin wi ende andere goede stede ende lande voerscreven met den meesten ghevolghghenisse met hun bleven, behoudelic hier in onsen eerwerdighen here voerscreven siins rechts, of hi eynich recht daerin hebben mochte.
Dit wart ghemaeckt ende gheaccordeert in die capitule van Lucke voerscreven,
int jaer der gheboerten ons heren dusentich driehondertich vier en tachtentich,
des viifteendes daeghs van meerte.
Ende in ghetughenisse der waerheyt der zaken voerscreven hebben wi, meestere, ghesworene, raede ende ghemeynten der stede ende vriheden voerscreven, te beden ende te verzueke der briedere van Triecht voerscreven, onse sighele van zaken aen desen openen brief doen hanghen in den jaer voerscreven, twee ende twintich daghe in den hoymaent.

De afschaffing van de 'caedegrute' betekende echter alleen maar dat men overging naar een bieraccijns.
We wijzen er wel even op dat de geestelijkheid - waaronder de kloosters en abdijen die een eigen brouwerij bezaten – doorgaans vrijgesteld waren van de bieraccijns die de heer en of de stad op het bier hieven.
De paanscheijs is dus eigenlijk een soort afkopen van het herenrecht op het brouwen terwijl de bieraccijns een belasting is op het product, het bier en in de plaats was gekomen van het gruitrecht.

1380 - Hoppe in het land van Heusden

We bemerken ook dat eer rond deze tijd er een Nederlandse hopaanplant gebeurd. De boeren van het land van Heusden ten Noord-westen van 's Hertogenbosch beginnen zich in de hopteelt te specialiseren.

Perkament Register van de Charterkamer van Hollandt lib IIII, Aelbrecht, Aelbrecht van Beijeren, ruwaard van Holland (1336-1404) 1380 - p.179

In dusdanigher maniere is myn here mit sinen ghemeynen rade voerdraghen, die bi waren, alse die here van Arkeol, die here van Putte, die here van Brederode, die here van Egmonde, die here van Aspreren, die burghgrave van Leyden, die here van Zevenverghen, haer Heynric ende here Raes van Bersel, ende anders een deel van myns heren rade, **overmits** dat men veel hoppe steket, ende zet in den **lande van Hoesden**, ende elwaer in anderen landen. Ende wantet onbilic waer, dat die ghene, die **tiende** sculdich syn te hebben, haeren tiende verliesen souden, soe is men overdraghen mit ghemeynen accorde, alse dat men overal, daermen **hoppe** set, gheven sal den ghenen, die daer tienden sculdich syn te hebben, jaerlix **van elker anderhalve marghen hoppe eenen ouden scilt**, ende van raepsade salmen gheven rechten tiende, gheliken dat men doet van anderen goede.'

Hier wordt de tiende bepaald per 'marge hop'. We vinden geen andere betekenis voor 'marge' dan een 'kant' , maar hier moet het dus een oppervlaktemaat geweest zijn.
*In de '*Bijdragen tot de geschiedenis, oudheden, letteren, statistiek en ..., Volume 2 - bij Dr. C. R. Hermans *–uit 1845 – schrijft deze over het ontstaan van de hopteelt in het Land van Heusden.*

Het is een oude traditie, dat het Hop-teelen hier eerst zijnen aenvangh genomen heeft, ende dat bij dese occasie: tot Oudt-Heusden op de kleyne West-actkers, wordt geseght, dat eertijds op sijn Duytsch Wijnbaerden gheplant, ende wijn geteelt wierde, ende dat aen de wijngaert-staecken van selfs eenige hop opliep, ende dat dit het begin van de hop-teelinghe gheweest zy. Het gebruyck van de hop en is in het bier-browuen in oude tijden oock soo gemeyn niet gheweest, als het nu wel is, want voor de tijden van Willem de IV, twintigse Grave van Hollandt, die Grave van Hollandt wierd anno 1337, en moght men in Holland geen hop gehbruycken om bier te browuen, of die moest gekocht sijn van den Grave ofte sijn rentmeesters.
Toen de brouwers van Delft in 1341 de toelating kregen van de Graaf om de hop zelf aan te kopenkon de hopteelt aldaar furore maken. Het is eigenlijk niet verwonderlijk dat het hier wijnboeren zouden geweest zijn die gestart zijn met het hopteelt; beide planten hebben immers veel gemeen.
*Henk van Haaster schrijft in zijn '*Archeobotanica Uit 's-hertogenbosch:' *dat de in 's Hertogenbosch aangevoerde hop afkomstig was uit de nabije omgeving van de stad. En als belangrijke productiecentra – vanaf de 14de eeuw – noemt hij Den Dungen, Sint-*

Michielsgestel, Berlicum, Schijndel, Heeswijk, Vlijmen, Engelen en veel andere plaatsen in het Land van Heusden.
Daarbij merkt hij verder op, dat de meeste hop uitgevoerd werd naar de belangrijke bierproductiecentra in het westen van Nederland: Amsterdam, Haarlem, Gouda en Delft.
'Verbazingswekkend', schrijft hij 'is in eerste instantie dat van deze enorme hopproductie in de omgeving van de stad niets in de pollendiagrammen te zien is. De oorzaak ligt gedeeltelijk bij de slechte pollenproductie en verspreiding van hop. De belangrijkste reden is echter het feit dat hop een tweehuizige plant is. Dat betekent dat er mannelijke en vrouwelije planten bestaan. Voor de hopproductie zijn alleen de vrouwelijke planten belangrijk. Deze brengen de hopbellen voort met de voor de bierbrouwerij belangrijke grondstof lupuline.
Hij stelt dan dat de brouwers geen hop met zaad wensten, omdat dit het biere 'bitterder' maakt. Hier zit onze archeoloog Henk natuurlijk fout, ook hop zonder zaad, maakt het bier bitterder.
Maar mogen we met Henk concluderen dat de hopteelt toen al de mannelijke hop weerde en dat men hop zonder zaad teelde?

1385 - Het banpaanhuis van Peer -

In het rijksarchief van Hasselt vonden we in het deelarchief van Peer – Limburg - een kopie uit 1581 van een akte uit **1385** waarbij Hendrik Ghybels de toelating kreeg om een paanhuis te Peer op te richten.
We geven hier de volledige transcriptie van dit document.

*Wij, **Everhardt Van der Marcken**, vocht – voogd - op Haspengauwe, Heer tot Lympnen – Lummen - ende tot Peer, doen conde ende te weten, alle denghenen die dezen brieff sullen zien ofte horen lezen,*
dat wij ghegeven hebben ende gheven voor ons ende voor ons erffghenaemen ende naecomelinghen
ende is onzen eyghen wil ende consenteren – gaan akkoord met -
*dat **Henricus Ghybels, cruysmans soen**,*
plach te zijn tot zijnen behoiff ende zijne erffgenamen ende naecomelinghen offt helder – houder - des brieff
*mach **een paenhuys** te halve paincheyse op zijn eyghen erffve onder ons gheleghe, daer hem dat alre beste te pointe compt,*
voort meer; als eenighe coeren – keuren of voorschriften, waarmee hier bedoeld wordt een vaste prijs - in onsen dorpe van Peer staen op die brieders – brouwers - ende offt dan enich brieder brauwen offt tappen woude boven dien coer,
soo sall Heyndrick voorscreven offt een ander die hijs an brauwen in dat selve paenhuys soude begrypen,
ende sonder calengeren des here van de lande ende tappen alsoe hoech ende om alsoe vele ghelts als enich brieder die boven dien coeren tapt
tot die tyt toe dat elck brieder braut ende blyfft op dien coer alsoe als hij gheset ende gheseet is,
cleyn offt groot - voort meer offt een bier, cleyn offt groot; in dat voorghenoempde paenhuys ghebrauwen worde teghen aen kermisse offt teghen aen merckt, buyten Peer gheleghen
ende offt gheviele dat des bier, wat te vercopen bleve, luttel offt veel, dat selve bier salmen binnen Peer weer brenghen ende tappen zonder calengeren, om den zelven penningh daert om ghebrauwen was,
alle argheliste in alle dese saecken achterghelaeten
in oirconde der waerheyt

alle den voorsreven saecken
soe hebben wij, Everhardt, heer voorscreven, onzen propren zeghel doen hanghen aen deze openen brieff
in de jaere ons heeren van syn gheboerte doemen schreef; duysent dryhondert tachtentich ende vyvve, des donderdachs nae onse vrouwen dach assumptio in den ochstmaend

De reus van Peer – de stoere kerktoren uit de 14de eeuw.

We geven hier en daar toch wat uitleg. Hendrik Ghybels krijgt dus de toelating om op zijn eigen erf een paanhuis op te richten - *te halve paincheyse*. Hij dient dus de helft van de brouweraccijs – jaarlijks - te betalen. De heer van Peer staat dus enkel tijdelijk en voor de helft zijn ban-brouwrecht af. Alle brouwers van Peer zijn dan ook verplicht daar te gaan brouwen.

De andere helft van het ‘ paencheijs’ of de penning dient natuurlijk nog betaald te worden door de brouwers.
Hendrik krijgt verder het recht in te grijpen als de brouwers van Peer zich niet houden aan de opgelegde keure en teveel zouden gaan rekenen voor hun bier. Hij mag daarbij de teveel betaalde som aanslaan.
Verder mogen de Peerse brouwers, klein of groot bier brouwen ter gelegenheid van kermissen en jaarmarkten buiten Peer. Het bier dat daar niet verkocht geraakt mag, zonder dat de paanhuismeester nog een bijkomende taks mag opleggen, terug in Peer binnen gebracht worden.

Deze oude akte is een voorbeeld hoe de middeleeuwse heren hun brouwrecht uitvoerden en lieten ‘verburgelijken’.

1386 - Alden Biesen -

Binnen het beheer van de domeinen en bezittingen van de Duitse orde – **Alden Biesen** – vinden we dat men de brouwerij van Sint – Pieters Voeren – net zoals deze van Genk - erfelijk **in leen** geeft – in het jaar **1386**. We typen hieronder de integrale tekst uit van deze akte, te vinden in het archief *van Alden Biesen in het RA Hasselt onder nummer 3569.*

Wij; Johan von Reynerslot, schoutet, ende Johan Geilenkinden, Tyele Tymen, Goswijn in die Kuijbad, Wylhelm Vollidhoef ende Johan Rouenay, schepenen in den dorpe ende gerichte tSinte Pieters Voeren,
doen condt allen luijden, die diesen brief sullen sien ofte hoeren, lesen,
dat voer ons coemen is **Johan Mechtildensoen**, onse medeschepen in den dorpe, ende

gerichte vorschreven ende heeft voer sich ende tot behoef seine naecommelingen, **in lene genomen**, van den geistelicken mannen, broder Reynaert van Huesen, landtcommandeur van den Biesen, Duytsen ordens, dat **panhues,** gelegen in den dorpe ende gerichte vurschreven; den herren van den deutschen hause toebehoerende,
int allen vurwerden ende manieren als
men hierbeneden, beschreven zall finden; te weten
- erfelijk bezit tegen 24 kwarten bier dagelijks -
In den **ersten**, sollen **Johan**, zijne erfgenaemen ende naecommelingen vorscreven **dat** vorscreven **panhaus erfelick besitten** ende des gebrucken, also dat in den dorpe ende gerichte vorscreven niemandt geine kanne bier brawen, noch oververkopen en sall, dan den selve Johan, zijne erfgenaemen ende naecommelingen, alleine in den panhaus vorschreven, **darfur** sollen die vorscreven Johann, seine erfgenamen ende naecommelingen den vorscreven landtcommandeur ende zijnen naecommelingen erfvelick **alle weken**, schuldigh zijn te betalen in orbar des haus van SintePietersVoeren **vierendetwyntich quartten oprechten, wail schmackende biers**,
folio 2
ende wart sake dat die vorscreven landtcommandeur, zijne naecommelingen offt iemandt van iren wegen, einigh bier boven den vorscreven canne drincken, so wie viel des were, so solde man altoes twaelf quarten uut elf quartten biers betaelen;
- goed onderhoud -
want so is gevurwaert dat den zelve Johann, seine erfgenaemen ende naecommelingen dat vorscreven **panhaus** in gueden grechten, bauwe, wael ende bauwelick halden sullen van den gronde op na alte tymmeringe, van daken ende van wenden, van vaeten ende van alden gereischap een guet panhaus gehoerende.
- borg -
Ende om diese vurwardt ende ondersheid vaste ende stede ende onverbreeklick te onderhalden ende te voldoene aen den vorscreven brueder Reinaut, landtcommandeur, ende zijne naecommelingen ende den orden vorscreven,
so heeft die vorscreven Johan Mechtildensoen, om te nemen seckerheit vur sich seine erfgenamen diene zelven landtcommaduer ende zijnen naecommelingen t**onderpandt** gezaet einen bundert landts, desligt dein morgen aen sijnerts bergh ende ein morgen in Kegirbergen daele, ende ein halft bundert aen behynshortt gelegen;
ende gildt jaerlicks na zien hennen van Sint Pietersvoeren, vier penningen chijns,
- bij terkortkoming van brouwer gaat het brouwhuis terug naar de orde -
ende **sunderlingen** is ondersprecken dat also geviele dat Johan vors sijne erfgenaemen ende naecommelingen, onversien, worden van aen enigen vurwarden vorscreven te voldoene, in alle der maten als vorscreven is, dat als dan die vorscreven landtcommandeur ende seine nacommelingen hun hand sullen moegen slaen aendt panhaus ende aen dat onderpandt vorscreven, sonder einich rechtsbelangen ofte weder sprecken, des vorscreven Johans oftte henne erfgenamen,
- twee vrachten hout per jaar voor de brouwer -
int diesen vurware is toegedaen dat die vorscreven landtcommandeur ende sijne naecommelingen den selven Johannen ende zijnen erfgenamen alle jaer tweij seill halts – hout - geven sullen, ter hulpen sinne brenninge; - brand = vuur -
zonder argelist ut diesen vorscreven vurwarden te scheiden
want wij schepenen vorscreven bie diesen vurwerden geweest zijn, ende geshiedt sein gelick als vorscreven is,
- de schepenen hebben geen zegel maar de schout zal zijn zegel aan het dokument hangen -
des win gein segel en hebben, so hebben wir; die vorscreven mannen Johannen van Reinerslot, knaep van knaep van waepenen, schoutet, ons lieven ghemynden herren des landtcommandeurs vorscreven, gevraagd dat hij zijnen segel in getuechenisse der warheit aen

diesen brieff wil hangen.
Ende ick, **Johan van Reynerslot** vorscreven, wantich als schoutet, bie alle diese vorscreven vurwarden geweest sey ende mich ouch wal kundigh is dat sie geschiedt sein ende begrepen in alle den manieren als hiervoer geschreven is,
so heb ick omde lieven wille ende versueck der vorschreven schepenen ende oick Johans den bruewere vorscreven, meinen segel aen die bey openen brief gehangen
Gegeven in den jaer ons herren als men schreift dusentich dreihondertich tachtentich ende zesse op sinte nicolais avent

Naast deze voorgaande middeleeuwse akte uit het archief van Alden Biesen, vonden we daar eveneens een contract tussen de brouwer van Alden Biesen en de Duitse orde. Hieronder vind je de integrale tekst van deze akte op perkament uit **1460.**

Inden name Gods Amen
By desen openbaren instrument, sy kondich allen guden luiden,
dat inden jaer onss heren, dusent vurhondert sestich, der achtder indictien, inden loymaent, zess dage, te weten op den heilgen dertheen dach omtrent vespertyt, der pauwescap - pausschap - des seer heilgen in Gode, vader ende heren, here vander Gotliker voerzienigheit, twede pauwes in zynder tweden jaer

We zijn dus **de 6de januari 1460 of de 13de dag van het heilig jaar***, driekoningendag. De 'tweede' paus die vermeld wordt, is Pius II.*

In presentie myns Openbaren notaris ende der getugen ondergescreven;
hir touwe sonderlinge gebeden ende geropen,
gestaen die eerwerdige mijn Here, here **Johan Vandervelde**, sceffener – zorgdrager, soort ambtenaar aan wie de zorg voor een zaak of inrichting is opgedragen- rentmeester (Verwys en Verdam) - ter tyt des huys vander Biessen, Dutschen ordent des hospitaels onser liever vrouwe van Jeruzalem
ende in dese name op die ein side
ende **Herman des weerts**, bruwer ten alden biessen aldaer in des ordinarisses panhuys wonende met Michiel sine broder op die andere side,

17 jaren huurtijd

der zelve mijnheer Johan, sceffener, heet gecant ende gelyt dat hi dat panhuys vorscreven met sinen toubehoer ende **metten wyen** inden mesthoef des panhuys staende; outgegeven, verleent heet ende verhurt den vorscreven Hermanne; dat zelve oock bekennende enen **taust** ende termyn lanck durende **zeventheen jaren** lanck dat enen den anderen zonder middel volgende, daeraeff dat erste jaer aengaen ende beginnen sal te Sint Giles messe nu neest comende met desen nabescreven vurwarden,
Goed bewaren
dat Herman vordtsgenoempt

dat selve panhuys met sine toebehoren loeflic end wael halden ende houwen sall te weten dake, wende, koupe, ketell end wes daer touwe behort, ende ten leste jaer van sinne taust laten loefflic, wael gehalden, gebonden ende geregeert ende ten leste jaere vorscreven soe en sall men hem niet schuldich syn yet daer aeff enigen kost wider te keren

18 vierendeels per week voor het banrecht

Item der selve Herman sall brouwen goet taelwerdich bier ende sal int huys den Alden Biessen vorscreven alle weken leveren ende sculdich syn te leveren achteen quarten biers als vorden banne

Voor de rest 18 boddragers per ton

Vorst wes men daer boven meer inden selven houss behoeft dat sal der weert Herman vorscreven vort leveren, het sy met tonne oft met halven tonnen
Soe verre des goets tyts verzocht wort ende voer ygelic tonne sal men hem betalen achteen boddrager trichter payen,
Mer Oft der weert vorsreven gene goet taelwerdich bier en hedde, noch en leverde, soe en syn myn heren of hon huys niet sculdich daer eynich bier te halden off met hem te drincken

Bij brand of schade

Item hets oick vurwerd oft geviele - dat god verhuede,- dat aent panhuyss off aen die huisinghe vorscreven schade gesciede van brande off anders, die tou quame by sculden des weerts vorscreven off yman anders van sine twegen off gezinne,
dene schade sal Herman den weert vorscreven schuldich sin op te richten den ordene oft ouck den weerde vorscreven schade gesciede aen zijne have off goet,
By sculde ymans van mynne heren twegen of hons gezins, denen sollen mijn heren off der sceffener ter tyt honne suldich syn op te richten allet ter goeder lude pryse ende taxatie –

de taxatie van de schade wordt dan gedaan door goede luiden, of mannen met verstand der zaken.

In uniform; een zomerkiel met een logo van ‘biesen’ op gestikt.

Item der sceffener ’t tyt sall den weerde vorscreven alle jaere sine taust lanc durende, gheven dlaken tot einer **somer koegelen** – kiel – daer de weert **biesen** sal doen op sticken als andere dieners des ordene

Borg en pand

Wellige vurwerden hebbende die voersreven partijen geloeft vaste ende stede te halden te voldoen ende te volvuren ende der weert vorscreven heet daer vooren **ten pande** gesat alle syn goet, gerey ende erffgoet, dat hi nu heet ende naemaels krigen mach,
hyr touwe heet der vorscreven **Michiel** geloeft in goeden trouwen off Herman d'weert vorscreven hir in gebrekelic wese in enige puncten vorscreven dan simpelen meniss – op een simpele vraag - mijns heren sceffeners ter tyt off synen boeden – bode - tot Bilsen, in ein herberghe die hoedaer genoempt sal werden, in te comen, daer soe lange te leysten op zynder costen ende te bluven all wout der ordenen voerscreven daer aeff volcomenlic vurnecht sall zijn,

Dus de borg zal zich zelf ter beschikking houden in een herberg te Bilzen totdat alles betaald is.

Gesciet syn dese dingen ten alden biessen in mijnen heren houss aldaer inden zale, int jaer indictie, noemt dage ende pauwescap vorscreven,
daer met mich present wesende Anthonis Vriesen ende Jan Boyart den men heet Peter Leyken, erbare getugen des stichs van Ludic (Luik) hir tou geropen ende gebeden,

Tweede borg; Jan Meyerck

Hyr nae int selve jaer op zondach twintich dage july, presente ten alden biessen vorscreven aldaer op die scalgie, Renier Huen van Mierckelsbeeck, Pender Lambrechts, Anthonis Vreisen vorscreven, heet – heeft - Jan Meyerck van Clenen Spauden geloeft gelijc der andere, burgen, te weten Michiel vorscreven, allet dat te doene dat der zelve michiel geloeft heet te doene
ouch presente der vorscreven mijn here sieur Jan der sceffener.

Het 'apostelhuis', achteraan het domein van Alden Biesen – Jesus had toch 12 apostelen nodig – en hier vonden de rare apostelen een onderkomen.

1392 - D'ordonnanche van der hoppen te Dendermonde -

*In de regeling van de accijnzen te **Dendermonde** uit **1392**, maakt men een onderscheid tussen 'd'ordinanche van der **hoppen** ende alrande biere van buiten hier in commende' naast 'd'ordinanche van den **biere van binnen'**.*
*Blijkbaar werd het **hoppebier** in Dendermonde op dat moment nog niet gebrouwen maar het werd wel ingevoerd.*
Omdat deze regeling binnen deze keure, één van de oudste is die we konden tterugvinden, halen we ze integraal aan.

Het stadhuis uit de 14de eeuw

D'ordonnanche van der hoppen ende alrande – andere - biere van buten, hier in commende – uit 'Notice historique sur les accises communales de Termonde, suivie des ordonnances de 1392 relatives a ces impositions – par Alp. De Vlaminck - Termonde 1873'

Eerst, van elken vate lx stoepe houdende, sij 't **hoppenbier** ofte ander vremde bier, uutghedaen bier **van oversee**, van buten incommende ende hier binnen ghedroncken of ghetapt wert, sal men gheven van assisen xx gr.
Eerst van elk vat van 60 stopen, 't zij hopbier of ander vreemd bier, of bier van over zee, dat van buiten de stad binnen komt en hier gedronken en getapt wordt, zal men 20 gr. geven als accijns.
Item van den vate van den biere van overzee vi gr.
Voor een vat bier van over zee 6 grooten
Item so wie van den voorseiden **hoppenbiere** of eenich andere **vremde biere** deser assise toebehoerende binnen Denremonde brinct ende bij vaten in grootten vercoept ten minsten lx stoepe houdende, t'eenenghadere also voorseit es, up dat men dan 't voorseit bier buten vrijheden vourt, daer af sal men ghestaen met halver assisen te ghevene, dat 's van den vate voorseit x gr.
Degene die het voorzeide hopbier of enig ander bier dat valt onder deze accijns – binnen Dendermonde brengt – met vaten minstens 60 stopen groot – daarvoor zal men de helft van de accijns betalen of geven 10 groten

Ende van Hamburghen ende Oesterschen biere van den vate xiii gr.
Hamburgs en Oosters bier per vat, komt op 8 gr.
Item, so sullen de nieuwe assisers van deser voorseide hoppe assisen te jaersdaghe 'ts morghens hare assise anveerden; also verre als sij d'bier vinden onghetapt ende onghedronken ghelijc dat van den wijne vorens verclaerst.
De termijn van de nieuwe accijnspachters zal de morgen van de jaardag ingaan; voor het bier dat ze ongetapt en ongedronken vinden, zoals bij de regeling van de wijn.

Item, ne sullen de **hoppetappers** gheen herlants bier hoegher noch dierer vercoepen dan xxxii miten den stoep, gherekent den boddraghere vor ii den. groote. (te laumaent xiii vi)
*De hoppetappers of biertappers zullen geen inlands bier mogen verkopen, duurder dan 32 mieten per stoop, waarbij de 'boddrager' – een munt - gerekend wordt aan 2 deniers. (beslist in de laumaand of januari **1406**)*
Item, so es gheordineert dat niement tweerande **hoppe**, tweerande oesters bier ofte eenigherande bier van eenre maniere ende van tween ghelden wesende, in eenen keldere of in eene taverne en legghe noch en veroepe up de boete van iii lib. Parisis.
Daarbij is er verplicht gesteld dat niemand twee soorten hoppebier, twee soorten oosters bier of één soort bier op één manie gemaakt maar met twee verschillende prijzen, in een kelder of in een herberg zullen leggen of verkopen, op boete van 3 pond parisis.
Item dat d'assisers van deser assisen alle taverniers van der **hoppen** sullen laten ghestaen met xiiii sticken voor 't last te verassisene, bij also dat sij bij maten van eenen sekeren **peghele** daerbij dat men mete, dat die xiiii stix, nemmeer dan vii vate, elc vat van lx stoepe, en houden.
Iedere herbergier mag dus 14 'stukken bier' in huis hebben, naar de maat of pegel waarmee de accijnspachters meten, zodat die 14 'stukken' nooit meer dan 7 vaten, kan bedragen, waarbij elk vat 60 stopen inhoudt.

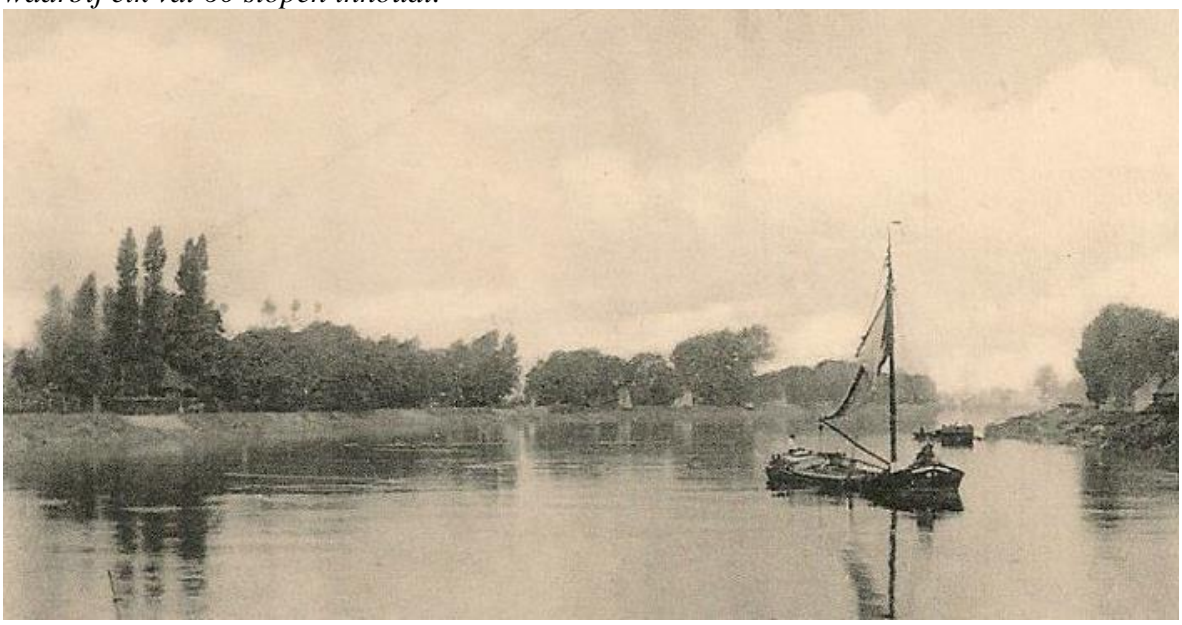

Item sullen **de schiplieden** assise gheven vanden vremden biere dat sij hier binnen bringhen emmer van also velen als sij's hier binnen drincken ofte theeren, ghelijc of sij ter taverniers huusen haelden. Ende omme daer af de warheede te wetene sullen de assiseren den eedt van den schiplieden hebben altoes als zij 's begheeren.
De schippers zullen op de vreemde bieren die zij binnen brengen, accijns betalen, van alle bier dat ze ten huize van de herbergiers brengen. En om daar over de waarheid te weten, zullen de accijnspachters aan de schippers kunnen vragen om hierop een eed te doen, zo dikwijls als zij dat wensen.
Item, es gheordineert dat **de taverniers** die **huutlantsche hoppe, oesterbier, amborghenbier of ander vremdt bier** te tappe vercoepen, sij dat zullen moeten coepen jeghen d'assisers vanden vremden biere, sonder elder weerts te coepene of te haelne up de boete van III lib. parisis telken dat sij 't deden,
up sulke voorwaerden dat men den taverniers daer af sal stellen tamelijken loen van tappene, ende dat men d'oestersche bier niet meer vercoepen ne sal dan II groten den stoep, noch d'amborghen bier dan XXXII miten den stoep als't last cost VIII noble eersts coeps of daer

onder, ende als't dierer cost, hoe vele 't sij, dan sael't moghen ghelden onderhalven grooten den stoep ende niet meer,
ende 't herlants bier XXXII miten ende niet dierer,

behouden dien dat de insetene haer vremde bier moghen coepen te haers selfs drinckene daer 't hem ghelieft sonder voort vercoepen of tappen, ende sullen de heere ende wet der assisers van den vremden biere eedt moghen hebben als 't hem ghelieft vanden incoepe van den **hamborghen biere** (Laumaent XIIII° XVII)

De oude vleeshalle te Dendermonde

De taverniers die buitenlandse hoppe, oosters bier, Hamburgsbier en ander vreemde bier op de tap verkopen, zullen dit bier moteen kopen aan de accijnspachters van de vreemde bieren, zonder ergens anders dit te mogen aankopen op de boete van 3 pond parisis, telkens als ze dit toch doen.
En dit op een dergelijke prijs dat men het oosters bier niet hoger verkopen zal dan 2 groten de stoop, noch Hamburger bier hoger dan 32 miten per stoop, wanneer 'de last' 8 nobels kostof minder – en als het duurder is, dan zal het anderhalve grooten de stoop mogen kosten en niets meer.
En het inlands bier 32 mieten en niet duurder.
De inwoners die hun vreemd bier kopen om dit zelf te drinken waar het hen gelieft, zonder dit voort te verkopen of te tappen, zullen dit aan het magistraat en aan de accijnspachter van het vreemde bier, bij eed mogen aankopen.
Item, es gheordonneert dat van nu voort alle manieren van lieden d'bier dat se jeghen de hopassisers coopen sullen betalen den assiseren vorseit met ghelde ghelijc van assisen ende anders niet, ende de schuld van dien executeren ende innen ghelijc van assisen. (Te kersavond anno XIIIC XXIII.)
Verder is er bepaald dat voor allen die bier bij de accijnspachters aankopen, zullen moeten betalen met geld 'gelijk van accijnsen' – dus wettelijk aanvaard geld – en geen ander, waarbij ook de schuld en het innen van dit geld loopt zoals bij de andere accijnsen.
Item, es gheordineert dat niement binnen der poort of vriheit van Denremonde woenschtich en ga drincken omme ghelaghen te maken, zonder eeneghen specialen orboere te doene te hebben metten tavernier daer hij drincken gaet of van buyten inwaert sijns weeghs commende, ende zoe wie de contrarie dade of van binnen buyten bier haelde of daden commen met kannen of vate sonder der assisers ghemoede te hebben die zoude verbueren, telkens dat gheschiede, V lib. parisis, ende hier af zullen ghelooft sijn twee persoene die bi den heere en der wet ghestelt zullen worden up haren eedt omme de vorseide persoene te wachten ende voort te bringhen,
ende die zullen terdendeel van der boeten hebben over haren salaris,
desghelijke zullens d'assisers van den vremde biere op haren eedt ghelooft sijn ghelijc den vorseiden wachters up haer deel van den boeten van V ponden parisis ghelijc van den wachters vorscreven staet. Ende waer't dat yement den assisers of wachters misdade of misseide uut causen van den vorseiden officien, dat ware up den heere ende up den wet. (Te Hoymaent anno XIIIC XXV

Verder wordt het verboden om bier in de stad binnen te brengen – met kannen of per vat – zonder de accijnspachters te betalen – op boete van 5 pond parisis – om dit te controleren zullen twee personen officieel aangesteld worden die geëed zullen worden – en die de overtreders voor de rechter zullen dagen.
Zij zullen één derde van de boete krijgen.
Evengoed zullen de accijnspachters van het vreemde bier,op hun eed geloofd worden – net zoals de voorzeide wachters.
En was het zo, dat er iemand de accijnspachters of de wachters iets misdeed of miszei, die zullen ook voor de rechters moeten komen.

De Schelde bij Dendermonde

D'Ordinanche van den biere van binnen

In d'eerste, so sal elc bier van binnen, **wit bier ofte andere**, uutghedaen viere mite biere ofte VI mite, moeten sijn ten minsten X ½ **hamen**[14] groet, elc hame van LX ende daer beneden, en moghen de bruwers niet verassisen t'eener brouten, ende van elcker hame voorseit daer af de stoop XVI miten gheldt sal men gheven van assisen – VIII groten.

14 WX.N.T. = Aam; vochtmaat van ongeveer 150 l.

Ten eerste zal elk bier van binnen de stad, wit bier of ander, verkocht als 4 mieten bier of 6 mieten bier, ten minste 10,5 amen groot, elke ame van 60 en daar onder, mogen de brouwers niet veraccijnsen als één brouwsel, en van elke ame waarvan de stoop 16 meiten kost, zal men als accijns 8 groten geven.
Ende van also veelen als sij daer boven t'eener bruwten meerbruwen daer af sullen sij meer gheven in't avenant, ende al eist so dat de bruwers X ½ hamen biers bruwen, sij ne sullens maer X hamen verassisen.
En als zij meer dan één brouwsel brouwendaar van zullen zij dan ook advenant meer betalen en al is het zo dat de brouwers 10 en een half amen bier brouwen, toch zullen zij slechts voor 10 amen accijns moeten betalen.

Item, mits dat de bruwers ’t anderen tijden gheconsentheert heeft gheweest dat sij bruwen moghen alrande bier den stoep gheldende van IIIJ miten toete XXXIJ miten voorseit, daer af sullen sij assise gheven in ’t avenant van dat meer of min ghelt den stoep dan XVI miten als elc stoep ghelt also meneghe IJ groten moeten sij van assisen gheven van elcker hame, ende altoes ghelijke munte gherekent.

Omdat in het verleden aan de brouwers het recht is gegeven dat zij alle soorten bier mogen brouwen, de stoop kostende 4 tot 32 mieten, daarvan zullen zij accijns betalen naar gelang de stoop meer of minder dan 16 mieten kost, - dan moeten zij als accijns geven 2 groten per ame.

Item, in’t jaer XIIIc ende VIII den IXde dach in november, - *9 november 1408* - wart gheordineert bij de heere ende der wet van Denremonde ende oec bij rade van ouden scepenen
dat van nu voort an, de gheswoorne van den bruwers ambachte medtgaders den goeden lieden van den voorseiden ambachte
ghemeenlijc also voorsien ende bewaren sullen, dat in de poort van Denremonde elke weke ende up elke sijde van der Denren, **een wit ofte zwert bier van sesse miten ghebrouwen sij**, ende dat dat bier ten minsten groot sijnde X hamen, ende niet min,
ne sullen sij verassisen, ende daer af sullen sij accise betalen naer d’ordinanche van den bouke, ende brouwen sij’s meer so sullen sij meer assisen betaelen in ’t avenant naer d’ordinanche voorscreven;
ende op dat sij hier af in ghebreke sijn - so souden sij verbueren telken dat gheschiede IX lib. parisis, dar af ’t derdendeel jeghen den heere, d’ander jeghen de wet ende ’t derde jeghen d’ambachte, ende die boeten soude men innen an de vorseide gheswoerne, ende de gheswoerne souden de boeten halen an den bruwers die bij hemlieden gheordineert waren ’t voirseide bier te brouwene; behaudelijc altoes dat de bruwers den ontfangher van Denremonde ghenouch doen van ’t heeren rechte van desen voorseiden biere.

De brouwers nemen het op zich om te garanderen dat er in de stad, iedere week wit of zwart bier van zes mieten – en minstens 10 amen - gebrouwen wordt en aan beide zijden van de Dender te koop zal zijn. Zij zullen daar accijns voor betalen.
Wanneer de brouwers daar in niet voorzien krijgen ze telkens een boete van 9 pond parisis – ’t derde deel aan de heer, een ander derde deel aan de wet – of het magistraat - en het laatste derde deel aan het brouwambacht te betalen.

Item, sullen de brouwers moghen beghinnen brouwen ende ondersteken als’t hem ghelieft ’t sondags avonts ende ‘ts heilichsdaghes avonts sonder verbueren ofte begrijp van den heere ofte van haren gheswoornen.
De brouwers mogen beginnen brouwen op de zondagavond of op de heiligdagavond zonder dat de heer of zijn gezworen controleur daar tussen mag komen.
Ende es te wetene dat men den assisers van den voorseiden biere recht doen sal als van den overbrouwene van allen den bieren die de brouwers daer over sij recht begheeren ghebrouwen sullen hebben ter tijt als sij recht versoucken sichtent den inghane van haerlieden assise ende telken als sijt’t versoucken (te laumaent XCIX – *januari 99)*

Het bier dat meer gebrouwen wordt zal door de acijnspachters aar verhouding belast worden.

Item, es gheordineert dat men ’t voorseide inbrouwen bier proeven sal naer de odrinanche vormaels ghemaect, dat’s te weten bij IIJ proevers specialijc daer toe ghe-eedt. (anno XIIIIc XII

Verder is er beslist dat het voorzeide in de stad gebrouwen bier, door 3 geëde proevers zal geproeft worden.

Een Vlaams badstooftafereel: links het badhuis; rechts draagt een vrouw warm water aan en omhelzen een man en een vrouw elkaar in een grote badkuip met tent. Randillustratie in de Roman d'Alexandre, 1339-44. Oxford, Bodleian Library, Ms. Bodley 264,

Nummer 201B **Doos Gazette** **april 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
In den eerste! Wilt gij sterk zijn en gezond
En zonder siecten, zo maak ik U kond
Zijt vrolijk, en wilt zonder zorgen zijn
Groote zorgen laat niet bij U tot morgen zijn
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe' kreeg 2 artikels bij en loopt nu tot 1366.*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1347
Het beterde niet in Poperinge... niet alleen kreeg onze arme open stad de Ieperlingen en de Gentenaars over zich – maar ook de pest tierde weelderig. En ondanks het verbod van de steden komt er toch een uitgebreid akkoord met de 'Oosterlingen' rond het Poperingse laken!
Hoort het akkoord en zeg het voort!

Jaar 1350..1366
Toch een heropbloei voor de stad. Men werkt hard en men viert de Borelle!
Er komt nieuw vuur in het hart van de Poperingenaars.
De wevers komen in het verzet .... en worden verslagen!

HISTORISCHE NOTA ,
PALINGSTRAAT, 6 TE POPERINGE – WATOU
Toon Couttenye

Eind maart 2019 ging ik in de Palingstraat 6 een filmpje maken rond de restauratie van de oudste hoeve van Poperinge/Watou, misschien wel de oudste hoeve van Vlaanderen. Ondertussen is dit reeds meer dan 13.000 keer bekeken.
Zie voor de film – De oudste hoeve van Poperinge/Watou wordt gerestaureerd!

https://www.facebook.com/100009661925965/videos/907439996254723/?id=100009661925965

Van **Antoon Couttenye** *kreeg ik het onderstaande mailtje als appreciatie.*

Dag Guido ,
Dank voor dat mooie document , in bijlage stuur ik je alvast de historische nota die ik opmaakte voor het subsidiëringsdossier vooraf gaand aan de bouwvergunning en de restauratie zelf . Het is zo dat de werken geen aanvang mochten nemen vooraleer het restauratiedossier was goedgekeurd . Later geef ik je nog wat duiding over het verdere voorziene verloop van de restauratie van de site .
Groeten,
Toon

We mogen dus hier de historische nota die Toon opgemaakt heeft voor het restauratie overnemen. We voegen daar enkele oude kaarten bij.

> Deze historische vakwerkhoeve is beschermd als monument op advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van 7 maart 2002 , door de Vlaamse Minister van Binnenlandse Aangelegenheden , Ambtenarenzaken en Buitenlands beleid op 31 mei 2002 . Het Ministerieel Besluit stelt :

Omwille van het algemeen belang gevormd door zijn historische waarde : als monument :

VAKWERKHOEVE , gelegen te Poperinge (Watou) , Palingstraat 6 , bekend bij het kadaster: Poperinge , 8°afdeling , sectie C , perceelnummers 1053 b (deel) , 1054 a , 1055 d en 1055 e .

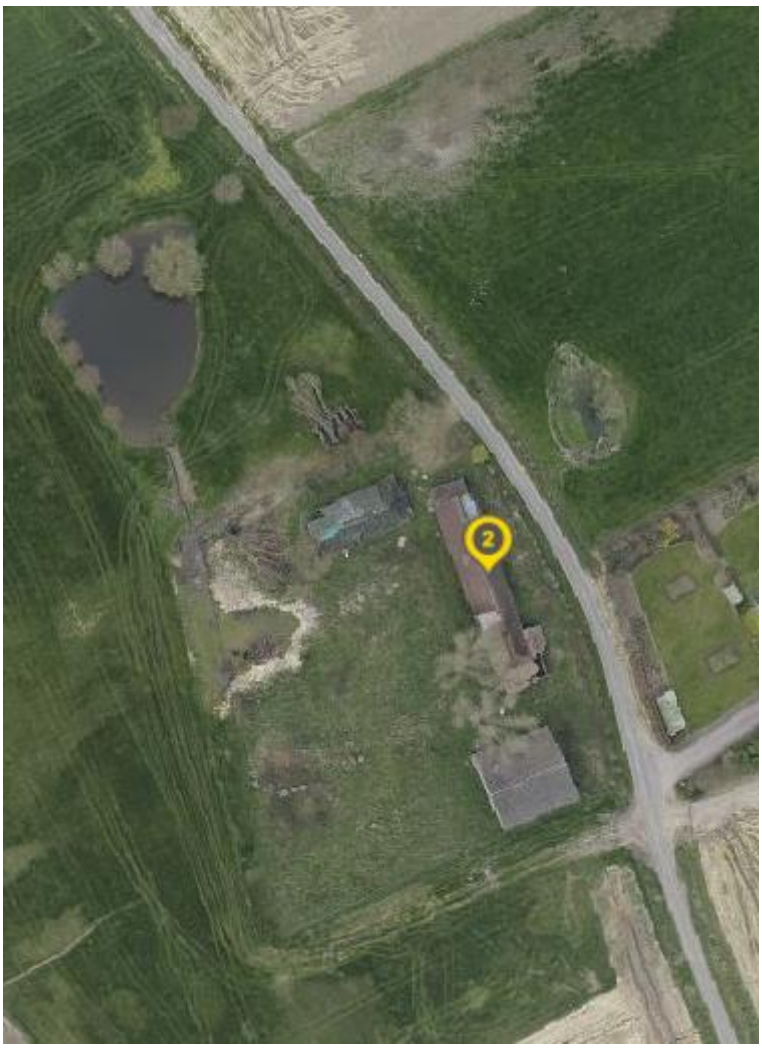

Luchtfoto winter 2014

De historische , in casu de architectuurhistorische , waarde wordt als volgt omschreven :

Als zijnde een (*toen nog*) vrij gaaf bewaard voorbeeld van een streekeigen hoevetje in het Poperingse , getypeerd door los opgestelde bestanddelen zoals boerenhuis , dwarsschuur en hoppe ast met gaaf gebleven volumes en grotendeels opgetrokken in vakwerkbouw . Als omvattend een merkwaardig boerenhuis opgetrokken in vakwerkbouw , welke een zeer interessante evolutie van vakwerkbouw vertoont , vanaf het begin 16de eeuw , met grondige aanpassingswerken – het aanbrengen van een kelder met opkamer – in de 18de eeuw tot aan het versteningsproces op het einde van de 19de eeuw. Het oudste gedeelte van dit boerenhuis - i.e. het oostelijk gedeelte met de overkragende zijgevel onder wolfseind - gaat terug op het begin van de 16de eeuw en vormt aldus een uiterst zeldzaam voorbeeld van 16de eeuwse vakwerkbouw op het platteland.

“ Bouwen door de eeuwen heen “ , inventaris van het cultuurbezit in België .

Architectuur . Deel 11n 2 , provincie West-Vlaanderen, arrondissement Ieper , Kanton Poperinge
geeft nog een meer gedetailleerde beschrijving van het erf met zijn verscheidene gebouwen .
(*Uitgave van het Bestuur voor Monumenten en Landschappen dd. 1989)*

Hoeve met losse , lage bestanddelen opgesteld rondom een begraasd erf, met bakstenen stoepen . Ten N. , afgezoomd door wilgenrij, ten O., deels door een doornhaag . Moestuin vóór het boerenhuis . Ten W. , rest van een omwalling .

Ten N. van het erf , boerenhuis aanleunend bij het langgestrekte type, bestaande uit een woon-gedeelte van drie trav. en één opkamertrav. r. + één staltrav. R; onder een mank zadeldak met twee dakkapellen en een r. dakschild (nok haaks op straat , stro) ; overstekende dakrand , bekleed met Vlaamse pannen , op houten modillons . Daterend uit XVIII B . Witgekalkt stijl- en regelwerk met lemen vullingen , deels met cementmortel verstevigd , deels versteend ,

boven een lage bakstenen voeting . Beluikte XIX – XX a- kozijnen . Achtergevel . Behouden beluikte bolkozijn . Bakhuisje tegen l . zijgevel .

Ten O. dwarsschuur met stalgedeelte l. uit XVIIIB ; zadeldak met r. dakschild en overstekende rand op houten modillons ; laadluik aan de achtergevelzijde (nok haaks op boerenhuis , stro +golfplaten).
Stijl - en regelwerk met recente bakstenen vullingen en resten van de oorspronkelijke lemen vullingen , boven een bakstenen voeting ; uitstekende ankerbalken . L. zijgeveltop met stro-beschieting.
L. en r. aanbouwsels onder lessenaarsdak .

Ten Z.W. , kleine XIX-hopast . Baksteenbouw . Overige gebouwen zonder noemenswaardigheden.

Historische context

Het is van belang de historische context , zowel op politiek als op bestuurlijk vlak, te onderzoeken om duiding te krijgen over het ontstaan van het hoevetje , het behoud ervan eind XVII de eeuw , de uitbouw ervan tot herenhoeve gedurende de eerste helft van de XVIII de eeuw , de gedeeltelijke vernietiging ervan bij het begin van de franse revolutie tot en met de bestaande toestand in de XXIste eeuw .

Watou behoorde oorspronkelijk tot de kasselrij van Cassel om daarna over te gaan tot de kasselrij van Veurne , meer bepaald tot de " generaliteit van de acht parochiën " samen met Elverdinge , Vlamertinge , Noord - en Zuidschote , Reningelst , Loker en Woesten en dit tot aan de Franse revolutie .

Bestuurlijk bestond Watou uit zes heerlijkheden :
– de Heerlijkheid van Watou , later het Graafschap van Watou geworden
– de Heerlijkheid van Douvie , met als eerste bezitters de stam de le Douve (oudste datering 1202) ,

ging over naar jonker Philippe Braem , grootvader van Philips de Crombrugghe die het op 13 augustus 1567 erfde , het bleef in deze familie tot aan de franse revolutie

– de Heerlijkheid Cortewyle ontstaan onder de regering van Lodewijk van Male,geschonken aan ridder Hugo van Cortewyle (+1379)

– de Heerlijkheid Beauvoorde , oorspronkelijk toebehorend aan het stamhuis de Briarde en later overgegaan aan Margaretha de Latorre, vrouw van Beauvoorde tot 19 mei 1753

– de Heerlijkheid Noorthouck behoorde toe aan het prinsdom van St. Winocks -Bergen , verkocht op 14 juni 1743

– de Heerlijkheid Merchem zonder eigen bestuur en behorende aan “les revereans pères de la Société de Jesu à Ipres “ volgens de oorkonden van de Acht Parochiën .

Met uitzondering van deze laatste heerlijkheid werd het bestuur van de heerlijkheden waargenomen door een baljuw , schepenen en een griffier . Het ambt van baljuw werd gekocht aan de heer , was een erfelijk recht dat ook kon verkocht worden . Samen met de heerlijkheden graafschap, Cortewyle en Noordhouck behoorde het baljuwschap Douvie toe aan de familie De Hulster en dit tot aan de Franse revolutie .
Het goed Palingstraat 6 was gelegen in de Heerlijkheid Douvie , dat ongeveer een derde van de oppervlakte van Watou bevatte .

De geschiedenis van Watou in de 16de en 17de eeuw is er één van kommer en kwel tot de kentering in het begin van de 18de eeuw . Wij citeren uit het werk van L.A. Rubbrecht :

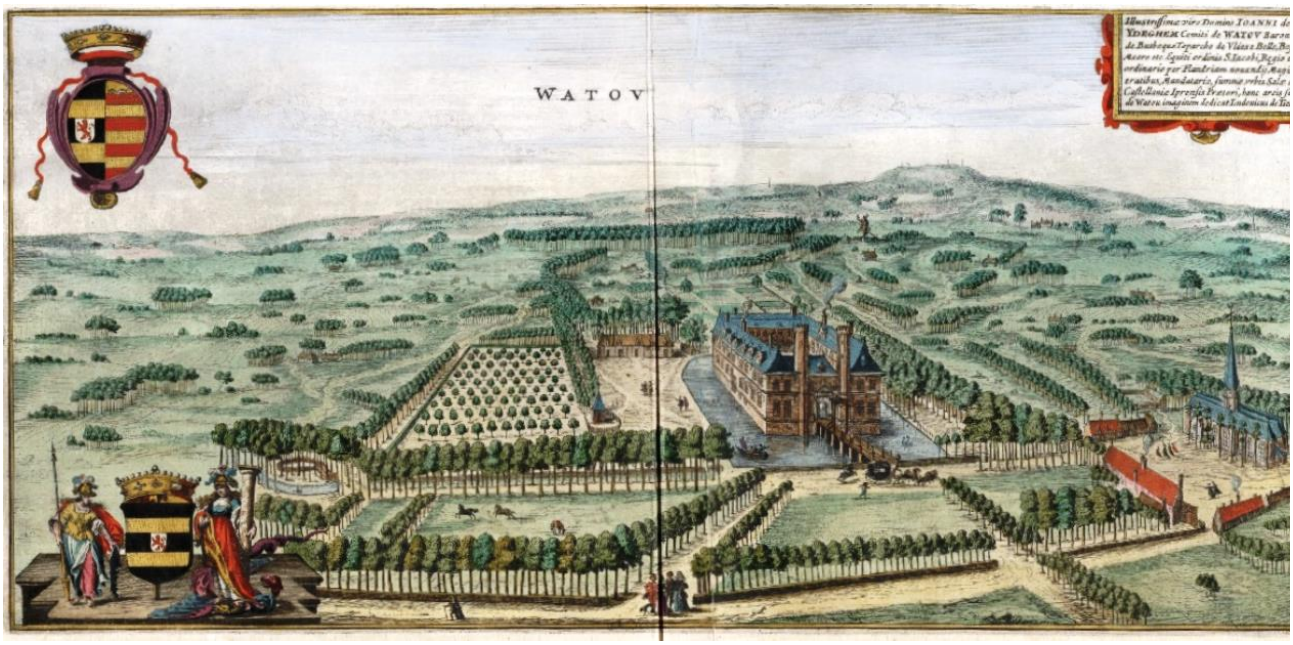

GESCHIEDENIS van WATOU (1910) :

“ Op den ouderdom van zestien jaren werd Philips, bijgenaamd de Schoone , meerderjarig verklaard en tot het beheer onzer provinciën geroepen . Hij trouwde met Johanna van Spanje , vanwaar hij van deze kroon vermoedelijk erfgenaam werd. Hij overleed vroegtijdig , achterlatende zes kinderen , waaronder een zesjarigen zoon : den toekomstigen keizer Karel.

Gedurende zijne minderjarigheid werd hij gesteld onder 't regentschap van Margaretha van Oostenrijk , zijne moeie . ***Zoolang deze regering duurde , genoot Vlaanderen een diepen vrede en een buitengewonen voorspoed .*** *"* (tot het begin van de 16de eeuw)

De oudste bouwkern van de hoeve dateert zeker uit deze vroegste jaren , ttz .vóór 1515 want , L.A. Rubbrecht schrijft verder :

" In 1515 , op vijftienjarige ouderdom, beklom Karel den troon .
De regeering van keizer Karel doet zich voor onze streek voornamelijk kenmerken door zijne oorlogen met den koning van Frankrijk en het bevechten der leerstelsels van Martin Luther , Jan Calvin en andere godsdienstthervormers .
De achtereenvolgende pogingen ,van 1520 tot 1544 door den koning van Frankrijk , Frans I , om de Nederlanden aan keizer Karel te onttrekken , werden telkens voor den Franschen koning door eene nederlaag gevolgd . De onrust bleef verder bestaan tot de vrede van Vaucelle voorlopig een einde maakte aan de ellende .
In 1555 stond keizer Karel de kroon af ten voordeele van zijnen zoon Philips II ...
De wapenstilstand van Vaucelle werd weldra geschonden ; nieuwe oorlogen waren er het gevolg van ...
Hierop werd het vredeverdrag van Cateau-Cambrésis gesloten (1559)...
De baldadigheden der beeldenstormers deden 't bestier onzer gewesten aan den hertog van Alva toevertrouwen (1567). Van dat oogenblik af kwamen in steden en dorpen brandstapel , schavot en galg in werking. Watou had ook zijn deel in deze beroerde tijden af te dragen ...
De oorlogen hadden ons land in eenen ellendigen toestand gebracht . De armoede had er haren zetel genomen . De landbouw was verwaarloosd ; er heerste schaarsheid in levensmiddelen ;
de granen bereikten ontoegankelijke prijzen ; de soldaterij had zich aan de grootste buitensporigheden overgegeven ...
't Garnizoen van Ardres , na de stad uitgebuit te hebben , gingen de soldaten te lande en lieten niets dan verwoesting op hunne stappen .Zij kwamen te Watou aan rond 23 maart 1598 , alwaar zij eene oorlogsbelasting eischten. De parochie bevond zich in de onmogelijkheid deze te betalen . Dan leverden de soldaten zich over aan plundering ....
Nooit was Vlaanderen zoo arm geweest als in dat betreurenswaardig tijdperk. De geschiedenis van Ieperen meldt dat niemand zou kunnen geloven , noch begrijpen de ellenden , die Vlaanderen onderstaan heeft van 1578 tot 1580 ....
Watou was uitgeput van oorlogs – en gewone belastingen, na van allerhande slag van soldaten uitbuiting te hebben onderstaan . Dezen toestand deed de landbouw geheel en al verkwijnen . Vele landen bleven onbeboerd. Diesaangaande werd een edict uitgegeven , bij hetwelke het toegelaten was de ledige landen te beakkeren zonder de toestemming van den eigenaar . Deze laatste kon slechts de wedereisching van de gedane kosten bekomen mits eene dubbele vergoeding ervan te doen. Dit bracht geene verandering bij , daar men het onnuttig achtte te zaaien en te planten om alles door de soldaten te zien plunderen en verwoesten . "

De geschiedschrijver besluit verder :

" Vóór de omwenteling der XVI° eeuw waren wij 't rijkste land ter wereld . De opeenvolgende oorlogen deden 't land verlaten of verminderden de bevolking om slechts eene schaduw van 't verledene na te laten . Alles was uitgeput en in armoede ."

De uitbouw van de hoeve , het bouwen van de bestaande schuur , in feite stallingen met "wagenkot " én een grote voorraadschuur evenwijdig opgesteld met de hoevewoning , loodrecht op de behouden "dwarsschuur" zijn mogelijk gemaakt door volgende historische feiten :

(cfr. ATLAS FERRARIS , Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik)

1° Op het einde van de XVII de eeuw werd door de schepenen der verscheidene wetten te Watou op 19 juni 1699 volgend bevel gegeven :

" Wel ende expresselick verboden aen yeder en van wat staet ofte conditie hy soude mogen wesen van nu voortaen meer dan een hofstede te gebruiken , alsoock van geene hofsteden te laten vervallen ofte aftetrekken ten zy met prealabel consent van heeren ende wet . "
(Staatsarchief Brugge , Acht Parochien , bundel nr.61)

Het toen bestaande hoevetje , de kern van de hoeve op heden is dus hierdoor bewaard gebleven voor de toekomst.

2° In 1711 werd het zogenaamde "Bareeltraktaat " gesloten waardoor onze gewesten over gingen naar de kroon van Oostenrijk . De datering 1715 in de keldermuur sluit dus aan bij de politieke situatie van onze streek. L.A. Rubbrecht beschrijft de geschiedenis van Watou onder het Oostenrijks bewind als volgt :

" Maria - Theresia , keizerin van Oostenrijk , volgde haren vader op den troon. Lodewijk XV , koning van Frankrijk , kwam met zijn leger in ons land en won op de bondgenoten den slag van Fontenoy (1745). Na drie jaren bezitneming door de Franschen kwam het verdrag van Aken tot stand hetwelk ons land onder de heerschappij van Oostenrijk deed wederkeren .
De keizerin stelde haren schoonbroeder , Karel , hertog van Lorreinen , als landvoogd onzer provincies aan . Zijn vaderlijk en wijs bestuur verwierf hem de achting en genegenheid der Belgen . In korte jaren waren de rampzalige gevolgen van 't verledene min of meer hersteld .Landbouw , koophandel en nijverheid namen groote ontwikkeling . ***Lange jaren is de naam van Maria – Theresia bij de Watounaren in zegening gebleven . "***

Gedurende deze periode werd de vroegere woning heropgebouwd met kelder en opkamer en werd het erf zelfs uitgebreid met de nog bestaande "dwarsschuur" en verdwenen voorraadschuur .

Deze constructies werden door de eigenaars van de gronden gebouwd voor de " pachters" . De constructie ten laste van de eigenaars beperkte zich , zoals uit stukken in het stadsarchief te Poperinge blijkt , tot de gemetselde onderbouw én het houten geraamte . De invulling van de buitenmuren en de dakbedekking was ten laste van de " pachter" die ook het onderhoud ervan ten laste moest nemen .
Dat de " heren " weinig of geen respect opbrachten voor de ambachtslui die de bouw realiseerden getuigen een paar in het houten skelet gebeitelde teksten . Een eerste vinden wij op een stutbalk aan de rechterkant van de dorsvloer (herbestemming als toegangssas voor het publiek): " DESERE MAHIEU MUN TYD 2 JAREN " , waarschijnlijk gewerkt aan de constructie . Een tweede tekst vinden wij aan de linkerkant op de centrale boom : " KINOU F – hier staet geschreven ieder maghet lezen als gewe.. in deze schuere en kunkt niet ve… le al door de deu(r) kend gezet voor eene kluyt en mine historie zyn nu uyt en dat is voor u geld "
Gelukkig zijn beide teksten vrij goed leesbaar en uiteraard wordt in de museale context van het concept hiervan duiding gegeven .

Op het plan van de "Atlas van de Buurtwegen van Watou " gedateerd 1841, is de hoger beschreven grote voorraadschuur echter verdwenen .
Wellicht is de oorzaak ervan te vinden in de volgende beschrijving van de Franse revolutie te Watou.
L.A. Rubbrecht schreef :
" De dag na de overwinning op het leger van Engelsen en Oostenrijkers bij Hondschoote op 8 september 1793 gaf de opperbevelhebber , generaal Houchard , volgend bevel :"

" Il est ordonné au commandant Van Damme de brúlez le plus tôt possible les vilages de Rousbrugge et Poperinghe , le chateau de Watou et de Saint-Six ".

"Commandant Van Damme was ruw en ondernemend . Het beheer belastte hem met het vormen van eene compagnie vrijwillige jagers te Cassel, waarvan hij kapitein benoemd werd . Het is dus te veronderstellen dat het Van Damme zal geweest zijn die , met 63 van zijn jagers , den eersten inval te Watou deed en dat hij zijn naam verzweeg , omdat zijn vader aldaar gekend was ,
als gewezen heelmeester .
Gedurende zijn kapiteinschap te Cassel was hij de schrik van geheel de streek .Hij gaf zich aan zulke buitensporigheden over , dat hij aan het comité de salut public aangeklaagd werd . De bevelen van generaal Houchard, aan dezen woesten soldaat toevertrouwd, werden onmiddellijk van uitvoer gevold . Van Damme verliet met zijne soldaten het leger , doorliep de streek , brandde , plunderde en vermoordde met eene wilde ongevoeligheid.
Alles wat van ver of na tot voorgaande beheer toebehoorde , wat van recht , aangaande leen, adeldom en godsdienst voorzien was, moest verdwijnen . "

Wij mogen aannemen dat met het afbranden van de voorraadschuur (graanschuur ?) ook het uitbatend gezin getroffen is geweest door het verdwijnen van de opbrengsten van de voorbije oogst .
Zoals beschreven in " Geschiedenis van Watou " werd het gezin meer dan waarschijnlijk mét zijn veestapel verdreven en bleef alleen de rest van de hoevegebouwen bestaan .

" Menige gevechten tegen de soldaten van generaal Van Damme , ontstonden te Poperinghe ,Watou Crombeke , Rousbrugge en elders , doch onze vrijwilligers , niettegenstaande hunnen heldenmoed , konden aan de krijgsbenden der republiek niet weerstaan . Zij werden eindelijk

verplicht , met hune beestialen en al hun bestaan , in de bosschen van Proven , Crombeke , West-Vleteren en Woesten te vluchten . Onder deze vluchtelingen bevonden zich vele Watounaren . ”

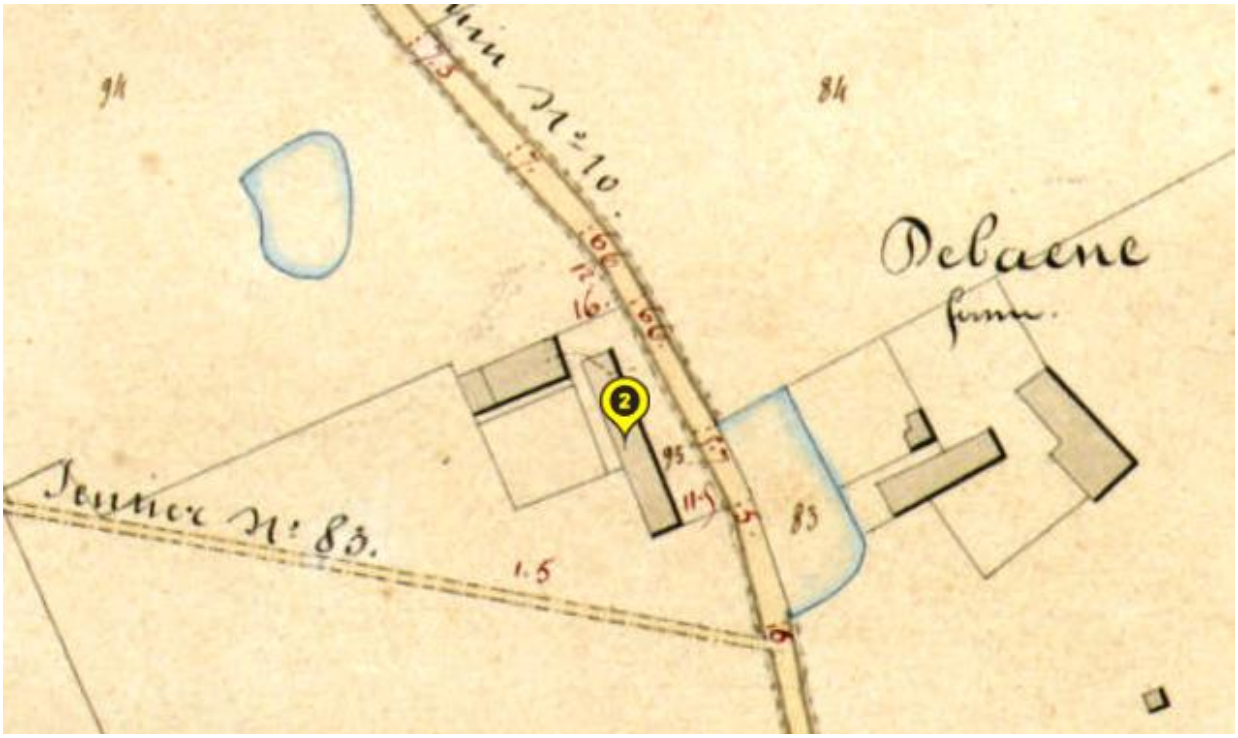

De site op de atlas der buurtwegen 1841

In de Atlas van de Buurtwegen Watou (1841) vinden wij nog geen spoor van de hopast op de site Palingstraat 6, nochtans vinden wij in de Geschiedenis van Watou oudere sporen die verwijzen naar de hoppeteelt te Watou in de XIX de eeuw .

“Onder het beheer der Nederlanden bestond een algemeen reglement van keuring en wegen der hoppe , goedgekeurd bij koninklijke schikking van 29 november 1818 . Voor dat toezicht waren benoemd vier keurders en een weger . “ (Archief Watou register nr.111 folio 2)

“ Ministeriëele schikkingen hadden Watou verbonden aan het landbouwcomice van Kemmel . Hierop vertoonde de gemeenteraad (van Watou*) in zitting van april 1890 aan de hoogere overheid, dat de akkerlanden en voortbrengselen van Watou van gelijken aard zijn als die van Poperinghe, van welk het slechts 8 kilometer afgelegen is , dewijl de afstand van Kemmel 22 kilometer bedraagt en dat met deze streek geene de minste betrekking bestaat .*
Ten dezen gevolge is Watou naar ‘t comice van Poperinghe overgegaan .
Den 31 december 1895 heeft de gemeenteraad de inrichting van eene openbare weegschaal voor het wegen van beestialen , granen , zaden en alle andere voorwerpen en waren .
Remi Labey is met dezen dienst belast geweest,mits eene belooning van 20 ten % op de algemene ontvangst … “

Er is hier dus sprake van een openbare weegschaal idem aan deze van Poperinge die uit dezelfde periode dateert en gevestigd was in het huidige hopmuseum . Ook het huis Labey is op heden nog gekend en was gevestigd op het huidige adres Moenaardestraat 2 , hoekhuis met de Douvieweg en visueel horend bij het Watouplein ,voormalig wethuis van de heerlijkheid van Douvie . Het woonhuis werd gedateerd uit XVIII B in de " Inventaris van het cultuurbezit "

Gelet op de reeds bij Ferraris (1777) aangeduide kleiige en waterzieke weiden in de directe omgeving van de hoeve Palingstraat 6 , de bebouwde akkerlanden palend aan de Plokhaanbeek met geërodeerde en overstromings-gevoelige gronden (tot de saneringswerken in 2010), mogen wij ervan uitgaan dat de hoppeteelt op de site ten vroegste aangevat is in 1912 en dit door René Deprez op het hoger gelegen, op heden gekend kadastraal nummer 1050 , van oudsher tot het goed behorend perceel .

René Deprez was afkomstig van Proven , een hoppetelers dorp bij uitstek gelet op de zandleem bodemstructuur aldaar , kocht de hoevegebouwen in 1910 en vestigde er zich met zijn jonge gezin .
Gedurende WO I werd de schuur reeds in 1914 door het Britse leger gebruikt als " supply dump " , depot voor voorraden , zoals aangeduid op de stafkaart van het Britse leger uit 1917 .
In de omgeving , langs de huidige Douvieweg (baan Poperinge-Watou) vinden wij op deze kaart tevens een " lubrication house " en een " bovril house " , letterlijk vertaald als "smeermiddelen huis" en" bouillon huis ". Vermoedelijk waren deze locaties enerzijds een onderhoudswerkplaats voor allerhande voertuigen en vrachtwagens en anderzijds de centrale keuken (de Britse humor indachtig) voor de sector. De site maakte dus deel uit van de logistiek voor de Britse sector aan het front .
Opmerkelijk is vast te stellen dat hiervan diverse historisch belangrijke relieken in de schuur en bijgebouwtjes te vinden zijn . Zo vinden wij op de binnenzijde van het deurtje in de schuurpoort langs de Palingstraat diverse inscripties die verwijzen naar de regimenten die in de streek operationeel waren en van de schuur gebruik hebben gemaakt voor de opslag van hun goederen . Wij noteren o.a. " 5 th Bataljon ROYAL WARWICKSHIRE " , " DARDANELLES" (verwijzend naar de naam verworven door een bataljon door deelname aan gevechten in de Dardanelles) , " 8 KINGSTON YORKSHIRE LIGHT INFANTERY ", 1062 ROYAL ENGINEERS " , " 1 sth of 4th Bat…… Regiment " en ook nog een persoonlijke aantekening van de aanwezigheid van " sapper Jack ROBERTS " dus van een geniesoldaat (sapper) die er mogelijks als magazijnier functioneerde . Het spreekt voor zich dat deze vondst voor de toekomst veilig moet gesteld worden én voor het publiek ook bereikbaar moet gehouden worden .
Na de oorlog bouwde René Deprez twee varkensstalletjes aan de noordkant tegen de schuur aan . Ook hier vinden wij enkele sporen van gerecycleerde militaire verpakkingen door René Deprez gebruikt voor de constructie van o.m. het plafond van de stallen . Deze elementen dateren de bouw van deze bijgebouwtjes . Deze elementen zullen uiteraard door de herbestemming van de stallen verwijderd worden maar zijn van die aard dat ze als museale elementen in het interieur van één van de zalen een plaats kunnen krijgen met duiding van de functie die zij hadden én de relatie met het gebruik van de schuur gedurende WO I .
Met de verzekerde medewerking van leden van de " Western Front Association " wordt de aanwezigheid van de vermeldde regimenten op deze site onderzocht en zal hiervan in de openbaar toegankelijke ruimte duiding worden gegeven .

René Deprez werd bij zijn overlijden opgevolgd door zijn ongehuwde zonen , Romain , paardenmenner en muzikant (sliep bij de paarden in de dwarsschuur , eerste deur links in de houten alkoof) , Maurice boer en samenwonend met de ongehuwde Alice Busson en Achille , hopteler , die benevens de akkerbouw en veeteelt de hopteelt verder hebben gezet tot 1976 . Wij mogen er dus van uitgaan dat de bouw van de hoppe ast , van het " verbeterde type ", zoals gelanceerd in zijn publicatie van 1911 door A. De Jaegher ,werd gerealiseerd door vader René Deprez in 1912 of 1913 . Het hoppeveld had een oppervlakte van ruim een halve hectare wat toen vrij betekenend was . Enkele jaren voordien werd de bouw van de eerste "draadvelden " uit Engeland en Duitsland in onze regio ingevoerd . Wij mogen er tevens van uitgaan dat René als jonge beginnende hopteler startte met de bouw van een draadveld en dus ook op een efficiënter manier hoppe heeft geteeld en bewerkt dan voordien in de streek gebruikelijk was .
De afmetingen van de ast (ongeveer 10 m. op 6 m.) wijzen in ieder geval op een grotere droog capaciteit dan gebruikelijk was met de XIX eeuwse astjes .
(cfr. Ast uit Proven in het openluchtmuseum te Bokrijk , het vruchtbaar laagland West- en Oost-Vlaanderen)

Na de stopzetting van de bedrijvigheid op de hoeve door Maurice Deprez in 1976 werden de landerijen aangekocht door Vanzieleghem Dominique , wonend Palingstraat 9 . Door deze aankoop
deels jegens de familie Liegeois – Talpe uit Ieper en deels jegens de familie le Roy uit Frankrijk krijgen wij een zicht op de uitgestrektheid van het oorspronkelijk goed . De laatste gebruikers bewerkten de landerijen met twee trekpaarden (goed tot 1960 voor een bedrijf van ruim 12 ha.)

Ferraris gaf ons reeds het beeld van het hoeve-erf , begrensd zuid-west door de "sentier " nr. 73, noord-oost door de Palingstraat die verhard werd in 1903 , noord-west het gedeelte van de "sentier" nr. 83 en de begrenzing van het huidige erf en zuid-oost de "sentier" nr 82 . Dit ruime erf bestond uit de drie eerder geciteerde gebouwen , hoeve , dwarsschuur en voorraadschuur en was omgeven door een boomgaard .

De Atlas der Buurtwegen geeft ons een beeld dat nauwer aanleunt bij de huidige kadastrale structuur . De jongste verkoop in 1976 leert ons dat de akkerbouw aansloot aan de Plokhaanbeek
(nrs. 1067,1066,1065,1064 en 1063) en zelfs met enkele percelen er over gaat (nrs. 1102 en 1103),
verder dat het vroegere erf werd verbouwd tot akkers gekend als nrs. 1057 , 1056, 1068, 1056/2 en
1055c . Tot de laatste uitbating behoorden ook de nrs . 1051B, 1058,1059,1060 en 1050 .
Het huidige nr. 1052 is de poel die reeds op de kaart van Ferraris is aangeduid en ook voorkomt op het plan in de Atlas van de Buurtwegen .

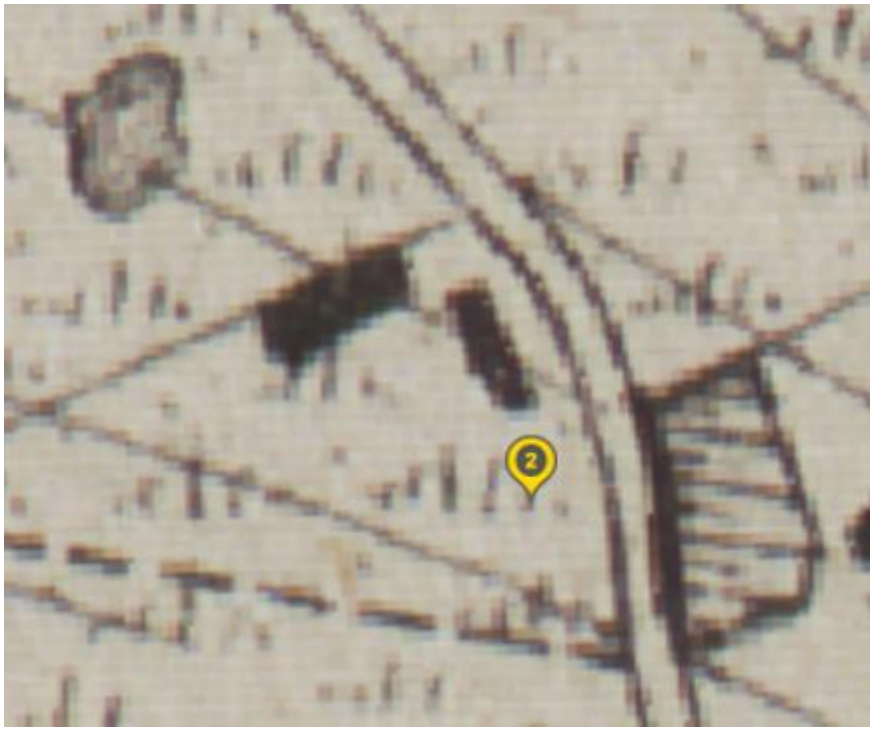

De Vandermalenkaart 1850

Akten van de vorige eigenaars van de hoeve zijn in het bezit van dhr. Vanzieleghem , waardoor het mogelijk is de oorsprong van eigendom te traceren tot de tweede helft van de 18de eeuw.
De vroegste bekende eigenaar is **Julia de Coussemaeker wed. Auguste du Prey** , uit Hazebrouck , die de eigendom bij haar overlijden in 1917 in erfenis gaf aan **Paul Lefèbvre du Prey** , uit Saint-Omer .
Bij zijn overlijden ging het goed bij legaat over naar de Franse familie Le Roy (Anne-Marie, Robert, Pierre en Geneviève Le Roy allen wonende in diverse Franse steden) .
Bij akte van 21 oktober 1976 verleden voor notaris de Cock uit Ieper verwierf de familie **Vanzieleghem** een groot deel van de oorspronkelijke gronden van de hoeve .
Bij akte van 14 december 1976 verleden voor notaris Van der meersch uit Ieper verwierf dezelfde familie de overige gronden van de hoeve jegens de familie Liégeois - Talpe uit Ieper die deze bij een eerdere , nog niet te traceren, aankoop hadden verworven .
Na het overlijden van Maurice in 1979 , zorgde de huishoudster Alice Busson verder voor Achille die op de hoeve bleef wonen tot zijn overlijden in 1989 . Alice Busson erfde het erf met de gebouwen , bleef er wonen tot zij het goed verkocht in 1997 aan dhr. Richard Clijsters .

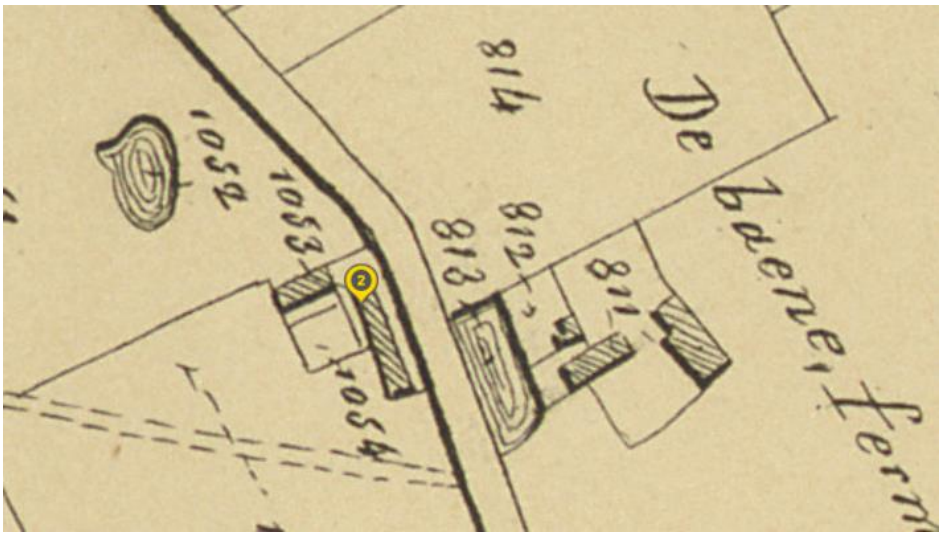

De Poppkaart

Patrick Caen ,uit Gits , kreeg voor de “heropbouw van de boerderijwoning in vakwerkbouw “ een stedenbouwkundige vergunning in zitting van het schepencollege van Poperinge dd. 26

mei 2010 ., overwegend o.m. dat de gewestelijke ambtenaar op 25 februari 2004 reeds een gunstig advies formuleerde inzake een restauratiedossier ingediend door de toenmalige eigenares mevr. Christiane Lanens en bij het Agentschap gekend onder kenmerk 8. 00/ 33021 /3831.1 en dat hierop een stedenbouwkundige vergunning werd verleend op 10 maart 2004 , die door omstandigheden niet werd uitgevoerd .

De huidige eigenaar verwierf het goed in 2011 jegens dhr. Patrick Caen , die eveneens door omstandigheden de verworven vergunning dd. 26 mei 2010 niet kon uitvoeren .

BRONNEN :

- Verheerlykt Vlaandre , Athoni Sanderus M.DCC.XXXV , Derde deel
- Geschiedenis van Watou , L.A. Rubbrecht , gedrukt te Brugge bij Van Mullem 1910
- Staatsarchief Brugge , Acht Parochiën (voetnoten Rubbrecht)
- Archief Watou (voetnoten Rubbrecht)
- Ferraris Atlas , Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik ,1777
- Atlas der Buurtwegen , Watou 1841
- Huidig kadastraal plan , Poperinge 8°afd. (Watou) , sectie C
- Vakwerkbouw in West-Vlaanderen , Johan Vansteenkiste 2005
- Gids “Provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk “ , Mark Laenen 1992
- De hoplochting deel II en Het hoppeveld deel III , Guido Vandermarliere
- Notariële akte 21 oktober 1976 , notaris de Cock , Ieper
- Notariële akte 14 december 1976 , notaris Van der meersch , Ieper
- Overlijdensberichten , 1974 ,1979 , 1989 van de gebroeders Deprez
- Stedenbouwkundige vergunning , 26/05/2010 , Caen Patrick

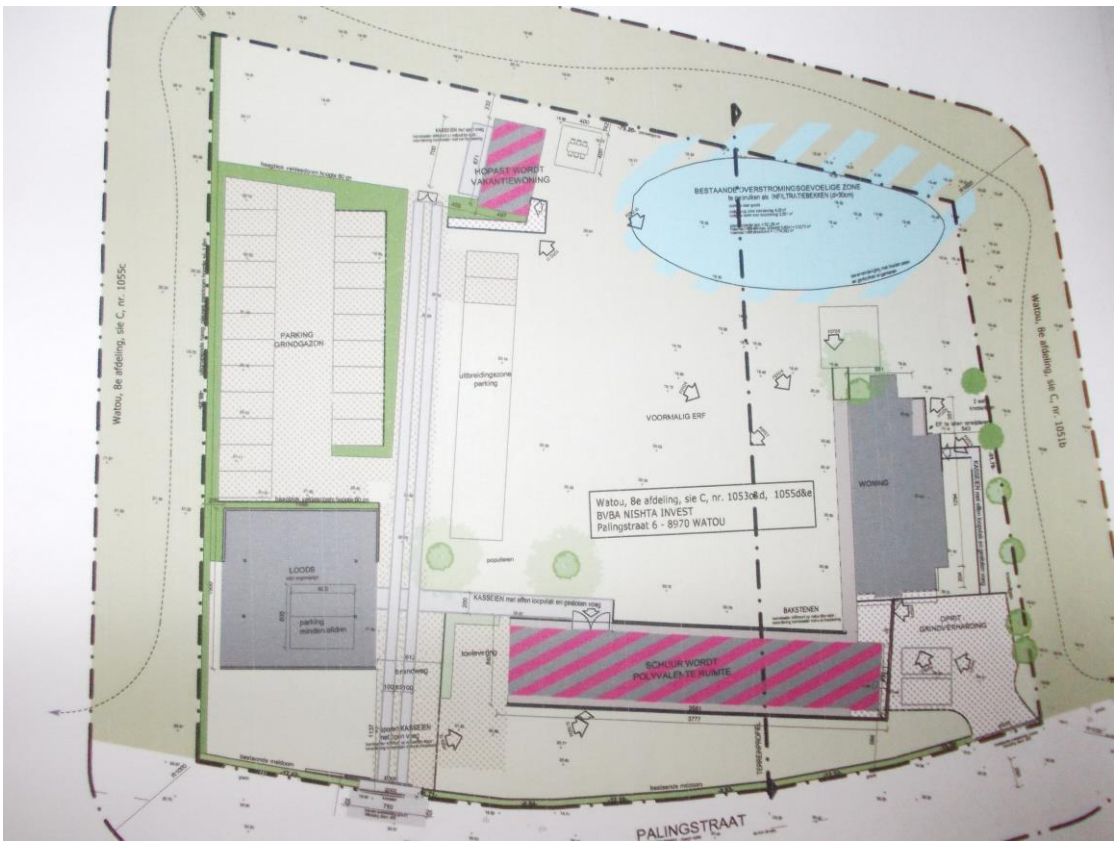

Poperinge verbeeldt!

Daar is de lente HEU004514087
Na de lange winter trekt paard Max de *brakeuse*, de eg om het land te braken, d.w.z. open te trekken om het onkruid te verwijderen. Binnenkort zal er weer gezaaid kunnen worden met de *semore*, zoals ze zeggen in Abele. Het veld hoort bij de hoeve van Remi Dever in de Blokstraat (Stoppelweg) Dat deze foto in het voorjaar is genomen, zien we aan het nog naakt hoppeveld in de achtergrond. Daarachter de contouren van het Helleketelbos.

WESTHOEK VERBEELDT.BE

Lied uit de oude dagen

Oude Kantwerkstersliederen

We halen nog eens een liedje uit 'Oude Iepersche en Poperingsche kantwerkstersliederen uit den volksmond opgeteekend door Albert Blyau en Marcellus Tasseel, vewerkt door Albert en Henry Sarly.

Met onze dank aan Bertin Deroo

Dr. Albert Blyau draagt dit boek op aan zijn 'mentor' Paul Fredericq en hij schrijft in zijn inleiding onder andere het volgende:

« Tracht » — zoo schreef mij Prof. Dr. PAUL FREDERICQ, op 5 Augustus 1895, uit Adelboden, als antwoord op een brief, die hem in de Zwitsersche bergen was gaan opzoeken, — « tracht te Ieperen en in de dorpen van den Westhoek oude volksliederen uit den mond van 't volk (oude kantwerksters, boerinnen, enz.), op te teekenen. Ik ben overtuigd, dat er nog onbekende aldaar moeten voortleven, want dat gedeelte van Vlaanderen werd nog niet geëxploreerd... Ook de varianten op reeds bekende liederen zijn van belang! »

De omvangrijke verzameling, die de vrucht geweest is van de jarenlange nasporingen waartoe mijn geliefde leermeester den stoot gegeven had, heeft, door allerlei omstandigheden tegengewerkt, slechts gedeeltelijk het licht mogen zien. Inderdaad, van het *Iepersch Oud-Liedboek, teksten en melodieën uit den volksmond opgeteekend door* ALBERT BLYAU *en* MARCELLUS TASSEEL (Gent, J. Vuylsteke), zijn slechts twee afleveringen (1900, 1902), 160 bladz. 8°, verschenen, — terwijl vroeger in *Volkskunde*, 10ᵉ jaargang (1897-1898), onder den titel *Oude Vlaamsche Volksliederen*, niet meer dan zes liederen, waarvan één met commentaar, werden opgenomen.

In afwachting dat de uitgave van het *Iepersch Oud-Liedboek* met den daarbij behoorenden commentaar kunne worden hervat, hebben de HH. ALBERT en HENRY SARLY met mij gedacht, dat het goed ware ook de artistieke waarde van de opgeteekende liederen te doen uitkomen, door enkele er van, vergezeld van een gepaste begeleiding en een woord van toelichting, in een afzonderlijken bundel in het licht te geven.

Vandaar deze uitgave.

Zij behelst vijftien liederen, — waarvan de zeven laatste hier voor het eerst worden gedrukt, — alle uit de wereld der Iepersche en Poperingsche kantwerksters herkomstig, die zich, èn door hun letterkundig en artistiek gehalte, èn door den kijk, dien zij ons in het wezen der kantwerksterswereld en meer bepaaldelijk der kantwerkscholen gunnen, als vanzelf aan onze keuze opdrongen.

Uit eene studie, waarin uitvoeriger over het leven in onze oude kantwerkscholen wordt gehandeld, mogen hier, in afwachting dat zij als inleiding tot mijn *Iepersch Oud-Liedboek* verschijne, eenige bijzonderheden worden gelicht, die de hier opgenomen liederen beter genietbaar zullen maken, door ze in het hun eigen kader te plaatsen.

*
* *

Eertijds — wel een halve eeuw geleden — waren er te Ieperen en te Poperinge — als in zoo menige andere West-Vlaamsche gemeente — nog verscheiden « burgerlijke » of « vrije » kantwerkscholen.

Omstreeks 1900, bestonden er aldaar nog slechts een paar van die scholen, die een kommerlijk bestaan voortsleepten, verdrongen als ze werden door de jongere kloosterscholen. De oorlog, die het oude Ieperen heeft weggeveegd, zal thans ook wel de laatste sporen van die oude, eens zoo bloeiende, kantwerkscholen hebben uitgewischt.

Bloeiend mochten ze evenwel alleen heeten, omdat ze zoo druk bezocht werden, want voor de jonge meisjes was het leven zelf er allesbehalve rooskleurig.

's Morgens vroeg, te vijf uur, moesten zij uit bed. Te zes uur, waren ze reeds op school en aan het werk. Te acht uur, woonden ze, onder het toezicht der « scholevrouw », de mis bij. 's Middags, bad men den angelus, en om drie uur, den rozenkrans. Te acht uur 's avonds, ging men naar huis. Soms werd er een half uurtje of een uurtje aan onderricht besteed, maar dàt onderricht was dan vooral van godsdienstigen aard, en dit verklaart waarom de meeste kantwerksters, welke die scholen — jarenlang soms — bezochten, ten slotte noch lezen noch schrijven konden.

Voorwaar, zulke kantwerkschool was minder een school dan een werkhuis, waar de ouders hun dochters, van hun vijfde tot hun zestiende à achttiende jaar, heenzonden om een goeden stuiver te verdienen.

En toch was er in de burgerlijke kantwerkscholen iets, dat al die ellende verzoette! Er was iets, dat de verveling dier eindelooze dagen brak, dat uit de rusteloos bezige vingertjes de vermoeienis verdreef en den bij het automatische werk langzaam verstompenden geest telkens weer opvroolijkte en verkwikte; — en dat iets was *het lied*.

In de kantwerkschool der Babbelaarsstraat, te Poperinge, heb ik kunnen nagaan, wat voor een uitwerksel het lied op den geest en op den arbeid uitoefent. Ik heb het gezien, hoe plotseling de heele school een ander uitzicht kreeg. De kinderen schenen enkel nog oor te hebben voor het lied, dat allen meezongen, en oog voor de boutjes, die met verdubbelde snelheid over het kussen rolden; maar opmerkelijk was vooral, dat het rhythme, waarop men arbeidde, hetzelfde werd voor de geheele school.

Er ging, naar mijn gevoelen, van hun gezangen een bekoring uit, die even weldadig moest werken op de ontvankelijke gemoederen dier jonge meisjes als verfrisschend op hun verbeelding, en tegelijk een rhythmische kracht, die het werk vergemakkelijkte en dubbel snel deed vorderen.

De liederen der kantwerksters zijn *tellingen* en *telseltjes*, *Klein-Sacramentdagliedjes* en *Sint-Annaliedjes*, en gewone *liederen*.

1. — Maar de *telling* alleen, als in een eng verband staande met het verrichte werk, kan beschouwd worden als *het specifieke lied van het kantwerken*.

Bij het zingen van een telling wordt namelijk vóór iederen regel een cijfer geplaatst, te beginnen met *één, twee, drie,...* tot den allerlaatsten toe, en de kantwerkster schikt het zóo, dat het noemen van het cijfer vóór den versregel telkens overeenstemt met het verplaatsen van één van de spelden, die op het kantwerkkussen de boutjes en de daaraan bevestigde draden moeten ophouden. Het eindcijfer geeft dus tegelijk het verzental en het aantal verplaatste spelden aan. Bij herhalingen echter, zooals b.v. in de strophische liederen, blijft het eens gebruikte cijfer behouden, en zijn er ten slotte meer spelden verplaatst dan het eindcijfer aangeeft. Nrs 6 en 7 (bladz. 17 en 18) geven een goed voorbeeld hiervan.

Nr 6 is, alhoewel slechts uit vier regels bestaande, nochtans, te oordeelen naar het oneindig getal keeren, dat het wordt herhaald, de lievelingstelling der lepersche kantwerksters geworden. Van de voorkeur, die zij geniet, zoeke men, naar mijn meening, de verklaring vooral in het innig verband, dat hier, meer dan in eenige andere telling, tusschen het verrichte werk en het gezongene (zoowel voor de woorden als voor de melodie) op te merken is. Hierdoor kan zij dan ook voor het type der kantwerksterstellingen gelden.

Er zijn te'lingen — eenige melopeeën namelijk — waarvan de cijfers integreerend deel uitmaken van den tekst, of waarvan de noten, waarop die cijfers gezongen worden, tot de melodie zelf behooren.

Maar voor de meerderheid der te'lingen, en in de eerste plaats voor de strophische liederen, is het cijfer noodlottig geworden voor de melodie. Voortdurend door het cijfer afgebroken, werd het hervatten, reeds lastig op zichzelf, nog bemoeilijkt door het feit, dat de noten, waarop het cijfer gezongen werd, zich niet altijd even goed bij de melodie aansloten. De ongelijke lengte, èn van het cijfer èn van het vers, heeft er toe bijgedragen om de oorspronkelijke melodieën te wijzigen, ze als het ware te uniformiseeren en derhalve te verbasteren.

Gelukkig is dat niet overal het geval geweest en is meer dan één melodie in al haar bekoorlijkheid tot ons gekomen.

Dezelfde oorzaak, die een zeker getal melodieën bedorven heeft, heeft echter de teksten des te beter bewaard; en daar mogen wij dankbaar om zijn, want die tellingen zijn alle *bailladen*, en sommige er van behooren tot het schoonste, dat onze oude letterkunde biedt.

2. — De *telseltjes* zijn spelen, die er op berekend waren, de kantwerksters onophoudelijk tot vlugger werken op te jagen. Ze bieden een bijzonder belang, te meer omdat die spelen thans volkomen verdwenen zijn en soortgelijke nergens te onzent werden opgeteekend.

In deze uitgave echter kon een voorbeeld er van niet wel worden opgenomen.

3. — De *Klein-Sacramentdagliedjes* en *Sint-Annaliedjes* werden meer buiten dan in de kantwerkscholen gezongen.

Sinte Anna is de patrones der kantwerksters en haar feestdag — 26 Juli — wordt te Poperinge, te Belle en in de meeste gemeenten van den Westhoek en van Fransch-Vlaanderen, telken jare met groot vreugdebetoon gevierd.

Te Ieperen evenwel is in de plaats er van getreden het *Klein-Sacramentdagfeest*. Klein-Sacramentdag noemt men den Donderdag volgende op Groot-Sacramentdag, en deze is, zoo men weet, de eerste Donderdag na den Zondag van H. Drievuldigheid. Derhalve zijn 28 Mei en 1 Juli de extreme data, waartusschen Klein-Sacramentdag noodzakelijk valt.

In vroeger tijd werd dit feest door al de kantwerksters, jong en oud, druk gevierd! Een jaar lang werd door allen gespaard en gegaard, om, tijdens die week van vreugde en vermaak, over een rond sommetje te kunnen beschikken.

Reeds een achttal weken vóor den grooten dag ving de pret aan. Lange benden, soms van ettelijke honderden kantwerksters, doorkruisten 's avonds al dansende en zingende de stad.

Mooiemake sdag heette de dag vóor het feest — de Woensdag dus. Het was een dag van toebereidselen. In de kantwerkscholen kwam het er voor de kinderen op aan, de school en zichzelven zoo *mooi* mogelijk te maken. De school werd gehoend en met bloemen en groen versierd. Een strooien pop, op menschengrootte gemaakt en zoo aardig en bevallig mogelijk gekleed, werd vóor de deur op een tafel geplaatst, in zittende houding, hebbende vóor zich een stander, waarop een kantwerkkussen rustte. Groene twijgen en bloemen en aaneengeregen eierschalen omlijstten de nagebootste kantwerkster.

De meisjes zelf dosten zich uit op hun best, met een overvloed van kleurige strikken en linten op hun kleed en een bloemenkrans op het hoofd. Zoo opgesmukt, schaarden zij zich om de tafel, waarop zich de pop bevond, en staken de voorbijgangers een blikken bus of pot toe, opdat zij er een kleinigheid zouden laten inglijden. De aldus ontvangen giften gingen dan de spaarpenningen vervoegen.

Iedere school, iedere groep deed wat ze kon om de andere scholen en groepen in « *mooi*-zijn » voorbij te streven. Gezongen werden dan allerlei aardige liedjes — zie vooral onze Nrs 10, 11 en 12 (bladz. 25, 26 en 28), — die afwisselden met den voortdurend herhaalden blijden kreet, Nr 9 (bladz. 24) :

't Is vandage Mooiemakersdag,
En morgen Kleen-Sacramentdag!

Maar het voornaamste van het feest was het uitstapje, dat de kinderen, onder de hoede der scholevrouw, den volgenden dag zouden ondernemen. Daartoe werd een groote huifkar of een *char-à-bancs* gehuurd en opgesmukt met linten en strikken, met bloemen en groen.

Met dat werk kwam men in den morgen van Klein-Sacramentdag gereed.

Te acht uur, woonde men gezamenlijk de plechtige mis bij. Daarop maakte men toilet als den vorigen dag en men begaf zich naar de wagens, waarmede men zou uittrekken, om de laatste hand aan het werk te leggen.

De sirooien poppen werden op de wagens geheschen, manden met proviand en allerlei lekkernijen opgeladen, en eindelijk was men klaar. De meisjes namen plaats nevens hun scholevrouw, onder wier hoede zij bleven, en de « Klein-Sacramentdagwagens » reden, onder blij gejuich en gezang, de stad uit.

De wagens reden naar de een of andere naburige gemeente, de eene hierheen, de andere daarheen. In een herberg, lang van te voren besproken, stapte men af, en men bracht verder den dag door met wandelen en spelen en dansen en zingen, het oppeuzelen van de meegebrachte lekkernijen en het drinken van talrijke stoopen bier, die door de scholevrouw uit eigen zak moesten worden bekostigd.

Met zonsondergang keerden de wagens triomfantelijk naar Ieperen terug, en hier werden nu de spaarcenten aangesproken, om ze in de eene of andere herberg te verteren, tot men, na een dolle pret van dansen en zingen, eindelijk van elkander scheidde.

De kantwerksters, die in de stad gebleven waren, hadden ook hun vermaak. Zij trokken, al dansende en zingende, door de straten, veelal in groepjes van een twintig- à dertigtal. Maar soms versmolten zich die groepjes tot lange benden van vijf- à zeshonderd vrouwen, waarbij het dan woest genoeg kon toegaan.

Veel minder luidruchtig, maar ook veel bevalliger waren de kleine groepen. Meer dan eens heb ik gezien, hoe de meisjes, twee aan twee gaande, een licht zwevenden rhythmischen gang aannamen en met eenigszins gedempte stem zongen. Zulk een groepje, bij avondschemering, door de enge straatjes van het oude Ieperen luisterend na te mogen staren, was iets verrukkelijk liefs.

Van de vrij talrijke opgeteekende Klein-Sacramentdagliedjes hebben wij er hier enkele der karakteristiekste opgenomen (N°s 9 tot 12, bladz. 24-29), alsook één der Sint-Annaliedjes van Poperinge (N^r^ 13, bladz. 30), dat zich door zijn bijzonder mooie melodie onderscheidt.

4. — Van de andere *liederen*, die ook af en toe door de Iepersche kantwerksters gezongen werden, hebben er hier twee (N°s 14 en 15, bladz. 34 en 37), een plaatsje mogen vinden. Het zal opvallen, hoe zeer zij in karakter verschillen van de overige liederen: deze zijn in de wereld der kantwerksters geboren, of hebben, van elders gekomen, zich aan hun nieuwe omgeving kunnen aanpassen; gene echter zijn er uit milieu's, waar gekunsteldheid en conventie vaak den boventoon voerden, — N^r^ 15, b.v., uit dat der Rederijkers, — naar overgeplant geworden, maar hebben er nooit recht kunnen aarden.

De teksten en melodieën worden hier gegeven zooals zij werden opgeteekend; alleen herhalingen en enkele strophen, die de balladen onnoodig verlengden en daardoor verwaterden, zijn weggebleven.

Ook het dialect werd behouden, omdat er anders te veel van de locale kleur, vooral in de Klein-Sacramentdagliedjes, ware verloren gegaan. En hierbij zij opgemerkt, dat, in algemeenen regel, in het Iepersch dialect *ui* als zuivere *u*, *ou* als *oe*, *ij* als *ie* (een enkele maal als zuivere *u* — b.v. *vuve* voor *vijve*) uitgesproken worden, en dat *ea* soms in de plaats treedt van *ee* (zoo *weagen* voor *wegen*). Dit heeft zijn belang, omdat de zoetheid der West-Vlaamsche klanken de bekoorlijkheid van het gezongene nog verhoogt.

Dr ALB. BLYAU.

Tienen, 2 Februari 1922

De drie Soldaatjes

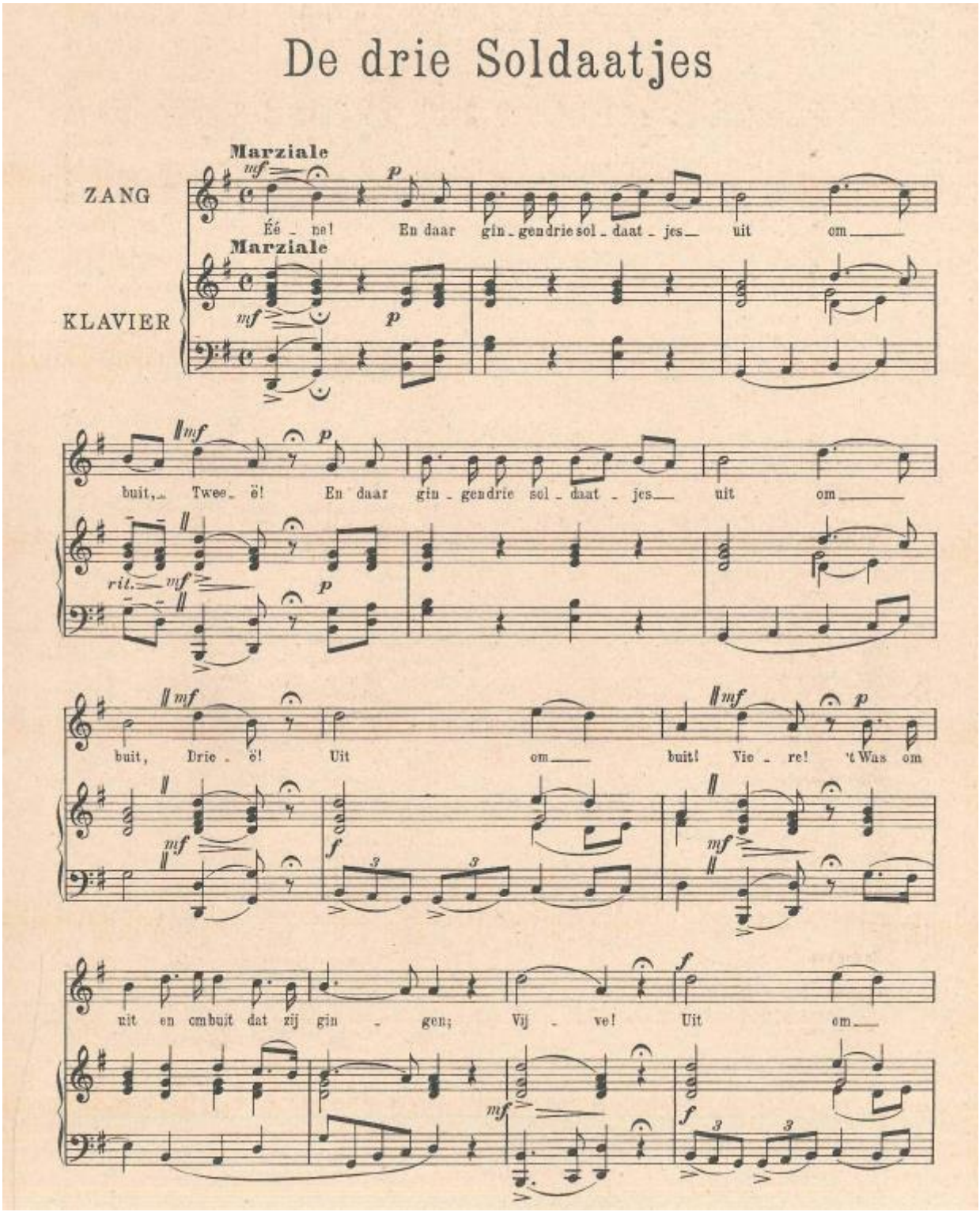

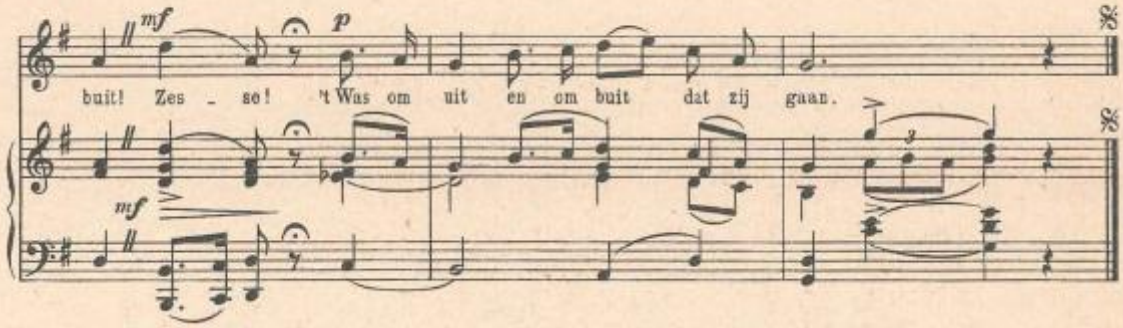

1.
En daar gingen drie soldaatjes uit om buit,
Uit om buit!
't Was om uit en om buit dat zij gingen;
Uit om buit!
't Was om uit en om buit dat zij gaan.

2.
Ze passeerden al voor een herrebergsdeur,
Ze passeerden al voor een herrebergshuis;
Z'hên de weerdin
Al haar goud en haar geld afgenomen:
Den keten van haren hals
Hebben zijder afgestolen,
Den ring van haren hand
Hebben zijder afgedaan.

3.
En dat vrouwtje ging gaan klagen naar den kapitein:
"Wel, menheer den kapitein,
Wat hebt gij van joun soldaten?
Wel, menheer den kapitein,
Wat hebt gij van joun volk?"

4.
– "En wel, vrouwtjen, en hebben zijder joun misdaan?"
– Jaan z', menheer den kapitein!
Z'hên mijn goud en mijn geld afgenomen:
Den keten van mijn hals
Hebben zijder afgestolen,
Den ring van mijnen hand
Hebben zijder afgedaan."

5.
En den kapitein dedere den trommel slaan.
Den trommel sloeg:
't Was om huldere bijeen te vergaren;
Den trommel sloeg:
't Was om huldere bijeen te doen.

6.
En den kapitein steldere ze drie en drie,
Drie en drie:
't Was omdamme ze te beter zoûn verkennen;
Drie en drie:
't Was omdamme ze te betere zoûn zien.

7.
"En wel, vrouwtjen, en ken je ze nu nog niet?"
–"Ja 'k, menheer den kapitein,
't Is uwen trommelslager,
En uwen grenadier,
En uwen lavendeldrager (1)."

8.
En den kapitein dedere de galge staan.
De galge stoeg:
't Was om huldere daaraan te doen hangen;
De galge stoeg:
't Was om huldere daaraan te doen.

9.
't Eerste traptje dat den eersten op de leere klom,
Hij sloeg zijn oogen
Neerwaarts naar de aarde:
En hij zag er staan
Al van zijn kameraden,
En hij zag er staan
Al van zijn kameraân.

10.
En hij trok er eenen brief uit zijnen zak:
"Nê, kameraad,
Geef dat naar mijne vrouwe;
Nê, kameraad,
Geef dat naar mijne vrouw.

11.
En als ze vraagt waar dammere gebleven zijn,
Zegt dat wij zijn
Tusschen Nieuwpoort en Oostende,
Den eene vol verdriet
En den andere vol allende!"

1394 – De Duitse Hanze; Tielt, Duinkerke, Ieper en Sluis -

*Op de **6de maart 1394**, kwam er een bede van de Duitse Hanze. Zij stelden dat de Brugse taks op hun Hamburgs bier bestond uit 8 vlaamse groten per ton voor Brugge en 2 groten voor de 'heer'. Eén van deze groten was voor de heer van Gruuthuse bedoeld die hiermee zijn vroegere recht op het gruut compenseerde. De andere 'groot' was bestemd voor de hertog. Philip maakte een gebaar tegenover de Duitsers door zijn taks, zijn 'groot' af te schaffen. Daarmee werd de invoer van Duits hoppebier gestimuleerd en werd het zelf brouwen van inlands hoppebier afgeremd.*

Jaarmarkt in Tielt

Info: Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten: Klasse der Letteren, Nummer 9

In maart van het jaar **1394**, kwamen de notabelen van de **stad Tielt** in Vlaanderen voor Filips, 'zoon van de Franse koning' en graaf van Vlaanderen, en vroegen hem toelating tot het inrichten van een jaarlijkse – drie dagen durende - vrije jaarmarkt. Ze motiveerden hun aanvraag door voorop te stellen dat hun stad door de troebelen van de laatste tijden, verschillende keren beroofd, gebrandschat en vernietigd werd. Vele bewoners hadden dan ook hun stad verlaten.
Tielt lag echter in het centrum van hun land en een dergelijke jaarmarkt zou de oorspronkelijke bewoners stimuleren om terug te keren. Daarbij werd afgesproken dat ze op iedere ton wijn, als accijns, **4** deniers parisis Vlaams zouden hebben.
Op iedere ton **Duits bier** – cervoise – zoals de Hamburger, of Hollands bier – *we spreken hier dus van **hopbier*** - en andere sterke bieren, werd er **twee** sou parisis gerekend.
Op iedere ton bier die in ons land gebrouwen werd, kwam er een accijns van **12** deniers parisis.
Daarbij kwam dan ook nog twee deniers voor Filips, de graaf van Vlaanderen en in de toekomst voor zijn opvolgers.
Het bestaan van de markt werd in heel het land omgeroepen.

Op het einde van de 14de eeuw was het hopbier alleszins ingeburgerd in Vlaanderen.
*We geven hier ook nog de hoeveelheden van de bierinvoer in de haven van Duinkerke zoals gepubliceerd in Stephane Curveiller 'Dunkerque ville & port de Flandre à la fin du moyen age – compte de **1395**' Presses Universitaires de Lille'.*
*Recette van de Hollandse servoise komende over zee in **Duinkerke** waarvan men 24 sous neemt per last – een last is 27 mud - dit is 2 groten per ton, naar de cijns van Andrieu Lancmerie, met de tol van de stad Duinkerken, tot de 22ste dag van september laatstleden.*

- de eersten van Eyverdey voor 36 tonnen bier – item herry pieters voor 24 tonnen bier – item Gheerkin de l'oppenarre voor 6 last en half – item van Gheerkin Vollekin voor 6 last bier – item voor Gheerkin le Uppenare voor 7 last en half – item van Symoen Pieterssone voor 30 tonnen bier – item van Helland Reynaudsone voor 33 tonnen bier – item van Pieter Macussone voor 33 tonnen bier – item van Albin de Thery voor 1 last bier – item van Fay voor 3 last en quater tonnen – item Jehan de Willemsone voor 19 tonnen – item van Gheerkin de Hoppenare voor 9 last vier – item van Gheerkin Buc voor 18 tonnen bier – item van Mathiis fils Jehan voor 6 last vier – item van Gheerkin de Oppenare voor 5 last bier – item van Halewin voor 5 last – item van Hecthor Janssone voor 3 last en half – item van Gheerkin Nollekin voor 3 last – item van Olivier zoon Thery voor 18 tonnen – item van Fay boor 3 last

en half – item van Gheerkin le Oppenare voor 5 last en half – item van Willaume zoon Collins oor 4 last – itemvan Pieter Lamissone voor 2 last – item van Hocke zoon Thery voor 2 last – item van Gherkin le Uppenare voor 5 last – item van Hocke voor 4 last – item vvan Symoen Pieters voor 5 last – item van Gheerkin de Uppenare voor 4 laszt en half – item van Fay voor 34 tonnen – item van Hocke zoon Jehan voor 5 last – item van Adaem zoon Thery voor 3 last en half – item van Gheerkin Nollkin van 5 last – item van Gheerkin de Hoppenare voor 5 last **- samen voor 133 lasten en 9 tonnen; samen 160 pond 10 schellingen.**

Geerken den Hoppe*nare wordt wel op veel verschillende manieren gespeld.*
De steden waren in deze eeuw ook 'onafhankelijker' geworden, ze hadden alleszins meer vrijheden en keuren gekregen.
Binnen de steden waren de ***ambachten*** *– onder andere door de Gulden Sporenslag in 1302 – ook mederegeerders geworden. Er bestonden soms wel heel ingewikkelde 'democratische' systemen waarbij er verschillende borgemeesters benoemd werden. Daar naast bestonden de schepenbanken, het plaatselijk gerecht, die met hun uitspraken de opstandige of de soms al te creatieve geesten dienden in te tomen.*

In ***Ieper*** *werden op woensdag, de* ***2de juni 1378****, de heren Mikiel le Boom, Jehan Cornier, Pierre Struvin, elk veroordeeld tot een boete van 3 pond, omdat ze meer dan één 'crieur' of roeper, voor hun taverne lieten roepen, wat tegen de keure was.*
(Des echevins d'Ypres – registres aux sentences – in de reeks 'Coutumes de Pays et comté de Flandre – quartier d'Ypres – par Prospere de Pelsmaeker – 1914)

Op diezelfde dag werden Jehan Houdewyn en Pierre le Quade veroordeeld tot 1 pond, omdat ze een biertaverne – taverne de servoise – open gehouden hadden buiten de schepenjurisdictie, wat ook al tegen de stadskeure was.
Door dit soort regelingen en monopoliepogingen probeerden de ambachten de concurrentie uit te schakelen en een monopoliepositie te verkrijgen, niet alleen in de stad zelf maar liefst ook in de omgeving.

Het brouwersambacht van Ieper was in ***1388*** *nog samen met de wijnhandelaars.*
Dit blijkt onde andere uit een besluit van de Ieperse schepenbank dat dateert van ***de 21ste*** *december van dat jaar.*

In't jaer ons heeren MCCCVIIJ ende VIIJ, sint Thomas daghe voor medewinter,
up een ghescil weisende tusschen den biertappers of ene zide,
ende en wijnmeiters of ander zide,
als vanden xvj (16) groten
die de wijnmeiters langhe tijt ontfanghen hadden van den biertappers,
hemlieden daerof doleirende ende beclaghende
dat hem onredenlic dochte;
So was ghetermineirt, ghehort de redenen van beiden partien,
dat van nu voordan de wijnmeiters hebben zullen ten costen van haren ambochte,
van elken viij gr. 't sjaers, - *van elk, 8 groten per jaar* –
ende daerof zullen de uppergouverneurs van den clenen nerijnhge,
metgaders den clerc hebben ij schele ende d'ander zesse 't ambocht van den wijnmeiters. – *wijnmeters*

Ende, mids dezen viij groten zo ne zullen de biertappers vorseid
niet ghehouden zijn enighe ander taelge of zettijnghe te betaelne,

of cost of last draghen meten vorseiden ambochte,
of het ne ware dat enich van hemlieden ghevryet ware in ’t ambocht van den wijneiters,
ende danne zouden zij scot ende lot sculdicht zijn
te ghevene meten voorseiden ambochte
ende niet ghehouden te betaelen de viij groten.

De lege tonnenverzamelaars van Sluis

In **oktober 1397** vroegen de schepenen van Sluis aan Philips de Stoute, de graaf van Vlaanderen, het recht op het innen van 6 groten accijns per ton Hollands 'hoppinbier’ (28) ; een regeling die ze vergeleken met de stad Calais, momenteel in Frans-Vlaanderen gelegen. Daar had meester Daniel Alarts dit recht al op de **20ste augustus 1396** gekregen.
De notabelen van Sluis motiveerden hun aanvraag onder andere met het feit dat deze invoerrechten, die ze al sedert lang hieven, de belangrijkste bron van inkomsten waren voor hun stad. Het verlies van deze rechten zou dan ook leiden tot armoede.
Ze kregen dan ook dit recht hernieuwd maar moesten hier voor wel een jaarlijkse rente betalen van 100 ponden parisis.

In **augustus 1398** ging *Philips de Stoute* in op een aparte vraag van de notabelen van Sluis. In deze akte vertelt men eerst hoe de graaf zelf op de **9de juni 1396** aan **Copin De Grutere**, Vighers zoon, de dienaar van de bisschop van Arras, ‘zijn beminde en fidele kanselier, de toelating had gegeven om de lege tonnen – van het ‘houpenbier’ en andere bieren in Sluis – te verzamelen en aan te slaan.
De borgemeesters en schepenen van Sluis protesteerden daar nu echter tegen. Ze legden aan de graaf uit dat deze regeling hun stad benadeelde. Tot dan toe immers, hadden de huisarmen van de stad dit ‘privilege’ gehad. Zij verzamelden de lege hopbiervaten voor de handelaars en werden hiervoor van deze betaald. Het is evident dat de stad daardoor minder geld diende te besteden aan het onderhoud van deze armen.

Om deze reden vroegen de notabelen dan ook aan Philips of hij de afspraak met Copin De Grutere ongedaan wilde maken.
Philips de Stoute ging in op deze bede.

Al bij al was de invloed van de Duitse Hanze eop ghet einde van de 14de eeuw, op Nederlandse en Vlaamse bierpolitiek volledig voorbij.

1390 – 1400 - Koit of keytebier -

'Kuit – destijds geschreven als koyt,koeyt, koyte, kueyte, keute of keite, met een c of een k – word voor het eerst met naam en toenaam vermeld in een Utrechtse keur uit **1397'**, *zo schrijft* ***Marco Daane*** *in zijn boek 'Bier in Nederland – een biografie' . Daarna concludeert hij – mogelijk is dit bier dus* ***tussen 1390 en*** *1400 ontstaan.*

Uit het boek 'Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van ..., Volumes 5-6 - *geredigeerd door Jens Jensen Dodt, Anthony Michael, komt het hier bovengenoemde fragment. In 1397 gebood men dus dat men en 'witten groten' diende te betalen voor een fles Amerfoorts hopbier en voor een volle fles Utrechtse hopbier 2 'doytkyn' – wat zoveel zal betekenen als 2 duiten.*
Verder werd dus beslist dat wie 'koeyt' tapte in plaats van Hamburger bier – of dus een minder 'dik' bier, waarmee hij dus de koper bedroog – hij een boete kreeg van 5 pond, en dat zo dikwijls als dit gebeurde.
Wie Koeyt tapte – mocht dan weer geen Hamburgerbier tapen, zoals voorgeschreven in dezelfde keure.

1397.

Biertappers. De raet ghebiet allen biertapperen, dat si ene volle vlesche Amersfoertsche hoppen gheven om enen witten groten, ende ene volle vlesche Utrechtsche hoppen om 2 doytkyn, bi alsulken koer, alse daerop staet, ende daerof nyet te laten.

Wie koeyt tappede voer Hamborgher bier, die verboerde v pont, alsoe dicke alst yemant dede.

Ende wie koeyt tapt, die en sel gheen Hamborgher tappen, bi denselven koer voersc.

Opvallend, zo stelt hij ook , is dat de vroege vermeldingen niet uit Holland komen, maar vooral uit het oosten. Ook in het Duitse Münster was kuit eeuwenlang het stadsbier.
Keytebier is dus oorspronkelijk Duits bier, dat vanaf 1390 ook in Nederland gebrouwen zal worden.
Marco Daane, stelt verder dat er ook, net zoals van hopbier, van kuit, samenstellingsgegevens overgebleven zijn uit stedelijke keuren. Daaruit blijkt dat **het havergehalte ervan aanzienlijk lager** *was dan dat van hopbier, gemiddeld nog maar iets meer dan de helft, op de meeste plaatsen zelfs minder, en alleen in Gouda en Delft nog ouderwets driekwart. Verder ging er vooral* **gerst en tarwe** *in.*
Men wilde vooral het gerstgehalte vermeerderen.
*En, zo stelt Marco, '*kuit was lichter van substantie en werd met ongeveer **een derde minder brouwgraan** gebrouwen dan hopbier.' Kuit werd soms met relatief veel ongemout graan gemaakt. Dat is goedkoper: men hoeft immers geen mout te maken. Het gaf er tevens een andere, wat vollere en mildere smaaktoets an. Er zijn ook vermoedens dat kuit tijdens het brouwen langer werd gekookt dan andere bieren. Dat bevordert de duurzaamheid omdat de hop wordt 'leeggetankt' maar voorkomt juist een al te sterke hopbitterheid.
Keytebier werd dus effectief met hop gebrouwen.
Deze startdatum voor de Holalndse keut geeft ons ook enigszins de mogelijkheid om het artikel 99 uit de 'keure van Hazebroek' te situeren rond 1400 of de Hazebroekse keyte zou rechtstreeks uit Münster moeten komen.

Echter, dat niemen vercope bier ende keute te gadere, up ene boete van XX schele, het ne waere in de vrie feeste.

'Ne waere in de vrie feeste' werd pas in de tweede helft van de 15de eeuw erbij gevoegd.

Gailliard merkt op dat het geschrift van dit artikel van een ander handschrift is dan de eerste artikelen en dat dit artikel dus ook later dan 1336 kan bijgevoegd zijn.
Vrij vertaald komt dat artikel neer op: Voorts dat niemand, tenzij gedurende de vrije jaarmarkt, **bier en keyte** *tegelijk verkoopt, op een boete van 20 schellingen.*

Het Woordenboek van de Nederlandse Taal – WNT – *haalt uit een register van Utrecht 1, 291, Holland, 1401 – 1434 het volgende aan:*

Van der koyten selmen brouwen dubbele koyte…. Dair sellen sy in verbrouwen ende in laten XII haveren, VI mudde garsten ende drije mudde weyts.
Daarmee krijgen we ook de samenstelling van de granenmix. Van de 21 'mudden' zijn er 12 met haver, 6 met gerst en drie met ***weyts*** *of tarwe of anders gezegd 1/7de tarwe, 2/7 gerst en 4/7 haver.*

In Oostende – tenminste de brouwerij Strubbe van Ichtegem – brouwt men weer een 'keyte'-bier, wat echter niets gemeen heeft met het historische keytebier.

- 1392 - Gouda en zijn hopbier -

In het boek 'Geschiedenis en beschrijving der stad van der Goude' door **Cornelis J. de Lange van Wijngaerden** *uit 1817, schrijft hij ook een heel artikel over de brouwerijen van Gouda.*
Daarbij stelt hij dat de brouwerijen reeds in de veertiende eeuw in bloei waren maar dat zij in de vijftiende eeuw hun hoogste top bereikten. Pas rond 1520 zou deze brouwnijverheid in verval komen.
Het eerste hopbier te Gouda moet er gekomen zijn nog voor ***1334****. In dit jaar immers vermeldt men het kweken van hop in het Goudse Bos ten westen van de stad. Zo vermeldt* **P.H.A.M. Abels** *in zijn boek 'Duizend jaar Gouda: een stadsgeschiedenis'. Hop moet er gekweekt zijn tot en met het jaar* ***1376,*** *wanneer men in het bos een grote overstroming met zout wate krijgt. Dan merkt men immers ook dat de vanaf dan de grafelijke hoptiende uit de rekeningen verdween.*
Uit 1366 en 1367 daten de oudste grafelijke keuren op
In 1366 werd de eerste grafelijke keure te Gouda uitgevaardigd waarin men onder andere de omvang van de 'brouwte' bepaalde, wat toen bestond uit 13 vaten en de hoeveelheid te verbrouwen graan. Daarnaast bepaalde men dat er tweemaal per week mocht gebrouwen worden en de boetes op het overbrouwen. Het te veel gebrouwen bier moest aan het gasthuis gegeven worden.

*Tussen **1367 en 1370** zijn niet minder dan 85 verschillende Goudse brouwers in de schoutsrekeningen van de graven van Blois opgetekend.*
*Verder stelt Abels dat een belangrijk deel van de Goudse productie al vroeg richting Vlaanderen en Brabant ging, blijkt in **1370.***

Cornelis J. de Lange *geeft daar de volgende redenen voor:*
Waarom men in Vlaanderen en Braband het bier brouwen voor de Gouwenaars overliet, en zich niet ophield met brouwen, daarvan was de reden dat, toen de lakenfabrijken en koophandel nog in vollen bloei te Brugge, Yperen, Gend en meer steden van Vlaanderen waren, men daarmede meer konde winnen, als met brouwen, en dit liever overliet aan de ingezetenen van der Goude, bij welke stad de brandstof uit Zevenhuizen, Moordrcht en Waddinbveen zeer goedkoop, en bij de hand was, aan welken zij tot eenen goeden prijs hun koorn konden verkoopen, en daarmede, in plaats van met geld, dit bier betalen, dus deden de nabijgelegen veenderijen daar zeer veel toe.
Dat men in Vlaanderen, omwille van de lakenindustrie, geen tijd zou gevonden hebben om te brouwen, lijkt mij wel een heel vreemde redenering. En hij gaat verder:
Wegens de menigte der brouwerijen werd in ter Goude een groote handel in koren gedreven, voor al met Vlaanderen en Zeeland, welke met het verminderen en verloopen, derzelve naar Rotterdam is verlegd geworden, welke stad, als beter tot de zeevaart gelegen, naarmate de T-Ysel verlande en ter Goude verviel, in welvaren is toegenomen.
De graven van Holland bevorderden zeer het bierbrouwen wegens hun groot belang, dat zij hadden in de gruithuizen of mouterijen, alwaar de nodige mout of bereiding werd gemaakt, welke men daar moest halen, om mede te vrouwen en, toen er zo veel bier werd gedronken, veel opbracht.

Het kasteel van de graven van Blois

Daarom zeker verbood graaf Willem van Henegouwen den invoer van het Hamburger bier en stond toe hoppenbier te brouwen, mits men ook, als voor het gruitbier, gruitgeld betaalde. Dat gelegenheid aan de Haarlemmers en Gouwenaars gaf, om het Hamburger na te brouwen, volgens de keur van het jaar 1392.
Deze luidde als volgt:

Bijer te brouwen, dat men noemt Goudts-Hamburchs
Item so is ghekoert en ordeneert bi alinge alle de vroescap van der stede in ’t jaer xcij (1392) xi dagen in januario
een ordenancij van den bier te brouwen **op den aart van hoemborch** dat es te verstaen.
Alle bier dat men brouwet en alst ghebaet is, so sel men ontbieden den seghellaer dierre stede toe soeken sel dat bier te seghelen en alst gheseghelt is
so selt bliven legghen dat men binnen lants of hier binnen tappen wil viij daghen lanc
en als die tijd omme ghecomen es so sel men weder ontbieden den seghelaer en selt anderwarven seghelen
en dan so sel ment eest utdraghen en daer af sel die seghelaer hebben van elke broute 1 groten – des selt die seghelaer hebben voer sijn was en arbeijt deen helfte en die steden dander helfte.
So wije dit niet en helde en men hem dat brengen mochte also dat schepene dat ghelovede dat daer op een maent sijn neringhe te doen

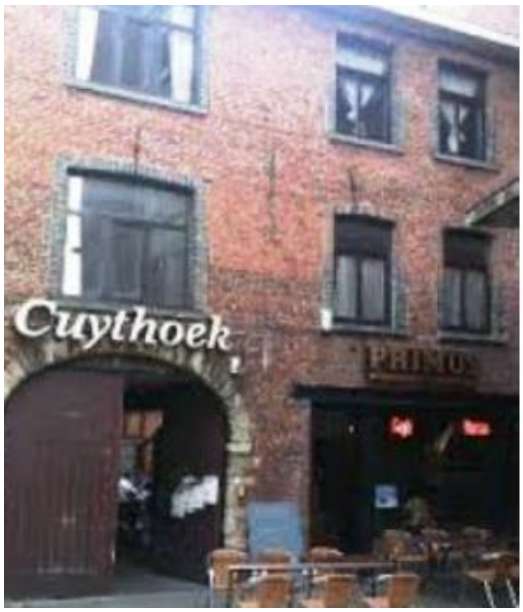

en des en sel men niet laten elcman tut sinen scade.
Deze koer en ordenancij sel dueren also lange alst mijn here en der stede geneucht.
Dit sel inganghen nu tot onser vrouwen dage te lichtmisse.

Het Goudse kuitbier kon de Nederlanden en Vlaanderen verder veroveren.

De 'Cuythoek' te Leuven, eertijds een brouwerij van 'cuyt'- bier.
En hieronder het nieuwe kuitbier van de brouwerij Dampegheest

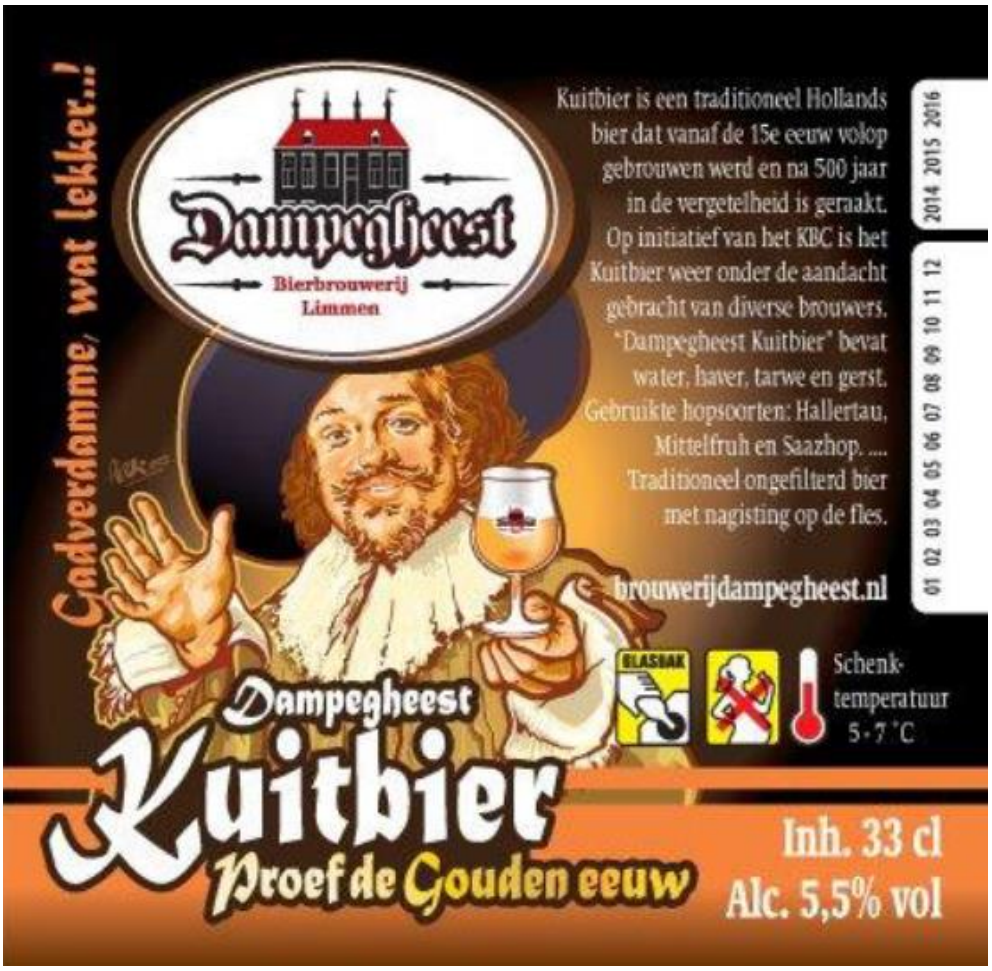

1402 - Hop in Holland -

Ackersdyck *schrijft in zijn verhandeling over het 'regt' van de grute, over het hoppenbier te* **Delft** *dat aldaar de hoppenbrouwers reeds in 1326 verplicht werden, om zo veel geld in het gruithuis te zenden, als zij om gruit van even veel biers zouden gezonden hebben, doch in 1340, werd zulks bepaald op twaalf penningen van tien vaten.*
Te **Haarlem** *werd in het jaar 1327 het hoppenbier gesteld op twaalf penningen Hollands voor ieder vat. In 1364 werd in het sticht van* **Utrecht** *één grote zilveren tournois op elke ton hopbier gezet.*
Op de **29ste maart 1378***, vergunde* **Hertog Jan van Brabant***,* aan de hoppebrouwers, binnen de stad van den Bossche te mogen hoppebrouwen, mids betalende van de vijf en veertig vaten een ouden schild der munte des konings van Frankrijk met de leliën.
Ackersdyck geeft hierop een interessante opmerking:
Zodra men door het gebruik van hop tot het brouwen van bier geen gruit meer nodig had, en de gruiter die dus uit het gruithuis niet behoefde te leveren, schijnt wel, had het recht van de gruit behoren op de houden, doch daartegen pleitte het voordeel, dat de bezitters van dat recht van de gruit trokken. Men vergat toch al ras, of verloor uit het eerste oogmerk van het afleveren van de gruit in het gruithuis, door een bevoorrechten gruiter, te weten, om daardoor uit e werken, dat er goed bier werd gebrouwen, en men merkte dat recht van de gruit niet anders aan, dan als een middel van gewin voor de bezitter, de macht van de bezitters van dat recht, of van de leenheren, van welke zij hetzelve te leen hielden, wederhield er de vernietiging van.
Zulks had ten gevolge, dat het recht van de gruit geheel veranderde in een **knevelachtige** belasting op het brouwen van allerhande bier, zelfs nadat men geen gruit of gruithuis meer kende, hetwelk zodanig in vergetelheid geraakte, dat zekere **Daniël van Linden,** schrijver op het stadhuis van den Bosch op de 11de van oogstmaand 1519, bij gerechtelijke verklaring, onder andere betuigde: 'dat hij en zijn vader, binnen de stad 's Bosch, de gruit in pacht hebbende gehad, nooit had gehoord, dat die geen, die de gruit binnen de stad van den Bosch, of de dorpen daaronder gelegen, in pacht hadden, eenige gruit of andere stof of materie om te brouwen zouden geleverd hebben.
Ackersdyck is zo intellectueel eerlijk, om deze Van Linden hier te noemen. Zou Van Linden echter geen gelijk gehad hebben? En bestond het 'gruitrecht' niet alleen uit een 'controle' op het bierproces? Kortom was het 'gruitrecht' niet gewoon het recht op het 'warranderen' van het bier?
Ackersdyck die heel goed de keuren van de steden kende, vermeld nog het volgende voor de stad **Rotterdam***. Daar stelt hij* verpandde Albrecht van Beieren in 1402, als graaf van Holland, tot verzekering van jaarlijkse renten, wegens een som geld, hem door de stad geleend, onder andere, de jaarlijkse inkomsten van zijn 'grutte', binnen de stede.
Evenwel, had de stad reeds daar voor het recht verworven, om iemand te mogen aanstellen voor het ampt van de **'bierberie'**.

ALBRECHT, by Gods Genade Palens Grave op ten Ryn, Hertogen in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland ende Heere van Vriesland, doen kond allen Luyden, want ons op deſen tyt van onſer getrouwer Stede van Rotterdam ge-

toont en wel onderwyſt is met goede Handveſten, die ſy van onſe voor Ouderen, Grave te Holland, beſegeld hebben, als dat ſy die Officien van de Bierberie, van den Bode Ambagt, van de Schryf Ambagt, van de Schole, ende van der Coſterien binnen der ſelver onſer Stede ſelven ſullen bevelen ende geven, daer ſy een wyl tyds of vervreemt ende verkort hebben geweeſt, overmits onſe giften, die wy met onſe Brieve onſe Dienaren ende ander Luyden by onregte informatie ende aenbrengen daer of gedaen, ende wy ook onſer getrouwer Stede voorſz. immer niet verminderen en wille van hare Handveſten en Regten, aenſien menige trouwe dienſten, die ſy onſe Ouderen ende ons gedaen hebben, ende ons ende onſe nakomelingen nog doen ſullen mogen, ſoo hebben wy derſelver onſer Stede voorſz. ſulke gratie gedaen, ende hebbe hen gegeven, ende geven voor ons en onſe nakomelingen, als dat ſy voortaen, van deſen dage tot eeuwigen dagen, die Officien voorſz. ende elks byſonder ſelver ſullen geven en bevelen den genen die hen genoeght, tot onſe Steden eere, profyt ende oirbaer, na inhouden der Handveſten die ſy van onſe Ouderen, Grave te Holland, daer of beſegeld hebben, ende gebieden eenen iegelyk, die hen toeſeggens vermeten wilde, overmits onſe gifte tot eenig van de Officien voorſz. op ſyn Lyf en op ſyn Goed, dat ſy haer handen daer of trecken, en onſe Stede voorſz. daer mede laten begaen, na inhouden haerer Handveſten, ende want wy deſe voorſz. Gratie en Handveſten onſer getrouwe Stede van Rotterdam vaſt en geſtaden houden willen, ende gehouden willen hebben voor ons ende onſe nakomelingen, tot eeuwigen dage, ſoo hebben wy deſen Brief doen beſegelen met onſe Segelen hier aen gehangen. Gegeven in den Hage op den ſevenden dag in October, int Jaer ons Heeren duyſent vier hondert ende twee.

*We halen dit belangrijke besluit uit de '***Cronycke ofte Korte waere beschryvinge der stad Rotterdam'** Door Jacob Lois &Samuel Lois - geredigeerd

Ackersdyck stelt dat dit niets anders kan zijn dan het ambt van de 'gruiter', die het toezicht hield over het bier. Hier bevestigd hij dus onze stelling dat het gruitrecht het warranderen inhield van het bier.

Jan, graaf van Nassau, heer van Breda, verleende, bij brieve van den **31 van hooimaand 1446,** aan de poorters en ingezetenen van Breda, da zij voortaan zouden mogen brouwen of doen brouwen, in hun eigen brouwgetouwen, voor hun zelf,en voor hun huisgezin, zonder aan hem of zijn nakomelingen enig gruitgeld te betalen.

De aanvoer en distributie van de hop in het huidige Nederland, werd vooral gecoördineerd door de hopkopers en verkopers van Dordrecht. Daar werd, blijkende de tol- en invoerregisters tussen **1380 en 1385** *reeds belangrijke hoeveelheden hop aangevoerd en weer geëxporteerd, onder ander ook naar* ***Engeland****!*

Het land van Heusden en Peize *werden hier de grote leveranciers.*

De hop werd in Dordrecht niet op een open markt verhandeld, maar in de herbergen, waarvan één, als belangrijkste hopcentrum, de naam droeg van 'de Hoppesack'.

Hopbier werd vooral uit de Noordduitse hanzesteden zoals Lübeck, Wismar, Rostock, Hamburg en Bremen getransporteerd. Daar werd het ook **Oosters bier** genoemd. Jaarlijks werden duizenden vaten aangevoerd. In het midden van de veertiende eeuw werden alleen al in Amsterdam per jaar 30.000 tot 40.000 tonnen Hamburgs bier over de Zuiderzee aangevoerd. Vandaar dat ook hier, de brouwers hopbier wensten te brouwen.

- 1406 – De keuren van Leiden en de boeverie -

Leiden heeft zijn keuren uit **1406** volledig kunnen bewaren en deze zijn uitgeschreven door **Dr. H. G. Hamaker**, onder de titel 'Middeneeuwsche Keurboeken van de stad Leiden' in 1873.
We halen daaruit de enkele artikels die met het bier of de herbergiers. Artikel 12 luidt:

XII – **Noch van ghebrander mate**
Item wie **bier of mede** binnen Leyden tapte,
ende niet vol en mate bi ghebrander maet van den leste brande,
dat den rechter cond wair of proeven mocht mit wittachtighen tughen,
die verbeurde also dicke als hijt dede 18 schellingen.
Wair oec dat sake dat yement enich bier ontfinghe in den tavernen, ten wair bi rechter mate volghemeten, verbuerde 18 schellingen.
Wie dus bier of mede tapte binnen Leiden en de kannen niet vol schonk – of die geen 'gebrande' maat gebruikte,
Waarvan de rechter op de hoogte werd gebracht of dit kon bewijzen met geloofbare getuigen, die diende 18 schellingen te betalen – en dit zo dikwijls als dit gebeurde.
Hetzelfde voor iemand die bier in de tavernen te drinken kreeg, dat niet in een 'gebrande' maat uitgeschonken werd – ook hier op stond een boete van 18 schellingen.

XXXIX - Boeverie[1] ende dobbelen

Item want alle onredelike boeverien ghehantiert worden, die verboden hebben gheweest,
soe en wil tgherecht niet, dat men die langher hantiert.
Dairom hebben die rechter mit achte scepenen eendrachtelic ghecuert een verclaringhe,
dat gien man of wijf, die binnen Leyden poirter of poirterse sien,
datgeen man of vrouw die poorter zijn in Leiden
binnen der vrijhede van Leyden,
noch binnen eenre halver mile nae Leyden
binnen de vrijheid van Leiden,
noch binnen een halve mijl daar buiten
en sullen dobblen, quarten, quaken,[2] zeylen noch gheen spel dat men mit taerninghe of mit quaertspelen speelt, pysen, keylen[3], effen ende oneffen, cruus ende munt te werpen,

---

[1] Boeverie = boeveriespel, *dobbelspel*, *hazardspel*. (WNT)
[2] Quaken = (quaecken; ook queken, queecken), zw. ww. intr. Benaming van een spel dat met dobbelsteenen gespeeld werd; vgl. quaecbert (queecbert). Waarschijnlijk is het spel genoemd naar het *schudden* der dobbelsteenen, b. v. in een koker, zoo als nog heden bij triktrak en andere spelen gebruikelijk is. Vgl. quake en *eng. quake*, schudden; *ags. cwacian*, schudden,

koten[4] op ghelt, noch gheenrehande boeverie spelen, hoe die ghenoemt sijn.
Ende wair yement, die dese verboden spelen dede, die sel die rechter anspreken mit twien tughen, dat scepene kennen dat wittachtighe tughen sijn.
Wair oec dat sake dattie rechter dair ghenen tuuch of en hadde, so sel hi die anspreken up hoiren eet, ende die dair niet zweren en willen of die mit tughe gedraghen worden als voirschreven, is, die sullen verbueren 32 schellingen,
Als er ergens iemand deze verboden spelen speelde, daarover zal de rechter aangesproken worden met twee getuigen, die de schepnen kennen als geloofwaardig. En in het geval dat men geen getuigen heeft, zal men geloofd worden op zijn eed – en diegenen die niet willen zweren zullen een boete krijgen van 32 schellingen.
dair of die grave 15 schellingen, die burchgrave 5 schellinghen, die stede 5 schellingen ende die scout 2 schellingen.
14 dagen verbannen
Ende dese sullen des anderen daghes, nae dat wi verwonnen worden, uter stede van Leyden gaen ende niet weder in die stede comen binnen **14 daghen** daernaer, bi eenre boete van 10 pond elx daghes, die si binnen der stede bleven of quamen.
Ende tenden 14 daghe niet weder in die stede te comen eer si voldaen hebben van den 32 schellingen, bi der boete van 10 pond.
Item alle dieghene, tsij man of wijf, die gheen poirter of poirterse en sijn te Leyden ende enich verboden spel speelden, binnen der vrijhede van Leyden, die selmen verwinnen in alre maniere als voirschreven staet, ende sullen verbueren die boete van 32 schellinge, mar si sullen rechtevoirt, als si verwonnen sijn, in gaen legghen binnen Leyden, in alre maniere ende uptie selve boete als voirschreven staet.
Item so sel die rechter die speelres anspreken binnen 14 daghe, naedat si ghespeelt hebben ende die herberghe in sijnre claghe noemen, dairt gesciet is, of si sullen dairmede quyt wesen.

Een eigenaardige uitzodnering op de regel – wanneer de Heer van Holland in de stad is:
Item so is hier buten bezondert, wanneer onse heer van Hollant, onse vrouwe van Hollant of enich van sinen kidneren binnen Leyden sijn, **dat dan een yghelic doblen mach** terwilen datsi hier binnen sijn, sonder verbuernisse.
Item **alle scijfspel**, datmen mit scijven speelt, als wortafelen[5], langhen in twien borden, pusten[6], faelgen[7], eerst an, cloten[8] ende wicken[9] **mach een yghelick spelen,** hoe hi wil, sonder verbuernisse.

---

beven, trillen, en mnl. "dat hovet *queken*" (zie queken), Bij *Kil.* en *Plant.* komt de bijvorm quaken (quaecken) niet voor.
[3] Keylen = zw. ww. intr. Naam van een spel. Misschien hetzelfde als kegelen, van keil, d. i. kegel, of ook rechtstreeks uit kegelen gevormd; doch het is ook mogelijk, dat er een ander werpspel mede bedoeld is: nog heden noemen jongens *keilen*: "een steentje op zulk eene wijze langs de oppervlakte van het water doen scheren, dat het herhaalde malen zich boven het water vertoont, voor dat het zinkt". Zie Van Dale op keilen.
[4] Koten = kootspel = knikkerspel
[5] Wortafel : werptafel – triktrakbord
[6] Pusten = poesen : Gewestelijk, in het damspel: een damschijf van den tegenstander wegnemen als deze verzuimd heeft er mee te slaan (TER LAAN). Verg. BLAZEN, de bet. 11); vandaar evenals *blazen* in de boeventaal vroeger gebezigd voor: wegkapen (SEWEL; ook door HOLTROP vermeld).
[7] Faelgen = WNT geraakt hier niet verder dan 'een soort spel met schijven gespeeld'.
[8] Cloten = een cloot is een bal, dus het zal hier alleszins een spel zijn met balletjes.

Deze cueren van doblen worden verclairt op sinte baven dach, anno *13*97

CLXXIII – **Van utheems bier den exsisenaers een wete te doen, als ment opslaet.**
1 – Item so wanneer enich vreemt bier binnen Leyden comt, utgheset **bier van over zee,** so sellen dieghene, die dat bier inslaen willen, den exesisenaers een wete doen,
omdat sijt weten moghen hoe veel des biers is, eer sijt binnen huyse brenghen, bi ene boet van 12 schellingen.
2 – Voirt so wie enich bier, als voirschreven is, vercoopt, dat men buten sliten *slijten* sel, die sel oec den exsisers een wete doen dair of, eer ment uten huyse doet, dairt in is, bi 12 schellingen.
3 – Dit sal wesen omdat die exsisenaers weten moghen, hoeveel si schuldich siin te nemen.

[9] Wicken = *Benaming van een zeker*, *niet nader bekend spel*. Vermoedelijk iets dergelijks als *lutsen*, 2de art. (zie ald.). In het Schots bestaat een ww. *to wick*, een spel op het ijs met groote ronde steenen.

1409 - De staanderd van Jan zonder Vrees en zijn ‘orde’ -

Gerard Kestier *stelt dat Jan zonder Vrees, Hertog van Bourgondië, in* ***1409*** *de* ***‘hoporde’*** *gesticht* ***zou*** *hebben die de bedoeling zou gehad hebben de hopteelt aan te moedigen en de plant tot een kwaliteitsproduct te verheffen.*
Niet alleen de heer Kestier maar ook op vele internet-sites wordt deze ‘hoporde’ van Jan zonder Vrees vermeld.
Toen ik echter aan mijn zoektocht rond de hop begon, bleek al vlug dat er bij mensen die het konden weten, er een grote twijfel over deze orde bestond. **Meester Schoonaert** *bijvoorbeeld, die zich reeds jarenlang met de geschiedenis van Poperinge bezig houdt, zei me meteen dat hij dacht dat deze orde nooit bestaan had. Ook* **Willy Tillie**, *de – erg deeltijdse – stadsarchivaris, twijfelde openlijk aan het bestaan van die orde. Hij vertelde mij dat hij vroeger reeds geïnformeerd had – tot in Dijon – toe, maar dat niemand hem een ‘stichtingsakte’ van deze orde of een ‘erediploma’ of iets dergelijks kon voorleggen.*

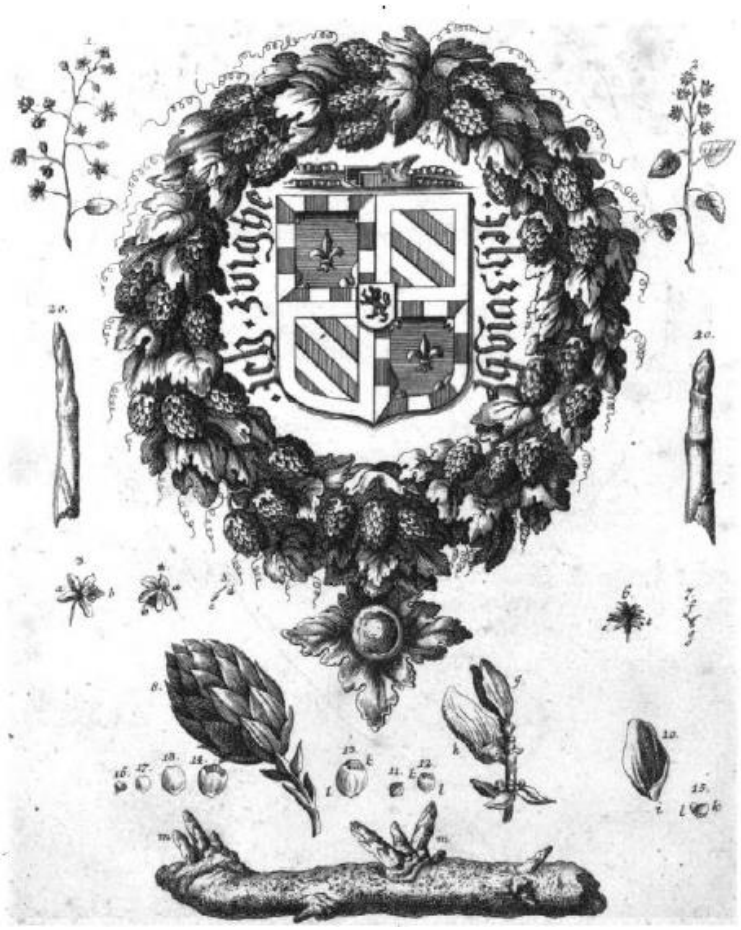

Uit ‘Wirtschafftilche und rechtliche abhandlung von dem hophen’ van Johan Heumanns) 1759

Wat is er hier aan de hand?
Er bestaat alleszins een wapenschild van deze ‘orde’.
Centraal staat het schild van Jan zonder Vrees. Hij was hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen.
Boven op het schild ligt ‘de schaaf” één van Jans emblemen.
Rond het wapenschild prijkt de dubbel herhaalde spreuk ‘**Ick zwyghe**’.
Het schild wordt omringd door hopbellen en –bladeren, met onder aan één groot blad met daarin één hopbel.
Deze krans – met de ene bel in het blad - werd volgens Braungart die ook beweert dat die orde reeds voor **1409** bestond – aan een ketting om de hals gehangen.
Uit een krant ‘De gazet van Poperinghe’ van **oktober 1937**, leren we hoe het ‘juweel der hopraad’ zoals het hier genoemd wordt, in Poperinge geraakte. Op de 27ste september was er daar immers in de grote feestzaal van het stadhuis de officiële opening van de jaarlijkse hoptentoonstelling. Na de openingswoorden van **Emiel Desmytter**, de voorzitter van het hopverbond van ’t land van Poperinge en van de heer burgemeester J**. Vandooren**, gaf **Dokter Brutsaert** zijn commentaar op de toestand van de hopoogst.
Daarna kwam landbouwingenieur **H. Simoens** aan het woord die de eer had een geschenk van het hopverbond aan het stadsbestuur van Poperinge aan te bieden. De krant schreef: **Het is de**

trouwe weergave van ‘het juweel der hopraad’ een soort orde in 1405 gesticht door Jan Zonder Vrees, toenmalige Graaf van Vlaanderen.
Dus hier hield men het op het jaar 1405.

Alleszins nam Jan zonder Vrees de hop als zijn embleem.

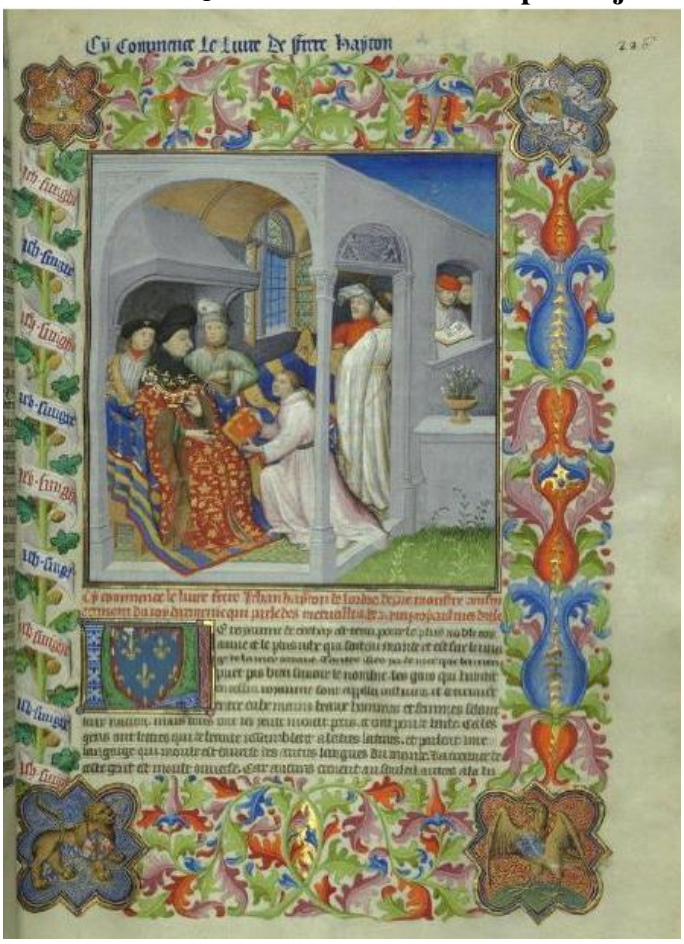

Hiernaast vind je een afbeelding uit het livre de l’information des princes, *dat gemaakt werd voor Jan zonder Vrees, het titelblad. Op de zijkant links staat de hopplant afgebeeld, met telkens in het ‘vlaams’ ‘ich swyghe’ – wat in het Duits vertaald wordt als ‘Ich haltz mich’.*

De hopbellen krijgen hier geen groene kleur, maar een ‘gouden’ kleur.
Op het kleed van Jan zonder Vrees staat de hopplant ook afgebeeld.
Uit hetzelfde boek worden zijn ‘symbolen’ verder nog eens afgebeeld.

Ook hier zijn de hopbellen eerder goudkleurig dan groen.
We weten uit latere literatuur dat er in het verleden zowel groene – witte – als rode hop was. Hoogsten ‘overrijpe’ hop krijgt een bruinachtige kleur. Zou de gouden kleur een bewuste keuze geweest zijn ?

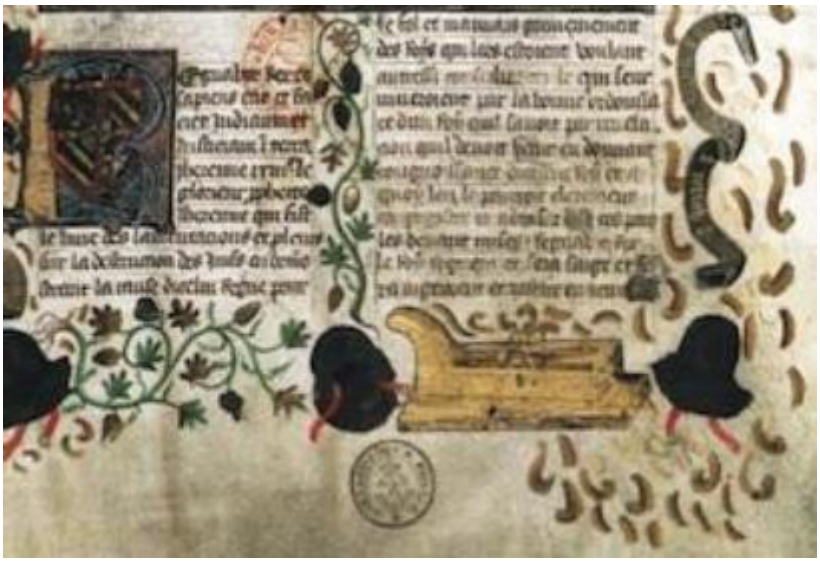

Hiernaast vindt U een afbeelding waarop Jan zonder Vrees te zien is met zijn raadgevers – de hopraad? Op de gobelin tegen de muur, achter hem, staan houtschaven en hop, gestileerd afgebeeld.
Het is voor ons alleszins ‘eigenaardige’ hop omdat er op het uiteinde van het takje slechts 1 hopbel afgebeeld staat.
Hierna komt nog een blad uit de ‘livre d’heures’, het gebedsboek van Jan zonder Vrees of Jean sans Peur.
Sint Andreas van hierboven heeft de emblemen van Jan zonder Vrees bij zich. De schaaf staat lang hem en de hop siert de kader, met hier en daar een enkelvoudig belletje..
Deze prent is gehaald van de site *http://tour.jeansanspeur.free.fr/voute.html* de site van de Tour de Jean sans Peur. Hierop vind je ook een afbeelding van de zoldering van één van de zalen van deze toren. De pilaar stelt een pot voor waaruit een boom en een hoppeplant groeit die zich over de zoldering uitspreidt.

Volgens **Kristof Papin** die over deze ‘orde’ een artikel pleegde onder de titel ‘De stichting van de Hoporde door hertog Jan zonder Vrees in 1409 “Wahrheit und dichtung”’
was het Oscar Fiers, de voormalige stadsarchivaris van Poperinge die dit feit opdiepte, zich vermoedelijk baserend op een onuitgegeven studie van J. Opdebrinck. Die haalde zijn wijsheid uit het werk van **Heumann** en deze haalde de gegevens over deze orde uit het werk ‘**Lilium Francicum’** – de Franse lelie - van **J.J. Chifletius**. Dit werk werd in 1658 op de persen van de drukkerij Plantijn-Moretus gedrukt.
Dezelfde Chiflet schreef ook een boek over de ridders van de orde van ‘Het gulden vlies’. Hij specialiseerde zich dus in ridderorden en adellijke toestanden.
Tom Deneire bezorgde mij een integrale vertaling van de korte Latijnse tekst die Chifflet bij de afbeelding schreef:
Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië, zoon van Filips de Stoute, draagt in het midden van het vaderlijke schild het Vlaamse teken; de zwarte Leeuw, met een scharlaken rode tong en klauwen in het goudkleurige schildje: in het Frans; D’Or au Lyon de sable, langué et armé de gueulles; en het hele schild heeft hij omgeven met een gouden keten van klimmende hoppe, waarvan de Belgen de bloemen afkoken om cerevisia *te bereiden, zo gezegd, bijna als* cerebisia*, wat als Ceres gedronken wordt.*
Hij stelde de volgende orde in, om de Vlamingen met elkaar te verzoenen, waarvan hij als eerste van het Franse geslacht door erfenis een Gezel was, en hij was de eerste die Vlaams sprak.
Vandaar komt ook zijn Duitse/Dietse spreuk, Ich Zwighe, wat ‘Ik Zwijg’ is. De schaaf die boven het schild staat (le rabot) is het eigen parool van de Hertog. De keten waarvan sprake was, gaf Hertog Jan verder door in het jaar 1411 om een overeenkomst en vriendschap te bewerken, aan Lodewijk, Hertog van de Aurelii, en ik meen dat de mooie halsketting en*

kostbaar sierraad, van Hertog Jan dezelfde is geweest, die Philips de Schone, zijn broer, overgedragen heeft op het Atrebatensisch Verdrag om zijn macht te herstellen.
In de marge voegt Chifflet als bron: *'Monstrelet anno 1408, 1411 en 1435'* er aan toe.

* Letterlijk staat er 'Ludovico Aureliorum Duci' – 'Auroliorum' zou ook zo iets als 'goudkleurig' kunnen betekenen.

Kristof Papin gaat verder:
R. Braungart in 1901 interpreteerde Chifletius het meest correct. Hij schreef dat de hoporde in het begin van de 15de eeuw werd gesticht door Jan zonder Vrees en dat hij hertog Lodewijk in 1409 opnam als lid van deze ridderorde. Chifflet voegde er in echt latijn aan toe: 'Ludovico aureliorum Duci' om zo de echte twijfelaars te overhalen.
En Papin voegt daarbij, appellerend aan de vete tussen de huizen van Orleans en Bourgondië: ' Wie was trouwens deze hertog Lodewijk? Niemand minder dan de latere Franse koning? Precies of het paard van Troye werd binnen gehaald.

Papin gaat ook de bron na waar naar Chifflet verwijst maar vindt bij Monstrelet niets. Ook ikzelf vond niets bij Monstrelet.
Verder bemerkt Papin dat er op de graftombe van onze Jan, hoppebellen gebeeldhouwd werden en stelt dat dit er op wijst dat deze ooit nog hoppe in een wapenschild gebruikte.
Toch besluit hij echter dat de 'hoporde' aan de fantasie van Chifletius ontsprongen zal zijn en allesbehalve op een historische realiteit berust.
We volgen Kristof Papin alleszins als hij argumenteert dat de 'hoporde' zeker geen reglementerend en regulerend document betrof dat de bedoeling zou gehad hebben om de kwaliteit van de hop op te krikken. Zeker nog in die tijd zou het bevestigen van een dergelijke regeling de bevoegdheid van de abt van Sint-Omaars geweest zijn. Deze deed dit ook wel maar pas veel later.
Uit de verzameling van de ordonnanties en keures die Jan zonder Vrees uitvaardigde blijkt dat hij voor Poperinge slechts de rechten die de Sint-Bertinus abdij van Sint-Omaars in deze stad bezat, op de **23ste maart 1408** bevestigde en dit naar aanleiding van de dood van de abt Jacques.
Dit neemt niet weg dat ook Jan, net als zijn vader en grootvader, wel verschillende keures uitvaardigde die te maken hadden met de grote invoer van hoppebier uit Holland of via de Duitse hanze in deze tijden.

Maar was er nu ooit een hoporde of vergiste Chiflet zich?

We denken dat hij zich halvelings vergiste.
We constateren eerst het volgende:
- Zoals blijkt uit deel 1 waren de legenden over de hop, net als in Frans-Vlaanderen, ook bekend in Bourgondië.
- Zoals blijkt uit het schilderij 'De Keisnijding' van Bosch kende men deze legenden ook in Bourgondië.
- Zoals blijkt uit het gebedsboek van Jan zonder Vrees, kende hij deze legenden ook en liet deze hierin verwerken.
- Zoals blijkt uit het baldakijn had Jan zonder Vrees twee emblemen; de **schaaf** en de **hopbel** en niet de hopperank.

Volgens wat Kristof Papin zelf schrijft - zich baserend op Michel Pastoureau's 'Emblèmes et symboles de la Toison d'or' – gulden vlies - nam Jan zonder Vrees de schaaf als zijn embleem en 'Ik houd' als zijn leuze. Dit embleem en deze leuze zijn duidelijk gericht tegen Lodewijk, hertog van Orleans die in zijn embleem een - ruwe - stok voerde met de leuze 'ie lennvie' (je l'ennuie). De stok was gericht tegen de Bourgondische partij, terwijl de schaaf, als reactie hierop, diende om deze stok glad te schaven.
Jan zonder Vrees kon dus in zijn embleem – de schaaf – het niet laten om de spot te drijven met zijn concurrent voor de Franse troon.
Dezelfde Pastoureau weet ons te vertellen dat Jan, voor hij hertog werd, een devies gebruikte omgord van hopperanken.
Het lijkt mij dus dat hij de hop ook verder als symbool hield. Dan zou het niet zo vreemd zijn dat zijn raadslieden samen de 'hop-raad' uitmaakten, diegenen die zich samen onder de banier van de hop voegden.
Het zou natuurlijk ook kunnen dat hij als een gebaar naar de Vlamingen de Vlaamse spreuk 'Ich Zwyghe' als leuze aannam en zoals **Chifflet** schrijft hij een poging deed om het Diets machtig te worden.
Chifflet hoorde de klok luiden en vond blijkbaar zelfs de afbeelding van een hanger met **een hopbel in een blad** vervat. Met zijn 'valse' verwijzing naar Monstrelet ging hij zijn wetenschappelijk boekje te buiten, tenminste wanneer hij de zelfde versie van Monstrelet gebruikte als wij nakeken.
Ondertussen weten we dat een hopbel of 'morus' synoniem met 'dwaas' is.
Jan zonder Vrees kon dus in zijn embleem – de hopbel – ook zelfspot opbrengen.

En dan wordt het ook logisch waarom hij zijn concurrent - 'de goudkleurige hertog Lodewijk' – in zijn dwaze orde als dwaas opnam en dat zijn hop 'goudkleurig' was. .
Mogen we dan ook concluderen dat deze **hoporde** eigenlijk een **foporde** was, met maar één dwaas lid?

De stadsheraut onthaalt Jan zonder vrees en zijn hoporde in de Hoppestoet te Poperinge.

Nummer 203A **Doos Gazette** **mei 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden
*
Al danst een boer op enen voet
Hij houdt zijn geld en zijn broek toe
*
Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe' kreeg 2 artikels bij en loopt nu tot 1344.*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1366 – De garonde

De officiële bron van de Poperingevaart en de pachters daarvan.

Jaar 1366 - filmpje

Van bron tot beek – met dank aan Daniel Liefooghe

Jaar 1366 - dossier

De Poperingevaart wordt gefinancierd en gegraven

Jaar 1366 - overdracht

Hoe werkte zo'n overdracht?

Neanderthalers en Kelten op de Kemmelberg

Wanneer
di, 21/05/2019 - 19:30 - 21:30

Voeg toe aan kalender
Waar
OC de Galoye
Dikkebusstraat 131
8958 Loker

Prijzen
Standaardprijs - 0.00
Code: WL7954
Op 29 november 2018 werd de privécollectie PuSo - de laatste jaren beheerd door Jean Luc Putman en Marc Soenen - geschonken aan de gemeente Heuvelland. Prachtige archeologische vondsten van op en rond de Kemmelberg keren zo terug naar de streek en vinden een bewaarplaats in het Regionaal Erfgoeddepot Potyze. De collectie bevat heel wat stukken van bovenlokaal belang. er zijn silex vuistbijlen en werktuigen van meer dan 42 000 jaar oud, die toegewezen worden aan de Neanderthalers, de oudste menselijke aanwezigheid in de regio. Maar ook Keltisch aardewerk en materiaal dat de start aangeeft van de Kemmelberg als dominerend regionaal centrum rond de 5de eeuw voor Christus.
Op 21 mei geeft Jean Luc Putman een uiteenzetting over het belang van de collectie voor de regio en Vlaanderen. Aan de hand van enkele archeologische stukken uit de collectie wordt het verhaal van de Neanderthalers, eerste landbouwers en Kelten in de regio verteld.
Over de begeleiding:
Jean Luc Putman

Dit najaar verschijnt:
MOLENS van de FRONTSTREEK
door John Verpaalen

In 1995 verscheen bij Uitgeverij De Klaproos in Veurne een boek over het lot van de molens in en rond Ieper, die tijdens de Eerste Wereldoorlog van de kaart werden geveegd. Het 190 pagina's tellende boek is al jaren uitverkocht, maar over enkele maanden verschijnt er een herdruk. Het wordt niet zomaar een kopie van de eerste druk. Het nieuwe boek zal worden aangevuld met tientallen zeldzame foto's en archiefstukken en ook de tekst wordt aanzienlijk uitgebreid met nieuwe feiten en inzichten over de molens van Ieper, Heuvelland, Mesen, Langemark-Poelkapelle en Zonnebeke die het drama van 'den Grooten Oorlog' niet overleefden. Aldus werd een cultuurgeschiedenis van acht eeuwen in één klap weggevaagd.

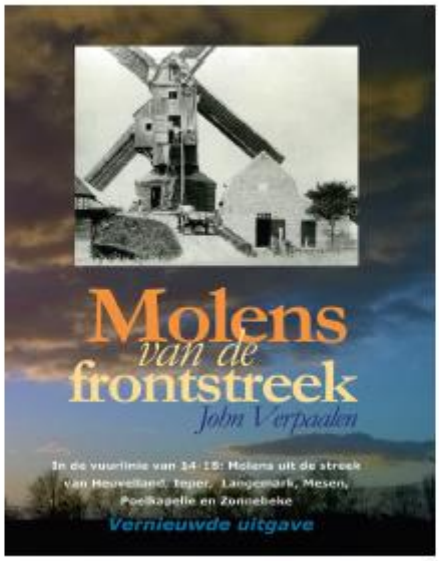

Voorintekening t/m 30 juni

Inmiddels is een voorintekening van start gegaan. Tot 1 juli 2019 kan het boek worden besteld voor een verminderde prijs van € 29,95 inclusief eventuele verzendkosten.
Dit bedrag kan worden overgemaakt op:
(IBAN) = NL16 ABNA 0861888049
(BIC) = ABNANL2A
op naam van Stichting Levende Molens te Roosendaal o.v.v. "voorintekening MvdF".
Vergeet niet om uw adresgegevens te vermelden bij de transactie of uw inschrijving te bevestigen op volgend e-mailadres: info@molencentrum.nl
Voorintekenaars ontvangen een uitnodiging om aanwezig te zijn bij de presentatie van het boek, dit najaar (vermoedelijk in Ieper).

Rijke historie

In 1914 bestonden in de beschreven gemeenten nog ongeveer 65 windmolens en een watermolen. Zij hadden uiteenlopende functies. Naast graan- en oliemolens waren er molens die schors maalden, vlas zwingelden, hout bewerkten of tabak tot snuif stampten. Op twee na werden al deze molens in een tijdsbestek van amper vier jaar grondig verwoest; daarmee werd een evolutie die 800 jaar eerder was ingezet meedogenloos teniet gedaan. In heel Vlaanderen zijn in 1914-1918 naar schatting 440 wind- en watermolens verwoest. De regio Ieper vertegenwoordigt dus zo'n 15% van dit aantal.

Strategisch object

De strijdende partijen hadden een bijzondere belangstelling voor de windmolens, maar dan vanuit strategisch oogpunt. Deze hoog gelegen maalreuzen waren een ideaal mikpunt voor de artillerie. Als de vijand zo'n molen als uitkijkpost gebruikte, had men er alle belang bij om het bouwwerk uit de weg te ruimen. Verder was men bang dat door het verkruien van de kap of door de stand van de wieken bepaalde signalen konden worden doorgegeven aan de vijand. De meeste molens waren al na de eerste oorlogsmaanden tot as en puin herleid. De Westhoek veranderde in een maanlandschap, een landschap van voorbij...

Menselijk drama

Natuurlijk is deze oorlog vooral ook een menselijk drama, met vele miljoenen doden, verminkten en gewonden. Aan deze absurditeit kan onmogelijk worden voorbij gegaan. Het boek is daarom niet alleen een molenboek, het is tevens een vredesboek. Op bijna iedere pagina is de oorlog immers haast voelbaar aanwezig. De lovende recensie die Dr. Paul Bauters schreef naar aanleiding van de eerste uitgave in 1995, staat nu als voorwoord in de nieuwe druk, met instemming van mevrouw Dina Bauters-Ulens.

In de herziene uitgave is extra veel aandacht besteed aan de molens in het stadje Ieper. Hoewel het Ieperse archief tijdens de oorlog grondig werd vernield, is de auteur er na jaren van intensief onderzoek toch in geslaagd om deze geschiedenis te reconstrueren. Hierbij zijn veel nieuwe feiten en inzichten aan het licht gekomen.

De auteur

John Verpaalen was tot voor kort docent geschiedenis en Nederlands op het Da Vinci College in Roosendaal. Hij is daarnaast een gepassioneerd fotograaf en bijzonder geïnteresseerd in de Vlaamse molens en de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog. John is al tientallen jaren actief in de molenwereld en heeft verschillende boeken geschreven. Ook houdt hij regelmatig lezingen over dit onderwerp. In Nederland is hij voorzitter van de Stichting Levende Molens, in Vlaanderen is hij redacteur van het tijdschrift Vlaamse Molens.

Kenmerken

De heruitgave van Molens van de Frontstreek zal naar schatting bijna anderhalf keer zo dik worden als de eerste druk en tientallen nieuwe afbeeldingen tellen die soms nooit eerder zijn gepubliceerd. Het boek zal worden ingebonden in een harde kaft. De vormgeving wordt vernieuwd. Paul Bauters schreef over de eerste druk: "Het is een beklijvend boek. Het is keurig uitgegeven, met een sobere schoonheid die bij dit thema past." De tweede druk wil hier zeker ook aan beantwoorden. Het boek wordt herdrukt in een oplage van slechts 400 exemplaren. De prijs zal ten minste € 35,-- gaan bedragen.

STICHTING LEVENDE MOLENS
ROOSENDAAL

ORDE VAN DEN PRINCE
WIE ERFT GOED

GEWESTDAG
GEWEST WEST-VLAANDEREN

ZATERDAG 4 MEI 2019 . POPERINGE

De Gewestvoorzitter en de leden van de afdeling Westhoek nodigen u graag uit op onze gewestdag omtrent erfgoed in en rond Kasteel De Lovie, Krombeekseweg 82, 8970 Poperinge.

Programma

13u00: Ontvangst in het kasteel van De Lovie
13u45: Welkomstwoord
14u00: Start Keuze-activiteiten

1 Folies binnen De Lovie
Rondleiding in het kasteel en het domein met restauratieprojecten van de Dragonnaedberg, de grot, de (side)-der en de bunker van de Eerste Wereldoorlog

2 K 4
Rondleiding van het Kasteel, de Kapel, de (p)Kelder en het Kunstenatelier voor de minder fervente stappers

3 't Couthof
Rondleiding op het domein van Henri d'Udekem d'Acoz met diverse erfgoedprojecten. Een flinke wandeling van 4 km.

4 't Neerhof
Rondleiding van de gerestaureerde hoppeast, eenhuis en herenhoeve. Vervoer per bus

5 De Sint-Sixtusabdij
Bezoek aan de door architecten nCb Van Reeth en Guido Verroppenille tot bibliotheek en ritueel omgebouwde kapel van de monniken en aan het classicum. Vervoer per bus

17u00:
- Muzikaal intermezzo gebracht door Il Segno in het Trefhuis
- Verwelkoming door voorzitter Jean Vercruysse, burgemeester en provincieraadsvoorzitter Christof Delcaegher en gewestvoorzitter Jan Vandromme
- Lezing door Mevr. Anne Mallet, projectverantwoordelijke van de Vlaamse bouwmeester
- Muzikaal Intermezzo
- Voorstelling van het restauratiedossier van het kasteel van De Lovie door Patrick Deferme directeur van De Lovie
- voorstelling NT&D-project van het gewest door Josette Van Hooydonck

18u15: Receptie
19u15: Brueghelmaaltijd in het kasteel
Enkel na inschrijving
21u30: Het onvermijdelijke einde van de dag

Inschrijven

Namiddagprogramma:
Leden van OvdP en partners: gratis
Niet-leden: 20 €

U kan zich inschrijven via **www.ovdp-westhoek.be** of door te mailen, liefst voor 4 en uiterlijk voor 15 april, naar **gewestdag@ovdp-westhoek.be** met vermelding van:

- Uw naam en die van uw deelnemende partner
- Uw afdeling (voor de leden)
- Drie keuzes van middagactiviteit in prioritaire volgorde en ook de keuzes van Uw partner
- Uw eventuele aanwezigheid op het diner bevestigd door het vooraf betalen van **25 €/ persoon** op rekening **BE75 0016 5107 1251** van Orde vd Prince/Westhoek

www.ovdp-westhoek.be

Website De Lovie

Website 't Neerhof vzw

Website Sint-Sixtus Abdij

Website In De Vrede

Routebeschrijving Domein De Lovie

Van **Joris Vanderveken** *kreeg ik de volgende reactie op mijn artikel rond de 'hoporde' van Jan zonder Vrees:*

Beste Guido,
Als voorzitter van de 'Orde van de Groene Bel' werk ik actief mee in de hopteelt en als coördinator van de 'Hopduvelstoet' bestudeer ik de hopcultuur in al zijn facetten.
Mede door jou geïnspireerd schreef ik vorig jaar 'Hop in de kunst' dat het thema werd voor de Hopduvelstoet 2018.
Ik stuur via wetransfer deze bijlage, je mag het eventueel publiceren in Doos Gazette.

Gezien de discussie omtrent de '**Ordo Lupuli'**, voeg ik er graag nog iets aan toe :
Gezien er geen stichtingsaktes gevonden zijn van de 'Ordo Lupuli' blijft inderdaad elk formeel bewijs van het bestaan er van ontbreken.
Er zijn in de geschiedenis echter veel geschriften verdwenen tijdens de Franse revolutie, dus mogelijks ook deze ; we weten het dus niet.
Een hoporde olv JzV is er wellicht nooit geweest; maar dat betekent ook niet dat er moet bewezen worden dat er een foporde was.
Hop was alleszins belangrijk genoeg voor de Borgondiërs en in bijzonder Jan zonder Vrees, om het in hun emblemen op te nemen (zie ook zijn mantel). Dat volstaat mi.
Ik ben zelf ook eens naar Dijon gegaan om ze te gaan bekijken.
Het praalgraf van Filips de Stoute (met pleuranten en hop) + trappenhal & plafond met eik en hop ; zeer mooi en aangelegd door kunstenaars uit de Lage Landen (Klaas Sluter, Van de Werve ea)

Tevens wil ik wijzen op 2 andere onderbelichte zaken van groot belang:
1) **Manuscript van Brussel (anno 1420)** ; een boek van 105 pagina's met 4 paginagrote afbeeldingen van het Bourgondische hof met op élke pag grote hopdecoraties
In 'Art de l'enluminure' (nr 55 ; dd 25/11/2015) van Albert Châtelet, onder de aandacht beschrijft hij '***het manuscript van Brussel' anno 1420*** (Koninklijke Bibliotheek van België), bestemd als richtlijn voor het Bourgondische hof; dat op haar beurt gebaseerd is op 'de regime principum' uit 1287, dat teruggaat op de regels van goed bestuur van de Karolingers.
Werkelijk élke pagina is rijkelijk voorzien van hopranken én komt goed overeen met hoe hop werd afgebeeld op het Lam Gods …

2) **Koorgestoelte van Erfurt (anno 1340) met hopdecoratie ,** ben ik onlangs gaan bekijken in de domkirche Erfurt.
Gelukkig was daar een gids aanwezig (Matthias Schmitt) die me een degelijke uitleg kon geven. Hierbij een kort verslag :
- onderaan staat een christelijke ridder (met schild met IHS & vis) die jodendom bevecht
- daarboven de 4 musicerende engelen (zie bijlage)
- daarboven 3 volkse muzikanten
- helemaal bovenaan Koning David met luit/harp
Alle delen zijn voorzien van duidelijke en overvloedige hopdecoraties.

Beide zijn niet zozeer bier gelinkt; maar eerder als zuiverend kruid!
Noteer ook dat het Bourgondische hof goed bevriend was met Jan Van Eyck ...

ps : Bedankt voor jouw vele hop-bijdragen en tot ziens in Poperinge!
Mvg
Joris Vanderveken

De Magdalenakapel – Deel I

Henri Vandenberghe schreef – op basis van het SAP – dossier rond de Magdalenakapel een uitgebreide nota hierover.
Gezien de lengte van dit verhaal delen we dit op in een viertal bijdragen aan ‘Doos Gazette.
Hier komt het eerste deel:

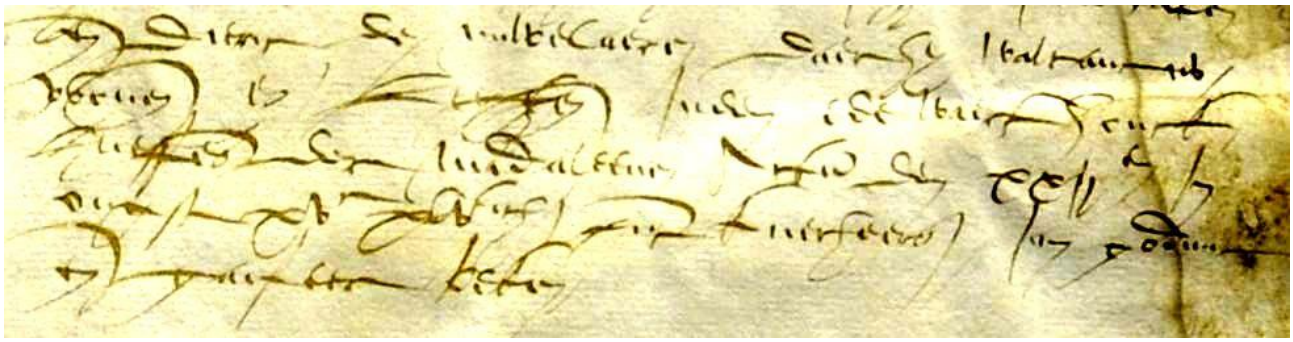

Henri Vandenberghe

De Capelle van de Madaleene

Ter gelegenheid van de naamgeving *Magdalenastraat* met uitweg op de Iepersesteenweg enkele gegevens over de leprozerie. Het derde woord derde lijn in de reproductie hierboven gebruikt de dialectische klank die wellicht vroeger ook meer gebruikt werd. Al vindt men inderdaad de beide schrijfwijzen terug.

Er is terecht even aandacht voor de *Madaleene***.** In dit werkstuk brengen we de gegevens samen die we kunnen vinden in SAP 491 en zoeken we naar wat er in het rijke Poperings archief over deze instelling te vinden is.
Twee bemerkingen voor de geïnteresseerde gebruiker:
De precieze datering is een apart probleem gezien de documenten niet allemaal de datum vermelden en de klassering in situ vaak logica mist. Spijts de zorgen van de oud-archivaris O. FIERS, die mooie pakjes maakte met een datum om de samengevoegde dossiers. De gebruiker die zelf accurate gegevens wil citeren die gaat best de datering na voor zover hij die kan achterhalen.
De algemene achtergronden vallen niet onmiddellijk onder de kwalificering academisch omdat het vooral de bedoeling was de Poperingse situatie te analyseren vanuit de beschikbare archiefbronnen ter plaatse.

De acte van de erfelijke losrente van Kaerle VANDER SLYPE

De Madaleene 16de eeuw

Naast de A-acte, waar we verder naar verwijzen vinden we de rente waar er in de vele bewaarde rekeningen telkens als eerste losrente wordt naar

verwezen in 1543. We vinden die in het twee oudste boek (of boekdeel) van de renten. Het boek is zoals je ziet behoorlijk beschadigd en uit stevig *pampier.* Het paleografisch uitzicht nodigt enkel de verstokte eerder zeldzame wijsneus uit om winters zomers o.i. soms vrij laat ook voor Poperinge zijn geschiedenis open te plooien.

Als we hieraan kunnen bijdragen dan quod scripsi, scripsi[1].

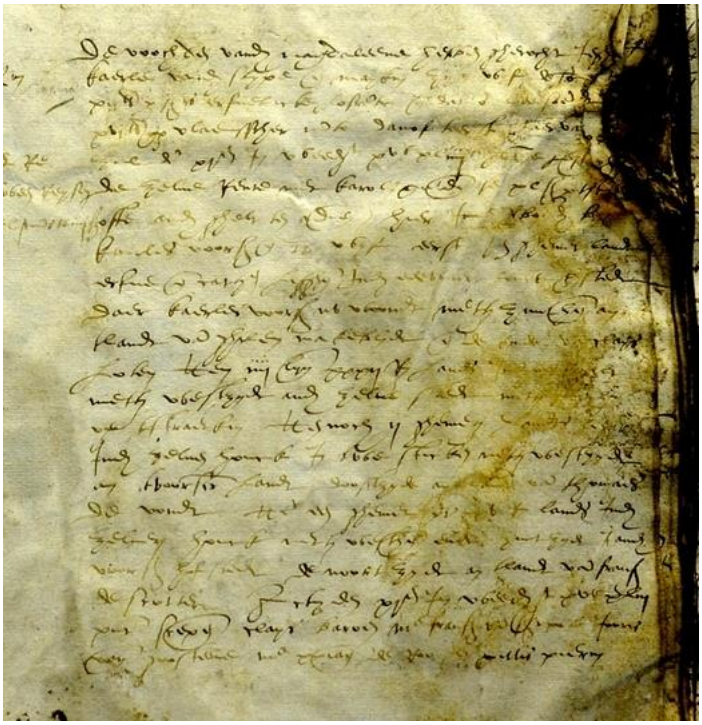

1543

De voochden vande Magdaleene hebben gekocht jeghens Kaerle Vander Slype ende Mayke zijn wyf de somme van 12 ponden parisis sjaers erfelicke losrente ende dat omme de somme van 16 ponden groten vlaemsscher munte danof teerste vallen sal de xj in wedemaent xv C xliiij.

De tekst geeft nog de alternatieve mogelijkheden van betalen in Carolus gulden.
De ligging van het veld 1 gemet land, erfve en catheilen waar Kaerle en zijn vrouw nu woont *ligghende in de Edewaerthoek. zuid aan Ghileyn MAKEBLYDE en de kinderen van Clays LOTEN..en nog 4 lijnen 32 roeden west aan dezelfde stede.. meten zelfde zuidzyde up straetkin. Item noch ij ghemeten landts in dezelve houck in twee sticken metten westheynde an tvoorschreven landt doostzyde ant landt van Thomaes VANDEVOORDE. Item noch 1 ghemet preter 15 roeden lands in dezelve houck metten westheynde ende zuutzyde tander voorschreven hof. De noortzyde an tlandt van Franschoys DE SCHOTTER. Actum de xj in weedemaendt xv C xliij. Present schepen Clays BAROEN, Meester Franchois VAN SIMPOL, Jooris VANDE GOESTEENE, Meester Chrispiaen DE ROO, Gillis PIEREN.*

Hiermee is de grote cluster aan eigendom bij de kapel omschreven medio XVI^{de} eeuw in de Edewaarthoek.

---

1 Als Pilatus die woorden gebruikte dan ging het over het INRI op het kruis. Ik ben Pilatus niet maar mijn handtekening ligt er dichtbij. En in de betekenis voor de lezer *wat ik geschreven heb, heb ik geschreven…* inclusief de fouten.

1550

We vinden in het tweede boek van de renten medio XVI[de] eeuw dat de Madaleene goederen heeft aan de Kruisweg van Sint Jans[2]
Meester ***Ghelein LARMEZONE***[3] *kendt wettelic schuldich zynde* ***Jaques LANCSZWEIRT*** *de somme van vij pond x schele grooten ende dat van coope van een duust hommele te betalen de vierde van maerte xvc vichtic*h.
Hierom verpandt Ghelein *een huus met twee woonsten* die staan aan de *cruuswech van Ste. Jans - up derfve van de Magdalene* en nog een ander *met drie viersteden* staande in de *Elsenbrugghestraete*[4] op het erf van de weduwe Frans MOENAERT[5].

Van D'HAIGNERÉ weten we dat een zekere VANDE WALLE gouverneur is van de Madaleene medio de zestiende eeuw. Dat was tot voor kort het weinige dat grosso modo door iedereen die er wat over geschreven heeft (de happy few) in weinig woorden werd aangeraakt.

We hadden geen vermoeden over meer. Er zijn weinig vroegere gegevens. De meeste speurders gebruiken de oudste akte die in het archief te vinden is en sprokkelden dan verder vanaf medio XVI[de] eeuw. De zoeker kon stapels meer schrijven over Nederland, maar Vlaanderen lag over de zorg voor de leprozen wat achter. Poperinge was zeker de achterhoek.

Maria van Magdala

Afb. 014100206 OH – A. J. Heyndrickx

Maria van Magdala is een omstreden figuur. Enerzijds is er een exegetisch dispuut rond de verwarring van de Bijbelse figuur van Maria die Jezus na de verrijzenis het eerst ontmoet[6] en de boetvaardige zondares die Jezus voeten kust en olie erover giet. De iconografie en de invulling gaat van de appel bijtende Eva[7] tot de David Brown-spot (dubbele betekenis) als

2 SAP 394 – Renten, blz. 54r°.
3 Andere lezing Guido VANDERMARLIERE (Gvonline – arch-Poperinge.be).
4 Deken De Bolaan.
5 Actum den 1ste in maerte xvc xlix (1549).
6 Noli me tangere! Joh. 20: 17 *Μή μου ἅπτου*
7 De vrouw waar zeven duivels waren uitgedreven.

bruid van Jezus in het laatste avondmaal.

Boeiend op zich, maar niet zo nuttig in de achtergrond van ons leprozen verhaal.

De lepra of melaatsheid in de bijbel

Melaatsheid is een ziekte of kwaal dat vaak in de Bijbel genoemd wordt. In de Griekse grondtaal van het Nieuwe Testament en in de Septuagint van het Eerste Verbond heet zij in het Grieks *lepra.* De term *melaats* in de Bijbel heeft een ruimere betekenis dan het hedendaagse begrip melaatsheid. In de NBV[8] vertaalt men het nu met het woord *huidvraat*. Het slaat immers ook op andere huidziekten. In het Eerste verbond kunnen voorwerpen melaats zijn, wellicht omdat ze beschimmeld of op een andere wijze uitwendig waren aangetast. Een melaatse was onrein en de mensen hielden zich van hem op afstand. Deze hygiënische attitude was ook cultisch en sensu lato ethisch opgevat. Voor ons betoog niet onmiddellijk belangrijk[9].

In de middeleeuwen en later is hier maatschappelijk een spoor van bijgebleven. De *lazarus* kreeg een herkenbare outfit en de bekende ratel. Sporen hiervan zien we frequent in de rekeningen.

Afb. Missale Romanum 034 – 5de dag na Passiezondag.

Maria bij Simon

De koppeling van Maria van Magdala met de zondares die bij de Farizeër Simon binnen geraakt om olie over Jezus voeten[10] te gieten heeft Maria van Magdala verheven tot patrones van de *leprozerijen*. Volgens de versie van Marcus was Simon genezen van lepra of huidvraat. *Marcus 14: 3*[11]

8 Nieuwe Bijbelvertaling: De Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) is een vertaling in hedendaags, natuurlijk Nederlands. Het is een interconfessionele vertaling, uitgebracht door het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG) en de Katholieke Bijbelstichting (KBS), in samenwerking met Vlaamse partnerorganisaties. De NBV is gepubliceerd in 2004. Sindsdien zijn er zo'n anderhalf miljoen exemplaren van verkocht. De NBV is momenteel de meest gebruikte bijbelvertaling in het Nederlandse taalgebied.

9 In geestelijke en zedelijke zin is melaatsheid in de Bijbel een zinnebeeld van (uitbrekende) zonde. Vandaar de pericope met de boetvaardige zondares in Marcus en Lucas.

10 Zo wordt het iconografisch meestal uitgebeeld. In Marcus staat th/j kefalh/j *hoofd. Maar Lucas geeft een uitvoerige beschrijving met zalving van de voeten en tranen die worden afgedroogd met haar haar.*

11 Ook Mattheus 26: 6-7 stelt dat Simon genezen was van huidvraat.

3 *Toen hij in Betanië in het huis van Simon – degene die aan huidvraat had geleden – aanwezig was bij een feestmaal, kwam er een vrouw binnen. Ze had een albasten flesje bij zich dat gevuld was met zeer kostbare, zuivere nardusolie. Ze brak het flesje en goot de olie uit over zijn hoofd.*

Voor ons is het niet belangrijk hoe die Maria, een publieke vrouw[12] – weliswaar bekeerd – bij Simon zomaar binnen geraakt, noch of ze bekend was aan huis... Maar wel de combinatie *genezen, melaatse* én Jezus. Maria van Magdala wordt door dit verhaal de patrones van de lazarie.

Marie Madeleine

In al wat er na de bijbel geschreven is zit er stof genoeg om de figuur van *Marie Madeleine* bij te werken. Ze kwam na Jezus' dood in Montsegur en bij de Katharen. Het apocrief verhaal schrijft dat ze werd verstoten en op een boot gezet strandde[13]… Zo is de naamgeving ook bij ons ook vaak op zijn Frans ingeburgerd. Ook van de Magdaleene kapel lezen we in teksten van medio zestiende eeuw de *Madaleene, de H. Marie Madeleine..*

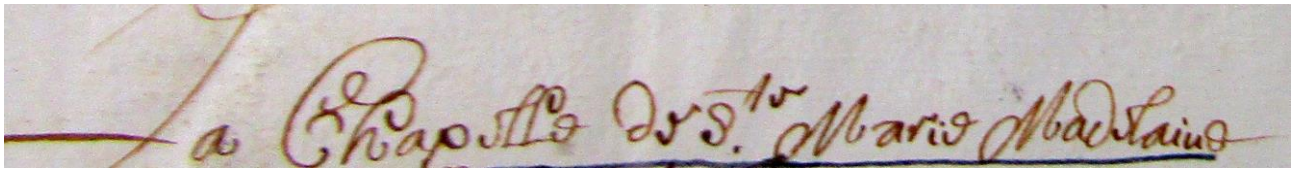

Het verhaal breidt zich uit over een heel deel van Europa[14]. In dit wereldbeeld worden de woorden van Jezus en Maria Magdalena eeuwenlang bewaard door de Kelten in Engeland en Ierland. Maria Magdalena is – nog volgens het apocriefe verhaal – namelijk na de dood van Jezus vrijwel direct naar Glastonbury in Zuid-Engeland gevlucht en pas acht jaar later naar Zuid-Frankrijk. Zij nam niet alleen de woorden van Jezus met zich mee. Het gehele verhaal van de Heilige Graal wordt hieraan gekoppeld.

Jezus, zijn vrouw Maria Magdalena en zijn broer Jacobus, komen eveneens in de *legende* van Jozef van Arimathea[15] voor.

De alibi, waarin de believers van deze vertellingen zich nestelen is het cultuurpatrimonium van de Kelten, hun cultuur en de verhalen rond de

---

12 Waaruit zeven duivels waren uitgedreven. De moderne legende maken er uiteraard een *zwoelere* bedoening van.

13 De liefhebbers van de Katharenliteratuur die verzeilen dan in de verhalen rond de Heilige Graal, het recipiënt waar bloed van Christus werd opgevangen, … enz… de koninklijke afstamming, enz.

14 In haar boek vertelt Danielle van Dijk hoe wij kunnen bijdragen aan een wereld waarin man en vrouw gelijkwaardig zijn en waar de liefde regeert. Namelijk door ons te bezinnen op het Keltisch christendom en haar wortels.

15 Die heeft namelijk Jezus begraven. Dat is het enige zuiver evangelisch detail. De rest is apocrief, pseudoepigraaf of.. voor de historicus legendarisch….

Graal. Het is nu wel zo dat juist over hun cultuur heel veel historische twijfel bestaat. Maar dat is ons punt niet hier?

In deze Maria van Magdala, of Maria van Bethanië, of wat men er allemaal van gemaakt heeft verbindt men de inzichten uit de Nag Hammadi Geschriften, waaronder de evangeliën van Filippus en Thomas, met de inzichten van Rudolf Steiner, Jacob Slavenburg en anderen. Zo komt Marie Madeleine in een 'melting pot' van het Keltisch christendom, waarin ook begrippen als reïncarnatie en karma een plek hebben[16]. In de literatuur hier vernoemd was ons aanknopingspunt het woord *lazerij* dat verbonden wordt met de farizeeër Simon waar Maria van Magdala Jezus zalfde.

Lazarus

De haastige pestilentie of de *neresoene*, de pest die in de loop van de 14de en de 15de eeuw geregeld opdook zal in die tijd de angst voor de dood geactiveerd hebben. De dood en het geloof in de verrijzenis roepen voor de christen via Jezus op om het gezelschap van Jezus' vrienden op te zoeken. Al de huidziekten en aanverwante afstotende verschijningsvormen doen op Lazarus denken[17].

Maria en Martha, zijn zussen, woonden in Bethanië en daar was Jezus thuis bij zijn vrienden: de twee zussen en Lazarus. Lazarus van Bethanië[18] word in het Bijbels verhaal genoemd nadat hij drie dagen na zijn dood worst opgewekt. Trouwens Maria (van Bethanië) vaak verwisseld met de bovengenoemde Maria van Magdala werd er geprezen boven haar bedrijvige zus Martha[19] omdat zij het beste deel gekozen had namelijk te luisteren naar de Heer.

Lazarus weer zo'n begrip

Lazarus is weer zo'n complexe Bijbelfiguur. Wat men ervan gemaakt heeft grenst aan het ongelooflijke. Ongelooflijk is uiteraard in Bijbelse context een gevaarlijk woord. Hier moeten we even een duiding aan toevoegen.
In de canonieke boeken[20] is over Lazarus heel weinig geschreven tenzij het verhaal van zijn opstanding en de parabel van de rijke heer en de arme Lazarus.

Lazarus komt in het Tweede Verbond tweemaal voor: Een fictieve persoon in de gelijkenis van de rijke man en Lazarus van Jezus Christus. Deze Lazarus is een arme bedelaar die ziek en overdekt met zweren (nuttig voor onze opzoeking) voor de poort van een rijke man ligt, hopend op wat afval van de tafel van het paleis.

---

16 Maria Magdalena, de Lady van Glastonbury en Iona.

17 Een soortgelijke Bijbelse figuur is Job. In de buurt hebben we in Vlamertinge de H. Job. In onze kerken is ook de H. Rochus de heilige die voor de pestlijders enig *soelaas* bood.

18 Hun woonplaats is volgens Johannes Betanië. Jezus was goed thuis bij hen. Soms lijkt het of Hij bij hen soms terugkeerde als zijn thuis...

19 Lucas 10: 38-42.

20 Zowel de katholiek als de protestantse noemer kent men apocriefe en/of deuterocanonieke werken.

Als je de twee figuren samenvoegt. Dan schrijf je geboren in Bethanië. Zussen: Marta, Maria van Bethanië[21]. Niet canonieke werken vonden zelfs de ouders van die Lazarus: Ouders: Eucharis, Cyrus. Ze ontdekten ook The Gospel of Lazarus: The Disciple Whom Jesus Loved[22].

Lazarus (Latinisering van het Griekse: Λαζαρος, Lazaros, afgeleid van het Hebreeuwse: אֶלְעָזָר, Elʿāzār, "God heeft geholpen".

Ordre de Saint Lazaire

Bij de Nederlandse speurders lazen we heel wat over de orde van Sint Lazarus[23]. Daarmee belanden we wel enkele eeuwen vroeger dan al wat we van Poperinge vonden. Het verwonderde ons dan ook dat we in de gegevens over de Madaleene toch een ridder van de orde tegenkwamen (cf. infra).

Orde

Huizen van de Orde van St. Lazarus in Jeruzalem was een convent van edelen en actieve ridders, zowel gezonde als leproos, met het doel om de vijand uit het heilige land te drijven. De orde had voornamelijk een militair karakter en werden gekarakteriseerd als milites leprosi (ridders met lepra). Historici zijn het niet eens over het daadwerkelijke doel van de orde. Een aantal historici beschrijven de orde voornamelijk als een orde voor edelen die besmet waren met lepra en bestonden uit verschillende religieuzen. Anderen beschrijven de orde als een religieus convent, waarbij de zorg voor de leprozen, adel of niet, het belangrijkst werd geacht. Volgens François-Olivier Touati was de orde zoals die van St. Lazarus in het Latijnse koninkrijk een nieuw soort religieuze gemeenschap. Ze hielden zich aan strenge wetten, de broeders droegen habijten en maten zich een tonsuur[24] aan. De broeders leefden een leven van gehele onthouding en gebed volgens de regels van Augustinus.

Zieke kruisvaarders Het eerste huis van de orde werd gebouwd in Jeruzalem[25]. In de stad werd er tijdens de eerste kruistochten een leprozenziekenhuis van de Heilige Lazarus opgericht. Volgens de stichtingsbrieven in het Cartularium van de orde hebben zij zichzelf in de jaren ’30 van de twaalfde eeuw opgericht. Het leprosum mansio werd buiten de muren van stad gebouwd, op

---

egetische errors. Het gaat duidelijk niet over dezelfde personen. En als men dan ie men wil maken Maria van Betanië combineert met Maria van Magdala dan is de an opgezet.

waar deze randinfo vandaan komt geven we de uitgave aan waar deze bron naar *nslation*, published by the Watchtower.

nieke heiligen weet die zal wel even de wenkbrauwen fronsen als hij de H. Lazarus als martelaar vereerd en gevierd 29 juni. Steeds volgens de legende zou hij tijdens ianus opgesloten zijn in een kelder onder de gevangenis, waar hij werd onthoofd. Zijn relieken zouden dan zijn overgebracht naar Autun, waar men een kerk bouwde om de relieken in onder te brengen. Op het einde van de tiende eeuw zouden de relieken zijn overgebracht naar de kerk met dezelfde naam in Avallon door Hendrik I van Bourgondië, maar ook in Marseille houdt men vol dat ze in het bezit zijn van het hoofd van de heilige.

24 De tonsuur of kruinschering is het gedeeltelijk kaalscheren van de bovenkant van het hoofd waarbij er min of meer een rand haar overblijft. Dit is een gebruik in het christendom dat reeds te vinden is bij vele volken van de oudheid als teken van rouw, slavernij, onderwerping of toewijding aan de goden. Clerici werden op die manier ingelijfd.

25 https://www.passion-patrimoine.fr/spip.php?article90 Zeer lezenswaardig artikel rond de orde.

een veld buiten de St. Lazarus poort, een zijpoort van Jeruzalem. Later zou ook in Akko een verblijf voor de orde worden gebouwd binnen de stadsmuren. Het leprozenverblijf van deze stad zou een belangrijke rol gaan spelen bij de terugkeer van de zieke kruisvaarders naar het Europese vasteland. In het 'ziekenhuis' werden zieke broeders opgevangen en verzorgd door seculiere kapelaans. De zorg bestond uit het verzorgen van de wonden en het vervangen van verbanden, er werd geen poging gedaan om de zieken te genezen. Aan het hoofd stond een meester, een gekozen broeder uit de gemeenschap.
Het eerste huis van de orde werd gebouwd in Jeruzalem[25]. In de stad werd er tijdens de eerste kruistochten een leprozenziekenhuis van de Heilige Lazarus opgericht. Volgens de stichtingsbrieven in het Cartularium van de orde hebben zij zichzelf in de jaren '30 van de twaalfde eeuw opgericht. Het leprosum mansio werd buiten de muren van stad gebouwd, op een veld buiten de St. Lazarus poort, een zijpoort van Jeruzalem. Later zou ook in Akko een verblijf voor de orde worden gebouwd binnen de stadsmuren. Het leprozenverblijf van deze stad zou een belangrijke rol gaan spelen bij de terugkeer van de zieke kruisvaarders naar het Europese vasteland. In het 'ziekenhuis' werden zieke broeders opgevangen en verzorgd door seculiere kapelaans. De zorg bestond uit het verzorgen van de wonden en het vervangen van verbanden, er werd geen poging gedaan om de zieken te genezen. Aan het hoofd stond een meester, een gekozen broeder uit de gemeenschap.

In Livre au roi staat*: vient que par la volonté de nostre Seignor, un home lige devient mesel, si que mais ne puisse garir de sele meselerie qui fort s'est prise sur luy, le dreit juge et commande que il deist estre rendue en l'Ordre de Saint Lasre, la où il est etably que les gens de tels maladie deivent estre… »*

> ●*Les Hospitaliers de Saint-Lazare doivent accueillir parmi eux les chevaliers des autres Ordres atteints de cette maladie. La règle du Temple précise :Quand il avient a aucun frère que par la volonté de Nostre Seignor, il chiet en meselerie [léproserie] et la chose est provée, le prodome frère de la maison le doivent amonester et prier que il demande congié de la maison et que il se rende à Saint Ladre, et sue il preigne l'abit du frere de Saint Ladre*

Onder de zieken waren voornamelijk Europese edelen die besmet waren geraakt met lepra maar in het Latijnse koninkrijk bleven vechten uit overtuiging. Vele ridders onder hen konden zich ondanks de ziekte nog goed staande houden in gevechten. Dit had voornamelijk te maken met de lange incubatietijd die karakteristiek is voor het ziektebeeld van lepra. Tegen edelen met lepra werd heel anders aan gekeken dan de standaard leproos. Een ridder met lepra bleef een ridder en zijn status zorgde ervoor dat hij niet dichter bij de andere leprozen hoefde te komen. Regels van isolatie golden dan ook niet voor de broeders van de orde. In Europa werden leprooshuizen opgericht voor terugkerende kruisvaarders en voor de lokale leprozen. Het doel was om de ordebroeders in Palestina financieel bij te staan en terugkerende kruisvaarders op te vangen. Het was niet het primaire doel om lokale leprozen te verzorgen en onderdak te bieden.

1255 Alexander IV geeft hen de regel van de H. Augustinus.

Europa

In Europa zijn er 27 leprooshuizen van de orde bekend. De huizen zijn gevestigd in Italië, Frankrijk, Hongarije, Engeland, Spanje, het Heilige Roomse Rijk en Holland. De Europese huizen van de orde maakten een hele ander ontwikkeling door dan de leprozerieën om hen heen.
Na de val van Akko (1291) veranderde er iets significants bij de Lazaristen in Europa. Tijdens dit beleg overleden de laatste lazaristen die in het koninkrijk waren. De orde had alleen de huizen in Europa nog. Op het moment dat het aantal leprozen begon af te

25 https://www.passion-patrimoine.fr/spip.php?article90 Zeer lezenswaardig artikel rond de orde.

nemen, werd het voor de orde steeds moeilijker om mannen aan te trekken voor het werk in de huizen. De orde begon zich steeds minder te richten op het verzorgen van de leprozen en men begon zich te concentreren op meer spiritueel en charitatief werk buiten de huizen. In de veertiende eeuw kreeg de Orde van de heilige Lazarus te maken met crisis en verval bij alle huizen in Europa. De orde heeft zelf weinig inbreng gehad in het terugdringen van het aantal leprozen of het inperken van de ziekte.

In de marge: Typologie van de leprozerie

Toen we de literatuur lazen rond de Orde van Saint Lazaire vonden we een verrijkende studie die erop aansloot en het onderscheid met de ordehuizen en het Europees patroon van de leprozerie.

De lokale Europese leprozerie moet worden beschouwd als een instelling die buiten de nederzetting lag en onderdak bood aan de leprozen van het dorp of stad. Het was een kapel, huis, hoeve, huizengroep of complex dat op een steenworp van de dorpskern, de stadsmuren of geestelijke instelling was gelegen. De leprozerie kon vele verschijningsvormen hebben, maar het laat zich karakteriseren als een asiel voor de uitgestoten, een onderkomen van de marginale zieke en een eenvoudige zorginstelling. De leprozerie als onderdeel van hoeve of klooster Ondanks dat leprooshuizen hele verschillende verschijningsvormen konden hebben, zijn er globaal drie soorten huizen te onderscheiden. Ten eerste zijn er de leprooshuizen die onderdeel vormden van een andere instelling. Ze waren verbonden aan of onderdeel van een lokaal gasthuis, commanderij of klooster. Ook kon een leprozerie onder de heerschappij van een huis van de lokale heer vallen. Zij vormden vaak een dependance en functioneerden ook op deze wijze. De wijze van functioneren werd bepaald door de stichters en hun motieven. De geestelijke leprooshuizen werden door een bisschop of door een naburig klooster of abdij gesticht. Het huis werd ingericht als een geestelijke instelling, waarbij doctrine en gebed een grote rol speelden. Monniken of nonnen hielden zich bezig met de dagelijkse zorg binnen de instelling. De leprooshuizen die onderdeel waren van een geestelijke instelling konden soms kilometers van dorp of stad hebben afgelegen. Dit soort huizen kom je in Frankrijk, Engeland en in Vlaanderen.

We hebben de indruk dat Poperinge onder de leprozerie hoort die door een klooster werd ingericht. We vinden er enkel geen kloosterlijke regels meer in de zestiende eeuw. Wel een kerkhof en een kapel die wordt bediend. De abdij is een keer vernoemd met een steun – renteloze lening – van 10 ponden grooten. Op de betwijfelbare mogelijke binding met de ordre de Saint Lazaire komen we nog terug.

De kapel

Primaire gegevens

De Madaleene kapel lag met de *lazarij* langs de weg naar Ieper. Ze was er reeds van in het jaar 1312 opgericht.

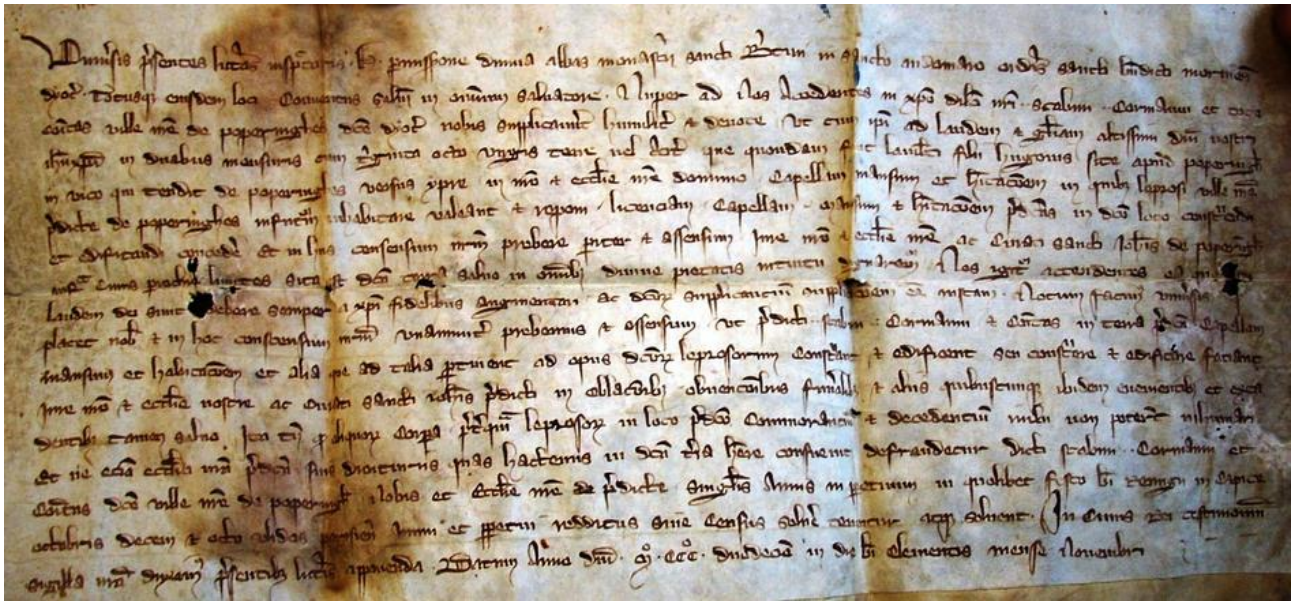

Akte die nu nog bewaard is zie voetnoot[26]

De stichtingsakte bleef bewaard[27].
De Abt van Sint-Bertinus, verleent de Magistraat van Poperinge toelating tot het oprichten van een kapel en woonplaats bestemd voor de leprozen, gelegen langs de weg van Poperinge naar Ieper. De grond waarop de leprozerie zal gebouwd worden is twee gemeten en 38 roeden groot en behoort toe aan Lambertus, zoon van Hugo. De inkomsten van deze kapel komen aan de Pastoor van Sint-Janskerk toe, op wiens grondgebied de kapel komt te staan. De Magistraat zal aan de Abt jaarlijks 18 schellingen parisis moeten betalen voor het gebruik van deze grond. Sporen hiervan hebben we niet opgezocht.

Ze kozen Maria van Magdala als patrones. Deze heilige is nog aanwezig in de Sint Bertinuskerk waar ze in de brandglasramen van het koor – weliswaar later – opgenomen is.

Magdalenaput

Alle historici die er op ingaan weten ons te zeggen dat er een waterput is die herinnert aan het oude Magdalenahospitaal van Poperinge: de Magdalenaput. Nabij de put, langs de oude steenweg van Poperinge naar Ieper – waar nu het warenhuis *Delhaise* staat - werd in het jaar 1312 de leprozerie gesticht door Hendrik de Coudescure, 56ste abt van Sint-Bertens abdij te Sint Omaars. Van dit hospitaal werd augustus 1688 nog de afbraak verboden[28] door de abt *par expresse defence et inhibition audit Villette de toucher a la dite chapelle*.

---

26 Probat: BE SAP A/POP OUD/01. SAP A/P.B./1 waar ook de pdf van de acte kan geladen worden.

27 Bram BRUTSAERT, student geschiedenis, schreef in 2002 een boekje met als titel: *Middeleeuwse armen- en ziekenzorg in Poperinge tot 1580*. Ere wie ere toekomt. We lopen parallel met zijn gegevens.

28 Jean Batist VILETTE, was de metser die dit wou uitvoeren.

Maar een verbod dat in 1701 werd teniet gedaan. De twee laatste leprozen die het bewoonden, waren enige jaren tevoren gestorven.

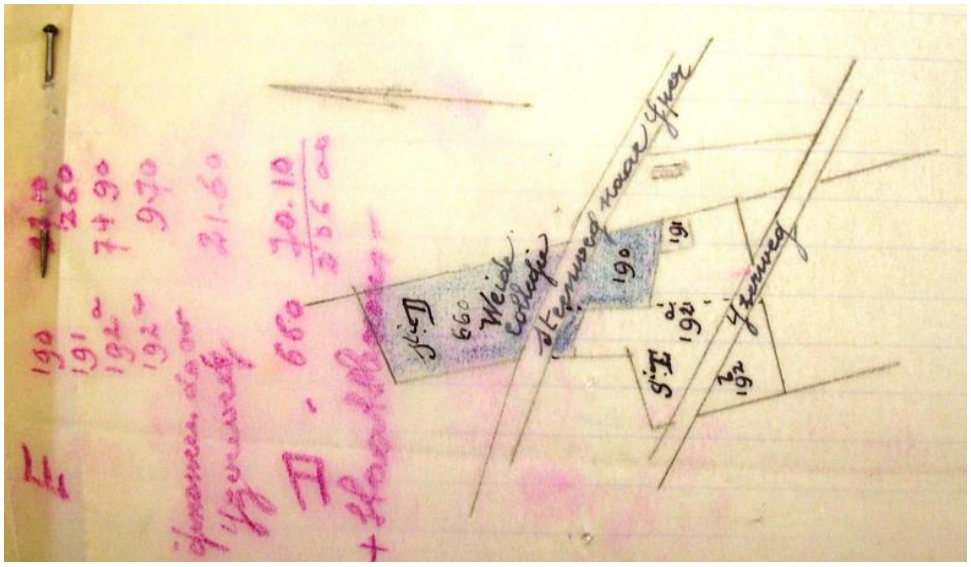

Volgens oud archivaris Oscar FIERS is dit de situering van die gronden.

Het bestaan van de *Magdalenaput*, ook wel de *karosseput* genoemd, bewijst dat de leprozerie over een eigen watervoorziening beschikte.

We zijn als wouldbe/serieuze historici wel verplicht het verhaal in de categorie fictie te klasseren. In de geest van de tijd met een zedenles: Zweer niet ijdel vloek noch spot. De waterput bleek 150 jaar na de afbraak van de kapel inspiratie te zijn voor het minder bekend boekje.

De roman van Stouten Piere en Magdalena VANDESAND.

Vandaag de dag doet het aan als een roman met heel veel toponymische streekeigen herkenningspunten: de oude en de nieuwe Markt, de Valkenberg, het Rekhof en het kasteeltje van de lakenfabrikant aan dat rekhof.

In de setting met de weerwolf, de kaartlegster, de kei en het pakt met de duivel ontplooit het verhaal zich tot de Roman van Stouten Piere. We hadden het bijna gememoriseerd als Piere de Beeste met de beeldschone Magdalena.
We herkennen er de kennis van de Poperingse geschiedenis met de clichés[29].

Bewust om het statuut van verteller te laten zijn wat het is blijven we niet langer bij de carosseput.

De ziel verkopen aan de duivel met toverwoorden naar het Noorden: grip, grap, grauw kan ons verder verleiden om de spookgeschiedenis uit de 18de

29 Het rekhofverhaal waar onze Poperingse historici ook een boekdeel zouden kunnen over ontplooien.

eeuw[30] aan te bevelen aan de liefhebbers van de boeiende wetenschap van de folklore en aanverwante.

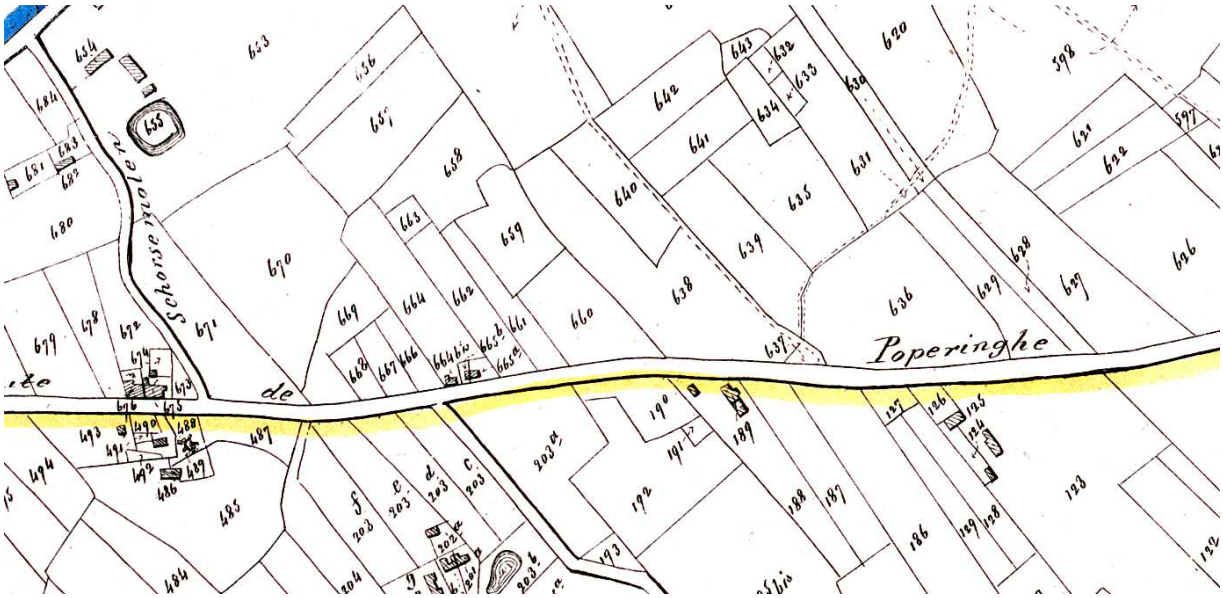

Kadastrale situering

Mede door het werk van Bram BRUTSAERT ook opgerakeld door Guido VANDERMARLIERE weten we meer over hoe Jan YPERMAN wellicht ook te verbinden is met de Madeleene. De bibliografie van Bram is eveneens leuk meegenomen.

In de praktijk van de gidsen is het verhaal menigmaal gebruikt en creatief bijgewerkt[31]. Het legendarische van de inhoud van deze spookgeschiedenis en de opzoekingen rond de geschiedenis van de villa waar naar verwezen wordt heeft niet genoeg basis om die twee gegevens te verbinden maar het is voor een verteller leuk meegenomen.

Villa Schabaillie einde van de Negentiende

30 Door P. C. BAES: *Magdalenaput te Poperinge.* Drukkerij L. Schotmans, Mutsaerdestraat, Antwerpen. 1857. Later in kopie verspreid.

31 Tot aan de situering van het kasteel dat als bedreigd erfgoed verwijst naar een van de hoofdfiguren van het verhaal.

Eeuw gebouwd, voor steenbakker Alfonse Schabaillie.

Bekende bronnen

De verwijzingen in Toponiemen van groot-Poperinge zijn ondertussen met heel wat ijver aangevuld. De uitgave van toponiemen stamt uit de pre-digitale periode en was een embryonaal oeuvre.
We commentariëren de code.

Twee topoi
MAGDALEENE, DE; MADELEENE
[F] 2, 416 (1580) Spanjaerdsdaele, bij de Madeleine, te Swynlande. "uut consideratie van jeghenwoordige dangereuse ende beroeringhe tyden is by wet besloten dat men voordan ende tot wederroepen gheen bier nochte wyn tappen sal nochte venten ten spanjaertsdaele by magdalene ende ter reepken." i.v.m. de verordeningen waar er geen bier mocht getapt zijn – drie verschillende locaties in de ***notities van F (FIERS)***.
[HA] 148 (16de eeuw) "in de edewaerthouck." in de ***Halmen***.
[KvGP] 24 Oud document van de oprichting van de leprozerij op de Ieperseweg: "De Madeleine" in de ***Kroniek van Groot-Poperinge***.
[StJ] 39, Madeleen hofstede.
[StJP] 58 (1692) "ende van noorden h. maghdalene capelle."
[P1600] SAP 118, 3 "magdaleene".
SAP 468, 1v° 'niet tappen' (1580).
SAP 469, 1:9 Verbod van cafébezoek Spanjaerdsdaele, de Magdalene en 't Reepken.
SAP 491 Stukken betreffende de leprozerie.
Zie Madeleine.
MAGDALENAKAPELLE
[BIEKORF] 1966, 72 De madeleine, leprozerij Poperinghe-buiten.
[DF] 5, 734 Een kapel Poperinge-buiten. **DU FLOU**
[F] 2, 245 (1540) "es gheordonneert bij de wet dat de voogden van de Magdalene zullen hebben ende bewaeren in hemlieden capelle 't heilig sacrament van den autaer ende heilige olie." ***notities van F (FIERS)***
[F] 4, 810 30.08.1688 afbreken van de kapel. ***notities van F (FIERS)***
[F] 23 (1701) Over de bezittingen van de "capelle: een poorthuis ten capelhove met een hofstede ende herberg tegenover. Het hoekhuis van Sint Janscruuyse, 't huuzeken daer de capellaen woont. Een huuzeken in st janscruuce hebbende gheweest eertijds de refuge der paters augustijnen van Yper. Zeven jaarlijkse renten op eenighe perceelen lants in den edewaerthouc, den hipshouck, den peselhouck, onder de noortvierschaere van Reninghelst en in den haeghebaerthouck." De kapellaan van de Sint-Janskerk kreeg van het gasthuis ieder jaar een pensioen van 72 pp. voor zijn eucharistieviering iedere vrijdag in de kapel van het gasthuis; dat hoorde blijkbaar bij de fondatie van de Magdaleene.***notities van F (FIERS)***
[F] 25 In de 13de – 14de eeuw (21.11.1312 kreeg men van de abt de toelating om een leprozerie te stichten "maladerie lazarie of leproserie."

De patrones was Sainte Marie Madeleine (Maria Magdalena).***notities van F (FIERS)***
[GASTH] 24 "5 lijnen 25 roeden".
SAP A25, 60.
SAP 436 (1634-1662) 170v° "De vooghden van de Ste Magdalene Capelle".
Het hospitaal van de melaatsen wordt afgebroken met toelating van de bisschop van Ieper in 1701.

Poperinge verbeeldt!

Vandaag een boekje – toekomend jaar een broekje – binnen vijf jaar op reis aan verminderde prijs
Gerard – Nieuwpoort
HEU0045117 68
Ter gelegenheid van het huwelijk tussen Pieters Theophiel en Vandersteene Gertrude stuurt Gerard uit Nieuwpoort het jonge bruidspaar een grappig rijmpje. Kunnen jullie het ontcijferen?
Dank aan beeldbankvrijwilliger Filip Decoene voor deze foto!

Een huis op de vaart – een vuilnisbelt

Er zal weer gebouwd worden in Poperinge, maar eerst wordt er gesloopt.
Het huis dat stond op de 'Switch Road nummer 108' is ondertussen gesloopt. Het bord met de sloopaanvraag staat er nog, wat schuin…
We gingen eens op 'Geopunt Vlaanderen' snuisteren en vonden deze kaart hieronder. Daarop zien we de hedendaagse versie van de situatie met de rij huizen van nummer 90 tot en met 108.

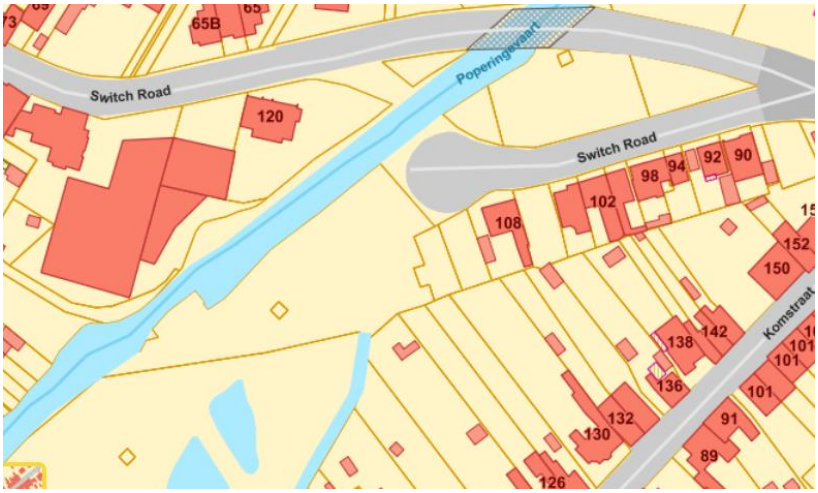

We combineerden de voorgaande kaart met deze van de atlas van de buurtwegen uit het jaar1841.

En toen kregen we dit:

We zien dat dat de rij huizen nu pal op de voormalige 'Poperingse Vaart' liggen. Langs de vaart in 1841 loopt de 'sentier nr. 68' .

Op de plaats zelf vinden we eigenaardig genoeg nog een 'vijvertje' of is dit een restant van de vaart?

Uit de 'Historische Kranten' – concreter 'De Poperinghenaar' van de 28ste september 1913 – pagina 2 – leren we dat ook onze bertovergrootouders aan sluikstorten deden. We lezen volgende over de **'vuilkarre'** *van Poperinge:*

Immers de vuilkarre, die 's zaterdags, haren triomfantelijken omtocht rodn Poperinghhe doet, is een zinnelijk ding, veel te zinnelijk voor eene vuilkarre!
Ze neemt maar goe vuiligheid mede: peerdemest, vette mooze uit de duiker en wat afval van tafel en stoof, anders niet!
Hebt gij eene gatige koffijkan, eene gebroken teel, zet ze 's zaterdags maar buiten: de vuilkarre zal dat misprijzend voorbijgaan.
Gij hebt niets anders te doen dan die voorwerpen zelve naar de vaart te dragen, bij de Kalkzak, en zoo komt het dat die voorwerpen, bij het avondduisteren, geen zoo verre geraken, en gesmeten worden in eene gracht, de naaste is verre genoeg….

Daaruit kunnen we besluiten dat de vaart in het jaar 1913 als 'vuilnisbelt' voor de Poperingenaars diende. In het huis dat nu gesloopt werd, valt het dan ook op dat er geen kelder werd voorzien en de vorige bewoner klaagde dat het huis 'wak' was.
We zien hier een eigenaardige 'sloop' van het huis, men heeft er proper voor gezorgd dat de 'vloer' bleef liggen. De 'vuilnisbelt' van 100 jaar geleden blijft dicht.
Ook curieus wat er in de grond zit?

Aengenaem Mey-Lied

Stemme van den Visscher

1
Met de meysche dagen
Ging ik eens wandelen in ’t groen
Vol vreugden en behagen
Gelyk veel jongmans doen
Wat vond ik onder wegen
Een meysje kwam my tegen
‘k heb haer vriendleyk gegroet
Met een beleefdheyd zoet

2
En ik sprak O schoone maegd
Naer u is ’t dat myn herte jaegd
‘k heb zoo menigen nacht
Naer uw schoonheyd getracht
Ach liefste uytgelezen
Mogt ik uwen dienaer wezen
Voegt u een weynig by my
Hier in dees groene wey

3
Jongman al u vleyen
Acht ik ten minsten niet een zier
Gy zocht my te verleyen
Ja voor een kort plaisier
Meynd gy myn bloem te plukken
Minnaer ten zal niet lukken
Want men ziet menig meyd
Bedrogen in dees tyd

4
O schoonste alder waerde
Veel eer zou g’heel het firmament
Met den bol der aerde
Wezen omgewend
Eer ik u zoud bedriegen
Door vleyen ende liegen
Ik verzoek u hand op trouw
Uyt liefde schoon juffrouw

5
Jongman, al uw spreken
Bekort myn zinnen en gemoet
‘k voele my onsteken
Door zuyver liefde zoet
Wy zullen t’samen paren
In ’t bloeyen van ons jaren
En leven in minzaemheyd
Tot dat de dood ons scheyd

- Die Hexe – een sotternie uit het Hulthemse handschrift -

De onderstaande tekst dateert van tussen 1400 – 1420. Het is de tekst van een toneelsketch en het illustreert alleszins de volkse visie op 'de heks' die, hoe kan het ook anders 'oesters bier' tapt. ***Dat 'oesters bier' is dus hoppebier.***
Aangezien deze tekst in het puur West-Vlaams is, zetten we er een vertaling langs.

Machtelt. Ach goede liede, hoe salic varen! Die wolle es beter dant garen; Het gheet met mi al achterwaert! Hoe comet dat al dus qualijc vaert?	**Machtelt.** Ach, goede lieden, wat zal er met mij gebeuren? De wol is beter dan het garen Het gaat met mij bergafwaarts Hoe komt het dat het mij zo slecht gaat?
Ic weet, wat mi es ghesciet; En daet die lede duvel niet, Ic soude al dus niet mogen dolen. **Luutgaert.** Nu segt mi, Machtelt, onverholen: Waer omme stadi dus en claecht?	Ik weet wat er met mij gebeurd is Was er die luie duivel niet Dan zou ik niet zo maar ronddolen **Luutgaert.** Nu zeg mij Machtelt, rechtuit Waarom sta je daar zo te klagen?
Ic come ende hebbe den vos verjaecht, Die mi twee hoender heeft verbeten. Hoe sidi al dus hier gheseten? Op alle trouwe, berechtes mi. **Machtelt** Luutgaert, daer es groot redene bi,	Ik kom en heb de vos verjaagd Die mijn twee hennen heeft dood gebeten Hoe zit jij hier zo? Vertrouw mij maar, vertel maar **Machtelt** Lutgart, daar is reden toe
Want dat ic niet en rase, dats wonder. Die avonture hout mi soe tonder, Want wat ic pine nacht ende dach, Te ghenen profite ic comen en mach; Het doet emmer toverie.	Want dat ik niet raas, is op zich wonderlijk Dit avontuur drukt mij zo te neer Want de pijn die ik dag en nacht heb Ik krijg maar geen profijt Het is immers toverij
Luutgaert. Machtelt, bider maghet Marie! Ic wene ghi niet en hebt geloghen. Met toverie benic bedroghen;	**Luutgaert.** Machtelt, bij de maagd Maria, Ik weet dat ik niet lieg Met toverij ben ik bedrogen

Alsoe, Machtelt, maecht u staen. Mine coe es haer melc ontgaen,	Alzo, Machtelt, versta je Mijn koe geeft geen melk meer
Hen es anders niet dan water. En daet niet die helsche cater Ofte die lede perlesijn, Hen soude al dus niet moghen sijn. Maer wel vermoedic mi op ene;	Zij geeft niets anders meer dan water En dat komt door die helse kater Of die luie duivel Het zou toch zo niet mogen zijn! Maar ik vermoed wel wie hiermee te maken heeft
Want ghisteren daer ic quam allene Op ene vierweechstede, buten weghe Vandic sittene ene oude teve Ende hadde botere voer haer staende; Ic wane dat si den duvel maende,	Gisteren, kwam ik alleen Op een kruispunt van vier wegen, en daar zat aan de kant een oude teef En ze had een kom boter bij zich staan En ik dacht dat zij de duivel riep
Die daer die botere comen dede. **Machtelt.** Luutgaert, bi gods moghenthede! Ic moet u segghen onverholen, Die boter hadse mi ghestolen. Met quaden messen moet mense ontliven!	Die de boter daar liet komen **Machtelt** Luutgaert, bij Gods almachtigheid Moet ik je rechtuit zeggen Die boter had ze van mij gestolen Met slechte messen moet men de mens vermoorden
Ic coste in eenre maent ghecrighen Van mijnre blare coe eneghe botere; Wat ic clutse of wat ic clotere, Het es al te male om niet. Op alle trouwe, kindise niet	Ik kon een maand lang Van mijn Blaar, de koe, geen boter verkrijgen Wat ik kluste of wat ik klonterde Het was allemaal om niets In vertrouwen, ken jij ze niet?
Die stronthoere? woense hier bi? **Luutgaert** Jase, Machtelt, gheloves mi. Si es van Corterike gheboren, Ende heeft haer ene ore verloren Van quader dieften, dat es waer,	Die stronthoere? Woont ze hier niet kortbij? **Luutgaert** Ja, dat doet ze, Mechtelt, geloof mij Zij is geboren in Kortrijk En ze heeft een oor verloren Omdat ze een dief is, dat is waar
Ende oec wasse cort daer naer Uut Ghint ghebannen op den pit. Met meneghen dinc es si besmit, Daer si met pleghet om te gane. Kindise niet? hets Juliane,	En ook, kort daarna, Is ze uit Gent gebannen Met vele zaken is ze besmet Waarmee ze vroeger omging Ken jij ze niet? Ze heet Juliana
Die ghinder woent op den hoec. Si heeft een toveren boec, Daer si met te toveren pleghet. Hets jammer, dat si niet en leghet In enen put onder die galghe	Ze woont ginder, op de hoek En ze heeft een toverboek Waar ze mee toveren kan Het is spijtig dat ze niet ligt In een put onder de galg

Vaste ghedolven metten balghe! Si vercoept nu oesters bier. **Machtelt.** Luutgaert, wat sitten wi dan hier? Ic kinse weel, eest Juliane? Laet ons beiden bestaen te gane	Met haar dikke buik diep bebraven Zij verkoopt nu oosters bier **Machtelt** Luutgaert, wat doen we hier dan nog? Ik ken ze wel, is het Juliana Laat ons beiden opstaan en naar ginder gaan
Ende enen pot biers te gader meten; Wi selen al die waerheit weten Van desen saken groet ende smal. **Luutgaert** Gherne, Machtelt, groet ongheval Moet haer gheven sente Bride.	En ons daar een pot bier laten inschenken Zo zullen we snel de waarheid weten Over deze zaken, groot en klein **Luutgaert** Graag, Machtelt, dat Sinte Bride
Want ic menech quaet ghetide Hebbe leden dat si mi brachte ane *Si gaen tot by de heks juliane* **Machtelt** Segt, vrouwe Juliane Hebdi enich oesters bier? **Juliane** Jaic, ghi vrauwen, wenen comdi hier	Want ik meen, dat ik genoeg slechte tijden Geleden heb, die zij mij toebracht *Ze gaan tot bij de heks Juliana* **Machtelt** Zeg, vrouwe Juliana Heb gij wat oosters bier? **Juliane** Ja'k, gij vrouwen, waarom komen jullie hier?
Al dus te gadere onder u lieden? Het moet emmer yet bedieden; Over mi moghdi wesen coene. **Luutgaert** Juliane, wi hebben hier te doene; Wi droncken gerne van uwen biere.	Zo samen, met elkaar Het moet toch iets betekenen Zeg het maar vrij uit **Luutgaert** Juliana, wij hebben hier iets te doen Wij zouden eens graag van uw bier drinken
Ic bits u, set ons biden viere. Haelt ons bier, wi selent betalen. **Juliane** Ic vragher niet na, ic gaets u halen. Altoes ghebiet te mi weert! **Machtelt** Vrouwe Juliane, ons beiden deert,	Ik bid u, zet ons bij het vuur Haal ons bier, wij zullen het betalen **Juliane** Ik vraag er niet naar, ik ga het u halen Wat je mij vraagt is het mij waard **Machtelt** Vrouw Juliana, wat we ons beiden afvragen
Ende gherne souden wijs u vraghen, Maer qualijc dorren wijs ghewaghen, Wi weten wel dat ghijs sijt vroet; Gherne gheraecten wij ane goet, Coster wi wel comen ane.	En graag zouden wij dit aan jou vragen - wat we met moeite durven – wij weten wel dat gij wroet zijt – wroet, wijs in de zin van wroetvrouw – Graag waren wij aan iets geraakt Als we er aan konden
Ons es ghegheven te verstane, Waert dat sake, dat ghi wout, Dat ghi ons wel hulpen sout, Ende hier omme siwi tote u comen. **Juliane**	Ons is te verstaan gegeven Dat als het zaak ware, dat gij het wou Dat gij ons kan helpen En hierom zijn we tot hier gekomen Juliane

Wat, gebuerinnen! mochtic u iet vromen	Wat, geburen, als ik jullie kan gelukkig maken
Met mine const, met minen rade, Ic ben die ghene, diet gerne dade, Want u welvaren ware mi lief. Haddi die hant van enen dief Daer neghen messen op waren ghedaen	Met mijn kunst, met mijn raad, Ik ben degene die dit graag zou doen Want jullie geluk is mij lief Had ik de hand van een dief Waar negen messen op waren gelegd;
Het soude u altoes voerwaert gaen, Soe waer ghi die hant ane sloecht. **Luutgaert** Ay hoere, dat ghi ons dies gewoecht, Dies moetti hebben vele quader jaren. Nu weten wi wel al oppenbaren,	Het zou jullie welvaren brengen Hetzelfde wat jullie zouden uitproberen **Juliane** Ai hoere, dat gij ons dit zegt Die moet jij al vele jaren bezitten Nu weten we wel zeker
Wat ghi met ons hebt ghedreven. Ghi selt ons moeten wedergheven, Dat ghi ons qualijc hebt ghestolen, Ofte wi selen u oghen uutpolen Ende met desen pot soe gheraken,	Wat jij met ons gedaan hebt! Gij zult ons weder geven Wat gij van ons gestolen hebt Of wij zullen je ogen uitsteken En je met deze pot slaan
U toverie sal nu uutcraken. *Hier vechten si.* **Juliane** Ay ghi vrouwen, slaet met ghemake!	Jouw toverij zal er uitgeraken Hier vechten zij Juliane Ai, gij vrouwen, sla met gemak
	

- Taverniers en de Ieperse costumen -

*Te **Nieuwpoort** was het in de 15de eeuw verplicht indien men Hollandse 'hoppinbier' wilde verkopen, om een 'kanneken' uit te hangen.*
Archief stad Nieupoort, cuerboek, fol. XXIX v° en XXX:

Dat so wat Hollander die hoppinbier briinghen binder stede vander Nieupoort…
Item, dat so wat cooplieden van hoppinvier, die hoppinvier an groots copen zullen of vercopen, moeten een kannekiin hute steken, mids dat zij enich vercopen wille bij der mate…'

Ook hier was er zoals in Hazebroek een verbod op het mengelen van verschillende soorten bier:

(cuerboek, fol. Xxxv°)'Dat so wie bevonden wert dat hij hoppin bier (aan)ghevult zal hebben met Aembuerger biere, of haemburgher bier met hoppin biere, verbeurt telker waerf iij lb.'

*Het Sint-Janshopsitaal te **Brugge** had zijn eigen 'brauhuus' reeds in **1402** en kocht alsdan reeds voor eigen brouwsel zekere hoeveelheden '**ommelen**' en 'gruten' aan. (rekening 1402 f. 58v)*
*Een zekere A.V. die deze informatie opzocht, voegt hierbij dat 'de herkomst van de hommel niet wordt aangeduid, doch de term laat vermoeden dat de aangekochte hop uit het **Poperingse** hommelgebied afkomstig was'.*
We kunnen deze redenering volgen maar moeten er wel bijvoegen dat hieronder ook het huidige Frans-Vlaanderen kan vallen.
*Wanneer het hospitaal rond **1530** zowel in het Poperingse als in het Aalsterse hop koopt, gebruikt men in de rekeningen het woord 'hoppe' en voegt men er de plaats van herkomst aan toe: Poperinsche of Aelstersche hoppe.*

*Dat het keyt of koeit bier, van origine Hollands bier was, blijkt ook uit het keurboek van **Leiden** (blz. 499) waarin men in **1406** stelt dat:* 'van koeit binnen Leyden te tappen… dat men ghien koeit binnen Leyden hoger tappen en moet dan die pint voir 7 denier ende die pint van der **hoppe** 10 denier, ende die pint van den Hamburger bier 12 denier.
Het hoppebier werd in Leiden duurder dan het keytbier betaald.

*In **Luik** krijgen we op de **2de december 1412**, een besluit waarin men bepaalt dat de brouwers geen deel mochten uitmaken van het hof dat de verpachtingen van de bieraccijns als bevoegdheid had. Dit besluit is eigenaardig genoeg in het oud-nederlands wat een reden te meer is om dit eens over te nemen.*
Uit de 'Recueil des ordonnances de la principauté de Liège - F. Gobbaerts, 1878'

Hertoge **Johan van Beyeren**, bider genaden Goidts elect van Ludic ende greve te Loen, kont allen luden,
Want wij verstaen hebben dat in tyden voirleden niet gewoenlic geweest en is te setten ende te ordineren bruwers fot fermeteurs – pachters – by onse stat van Ludic, Sonderlingen om dat dat gelt vander fermeteit gehoven woirdt vanden bruweren onser stat van Ludic, ende dair om men meir suspicien – achterdocht – op hun hebben mocht in desen saken dan op andere vander selver onser stat,

So ist dat wy die oude herbrengen ende costumen in desen voirseiden saken gheouden willen hebben ende doen houden, ende kennen dat wy, noch nyemant von onsent wezen, achter desen tegenwordigen jare vurwaert, **gheen bruwers** setten noch ordineren en sullen, noch laten setten noch ordineren totten officien vander fermeteit in onse voirseide stat van Ludic. Ende waert dat dair enige bruwers namails tot enigen toecomenden tyden van ons off van onsen wegen geordineirt off geset woerden totten officien voirseid, so bekennen wy, mit desen onsen tegenwordigen opene brieve, dat dat niet wesen en soele van macht noch van valoir, ende wederroepen dat nu als dan.
Ende des toorkonde so hebben wy onsen segel an desen breive doen hangen, die gegeven wart int jaer onssen heren duysent vierhondert ende twelve, opten anderen dach van decembri.

Het Iepers bier

*In Ieper verpachtte men de bieraccijns of –assise – op de **2de april 1409**.*

Het vleeshuis te Ieper

Eerst van der assise van **bier** ende van **mede** van tween quaertiere de welcke vielen teen up den eersten dach van hoymaend ende tander up den eersten dach van octobre voorseid, de welcke assise doen verpacht hadde Michiel van Sconevelt omme 47 lb op de wouke, comt van den voorseiden tween quartieren 1222 lb (pond) parisis.
Item van de assise van bakers ende van brauwers de welke verpacht adde Wouter Been omme 25 lb 10 schellingen de wouke comt van deesen voorseiden tween quaertieren 663 pond parisis.
*Het jaar daarop in **1410** pachtte Janne Dicelanghe het bieraccijns voor 3 jaar en Michiel van Scoonvelt pachtte nu de assise van de brouwers.*

Onder redactie van **Rik Opsommer** *verscheen in 1999 het boek 'Van Ieperse scholen en lenen, schilderijen en criminelen, uit velerlei eeuwen' – een uitgave van het Stadsarchief van Ieper. En hierin zit een artikel van* **Octaaf Mus** *onder de titel 'Het beleg van Ieper in 1383. de vernietiging van de buitenwijken en de gevolgen voor de binnenstad en de bewoners ervan.'*
Interessant voor ons is het hoofdstuk 11 dat over de brouwers van Ieper gaat, en dat we hier integraal overnemen omdat het ook voor de geschiedenis van de hopteelt belangrijk is.

In de vierde wijk geheten 'Gemene Neringen', waarvan een gedetailleerde lijst van de bewoners in **1431** nog in afschrift voorhanden is, wordt een overzicht gegeven van de verschillende aanwezige ambachten. Het gros van de bewoners is natuurlijk in de textiel werkzaam (drapiers, conventers, lakenreders, ververs, scheerders, enz…) maar daarnaast

worden er **een zevental brouwers** vermeld. Dit ambacht was in de 14de eeuw van mindere betekenis, maar in de loop van de 15de eeuw zal het belang ervan steeds groter worden.
Zo formuleert **Gillis Boudinszone**, pachter van de hertogelijke rol van 2 groten per ton te Nieuwpoort ingevoerd hopbier, een klacht dat hij zijn pacht niet kan ophalen, gezien de Engelsen de schepen, die dit buitenlands (Duits-Hollands) bier aanvoeren, voortdurende kapen en zelfs voet aan wal zetten om de bewoners van de kuststreek te overvallen.
Men kan daarbij redelijk aannemen dat ook de import van wijn uit Frankrijk op dezelfde wijze belemmerd werd. De klachten van de Vlamingen over het enteren van Vlaamse schepen in het kanaal tussen **1370 en 1407** zijn legio.

Liggen deze onderbrekingen van de import misschien aan de basis van het steeds groeiend aantal brouwerijen te Ieper?
Wanneer we de omschrijving van de accijns voor **1383** bekijken, stellen we vast dat er alleen sprake is van 'medeblanders'.
Eerst in 1385 komt er verandering en wordt de accijns omschreven als 'accise des blandeurs et le sevoise qu'on brasent', of in het nederlands **'accise van den blanders en van den biere dat zij brauwen'.**
Deze brouwindustrie gaat crescendo te Ieper en wordt daarbij gesteund door protectionistische maatregelen. **In 1387 wordt de generale consumptie van bier binnen de straal één mijl in de stedelijke omgeving verboden**. Herbergen mogen slechts langs de hoofdwegen naar Ieper gelokaliseerd zijn. Eén der gebruikte argumenten om voornoemd verbod te verkrijgen was het feit dat in die buitenstedelijke herbergen allerlei ongure personen onder meer Ieperse ambachtslieden vergaderden om tegen de stadsmagistraat samen te zweren.
Hertog Jan *zonder Vrees* zal uiteindelijk op **3 april 1411** dit besluit bekrachtigen.
Dit betekende dus dat er niet getapt of gebrouwen mocht worden zonder dat de Ieperlingen hun akkoord gaven en hun accijns geïnd hadden. Hiervoor kreeg onze Jan van Ieper '15.000 kronen van dertig groten ieder, nieuwe munte. '
Het voorrecht dat de Ieperlingen hier kregen probeerden ander steden ook te verkrijgen.
*Uit de **Ieperse costumen** die gedateerd zijn op de **20ste november 1422** leren we dat er eigenaardig genoeg binnen de casselrij Ieper, alleen herbergen uitgebaat mochten worden nabij de **begraafplaatsen**. Verder mochten er nog komen op plaatsen waar van oudsher tavernes hadden bestaan en in gehuchten met minimum acht woningen. Overtredingen werden bestraft met drie ponden parisis boete, een staf die gold zowel voor de herbergier als voor elk individu dat in het illegaal lokaal op drankverbruik werd betrapt.*

Deze maatregelen hebben een duidelijk effect. De accijns verdubbelde bijna tussen 1407 en 1415, namelijk van 2450 naar 4600 ponden parisis. De accijns op 'zeme' en 'crudenkoeck', die samen met die op '**buedelbier'** geïnd werd; is quasi verwaarloosbaar.
De taks bedroeg in 1420 1,8% en in 1437 amper 0,4%.
Het zijn de brouwerijen die voor een grandiose ontwikkeling hadden gezorgd: **20 brouwerijen in 1420 en 39 in 1436.**
De verhoging van de accijns in **1433** met de helft, bestemd voor de bouw van de Westtoren van de Sint-Maartenkerk, laat toe een idee te krijgen van de totale bierproductie. De accijns wordt van 40 op 60 denieren per ton gebracht. De pacht ervan bedroeg 7930 ponden parisis per jaar of 31720 tonnen 'buedelbier'. Als we aannemen dat een ton circa 160 liter bevatte, kan de jaarlijkse productie geschat worden op ongeveer **50 000 hectoliter** in 1433 te verdelen over 39 brouwers.
De ontwikkeling van dit ambacht was hiermede niet ten einde. Hoewel Ieper minstens vanaf 1418 hop als grondstof in de brouwerijen gebruikt, bleef de kwaliteit en de

bewaringsmogelijkheden van het bier eerder aan de lage kant, zoals overigen het geval was voor een groot deel van West-Europa.
Maar in 1445 – 1446 worden pogingen aangewend om een nieuw en kwalitatief beter soort bier op de markt te brengen. Ze moeten erin gelukt zijn, want nu is er sprake van 'cleen' en 'groot' bier van 1 groot per stoop (2 liter) namelijk '**Ypersche kueyte'** en bier van 12 miten **'Ypersche hoppe'**. Er is een onmiddellijke stijging van de consumptie waar te nemen.
De accijns op bier komt in **1450** op meer dan 10 000 ponden in tegenstelling tot de accijns op wijn, die gedaald is tot 6 750 ponden. In 1409 bereikte deze laatste accijns nog praktisch het drievoudige, namelijk 19701 ponden.
Men begrijpt dan ook de belangstelling van de stadsmagistraat voor de bierindustrie.

Ook in Ieper wint het bier het van de wijn.
Enerzijds vanwege de tewerkstelling hoewel dit ambacht niet zo arbeidsintensief was als de draperie, anderzijds was de stijging van de accijns op het bier een welgekomen vervanging van de sterk dalende wijnaccijns. De verhouding zal in de volgende decennia nog verbeteren ten voordele van het bier.
Het 'Belle'- hospitaal te Ieper
De aanwezigheid en de voortdurende uitbreiding van het aantal brouwers vergde ook een financiële inspanning van de stad. De brouwers hadden immers voldoende en zuiver water nodig.
Een aantal brouwerijen was gevestigd in de nabijheid van de stadsgrachten zoals de 'Drie Coninghe' in de Kauwekijnstraat, de 'Tralie' in de De Montstraat en een andere in de Boezingestraat achter het Onze-Lieve-Vrouwehuisje.
Voor deze was het noodzakelijke water in de onmiddellijke nabijheid. Maar de zeven brouwers vermeld in de telling van de wijk 'Gemene Neringen' in 1431 waren gelegen op de Markt en in de Hangvaeertstraat (nu Meensestraat). Voor deze laatsten was de aanwezigheid van goed functionerende waterputten een conditio sine qua non.
Wat zien we dan gebeuren? **Pijpmeesters**, die de waterputten moesten onderhouden, behoorden reeds in 1304 tot het stadspersoneel. Maar vanaf 1406 krijgen ze een aparte rubriek in de stadsrekening na deze van de openbare werken.
De grotere dichtheid van de bevolking en het stijgende waterverbruik onder meer door een groeiende bierproductie, verplichtte de stad tot een constant aanleggen van nieuwe putten en het regelmatig onderhoud ervan. De kosten gaan dan ook in stijgende lijn. Daarbij mag men niet vergeten dat de zuiverheid van het water een andere essentiële vereiste was. Gezien de waterputten hun voorraad haalden uit de stadsgrachten zal de stad regelmatig deze grachten moeten reinigen.
Uit de Ieperse coustuymen leren we verder dat de brouwers in alle parochies, voorgeschreven dat twee beëdigde **bierproevers** *moesten aangesteld worden en overtredingen werden bestraft met 3 pond parisis boete. De bier proevers kregen als salaris 2 schellingen parisis per gekeurd brouwsel.*

Een ander belangrijk voorschrift draagt als titel **'Van naer de bedeclocke te blivene in taverne'**

Met de bedeclocke wordt de angelusklok bedoeld en die luidde elke dag om 6 uur 's morgens en 's avonds en op het middaguur. Dus op die tijden mocht zich niemand in de taverne bevinden – weliswaar buiten de wil van de waard.

Dat achter de bedeclocke niement en comme noch en blive in eeniche herberghe of taverne buten de wille van den wert ofte werdinne, up de boete van iij lb up dat hem yement beclaghede.

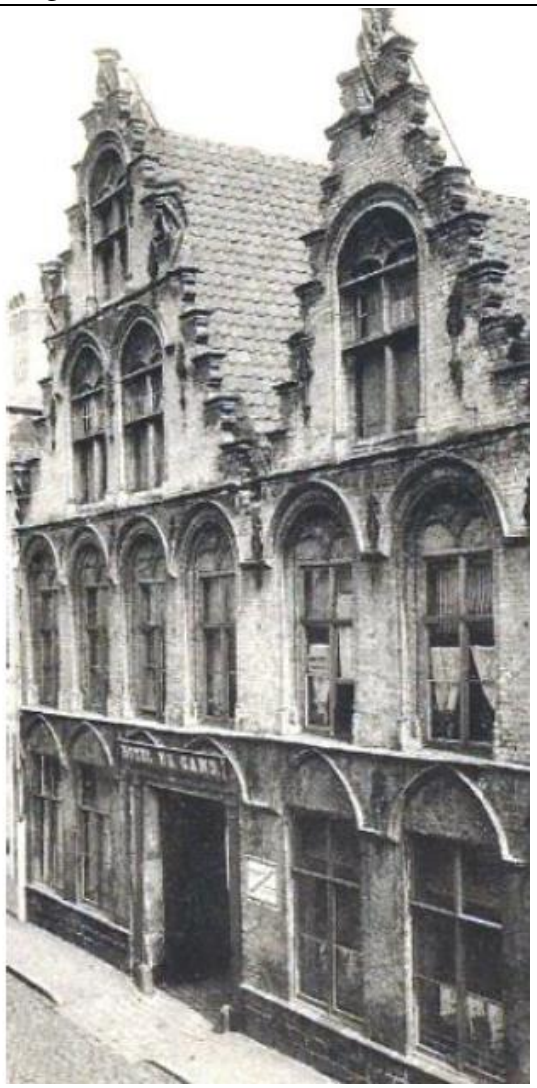

Anders gezegd, de waard had de macht iedereen die hem niet aan stond na 6 u 's avonds op straat te zetten.

In deze costumen krijgen we ook reeds zicht op een aantal ***illegale*** *caféspelen.*

Zo was het verboden om met 'de terynghen te speilen'. Indien men hierbij ook nog voor geld speelde, was de boete 3 pond.

So wie zate daer men eenich spel speilde met terynghen ende gheld leende omme gheld of up eenich panden, dat ware up de boete van iij lb parisis'.

Daarnaast was het ook verboden om te 'keghelen'. Cabaretiers die toch een kegelbaan aanlegden, kregen 3 pond boete. De kegelaars en zelf de toeschouwers kregen 20 schellingen boete.

Zie ook hiervoor in Leiden 1406.

We willen hier ook nog de regeling meegeven in het geval dat de klanten 'vergaten' te betalen.

1. Item , alle hosteliers, cabarettiers ende diere ghelycke persoonen zullen moghen **arresteren** ende letten huere gasten ofte huer goedt voorde teeringhen ende costen by hemlieden ende huere peerden of beesten aldaer gedaen tot zy van dien ghecontenteirt zullen zyn.

Ze mochten dus deze slechte betalers zelf aanhouden en vasthouden zolang deze niet betaald hadden.

2. Item, taverniers, cabarettiers vercoopende openbaerlic aetschare ende vitaille zullen ghelooft zyn by eede te affirmerene huere ghelaghe ofte vercochte aetschare van eender reyse ende teenderwaerf verteert ende niet voordere.

De herbergiers en consoorten zullen geloofd worden als ze bij eed een verklaring afleggen over de gemaakte onkosten.

3. Item, zo waer in eenighe taverne ofte hostelrie eenich ghelach verteert wert by poorters ofte inwonenden deser stede, de hosteliers, weert noch weerdomme en zullen up niement voordere moghen innen dan elcx ghelaghe bedraecht, ten ware dat een of meer gheheel verantwoorde ende huere schult daeraf maecte.

Wanneer de schuldenaars poorters van Iepers zijn, mag de waard slechts aan de persoon die de schulden maakte, deze vragen te voldoen, tenzij een andere persoon zich garant stelt voor de eerste schuldenaar.
4. Item, ende lieden van buuten tzamen commende in taverne ende in ghelaghe tzamen drynckende, indien eeneghe van hemlieden schieden van daer zonder betalen, de weerdt of tavernier zullen moghen verhalen huer ghelaghe up dander ghelachghenooten daer lancst blivende.
Wanneer echter het gezelschap uit buitenlieden bestaat, mag de waard de onkosten die iemand gemaakt heeft en die vertrokken is, aanrekenen aan de langst blijvende.
In zijn boek 'Bijdragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaenderen', schrijft **Joseph Bernard Cannaert** *over het volgende voorval:*
29 september 1459, Jacob de Meesdom, Jacob Boussemare, Michiel Beikaert, Tram van den Walle, Gillis de Berthauwere, elc was ghewyst in de boete van iij pond parisis omme dat zy contrarie de keure, **keute ghedroncken** hebben buter stede van Ypre.
Uit hetzelfde boek halen we nog het volgende:

» 4 December 1454, Pieter Kengaert, de weerd uut Rooseken es gheseit een jaer uuter stede ende scependom van Ypere, up een jaer ghebanne te zyn, mits dat hyre eer binnen quam, van quader herberghe te houdene.

In deze costumen komen ook enkele artikelen voor waaruit blijkt dat er toen reeds sprake was van hoppeteelt.
Hiervan getuigt ***artikel 8*** *dat het volgende bepaalt:*
Van beesten inder lieden **hommelen** ofte caerden – kaarden werden gebruikt in de textielindustrie –

Item, dat niement zijn beesten, tzij scapen, coyen ofte andere, laten gaen in andere lieden hommelen oft caerdden op boete van iij lb. pr.

Wat zoveel betekent als; dat niemand zijn beesten mag hoeden in iemands anders hoppe- of kaardenveld. Doet hij dat toch dan kreeg hij een boete van drie pond parisis.
Op de ***28ste juni 1535*** *werd het artikel uitgebreid met:*

... ende by nachte dobbel boete, ende elc es vanghere als boven, van alle welcke boetens den clagere ende overbringhere hebben sal tderde ende den heere de ij deelen. Ende niet min de scade te beteren ter ordonnantie van den wet.

Gebeurde de overtreding bij nacht, dan werd de boete verdubbeld. Iedereen kon dit misdrijf aangeven. De klager en de overbrenger kregen één derde van de boete en de schout eigende zich de andere twee derden toe. Daar naast diende de aangerichte schade nog betaald te worden.
Artikel 49 *bepaalde het volgende:*

'item, dat niement heumele lese sonder up zijn erve, up de boete van iij pond also dickent als ment bevynt.'

Wat zoveel betekent dat niemand hommel mag plukken dan op zijn eigen erf. Anders krijgt hij een boete van 3 pond, telkens men dit misdrijf vast stelt.
Wat dit verbod juist betekent, is ons niet duidelijk. Ook in de costumen van ***Veurne*** *is er een artikel in diezelfde zin:* '… Zoo wiens beesten bevonden worden in ander lieden vruchten, hommel, wydau….'

*In **Lier** bedroeg het percentage lokaal gebrouwen bier tegenover het ingevoerd bier – in **1418 – 1419** - slechts 25%. Het geïmporteerd bier kwam voor 97% uit Haarlem en voor 2% uit Hamburg. (11) Reeds in 1400 nam men maatregelen om de productie van lokaal gebrouwen hopbier te bevorderen. In 1417 werd er zelfs een eigen stedelijke brouwerij opgericht, een voorbeeld dat op meerdere plaatsen gevolgd werd.*

*Uit 'De tol van **Iersekeroord**' leren we dat in het jaar **1418*** - mitter Antwerpshe marct tot Pinxter, uutgevaren ende vertolkt is t Yersickerort o.a.
- item Aelwijn Floris **3 zac hoppen, 19 tonnen hoppen**, 1 tonne nagelen, solvit – 20 d gr.
- Item Pieter Thonijs, 1 corf forcieren ende **1 hoppezac**, solvit tsamen 12 d gr.

*In hetzelfde jaar- 1418 - werd er ook een rekening gemaakt van de tol in **Bergen op Zoom**, de plaats waar later heel wel Aalsterse en Assense hop zou passeren.*
Dit sijn alzulke onvry ende tolbair goeden, als n die coude markt tot Bergen ingecomen ende vertolkt sijn.
- Item, up Claeys Heynrix, 6 hondert calfvelle, 1 aeker natter huden, 4 half laken, 1 **droech hoppentonne**, ½ meeskyn harinx, 1 zaxkyn plumen, solvit tsamen 2 schellingen groten.
- Item, up Jan Cornau, 3 rollen lijnwaets, **3 hoppentonnen**, solvitur – 2 sc. gr.

Veel was het nog niet en de hop zat tussen de andere waren in, maar er is toch sprake van uitvoer. We zien hier ook dat de eerste transporten van hop zowel in zakken als in tonnen gebeurden.

- 1425 - Het brouwersambacht van Mechelen en Sint-Truiden-

*In het boek 'Het brouwersambacht van Mechelen' van **Frans Symons**,) vertelt deze dat we bij Azevede in de 'Chronycke van Mechelen' voor het jaar **1348** het volgende kunnen lezen:*
'Des maendaeghs voor S. Jans in 't midden van den somer; joncker Willem van Duvenvoorde als tochtenaer (vruchtgebruiker) ende joncker Jan van Polanen als erfgenaem van den heere van Bautersheim by Mechelen, verkocht (hebben) aen die van het brauwersambacht binnen Mechelen seker recht genaemt de gruyte ofte gruytsgeldt (welck was een soort van accyse die de brauwers moesten geven voor het putten van het water) voor eenen erflycken chyns van 5 ponden oude grooten tournois.'
Hier valt het dus op dat de kroniekschrijver Azvede in zijn tijd de juiste betekenis van het 'gruit' niet meer wist. Symons haalt daar naast ook een vermelding uit de inventaris van de

*Mechelse brouwers aan. Daarin verwijzen deze zelf naar een brouwordinantie uit het jaar **1270**. Symons concludeert dat het ambacht, als zelfstandige groepering kan tot stand gekomen zijn tussen 1305 en 1348. Het brouwersambacht kwam tot enige bloei want het kocht in het jaar 1375 zelf een eigen huis.*
In de 15de eeuw wordt te Mechelen volop bier ingevoerd. In een ordonnantievan de 21ste oktober 1322 aangaande de verpachting der accijnzen wordt gesproken van 'ommelandschen biere' *(uit een naburige landstreek afkomstig)* Hoemborgschen *(Hamburgs)* biere, Zuutvenschen biere *(?)* Breemschen biere ende van biere dat van dien Ieghenoden *(?)* comt.
In 1425, de 13de mei, werd een zekere Aard Valke naar Schoonhoven gezonden om een geleide te verkrijgen 'Dat men 't Haarlemsche bier te Mechelen mochte bringhen…'
*Datzelfde jaar – **1425** – werd er te Mechelen van stadswege uit, gestart met het bouwen van een **brouwerij** om het Haarlems bier- hopbier - te gaan brouwen. In de stadsrekeningen lezen we hieromtrent het volgende:*
- Item 37 ellen heen ghecocht ter stad behoef, opde stad nast *(eest)* te legghene
- Item Claus Onderogghe, van 125 ellen zaclakens
- Item van eender pannen *(paan- of fornuisketel)* gecocht ter stad behoef … bier inne te bruwene
- Item van 21 ellen zaclakens, 3 draefzacke ende zac bande van alderhande cuypen, ketelen te vuerene, van 1 putakere ghecocht ter stad behoef
- Item Jan de Maezelandere, van eender grooten cupen, 1 cuelvat, 4 stucken *(grote tonnen)* ende i oesvat *(een houten schotel of lepel waarmede men een kuip tot op de bodem ledigt)*
- *Item* de selve, vanden ketelhout *(planken die gebruikt werden om de ketel te bedekken)* ghecocht
- *Item* Peter ende Quyntin Vyole van 7 grooten brucupen daermen der stad bier inne bruut

In 1426 was de brouwerij gereed en werd dezelfde Aard Valke naar Holland gezonden te Haarlem 'om een wijf die bruwe sal'. *Hij had 14 dagen nodig om een brouwster te vinden.*
We gaan nog eens terug naar **Sint-Truiden**.
*Op de **10de januari 1429** krijgen we daar een stadsordonnantie die de brouwers verplicht om op een bepaalde dag te brouwen en tegen een vastgelegd tarief.*

Op maendach X januari, het is verdragen met heren ende stadt, dat van nu vort die briedere van Sintruden, ijgelijc te sijnen gewoenlijken dage sal toe gaen om te brouwene, ende die quarte voer VIII mijten.
Ende wije van hun nijet bruwen en woude, ende dat liete met wille, te sijnen gewoenlijken dagen, alsoe decke als dat ghevilt, dien salmen voer sijne assije tot orber des assijsers panden.

En wie van hen, op zijn gewoonlijke dag, niet wilde brouwen, en dit willens nillens, zal toch zijn acijnsen moeten betalen. Doet hij dit niet dan zal men hem voor de som van zijn accijnsen aanslaan.

Ende daertoe sal hij verboren aen heren ende stat halff ende halff, eenen wech te Onser Vrouwen tot Rutsemadouwe ende daer voer betaelen VII grijpen;

En daartoe zal hij aan de heren en de stad, voor elk de helft, een beeweg op Onze Lieve Vrouw van Rutsemadouwe, voor de som van 7 grijpen dienen te betalen.

Het en were dat hij ten heiligen hiele dat hij van rechter heren noede nijet gebruwen en konste, nocht goet te bruwen en hedde, noch dat en liete ter beden sijns ambachts, oft eijnich anders persoens,

Ten ware dat hij met eed bevestigde dat hij niet brouwen kon, noch goed te brouwen had, of niet brouwde op vraag van het brouwersambacht of van enig ander persoon.

Ende die dien eet, alst voirscreven is, dede, die soude ongehauwen zijn der assijsen ende des weechs voirscreven.

En wie die eed doet, die zal niet gehouden zijn de accijnsen of die beeweg te betalen.

Ende oft ijemant desen eet ende onschout heme weijgerde te doene, die sal tot der assijsen metter zonnen aldan porren ter heren ende stat behoeff den voirscreven wech, oft daervan hun vernuegen.

En indien iemand deze eed weigerde te doen, die zal die accijnsen de dag daarop betalen aan de heren en de stad, en de voorgechreven beeweg voldoen.

Ende oft om dese voirscreven personen te pandene, ijemant, sij bode, porter oft porterssen, gedreicht oft mesdaen worde, wie dat dede, alsoe decke alst gevilt, die sal verboren ende binnen den derden dage, nae dat die mesdaet bevonden sal zijn, aen heren ende stat een wech Sinte Jacobs in Galissen, ende daer voer betalen XV grijpen, heren ende stat, halff ende halff, ende sijn ambachs derven; tot dier tijt dat hij daer van die partien, dien mesdaen were, verneucht were, ende heren ende stat van den wege Sint Jacobs voirscreven.

En wie diegenen die moeten panden – de deurwaarders bij manier van spreken – bedreigd of misdoet; die zal een beeweg naar Sint Jacob in Galissië dienen te betalen, de helft aan de heren en de helft aan de stad – 15 grijpen – en zal zolang de partijen niet voldaan zijn, zijn ambacht verliezen.

Het brouwersambacht was dus streng. We halen hier uit het boek van Straven nog één speciale akte aan. ***In het jaar 1433*** *werd er immers een staking door de brouwers georganiseerd omdat deze vonden dat ze tegen een hongerloon dienden te werken.*
Op 19de januari kwam men tot een akkoord.

Op maendacht XVIIII januarij , overmits des stats wille, dat die briedere bruwen en willen omden penninc daer sij voer om gebruet hebben,
ende meer hebben willen dan sij gehad hebben;
ende nae alrehants bieden dat daer om meesteren ende raet hon geboden hebben,
ende niet en willen bruwen,
dair om dat die gemeijn stat vergedert heeft geweest in den hoff ter mijnrebroedere,
Ende na tverdraghts dat die stat verdragen is,
soe zijn heren, meesteren ende raedt eens ende verdragen dat elc brieder sal toe varen op sinen dach,

also gewoenlic is.
Ende so wie des nijet en dede, die salmen panden voer die assijne;
ende daertoe sal hij zijn ambacht verboeren V – vijf – jaren,
ja heren ende stat en gonste hem were.
Ende alsoe sijs niet en doen,
soe sullen heren ende stadt noch mer dair op ordineren.
Item, wie dat van buten wilt hoppe brengen die maecht doen,
waer sij niet toe en varen, elc vat op II boddedragers ter assijsen.

De vergadering van de heren en de stad, vergaderd in de hof van de minderbroeders, besluiten dus fors tegen de eisen van de brouwers in te gaan.
Ze eisen gewoonweg dat de brouwers op hun afgesproken dag, komen brouwen.
Indien een brouwer dit echter niet doet, zal hij veroordeeld worden tot het betalen van de accijnsen en zal hij voor vijf jaar lang zijn ambacht verliezen.
Daarbij kan hij voor de rechtbank nog veroordeeld worden tot een grotere boete of straf.

En om zeker te zijn dat de staking zal gebroken worden, besluit de vergadering meteen ook dat iedereen, die dit wil, hopbier in de stad mag brengen. Daartoe wordt het accijns gesteld op 2 'boddedragers', wat een soort munteenheid is.

In **1435** *besloot men in Sint-Truiden – zo vermeldt Sttraven verder – 'Dat egheen poortere… loyte off anderen gemaeckten drank sal mogen van buten in der stat breingen, off doen halen, off te verboeren j rijael…..'*

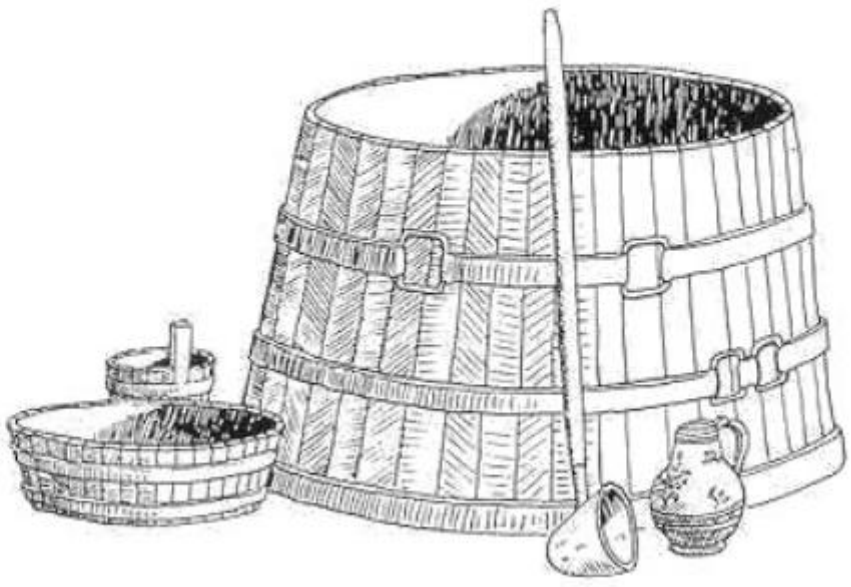

Nummer 203B **Doos Gazette** **mei 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Ghy Jongmans, die uyt vryen gaet,
De eere houd voor oogen;
Want quaed beloond sijn heer met quaed,
In 't end word ghy bedrogen.

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe'*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1366 - situering van de garonde

Ook Carlo Jengember ging op zijn manier na, waar de Garonde ligt. En hij heeft ze gevonden!

Jaar 1367 - de kleine vaart

De 'kleine vaart' liep door de stad en daar kwam heel wat bedrijvigheid bij. Enkele opmerkingen.

	Jaar 1367 - Coppernolle De Overdracht van de Coppernolle – 't was trekken en sleuren om de boten erover te krijgen.
	Jaar 1367 - De watermolen De watermolen is ouder dan de vaart, zodat men bij de aanleg van de vaart rekening moest houden met deze molen. Waar de molen juist lag vind je hier.

En van den Wido kreeg ik dit bericht:

Beste vriend van Frans-Vlaanderen,

Op Doorbraak verscheen mij artikel ***Frans-Vlaanderen, tussen West-Vlaams en Nederlands***.

Om het te lezen klik op www.widopedia.eu

Vervolgens klik op Vandaag verschenen op Doorbraak

Met heel-Nederlandse groet,

Wido

Oude liederen

Afscheydlied van eenen jongman die na Oost-Indiën ging en van zyn liefste afscheyd nam

Aurora brengt den klaren dag
Ryst op schoon lief, wilt ontwaken
Want ik moet vertrekken
Hier baet geen geklag
Den lichter leyd wilt hooren
Aen den boom met vleyd
Komt brengt my aen den toren
Het is nu mooyen tyd
Weent niet maar weest verblyd

De dood die volgt ons overal
Niemand is hier gezeten
Die van te voren kan weten
Waer hy sterven zal
't is altyd droevig scheyden
Lief gunt my maer een lee

Hoe zoud ik konnen zyn verblyd
Daer gy gaet henen zwerven
God weet hoe menig werven
Naest de dood gy zyt
Men zal u moeten missen
Mogelyks komt de dood
Men smyt u voor de visschen
Dan leef ik in den nood
In angst en droefheyd groot

Dat ik u mag geleyden
Door de woeste zee
Lief laet my varen mee

Schoon lief, dat voor u niet past
Dat gy zoud door de baren
Naer Oost Indiën varen
Daer de peper wast
Myn lief houd op van klagen
Droogt uw tranen bloed
Gy zult in korte dagen
Door eenen brief vol moed
Van my worden gegroet

Schoon lief als het niet wezen kan
Zoo wilt u God behoeden
Op Neptunus vloeden
Draegt u als een man
Boréas laet zyn winden
Blazen na uw zin
Dat gy havens mogt vinden
Daer gy na uw zin
Haest hoopt te komen in

Ik hoop wy vinden noch wel een ree
Maer eerst moeten wy zeylen
Wel dry duizend mylen
En zes honderd mee
Dan varen wy met lusten
Al naer Batavia
Na d'een of d'ander kusten
Met ons schepen dra
Na 't goudrijk Asia

Lief gy komt in 't warme land
Zoo wilt u niet vermengen
Met die zwarte krengen
Of gy raekt van kant
Haer oogen vol van lonken
Zy zoeken een blank gezel
Het zyn maer geyle vonken
Met haer bruyne vel
Zy gelyken den drommel wel

Zoete lief, leeft tog na myn bevel
Laat dobbelen en spelen
Vechten en krakeelen
Leeft toch niet rebel
Begeeft u niet tot zuypen
Gelyk een dronkaert goet
Die als een zwyn gaet kruypen
In den drek hy vroet
En verteerd al zyn goed

Ik zal my dragen hulps en koen
Wilt uw betraende oogen
Zoete lief afdroogen
Om voor 't laest een zoen
Myn lief wilt zorgen dragen
Voor uw maegdebloem firsch
Een dief zal 't nooyt mishagen
Dat hy streeld den visch
Die niet vergald en is

EYNDE

https://www.youtube.com/watch?v=KA1CIfj3Uuc

Poperinge verbeeldt!

HEU004513503
Ieder jaar in de meimaand had op het marktplein van Roesbrugge een provinciale veeprijskamp plaats. Een jury van deskundigen haalden er per categorie de mooiste exemplaren uit. Deze foto genomen op 14 mei 1935 toont aan dat dit voor Roesbrugge een hoogdag, op de markt wapperden de vlaggen en men kon er op de koppen lopen.
Dank aan beeldbankvrijwilliger Paula Recour voor deze foto!

HEU004513919
De zusjes Gilberte en Gerarda Vancayzeele mochten op 4 mei 1938 voor de eerste maal mee naar een huwelijksfeest. Gerarda werd dat jaar 18 en dat was de voorwaarde om te mogen uitgaan, zus Gilberte, pas 17, mocht dan mee onder de hoede van haar oudere zus. De fruitige kleedjes met sierspeld hadden ze gekregen voor hun verjaardag maar de handschoenen hadden ze zelf gehaakt. Het is nog niet duidelijk of voor deze foto al een kleurenfilm werd gebruikt of dat fotograaf Leeuwerck uit Poperinge de oorspronkelijke zwart-witfoto manueel heeft bijgekleurd.
Dank aan beeldbankvrijwilliger Jan Daschot voor deze foto!

WESTHOEK
VERBEELDT.BE

De Magdalenakapel – Deel II

Henri Vandenberghe schreef – op basis van het SAP – dossier rond de Magdalenakapel een uitgebreide nota hierover.
Gezien de lengte van dit verhaal delen we dit op in een viertal bijdragen aan ‘Doos Gazette.
Hier komt het tweede deel warin Henri de ‘kroniek’ van de kapel opstelt.

Henri Vandenberghe

De Capelle van de Madaleene

Kroniek

Dee meeste data en handelingen tonen vooral de economische bedrijvigheid.

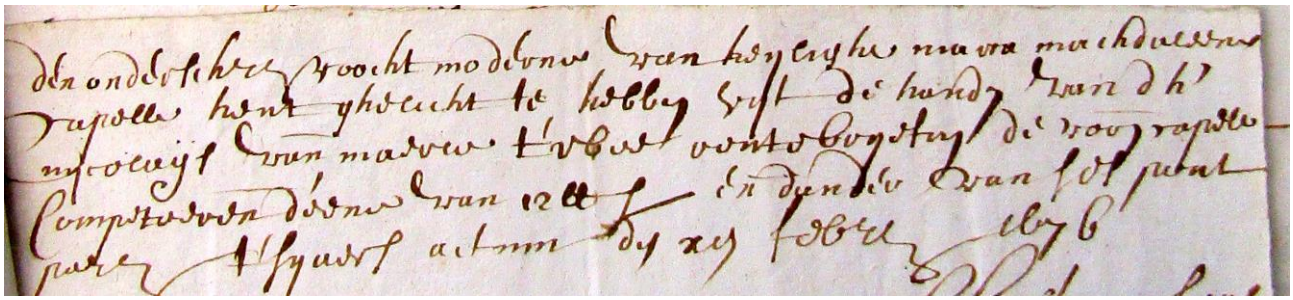

De twee renten (12 ponden en zes ponden) waar geregeld wordt naar verwezen tonen duidelijk de bedrijvigheid. In deze vermelding wordt de Madaleen *Machdaleene* genoemd.

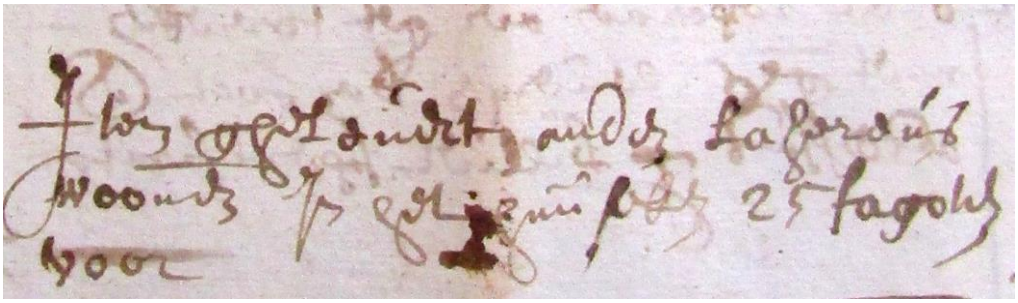

Tussendoor lezen we over de bediening van de kapel en enkele bedragen voor de lazareuzen

1457

De Gilden en broederschappen van Poperinge zou inderdaad een boekje apart kunnan vullen. Gilden en broederschappen uit mekaar halen is één zaak. Waar de confrerie en de ambachtsgilde hun actieveld hadden is een andere zoektocht (zie stauut).

Op de 21ste maart 1457 wordt er een akte opgemaakt waarbij de *administrateurs en de gouverneurs* van de gilden hun reglementen ter goedkeuring aan de wethouders van de stad moeten voorleggen. Deze tekst is integraal te lezen in het werk van D'HOOP[1]. Malinus DE WALLE ut *et tamquam gubernator et habens gubernationem confratrie confraternitatis sancte Marie Magdalene Poperingensis.* Deze verwijzing vinden we in vele publicaties. Er wordt vaak omtrent het jaartal 1457 en/of1458 een vraagteken gezet. Bij nader doornemen van de tekst zien we dat de acte onder baljuw Johannes COLIN en de raadsheren Petrus DIEDEMAN, Lambertus MALEBLYDE, Wulfardus VAN RISLE en Sylvester VAN BOURQUES is getekend.

Deinde 2 mei 1458 *anno Domini millesimoquadragesimo quinquagesiom octavo, past pascha; more gallicano, indicta sexta, die vero martis mensis maii secunda, ponyificatus Calisti annu quarto...* dus 1458. Het bekende datumverschijnsel na Pasen wordt in de n.s. (nieuwe stijl) het jaar erop begonnen.

Enkele maanden erna worden drie gilden hernomen, die van de Heilige Barbara, die van Sint Niklaas én die van de H. Maria Magdalena. De Aman Nicolaas DE VRIESE tekent mee, en Stefanus BAVE[2] en Johannes DE BOURCQUES, *hostiariis, boden. E*r is dus achteraf wat gecorrigeerd en zo komen ook twee andere namen boven bij deze tekst Georgius BAERD en Jacobus BOYE. De klerken zijn Johannes RUPLE en priester Guilliemus DE SAINT POL.

Hiermee hebben we een schriftelijk houvast. In de XVIde eeuw was de naam broederschap (confraternitas) van de H. Maria Magdalena. De controle was en door de abdij en door de stad gereglementeerd.

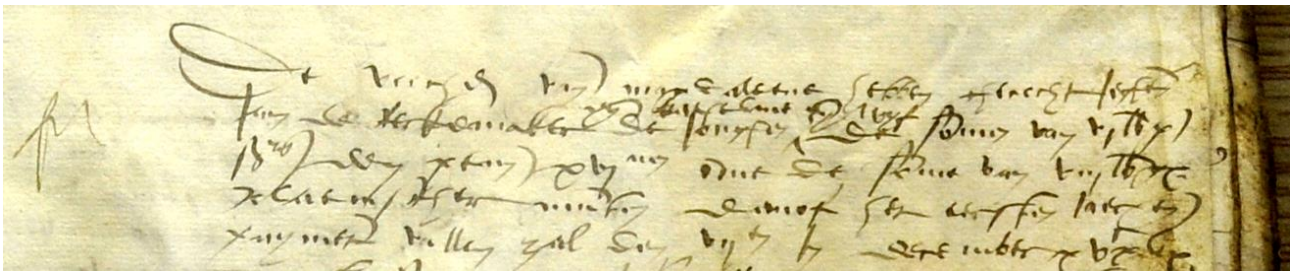

1 D'HOOP nr 168. Cartularium. Recueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin, à Poperinghe, et de ses dépendances à Bas-Warneton et à Couckelaere, déposées aux Archives de l'Etat, à Gand, Brugge, 1870.

2 BOUVE, BAES?

1540

Op 7 december 1540 begint de rente die Jan DE RECKEMAKER, jr. en zijn vrouw Kastelyne betalen voor grond in de Pezelhoek[3].

1543

Op 11 juni 1543 begint de rentegeschiedenis met de familie VANDERSLYPE.

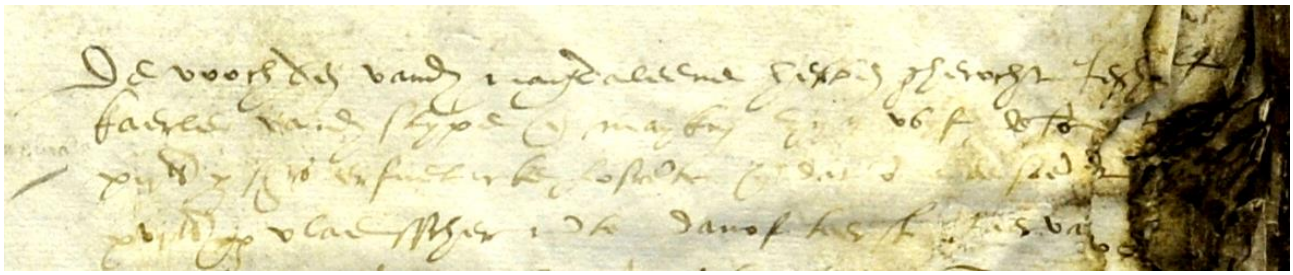

De voogden van de Magdaleene kopen een rente aan Kaerle VANDER SLYPE en Mayke zijn vrouw. Het is de eigendom waar Kaerle woont in de Edewaarthoek. Met deze acte is dit artikel ingeleid.

1548

Van het huis in de buurt van de Sint Janskerk (27.07.1548) is voor de eerste keer een spoor 1548. Er is een renteregeling via Jacob LODICK[4] met Charles ARDAEN die er 16 p. gr. Vls. voor leent en – 2 p.p./jaar losrente voor betaald.

1552

10.05.1552 is er een rente aan Robert LAMMOOT, x Margriete[5] in verband met 7 gemeten in de Edewaarthoek die aan de Madaleene behoort.

1564

21 februari 1564[6]
Willem LOOTEN ende Jan DE CONYNCK als voogden van de Madaleene ende Jan SLUSSEMAN, *adjoint*, hebben ghecocht jeghens Jan VAN BLUES, Matheus DEPAPE ende Claesen LEBBE als kerkmeesters van de Sint-Janskerke, met de goedkeuring van burgmeesters en schepenen xxiiij roeden erfve ligghende *in dIpperstraete metten zuudthende up de voornoemde strate, tnoorthende an derfve van de kercke van Sint-Jans – de westzyde an derfve van de cappelle van de Madaleene – de ooostzyde an derfve van Jan SLUSSEMAN omme x pond grooten tvoorschreven – gheret ghelt*
Ghealmpt int jaer xvc lxiiij den xx ste in sporckele
Ghealmpt vorts over erfve den iij in hoymaent xvc lxiiij

---

3 SAP 394, 131r°. Het goed kwam via VANHEE en BEAUGRANT.
4 SAP 394, 124v° 27.07.1548.
5 SAP 394, 197v°.
6 SAP 394, 305 v°.

Op de 26ste juni 1563 krijgen we een grote brand in Poperinge. We lezen het in de resoluties. De kerkmeesters van Sint Jan mogen herstellingen uitvoeren aan de verbrande huizen en ook Ste. Madeleen mag *betemmeren tGonaerdeken*[7] *staende an Sint Janscruuse.*

1566

In de Kapel van de St.-Magdalenaleprozerij werden herstellingen gedaan: het hoogaltaar, twee andere altaren, het Mariabeeld en een nieuwe calvarie gemaakt[8]. Deze verichtingen zijn genoteerd als kosten die de stad doet in haar rekeningen. In de *Annales de l'emulation*[9] vinden wij welke schade in de kerken van Poperinghe aangericht werd, aan altaren en kerkmeubelen zonder te spreken van de verbrijzelde en gestolen kelken, ciboriën, juwelen enzovoort, noch van de vernielde kerkornamenten. Het is in de lijn vatn de katholieke historici van wat eventueel kon hersteld worden al dan niet van de geuzenberroerten als *oorlogsschade* aan te brengen.

Uit het artikel *De beeldenstorm te Poperinge* van Mauits DE BRIE[10] halen we dezelfde gegevens over de werken die het gevolg waren van de schade die de beeldenstormers aanrichtten in de kapel van de Magdalenaleprozerij.

1580

Ter vergaederynghe vanden bailliu, burghmeesters ende raeden opden xxvijen January XV C LXXX es by de zelve collegien gheraemt gheschict ende gheresolveert, vut consideratie vande teghenwoordighe dangereuse ende beroerighe tyden, dat men voordan, ende tot wederroupen gheen bier noch wyn tappen ofte venten en zal, nochte taverne houden, ten Spaignaertsdaele, byde magdaleene ende ten reepken[11].

De locatie was bekend en blijkbaar was daar én het risico van samenscholing en bewuste gevaar van burgerlijke en/of religieuze ongehoorzaamheid

De orde van de H. Lazarus bestaat in allerlei vertakkingen en afgescheiden vormen (kloosterlijke, ridderlijke) sedert de kruistochten. Oorspronkelijk opgericht in Jerusalem. Hier is sprake van een ridderorde. Zie 14de eeuw. cf. supra

7 Naam, waar we verder geen iota meer over zien verschijnen.
8 Eerst gherepareert den hooghen oultaer in tvoorseit cappelleken ende heeft ghecost iiij p par. – Item van twee oultaeren op te metsen, slooten te makene, met-ghaders de beilde Marie te stofferen, betaelt vij p x s. – Item besteidt te maken een nyeu crucifix met der beilde van onser Vrauwen ende sinte Jan evangeliste ter zyden ende den hooghen oultaer vul te repareren ende op te makene, voor de somme van 102 pond parisis.
9 3de serie, boek 7, blad 276.
10 Aan de Schreve, 9de jaargang nr.3.
11 SAP 468 resoluties, 1v°.

1588

Als Jacob VERSLYPE[12] sterft dan is schuld van 12 jaar verachterde losrente (144 p.p..), van het sterfhuis is er tien jaar verachterd verloop. (40 p.p.), Franschoeys DE WINTER moet nog erfelijke rente van zeven jaar (21 p.p..), Kaerle SCHELVER acht jaar (41 p.p.), Jan BUEN staande rente (4 p.p.), dezelfde 10 jaar (50 p.p.), sterfhuis Thomas VAN RENYNGHE (landpacht 10 p.p.), Cornelis VAN SPERLAEKEN (land pacht (180 p.p.) is geschrapt.

1589

In een moeilijk schrift en oud Frans lezen we dat de ridder de Breteuil, de l'ordre de Saint Lazaire[13] protesteert dat hij moet taxe betalen op het kappen van twee jonge bosjes waar hij nog niet lang eigenaar van is. Hij heeft daartoe de intendant kunnen bewegen.

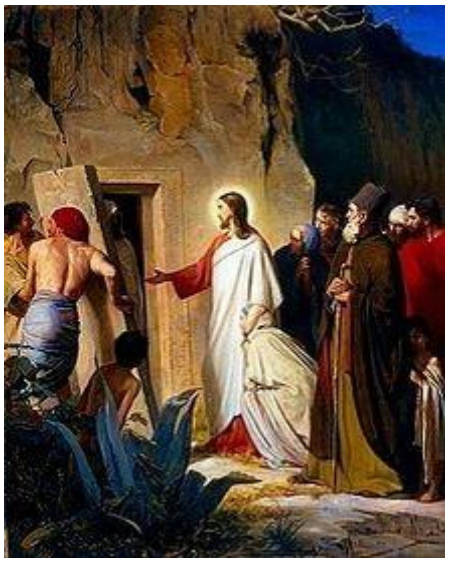

Het document is in die zin leerzaam dat de orde van Sint Lazarus ook hier de stichting onder de arm heeft genomen. Het kon zijn omdat er problemen waren. Het kan ook dat de orde al lang eigenaar is. Dat die twee jonge bosjes pas eigendom zijn. Daar gaat het om in die *remonstrantenbrief*. Maar dat de orde al langer met de *cappelhove* te maken had. De tekst vermeld dat de ridder ook andere eigendommen had.

Lazarus' opwekking in de aanwezigheid van Maria en Martha (Joh. 11: 38-54)

Er is van dat jaar ook een mooie rekening van de mensen die betaald (4 mijtten) worden om aan de *vissebanken* te staan. Onder de verkochte waren: hazen, konijnen, wilde hoenderen, vis, *iserwerck,* glazen*, paeldinck*, witte en droge haring.

---

12 Jacob VERSLYPE – VANDER SLYPE. Bovenaan prijkte al de naam Kaerle VERSLYPE. Stilaan wordt alles wel duidelijk.

13 L'Ordre de Saint-Lazare de Jérusalem tire son nom d'une léproserie dédiée à saint Lazare, située hors les murs de Jérusalem, entre la tour de Tancrède (ou tour de David) et la Porte de Saint Étienne. Selon la tradition de l'Ordre, la léproserie était tenue par des moines Arméniens qui suivaient la règle de saint Basile. Er wordt verder in deze studie nog afzonderlijk over de orde gesproken.

1600

Op een los blaadje is er een schuld vermeld van verkoop van bomen van voor de troebelen. Daar is een redelijke som mee gemoeid 197 p. 10 s.p.

1607

De rekening is opgemaakt door Franchoys HANCX en Franchoys VANDER DOENE

Renten

Jan VANDER SLYPE, losrente 12 p.p.
id. 6 p.p.
Christian MARKEY, losrente op 8 gemeten 6 p.p.
Pieter VANDEN PEIREBOOM, staande rente, afgaande stadstresorier 8 p.p.
Pieter VAN DAMME, zv. Maillardus, erfelijke losrentebezet op het goed van Franchois De wijnter 3 p.p.
van vorige rekening 3 p.p.
Jan VAN ZUUTKERCKE over de weduwe van Pieter VANDER STIGHELE vier jaar verloop 24 s. p.
Jan MERLANDT over sterfhuis Johannes DE HUTTERE over verschillende jaren losrente 107 p.p.
Samen 154 p. 4 s.

Pachten

1/5 van 7 door Loys MAKEBLYDE 9 p.p.
1 jaar huur poorthuis vor de cappelhove door Mahieu VERSCHEURE, het twee jaar van 5 56 p.p.
Jan VAN LOKEREN één jaar landspacht, het derde van zeven 8 p.p.
Maillardus VERBRUGGHE, een gemet zaailand, het zesde van zeven 6 p.p.
St.-Jans kerk kerkmeester huis van de capelaen vijf maanden tot de laatste november 1607.
5 p.p.
Syphoriaen DE RAT voor de vijf vierendeel 12 p.p.
Twee lijnen zaailand aan Cornelis BEUWARE het derde jaar van vijftiende 6 p.p.

Jehan REAUT het laatste jaar van huur van hoekhuis van St.-Janscruyse half maart 1607 40 p.p.d.
Remyzen vande voorgaande rekening 20 p.p.
Geleyn LAMELIS ook hoekhuis[14] 40 p.p.
Francijne DUUCX een jaar *tziekhuzeken teerste jaer* *6* p.p.
Aaron KIECKEN, huishuur, eerste jaar 12 p.p.
Remyzen van vorige jaar 8 p.p.
Wed. Pieter DE CUPER, huishuur het tweede van vijf 11 p.p.
Remyzen van vorige jaar 5 p. 14 s. p.
Izenbard MARTIN, huishuur en landspacht poorthuis en capellehof, tweede jaar van vijf 43 p.p.
Touchain VARET remyzen 30 p. 10 s.
Jan KEERSBILCQ huur visschebanken 5 p. 6 s. 9 d.
Wed. LAUWERS DE HANE, huishuur 6 p.p.
Samen 329 p. 10 s. 9 d.

Taille van elst en bomen

Memorie. Geen inkomsten genoteerd.
Alles samen 493 p. 14 s. 9 d.

Betalingen, uitgaven: Ordinaire

Antheunes DE HAMEL, priester over eucharistievieringen 72 p.p.
Voogden over slot van de rekening 31 p. 18 s. 6 d.
Kapelaan Jan Izard vier maand dienst[15] 32 p.p.
Hij kreeg dan toch voor november 8 p.p.
Deken die de mis deed op Sinte Marie Magdaleene 20 s. 5 d.p.

De koster op die dienst 20 s.p.
De kinderen om te helpen zinghen in die dienst 8 s.p.
Samen 146 p. 6 s. 6 d.

Extraordinaire

Houten en andere zaken geleverd door Izenbart MARTIN om de werken aan de huizen en de kapel 38 p.p.
Guillaume DE FLESCH om de levering van *gleischoven en wissen* voor het dak van het huis van Gheleyn LAMELIS 7 p. 4 s.p.

---

14 In potlood bijgeschreven dat het dak werd gedekt met stro (zie verder).
15 In de marge opmerking rond het bedrag dat geregeld is door de Heer van Sint Bertinus en overgaat naar de rekening van de kerk van Sint Jan.

Levering erde, plantsoenen ende kesten, metgaeders van *hulpe van tplanten van boomkens ten cappelhove ende de leverijnghe van doornen tot hetzelve zoo oock van andere refectie*[16] *te zynen huuze ghedaen* 8 p. 2 s.p.

Levering van 132 gleischoven door Jan CORNETTE 17 p. 3 s.p.

Glaude DE GHEELE om de levering van *latten, banderoen ende vlechtijnghe* in het voornoemde huis 61 s.p.

Jan SCHERPEREEL herstelt de *glazeveijnsters* 50 s.p.

Mauris CHEYS voor grote en kleine nagels 3 p. 9 s. 6 d.p.

Nicolaas DE QUELLERIJE levering van *letsen, crammen, sleutels en ander Jzerwerck* 7 p.p.

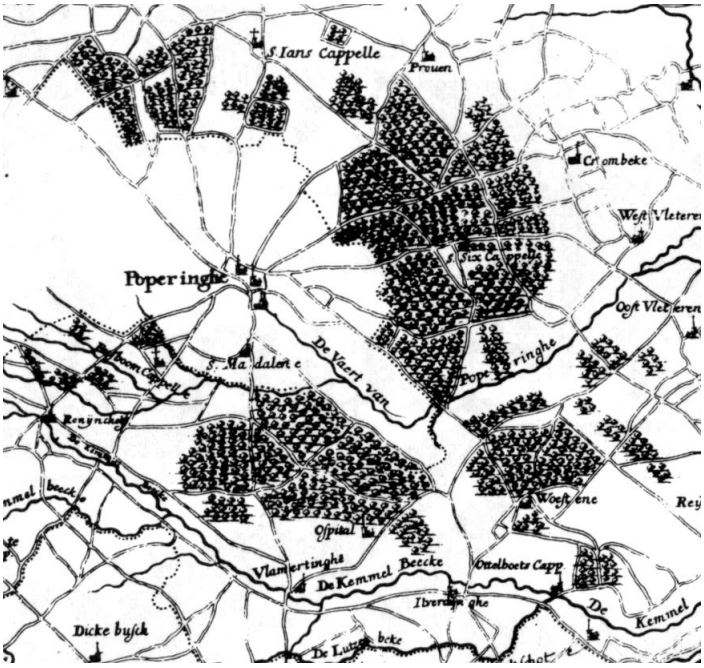

Kaart uit Flandria Illustrata Antonius Sanderus (1586-1664)

Brandmeesters zijn vergoed voor de boete die men is opgelopen in het huis van LAMELIS omdat ze er geen ladder hebben gevonden. 20 s.p.

De aman 5 s

Pieter FAULCQUET uit vorige rekening weggebleve, 8 p. 6 s. 6 d.p.

idem. Levering van hout 3 p. 13 s. 6 d.

Fransois HANCX leverde *bert*[17] 22 s.p.

Geplakt in het huis van de kapelaan een zekere Jehan 12 s.p.

Pieter GHYSEL leverde een ladder voor het huis van de kapelaan 3 p.p.

Gheleyn LAMELIS *over de rueze int vermaenen van diversche persoonen en andere diensten de vooghden gheduerende deze rekenijnghe ghedaen* 30 s.p.

Aaron KIEKEN *over een oosvat by de brandmeesters hem gheordonneert te doen maken metgaeders zeker cleen refectie by hem ghedaen doen* 20 s.p.

Wed. Pieter DECUPER voor oosvat en reparatie aan de vensters van haar huis 30 s.p.

16 Herstellingen.

17 Hout.

Jan DE CUPER levert 50 iepen 30 p.p.
Jan DE MOL over *het renden vande oude zetten vand e ghevelde boomen*[18] 15 p.p.
Refectie aan het huis van Jan VANDER SLYPE (113 *bert*) 6 p. 15 s.p.
Aan het zelfde huis een dubbel plantsoen 5 s.p.
Aan de aman om een zeker bevel te doen 4 s.p.
Een glasvenster aan het *comptoir vande cappelaen*[19] 40 s.p.
Jacques MELIS wordt een halve tonne bier betaald *ten behouve van de jeghenwoordighe rekenijnghe.* -- 7 p. 10 s.p.
Jan VANDE GOESTEENE nieuwe belastingen 25 s.p.
Andries MAKEBLYDE stede acijnzen 15 s.p.
Andries SCHOONAERT oude belastingen 10 s.p.
Jan SCHOONARD ontvangt *omme inwercken van dezelve*[20] 3 s.p.
Voor het papier van deze rekening 8 s.p.
Voor de levering van brood voor deze rekening aan Pieter VANDE WALLE 36 s.p.
Voor de andere *behouflickheden vlees, theire, boter ende wynckel, hout ende keersen* 15 p. 8 s.p.
Pieter ELLIEUL voor het stellen van de rekening 4 p.p.
Mahieu VERSCHEURE haalde bomen van Dikkebus en een voer zand 5 p.p.
Samen 199 p. 2 s. 6 p.p.

Remyzen

Jan VAN ZUUTKERCKE is schuldig aan de wed. Pieter VANDER STICHELEN 24 s.p.
Jan MERLANDT is schuldig in reste van rente 95 p.p.
Samen 96 p. 4 penningen

Remyzen pachten en huishuur

Mahieu VERSCHEURE, pacht 32 p. 10 s.p.
Jehan REANT, rest huishuur 29 p. 16 s.
Aaron KIEKEN, huishuur 7 p. 16 s.p.
Wed. Pieter DE CUPE, 8 p. 14 s.

---

18 Betekenis is onduidelijk.

19 Comptoir: WNT. Het woord *comptoir* — eene afleiding van *fra. compter* — betekent oorspronkelijk het meubel — de tafel, de *bank* — waar een wisselaar of een koopman het geld op telt (narekent, uit- of of voortelt enz.) en waar hij het in wegsluiten kan (littré); vandaar in het Fransch en in het Engelsch (*counter*) de betekenis van toonbank. In het Nederlandsch is de vroegst voorkomende beteekenis die van een gesloten kist, kast of schrijn. Bij overdracht werd ook het vertrek(je) waar iemand zijn *kantoor* — rekenbord of -bank, geldschrijn — (in) had, (zijn) *kantoor* genoemd, en daaruit zijn dan alle andere en verdere betekenissen gemakkelijk af te leiden. Hier wellicht kantoor, spreekkamer.

20 Om de belastingen in te schrijven??

Izenbard MARTIN, huishuur en pacht van land 11 p. 10 s.
Tusen de voochden ende Jan VAN HEEDE is er nog een *different* memorie
Samen 90 p. 6 s.p.
Twee andere rekeningen met remyzen 531 p. 19 s.
Ontvangen 483 p 14 s. 9 d.p.
Dus meer uitgave dan ontvangst 48 p. 4 s. 3 p.

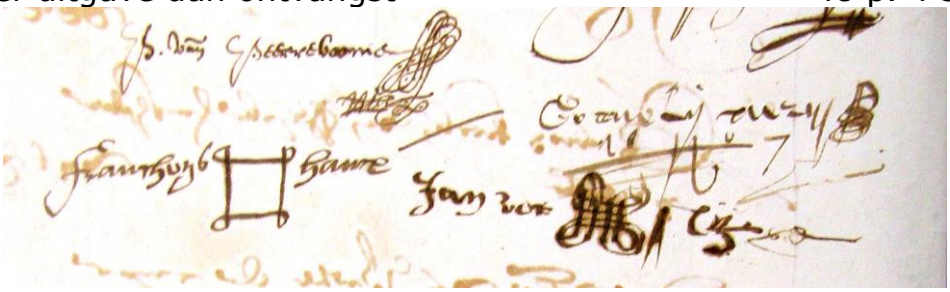

Getekend door Pieter VANDEN PEEREBOOM, Franchois HANCX, Cornelis PIEREN en Jan VAN THUYNE

1630

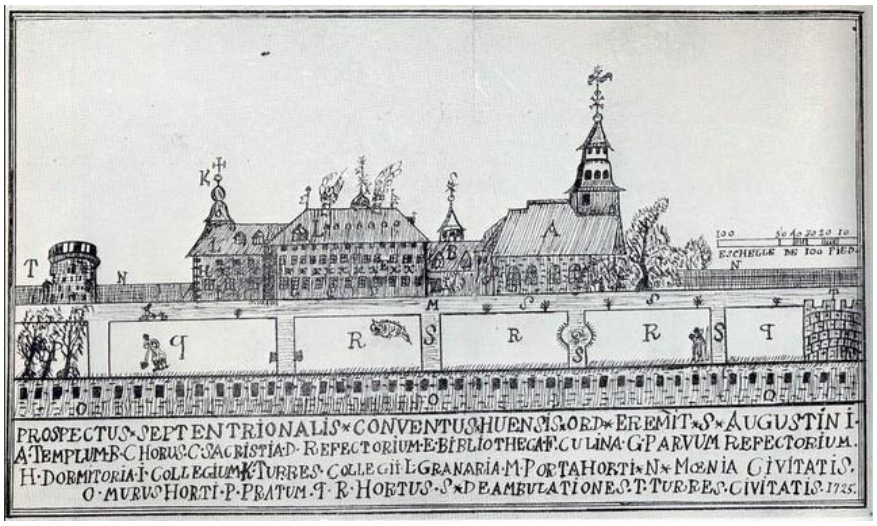

De rekening van dit jaar nemen we niet helemaal over en zoeken wat er wijzigt. De opstelling is dezelfde. De twee *huizekens van de cruyce* worden aan de Augustijnen en Carmelieten gelaten als ze komen prediken (nog in 1632).

De Augustijnen hadden in Ieper nog heel wat noten op hun zang in de 18de eeuw.

Ghuillames LE DOU krijgt voor 12 ponden voor het lood dat in de *naelde vande capelle aan vijf s. tpont (48 ponden lood) werd aangebracht*[21].

In deze rekening is ook een vorm van inventaris van de ornamenten die ze bewaren.. Een casule met witte stoffe ghemingelt met hemels blauwe ende ghepassementeert aultaer cleet met twee aultaer dwaelen ende een albe, een zijlveren kelck met een plateeelken ende lepelke van van zijlver.

21 Aangezien het in de lijst van de inkomsten staat: huishuur en landpacht is het een uitbetaling al is de tekst *Ontfaen van Ghuillames LE DOU de somme van...*

Item een schelke weghende 164 p. Hanghende inde naelde van de capelle met strynghe quyspel, twee candelaeren met twee gordijnen[22]*.*

We leren tevens dat de zangmeester van St.-Bertinus Hubertus DE LAFONTAINE noemt. De kapelaaan van St.-Jan: Jan PETYT. Claeys BAELDE is knecht.

De pastoor wordt betaalt voor zijn *devoir* in het feest maar ook Danel VAN ZANTVOORDE, jr. om de stoelen bij te halen voor de *meihaelders en moeimakers* (3 p. 12 s.)[23].

Joeres VAN THUYNE (3 p.p.) en zijn knecht Claeys BAELDE (20 s.) hebben *gewrocht* aan de voorbereidingen.

Jan VANDE GOESTEENE wordt betaald voor de levering van een lap zwarte stof van 5 ellen ende een vierendeel *lywaert voor een belazerde vrauwe.* Ze krijgt 50 *fagooten* hout 1630. In 1631 levert Willem LOOTEN die *fagooten*. Voor het de gley, het *banderoen en de wissen* werden Mahieu DE VROE en Pieter DE WERF vergoed. Adriaen SANSEN levert de *glaeseveinsters* en de nagels. Hij mocht ook de sloten vernieuwen die gebroken waren door de krankzinnige zoon van Jacob DE VROE. Zijn moeder krijgt 12 p. p. om die zoon te assisteren.

Guillaeme LE DOU leverderde twee glaeseveinsters voor het huis van Mahieu COURTOIS. Hij mocht ook 6 nieuwe vensters leveren en de oude repareren. Het is niet vermeld waar dit moet gebeuren.

De *teire* van dat jaar is slechts 7 p.p.

Kaartje van Henri FRICX[24] *(1721) zeer interessant omdat de ligging duidelijk is en binnen de justitie van Poperinge.*

---

22 Kazuifel, altaarsdwalen, ampullen (kannetjes voor de lavabo, handenwassing) en zilveren kelk en de kwispel waarmee de klok van 82 kg. (cf. supra) werd geluid...

23 *Meihaelders* zijn wellicht de personen die het groen en bloemen hebben bijgehaald om de kapel te versieren, want het blijkt een viering te zijn die wat meer inhield gezien het herstel van de *naelde* (torentinne)? Hadden ze de *mei* er op gezet.

24 Eugene Henri FRICX (1644 – 1730) uitgever en boekverkoper in Brussel. Een van de beste cartografen van de 18de eeuw. *Table des cartes des Pays Bas et des frontières de France, avec un recueil des plans des villes, sièges et batailles données entre les hauts alliés et la France* was zijn eerste boek. 19 (of 23) mappen die de gehele Nederlanden omvatten.

1631

De taille van het hout in de Haeghebaerthoek is verkocht aan Jan THEZE onder borgtocht van Charles LEURIN (memorie).

Jaques DE NAGHELAERE is op dat moment huurder van de *visschebanken*.

Danel VAN ZANTVOORDE wordt 4 p.p. betaald voor het bier dat is gehaald voor de *moeijmakers* van de capelle.

De *belazerde vrauwe* krijgt *een casacke* van zwart lijnwaad en Pieter VAN RENYNGHE wordt ervoor betaald (4 p.p.). Er moeten er wellicht toch meer zijn want ook Christiaen DE WINTER krijgt hetzelfde bedrag eveneens voor een dergelijk kledingstuk.

Myncken DEVROE krijgt 50 fagooten en die worden betaald aan Pieter JOORIS (vijf p.p.).

Dat jaar is er meer ontvangst van 104 p. 19 s. 5 d. – misschien is er dit jaar niet zoveel uitgegeven voor het maken van de rekening – zie vorig jaar.

Op de prent van Poperinge uit Flandria Illustrata is er geen toren van de kapel te zien alhoewel er getracht werd van ze allemaal erop te zetten.

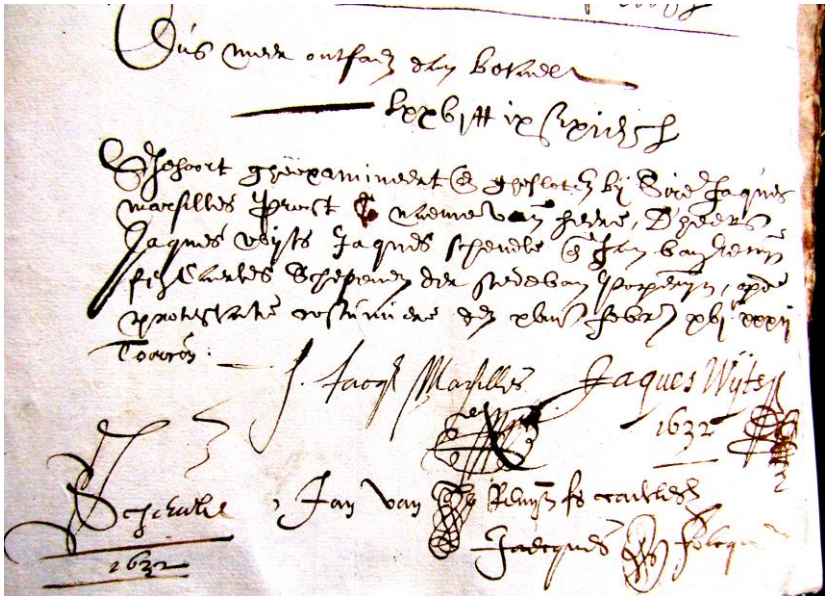

1632

Jaques WIJTS, Jaques SCHEVEL en Jan VAN RENYNGHE, zv. Charles schepenen van Poperinge en de handtekeningen van Jaecques MARSILLES, roost Jaques WIJTS, SCHEVELE en Jaecques FOLCQUE

Jaques WIJTS, Jaques SCHEVEL en Jan VAN RENYNGHE, zv. Charles schepenen van Poperinge en de handtekeningen van Jaecques MARSILLES, roost Jaques WIJTS, SCHEVELE en Jaecques FOLCQUE

1640

Op 20 november 1640 heeft Jaques BAERT meer ontvangst aan van 249 p. 6 s. 11 d..

Er zijn buitengewone uitgaven aan de vissebank, o. a. een *keste (kist), kanteelken ende cortelyngh*[25] betaald door de rekenaers van de vissbanken
Mahieu COURTOIS verlengt de huur van huis en stallen tegen over het kapelhof omdat er niemand opdaagd na de hallegeboden[26].
Balthazar CREPI verlengt 18 jaar huur in de pezelhoek.
Guille VALCKE, grave modo[27] Ghilein VAN DAMME, huurt met belofte van te bekalken het gemet in de Edewaartehoek.
Franchois BEUDAERT huurt de 5 vierendeel zaailand, terwijl Cornelis BEUDAERT de twee lijnen zaailand voor een termijn van zeven jaar in pacht heeft onder borgtocht van Jan QUETSTROY.
Aan Jacob DE VROEwordt onder borgtocht van Jan DURÉ de drie gemeten gras en zaailand van het capelhof verhuurt. Bij deze overeenkomst is bedongen dat Jacob zijn broer Mahieu DEVROE moet verzorgen en 25 gley aanbrengen om die te leggen telkens het tweede jaar van 3, 6 en 9.
In Reningelst betaalt Pieter LIEFOOGHE 14 p. 10 s. huur in de noordvierschare. Op zijn pachtgoed is een huis bewoond door een schamel vrauwe Naene SMEIJS.
Charles DE LE ZENNE is veroordeeld omdat hij niet betaalde voor zijn huishuur, maar omwille van zijn *'sobere gestadhede'* is er nog niet betaald. Memorie.
Het tweede jaar van 18 jaar betaalt Pieter BAES gehuwd met de wed. Jan VANDER CLYTTE voor het hoek huis van Sint Janscruyce aan de Ieperstraat 36 p.p..
Jan DE RECKEMAEKER betaalt voor het ander huis in Sint Janscruyce 29 p.p.. Hij moet wel het *comptoir en het ondercamerken* vrij houden voor de paters carmelieten uit Ieper als ze komen prediken. Hij huurde niet de volle term. Het was het eerste van drie jaar.

De visschebanken zijn gehuurd door Jaques DE NAGELAERE voor 10 p.p. Deze notitie is pro memorie. Hij heeft dus niet betaald. De notitie die erop volgt noteert de huur aan Christiaen BEHARELLE met borgtocht van Jaques VANDE WYNCKEL. Ook enkel memorie.
Bij de ornamenten is er notitie van een *spaersketel*[28] *met quispel*. Deze ketel werd gebruikt om de *Asperges me* te doen voor de mis. Deze ritus was oorspronkelijk een boeteritus en is na het Tweede Vaticaans Concilie vervangen door een herinnering aan het doopsel. Het gebruik is tegenwoordig eerder zeldzaam.

---

25 Aangezien het om *kramen* gaat hebben we hier wellicht te doen met stukken waarmee men de kramen opbouwde en die met *uittanden, uitkepen, kerven, van kanteelingen voorzien* zijn. De *cortelijnghen* darentegen zullen dan dwarstukken zijn, die gebruikt werden om de kortere stukken van het raamwerk samen te stellen.
26 De aanplakkingen van die tijd.
27 *Modo* is *in de plaats van. Grave* versterkt de inhoud. We denken dat VAN DAMME borgstaat voor VALCKE.
28 Ook spaespot, zie verder.

De kapelaan die er nu komt is Jean ROBERT (96 p.p.), E. H. Jean DE RUELLE celebreert 's zondags en in de week[29] om 8 uur (24 p.p.).
Donaes VANHOVE levert een *schellerync*[30] (30 s.).
Jean LAMBERT mag 300 *tigghelen* leveren voor het dak (17 p. 10 s. p.)
Aan Charlotte BLONDEE (belazerde vrouw) wordt 52 s. gegeven opdat ze zou vertrekken uit de jurisdictie.

Er wordt een kistje gemaakt beslegen met een ijzeren bodem om de papieren te bewaren van de kapel. Joos DEBRUYNE en de wed. Adriaen SANSEN zijn vergoed aan 24 p.p.
Tot *cieraet* van de kapel is er kalk geleverd door Jaques PIEREN.
De *visschebanken* worden nog eens vernieuwd. Het handwerk is vergoed aan Guilles CAUDRON (12 p. 8 s.), Remy LE BOUCQ (4 p.p.), Jaques VAN CAYSEELE (8 p.p.) en Mahieu VERZOO (30 s.p.).

Voor het schoonmaken van de kapel is 4 p.p. betaald aan Clays BAELDEN.
1643

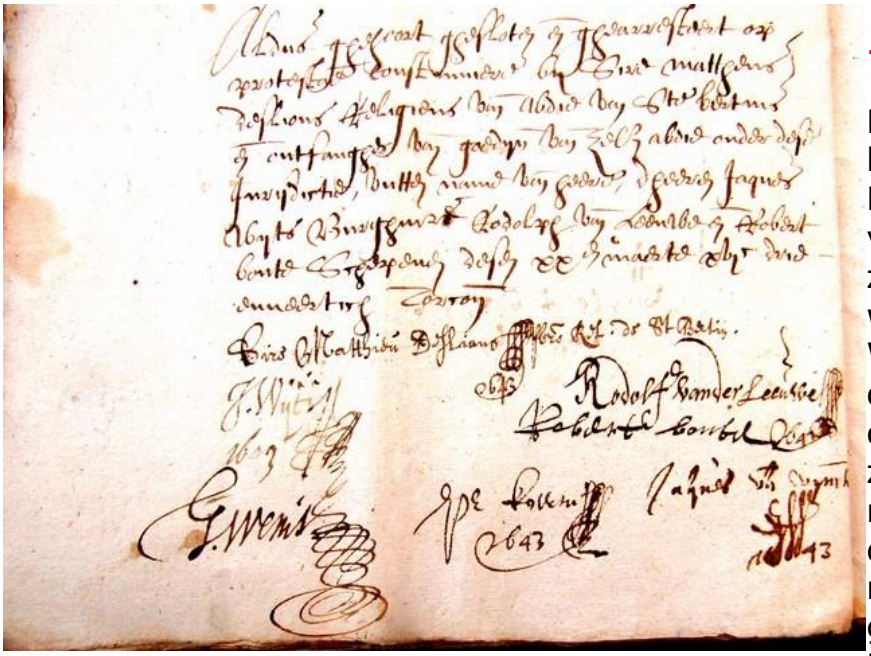

1646

Het proces van de baljuw tegen Mahieu DECOCK, reeuwer van de *contagieuze* ziekte brengt ons wat in verwarring. We zijn in de tijd van de schemerzone wat de besmettelijke ziekten betreft. Men mag ervan uitgaan dat de *hoge zieken* niet bepaald duidelijk gedefinieerd zijn. Lepra, de builenpest, de leproserie of pest s.s. De term *belazerd* is breed te interpreteren. We spreken vaker over de pest in die periode en hebben de Madaleene (te

29 Of dit iedere dag is is niet zo duidelijk in de lezing.
30 Belletje.

vaak?) gereserveerd voor een melaatsenkolonie waar het misschien niet mag toe beperkt worden.
In het proces dat we hier ter hand nemen gaat het over de behandeling van de lijken van de pestlijders door de reeuwers[31]. DECOCK mocht niet reeuwen buiten de jurisdictie. En dat deed hij wel in Nieuwkerke en andere plaatsen.

Een reeuwer moest zich laten licentiëren. Hier wordt hij ondervraagd over niet toegelaten praktijk. Hij mocht geen bezoek brengen bij Joossijne, de weduwe van Maillaerd VAN DAMME, op het moment dat ze bij Margriet BALLEWYNS verbleef.
Was hij niet in de keete bij Vincent ROENS, etende en drinkende toen ook de genoemde weduwe daar was. Hij was er en ook Antheunes VAN SEGGHERCAPPEL. Ze hebben er persen uit het hoppeveld van Pieter VANDE MARACHE getrokken. Hij sprak met haar en met haar pratende is hij vertrokken.

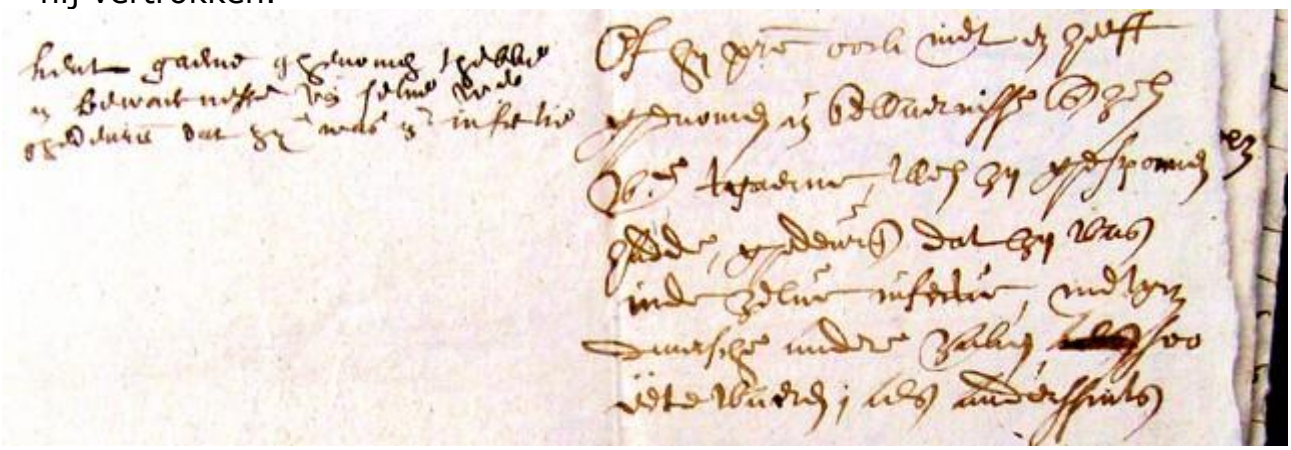

Hij verdedigt zich met de bewering dat alles was schoongemaakt. De aanklacht houdt staande dat ze in haar zes weken was. Wat dat dan ook betekent[32].
Hij wordt er van beschuldigd *gaerne*[33] bewaard te hebben dat zij gesponnen had tijdens haar infectie.
In 1647 is de *tweede tichte* genoteerd.

---

31 Reeuwer: Iemand die in die tijd belast was met de verzorging en teraardebestelling van pestlijders. Als een huisgezin geheel uitstierf zou al het goed er van overgaan naar de reeuwer. Daarom gebeurde het wel dat de reeuwer middelen gebruikten om de gehele familie te doen sterven. Ze waren vaak verdacht en geklasseerd bij de heksen en consoorten. Er gaan alleerlei verhalen over wat ze gebruikten om zelf immuun te zijn tegen de pest en aanvewanten.

32 Of hij als reeuwer hier een *belazerde frekwenteerde* of als het om andere misdaden gaat kunnen we niet duidelijk eruit halen. Het dokument werd expliciet hier geklasseerd door de oud-archivaris en het gaat over de reeuwer.

33 Gaerne: garen. WNT: Garen is een draad die wordt gemaakt door vezels te spinnen of met een spinproces voor filamentgaren. Garen kan worden gemaakt van verschillende typen vezels, bijvoorbeeld katoen, vlas, wol en synthetische vezels.

Het gaat over de roers en snaphanen, wapens die hij in Reningelst verkocht aan de knapen van de Heere van de prochie. Dit wapen heeft hij aan Cornelis SCHERRIER verkocht. Inderdaad hij lichtte het van de kinderen SCHERRIER en die hadden het uit de kerk van Onze Lieve Vrouw, de strabare feiten stapelen zich op want samen met Fransois QUETSTROY en Ghelein ROUVROY heeft hij ook koeien van vluchtende mensen *in bewaerenisse genomen en ervan gheprofycteert butten de wete van de proprietarissen*.
Daar staan op *de enkweeste judicieele* geen antwoorden. Als het dan om de precieze rechtsgrond gaat wordt hij gevraagd of hij met Joossijne samen heeft geleefd tijdens haar infectie.
Is hij ook niet geweest om het huis van Jan DE RECKEMAECKER te zuiveren.
Hij moet om zijn misdaad boeten. Hij moet *God en justitie vergiffenis vragen en in de vanghenisse verpenitentien de castydynghe ende straffe.*

We hebben niet alle details. We leren wel enkele details omtrent de rechtspraak en het beroep van de reeuwer. In dit proces worden andere misdaden erbij betrokken. We herinneren ons een ander proces waar het over het gebruik van urine, enz. gaat om te reeuwen..

1650-1652

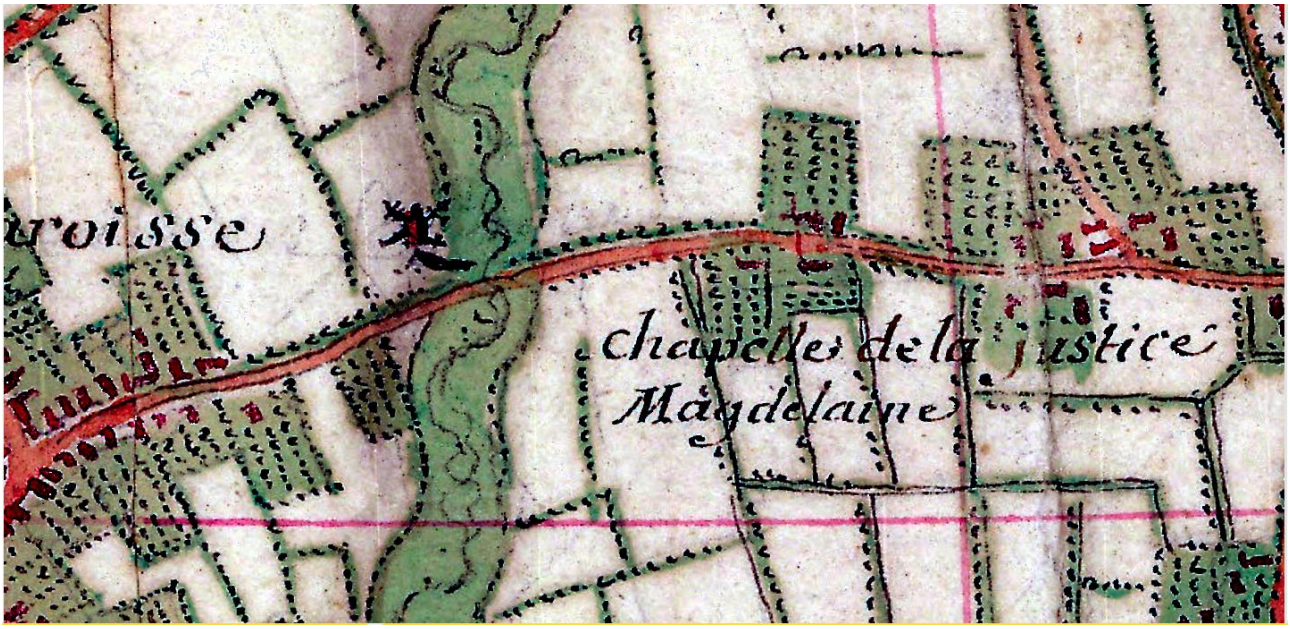

Masse kaart[34] *1729-1730*

34 De Masse-kaarten kwamen tot stand in 1729-1730, toen de Franse ingenieurs-geografen Claude en François Masse (vader en zoon) het grensgebied tussen de Frankrijk en de Zuidelijke Nederlanden (waaruit later België is ontstaan) in kaart brachten. Aanleiding voor deze kartering was de oorlog over de Spaanse troonopvolging die tussen 1701 en 1713 in Europa woedde. Het conflict ging over de vraag wie recht had op de Spaanse troon, nadat de laatste telg kinderloos was

Auditeuren voor deze periode zijn: Jan VANDE GOESTEENE en Pieter BOUVE voor Nicolais OGIER als proost.
Als we alle gouverneuren proberen op te sommen dan moeten we nog Niclaijs CAMBRAI, jr., Franchois BARVOEDT, Frans SCHERRIER, Christiaen LAUWYCK , Pieter BOUVE en Mahieu CALLIAU noemen.

Jan HOSDEY komt met gelden van het sterfhuis VERSLYPPE.
Willem DE RYCKE vergoedt om de goederen in de Pezelhoek, de drie vierendendeel in de Edewaarthoek worden vergoed door Jaques VAN RENYNGNHE, zv. Jan. De kinderen van Charles VANDENBROUCKE betalen voor het goed in de Hagehbaerthoek.

Er wordt 24 s. betaald voor het hommelhof (1 lijne) aan de Papestraat. De 4 l. in de hipshoek liggen ingesloten door Phillips MARSILLES, zuiden aan de Watoustraat. Ze lagen vaag, dus wellicht grotendeels niet gebruikt. maar er was een deel verhuurt aan de wed. Jacob DE MEERSEMAN.

Clays PYCK gebruikte het hommelhof tegenover de kapel. Zijn huur was ten einde in 1649. Maar hij gebruikte verder en ging bankroet. Hij betaalt toch nog 60 p.p. In de tekst schrijft men met *groot debvoir*. We veronderstellen dat ze het geld niet zo gemakkelijk hebben verkregen. Robert LUCAS is de volgende pachter. Zijn betaling staat in memorie.

Frans GALLOYS gebruikt het zaailand (1 gemet) in de Pezelhoek.
Een gemet zaailand in de edewaarthoek is gebruikt door de Heer Cornelius DESCARPENTIJER kapelaan van Sint Jan (30 p.p. (1650-1652.)

Franchois BARVOEDT heeft voor zeven jaar de vijf vierendeel waarin 2 l. 35 r. Gemeen zijn met Jan QUETSTROY. Jan FOLCQUE, zv. Jan en zijn vriend nemen 8 p.p. voor hun rekening.

Gras, hoppe en zaailand wordt gebruikt door Jan DE VROE nog altijd omdat hij zijn krankzinnige broer verzorgt staat de kost in memorie. Tot 1652 en dan wordt bij het afsterven van Barthelomeus DEVROE de pacht voor 5 jaar gegeven aan Antheunes LEMAHIEU.

In Reningelst gaat het verder met Pieter LIEFOOGHE.
In de Haeghebarthoek wordt de 1 lijne 15 r. elstland gehuurd door Christiaen HENRY.

---

gestorven. Frankrijk kwam geschonden uit deze strijd en verloor een deel van zijn territorium, onder andere in West-Vlaanderen. De nieuwe grens vertoonde een ingewikkeld patroon met enclaves langs de grens. Voor Frankrijk was dat het 'excuus' voor een kartering van de hele regio. De kartering begon vanaf 1724. Maar de terreinopnames voor de kaartbladen van Ieper, Menen, Kortrijk, Wervik, Veurne, Nieuwpoort, Oostende gebeurden in 1729-1730. Oorspronkelijke schaal 1:28.800 (1 duim=400 vadem).

Charles LE ZENNE is nog altijd in memorie
Wed. Pieter BAES betaalt voor het hoekhuis in Sint Janscruyce en moet de Carmelieten verder huisvesten. Zoals Guilles VANDENBERGHE de Augustijnen moet herbergen

Jan BOUCKHOUTTE had een jaar pacht op de visschebanken. 1651 én 1652 waren ze gebroken en niet gebruikt.

Jaques VANDE WYNCKEL had drie ijzeren ankers van de kapel in bewaring.

Naast alle kerkelijke ornamenten vorige jaren is in dit jaar ook vernoemd een houten *lae* bewaard bij Fransois PIEREN.
De goddelijke diensten deen vergoed: Kapelaan DESCARPENTIJER (288 p.p.), Jan DESRUELLE kapelaan van St.-Bertinus (72 p.p.) en 108 p.p. als we het goef begrijpe voor de mis van de dinsdag gedurende drie jaar. + 18 p.p.
Voor Pieter BEAUCAMP als zangmeester. Pieter VAN LEEUWE 144 p.p. Als pensioen.
De knecht Fransois BAELDE krijgt 15 p.p. voor de *was en tversieren* 9 p.p.
De theire kost 13 p. 16 s. p.

Muziek	30 p.p.
Winkelwaren + was	11 p. 6 s.
Jaques LEROY	29 p. 13 s.p.

Wed. Adriaen SANSEN voor nagels en ijzerwerk	5 p. 6 s.p.

Jan PIJNSEELE verdekte 25 g. aan het huis van Fransois BAELDE

Adriaen KERTEBAETE voor latten en banderoen	4 p.p.
Augustijn MYLLE voor nagels	32 p.p.
Jaques DE COCQ voor het dekken	8 p.p.
Eustaes HERREMAN, metser	44 s.p.
Mattheus DE BACK, metser	40 s.p.
Thomas TAFIN gley, wissen en abnderoen	14 p. 16 s. p.
Fransois VAN GEELE, vlechthout	7 p. 10 s.p.
Jaques LE ROY Nieuwe visschebanken	24 p.p.

Bij slote van de rekening vinden we die handtekeningen.

Steven MARTIN over *tcalchieden ontrent* de *visschebanken* 300 s.p.
Pastoor van Sint Jan voor scherfbak[35], pittemaker[36] en zielmis[37] voor Bartholomeus DEVROE[38] 9 p.p.
Piter BABELAERE over *tplekken van een stuk land* voor de kinderen van Jan QUETSTROY. 24 s.p.
Theire van de rekening 24 p.p.
Er is een bedrag geschrapt erboven nl. 42 p.p. Het zou bijna het dubbel geweest zijn maar dat ging blijkbaar niet door.
Dit jaar hadden ze duidelijk meer betaald dan ontvangen.
Er moet 68 p. 3 s. 10 d. van vorig jaar overgedraen worden van gelden die pro memorie zijn genoteerd.

1656

35 Doodskist. Het lijk is aanzien als de scherven van ons bestaan. De ziel huist in broze vaten.
36 Grafdelver.
37 Deel van de katholieke liturgie voor de overledenen. De eredienst van de schepper kan zijn barmhartigheid bevorderen. Katholieke overtuiging in de heilsleer van de kerk. De eucharistieviering herhaalt het offer van Christus aan de Vader en de gelovige presenteert dit ten voordele van de *ziel* van overledene (zielemis).
38 Barthelomeus DEVROE was bevoorrechte persoon in de rekening wordt zijn familie geregeld vernoemd. De overlijdens van Sint Jan voor die periode zijn er niet.

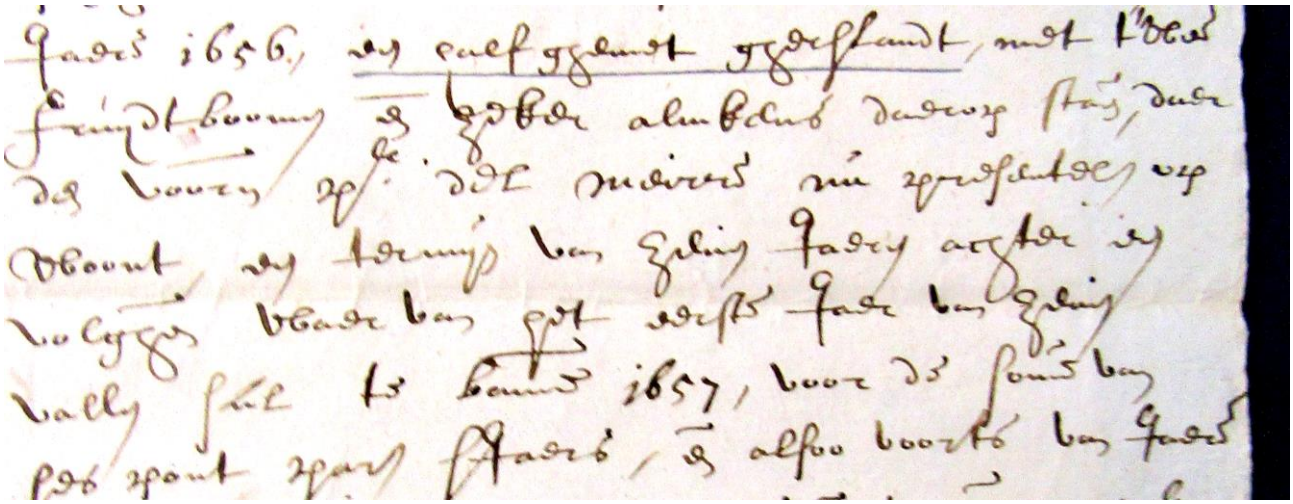

Het goed in Reningelst wordt vermeld als 1/2 gemet met twee fruitbomen en enkele almkens. Het is verhuurd aan Pieter DELMEIRE.

1658-1659

Renten

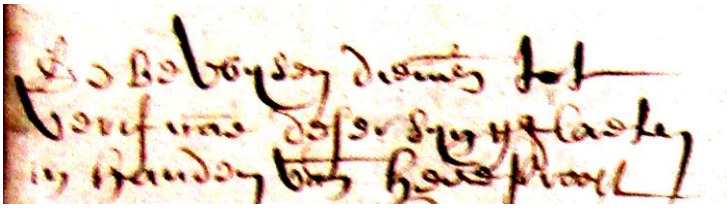

Jaques VAN RENIJNGHE, zv. Jaecques en Anthonius MAHIEU bieden de rekening aan de proost Nicolays OGIER.

De rekening begint met ontvangst van verleden jaar 2 p. 5 s.p.
Ze worden gegeven door Jaecques VANRENYNGHE, zv. Mahieu en Pieter DE BERGH.
De discussie rond Jan HOSDEY begint hier. Hij ontkent dat hij de rente moet betalen. Hij verwachtte dat niet. De notities zijn niet dudielijk, enerzijds staat er memorie en er staat toch
18p.p.
De stad betaalt zijn rente van 8 p.p.
Huis op Sinte Janscruyce bleef onverhuurd door de passaige en de repassaige van de soldaten.
De drie vierendeel land in de Peselhoek blijven aan de wed. DERYCKE en Jan TORREELE 3 p.p.
Jacques VANRENYNGHE, zzv. Jan over de rente van de drie vierendeel uit de Edewaerthoek 6 p.p.
De kinderen van Charles VANDENBROUCKE in de Haeghebaerthoek om een half gemet in de Haeghebaerthoek het staat pro memorie. Het *lappestraetke* ligt ten westen van dit veld. Als ze rentebrief in handen krijgen dan zullen ze moeten betalen.
1 lijne hoppe in de Papestraat waar de kinderen van Jaques MAZEMAN moeten voor betalen. 24 s.p.

Petitiën[39] van 1659 12 s.p.
Voor een *ommegewaeide boom* aan Jacob CHRISTIAEN 2 p. 14 s.p.

Landspacht

Jacob DE MEERSEMAN 4 l. 12 r. zaailad niet verpacht en niet verhuurt mem.
Jacob COURTOIS de 2 gemeten 32 r. zijn door de *troebelen* niet gebruikt het laatste jaar. 20 p.p.

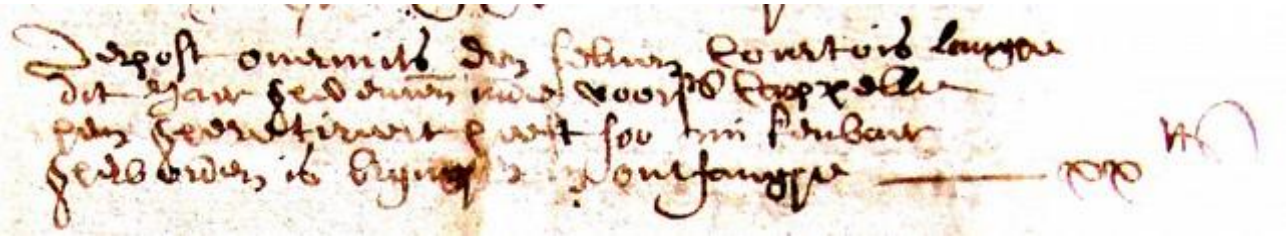

De hofplecke is dan verhuurt aan Frans LUPHOUT voor 3 jaar.
Memorie
Memorie
Frans GALLOIS 1 gemet zaailand in de Peselhoek, laatste jaar 3 p.p.
Coernelis DESCARPENTIJER, kapelaen van Sint Jan één gemet zaailand in de Edewaarthoek gebruikt door Pieter DE BERGH, zv. Pieter.
In de zelfde hoek vijf vierendeel zaailand gebruikt door Gilles DE ROODE, zv. Charles 10 p.p.
Pieter VERGRIETE 2 lijnen 35 r. 4 p.p.
Claeys PYCK, *salutate hospite*[40], en ze hebben niets kunnen ontvangen gezien zijn *sobere gestaethede*
Antheunes LE MAHIEU huurde 3 gemetten en half, gras, hoppe en zaailand. 16 p.p.
Pieter DELMAIRE huurt in Reningelst 6 vierendeel gras[41] 6 p.p.
Een lijne 15 r. elstland in de Hagehbaerthoek 1656 de kinderen Jan HENRY (ontbloot door Christiaen ENTEN, nu teerste jaar groeiende voor BOUDRY.

Memorie
Pieter BAES het hoekhuis van Sint Janscruyce aan de Ieperstraat, het 6de jaar van 18 memorie van regeling via de proost.
Ook het ander huisje op Sinte Janscruyce is vermeld aan Meester Philibertus DE BIEVER
Memorie
Frans BAELDEN huurde het huisje waaar de Augustijnen logerden als ze kwamen prediken 26 p.p.

---

39 Aangezien het genoteerd wordt als *ommeghehaeld* veronderstellen we dat het het geld is uit *de schaal.*
40 Om zijn gezondheid in het ziekenhuis ?
41 Nu geen bomen vermeld.

De vissebanken zijn gehuurd door de weduwe Adam SCHEPMAN
8
p.p.

Ornamenten

De ornamenten zijn dezelfde als vorige rekening.
Er is een aparte kist genoemd die naar Ieper bij Jan COUDRON was

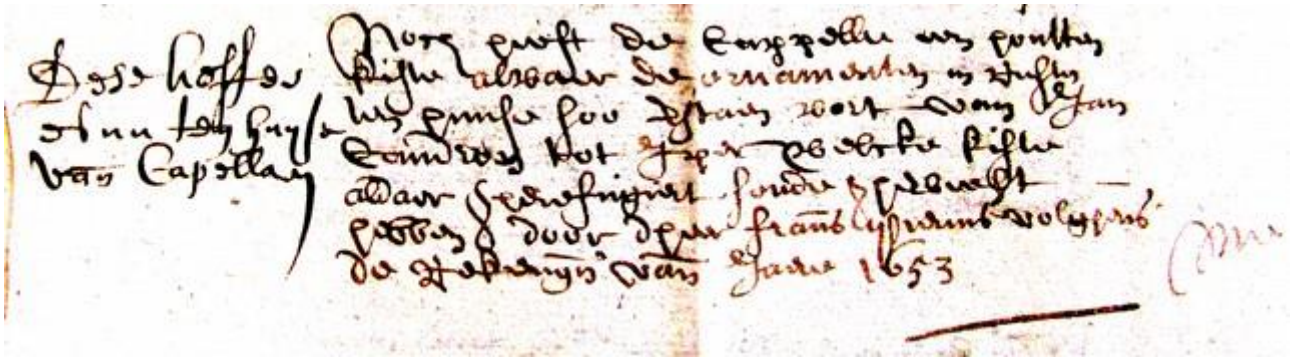

gevlucht onder de zorgen van Frans PIEREN (1653).

De overleden kapelaan staat in de memorie.
Voor de zondagen kreeg de priester, Jaques DU VALLEE, kapelaan van Sint
Bertinus

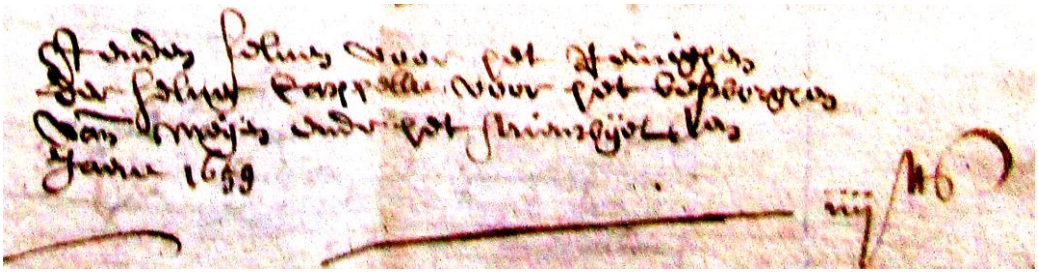

24 p.p.
Voor de dinsdagen was dit aan dezelfde priester[42] 36 p.p.
De zangmeester Jacques LOISELET werd vergoed 72 p.p.

De knecht Frans BAELDEN kreeg 5 p.p.Voor
de versiering, de mei en het *strieuwyel*[43] 4 p.p.
Voor de versiering, de mei en het *strieuwyel*[43] 4 p.p.

De cappelrije van St. Jans wordt pro memorie vernoemd en het is Heer en de Meester Jaecques CAMBRAY die vergoed is.

---

42 De vergoeding was groter of omwille van het aantal diensten. Het kan, maar wellicht heeft het te maken met de kerk waarin de dienst wordt gepresteerd. We denken eerder dat het gaat om enerzijds zondag de plechtige dienst en de dinsdag de zg. *Gelezen mis – zonder orgel en muziek* in de week.

43 *Striewelen* is stro strooien, dit deed feestelijk aan en gaf de indruk warmte bij te brengen.

43 *Striewelen* is stro strooien, dit deed feestelijk aan en gaf de indruk warmte bij te brengen.

Jan NACHTERGAELE en zekere dochters krijgen vergoeding om het versieren van het altaar en de theire 2 p. 5 s.
Jan CAMBRAY *over tbeschinck* aan de *geestelicke en musicieren* in de plechtigheden 8 p.p.
Andries MASSELIS voor het Patronesse feest (papier, nagels..) 2 p. 15 s.p.
Frans BAELDEN voor gley voor zijn huis 16 p.p.
Voor de timmerman die de *veynsters* aanbracht bij Frans 20 s.

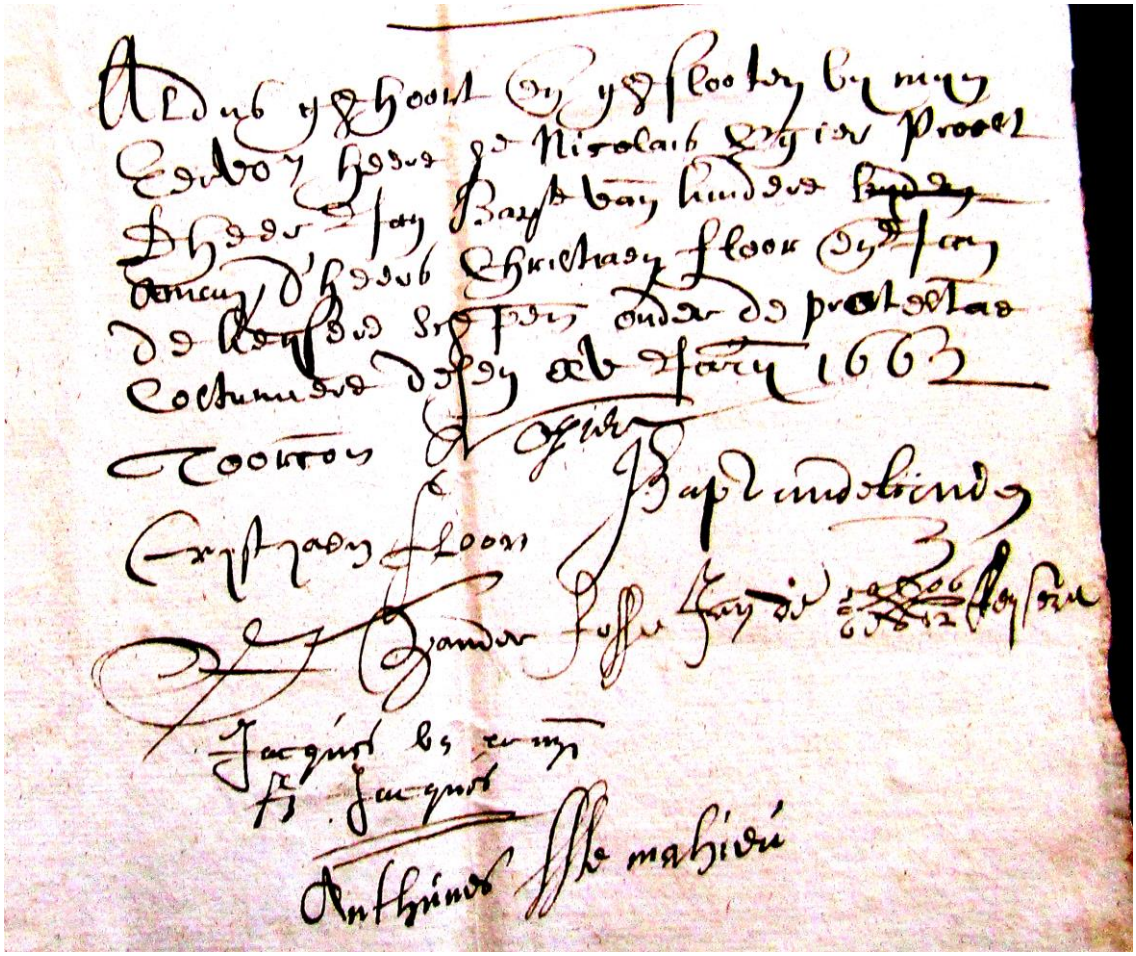

1356 - **Professionalisering in Limburg -**

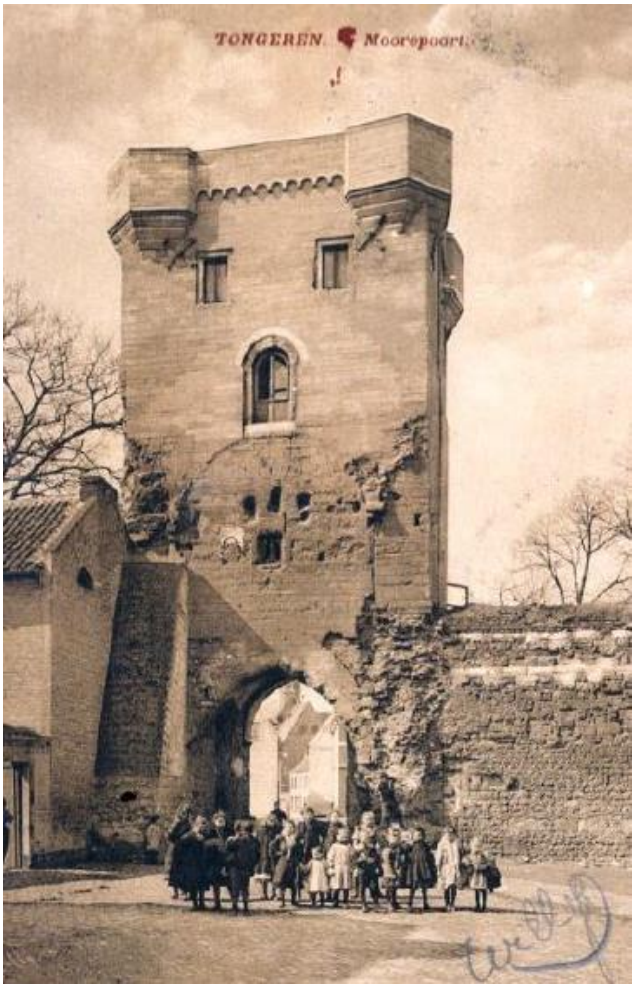

Op het einde van de 15de eeuw was er reeds sprake van een verregaande

professionalisering.

Er kwam een centralisatie van de activiteiten, men diende zich te houden aan een reglement, er kwam een controle en men kon 'gecalengeerd' of beboet worden.
Ook in **Tongeren** vond er een dergelijke evolutie plaats. Reeds in een akte van de **11de januari 1356** is er sprake van elf ambachten in deze stad. Eén van deze ambachten is het brouwersambacht dat als patroon **Sint-Arnulf** heeft.

In de loop van de 15de eeuw zette deze professionalisering zich in de steden verder door. In **Sint-Truiden** beperkte het 'rechtsgebied of brouwgebied' van de Truierse brouwers zich niet alleen tot de stad maar ze hadden het brouwmonopolie ook in de dirrecte omgeving, de vrijheid van Sint-Truiden.

*Zo stond er in **1418** reeds in de coustumen:*

Item; soe wie het zij, man oft wijff, die doer der stadt **vrieheit hoppe** oft bier bringt of vuert, ende op een halff mile naer der stadt wilt vercoepen, die sal der acsijsere moet hebben, of hij sal verbueren van elcken vate of cruijcke eenen reael, ende die hoppe oft dbier verloren, heren, stadt en inbringere elcken dat derdedeel.

Wie dus, man of vrouw, op minder dan een halve mijl afstand van de stad, hopbier of ander bier wenste te verkopen, diende zijn accijnsen hierop te betalen. Anders werd zijn bier aangeslagen en kreeg hij er een boete bovenop van 1 reaal per vat of kruik. Deze boete werd verdeeld tussen de heer, de stad en de inbrenger, elk het derde deel.

*Uit de ordonnantie van de **15de januari 1425**, blijkt ook dat allen en iedereen die voortapper was, - nu zouden we gewoon cafébaas zeggen – lid moest zijn van het brouwersambacht.*

Op maendach na octava van Epiphanie;
Op maandag, de 15de januari 1425
met heren ende stadt
Op de vergadering van de heren en de stad, dus de religieuzen en de schepenen
Dit sijn die poenten daaer men die bierassijse op vercoept en hauden sal, ende daer die wardeerdere haren eet doen sullen

Dit zijn de punten waarmee men rekening dient te houden wanneer men de bieraccijns verhuurd en waarop de controleur zijn eed moet doen.
In den eersten, so sal elc briedere tot eenre hoppe in leggen XVIII vaet ende een vaet voer Sinte Gertruid minne ende niet meer
Ten eerste zal elke brouwer om een hopbier te maken 18 vaten - en één vat **voor Sint-Geertrui minne** - inleggen en niet meer.
Ende daer af sullen sij moghen maken XIII vaet tonnens en niet meer,
En daarvan zullen zij mogen 13 tonnen bier maken en niet meer.
Op te verboeren een rijael ende dat goet dat boven den koer vonden weer
Op boete van een reaal en het goed dat boven de keur gevonden wordt, wordt aangeslagen
Maer sij sullen wail menre hoppen mogen maken sonder verboeren,
Maar zij zullen wel minder hopbier mogen maken, zonder dat er wat verbeurd wordt.
Ende onder die XIX vaet voerscreven sullen sij mogen een modde terwen melten ende inne leghen,
En van die 19 voorgeschreven vaten zullen zij mogen een mudde tarwe mouten en inleggen.
En van elke hop dienen ze 2 gulden te betalen en van elk bier 1 gulden.
Ende betalen van elcker hoppe II gulden ende van enen gruitbiere enen gulden.

Item, soe salmen die briedere moeghen betien oft zij meer ingheleedt hebben oft meer hoppen gemaect dan XIII vaet tonnens en daer aff zullen zij hon moeten ontschuldigen ten heiligen alsoe decke als zij betegen werden.
Item, zo zal men de brouwers laten betijen, of zij meer ingelegd hebben of meer hopbier gebrouwen hebben dan de voorschreven 13 vaten, daarop zullen zij echter wel een eed moeten doen tegenover de heiligen, zo dikwijls als zij dit gevraagd worden.

Item, soe en zullen egheen voerteppere – cafébaas - zijn, mer weer ijemant die inder brieder ambacht weere ende egheen brauwer en weere , noch ecs(?) en hedde, die mochte van zijnsselfs mout doen brouwen hoppe oft bier, alsoe decke alst hem gheneuchde, ende die vercoepen, sonder ijet te verbueren, utgesceiden te Straeten, te Merwele, ende ten Roede.
Item, zo zullen er geen voortappers zijn, maar ware er iemand in het brouwersambacht die geen brouwer ware, …----…die mag van zijn eigen mout hopbier of bier laten brouwen, zo dikwijls als hem dat geliefde en deze verkopen, zonder dat er iets aangeslagen wordt, uitgenomen te Straten, te Melveren en ten Roede.
Ende ocht ijemant anders tapde, man oft wijff, hij en weere inder briedere volambacht ende inder manieren voerscreven, op verliesnis der hoppen en eenen reael, alsoe decke alst ghevilt ende ghedaen worde.
En als iemand anders tapt, man of vrouw, dient hij aangesloten te zijn bij het brouwersambacht, op verbeuren van het hopbier te verliezen en op boete van een reaal, zo dikwijls als het voorvalt en dit gedaan wordt.

Een ander teken van 'professionalisering' is de onderstaande akte waarbij de Brouwersgilde van Maastricht de 'moutmolen' in beheer en eigendom overneemt.

- 5 april 1426 - De moutmolen van den Hertog te Maastricht -

*In het tijdschrift 'De Maasgouw – Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde' van de 31ste januari 1901 verscheen er een artikel over de moutmolen te Maastricht. 'Medegedeeld door **P. Doppler'***
We nemen het artikel hier volledig over.
Aangaande en moutmolen van den Hertog van Brabant **te Maastricht**, die aldaar gelegen aan den ingang der naar hem genoemde straat 'achter de molens', in 1735 hernieuwd en in de loop van 1900 geheel gesloopt werd, vinden wij in het handschrift 'Variorum', berustende op het Rijksarchief te Maaschricht, deel VII p. 653 opgeteekend een schepenbrief, naar de namen te oordeelenvan de Brabantsche schepenen dier stad, gedagteekend **5 april 1426**, waarbij die **molen in erfpacht gegeven werd aan het gild der brouwers** aldaar. Wij deelen hier in regest dien brief mede.

De romaanse gevel van de O.L. Vrouwkerk te Maastricht

Schepenen van Maastricht met name Dierich Lamboy, Gerard Clut, Reyner Proenen, Servaes Kips, Loye Strycken, Johan **Penre** en Johan Bovier,
Verklaren, dat meester Peter Neve, Cloes van den Dyck, Thomas Aszmari, kanoniken van **St. Servaeskerk** aldaar, namens de 'Klockbruederen' en het gasthuisdier kerk, Henrich van Boedinghen rentmeester en Johan van Haerlem, priester en rector van het altaar ter eere van de H. Maria Magdalena in **de O.L. Vrouwe** kerk in naam van het kapittel dier kerk, broeder Pauwels Leeuwen, gardiaan der Minderbroeders, namens zijn klooster, Johan vanden Roeden Schilde en Gerit van Berghe, meesters en provisoren van de armentafel van den H. Geest, van wege die instelling, 'met gemeyne overdraege ende gantse gevolge der Burgemeysteren, gesworen ende raedt der stadt vuerscreven', Gerardt van den Vernenholte, deken van St.-Jan-Evangelist te Luik, Goert en Johan Thoreel van Berne gebroeders, Dierich Lamboy voornoemd, Reyner Proenen voorneomd, als 'eyn tuchter' Arnoldt en Reyner zijne wettige zonen als ergenamen van Johan Lamboy der alde en Arnold van Meve,
gezamenlijk en eendrachtelijk aan Henrich Tharijs, Kerstgene (Christiaan) van Noortbeke, Gielisse van Vueren en Hassen van Herle, **meesters en gouverneurs van het gild der brouwers**, ten behoeve van dat gild
voor 14 mudden rogge 's jaars in erfpacht gegeven hebben **den Hertoghen maldtmoelen**, gelegen aan de jeker op den hoek der Witmakerstraat, 'met allen den rechten vryheyden ende gueden alden hercommen gelyck ende alsoe die daer toe behoorende syn',
behoudens de rechten van den hertog van Brabant ende die van voornoemde erfgevers,

onder beding dat de vier meesters en gouverneuren van dat gild, die inder tyt wesen sullen, **'laten' zullen zijn van den Hertog** en der erven van den molen en dat de erflaters voornoemd het brouwersgild, voor die 14 mudden rogge jaarlijksche pacht, het rustig bezit van dien molen zullen vrijwaren en het tegen alle vorderingen daarop zullen verdedigen, alles onder verband hunner geoderen en verder op de volgende voorwaarden: 'Weert saecke dat den gueden ambachte voirscreven ofte den gueden knapen des selven ambachts naemaels in eyniger tyt noet – *nood* - wer sich te behelpen oft te **verantworden metten alden principalen brieven**, die dat vurscreven heerschap (de hertog van Brabant) ende erven van den vurgenuempden malmolen, hebben, alsoo deck als hen des noets gebeurt, soe sullen dat Heerschap ende die erven des maltsmolen voirscreven tot versuecke des gemeynen ambachts vurscreven off der 4 meysteren ende gouverneuren des zelven ambachts yemanden van honnen weghen,
den sy des gelieven sullen metten vurscreven principaelen brieven daer bij schicken hon ende den geen doe sy des mede schaffen sullen oft mogen hebben, die brieve laeten syn – *zien* - ende hooren lesen ende sich dairmede te behelpen…'
dat voornoemde meesters en gouverneuren namens het ambacht binnen de 6 eerstvolgende jaren 6 mudden dier pacht zullen **aflossen,** ieder jaar **een mud met 100 Philippus schilden,** zullende het eerste mud moeten worden afgelost met het feest van St. Andreas eerstkomende, onder **hypotheekstelling** van al de bezittingen van het ambacht, en onder **borgstelling** van Tilman op ten Putte, Henrich van Lynde, Henrich Tharys, Kerstgen van Nortbeke, Gillis van Vueren, Hansse van Herle, Wilhelm van Heze en Lambrecht Koseler,

en eindelijk dat, na aflossing van voormeldde 6 mudden, het gild de overige 'baete ende recht der gichten vurgenuempt' ook zal mogen aflossen, elk mud met 100 Philippus schilden, behoudens 21 schellingen grondcijns behoorende aan het kapittel van St. Servaes als grondheeren, die telken ajre op de 14 mudden zullen bekort worden.
De akte werd bezegeld door de Kapittels van St. Servaes en van O.L. Vrouw, de Minderbroeders, de regering der stad en voornoemde schepenen.
Sint Servaeskerk te Maastricht
De brouwersambachten waren dus op het einde van de middeleeuwen ook in de Limburgse steden sterk uitgebouwd.

- 1429 - De hoptiende van Poperinge -

*In **Poperinge** was de hoppeteelt in het begin van de 15de eeuw, alleszins al ruim genoeg verspreid, om er **tienden** op te heffen.*
Vermits er in 1429 enkele hoptelers geweigerd hadden correct deze tienden te betalen, zag de abdij van Sint-Omaars, de heer van Poperinge, zich verplicht een proces aan te spannen voor de raad van Vlaanderen in Gent.
*Deze deed een uitspraak op **15 juli 1429.***
De originele akte was in het Nederlands, maar de versie die in de gemeentelijke bibliotheek te Saint-Omer bewaard is gebleven, is in het Frans. In deze akte wordt de hoppetiende beschreven als volgt:
.. Te weten op iedere elf hoppebergen (in 't Frans monts du houblon – doorgaans in het Poperings: hommelpit genoemd) **één berg**, waarbij iedere berg vier of meer staken heeft; hebbende dit tiendenrecht, op ieder gemet 75 hoppebergen; met een waarde (per berg) van 6 ponden parisis, Vlaamse munt…
*Blijkbaar betrof de inbreuk van de heren **Henry de Belle, Jan Pigoot, Coppin de Leene, Godin Evencoren (alias Jansoone) en Diederic de Brassere** (of de brouwer) dit aantal hoppebergen per gemet en het aantal staken per berg, want ze werden onder andere veroordeeld tot het herinrichten van hun gronden conform de regeling van de tienden.*

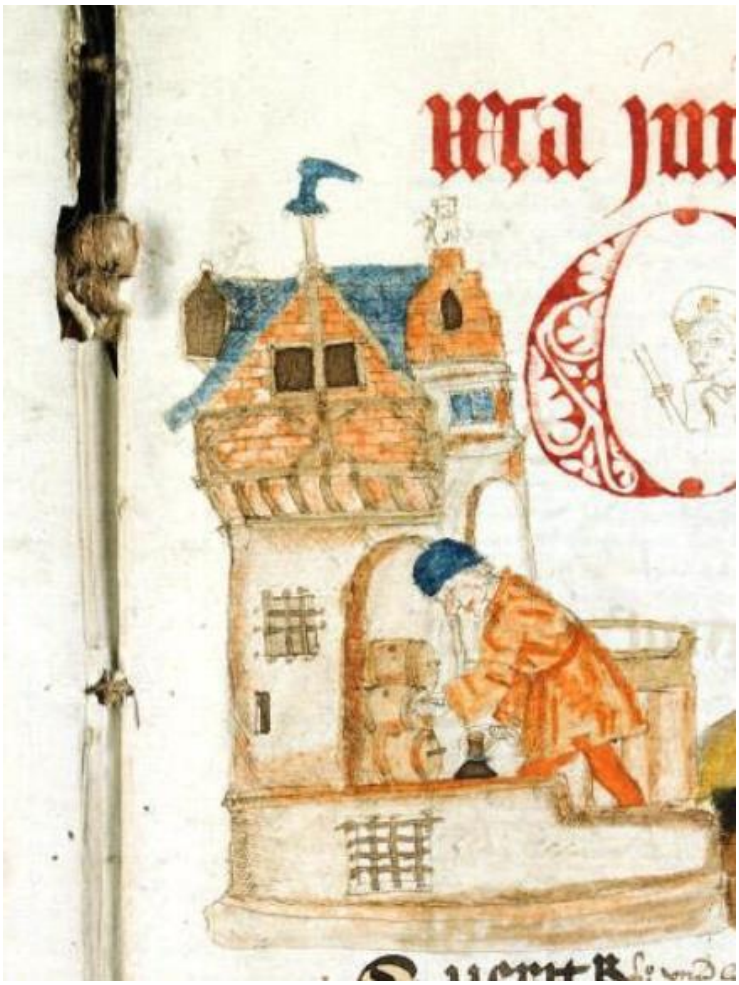

Initiaal uit een handschrift uit de abdij van Sint-Omaars – 15de eeuw. Boven de brouwerij steekt een teken op een stok uit om bekend te maken dat het bier gebrouwen en klaar is. De brouwketel staat op de achtergrond.

***Pierre de Wesselare**, de advokaat van de hoppeboeren verloor het pleit volledig tegen zijn confrater **Jan van Overbeke**, die voor de paters van de abdij optrad. We mogen daarbij niet vergeten dat de abdij in 1257 reeds hoppetienden in Ruyssselede had en dus ervaring met dit soort zaken. De abdij werd niet alleen in haar rechten bevestigd maar de boeren dienden ook de gerechtskosten te betalen.*
De tiende bleef op 6 Vlaamse ponden per 12 putten staan of per gemet, op 40 Vlaamse groten.

In de vijftiende eeuw *was er niet alleen reeds een concentratie van hop rond* ***Poperinge*** *maar ook rond* ***Aalst****. Over het woord '*Lochting*' schrijft Lindemans dat lochting nog alleen gebruikt wordt in de samenstelling* **Hoplochting** *terwijl dit woord vroeger nochtans heel gangbaar geweest is. Uit de oude plaatsnamen van* ***Opwijk****, vindt men zeven plaatsen bekend als 'hoplochtinck'. (vanaf de 16° eeuw).*
In de keure van ***1438*** *voor* ***Aalst****, wordt de 'verpachting van dassizen vanden biere' aangehaald.*

Hierbij wordt er bepaald dat:
4 'item van dobbelre **hoppe** of biere, danof de stoop ghelt 20 miten, emmer bin der stede'
5 of up de mijle ommegaens selst ghebrauwen, so ontfaem dassizers dobble assize.
Hier is dus ook sprake van 'hoppe'-bier. –

Een plaats waar we de hop in die tijd, nu niet meteen zouden gaan zoeken, is ***Cagevinne*** *bij* ***Diest****. In de costumen aldaar – uit* ***1433*** *–lezen we echter de volgende zinsnede:*
'Het wort geboden van onser genadige vrouwen de princesse hertoginne van Aerschot; dat nyemant hem en voirdere in den buytenlanden's heeren van Diest aff te slaene eenige eeckelen van de boomen, **oft hoppe-cruyt plucken**, dan iegelyck op sijn erffve, noch gayers, stylen, vreetsel, daer den goeder lieden erffven mede gevreet syn, tuynen aff te brekene oft ewech te vuerene, strunckeycken ofte willighen aff te huwene oft te suydene, **op te pene van twee karolus guldens**, ende sal elck moeghen calengieren op syn erffve ende nyet voirdere, ende daer aff geloove hebben.'

1430 - 1528 – Het Lam Gods & Lancelot Blondeel

De gebroeders Van Eyck hebben het Lam Gods geschilderd rond 1432, maar wij stellen de vraag: **Schilderde een Poperingenaar een deel van het Lam Gods?**
Op 2 oktober 2012 startte de restauratie van het 'Lam Gods' van Van Eyck in het Museum voor Schone Kunsten. Het gebeurt achter glas, zodat de bezoekers toch nog de panelen kan zien. Het Lam Gods is zoals we allen weten van de hand vande gebroeders Van Eyck en zou dateren van rond 1430.
Het is niet de eerste keer dat een dergelijke restauratie gebeurd. De eerste maal gebeurde dit reeds in 1550. En toen gebeurde dit door een Poperingenaar, de kunstschilder en **architect Lancelot Blondeel.** Hij deed het niet alleen, want hij betrok er de Utrechtse schilder **Jan Schoreel** erbij. Nu nog steeds stelt men zich de vraag of beide heren hun eigen bijdrage niet geleverd hebben aan het paneel.
Maar eerst gaan we Blondeels leven en werk eens overlopen.

Voor dit artikel baseer ik mij volledig op de studie over Lancelot Blondeel van de hand van **W.H. James Weale,** *verschenen in 'Les Annales de la société d'Emulation de Bruges – deel LVIII – 1908.*
Lanceloot Blondeel wordt aanzien als de eerste grote renaissance schilder.
Hij werd te Poperinge als zoon van een metselaar, in het jaar 1496 geboren. Ook hij werd metselaar en hij gebruikte heel zijn leven lang het truweel als 'handtekening'.
Lang bleef hij niet in Poperinge.
Op de **25ste juli 1519** *werd hij als 'meester' aanvaardt in de Sint-Lukasgilde te Brugge.*
In het register staat er geschreven:
Lanselot Blondeel was vrymeester ontfanghen als schylder op den XXV van hoeymaent anno XVC XIX.
Hij was toen 23 jaar oud en was waarschijnlijk al getrouwd met **Catherine Scriers.**
Waarschijnlijk is dit een verbastering van de naam 'Scherrier' die in Poperinge in het tweede deel van de 16de eeuw frequent voorkomt. Ik neem dus aan dat hij zijn vrouw ook in Poperinge gevonden heeft en haar naar Brugge meenam.
Ze krijgen twee dochters; Marie trouwde voor 1542 met de tapijtwever André Hanssins. Anne huwde met de schilder Pieter Pourbus. Een derde kind stierf in april 1536 en werd begraven op het kerkhof van Sint-Gillis.

In **1521** *huurt hij een huis in de 'S Heer Jan Mirael – straat, naast het huis dat 'Rome' genaamd werd en dit aan 19 pond 4 schellingen parisis per jaar.*
Het is in een rekening van de dis van de Onze Lieve vrouwkerk te Brugge van het jaar 1521 dat er geschreven staat:
St. Nicolaus zestendeel, in 's Heer Jan Mirael straet, 't Huus geheeten Roome, 't huus daer naest heeft in huere Lanselot Blondeel om XIX pond IIII schele parisis 's jaers, innegaende den eersten van Lauwe XVC
Dit vermeld jaar 1520 zit nog in de oude tijdsrekening die pas in 1575 veranderde. Het betekent hier zoveel als in januari 1520 voor Pasen. Dat betekent dan ook het jaar 1521.
Hij bleef hier alleszins tot in 1528 wonen. In juli 1534 kocht hij een erf waar twee huizen op stonden en waar de gevel van één van deze huizen uitgaf op de 'Over de Vlaminc brugghe'. Deze straat kreeg nu 'de Sint Jorisstraat' als naam.

© Rudi Vandeputte

De gevelsteen van het 'Hotel van de Draak van Sint-Joris' waar tegenover Lancelot Blondeel woonde en waar hij dus op uit keek.

In dezelfde straat staat er nu nog een rij 16de - eeuwse huizen, wat ons een goed idee geeft van de woonst van Lancelot Blondeel en Catherine Schriers.

We komen Blondeel voor het eerst in de Brugse rekeningen tegen, op de **24ste juli 1520**.
Hij wordt samen met Willem Cornu, geëngageerd om 12 grote scènes te ontwerpen om de straten te decoreren waarlangs Karel V tijdens zijn Blijde Inkomst zal langs komen.

Hierbij neemt hij alleszins de eerste scène voor zijn rekening die voor de poort van het Heilig Kruis geplaatst wordt.

In **1523** *schildert hij een triptiek van de 'Heiligen Cosmas en Damien' voor de gilde van de Chirurgijns en Barbiers dat op hun altaar in de Sint-Jakobskerk komt te hangen.*
Ook Poperinge had in deze tijd een dergelijke gilde met een altaar binnen de Sint-Bertijnskerk.
Gedurende dit jaar tekent hij nog verschillende kartons en patronen, zowel voor de glasvensters als voor de tapijten die in de schepenkamer van het stadhuis te Brugge worden uitgevoerd.
De glasvensters worden uitgevoerd door Pieter van Dycke en de tapijten door Jean Desmet en Josse de Cock.

Blijkbaar was men tevreden over het werk van Blondeel want in **1526** *wordt hij gevraagd om een ontwerp van een Onze Lievevrouwbeeld, en voor een console en een tabernakel om de gevel van de Hallen mee te decoreren.*
In **1527** *schildert Lancelot een 'tableau' voor de zaal van het stadhuis en in het jaar* **1528** *maakt hij nog meer tekeningen voor het magistraat van de stad en restaureert de oude schepenzaal van het Brugse Vrije:*
Betaelt Lanceloot Blondeel, scildere, van dat hij versccildert ende ghestoffeirt ende eeneghe neiwue ghemaeckt heeft de wapenen van den ambochten vanden Vrijen staende in de oude scepene caemere, metsgaeders twee ijzeren traillien in de vierschaere daer 't zelveren hooft ende vuust inne staen, ende daer achter ghezwaert, by ordonnancie ende quittancie – XXXXVI pond
Op de **10de november 1528** *krijgt hij na een 'examen' de bouw van een nieuwe schouw in de schepenkamer van het Brugse Vrije.*
Hedent, X november, was ghesloten naer dat ghesien hadde diversche patronen van den nieuwen cafkoene in de camere, dat men nemen zoude 't patroon ghemaeckt by lanceloot, schilder, woonende te Brugghe, ende dat men 't stanfyck ende scausteen sal doen maken van seer goet ene schoon steen of andere by advyse vanden wercklieden, ende van den scausteen uppewaerts, van houte.
Voorts was ghesloten, dat de burghmeesters communiquieren ende spreken zouden metten gheyenen die de voorseyde patronen van den niewuen cafkoenen ghemaeckt hebben ende hemlieden daerof contenteren ter discertie van de burghmeesters ende ten minste dat moghelic wert.
Register van de resolutien van het magistraat van het Vrije – folio 146.
Lancelot heeft niet alleen een ontwerp op papier getekend maar voegt hierbij een schaalmodel in witte steen dat door Jean Roelants uitgewerkt werd en waarmee hij de schepenen kan overtuigen.

In de schepenzaal van het Brugse Vrije wordt er in **1528 - 1529** *naar zijn ontwerp een monumentale schouw gebouwd die er nog altijd staat. Samen met Jacop van Eenhove, maakt hij in maart 12 'scouplancken' om de beeldsnijders te leiden.*
Betaelt Jacop van Eenhove, van XII scouplancken by hem ghelevert te XI ½ grooten 't stic, daerup den grondt ende patroon van den cafkoene ghetrocken es, comt by quitancie XI schele VI deniers groten, valet VI pond XVIII schele parisis.
Betaelt Lanceloot Blondeel, scildere voor 't patroon dat hy den beildensnyders beworpen maken ende gheven moet van den gronde ende verhemelinghe van de wercke boven ende an beeden zyden van den nieuwen cafkoene, XII pond parisis.
De bouw van deze schouw gebeurde naar aanleiding van het feit dat Karel V in 1526 de feodale band met Frankrijk voor altijd doorbrak.
De werken werden uitgevoerd door de Mechelse beeldhouwer Guyot de Beaugrant.
Karel V staat centraal. De levensgrote beelden en de hoofden in de medaillons stellen zijn familieleden voor. De wapenschilden verwijzen naar de gebieden waarover hij heerst.
Om deze perfect te krijgen reisde Lanceloot enkele keren naar Brussel.

Betaelt Lanceloot Blondeel, scildere, van dat hy in meye laetsleden ghesonden was aen Toison d'Or omme zyn advis 't hebbene up 't werc van den nieuwen cafkoene ende zonderlinghe omme te hebbene de wapenen van e keizerlycke Majesteyt, ende te wetene hoe men die behoort te stellene, omme de welcke te bewerpene ende te recourvrerene hy uute was ende vachierde 17 daghen, daervooren hem bi den burghmeesters toegheleyt was 32 pond parisis.
Onder het beeld van Karel V wordt in wit albast het Bijbelse verhaal van de kuise Suzanna afgebeeld. De werken aan deze schouw duurden tot **1530.**

Lancelot werd binnen de Sint-Lukasgilde zowel in **1530, 1537** *en in het jaar* **1556** *als één van de 'vinders' of gouverneurs aangesteld.*

Het schilderij van Sint-Lukas die Onze Lieve Vrouw schildert van de hand van Lancelot Blondeel.

In december **1530** *stierf de aartshertogin Margareta van Oostenrijk, de gouvernante van de Nederlanden. Blondeel maakte de schildjes die aan de toortsen bij de plechtige uitvaart ghehangen werden.*
Betaelt Lancelot Blondeel ter cause van dat hy by laste van den college ghemaeckt heeft 36 schildekins waarinne waeren de wapens 's lands vanden Vryen, die ghehanghen waeren aen de toortsen die men droeg voor 't doode lichaeme van de ghenaedighe vrauwe, mevrouwe de douagière van Sacoyen, regent ende Gouvernante, comt by ordonnancie 3 pond 12 schel parisis.

In **1534** *werkte Blondeel aan een reeks tapijten voor Louis de Vallée.*

In 1540 krijgt hij een opdracht van de stad Blankenberge om een gerechtstafereel te schilderen dat hij echter pas in 1547 aflevert.
In **1542** *ontwierp hij de beelden die in de portiek van de criminele greffie - beneden in de burch - kwamen te staan.*

Blijkbaar verkocht Lancelot Blondeel begin november 1542 zijn bezittingen in Poperinge, waarvan zeker een deel aan Jacob de Hondt. Dat was niet naar de zin van zijn schoonzoon **Andries Hanssins** *die hiertegen 'de naarheid' ging pleiten. Hij kreeg immers als familielid zijnde, voorrang van koop, indien hij maar dezelfde som betaalde als de eerste koper. Het was alleszins de bedoeling van Andries om dit doen, gezien de onderstaande procuratie waarin hij Bartholomeus Boye en Jan de Reckemaekere, de volmacht gaf om in zijn plaats voor de schepenbank van Poperinge te verschijnen.*

Het martelaarschap van Sint-Joris.

6 november 1542
Procuratie gegeven door André Hanssins, tapijtwever, als echtgenoot van Marie, de oudste dochter van Lancelot Blondeel, betreffende het recht dat hij heeft op sommige landen binnen de keure van Poperinge.
Andries Hansins, de tapitsier,
als ghetrauwt hebbende, **Marie,** d'oudste dochter van **Lancelot Blondeel**,
de schilder, ende midts dien zyn naeste ende baerblyckenste hoir ende erfghenaem,
constitueert zyne procureurs generael ende speciael
meester **Berthelmeeus Boye** ende **Jan de Reckemaekere,**
hemlieden ende elcken zonderlinghe toogher deser lettren
ghevende vulle macht ende speciael last absoluut ende irrevocable …
omme ende uut zynder naeme te gaene ende te compareerne voor scepenen ende cuerheers vander stede van Poperinghe, of elders daer 't noodt werd,
ende aldaer te begeerne versouckende ende calengierne **de naerhede van der coop** van alzulcke partyen van lande, **elst zynde** of ander lant,
ligghende in diversche partien binnen den scependomme van Poperinghe ende daer omtrent,
te zulcker plaetse ende grootte als de lettren van ervenesse daerof zynde dat inhouden

ende verclaersen,
de welcke partyen eenen **Jacob de Hondt**, onlanx leden, ghecocht heeft jeghens de voornoemde Lanceloot Blondeel, vader van der voorseyden Marie 's comparants huusvrauwe ende daerof hy by den zelven Lancelot behoorlick in erve ghedaen es gheweest met plocke ende halme naer de costume aldaer,
ende de dien fyne
eyst noodt te presenteren ende up te legghene de penningh en van der principaelen coope, bedraeghende **35 pond 10 schele grooten Vlaems**,
metgaeders 24 pond parisis van verteerde costen,
zo wel ten huuse vanden voorseyden cooper als te Belle ende te Dranoultre verschoten ende verleyt, ende daerinne te doene ende observeerne alsulcke solempniteyten van wette als 't van nooden werdt,
ende daeromme in 't cas van oppositien up dats nood zy in ghedinghe te derdene ad lites in forma met macht van substitucie.
Actum VI in novembre xvc ende XLIJ – present scepenen: Claeyssens Forret.
Stadsarchief Brugge, Register van de procuratien – 1542 – 1543 – folio 38 verso.

Betalingsproblemen voor Blondeel?
In **1544** *heeft Lancelot op de markt een vette koe gekocht voor 3 pond 6 schellingen grooten, die hij voor Kerstmis van dat jaar diende te betalen. Dat vergat hij echter, zodat hij op de 15de april* **1545** *voor het Brugse gerecht diende te verschijnen.*
Op de 15de oktober **1544** *dient hij een deel van zijn huis in pand te geven op vraag van Gerard Poirteau.*
In **1546** *krijgt hij weer een bijzondere opdracht van het stadsmagistraat van Brugge.*
Lancelot Blondeel, de schildere, ter cause van by laste van der wet gheweest hebbende met eenen meester **Clays van Brussele** ende met andere ghedeputeerde in de visitatie van de zuut Leye deser stede, ende van der gheleghenthede ende loop van diere ghemact hebbende eenen quaerte ghescildert met olievarwe, daer vooren hem by ordonnancie toegheleyt zyn 2 pond grooten.
Deze kaart met nog een andere van zijn hand, wordt in het Brugs stadsarchief bewaard.

Lancelot Blondeel werkte graag samen binnen zijn familie.
Hij moet in 1546 de opdracht gekregen hebben om de grafkapel, het mausoleum van de prelaat **Jean Carondelet** in de Sint-Donaaskerk te Brugge te bouwen. Voor het kappen van het beeld deed hij beroep op de Poperingse 'beeldsnijder' **Michel Scherrier**.
We nemen aan dat dit familie was van zijn vrouw, misschien wel haar broer. Hij verkreeg op de 14de augustus 1534 het poorterschap van Brugge en woonde dus al een tijdje in de stad.
De prelaat Jean Carondelet overleed te Mechelen op 7 februari 1544.
Zijn stoffelijk overschot werd naar Brugge overgebracht op 11 februari en in stilte, zonder enige plechtigheid, met toelating van het Sint-Donaaskapittel, in zijn grafmonument bijgezet.
Het mausoleum was dus oorspronkelijk opgericht in de verdwenen Sint-Donaaskerk maar is nu te vinden in de Salvatorkerk.
Het albasten beeld van de aartsbisschop van Palermo is een van de fijnste beeldhouwwerken uit de vroege renaissance die te Brugge bewaard zijn.

Het albasten beeld van Michiel Scherrier

De eerste juli **1549** *krijgt hij een uitbetaling omdat hij meegewerkt heeft aan* **de triomfbogen** *om de Spaanse Prins te verwelkomen in de stad.*
In **1550,** *zo schrijft Alphonse Leroy in 'Thieme-Beckers' dat Blondeel, geholpen door Jean Schoreel het* **'De aanbidding van het Lam Gods'** *van Van Eyck restaureerde. Jean Schoreel of Van Scorel was afkomstig uit Utrecht.*
Op het schilderij van Van Eyck staat toevallig ook de domtoren van Utrecht. Zou deze geschilderd zijn door Schoreel of misschien wel door de 'architect' Blondeel?
Niemand kan het momenteel nog uitmaken.

In 1552 krijgt Blondeel de opdracht om negen stenen figuren voor de ingang van de Heilig Bloedkapel te ontwerpen.
Het is weer Michiel Scherrier die deze beelden snijdt.
In 1551 ontwerpt Lancelot Blondeel, zo schrijft **A. Viane** in zijn artikel over Michiel Scherrier, het monument in de verdwenen Annuntiatenklooster, buiten de Ezelspoort, waarin het hart van Margareta van Oostenrijk werd bijgezet.
Haar ingewanden werden begraven in de Sint Pieter- en Pauluskerk te Mechelen.
De tekenaar Joost vander Beke hielp Blondeel met enkele technische schetsen.
Hier in Brugge was Margaretha's hart geplaatst in een 'vase' dat als middelstuk diende voor een groter monument. Boven deze 'vase' of urne was er een beeld van Margareta ingewerkt dat **Michiel Scherrier** sneed.
In 1885 publiceerde de archivaris J. Finot een samenvatting van de inhoud van een reeks archiefstukken waarbij het contract en de rekeningen van de uitvoering van dit werk, die in het Departementaal Archief te Rijsel bewaard worden.

Daaruit weten we dat Michiel Scherrier 600 florijn ontving voor zijn beeldhouwwerk, met een toeslag van 18 florijn om het wat te smal bevonden beeld van de landvoogdes opnieuw te maken. Blijkbaar was een wat rondere Margaretha mooier dan een slanke.
Aan dit 'remembrance de la sepulture' werkte niet alleen Scherrier mee, maar ook Vincent Herreman en de schoonzoon **Pieter Pourbus.**

In **1554** *was Lancelot in proces met de beenhouwer Inghelrave. Alleen een voorlopige uitspraak is hierover bewaard gebleven.*
In juni **1555** *komt er een nieuwe panding op zijn huizen die hij in 1524 verwierf, en dit omdat hij zijn een jaarlijkse rente van 5 schellingen groten die hij bij de dis van Sint Gillis had opgenomen, niet kan betaalt.*
Hij blijft betalingsmoeilijkheden hebben, want uit de disrekeningen blijkt dat hij steeds met achterstand betaalt.
In dit jaar **1555** *krijgt hij echter wel nog een opdracht van het Brugse vrije waarbij hij de beelden van de galerij voor hun Schepenhuis dient te polychromeren. Voor dit werk kreeg hij 60 pond parisis.*
De **4de april 1558** *schenkt hij één groot aan de kerkmeesters van Sint-Gillis bij een door hen georganiseerde bedeltocht. Met deze gelden wilden zij de daken van hun kerk herstellen.*
Op de 2de januari **1560** *gaat hij samen met zijn vrouw, een lening aan bij de Sint-Lukasgilde van 5 schellingen groten per jaar en dat met zijn huizen als borg.*
Hij stierf te Brugge op de 4de maart 1561. Zijn weduwe overleefde hem niet lang. Zij stierf in januari 1562.
Hier light 't vleesch begraven van Landsloot Blondeel
Voormaels werckman geweest met matsers truweel
Grooten konstenaere, schilder geworden daer naer
Reijn navolger in pictura apelles pinceel

Wettenlijck in de architecture geheel
LXV jaer gheleeft onder 's weerelds gorreel
Vierden maerte smaeckte doods morseel
Als men schreef duyst vijf hondert ende sestigh jaer
Hij es vooren, wij moeten al volgen naer.
Al dat 't leven ontfaen heeft moet zekr eens sterven
God maecke zijn ziele in Christe claer
Dat die magh zalig verrijsen vruchtbaer
Uyt alle bezwaer

De dood van Marcus Licinius Crassus – Lanceloot Blondeel

Tot zover het leven en werk van Lancelot Blondeel, en dan nu terug naar het ***Lam Gods!***

We hebben gezien dat Jan Schoreel misschien wel de dom van Utrecht op het Lam Gods geschilderd heeft.
Als we ervan uitgaan dat Schoreel zijn groot 'handteken' op het Lam Gods gezet heeft, zal Lancelot Blondeel dit ook wel gedaan hebben. Alleen waar zit het dan?

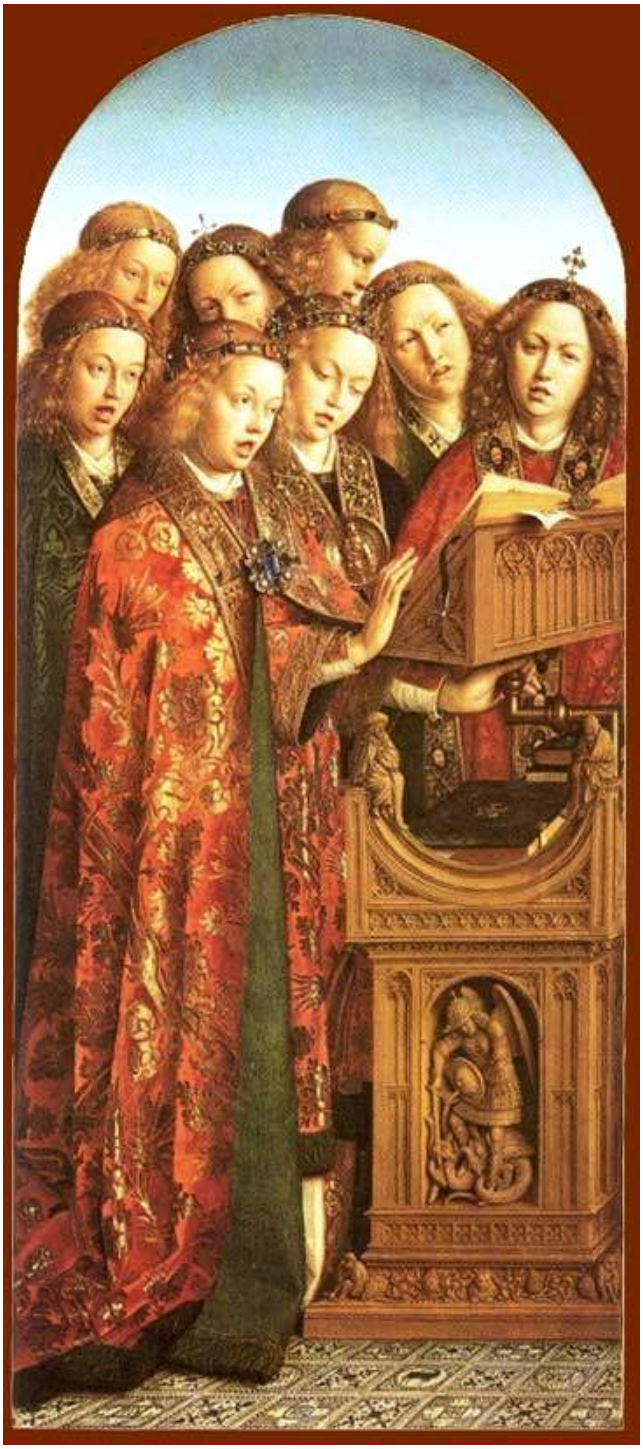

Wij denken aan het paneel van de zingende engelen.

We hebben immers gemerkt dat Lancelot heel zijn leven kort bij de Sint-Jorisgilde gewoond en gewerkt heeft. Hij heeft de marteldood van Sint-Joris als thema van één van zijn tekeningen genomen.
En hier op dit paneel vinden we ook Sint-Joris in het onderstuk van het katheder.
Maar wat vooral eigenaardig is; de onderste rand wordt afgeboord met ***2 aapjes*** *op het uiteinde en daartussen in een gestileerde hoprank* ***met 4 hopbellen.***
En wie anders dan Lancelot Blondeel kan deze geschilderd hebben.

Karel van Mander, de auteur van het Schilderboek schreef over de aap het volgende:
Den aep oft Simme beteyckent den ondeughenden Mensch.

Deze ondeugende mens wilt ons tussen de twee 'aapjes' in een geheim vertellen.
Nu mag de aap uit de mouw komen.
Het was nu eenmaal zo dat de grappenmaker in vroeger tijden zijn 'aap' of 'zotskolf' in de mouw hield, tot dat hij er uit mocht komen, tot dat men duidelijk mocht weten dat men met iets de gek hield.
En wat staat er tussen de twee aapjes?
Een gestileerde hopperank met 4 hoppebellen.
De Poperingenaar Lancelot Blondeel heeft hier zijn handteken gezet. Dit is zijn bijdrage tot het lam Gods.

- 1433 – 'Reinheitsgebot' te Sint-Truiden -

*Binnen een later proces, worden te **Sint-Truiden**, een paar retro akten uit **1433** aangehaald die voor ons interessant zijn. Deze akten werden gehaald uit een oud 'kuerboeck' om als argument in het proces in te brengen.*
De samenstelling van de bieren die door de 'brouwersgilde' – de brieders, zoals men toen schreef – gebrouwen werden, werd hier bij ordinantie bepaald.
Uit het register – Miscellaneum 10 – uit het archief van de abdij van Sint-Truiden nr. 237 – op folio 587.

Ordinantie gemaeckt bij heeren ende stadt op die **brieders** deser stadt ende soo sy voortaen brauwen sullen inden eerste hoppe ende biere de quarte van een ortie.

Met 'hoppe' wordt hier hoppebier bedoeld. De 'quarte' is gelijk te stellen met de inhoudsmaat 'vierendeel'. Het hopbier dat gebrouwen dient de worden moet aan een oortje verkocht worden.

In den eersten, soo sal men inleggen tot een **ortiens hoppe; vier mudden gerste** ende **twee mudden spelte**, altemael rauwts goeds, Sint-Truyder maete ende niet min, ende van desen goede en sal niet meer afgaen dan dat molster coren – de wettelijke hoeveelheid graan die de molenaar mocht nemen - ende dander goedt voort sal al ter cuype komen – de rest dient allemaal in de bierkuip gedaan te worden - ende daer af salmen brouwen xiiij – 14 - vat hoppe blyvens, ende niet meer mer wael min, - dus niet meer, anders werd het bier te slap, maar minder mag wel - sonder verboeren – anders zal men beboet worden - ende geven van elcken vaet ter acsijse ij bodden.
Er dienen per vat 2 'bodden' of 'boddragers', dit zijn een soort munten, als accijns betaald te worden.
Item in alre manieren voorscreven salmen brauwen **dobbel hoppe**, de quarte van **eenen halven boden** ende ter deser hoppe salmen inleggen vier mudden gerste ende twee mudden spelte ende daer af brauwen mer **seven vat hoppe** blyvens ende niet meer, mer wael min, sonder verboeren ende geven van elck vat ter accyse v – 5 – bodden ende oft eenigen brieder genoechden te brauwen des dobbelder hoppe om uyter stadt te voeren ende te vercoopen, dien zoude van alck vat dat hij uytvoerde niet meer geven dan iij – 3 – bodden ter accyse.
Het accijns op dobbel gehopt bier lag dus 2 'bodden' lager dan dit dat in de stad bleef! De uitvoer werd dus gestimuleerd.
Item tot eender hoppe die quarte van **ses myten**, salmen inleggen drye mudden gerste ende een mudde spelt rauwts goedts inder manieren als dat voor vercleert is ende daer af brauwen xiiij vat hoppe blyvens ende niet meer mer wel min, sonder verboeren ende geven van elck vat ter accyse 1 bodde.

Item in alre de maniere voorscreven nae dat voor vercleert is, salmen oock brauwen **suert bier**, altijdt op half accijse.

*Gezien het feit dat er hier enkel sprake is van hopbieren, kunnen we er in zekere zin van uit gaan dat er hier sprake is van een vroegtijdig **'reinheitsgebot'**. In Duitsland zou het duren tot 1487 woor we een eerste reinheitsgebot kennen door Albrecht van Beiëren uitgevaardigd en beperkt tot Munchen.*

- 22 juni 1450 – Verlenging van het recht op accijnzen te Poperinge - SAP A 20

Gezien de andere accijnsakten die we vonden, kwam de praktijk er blijkbaar op neer dat het de graaf van Vlaanderen was, in het bijzonder zijn 'ontvanger generaal van Vlaanderen' die het recht op het bieraccijns toekende of oplegde. In 1450 was dit **Laureins Demaech.**

Ic **Laureins DeMaech**, raed minne gheduchte heeren minne heer shertoghen van Bourgondie; grave van Vlaenderen ende zyn ontvangher generael van Vlaenderen ende van Artois – doet te wetene; allen lieden hoe ute dien dat uedele goede heeren scepenen ende cuerheeren vander poort van Poperinghe 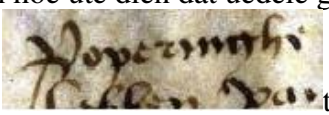 tot my ghesonden hebben hun ghedeputeerde my te kennen ghevende dat dat tconsent ende ottroy die sy lieden laetswerff ghehadt hebben van te moghen doen assisen binder voirschreven poort konden vutgaen ende expireeren sal tsinte jansdaghe midsomer
eerstcommende ende dat sonder dat vernieut thebben, zy in de zelve poort niet en zouden moghen regneren noch houden staende reensterk
Versouckende ende biddende om tselve ottroy vernieuwt te hebben,
Soo est dat ick als ontfangher voirschreven ut naeme van minne voornoemde gheduchte heere, den voornoemde goede lieden scepenen ende burgheere van den zelven poort gheconsenteert ende ghewilleniert hebbe
ende bi dese minne heren consenteren ende willenieren,
dat van sente Jansdaegh midsomer nu eerstcommende, drie jaeren langhdurend
die utgaen ende expireeren sullen int jaer duyst vierhondert drie ende vichtich,
sy sullen moghen doen doen gaen heffen ende ontfaen assisen **ende maletoten van alrande goeden** diemen binder voorsseyde poort coopen ende vercoopen oft dispenseren sal inde manieren dat hiernaer verclaerst staet, dats te wetene
van elken vate wyns van vier mudden tien ponden parisis

Item van elcken tonne **amborgher bier** die binder voirschreven tyt werdt vercocht of verdispenseert binder voirschreven poort xij gulden
Item van eenen vate **herlantschen biere** xij gulden
Item van eenen stuck herlantsche biere tien gulden ende twee den ghelster
Item van elken vate van ander **vutlantsche biere** also vele als sy ge-estimeert hebben ghesin te ghelden inde tyden verleden
ende dat men elck doet betaelen binder land van Vlaenderen de tonne houdende xlvij stoopen ende daerboven
Item van biere van twee penninghen parisis de stoop van elcken braut houdende twee poytaristen vaten vij gulden

Item **van elken laken** dat gemaect werdt binder voirnoemde poort vier inghelsten
Item van elken pont grooten dat men employeert **in vellen ende in vachten** xij gulden
Item van **de cleene assysen van alranden coopmanscepen** ghehoven egallelyck van elken pont grooten dat men bestaet ende temployeert ij gulden ende taxt
van alrande saeken inde vorme manieren dat zy gheafirmeert hebben assysen te doen gaen over twelck consent ende ottroy de voorseyde scepenen ende cuerheers ghehouden werden te betaelen ten profytte van minne voornoemde geduchte heere, tsynnen ontfangher van Vlaenderen de somme **van vierhondert ponden parisis** vlaemscher munten sjaers ten forme ende inde manieren ghecostumeert

Ontbiedende ende bevele midts desen van myne voorseyde gheduchte Heere
halven ende vulle van den munten , Den bailliu van de voorseyde poort van Poperinghe
ende allen ander baillius, officiers ende dienaers minne *zelfst* heere
versouckende den andere diet aengaen zal moghen ende elken zonderlinghe dat zy den
voornoemde scepenen ende cuerheeren van de voirseyde consente ende ottroy doen ende laten
paiselic gebrucken ende
van den voornoemden baillius ende officiers dat de wedersegghende van te betaelen de
voorseide assisen zij constrangieren ende bedwinghen heerlik met zulk constract ende
bedwanghe alsse toebehoort up ende indien dat zij versocht worden
Van welken assisen de voorseyde scepenen ende cuerheer ghehouden worden **goed
rekeninghe ende souffiffant borge** te doene, daert behoren zal tallen tiden dat sij versocht
wesen sullen
Ghegheven te **Dendermonde** onder minnen zeghele den xxijsten dach van wedemaent int jaer
duyst vierhondert ende vichtich

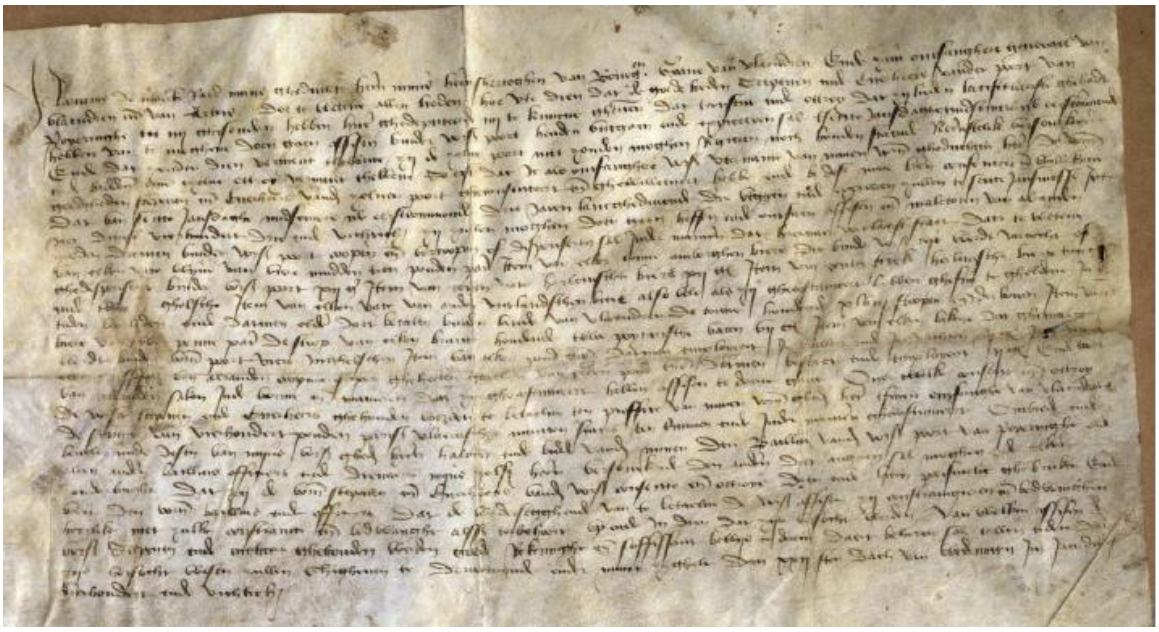

In de voorgaande akte valt het in eerste instantie op dat de plaatsvervanger van de graaf, in deze akte dus effectief de toelating geeft om accijnsen te heffen en hiervoor 400 ponden parisis vraagt.
Duidelijk is ook dat men niet alleen accijnsen legt op het bier en de wijn maar ook op andere producten zoals het laken en de vellen.
Binnen het bieraccijns wordt er onderscheid gemaakt tussen:
‘**amborgher bier’ ,** *wat we mogen hertalen als Hamburgs bier. Het is immers zo dat het Hamburgs bier dat binnen de Duitse Hanze verspreid werd, en dat hopbier was, lange tijd een voorkeursbehandeling kreeg qua taks in Vlaanderen, zeker in de 14de eeuw.*
Ook hier zien we dat dit bier gelijk gesteld wordt met het ‘herlantsch’ *of binnenlands bier.*
Voor het accijns op het ‘vutlantsch’ *bier wordt gesteld dat het gelijk gesteld werd met de vroegere taks.*
De akte van de 6de mei 1456 – SAP A23 - die daarop aansluit, is volledig identiek met deze voorgaande akte met uitzondering van de datum op het einde:
Ghegheven te Ghendt onder minnen zeghele den vjsten dach van wedemaent int jaer duyst
cccc sesse ende vichtich

17 augustus 1454 – De bede van de Poperingenaars

Haigneré – akte 3012 – tome VI, nr. 105, p. 231
Charles van Bourgondië, graaf van Charolais, lieutenant generaal van de hertog van Borugondië, zijn vader, die vertrokken is uit deze landen, octroyeert aan de stad Poperinge het recht om gedurende 10 jaar een accijns te heffen op de dranken die men hier verkoopt.

In deze akte verklaart Charles dat hij de ootmoedige bede gekregen heeft van zijn zeer beminde mannen, keurbroeders en inwoners van de stad en de heerlijkheid van Poperinge.

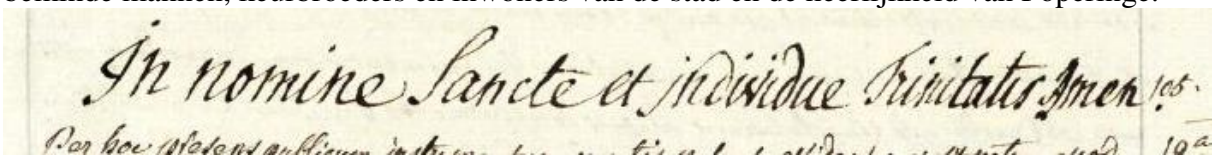
In nomine Sancte et individue Trinitatis Amen

In deze bede worden de volgende Poperingenaars als schepenen genoemd: Jehannes Vandenheede, Franciscus de Valewe, Ghilenus Moenaert, Rogerus de Passendale, Jehannes Pelin en Guide Vandenniepe.
Als keurheren krijgen we de volgende namen: Jehannes Willaert, Laurenilius Buc, Jehannes Saeye, Chrispianus Van Messine, Theodorius Metrebaerde en Jehannes de Babretanquer.
Als keurbroeders krijgen we de volgende namen te horen: Cornelis Basin, Karolo Vandermaelne, Chrispiaen Buc, Jacob Roelin, Willem Stalin, Lambert Makeblut, Lamberto Lodiic, Michael Coopman, Gilene de Brouke en Fransois Ogier.
In deze bede stellen de Poperingenaars dat eertijds, voor honderd jaar, dus rond 1350 er in Poperinge heel wat meer volk woonde dan nu; er waren toen **meer dan 1400 wevers** en dat bracht natuurlijk heel wat welvaart mee.
Toen kon men elke keer als de prins van het land aan zijn onderdanen geldelijke hulp vroeg, hun part betalen. Die van Brugge, die dit regelen, sturen nog altijd hun taks en de Poperingenaars helpen deze betalen, zoals momenteel een bede van 66 000 'escus'. Daarnaast leveren zij ook op iedere 66 gevraagde miliciens, 1 man.
Nu is de bevolking van Poperinge terug gevalen op ¼ van dit getal onder andere door de oorlog van 72 jaar geleden….
En door de grote mortaliteit…
Waarbij we aan de verschillende pestepidemieën moeten denken.
Daarnaast was er 35 jaar geleden – *dus in het jaar 1419 – zie aldaar* – een grote brand te Poperinge waarbij Poperinge volledig vernield werd, met uitzondering van 40 tot 50 huizen waar er meer dan 3000 stonden en waarbij de Sint-Bertinuskerk tot as verpulverd werd, met uitzondering van de klokketoren die met veel moeite kon bevrijd worden; een kerk die zo prachtig en rijk was, zoals er geen andere in de streek of zelfs in Vlaanderen te vinden was.
En daarnaast moet men ook denken aan de vernieling van Poperinge, nu 18 jaar gleden – *dus in het jaar 1436 – zie aldaar* – toen de Engelsen hier brand stichtten, waarbij Poperinge totaal vernield werd waarbij weer dezelfde kerk in brand stond met de kloktoren erbij, waarbij alle klokken naar beneden vielen. Daarbij namen de Engelsen vele rijke Poperingenaars als gijzelaars mee. Hierbij vonden 2 tot 3000 mensen de dood.
Om al deze redenen is onze stad momenteel weinig bevolkt en is er weinig handel.

En ook door de afwezigheid van de Oosterlingen waarmee Poperinge hun lakenhandel dreef, nam de bevolking af, zodat we in plaats van de eertijds 1400 wevers en nu nog slechts een 80-tal zijn.
Ondanks deze bevolkingsvermindering blijven de Bruggelingen zich houden aan de oude verdeling van de belasting, zoals zij dit nu onlangs terug gedaan hebben. Voor Poperinge loopt deze taks nu op tot de som van 1500 ponden grooten,
Daarnaast dienen we ook nog ons deel te betalen van de 20 000 gouden ridders die aan de gemalin van de hertog beloofd zijn.
Deze twee sommen samen, maken een veel te grote last uit voor ons verarmde volk zodat we deze onmogelijk kunnen betalen in de navolgende 10 jaar, waarbij we jaarlijks 156 ponden groten zouden moeten betalen. De eerste termijn hiervan – een derde van deze som – werd reeds betaald en bracht nog meer armoede mee voor onze weinig bevolkte keure.
Vandaar dat wij suppleanten onmogelijk deze sommen nog kunnen opbrengen, zonder dat we de toelating en het octrooi zouden krijgen om een accijns te heffen op de wijn en de bieren die hier in detail verkocht worden.
En dan horen we het besluit:
Gezien al deze voorgaande bedenkingen en gezien ook het advies van ‘onze zeer beminde president van de raadkamer van onze heer en vader, residerende te Ieper, en op advies van de rekenkamer te Rijsel, geven wij en accorderen, bij onze ‘gracie’ de toelating om een taks te hebben op de wijn, de queutes en de kleine ‘cervoises’ of bieren die in detail verkocht zullen worden binnen de keure van Poperinghes, en dit voor een termijn van 10 jaar navolgende.
Van deze taks die op deze dranken zal geheven worden, dient er wel een kwart denier naar de abt van Sint Bertin te gaan. Daarnaast dienen de oude accijnzen – *diegenen die dus geheven werden door de drie leden van Vlaanderen tot het betalen van de bedes van de hertog* – verder geïnd te worden.
De akte van de hertog wordt gegeven in Rijsel op de 17de augustus 1454.

Eén en ander betekent dus dat er nu twee taksen op de drank worden geheven, een oude accijns die we de Vlaamse taks zouden kunnen noemen, en een nieuwe stadaccijns. Ook de abt van Sint Bertin, Guillaume Fillastre, gaat op de 21ste september 1454 akkoord met deze accijns.

In zijn akte vinden we de nieuwe accijnzen duidelijk uitgelegd. De volgende accijnzen zijn nu te betalen:
te weten op ieder ‘lot de vin’ waarop men tegenwoordig 14 mytten accijns betaald, wordt er nog 10 mytten bijgevoegd; dus samen 24 mytten;
op iedere ton ‘queute’ – bier waarop men momenteel 12 ‘gros’ betaalt, wordt er nog eens 12 groten bijgevoegd, zodat er samen 5 mytten dient betaald te worden;
op iedere ton kleine ‘cervoise’ of bier , waarop momenteel 10 grooten accijns gegeven worden, komt er een verhoging van nog eens vijf groten, zodat men samen 2 mytten accijns dient te betalen.

Op de **6de mei 1456** *krijgen we eigenaardig genoeg een nieuw octrooi van de stadsaccijnzen op de drank en van de 'maltetten' op de koopmansgoederen (SAP A23), dit terwijl we op de 17de augustus 1454 naar aanleiding van de bede van Poperingenaars reeds een uitgebreid octrooi kregen en die in principe 10 jaar geldig was. Het lijkt ons dan ook eerder een aanpassing van de voorgaande bede.*

Ick, Laureins Demaech, raed minne gheduchte heeren, mijne heeren shertoghen van Bourgondie, Graven van Vlaenderen ende zyn ontfangher general van Vlaenderen ende van Artois
Doen te wetene allen lieden, hoe ute dien dat uedelen goede lieden scepenen ende cuerheeren van den poort van Poperinghe tot my ghesonden hebben hun gedeputeerde my te kennen ghevende dat tconsent ende ottroy die sy lieden laetswerff ghehadt hebben
van te moghen doen assisen binder voirschreven poort konden vutgaen ende expireeren sal tsinte jansdaghe **midsomer** eerstcommende ende dat sonder dat vernieut thebben,
zy in de zelve poort niet en zouden moghen regneren noch houden staende reensterk Versouckende ende biddende om tselve ottroy vernieuwt te hebben,
soo est dat ick als ontfangher voirschreven ut naeme van minne voornoemde gheduchte heere, den voornoemde goede lieden scepenen ende burgheere van den zelven poort gheconsenteert ende **ghewilleniert** hebbe ende bi dese minne heren consenteren ende **willeneren**, dat van sente Jansdaegh midsomer nu eerstcommende, drie jaeren langhdurend die utgaen ende expireeren sullen int jaer duyst vierhondert drie ende vichtich, sy sullen moghen doen doen gaen heffen ende ontfaen assisen ende maletoten van alandre goeden diemen binder voorssyede poort copen ende vercopen oft dispenseren sal inde maenden dat hiernaer verclaers staet, dats te wetene
van elken vate wyns van vier mudden tien ponden parisis
item van elcken tonne **amborgher bier** die binde voirschreven tyt werdt vercocht of verdispenseert binder voirschreven poort xij gulden
item van eenen vate **herlantschen biere** xij gulden
item van eenen stuck **herlantsche biere** tien gulden ende twee den ghelster
item van elken vate van ander **vutlantsche biere** also vele als sy ge-estimeert hebben ghesien te ghelden
inde tyden verleden
ende dat men elck doet betaelen binder land van Vlaenderen de tonne houdende xlvij stoopen ende daerboven
item van biere van twee penninghen parisis de stoop van elcken braut houdende twee poytaristen vaten vij gulden
Item van elken laken dat gemaect werdt binder voirnoemde poort vier ingelschen
Item van elken pont grooten dat men employeert in vellen ende vachten xij gulden
Item vande cleene assysten van alranden coopmanscepen gheschoeten egallelyck van elken pont grooten dat men bestaet ende temployeert ij gulden ende taxt
van alrande saeken inde voirnoemde manieren soo sy gheaffirmeert hebben assysen te doen gaen over twelck consent ende ottroy
de voorseyde scepenen ende cuerheeren ghehouden werden te betaelen ten profytte van minne voornoemde geduchte heere, tsynnen ontfangher van Vlaenderen de somme van vierhondert ponden parisis vlaemscher munte sjaers ten tunnen
ende inde manieren ghecostumeert

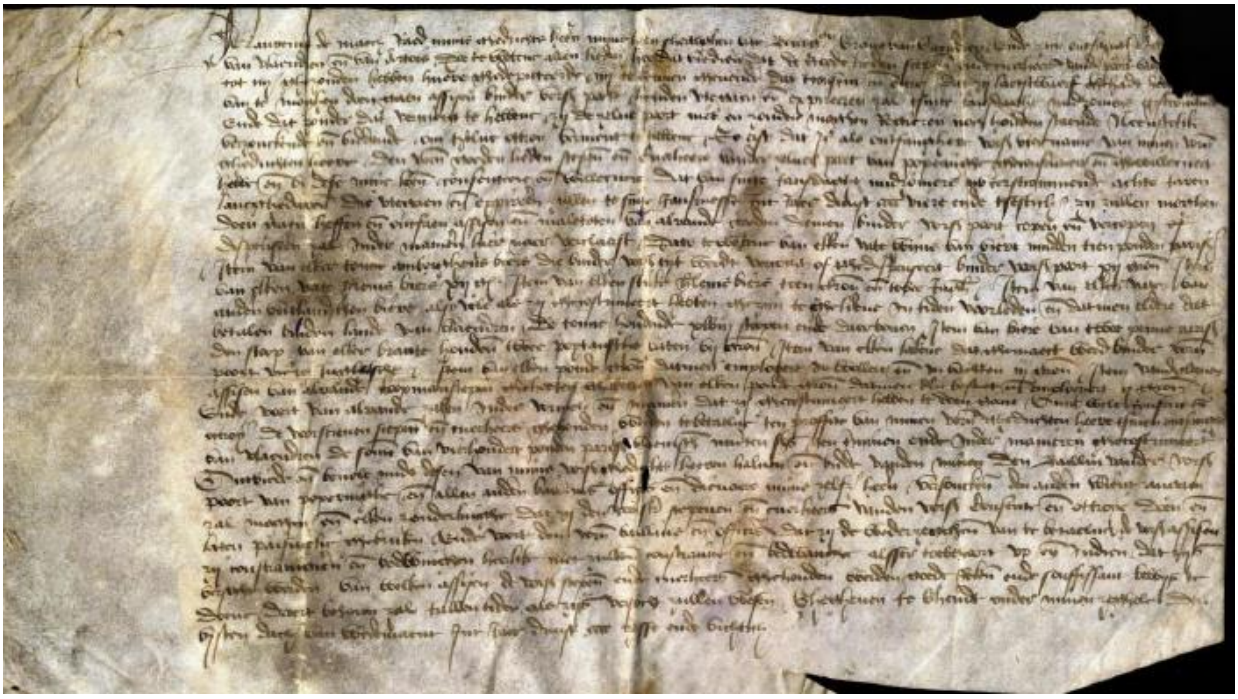

Ontbiedende ende bevele midts desen van minne voorseyde …
Heeren *halven ende bull van den minne*
Den bailliu van de voorseyde poort van Poperinghe ende allen ander baillius, officiers ende dienaers minne *zelfst* heeren versouckende …
Zal … ende elken zonderlinghen dat zy den voorseyde scepenen ende cuerheeren van de voirseyde consente ende ottroy doen ende laten paisachtich gebrucken ende wort den voornoemde bailliu ende officieren dat zij de cuer
Van te betaelen de voorseyde assisen zy constramineren ende bedwingen
Met zulken constranen ende bedwangh alsser toebehoort up ende indien dat zij …
Van welken assisen de voorseyde scepenen ende cuerheeren ghehouden worden goed rekeninghe ende souffssant borge te doene, daert behoren zal tallen tiden als sij versocht sullen wesen
Ghegheven te Ghendt onder minnen zeghele den vjsten dach van wedemaent int jaer duyst cccc sesse ende vichtich.

Nummer 204A **Doos Gazette** **juni 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

So ghy een dochter eerlijck mind,
Laet haer dat eerlijck weten;
Maer soo ghy sulcx schandlijck begind,
In 't end word ghy — bescheten.

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

Beste abonnee

't Neerhof

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*
De geschiedenis van Poperinge – die onder de rubriek **'DiMPop'** *zit – het Digitaal Museum van Poperinghe'*

https://tneerhofvzw.be

Daar zijn we nu aangeland in het jaar 1367 en de gehele Poperingevaart is ondertussen gebouwd!!!

Levensverhaalboek 'Luc Hessel, vrij gelovig' – Stefaan Kempinck

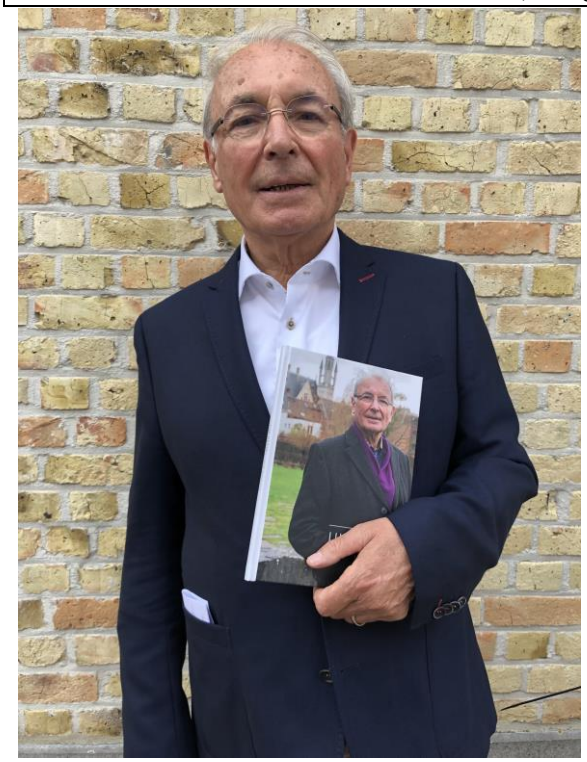

Einde april bracht Uwlevensverhaal het boek **'Luc Hessel, vrij gelovig' uit.**
Het is de biografie van de gewezen Provinciaal Overste van de kapucijnenorde (van 1982-1988) Luc Hessel, die later stichter en van 1983 tot 2000 de bezieler was van vzw De Harp, centrum voor levensverdieping, in Izegem en vanaf 2000 ook de bezieler van vzw De Speye in Poperinge in de Veurnestraat 51, het adres waar hij ook nog altijd woont. Met een aanbod van heel vernieuwende cursussen in deze centra, op vlak van cultuur, religie, spiritualiteit en persoonlijke ontwikkeling, raakte hij tot ver buiten West-Vlaanderen bekend.
Hij introduceerde bv. de Mayrkuur, of vasten- en reinigingskuurbehandeling en een werking rond eenoudergezinnen (voor gescheiden personen) in Vlaanderen.
Luc, die net 80 jaar geworden is, werd ook bekend in de provincie en in het bijzonder in Heuvelland-Ieper-Poperinge als stichter van een alternatieve franciscanergemeenschap in Houthem, als parochiepriester van de Onze-Lieve-Vrouwe-parochie in Ieper en als jarenlange godsdienstleraar bij de Grauwzusters of zuster Penitenten in Poperinge. In 2000 trad Luc Hessel uit zijn priesterambt. Hij kon zich vanuit zijn franciscaanse spiritualiteit niet meer identificeren met de dogma's van de katholieke kerk en hij had hiervoor expliciet aan paus Johannes Paulus II de toestemming gevraagd. Hij huwde nadien met Linda Gheerardyn.

De cover van boek zie http://www.boek.be/boek/luc-hessel-vrij-gelovig , dit is de vermelding van de boekcentrale Boek.be.

Het boek is vanaf 13 mei voor 20 euro te koop in de Standaard Boekhandel in de Ieperstraat in Poperinge of bij Luc Hessel zelf.
Uwlevensverhaal is de uitgever en schrijver van levensverhaalboeken, gerund door Stefaan Kempynck, oud-journalist en huidig bibliotheekmedewerker in Poperinge. Zie www.uwlevensverhaal.org .

Poperinge verbeeldt!

OPROEP

voor de expo

'OP MIJN COMMUNIEZIELTJE'

op zondag 9 juni in OC d'Hoge Schole

zoeken we nog

COMMUNIEFOTO'S EN - PRENTJES

VAN ABELE VAN VROEGER EN NU

Kan jij ons helpen? Laat het ons weten via

martin.samyn@gmail.com

of

stadsarchief@poperinge.be

een TOONMOMENT van:

WESTHOEK VERBEELDT.BE

De Magdalenakapel – Deel III

Henri Vandenberghe schreef – op basis van het SAP – dossier rond de Magdalenakapel een uitgebreide nota hierover.
Gezien de lengte van dit verhaal delen we dit op in een viertal bijdragen aan 'Doos Gazette.
Hier komt het derde deel waarin Henri de 'kroniek' van de kapel verder opstelt.

Henri Vandenberghe

De Capelle van de Madaleene

1661

Samenvatting van bedragen:
Augustijn JACOBSSONE als afgaande voogd resumeert:

J. B. VANDER KINDEREN	165 p. 16 s.
Jacques VAN MIDDELEN	20 p. p.
Jan RENTIER huishuur cappelhof	24 p.p.
Wed. Willem DE RYCKE en de erfgenamen Jan TORELLE rente	3 p.p.

Hier begin het proces met Jacques HOSDEY naar aanleiding van o.a. overlijden van Jacob VERSLYPPE.
Jan RENTIER is genoteerd om het huis aan de Ieperstraat, om het kerkhof en het huis voor 5 jaar (aanvang half maart 1663).
Jacques VANRENYNGHE, zv. Jan over drie vierendeel zeven roeden in de Edewaarthoek 7 p.p.
Kinderen Jor. Charles VANDENBROUCKE half gemet in de Haeghebaerthoek pro memorie. Het was 49 jaar gebruikt door Ghilein DE BERGH maar de rendanten vonden geen bewijs.
Dee kinderen van Jacques MAHIEU voor het hommelhof aan de Papestraat zuid aan de hondsgracht 24 s.p.
De omhaling bracht in 1662 18 s. 4 d.p.
Bomen verkocht voor de proost door Charles DE RUDDERE en Jan VERISER
Frans DE PUYDT en Jan RENTIER erkopen 13 popelieren het geld wordt overgebracht door Sieur Pieter DESCHILDER 115 p. 3 s.p.
Idem twee kleine popelieren via Sr. Pieter DE SCHILDER *by der handt* 12 p.p.

Pachten

Jaques VAN MIDDELEN 4 l. 12 r.
Frans LUYPHOUT voordien Jacob COURTHOIS Hofstede en hommelhof 2 gem. 32 r.

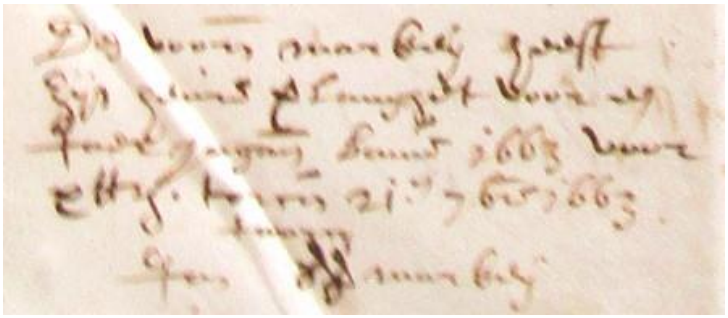

Pro memorie 1 gem. zaailand in de Peselhoek vroeger gebruikt door de wed. Frans GALLOIS. In 1661 vague ghelegen. Het wordt de volgende vijf jaar overgenomen door Joos BARTHIER, zv. Joos.
Jan MARKEY heeft zijn huis *verlanghed*[1]. De wed. Pieter DE BERGH, zv. Ghileyn moet 5 p.p.
Zij protesteert als ze nog eens 5 p.p. moet betalen van 1657.
Guilles DE ROODE, zv. Charles 14 p. (verrekend) over 5 vierendeel zaailand, gehuurd voor 5 jaar vanaf 1663.

Clays RYCKAM gehuwd met de wed. Pieter VERGRIETE huurt de 2 l. 35 r. gemeen in 4 lijnen met de kinderen van Jan QUETSTROY (nog 5 jaar) 4 p.p.

Het kerkhof, gras en zaailand sedert 1658 aan de wed. Antheunes LE MAHIEU. Jacob COURTHOYS nam het kerkhof voor een jaar (1661) aan 22 p.p. De weduwe nam de rest in pacht aan 15 p.p.

De 6 vierendeel gras in Reningelst worden genoteerd modo Adriaen DE VOS maar gebruikt door Pieter DELMAIRE. Er staan 8 iepen en 1 appelboom. De kersenboom is in particulier eigendom aan de kapel. Er zijn ook iepen geveld door een zekere Marcx VERMESCH uit Vlamertinge.

Een half gemet grasland is verhuurd aan Adriaen DEVOS voor 5 jaar vanaf 1663. Hij moet zorgen voor herstelwerken.
.
Een lijne 15 roeden elstland ontbloot in 1656 in de Haghebaerthoek en groeiende is voorheen uitgebaat door Vidua Christiaen Enten en Christian BOUDRY. De taille is verkocht om gekapt te wprden in 1663 aan Pieter MASSEAU (32 p.p.)

Wed. Pieter BAES omwille van de *insolventie betaalt voor het hoekhuis* aan de Ieperstraat 24 p.p. in plaats van 36 p.p. Andries BEKE zal drie ponden betalen en het huis herstellen.

Philibertus DE BIEVRE huurt het ander huisje op Sint Janscruyce (Op de borgtocht van Jaques STEVEN sr. voor 3 jaar.) 18 p.p.

---

1 Verlengd.

Refectie aan zijn huis, gley, enz. 3 p. 14 s.p

Zangmeester Jacobus SOYSELET van St.-Bertinus had *pensioen,* lees wedde. En dat was toch 72 p.p. De knecht Frans BAELDE vppr de gewone zaken en ook voor de refectie aan zijn huis. En gebruikelijk ook voor die aan zijn huis hebben gewerkt: hier aan Jan RENTIER
13 p. 2 s.p.

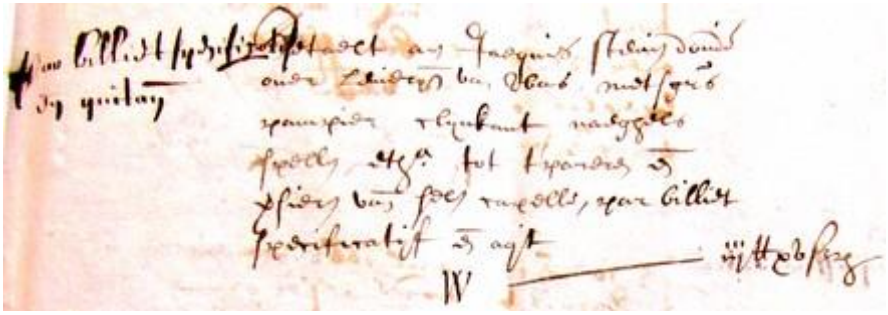

Pareren en versieren betaald aan Jaeques STEVEN, sr.3 p.p.

Aan de gheestelicken ende musiecijns in dienst (9 p.p.) aan Marcqos WERT van Vlissijnghen over de theire van tkuyschen reinighen voor het feest

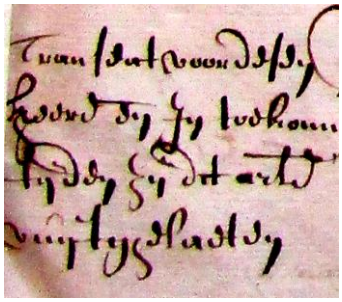

3 p.p.
De nota hieraan toegvoegd is duidelijk *transeat.* Het mag *passeren* maar de volgende keer laten we het eruit!

Donaes VANHOVE is betaald voor een koord van de klok 3 p. 10 s.p.

Jean Baptist MERLE en Louijs BOLLAERT als schepenen die de *venditie* van bomen regelen 3 p.p.
Jacques VANDEVOORDE is langs geweest van 10 tot 12 april als belaserd en is geldelijk ondersteund 14 s.p.
Zijn *zwarte casacke* is gemaakt uit 5 ellen *lijnwaert,* geleverd door Jaques VANDE WYNCKEL 3 p.p
Joos LOYS moet dat kledingstuk maken voor 10 s.p.
De *clape*[2] wordt gemaakt door Andries GOUDENAERE 12 s.p.
Een kist *voor tmaeken van een coutse* voor de belaserde persoon betaald aan Pieter DE SCHRIJVER 3 p. 3 s.p.
Jooris HORNAERT voor vier banken voor in de kapel 6 p.p.
Clays CREPY voor een *nieuwen hanghel* aan de *spaespot*[3] *8 s.p.*

2 Clape, klepper, de klepper waarmee leprapatiënten hun komst aankondigden om aalmoezen op te halen, de ratelaar, die met een klepper loopt..
3 Zie voetnoot 47 en tekst.

Jaques VANDE WYNCKEL voor 3 ½ elle barre[4] *om onder de dwaele te legghen* op het *aultaer* 16 s.p.

Meester Frans HAMILTON vijsenteert VANDEVOORDE en stelt *dat hy hem niet meer besmet en vindt van syn lazerie*[5]

48 s.p.

De kinderen van Jan RENTIER hebben twee uilen gevangen in de kapel en krijgen 9 s.p.

Voor een paar schoen voor de lazarus betaald aan Charles DE RUDDER

5 p.p.

Jaques VANDEWYNCKEL levert een paar kousen

50 s.p.

Hij levert ook 5 ellen *rauw lijnwaert* voor het maken van een bed.

3 p. 15 s.p.

De wed. Christiaen ZANNEKIN levert een *stoppen baele*[6] 32 s.p.

Frans en Mattheus capelle hebben *gevrocht* aan het huis van Jan RENTIER en brengen twee rekeningetjes 83 p. 6 s.p.

7000 *brycken* voor de kapel betaald aan Joos PIJL 95 p. 6 s.p.

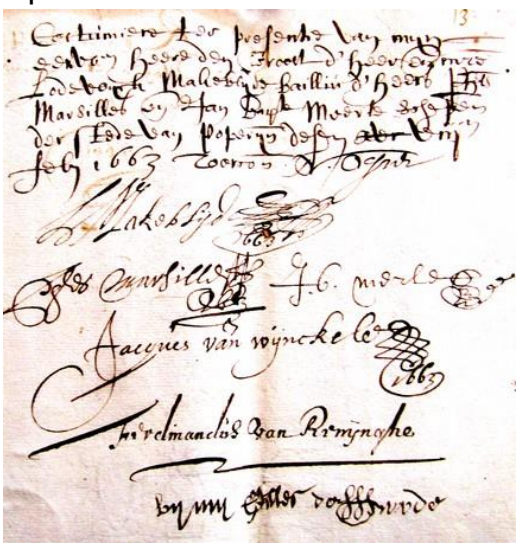

De nagels komen van Augustijn MILLE 17 s.p.

Bemerk de omslachtige pennetrek bij het handteken van Gillis DE ROODE. Ja, DE ROODE. Zou interessant zijn na te gaan of hij dat iedere keer deed…

Gillis DE ROODE mag gley leveren en de bakstenen worden gebruikt aan het huis van Jan RENTIER 14 p.p.

De ontvanger wordt voldaan en het

---

4 Bar: koud, kil. Misschien bedoelt men een staaf, een *baare*, het WNT kent dit enkel in die zin voor een staaf goud of zilver. Dat zal het hier wel niet geweest zijn. De lengte is 3,5 x 69 cm. = 2, 41 m. Dat is dus de lengte van het altaar. Misschien was het een stel in de zin van de *lijkbaar*?

5 Op 15 augustus 1662, dus sedert april 1662 en.. al genezen verklaard?

6 Stoppen baele: Stoppe is oorspronkelijk de afval van het hekelen van vlas. Zo'n stop kon worden gebruikt om een gat te stoppen. Het werd gemengd met andere droge vruchten wellicht in een zak (een bael, een grote zak, bv. om hop geperst te bewaren). Nu zouden schrijven een matras.

schrijven betaald met de theire. Pro memorie en
12 p.p.

De kopie is genomen van het slot van die rekening 1661 geklasseerd in SAP 491.

Losse bladen

Er is op een los blaadje een verzameling van wat Ferdinand VAN RENYNGHE betaalde met allemaal bekende namenen wellicht heel wat die ind e rekning in memorie zijn vernoemd. Een tweede losse rekening vat samen wat Jaeques VANDE WYNCKEL, Ferdinand VAN RENIJNGHE en Gillis DE ROODE, zv. Charles te goed hebben.

Augustijn JACOBSSOONE als *aghaende vooght*	164 p. 14 s.
Jan RENTIER, huishuur (refectie)	24 p.p.
Willem DE RYCKE en de erf. THORELLE	3 p.p.
Jaeques VAN RENYNGHE, zv. Jan, rente	6 p.p.
Kinderen Jaeques MAEZEMAN	24 s.p.

Huishuur en landspacht

Jaeques VAN MIDDELEN	10 p.p.
Frans LUYPHOUT, landpacht	24 p.p.

Wed. Pieter DE BERGH, modo J. MARKEY, via kapelaan St.-Jan, gesteld op zijn rekening 5 p.p.

DE ROODE en RYCKAM, geschrapt reeds vermeld.

Wed. Antheunes LE MAHIEU, cappelhof lanspacht	37 p.p.

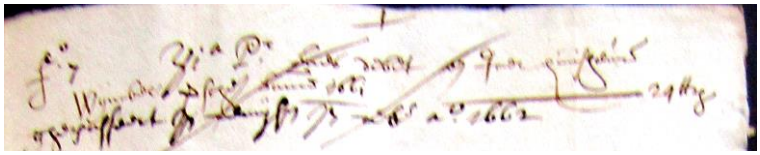

DELMAIRE modo Adriaen DEVOS 6 p.p.Wed. Pieter BAES 24 p.p.

Wed. Pieter BAES 24 p.p.

Uit die notas zijn heel wat randverschijnselen te constateren. Bovenaan vind je zeer duidelijk vaak een kruisje. WYNCKEL duidt op de behandeling door VANDE WYNCKEL. *Gepasseert in remysen*[7] *anno 1662*. Op een of andere manier is dit opnieuw in behandeling. De betrokkene werd het teruggegeven of herzien.

Frans BAELDE	26 p.p.
Maeyke BOEFS (BOEVE)	8 p.p.

7 WNT Remyse 1) sluit via fr. remise aan bij fr. remettre uitstellen; de bet. 2 en 3) bij fr. remettre overhandigen, overboeken. 7) bij fr. remettre kwijtschelden; de bet. 8) bij fr. remettre opnieuw plaatsen.

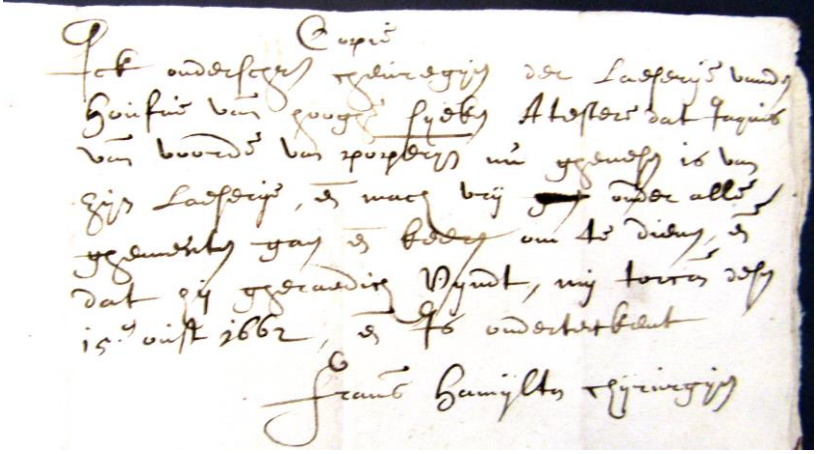

1662

Losse brieven

Deze gevens werden verzameld uit de losse brieven. De vorige rekeningen noteerden al gegevens hiervan.

Jaecques VAN RENYNGHE, zv. Jan, x Francynke LIEBAERT onterven en Jan VAN THUYNE erft drie vierendeel 3 roeden meers en zaailand in de Edewaerthoek. Hierop ligt een rente aan de Magdaleene cappele op. Dit goed is bewoond door Mahieu HAEZEBROEK.
Jaecques VANDE WYNCKEL, Bertholomeus LE ROY en Jorris RAMAULT, zv. Christiaen voogden van de Madeleene verkopen de taille van 1 gem. 15 roeden bos in de Haeghebaert aan Pieter MASSEAU voor 31 p.p.
Ze verhuren ook 2 l. 30 r. in de Edewaerthoek, gemene met de kinderen van Jan QUETSTROY voor 5 jaar.
Vijf vierendel zaailand in de Edewaerthoek laatst gebruik door Gilles DE ROODE, zv. Chaerles zijn gebleven voor vijf jaar.
Jan RENTIER huurt het huis staande op het cappelhof (5 l. 25 r) met het kerkhof. Hij huurt het voor 5 jaar en er is uitdrukkelijk vermelding van het *consent* van de proost Nicolaas OGIER. De oostkamer moet hij laten voor *de refusie voor de belaserde*[8] als er zijn.

Ook Frans BAELDEN verlengt zijn huur.
De *visschebanken* zijn weer voor drie jaar aan Frans VERSCHAVE. De wed. van Pieter BAES en Frans BAELDE verlengen eveneens de huur van het huis waar ze dan woont. Deze laatste beloven van behoorlijke refectie te doen en huren voor drie ponden groten vlaams het jaar 1663.
In dit jaar hebben we ook de eerste kopie van een lazarie biljet. Jaecques VANDEVOORDE uit Poperinge is besmet metten euele van lazarie voor twee jaar. Het biljet is getekend 7 april 1662 de docteuren zijn SPANNUT en Fransois HAMILTON (chirurgin). Op de ommezijde is het doopbewijs van Jacobus VANDE VOORDE.
Wat opvallend is in deze vondst is dat 15 augustus erna de zieke is genezen verklaard. Het blijkt dus dat hij zich twee jaar ervoor heeft *uitgegeven* zoals de letterlijke tekst van het biljet het zegt. Bedoelt men *vals* uitgegeven. Het is bij deze niet uit te maken.
Wat we wel leren is dat de Magdaleene hier onder de naam *hovfe van hooghe syeken* buyten Ipre noemt. Althans daar heeft de archivaris eertijds deze biljetten geklasseerd.
We lezen het consent van de proost en hier hebben we een bewijs van het wederzijds *frekwenteren.*

8 Belaserde: leproos, lepralijder.

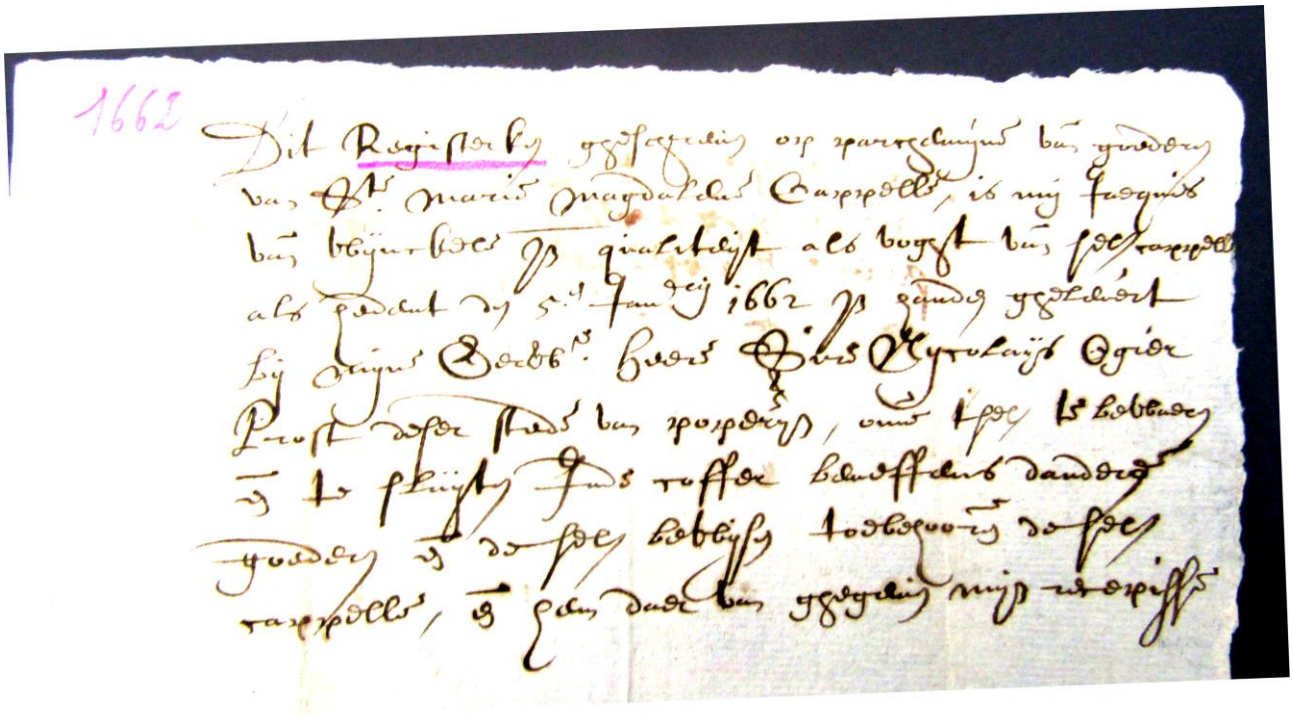

Jaecques VANDE WYNCKEL heeft alle vertrouwen van de proost Nicolays OGIER.

Losrenten

Losrenten

Affaire VERSLYPPE – Jaques HOSDEY, pro memorie
Stad 8 p.
Jan RENTIER met gebruik door de Augustijnen, St.-Janscruyse. 24 p.p.
ook 5 l. 25 r. kerkhof en land gemeten door Michiel VANDE ZANDE, pro memorie.
Drie vierendeel land in Pezelhoek aan de wed. DE RYCKE en erfgenamen
Jan THORELLE 3
p.p.
Jaques VAN RENYNGHE, modo Jooris VAN THUYNE 6 p.p.
Kinderen van Charles VANDEN BROUCKE bezet op half gemet
Haghebaerthoek, pro memorie
Jaeques MAZEMAN, een lijn hoppeveld in de Papestraat 24 s.p.
Omhaling 40 s. 9
d.p.

Landspachten

In de hipshoek 4 l. 12 r. gehuurd door Jaeques VAN MIDDELEN 10 p.p.

Twee gemeten 32 roeden hoeve en hoppe tegenover het kapelhof aan
Frans LUYPHOUT 23
p.p.

Joos BARTHIER, zv. Joos 1 gemet zaailand in de Pezelhoek. Het lag wat vaag en was voordien aan Frans GALOYS
5 p.p.
1 gemet zaailand in de Edewaarthoek de weduwe Pieter DE BERGH, modo Jan MARKEY 5 p.p.
In de marge een regeling waarin Jaecques PROVENTIER zou ontvangen hebben en doorgegeven aan Jaeques LOYSELET, die we kennen als zangmeester.
Gillis DE ROODE, zv. Charles 5 vierendeel zaailand in de Edewaarthoek verlengd voor 5 jaar 14 p.p.
Clays RYCKAM, gehuwd met de weduwe van Pieter VERGRIETE 2 l. 35 r. in de Edewaarthoek eveneens 5 jaar verlengd 4 p.p.
Jacob CORTHOYS huurt kerkhof en 6 l. 25 r. voor 22 p.p.
Ook RENTIER is in deze regeling betrokken omwille van het kerkhof.
De weduwe Antheunes MAHIEU huurt 3 ¼ gemet uit het voorgaande 5 lijnen 25 roeden zaailand. 15 p.p.
Pieter DELMAIRE, modo Adriaen DEVOS over het zesde van zes vierendeel emt appel- en kersenboom 6 p.p.
De gevelde iepen door VERMESCH, pro memorie.
Adriaen DEVOS huurt half gemet gras, pro memorie.
Het hoekhuis in Sint Jan zal volgens de marge worden hersteld worden door Andries BEKE. De andere woning wordt op borgtocht van Jaques STEVEN, sr. Gehuurd door Philibertus DE BIEVRE.
36 p. 10 s.p.
Refugie van de Augustijnen aan Frans BAELDE en terug 5 jaar 26 p.p.
Mayken BOEUFS opnieuw de *vischschebancken* (sic) 8 p.p.

Ornamenten

Alle reeds genoemde voorwerpen in vorige rekeningen worden nog eens opgelijst.

Betalingen tgo ontvangsten

Heer ende meester Jan FOBERT van de kerk van St.-Jan over vier jaar dienst
96 p.p.
Jaques LOYSELET, kapelaan van St.-Bertinus over tcelebreren van de zondagsmisse in Sint Bertinus 24 p.p. en nog eens voor de dinsdagmis 36 p.p.
Antheunes BOUCHIERE is nu zangmeester 72 p.p.

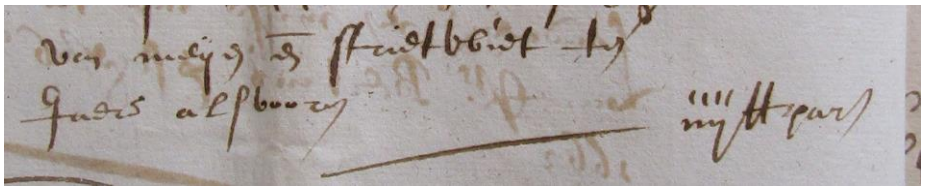

Frans BAELDE, knecht

5 p.p.en zoals gebruikelijk voor de feestversiering[9] en nog eens de 26 p. 10 s. voor de refectie aan zijn huis.
en zoals gebruikelijk voor de feestversiering[9] en nog eens de 26 p. 10 s. voor de refectie aan zijn huis.
Voor refectie aan zijn Jan RENTIER 21 p. 3 s.
Omdat de lazarus een kamer had in zijn huis is er 6 p.p. vergoed.
LUYPHOUT krijgt voor de refectie 19 p. 5 s.p.
Michiel VANDE ZANDE heeft het kerkhof opgemeten
Jacques VANDE WYNCKEL wordt betaald voor het altaarkleed uit vlassen lijnwaad 3 ellen 2 p. 17 s.p.
De kinderen van Jan RENTIER vangen een uil 4 s.p.

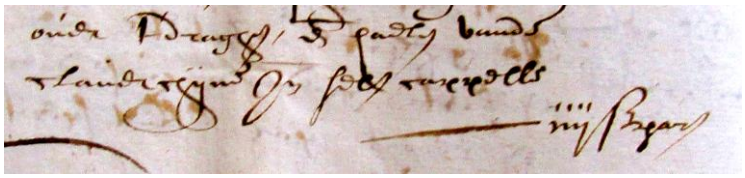

Twee schamel kinderen krijgen om het draeghen en haelen van de claverchyne[10]

4 s.p.
De *zanghers ende musijchijnen* 8 p.p.
Nicole DE VOS leverde een riem om de bel aan te hangen 1 p. 16 s.p.
Adriaen SANSEN levert gordijnen, brengt een neiuw slot aan en herstelt *tschapraeijken met crammen en letsen* 4 p.p.
Jaeques LEROY maakt dat kastje en levert *bert voor tplanckiet* voor het altaar*.* 14 p. 6 s.p.
Augustijn MYLE leverde 2 *glaeseweynsters* en de nagels voor Frans BAELDE
3 p. 13 s.p.

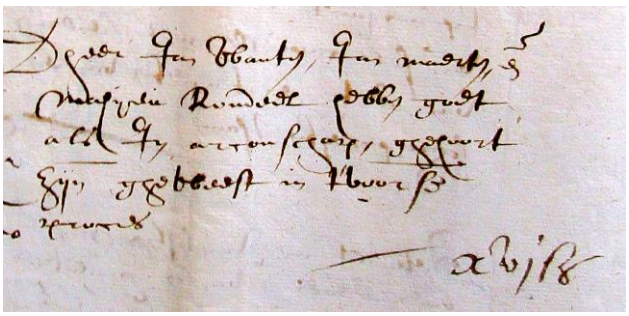

Christiaen ELLIEUL mag schilderen aan het altaarkleed (houten?) en de bankjes en wordt betaald

20 p.p.De bankjes zijn gemaakt door Michiel MAES
7 p. 10 s.p.

9 Strietwiet, zal hier wel *striewelen zijn.*
9 Strietwiet, zal hier wel *striewelen zijn.*
10

De bankjes zijn gemaakt door Michiel MAES 7 p. 10 s.p.

Jan WANTEN, Jan MAERTEN en Michiel RONDEEL in accouschap 16 s.p.

Het proces met HOSDEY kost 3 p. 15 s.p. en
de getuigen krijgen 16 s.

1663

Losse brieven

12 december 1663

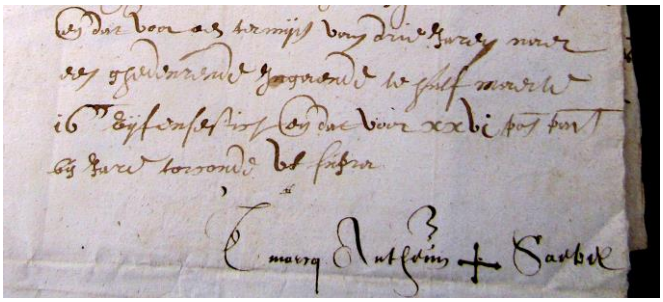

Antheun SAEVEL, zv. Gilles huurt aan Philibertus DE BIEVRE het huis eigendom van de *Marije Madleenecappele*. Het huis staat aan de oostzijde van Sint Janscruysse.
En wordt gehuurd aan 26 p.p. per jaar.

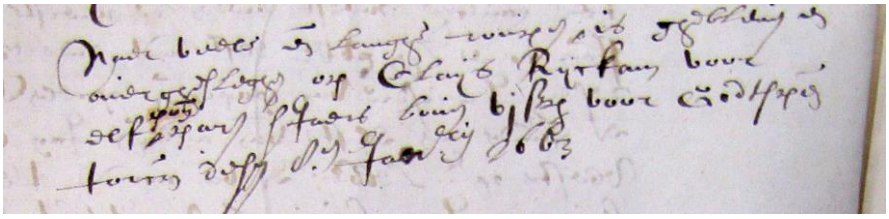

Frans BAELDE[11] huurt verder van 1663-1668 en van 1663-1666 worden *de visschebanken* terug verhuurd aan Fransois VOS.

Soms is het lang roepen voor het verkocht is en het is dan ook vernoemd zoals de huur aan Claijs RYCKAM.

De vijf vierendeel in de Edewaarthoek worden verhuurd aan Gilles DE ROODE, zv. Charles voor 14 ponden parisies en 6 schellijnghen godspenning. De aanpalers zijn oost Gilles VANDER FOSSE, zuid de erfgenamen Jan DE BERGH, west de kerkegoederen van Sint Jan en noord de kinderen van Jan HEURY.

11 Frans Baelden is ook roeper 1665 bij de huur door Jaecques VAN MIDDELEN.

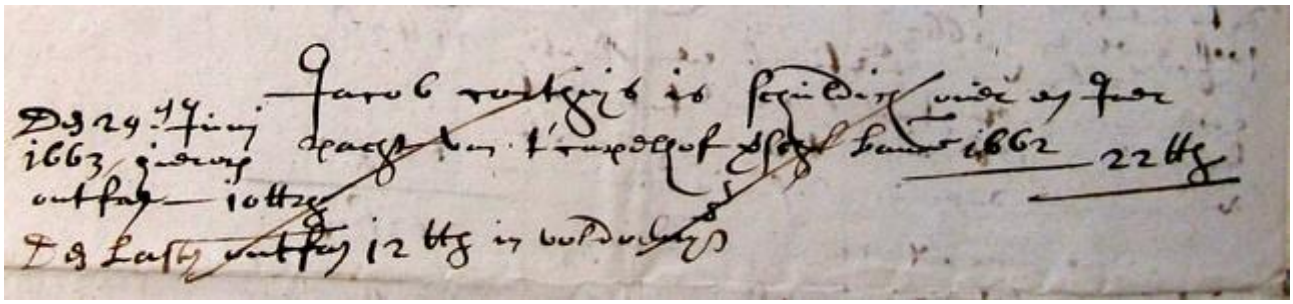

Jacob CORTHOIS pacht en betaalt 22 p.p. De tekst is geschrapt en wellicht is de bijgevoegde tekst hetgeen uiteindelijk is betaald 12 p.p.

Losrenten

Zijn vermeld als gebruikelijk VERSLYPE, Jan RENTIER, Willen DE RYCKE, Jooris VANTHUYNE, kinderen Charles VANDENBROUCKE, hoppe in de Papestraat.

Landpacht

Jaques VAN MIDDELEN (Hipshoek), Franchois LUPHOUT hoeve en hoppe voor het cappelhof (54 p.p.), Joos BARTHIER (Pezelhoek voor de wed. Frans GALOIS, Jan MARKEY (1 gemet zaailand, Edewaarthoek)
Er is een nota waarbij Jaques PROVENTIER in 1657 dit laatste 1 gemet zaailand als vaag had aangegeven en nu restitutie doet via de Heer (pastoor?) LOISELET.
Gilles DE ROODE, zv. Charles (Edewaarthoek, 7 vierendeel zaailand, 14 p.p., 5 jaar), Clays RYCKAM (x wed. Pieter VERGIETE, zaailand, Edewaarthoek, 2 l. 55 r., 11 p.p., 1 ste van 5 jaren), Wed. Antheunes MAHIEU (5 l. 25 r., 15 p.p., 4 jaar), Pieter DELMEIRE, modo Adriaen DE VOS (+ 8 opgaande bomen, een appelbom en een kerseboom, Reningelst, separatie met Marcx VERMERSCH, c.u. Vlamertinge in onderzoek), in de Haghebaerthoek is elstland ontbloot, Wed. Pieter BAES (hoekhuis Sint Janscruyce tot half maart 1663, tot 1664 moet de pacht niet betalen omdat ze de dwersweghe heeft doen maken en de oven met de vierstede, 31 p. 10 s.p.), Anthone SAVEL (volght als huurder 3 jaar), Franchois BAELDEN (ander huisje, refugie paters Augustijnen, 26 p.p., verlengd 5 jaar), visschebancken (Mayke BOEUFS, 8 p.p.), bomen (276 p. 13 s.p.).

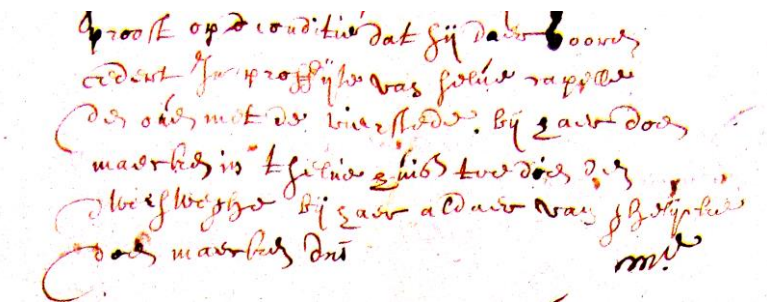

Ornamenten

Kazuifel, albe, koffer enz. berusten bij de kapelaan van Sint Jan.
Klokje, spaespot, 2 gordijnen, altaar en altaarkleed van 1663 liggen in de kapel.

Onkosten

Jacob VANDEWYNCKEL (kosten 131 p. 3 s. 6 d.), Z. H. Jan FOBERT (kerk. dienst 96 p.p.), E. H. kapelaan LOYSELET uit Sint Bertinus (zondag en dinsdag mis in Sint Bertinus 24 p.p. + 36 p.p.), Antheunes BOUCHIERE (zangmeester van Sint Bertinus, 72 p.p.), knecht Frans BAELDEN (5 p.p., reinigen, mei ende strietwiet 4 p.p.), Franchois LUPHOUT (gley, 13 p. 10 s.p. refectie hoekhuis van Sint Jan, andere refectie 17 p. 3 s.p. aan zijn huis), Anthoine SCHAVEL (refectie aan zijn huis in Sint Janscruyce, 3 p. 18 s.p.), Zang bij het feest (8 p.p.), bert[12] aan het huis van Joris RAMAUT (12 p. 4 s.p.), Jaques HENTINE (aarde om de oven te herstellen in huisje op Sint Jans cruyce, 4 stuivers per voer, 3 p. 4 s.p.), Wed. Nicolays MERLEVEDE (voor tmaeken van een secret in het huis RAMAUT), Schrijven en theire (12 p.p.)

1664-1667

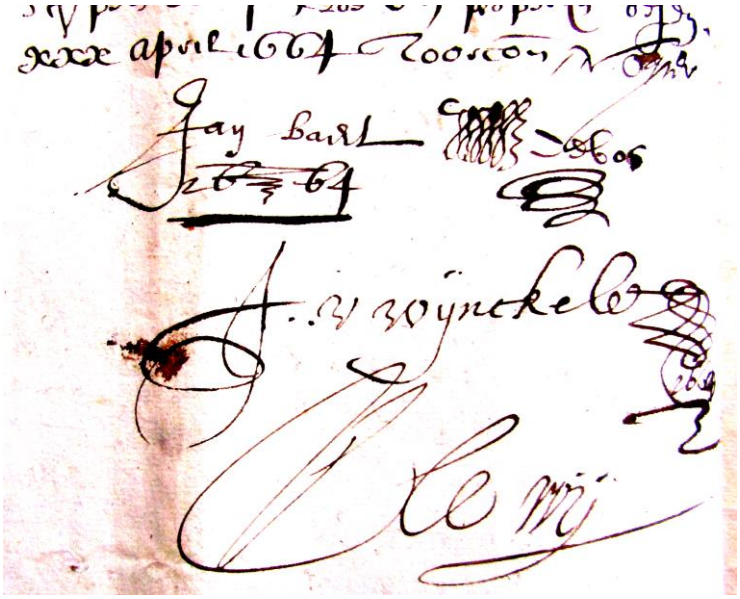

Dramatis personae: Jab BAERT, Jan VANDE WYNCKEL, (Daneel? Bartholomeus? LEROY

Losse brieven

De voogden van Sinte Marie Magdaleene capelle beheren zuid aan de Ieperstraat een hoekhuis. Het is laatst gebruikt door de weduwe Pieter BAES. Op dat moment zijn de voogden Fransois PIEREN, Jacob CHRISIAEN en Bartholomeus LE ROY. De nieuwe huurder voor 5 jaar is Jooris RAMAUT

In de hipshoek verhuren ze 4 l. 12 r. Het ligt zuid aan de Watoestraat en oost aan de meulenwal. De huurder noemt Jaecques VAN MIDDELEN.

12 Planken.

In de renten komen dezelfde namen voor.
Voor de 4 lijnen 12 roeden herkennen we Jaques VAN MIDDELEN.

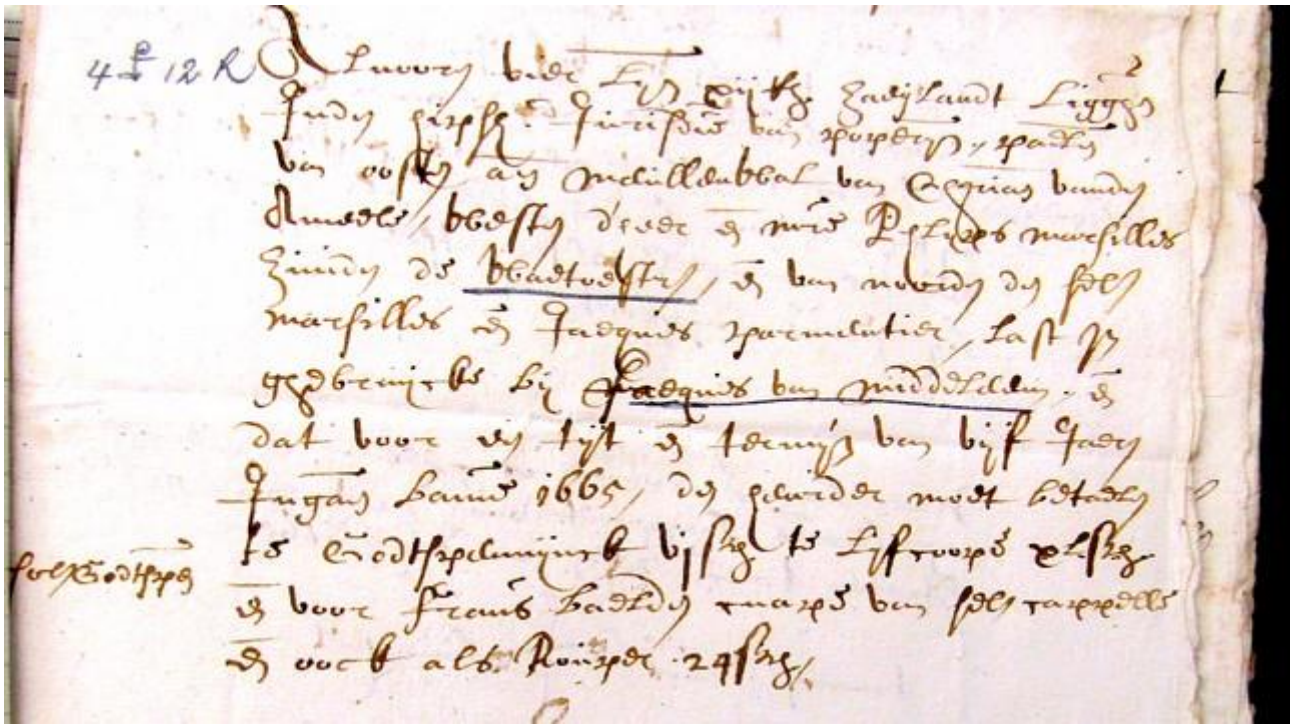

Ornamenten

Kazuifel, .. koffer, zie voorg.
Klok, *spaespot, vier banken.*

Onkosten

Joannes FOBERT, kapelaan van Sint Jans voor eucharistievieringen - in de marge staat wekelijks iedere vrijdag in de kapel blijkbaar aanvullend 8 p. groten (pensioen 384 p.p.). Tussen de notas staat ook dat de kelk zal verkocht worden als dat

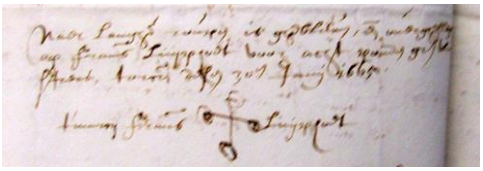

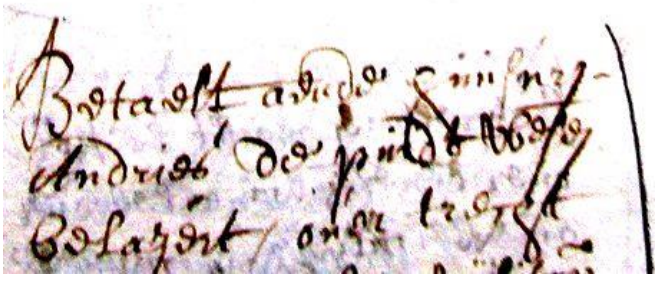

wordt *geroyeert*[13].

E. H. LOYSELET (96 p.p.), zangmeester BOUCHIERE (216 p.p. !!!), Frans BAELDEN (mooimaken,.. samen 18 p.p.), de muziek (24 p.p.), balk en ander hout voor de kapel aan Danel LEROY (28 p. 18 s.p.), Pieter BAILLAERT (dekken huizen van St.-Jans cruyce, wissen, 10 p. 10 s.p.), Adriaen SANSSEN (ankers, *haynaghels, yserwerck,* 10 p. 18

13 Royeeren: schrappen.

s.p.), Matheus CAPELLE voor de muren en het *dack*, betaling knapen (52 p. 15 s.p. + 9 p.p.), François LUPHOUT (herstel eigen woonhuis, 27 p.p.), Jaspar BILLIAU (dakwerk), Augustijn MILLE (*glaseveynster* 107 s.p.), wissen 12 p. 15 s.p., Jean Baptist CLAEYSSOONE, wijlen zijn vader, procureur in Gent ivm HOSDEY (p. 12 s.p.), advocaat DE RUDDER (6 p.p.), Jaques VERBRIGGHE (refectie 22 p.p.), huisvrouw Andries DE PUYDT, recht van visitatie als belazerde, *clape* en schotel(2 p. 8 s.p. + 2 p. 4 s.p), *overslove,* 3 ellen zwart lijnwaad (1 p. 11 s.p.), WYNCKEL (235 bakstenen, 2 p. 10 s.p.), Maillaert LEROY, levering van cleenbier voor de werklieden, Jacob VANDAMME vervoer van bakstenen, Andries BAREN voor het vangen van uilen (samen 2 p. 15 s.p.), Pieter BAILLAERT (dekken en wissen, 12 p. 15 s.p.), Jan VANDAMME, nagels, tegels en latten (4 p. 7 s.p.), handboekje, port van brief naar Gent, casacke voor Jan DUREY, belazerde, *clape (*4 p. 14 s.p)

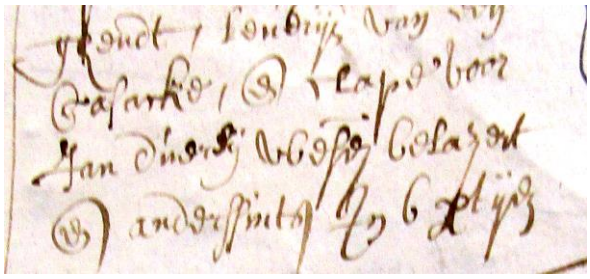

De *claverrijne*[14] werd van Poperinge naar de kapel gebracht voor 1 p.p., papier, schrijven (36 p.p.), Gillis DE RODE, 101 gley (14 p.p.), E. H. LOYSELET zondagsmissen in St.-Bertinus (60 p.p.), Michiel VANDE ZANDE, landmate van kapelhof en Frans LUYPHOUT (4 p. 16 s.p.),

Ontvangst

Er wordt een uitzonderlijke ontvangst genoteerd van 10 p. groten vlaams van de proost Nicolays OGIER (120 p.p.). VANDE WYNCKEL heeft kalk en morten verkocht dat overbleef na de refectie (41 p.p.), voor de wagen van de processie is een populier verkocht (20 p.p.).

Einde van de rekening 1664-1667.**1665**

1665

Losse brieven

In het zelfde jaar wordt de behuisde hofstede 4 l. 99 r. vermeld die zuid aan de Ieperstraat ligt in de Edewaarthoek. Na veele en lange roupen ghebleven op Fransois LUYPHOUT.

---

14 Claverrijne, zal misschien een WNT klavecimbel zijn. —, znw. vr. en onz.; in oudere vormen en schrijfwijzen: *clavisymbal*, *-cimbel*; *clavesymbale* (*-cimbel*, *-sumbel*, *-simpel*), *-cingel* (*-singel*), , ontleend aan *ital. clavicembalo*, of onmiddellijk aan *mlat. clavicymbalum*, de naam van een thans practisch verouderd muziekinstrument. De naam beteekent: een *cimbaal*, een liggenden, met metalen snaren bespannen klankbodem, welke door middel van toetsen, *mlat. claves*, wordt bespeeld; ”een soort van liggende Harp, wier snaren door … springers (*dit, of ”pennen” is de technische benaming*) geroerd werden.

We vinden hier een biljet van Jan DORRE die genezen verklaard werd 13 november 1665 door dezelfde *docter ende chirurgijn*.

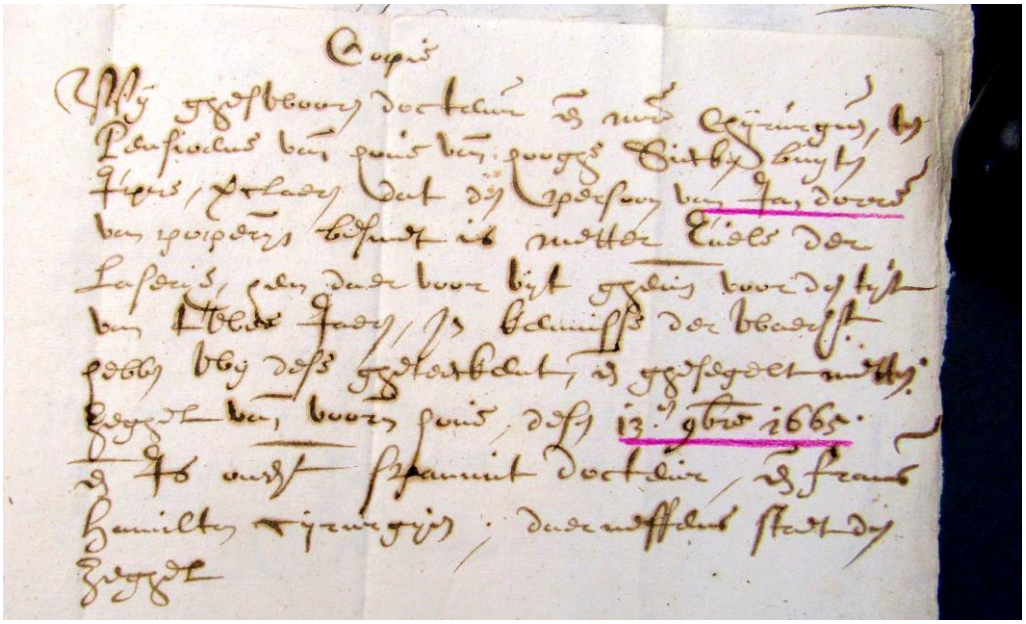

Losrente

nVoor het proces met HOSDEY is 36 p.p. betaald.
Voor het proces met HOSDEY is 36 p.p. betaald.
Pieter BORTIER is gebruiker van de goederen en betaald 117p.p.
RENTIER huurt verder het kerkhof en huis voor 5 jaar.

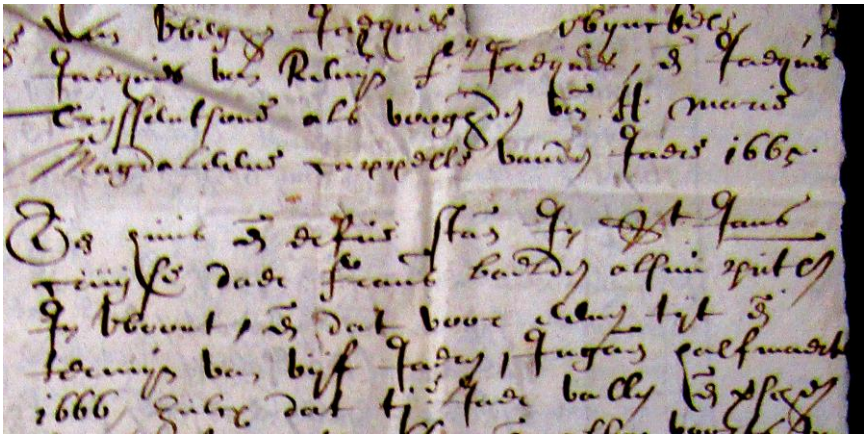

Cathelyne, dv. Willem DE RYCKE + fam. THORELLE zijn verder gebruiker inde Pezelhoek.Jaques VAN RENYNGHE, zv. Jan, modo Jooris VANTHUYNE vergoeden voor de goederen in de Edewaarthoek.
Jaques VAN RENYNGHE, zv. Jan, modo Jooris VANTHUYNE vergoeden voor de goederen in de Edewaarthoek.
Jan MAZEMAN, zv. Jaques huurt verder.
De omhaling brengt 66 p. 39 s.p.

1666

Losse brieven

Onder Jacques VANDE WYNCKEL, Jaecques VAN RENYNGHE en Jaecques TRYSSESOONE als voogden wordt er voor vijf jaar verhuurd aan Frans BAELDEN.

Hij moet instaan voor de borg en onderhouden *plack ende staeke, dosyde nederwaert midtsgaderd de glasveisters zonder afslach*[15] *van pacht. De verhuur is gebleven op Jaeques VERBRIGGHE voor 30 p. 10 s. parisis/jaar Getekend in de herberg van de pelicaen.* Voor hem is Charles DEL ZEUNE borge voor het jaar 1666. Baptist VANDER KINDEREN de aman is aan huis geweest bij VEBRIGGHE. En uiteindelijk anno 1670 wordt VERBRIGGHE aangeklaagd omdat hij niet betaald.
Er is in die periode een proces met Jaecques HOSDEY die naar de raad van Vlaanderen is gegaan[16].

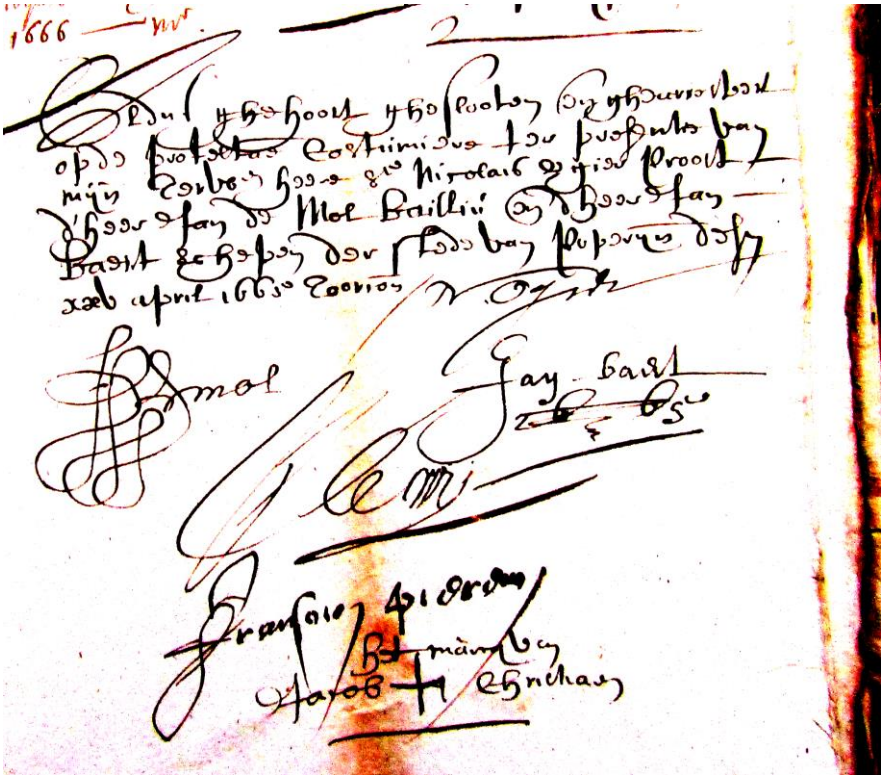

Hierboven het slot van de rekening 1665. In SAP 491 gemerkt 1663. Die opzoekingen doet naar de previeze datumm doet er goed aan de documenten oordeelkundig door te nemen. De notities hebben de volgorde gevolgd van het geklasseerde materiaal. We twijfelen hier weer aan de voornaam van LEROY, verder is vermeld Jacob CHRISTIAEN's *marcq,* Jan BAERT, DE MOL.

15 Plaeck en staeck: vakwerk. Osydrop: het water dat uit de goot drupt en waarover werd overeengekomen of het wel mocht op de grond van de gebuur wegvloeien of opgevangen worden.

16 We lezen in SAPpig 2008, 7-11 over het proces van Genova WANTEN – Jacobus VERSLYPE en Jan HOSDEY dat inderdaad naar Gent is gegaan.

1667

Jan QUETSTROY onder borgtocht van Mahieu HAESBROUCK betaalt 96 p.p. voor de goederen nagemeten door Richard CAMBRAY (1664) in de Edewaarthoek, zuid aan de Ieperstraat, eerste betaling baefmesse 1669.
(Mattheus) CAPELLE, goederen in Pezelhoek lagen vaag.
Jan MARKEY gebruikte een gemet zaailand in de Edewaarhoek.
Gilles DE ROODE, zv. Charles vijf vierendeel zaailand in de de Edewaarthoek (10 p. 10 s.p.).
Clays RYCKAM 2 l. 35 r. zaailand zelfde hoek, gemeen in 4 lijnen met de kinderen van Jan QUETSTROY (11 p.p.), daarop verhuurt aan Carel VAN RENYNGHE, zv. Mahieu voor 5 jaar (1668).
Antheunes LE MAHIEU, 5 l. 25 r., zuid aan kerkhof (15 p.p.).
Adriaen DE VOS, zes vierendeel gras, noord vierschare Reningelst, fruitbomen in splising met Marcx VERMESCH, verlenging vanaf 1669 vijf jaar.
(Mattheus) CAPELLE gebruikt in de hagehbaerthoek 1 l., ontbloot door Pieter MASSEAU daarvoor.
Jooris RAMAUT, oosthoekhuis Sint Jan (79 p.p.)
Pieter BAERT bij oderneming van Antheunes SAVEL (26 p.p.), huisje van Sint Jans cruyce.
(Pieter) BAILLAERT verlengt de huur van het huisje in de cruyce.
Jacques VERBIGGHE huurt op de borgtocht van Charles DELZEENE huisje in de Sint-Janscruyce.
Maeike BOEUF huurt à 4 p.p. de *vischschebancken*.

Ornamenten

Kazuifel, klok.. *spaespot* en kwispel, 4 banken.

Onkosten en pensioenen

E. H. Joannes FOBERT, kapelaan St.-Jan, Jacques LOYSELET zondag e, dinsdagmis in Sint Bertinus, Zangmeest Anth. BOUCHIERE (72 p.p.), Frans BAELDE (9 p.p.), muziek, ..

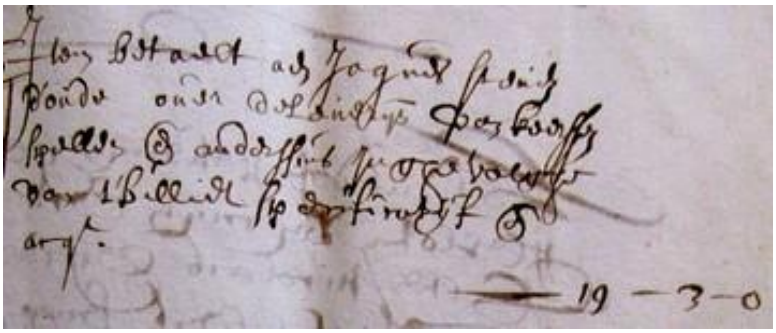

Aan het huis waar Jooris RAMAUT woont, refectie 76 p. 14 s.p.
Jaecques STEVEN, sr. Keersen, spellen … e.a. 19 p. 3 s.p.
Schrijven en thiere bij de rekening 12 p.p.
Van het huis van Jaques VERBRIGGHE 7 p. 12 s.p.
Idem, borg Charles DELZEENE huur in Sint-Janscruyce, 2 jaar.

Pieter BAILLAERT, overgenomen door Anths SAVEL, Sint-Janscruyce, verlengd voor 5 jaar
23 p.p.

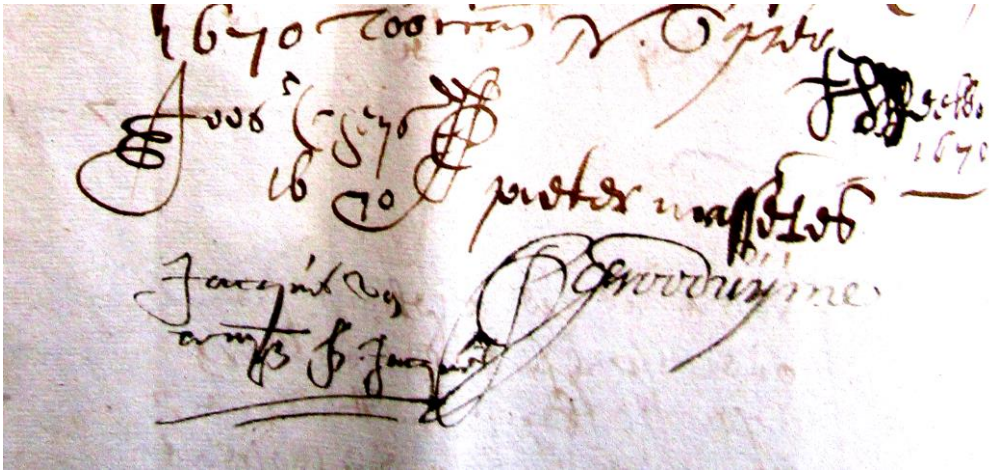

Dranattis personae: Joos CHEYS, Pieter MASSELES, Jaeques VAN renynghe, zv. Jaecques, Pieter GROODUYME

1668-1670

Landpacht

Jan RENTIER, huis, kerkhof aan de Ieperstraat.
Jacques VAN MIDDELEN 4 l. 12 r. in de hipshoek.
Pieter MAES
Eveneens hernieuwde vermelding van de belofte van wijlen Jaques VANDEWYNCKEL de tien ponden groten vlaams te restitueren aan de proost.

Extra ordinaire

Zes populieren gezaag in bert voor huis Jan RENTIER, kapel e.a.

Verkoop van faceel en fagoten van deze operatie	59 p. 6 s.p.
Koopdag van bomen en recht van roeper en klerk	211 p. 8 s.p.
Pieter DE SCHRIJVER kocht ook twee bomen	32 p.p . 8 s.p..
Joos PYL 214 voeten populieren kisten	8 p.p.

Ornamenten

Kazuifel enz. rust bij E;H. Joannes FOBERT. Kwispel, klok, enz. zoals gebruikelijk.

Onkosten en pensioenen

E. H. Joannes FOBERT, kapelaan St.-Jan (95 p.p.) , Jacques LOYSELET zondag e, dinsdagmis in Sint Bertinus (60 p.p. + 30 p.p. half jaar), Zangmeest Anth. BOUCHIERE (72 p.p.), Frans BAELDE (9 p.p.), muziek, ..

De oude naalde werd door Pieter DESHRIJFVER opgeknapt 66 p. 10 s.p.
Jan SOHIER 100 calf[17] iepkens en thien fruytboomen 75 p.p.
Jan DE WAEGHEMAEKER vervoer herstel kapel 2 p.p.
Phillips CATRYCQUE en Pieter DE BIESE, Pieter DE HAESE voor 7600 jonge elsekens voor het beplanten van de *vlooghe* 28 p. 14 s.p.
Het dragen van enkele 0p 10 s.p.
Jan TYTECA planten en ploegen om de elsekens 9 p. 8 s.p.
Jan MARQUE klaar maken van het *stick* 8 p.
Adriaen SANSSEN levering nagels 8 p. 11 s.p.
BAILLAERT refectie 5 p. 2 s.p.
Tanneke WEIRDT, wed. Frans LUYPHOUT, melkamer zolder waar QUETSROY woont. 3 p.p.
Dierick MESSELEIN herstelde de *spaespot* 0 p. 16 s.p.
Joos LOISVELDE en gezel vor het zagen van *bert* 58 p. 10 s.p.
Robert VAN NOEUFVILLE, leveren van lood en herstellen van het *torreke* 79 p. 6 s.
Jaques VERBRIGGHE gley, voor *refectie* 31 p.p 2 s.p.
Charles DE RYNSDYCX medicamenten aan de *lazereuzen* 28 p. 4 s.p.
Twee plantsoenen geleverd door VERMAERLE 0 p. 16 s.p.
25 fagoten voor de *lazereuzen* 2 p.p.
Een ton *cleenbier* voor de werklieden 2 p. 8 s.p.
Een mand kalk 1 p. 4 s.p.
Clays VAN THUYNE en Pieter GALLOO nagels 6 p. 15 s.p.
Twee eiken kisten en drie eiken berden voor het torentje – prysie door Pieter DE SCHRIJFVER 6 p. p.
Pieter MORTIER voor 47 *wilghen pooten*[18] 3 p.p.
Jaques STEVEN levering van was 5 p. 4 s.p.

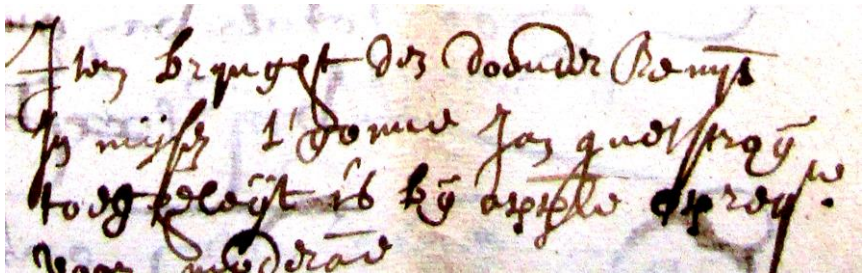

Jan QUETSTROY won zijn beding om *moderatie*[19] 5 p. 8 s.p.

Hij leverde gley en wissen voor op zijn huis 22 p. 2 s.p;Jooris RAMAUT (4 billieten van refectie) 80 p. 2 s.p.
Jooris RAMAUT (4 billieten van refectie) 80 p. 2 s.p.

17 Jonge iep.
18 Poot, Stek, loot, spruit, tak, die in den grond wordt gezet, om hem wortels te doen schieten en tot een boom te laten uitgroeien. Inzonderheid loot van een wilg, els of populier
19 Appl. (applicatie) Moderatie. Toepassing van een regeling, schikking die hij vermoedelijk via het gerecht verkreeg. Op request: aangevraagd

Meer ontvangst aangepast 9 p. 18 s. 11 d.
Schrijven en theire 12 p.p.

1669

Losse brieven

De *vischschebanken* worden verpacht 23 08 1669.
Daar wordt niet enkel vis verkocht.
De verhuur vermeldt het versaeuwen van vleesch, toedies trecht op haesen, conijnen, pertrysen, wilde houders[20]*, gansen, trecht van glasen*

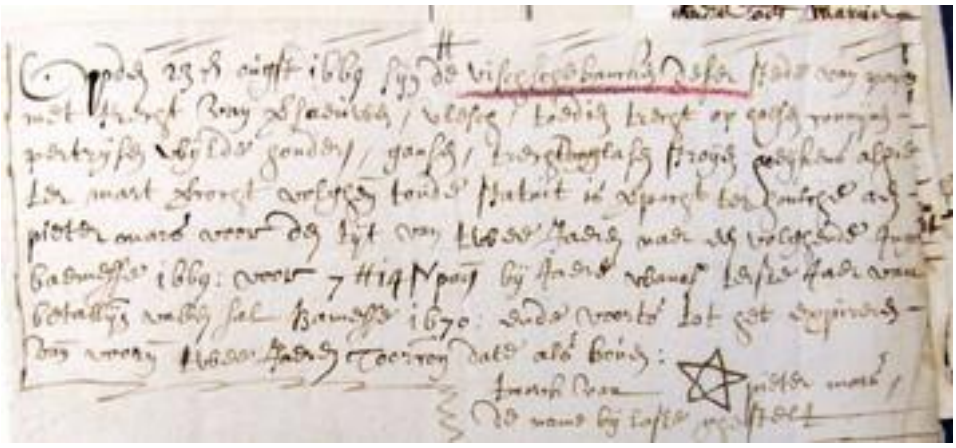

stroijen hoeijkens alhier ter mart vercocht volghende toude statuut is verpacht ter houlche[21] *aen Pieter MAES voor den tyt van twee jaeren naer een volghende ingaende baemesse 1669 voor 7 ponden 14 schellijnghen parisis by jaere wanof terste jaer van betaellijnghe vallen sal baefmesse*[22] *1670 ende voorts tot het expireren vande voornomde twee jaeren. Toorconden date als boven.*
*Tmarck van * Pieter MAES de name bij laste ghestelt.*

*Versaeuwe*n blijkt meest gebruikt als deelwoord of bijvoeglijk naamwoord. In het WNT[23] verwijst men naar *een ziekelijk verschijnsel bij sommige dieren, vooral bij varkens, wier tong bezaaid is met vlekken*. Hetzelfde als het Franse woord *sursemé* (signe de ladrerie). Men verwijst naar een ander Nederlands woord uit de bekende uitgave van Gailliard in de Keure van Hazebrouck. 3, 63 vlgg.; 5, 243 waar vertaald wordt als *gaerdatich* en *vinnich*, 2de Art. Ook Kiliaan heeft het over *een ziekteverschijnsel vertoonend waarbij de tong bezaaid is met vlekken, gortig, garstig*. Bij Kiliaan schrijft men het als *versaeydt, versaedt j. oversaeydt, oversaeyt oft oversaedt, gortig varcken, porcus grandinosus, leprosus, insincerus; gall. sursemé, q. d. superseminatus.*

---

20 Hoender, hoenen. *Meestal op de grond scharrelende en broedende vogel uit de zeer uitgebreide orde van hoendervogels waarvan vele soorten een wat plompe bouw en stevige looppoten hebben en vaak ook worden gefokt voor het vlees en de eieren.*
21 Haulche, per opbod verkocht.
22 Sint Bavo, *baefmesse,* moment van de betalingen. Onze Zuiderburen hadden ook St. Remy. Dit viel op dezelfde datum.
23 WNT – Woordenboek van de Nederlandsche Taal, online onder historische woordenboeken.

Soogenvlees oft versaent (l. versaeut) vlees dat sal staen buyten den vleeschuyse, vindt men als uitdrukkingen ook in andere keuren van Nederland en Frans Vlaanderen.
Dat ne gheen vleeschauwer vleesch legge te stalle daer men vleisch vercoopt, dan van stiers of van seughen of van rams of (dat) versawen es, … hi ne moet vercopen buter halle, uit de keure van Haezebrouck leert men dat het dus gaat over vlees dat niet in de halle wordt verkocht. Het wordt wel beboet als het *vinnich* is[24].

5 vierendeel land verhuurt aan Gillis DE ROODE, zv. Charles voor vijf jaar in de Edewaarthoek.

1670

Dramatis personae: Joos CHEYS, Pieter MASSELES, Nicolays VAN MAERLE, Haecques VAN RENYNGHE, zv. Jaecques

Charles RYNSDICX tekent voor de ontvangst van 28 p. 4 s. Voor de medecijnen die aan Jan DORRE zijn gegeven in de periode waarop Nicolaas VERMAERLE en Jacques GROOTDUUME meesters waren van de Marie Magdalene cappelle.

Er is dit jaar ook nog vergoeding door de weduwe van Antheunes VAN ZEGGHELCAPPEL en de erfgenamen vaan Jan TORRELLE.

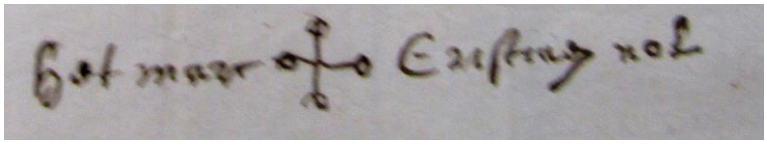

1671

Christiaen NOL huurt 4 l. 12 r in de hipshoek. Ze werden ervoor gebruikt door Jaques VAN MIDDELEN, oost aan de meulenwal van Mattheus DE GHELCKE voor drie jaar.

24 K. v. Hazebr. 1, 194, a. 20, Vlaanderen, 1301-1350. Uit WNT.

- De keuren Leiden na 1450 -

Hamakers *heeft de keuren van Leiden ook rond het jaar 1450 overgeschreven en ook daar staan er leerrijke en amusante zaken in.*

Een moeilijk te interpreteren besluit is het volgende:

XXXVI **Van den vrouwen op te drincken.**
Item soe en sel men voirt an geen vrouwen, die in hoir kinderbedde sitten,
op drincken noch versaminge van werscap - *Werscap : gastmaaltijd* - maken tot genen tijden van den daghe
anders dan die vader, die moeder, die suster of broeder ende twee die naeste bueren,
ende wije bruekich hierin bevonden worde,
die soude des verbueren 3 pond ende 3000 stiens te verwerken an der stede vesten,
dairt van den poirtmeesters gewijst sal worden,
sonder yement des te verdraghen, behoudelic dat een vrouwe, die van kinde bevalt,
bynnen twee uren na dattet kint geboren is,
een redelic ende een huestchelic kindermanstic geven mach sonder berbueren,
gemaect van eyeren, butter ende kase na ouder gewoenten,
wye anders dede, dat soude wesen op die pene ende correxie voirschreven.
Dit wort verclairt opten 18de dach van decembri, anno 1445

Voor zover ik het kan zien, wordt met dit artikel verboden om uitgebreide 'werscap' of gastmaaltijden, traktaties, te houden. Men moet zich beperken tot het eigen gezin en 2 van de buren. De boete bedraagt 3 pond en 3.000 stenen. Wat de moeder wel nog mag doen is het maken van een 'kindermanstic'. Een 'kinderman' is de nieuwbakken vader en een kindermanstik is dan volgens WNT - Een lekker gebak waarop vanwege den kinderman (kraamheer) wordt getrakteerd. *In Leiden werd dit blijkbaar gemaakt met eieren, boter en kaas. We mogen dit gebruik zeker nog zien als een restant van de 'melkdrank' zoals we beschreven hebben in ons hoofdstuk over de* 'De drinkplechtigheden van de Germanen'.
Dat we in de Leidense keuren er vinden omtrent de accijnzen is natuurlijk normaal.
Artikel 46 stelt dat iedereen zijn bier dient te brengen naar de plaatsen die de accijnzenaren wijzen zullen, ook degenen die vreemd bier in Leiden binnen brengen, zodat het bier door hen kan gekeurd worden en getakseerd.

XLVI **Dat een ygelic sijn bier brengen sal tot sulken plaetsen, als die exsijsenaren wisen sellen.**
Item wye bier van buten binnen Leyden brengt, die sel sonder toeven varen mit sijn bier tot sulke plaeten, als die exsijsenaren, die nu sijn of naemaels wesen sullen, hem dat beteykenen ende wijsen sullen, om hoir bier te laten besien van den exsijsenaren, eer hij van daen vairt.
Ende wairt dat yemant elwairt toifde, eer dat hij tot dier plaetse, die die exsijsenaer geleit heeft, geweest hadde ende van den exsijsenaer niet besien en wair na dier tijt, dat hij binnen der stedewaterboemen wair, die soude verbueren 3 pond ende dair toe gecorrigeert te wesen

bij den meesten ommeseggen van den gerechte. Des sel die exsijsenaer daer comen binnen een ure, na dat hij die wete heeft, also veer als sij tsochtens na der weversclock ende tsavonts voir die weversclock binnen Leyden comen, ende en quamen die exsijsmeesteren terstont niet binnen der voirschreven tijt, so sullen sij dan wech ende van daen mogen varen mit horen bier sonder verbueren.

Het voorgaande artikel werd op 9 september 1446 aangevuld met artikel 47 waarin men bepaalde dat men bier door Leiden mocht voeren, maar zonder dat men ergens bleef 'toeven' of staan.

XLVII – **Noch van bier te brengen om doir Leyden te voeren;**
Item so wye bier van buten inbrengt ende begeert dair mede doir die stede utwairts te varen, die en sel binnen der stede nergent toeven, dan tot dier plaetse ende in der manieren, als vorischreven staet, optie boete ende correxie vorischreven,
ende wairt datter yemant wair, die dair toifde mit sijnen bier, als voirschreven is, die en sel van daen niet varen sonder oirlof van den exsijsenaers, ende als hij oirlof heft, so en sel hij nergent toeven noch merren mit sijnen bier, dan buten den waterboemen ende buten der vrihede van der stede, op sulke boete ende correxie, als voirschreven is.
Gedaen opten 9de dach in septembri, anno 1446

Bij opgravingen in Eindhoven deed men in één waterput een kostbare vondst. Het betreft een zeldzame tinnen kan uit omstreeks 1500. Op de duimrust (het deel van het deksel waarmee dit kan worden geopend) staat in gotische letters een nog niet begrepen tekst.

Omtrent het **Koeytbier** – uit te spreken als kooit - *werd de prijs door artikel 46 bepaald op 1 ½ groten per stoop. Een stoop wordt door WNT omschreven als de* Naam van een vaatwerk voor natte waren, *kruik*, *kan*, *flacon*; ook *drinkschaal*, *groote drinkbeker*, *bokaal*; ook naam van eene bepaalde *vochtmaat*, houdende 2 mengelen (1/16 anker, *Inform.* Gloss.), hetz. als gelte; z. ald. en Lelong, *Kooph. v. Amst*. 81, 440. *Voc. Cop.* een stoop, amphora; wijnstoop, oenoforum (vas). *Kil.* stoop, ghelte, poculum majus, oenophorum, cantharus, *vulgo* stopa, lotum (dat ook eene enkele maal andere dan vloeistoffen er mede gemeten werden, bewijst de aanh. bij Van Hasselt op *Kil.*: "een *stoop* meyse (*meische*) boter"). *Plant.* een stoop, *un lot*, *la mesure de deux pots*, gelta.

XLVI – **Dat men geen koeyt hoger tappen en se dan die stoop voir 1 ½ groten**
Die scout mitten achte scepenen hebben eendrachtelic gekuert dat nyemant geen binnen lanys bier, **dat men koeyt hiet,** niet hoger tappen noch geven en sal binnen horen huysen, ende men hailt by stopen, mengelen, pinten of halve pinten, dan die volle stoop voir anderhalve groten comans payment, op die boeten van 3 pond ende dair toe gecorrigeert te wesen bij den meesten ommeseggen van tgerecht.
Gedaen opten 6de dach in octobri, anno 1447

Artikel 47 sluit daarbij aan. Hierbij bepaalt men dat de kannen waarin men de koeyt schenkt geijkt moeten zijn en dus de vaste maat van Leiden moeten hebben.

XLVII – **Hoe dat men koeyt in tavernen tappen sel ende nergent anders**
Item alle tappers ende herbergieren sullen binnen horen husen ende nergent anders mogen tapppen ende hoir bier vercopen bij **geijcten cannen**, dar elke kanne of houden sel tvierendeel min dan een volle pinte ende die kanne biers sullen sij geven mogen voir drie penning payments ende niet hoger, min of sij willen, op die boeten van 3 pond end diar toe gecorrigeert te wesen bij den meesen ommeseggen van den gerechte.
Gedaen opten 16de dach van octobri, anno 1447

Artikel 51 bepaald de maten van het vat, het half vat en het vierde van een vat, waarin het bier binnen Leiden mag gebracht worden.

LI - **Geen bier in te brengen dan bij vate, halve vate of vierendeel vaets**
Item soe en sal nyement, wie hij sij, bier binnen Leyden brengen dan bij helen vaten, halve vaten of vierendeel vaets ende niet min, ende dat verexsijesen alst behoirt.
Soe wie anders bier binnen Leyden brochte, dan als voirschreven is, die sel verbueren 4 pond, half den heer ende half den exsijsenair, utgesondert soe wie mit geladen scepe van alrehande goeden, of scepe die comen mit turf of mit hot binnen Leyden ende sonder argelist, een pinte drinckelbiers of dair beneden in hebben binnen hroen scepe, die sullen dat mogen ibnrengen sodner boete te verbueren ende sonder exsijse te geven, ende anders nuement bi j der boete voirscrheven. Ende wairt dat enige utheemsche luyde mit gedende scepe binnen Leyden quamen ende d**rinckelbier** inhadden, twair hele vaten, halve vaten of vierendeel vaten, die zullne binnen scepsboort vrij wesen van horen bierexsijs, mar des soe en sullen die scipperen van dat bier niet opt lant brengen, luttel noch veel, noch nyement dair of geven, noch vercoopen bij der pene ende boete voirschreven.
Gedaen upten 19den in februario, anno 1451

Om de accijnzen van de stad veilig te stellen werd er op de 19de februari 1451 besloten dat er geen 'gelagen' of biertraktaties mochten gebeuren binnen 300 roeden buiten Leiden.

Bijlokemuseum, Godshuizenlaan : Presentkommen (Tin), schepenen van de Keure, 2de helft 15de eeuw

LII - **Nyement buyten gelagen te drincken**
Item soe en sullen geen poirteren noch inwonende van Leyden gelage van bier noch van wijn drincken binnen 300 roeden na Leyden, langes den heerwech te meten, op die boeten van 4 pond, half den heer ende half den exsijsenair.
Gedaen opten 19de dach in februario, anno 1451

Verder blijkt uit de keuren – artikel 6 – dat er niemand na de avondklok op straat mocht komen op een boete van 22 schellingen. Daarbij sloot natuurlijk aan dat men ook geen 'tavaern' of taverne mocht open houden na de avondklok.

XIX – **Noch van der gebrander mate**
Item wair enich **tynnemaker,** - *tingieter* - die de stede ijke sloech, die ongrechtich wair, die verbeurde 3 pond ende een half jair die stede.

Ende wairt oeck datter enige kannen gemaict waren, die **ongerechtich geijct** waren, dairmen wijn, mede haelde of dede halen, die verbeurede 3 pond ende die can soude die wairt houden ende den scout overleveren, ende die can soudemen ontwijen slaen.

De kan die de verkeerde maat had, diende door de waard bewaard te worden, om aan de baljuw over te leveren, die deze kapot sloeg.
Verder bepaalde men ook dat de tinnengieter zijn eigen merkteken in het tin moest drijven, zodat men steeds de producent kon achterhalen. Daarnaast werd nog beslist dat de 'ijker' geen tinnengieter kon zijn. Men ging er van uit dat de ijker zijn eigen kannen niet mocht ijken. De boete bedroeg 18 schellingen.
Naast de kannen werden ook de biertonnen op hun grootte gecontroleerd. Deze dienden 16 stopen inhoud te hebben.

Item alle bier binnen slants gebrouwen, dair of sellen die tonnen houden 36 stoop ende niet min, die halve vate, derdendeel vate ende vierendeel vate, die sullen houden elcx na den beloop van den helen vaten voirschreven, op die boete van 3 pond van elken vate te verbueren, ende wat vate die te cleyn sijn, die sullen die tappers betalen na dat die vate houden.

Gemengde badstoof met aparte dubbele baden. Miniatuur door de Meester van het Gebedenboek van Dresden in Valerius Maximus, Facta et dicta memorabilia, gemaakt in opdracht van Jean Gros, ca. 1480. Leipzig, Universitätsbibliothek, Ms. i 11b, Bd. 2, fol. 269

LXXX – **Van der deernen, die int openbair leven sitten.**
Die scout mitten achte scepenen hebben eendrachteliken gekuert,
dat soe wat **deernen** binnen Leyden **int openbair leven sitten**, die sullen mogen wonen tot twien plaetsen binnen Leyden,
te weten, die een plaetse beghinnende an die suytsijde van der vest, van der Hagepoort tot Jan van den Wouden graft – *gracht* - toe, diemen hiet **schelu Truyden** – *schele Truy* - of groenhasen graft, ende voirt after die graft van den duelen, dair **Fye mitten billen** woent, totter vest toe, binnen at viercant.
Item die ander plaetse ende woenstede sullen sij hebben binnen dat lege erve afte codden, beghinnende opten huck van der vest, dair Truytgen Trompers plach te wonen, die sijde langes mit **codden stege** tot **sinter Nyclais stege** toe ende voirt beyde die sijden van der mirakel stede ende nergent anders. Soe wat deernen, die binnen Leyden in den leven sitten, anders woenden dan binnen desen twien plaetsen voirschreven, die deerne sel verbueren tiegen den heer 3000 stiens ende tiegen der stede 3000 stiens, 24 pl.
Voir elc duysent, te verwerken an der stede vesten. Ende wairt dat bevonden worde datter enige deernen tot anderen plaetsen binnen Leyden in den leven saten, ende die scout versumende wair dat te berechen, alst hem van den burgermeesteren of van den scepenen vermaent worde, soe en sullen die scepenen geen recht mit hem doen voir den tijt, dat die schout die brueke berecht heeft.
Gedaen upten 8ste dach in Aprille, anno 1460

Kees Walle *schrijft in zijn boek 'Buurthouden' dat tot 1615 de gehele buurt aldaar nog Coddenrijk heette. Pas na een ruzie in 1615 werd de naam veranderd in Rodenrijk. Codden of kodde betekent zoveel als 'knots' waarschijnlijk wel met enige overdrijving toepasbaar op het mannelijk instrument waarmee men de 'vleselijke conversatie' had. Er was ook een* ***Coddenaerestraatje*** *in het middeleeuwse Poperinge.*
Gezien de inrichting van twee hoerenbuurten in Leiden, is het dan ook logisch dat het daarbij verboden werd om 'herbergen te houden van den deernen van den leven' in ander dan deze twee buurten. Artikel 81 bepaald de boete hiervoor op 6000 stiens, te verwerken an der stede vesten.
Reeds in 1403 vinden we in Utrecht het bericht dat de 'meene wyven' of een vroukyn, die om ghelt sit, haar deur niet op noch toe en doet, dan na 11 uur 's avonds. De boete stond hier op 1 pond, zoals dikwijls als men betrapt werd.
Uit het 'Utrecht Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van ..., Volumes 5-6 '
geredigeerd door Jens Jensen Dodt, Anthony Michael

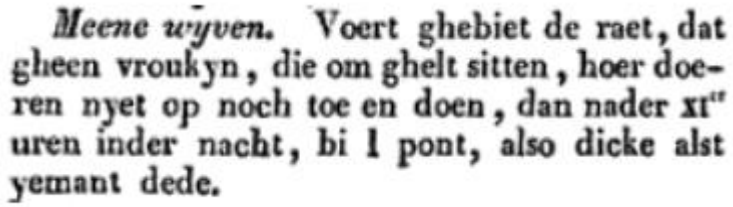
Meene wyven. Voert ghebiet de raet, dat gheen vroukyn, die om ghelt sitten, hoer doeren nyet op noch toe en doen, dan nader xi^en uren inder nacht, bi 1 pont, also dicke alst yemant dede.

Op de 2de juni 1463 werd in het kader van **de brandbestrijding** *het artikel 63 ver kracht. Daarin werd voor de brouwers – maar ook voor iedereen die een en ast of een oveen bezat – bepaald dat zijn huis tussen twee stenen gevelen diende te staan en dat deze huizen verder gedekt dienden te worden 'mit harden dake', waarmee men in principe pannen of leien bedoelde.*

De volgende keuren uit Leiden dateren van 1482.

LXXIV **– Van wijncope te drincken ende die niet en betailde**
Item soe wie voirt an van enige comanscippen,
het zij van huysen, erven, landen, renten, meesteryen van volryen of van enige goeden,
hoe die genoemt mogen wesen,
wijncope drincken ende die comanscippe of ginge of voirtganck hadde,
soe datter geschille ende discoorde geviele onder betalinge van den wijncope,
ende dat mitsdien die wairt of wairdinne den coper mitten vercoper ende den wijncoopsluyden tsamen of elck bijsonder mit recht toespraken,
soe sellen die coper ende vercoper mitten wijncoopsluyden ghehouden wesen die wijncope ter scepenen bescheydentheyt te betalen,
gelijc die wijncoop ter eerste reyse in den sitten gedroncken ende geschiet is,
sonder omschoude dair voir te doen,
ende die coper ende vercoper sullen dair en boven, overmits hoir gebreken van der betalinge, elc verbueren 32 schellingen, ende die wijncoopsluyden, die de wijncope gedroncken hebben, elcx 6 schellingen, van alle welke boeten hebben sel die heer die een helft ende die scepenen die ander helft.
Gedaen upten 20ste dach in julio, anno 1482

Wanneer men om de onderstaande gelegenheden trakteerde – en men hieromtrent problemen kreeg – dan kon men dit niet voor de rechter brengen. Dit soort zaken werden gezien als 'boeverie' en werden dus gelijkgesteld met 'gokspelen'. En heel opmerkelijke visie.

LXXV – **Van gelagen, die gedroncken worden, ende van die men dair om mit recht aensprake**

Item soe wie dat voirt an yement mit rechte toesprect van gelagen of maeltijden, die zij voirt an drincken of eten, ende dat setten op kinder te winnen – *bij de geboorte* - , of wijf of man te nemen, - *huwelijken* -
of opten eersten name van kinder te kerstenen, - *doop* - of opten eersten name van der stede huys te roepen, - *verhuis naar een nieuwe woning* - of op die tot enigen diensten van der stede geset worden, of op breggeslach, of op die eerste die tot Calis reysen sullen, of yement te kippen op een roester, of op beverden te gaen, of alsmen van der bedevairt weder comt, of erve te nemen of sulck ende diergelike manieren, - *men had dus veel gelegenheden om een traktatie te geven of te 'eisen'* -
hoe men die vinden, deyncken, peynsen, voirtsetten of visieren mach,
ende of dat oick yement enige pennynghe of gleden inder manieren ende formen voirschreven utgave ende verleyde of oick comanscip dair op deden,
ende bij gebreke van betalinge die een den anderen dair om mit rechte toesprake,
dair of en selmen voirt an nyement geen rechte doen, tsij in vonnissen te manen of te eysschen, noch in rechte dair of te wijsen, dat sel wesen ende staen gelijck ofte van **bouverye of van boefgelt** geschiet wair,
ende den eysscher sel verbueren teen den heer 22 schellingen ende tegen den scepenmeesteren 18 schellingen.
Gedaen opten 20ste dach in julio, anno 1482.

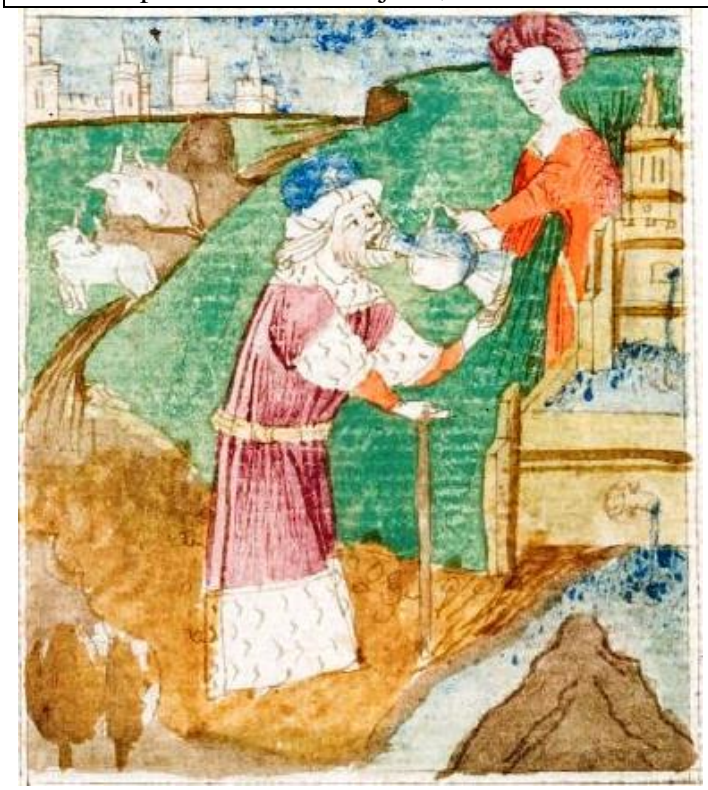

De edelvrouwe schenkt de boer zijn drank. Handschrift Sint-Omaars 15de eeuw. Speculum humanae salvationis

De **'wijnkoop'** wordt ook **lijfcoop** of lycoop genoemd. Verdam definieert het als volgt:
De drank (wijn, bier enz.) die bij het sluiten van een koop, thans vooral bij een openbare verkooping, vroeger ook wel bij een verpachting, door kooper (pachter), verkooper (verpachter) en getuigen (mnl. *lijfcoopsliede*) gedronken en door den kooper (pachter) betaald wordt; voorheen ook wel het geld dat voor dien drank gegeven werd, en bij uitbreiding: fooi, drinkgeld. Zie verder over het woord, dat nog in vele dialecten in verschillende vormen (*lij(f)koop*, *lijkoop*) bekend is, VERDAM, in *Tijdschr.* 11, 237 volgg. — Verg. LIEFKOOP.
Bij KILIAAN is het *epulum emptionis causa*, *emptio genialis*, *commessatio emptionis ergo*, *arrha epularis*. In het *klein glossarium* van LIPSIUS, *Epist*. *44*, *cent*. 3, *ad Belgas*, is *lifwaria* overgezet *cibaria*; *quasi* **lyfwaere.**

DeBo *beschrijft de LIJFKOOP als volgt:* m. Soort van wijnkoop, fr. pot-de-vin, bestaande gme. In bier dat de koopers in eene boomvenditie, enz. te drinken geven. Die een lot koopt, zal een stoop bier lijfkoop geven.

De som die men als 'lijfkoop' betaalde, diende dus om te trakteren in de herberg, waar de verkoop plaats vond. Een verkoop was ook pas 'wettelijk' volledig, wanneer men ook de 'lijfkoop' gedronken had. Het was echter niet zomaar 'drinkgeld'.
De lijfkoopdrinkers waren ook getuigen van de koop, zodat ze later in een mogelijk proces in de functie konden opgeroepen worden. In dit eeuwenoud gebruik zien we nog de oude Germaanse 'drinkplechtigheid' doorschemeren.
Het feit dat vele verkopen in herbergen en met de nodige drank plaatsvonden, hield ook in dat zowat alle steden een 'berouwperiode' bij deze verkopen invoerde.
*Zo bepaalde de costume of keure te Veurne dat '*de ghone eenige contracten doende op werckedagen in taverne, sullen hebben… haerlieden keure – *en dus mogelijkheid om te berouwen* - totten sonnen onderganck des daegs naervolghende, os y de selve contracten ende verbanden houden willen, … ende tot dien wederkeere lijfcoop ende godspenninck.

De lijfkoop, net zoals de godspenning of de som die men aan de 'armen' diende te geven bij een verkoop – diende steeds door de koper betaald te worden. Indien de verkoper zich 'berouwde' diende hij dan ook zowel de godspenning, als de lijfkoop aan de koper terug te betalen.

Handschrift Sint-Omaars 15de eeuw. Speculum humanae salvationis

- 1455 - Het paanhuis van Meldert -

Wanneer het paanhuis in Meldert opgericht werd, schrijft Van Noppen, kunnen wij niet met zekerheid opgeven . Hij vond echter wel een akte (gichtregister nr 11 p 214) waarbij Jan vanden Edelbampt in **1455** aan Michiel Vanhageldonck het paanhuis in erfpacht gaf.

Wanneer
In den jaere der geboirte ons heeren jesu, doen men screef dusent vier hondert vijenvijftich, Verschenen sich voir ons eerbare en bescheyden luyden, te weten
wie
Heer **Jan van Edelbampt,** canonick tot Borchloen ende heer van Meldert op die een syde,
Ende **Michiel Vanhageldonck** op die andere syde.
't Paanhuis tegen 18,5 gulden per jaar
Welcke heer Jan voirscreven kende ende lijde, syns goets moets wille, dat hij uytgegeven hadde in erve, hij met enen momboir – voogd – hem met recht verleent te weten, **dat paenhuys** met huysen end met hove ende metten lande daeren gelegen, ende ontrent drye sillen lants, op den berch neven den mestwech, noch beneden 't ynden die straet te Meldert , een hoeffken oick aen den mestwech gelegen, ende noch drye oft vier bunder landts op den Otterberch gelyckerwijs als dat mijne heer toebehoorende was,
om een seecker somme van geldt te weten XVII I– 18 – gulden ende enene halve, 10 stuivers voor den gulden, ende den dach ter betaelinge allen jaer vallende op dat heylich hoichtijt van Paesschen van voirsreven 18 gulden ende eenen halven.
borg
Ende hier heeft Machiel voirscreven bijpant aff geset, te weten een stuck lants geheyten die Thienhove gelgen neven erffve Jan Michiels op de een syde ende Arnout Wyselers op die ander syde, Ende hier heeft Mijnheer Machielen in gegicht ende gegoit met hoeffsrecht ende met synen momboir voirscreven.
Erkenning recht van Michiel Vanhageldonck
Ende oft men vonde dat michiel niet vast genoch en stonde metter gichte, die hem Heer gedaen heeft, heeft hij Machielen geloeft – beloofd – vast te settenen eerst buyten jaers eerst binnens jaers, wanneer Michiel voirscreven des te doen heeft.
Blijvend monopolie als banbrouwerij en als herbergier
Ende noch heeft mijnheer voirscreven Michielen geloeft dat panis in syn recht te halden, te weten als **een banpanis**, als dat daer niemant tappen en mach dan eenen dach in 't jaer, te weten op den kermisdach, dat rechte kerckwijdinge is ende metter sonne te bestaen ende metter sonne aff te laeten, het en sy van Swerts bier.

Dese brief hebben wij scepenen bovengeneomd laeten beschreyven uyt onse scepen registers voirscreven duer versoeck van partijen ende onsen gemeynen scepenen amps zegel hier onder aen doen hangen.

Gescreven in ’t jaer dusent Vc V den 11de dach juny ende was besegelt met vier segels in groene was.

De schepenbank of de plaatselijke rechtbank, beschikte over twee zalen in het paanhuis. In de ene hielden zij hun ‘genachten’ zoals hun vergaderingen genoemd werden. De andere was zowat de wachtzaal voor het publiek en diende voor alle soorten vergaderingen.
De brouwerij was gelegen naast de kerk, middenin de dorpskom, met recht ervoor de ‘kaak’ waar de dieven en booswichten ter schand aan gebonden werden.

In **1547** werd de brouwerij met de huizing de prooi der vlammen. De naastbijgelegen schuur en stallingen bleven echter ongedeerd. De brouwerij hoorde eigenlijk toe aan Hylwich Vranken de dochter van Elisabeth Vaes, die als tochtenaarster of vruchtgebruikster optrad. Zij was met Peter Paer een tweede huwelijk had aangegaan.
Zo beiden al hun rechten op het paanhuis wensten te behouden, moesten zij het terug opbouwen zodat er opnieuw bier kon gebrouwen worden.
Jonkheer Lybrecht van Meldert, Lord of Meldert, Budingen, Vrolingen and Bombroek (+1484)', Sint-Ermelindiskerk, Meldert,

Op 14 mei 1548 stond Elisabeth haar tocht af aan haar dochter die op dezelfde dag **Jakob Geerts** gichtte en goedde in ‘*een plaetse daer ’t paenhuys metter huysinghe op verbernt is, - verbrand is – metter vrijhoff, metter scure, stalle, perdtsalle ende wermoes hove, alsoe dat gheleghen is, regenoot David Vander Eycken hoeve sesten, oosten die panis straete ende op die noen sonne die panis hof.*’
Jakob Geerts nam de verplichting op zich om de brouwerij terug op te bouwen en terug te gaan brouwen.

- 1457 – De hopmaat -

*Uit het cartularium van de stapelplaats van de haven van Brugge blijkt dat er problemen waren op de **22ste augustus 1457**. Toen weigerde **Willem van Middeheunen** uit 'sHertogenbosch, de taks te betalen die hij de hoppewegers normaal gezien verplicht was te betalen. Hij had zijn hop immers per gewicht verkocht en beweerde dat die taks alleen kon geeist worden wanneer men de hop met **'hopmaat'** verkocht. Hij kreeg echter van de schepenen ongelijk en diende te betalen.*
(cartularium groenenbouc onghecott. Fol 248 verso, nr. 2)

In het begin werd de hop gemeten met een soort mud – een inhoudsmaat – die voor **Brussel** bestond uit 292.548 liter.
Uit de costumen van de stad **Brussel** konden we de volgende – ingewikkelde – bepaling halen:
'het hoppevat, nu genoemd de **drafkuype**, zal houden 23 ½ gelten of stoopen korens gestreken.'
Aangezien we hiermee niet echt wijzer geworden zijn, moeten we gaan kijken bij de korenmaat wat dan '23 ½ gelten' kan betekenen. Daar vinden we het volgende:
'1 mudde graen of 108 gelten of stoopen maken 6 zisteren.
1 zak of 90 gelt – 5 zisteren.
1 stuk of 54 gelten – 3 zisteren.'
1 zister is dan 18 gelten of 4 viertelen of 2 halsters.
1 halster of 9 gelten is dan 2 viertelen.
1 viertel of 4 ½ gelten houdt 18 waelpotten of 4 meukens of pignolen in.
1 meuken of pignole is dan 3 1/8 lepelen of 4 ½ waelpotten.
En men concludeert:
'Zoodat de 72 waelpotten of 50 lepelen of 16 meukens graen maken effen 1 zister.'

1 hopvat is dus omzeggens 13 zisters of 1146 waelpotten of 650 lepelen of 208 meukens!

Door het voorgaande conflict uit 1457 bemerken we dat de verschuiving van de hopmaat naar een behandeling van de hop per gewicht in dat jaar in volle gang was. We mogen daarbij stellen dat op het einde van de 15de eeuw, de maat van hop, meer en meer uitgedrukt in een gewichtsmaat – de honderd pond of het kwintaal.

1463 - Particulier brouwen versus professioneel brouwen – Sint-Truiden

Te **Sint-Truiden** was het uithangen van een strowis, in **1457** verplicht, zolang de brouwers bier in hun kelder hadden.
Straven, inv. Arch. St.-Truiden I, 430: 'Ende dat oic die brieders, also lange als sij hoppe in horen kelre heben, so langhe sullen den wessche laten uijtsteken tot ten lesten vate toe, ende elken daer af behelpen diese versueken. '
Ook in het huidege Wallonië maakte men in **1473** onderscheid tussen hop en kuyt –bier.
Norgnet, Cartulaire de **Bouvignies**: I, 151 – 'Sur chascun tonnaeu de forte houppe – houblon kende men bljkbaar nog niet – et de keutte, toris solz, sur czacun tonneau de petite **houppe,** deux solz. '(Octroi d'assises du 16 augustus 1473) In **Dinant** in **1474,** werd er op een 'tonneau de keutte et **houppe**' drie 'aidans' accijns gevraagd.

In hetzelfde register als hier voor reeds aangehaald, lezen we dat er op 3 juli 1463 te Sint-Truiden nog thuis kon gebrouwen worden mits het betalen van een oude stuiver per aam bier.
Extract uyt den keurboek folio 11 verso
Uit het register – Miscellaneum 10 – uit het archief van de abdij van Sint-Truiden nr. 237

Van thuys te brauwen

Int jaer ons heren xiiijc lxiij op sondach iij daghe in julio
Soo heeft die stadt verdraghen metten meesten gevolghe vander ambachten daeromme inden hof ter mynrebrouders ende om meer andere saecken, vergadert
dat een yegelyck bynnen die stadt oft vryheyt van Sintruyden thuys brauwen sal, sal gheven **acsyse**, te weten van elcken **amen hoppen** – hier wordt dus hoppenbier bedoeld - oft dranckx **enen ouwen stuvere** ende dat men eenyegelycken van hen die alsoo thuys brauwen ende oick den briedern – de brouwers - sal moghen betijen alsoo dicke alst ghelieven sal, wye vele datse ghebrouwen hebben.

*Op de **laatste oktober 1463** komt er een aanvullende regeling op de voorgaande akte waarbij men bepaalt dat men accijns dient te gaan betalen ….* Nae gelanck van **plackhoppen** nae quantiteyt van de hoppen ….

De uitdrukking 'plackhoppen' is wel wat duister. De 'plack' betreft een munteenhei. We mogen er dus van uitgaan dat er parallel met het oortjens bier er een plackbier bestond.
*Op de maandag **19 november 1475** werd te Sint-Truiden de regeling van de bieraccijns voor de thuisbrouwers bijgesteld.*

Op maendach xix november ao 1475
Heren ende stadt zijn eens ende verdraghen dat alle man **die thuys ghebrauwen heeft** bynnen dezen jaer, comen zal bynnen acht daghen aenden rintmeester ende hem dat kundighen, - bekend maken - wie vele dat hij bynnen desen jaer gebrauwen heeft ende wat bier – wat voor soort bier - ende dat op zijnen eydt nemen, ende oft yemant weere die des nyet en dede – die dit niet deed - bynnen desen acht daghen, sal verboeren – zal als boete dienen te betalen – drye rynsgulden eens; heeren ende stadt ende inbringere yegelycken derdedeel.
Van deze boete kreeg de heer – de abt in dit geval – de stad en de aanbrenger, elk een derde deel.
Item noch zijn heeren ende stadt eens ende verdraghen oft yemant were die thuys brauwen woude van nu vort, dat gijt kundighen zal den rintmeester alsoe dicke als hij brauwt van daghe tot daghe, op te verboeren die pene – boete – voornoempt; heeren ende stadt ende inbringere elcken tderdedeel, ongequeten gabel. –
hierbij zit dan de accijns niet inbegrepen.

*En 10 jaar later werd er weer een nieuwe regeling uitgewerkt waarbij er een **verbod** kwam **op het thuis brouwen**. Het brouwersgild had zijn strijd gewonnen. Het brouwersvak professionaliseerde verder.*
9 mei 1485
Noch zijn heeren ende stadt eens ende verdraghen dat **egheen ingeseten** van deze stadt **thuys brauwen en zal**, noch doen brauwen mer – maar - wilt enich ingheseten bier voor hem selven brauwen; dat sal hij op de stadt paenhuys – de stedelijke brouwerij - oft op een ander paenhuys dat die stadt hem te honne costen wysen sal, moghen brauwen oft doen brauwen

Ende dat bier en zal hij obten zelven panhuys nyet moghen draghen oft doen draghen, - voordat - hy en zal zijn acsijse daer van betaelt hebben, te weten van elcker amen viij – 8 - stuvers – op te verboeren die contrarie des voirscreven is dede ende soe dicke ende menichwerven dat gesciede; ene wech Sint-Jacops; - een beeweg naar Sint Jacob in Galicië, Spanje - heeren, stadtscepenen ende inbringere elcken tderdedeel. – Iedere soort 'beeweg' kon afgekocht worden met een vaste som.
Zoals we echter verder nog constateren kon men dit particulier brouwen echter niet steeds aan banden leggen.

Het 'quaed' herbergsken van Jeroen Bosch

- 1474 - Knol in Hasselt -

Hoewel men dus in Sint-Truiden relatief vroeg hopbier brouwde, lag dit anders voor Hasselt. **Vanderstraeten** schrijft daar over dat de twee oudste biersoorten waarvan sprake is het

eigenlijke **bier en de knol of jongbier** zijn. De bouwmeester – zowat de ontvanger van de stad Hasselt – boekt in het jaar **1474 – 1475** een uitgaaf van 10 Rijnse gulden voor bier 'verdroncken door de ruteren bij mijn here Arborch ende van Bergen' en verder een postulatus gulden voor een vat 'knols' om de 'wert luden' uit de stad te houden.
Het gelijktijdig vernoemen van deze twee soorten doet ons gissen dat het bier een brouwsel was van hoger gehalte dan het minderwaardig jong bier of knol.
Tien jaar later is er spraak van 'hoppen' of hopbier.
Het verschil tussen die bieren wordt onder meer vastgelegd door het volgende uittreksel uit de stadsrekening. Zo werd er 'te Jans Eelsrake voer IIJ vaet hoppen betailt XXV1/2 stuiver'; bij 'Symon Facis voer XVIIJ quaerten knols' betaalde men 4 stuiver en bij Peter van Crutsen voor 'twee vaet biers' 32 stuivers.
Na 1530 is er geen spraak meer van die drie soorten en wordt het bier – net zoals in Sint-Truiden – aangeduid door de prijs waaraan het verkocht werd. In dat jaar vinden we voor het eerst 'dobbel vier aen een halven stuiver de quaert' in tegenstelling met het 'orts bier' en het 'half stuvers bier' in 1540.
Gruitbier werd gebrouwen tot in het jaar 1564. Op de 22ste januari van dat jaar verscheen er immers een stadsordinantie die stelde:

Dattet verboden wordt dat nyemans, soe brieder, soe burgher grouti noch andere substancie inder apotheken gehaelt, in zijn bier te brouwen, gebruycken en sall, op die pene van drye daelders in dryen, here, raet, aenbrengere ende ten tweede maele dobbel.

- 1477 - De brouwers van Brugge -

*Uit de '*Cronijcke van den lande ende graefscepe van Vlaenderen – Deel 4 - Nicolaes Despars,J. de Jonghe' *halen we het volgende bericht over de biervoerders van Brugge.*

Sdijssendaechs, den V° van novembre, ordonneerden die van der wet te Brugghe XXXVI *(36)* ghesworen biervoerders, omme een yghelick zijn bier uytter brauwerie thuys te voerene, voor een grootkin de thonne, met wel expresser interdictie dats hemlieden die brauwerscnapen dies voortan niet meer onderwynden en zouden,
up zekere groote peynen ende verbeurten daer toe staende,
van welcker ordonnantie hemlieden die brauwers zo buytermaten zeere belchden als een wondere, uytte dien dat zy van alle oude tijden oyt ghewonen waren tzelve recht van tuytvoeren van den biere haerlieder cnapen,
voor heure loon ofte gagien te ghevene ende anders niet,
ghelyck zy tzaemn wel promptelcik (met veel meer andere redenen daer toe dienende) wisten te verthooghene ter plaetse daert behoorde,

met versoucke van in huerlieder voorzeide oude maniere van doene ghemainteneert te werdene ofte uytterlick van behoorlicke recompense van diere;
maer wat zy vertoochden, allegierden ofte versochten, zy en haddens anders,
zo dat zy zom teeneghadere van quaden spyte tbrauwen lieten,
ende alle die meestercnapen ende beste werckghesellen keerden weder naer de Kempen ende elders van daer zy ghecommen waren,
tweclke omtwyffelick cause was dat men uytnemende sobre bier brieu, eenen langhen tyt ghedeurende.

Replica van de middeleeuwse kraan te Brugge

We halen dit voorval te Brugge aan omdat we later ook in Poperinge en op andere plaatsen merken dat de biervoerders een eed aan de wet moeten doen en dus door de wet aangestelde dienaren worden.
Het invoeren van dit stelsel, waarbij men de biervoerders officialiseerde had alleszin het grote voordeel dat men de controle op het bier sterk verhoogde waardoor men ook de accijzen op het bier kon controleren.
Vandaar dat we mogen concluderen dat het jaar 1477 hierin cruciaal was, niet alleen voor Brugge maar voor geheel Vlaanderen.
In september van het jaar 1483 krijgen we verzet tegen Maximiliaan te Brugge, waar men weigert om de hoge graanbelasting en bieraccijnzen te betalen.
Zo schrijft men in de 'Cronijke van de lande en de graefscepe van Vlaenderen': ten eersten daghe van octobre daer naer volghende, stelde men te Brugghe, by halleghebode, die nieuwe cayljooten van den grave af,
te wetene, de vier grooten up elc hoet tarwe ende twee grooten up elc hoet rugghe, daer wy elders of ghehoort hebben, ende die bruchscher keyte wasser met eenen oc ghestelt up XVIII myten den stoop, maer die Delfsche keyte ende tdobbel bier wierden der ghestelt up een blancke de stoop, al ter grooter ghemeener verblydinghe van alle die poorters ende inghezetenen van de stede, de welcke men, ten eersten daer naer, al desinierde, ten fine dat zy ghereet mochten wesen omme uyt te treckene daer ende als men se van doene hadde.
Gent en Ieper voegen zich bij Brugge en geruggesteund door Frankrijk komen zij in opstand tegen Maximiliaan.
Deze nam echter eerst op de 16de november de stad Dendermonde in. – by middele van eeneghe waghenen vul soldaten, maer uytwendich als vrauwen ende meunicken ghecleet, die welcke tzamen omtrent der noene binnen gherochten ende die wacht der poorte doot sloughen.

Nummer 204B **Doos Gazette** **juni 2019**
guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Toch knap van Mozart en Bach dat zij nummers schreven, die nu precies op een cd passen.

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 600 lezers

'*t Neerhof*

Lees de geschiedenis van Poperinghe

Dank zij de goede zorgen van **Jean Boidin** *is de website van 't Neerhof weer aangegroeid.*

https://tneerhofvzw.be/

Jaar 1368

De aversie tussen Ieper en Poperinge komt weer boven drijven! Ieper vindt dat zij beter laken maken dan Poperinge en dat Poperinge 'hun' laken niet meer mag maken! Zij slepen er hun 'grote broer' - de andere Vlaamse steden Brugge en Gent bij om hun gelijk te halen.

Jaar 1375

De Vlaamse steden accorderen niet met de Graaf van Vlaanderen Lodewijk vooral Gent voelt zich machtig! Zij willen dan ook de kleine steden de les leren, en dus komen de Gentenaars samen met die van Ieper naar Poperinge ook het 'edeldom' komt naar Poperinge en op 20 september 1380 vindt hier de 'slag van Poperinge' plaats! Volgend jaar kunnen we de 640ste verjaardag van deze slag van Popeirnge 'vieren'!

Poperinge Verbeeldt

Met dank aan de medewerkers Miranda en Luc!!

HEU004504188

Een rit op 'Schodtjes trein'

72 jaar geleden, op 15 juni 1947, werd Lucien Deschodt gehuldigd als nieuwe burgemeester van Poperinge.
In de uitgebreide feeststoet verbeeldde deze wagen (nummer 45) de treinverbinding Kortrijk-Poperinge, waarvoor Deschodt in zijn korte carrière heel wat inspanningen heeft geleverd.
Pittig detail: de 'locomotief' op de foto was eigenlijk de 'duvel' (stoommachine) van loonwerker Arthur Deturck uit Watou.
Het betekende tevens de laatste rit van de duvel aangezien hij nadien vervangen werd door een dieseltractor. Dank aan Wilfried Deturck voor de foto!

WESTHOEK VERBEELDT.BE

Familieboek Vlaamse molenaars
Ruim 2200 verwante molenaars, molenmakers en molenvrienden

Twee bestelwijzen

1. Leden van Molenzorg Vlaanderen krijgen het "Familieboek Vlaamse Molenaars" als themanummer
(68 pagina's A4, vele afbeeldingen) van het tijdschrift Molenecho's.

Het lidgeld 2019 bedraagt 30 euro over te maken op het IBAN-nr. BE54 4427 6099 1197 van
Molenzorg Vlaanderen
Molendreef 45 2890 Sint-Amands
met vermelding "Lidgeld 2019".
Naast dit uitgebreid themanummer, ontvangt u dit jaar nog drie "gewone" nummers van ieder 54 pagina's.

2. Niet-leden van Molenzorg Vlaanderen kunnen het nummer los bestellen
door 14 euro (inclusief verzending) over te maken op hetzelfde
IBAN-nr. BE54 4427 6099 1197 van
Molenzorg Vlaanderen
Molendreef 45
2890 Sint-Amands
met vermelding "Familieboek molenaars"

Inleiding (hier zonder afbeeldingen)

Alhoewel een gebroken schrijfhand mij zo'n twee maanden weerhield om zware graanzakken te tillen, kan ik - weliswaar in uitgesteld relais - toch een gewichtig (meel)product afleveren. Ons product is bestemd voor menselijke consumptie en voldoet aan alle eisen van het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV). In tegenstelling met mijn meeste vorige producties staan niet de molens - als "on(t)roerend erfgoed" - maar wel hun bedieners - doorgaans "humaan erfgoed" - centraal.

Dit alles resulteerde in dit Familieboek Vlaamse Molenaars met aangetoonde onderlinge (aan)verwantschappen tussen ruim 2200 molenaars, molenmakers en molenvrienden, vooral in West-Vlaanderen, maar ook in de aangrenzende gebieden (Oost-, Frans- en Zeeuws-Vlaanderen). Het genoemde aantal "ruim 2200" kunnen we gemakkelijk met enkele honderden aanvullen. We konden immers ook al verwantschappen aantonen met de wijdvertakte molenaarsfamilies Mariman (Waasland), Spruyt (westelijk deel van de provincie Antwerpen) en Van Lierde (zuidelijk deel van Oost-Vlaanderen, noordelijk deel van Henegouwen en het westelijk deel van Vlaams-Brabant).

Onze studie is het product van een (meelgerelateerde) kruisbestuiving tussen molinologen en genealogen. Wat hen bindt is hun passie(-vrucht en -zucht). Helaas resulteert dit wel eens in soms wereldvreemde exploten. Molinologen kunnen zodanig gebeten zijn door hun molenmicrobe dat ze molens beschouwen als op zich staande constructies die doorheen de eeuwen diverse gedaanteverwisselingen ondergingen. De historisch-maatschappelijke context waarin de molens tot stand kwamen en evolueerden (in aantallen, productiecapaciteit, toepassingen,…) komt veel te weinig aan bod.

Genealogen focussen zich, haast per definitie, vooral op hun eigen familie. Velen stellen hun opzoekingen naar de levensdata (geboorten, huwelijken, overlijdens) van hun directe voorouders als einddoel. Slechts voor weinigen vormen deze “kapstokgegevens” de aanzet tot verder onderzoek naar hun levensomstandigheden, op basis van hun beroepsactiviteit, hun gezondheid, de mislukkingen of het welslagen van de oogsten, de vredes- en oorlogsperiodes. Men dient niet de historie te herschrijven, maar men kan wel de levensstandaard van de eigen voorouders nagaan door bijvoorbeeld de boedelbeschrijvingen van het sterfhuis te bestuderen.

Gelukkig zijn er vele goede voorbeelden, zowel bij genealogen als molinologen. (Waar ik mezelf toe reken, laat ik liever in het (molenaars)midden; ik heb het liever over anderen). Zowel André Braet uit Waregem als Paul Huys uit Drongen slagen er in om in hun stamboeken (respectievelijk Het geslacht Braet door de eeuwen heen (1295-1980) en Huys is de naam. Aangename kennismaking. Vier eeuwen familiegeschiedenis 1600-2000 (Geluwe Wervik, Menen, Ledegem, Deinze)) de gedetailleerde genealogische data te verbinden met de algemene historie, vooral via de beroepenstructuur. André Braet is een afstammeling van molenaars (minstens 100 over ruim 6 eeuwen!), terwijl bij Paul Huys vele voorouders actief waren als smeden en ook enkele als molenmakers (in Ledegem). Beide genoemde auteurs blijken met mij (aan)verwant te zijn: André Braet aan mijn vaderszijde (stamvader Melchior Denewet, geboren in Egem in 1586) en Paul Huys aan mijn moederszijde (stamvader Michael Raes, geboren in Hooglede in 1631). Zowel aan mijn vaders- als aan mijn moederszijde komen molenaars voor, weliswaar het meest aan vaderszijde, met de Deneweths molen in Wingene, de Koutermolen in Kortemark, de Dinneweths molen in Waarschoot en de Mevrouwmolen in Kanegem - zie ook p. 4, 60 en 61).

Wie in zijn of haar genealogisch onderzoek molenaars aantreft, weet dat zijn familie erdoor besmet is. Men surft letterlijk van de ene molenaarsfamilie naar de andere. Dat beroepen vroeger van vader op zoon werden overgegeven is algemeen bekend. Dat geldt in het bijzonder voor landbouwers en ambachtslieden zoals molenaars. Er is evenwel een groot verschil in de geografische verspreiding tussen landbouwers- en molenaarsfamilies. Bij de boeren kon doorgaans de oudste zoon het hof overnemen. Zijn jongere broers geraakten “ingetrouwd” op andere boerderijen, vaak in eigen dorp. Bij molenaars zien we een analoge situatie: de oudste zoon werd vaak de opvolger op de ouderlijke molen en de jongere broers dienden uit te kijken naar een andere molen. Maar die stond meestal in een ander dorp (of toch op minstens twee kilometer afstand in eigen dorp). De reden? De concurrentie! Molenaars waren veel afhankelijker dan landbouwers van hun klantenkring. In de middeleeuwen waren ze nog beschermd door het banrecht van de heer. Dat recht werd uitgehold in het Ancien Regime (vooral na 1740) en werd afgeschaft in de Franse Revolutie en de Franse verovering van onze gewesten (na 1794). De molenaars achtten het dus niet wenselijk dat de concurrerende molen in eigen dorp zou ingenomen worden door hun eigen zoon. En dus trok die verder, hetgeen zorgde voor een ruim verwantschapsgebied. We konden dat al aantonen voor de hele provincie West-Vlaanderen: van het uiterste noorden (Knokke, familie Devos) tot het uiterste zuiden (Kooigem, familie Vandeghinste).

Dat molenaarsdochters “begeerde bruiden” waren voor molenaarszonen, was ook aardig meegenomen in de uitoefening van het werk. Deze “molenaarsters” (zoals ze meestal als dusdanig ingeschreven stonden in onze bevolkingsboeken) hadden de kennis al van huis uit gekregen. Ze konden hun man bijstaan of vervangen (bij ziekte, ongeval, uitstap…) in het werk. Bij een gemengd bedrijf boerderij-maalderij stond de man in de bevolkingsboeken doorgaans als “molenaar” of “mulder” opgegeven en de vrouw als “landbouwster”.

Ook bij de molenbouwers geldt een vakoverdracht van vader op zoon. Molenmakers hadden nog een ruimere klantenkring dan de molenaars; het besloeg vaak een hele regio. Eén van de laatste molenmakersfamilies, Peel
uit Gistel, had zelfs geheel ons land als werkgebied, met ook vele opdrachten in Noord-Frankrijk.

En dan zijn er nog de ruim 100 aangetoonde (aan)verwantschappen met molenvrienden en vrijwillige molenaars. Hier is er vrijwel geen sprake van vakoverdracht van vader op zoon, ook al zijn er enkele vrijwillige molenaars die hun moleninteresse kregen door hun rechtstreekse afstamming van beroepsmolenaars (zoals bij kleindochter Heidi Ameloot van molenaar Abel Lefèvre uit Avekapelle, bij Hubert Goethals uit Wakken en bij mij, als kleinzoon van landbouwer-molenaar Aloïs Denewet uit Kanegem).

Dank zij de genealogische informatie over molenaarsfamilies, komen we ook meer te weten over de lotgevallen van de molens zelf. Zo vormden vetes soms de aanleiding tot de bouw van een nieuwe molen, zoals tussen een landbouwer en een molenaar-pachter (Beernem, Lijstermolen, rond 1800) of binnen een familie (Koekelare, Sterremolen, 1905). Niet altijd waren die nieuwe molens een succes, o.m. omdat vele klanten niet overliepen naar de nieuwe molen. En gramschap is zelden een goede raadgever!

In het midden van West-Vlaanderen was er in de periode 1880-1914 een vrij grote uitwijkingsgolf naar de Verenigde Staten van Amerika, vooral bij de grote landbouwersgezinnen. Ook bij molenaarsfamilies zijn er voorbeelden te vinden. In deze periode stond het traditioneel gemaal onder grote druk door de opkomst van de grote stoommaalderijen. De eeuwenlange cyclus van de molenaarszonen die op een andere molen hun werk vonden werd doorbroken. Een voorbeeld is te vinden bij mijn eigen familie. Felix Deneweth (18251911), molenaarszoon van de Deneweths molen in Wingene, werd in 1850 molenaar van de Koutermolen in Kortemark. Hij trok evenwel in 1854 naar Mount Clemens in Michigan (USA) en zorgde voor vele nakomelingen Deneweth/Dinneweth (drie echtgenotes, zestien kinderen…). Dichter bij huis was er een uitwijking naar de vruchtbare landbouwgronden in Wallonië en Noord-Frankrijk. Dat was bijvoorbeeld het geval met Alphons Vervaeke (1869-1941) van de Turfhouwemolen in Lichtervelde. Hij kwam uit een gezin met 14 kinderen en week uit naar Longueval (departement Somme).

De aangetoonde verwantschappen met vele molenaarsfamilies laten ons nauwer verbonden voelen met historische gebeurtenissen. Deze worden minder abstract. Zo was er molenaar Guillaume Wulleput (1690- 1758) van de Grote Molen in Wervik. Volgens een eigentijdse kroniek sprak hij de Franse koning Lodewijk XV aan toen die het Sint-Janshospitaal van Wervik binnenging. De koning logeerde daar tijdens het beleg van de stad Menen (22 mei - 8 juni 1744). Of hoe molenaarszoon Joannes Carolus Verhelst als soldaat van Napoleon op 3 april 1812 in Vlissingen een brief schreef naar zijn broer en ouders in Hooglede. Kort nadien overleed hij in het militair hospitaal van Middelburg. Of hoe Jacob Ghyselen (1798-1828) rond 1825 de “Hollandse marechaussees” te slim af was toen ze op zoek waren naar “onwettig meel”. Er zijn ook tragische gebeurtenissen, zoals het vijfjarig zoontje Jerome van Felix Vandeputte (1848-1905) van de Ondankmolen in Hooglede. Hij werd op 13 augustus 1894 getroffen door een draaiende molenwiek. Dit dramatisch ongeval gebeurde juist naast mijn woning (Bruggestraat 74 in Hooglede). Of hoe de molenaars Victor Maes uit Hooglede en Sylvain Lootvoet uit Houtem (Veurne) respectievelijk in 1914 en 1940 door militairen werden doodgeschoten. (Deze voorbeelden worden uitvoeriger behandeld in de tabel bij de betrokken namen).

Vele verwantschappen kon ik opzoeken via mijn genealogische site op www.gw.geneanet.org/denewet, getiteld Molenaars / Hooglede-Gits / Denewet-Raes (ruim 50.000 namen, met speciale aandacht voor de molenaars). Andere voorbeelden van stambomen met vele molenaars op Geneanet zijn:
- www.gw.geneanet.org/donald71 van de heer Donald Vandenbulcke (tevens molenliefhebber) uit Nieuwpoort, voorheen Staden (ruim 220.000 namen, wel geen beroepen aangeduid) - www.gw.geneanet.org/dvanlerberghe van de heer Didier Van Lerberghe uit Court-Saint-Etienne - www.gw.geneanet.org/bidprentjes van mevrouw Flavie Roquet uit Hooglede (ruim 326.000 namen,

wel geen beroepen aangeduid) - www.gw.geneanet.org/flamtec1 van de heer Germain Tratsaert (ruim 326.000 namen, meestal met opgave van de beroepen).

Via de zoekrobot Zoeken naar personen op de website van de Rijksarchieven in België (www.arch.be) kunnen vele molenaarsnamen gevonden worden. Voor de West-Vlaamse molenaars is www.vrijwilligersrab.be een interessante bron, ook al worden er geen beroepen opgegeven.

Interessant is om de loutere genealogische gegevens te vergelijken met de namen van de moleneigenaars, zoals die te vinden zijn in het kadasterarchief (sinds 1834). Deze werden opgespoord (voor geheel Vlaanderen, alsook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Waals-Brabant) door wijlen Herman Holemans uit Wilrijk en worden digitaal weergegeven op de Belgische Molendatabase, te vinden op www.molenechos.org (met een luik "Verdwenen molens" en een luik "Nog bestaande molens"). Via de zoekfunctie kunnen de molenaars er vlug per molen opgespoord worden. Daarenboven bevat deze database per molen vaak ook namen van nog vroegere molenaars (uit archiefonderzoek, geschied- en heemkundige publicaties). Over enkele molenaarsfamilies bestaan er gedrukte stamboeken, zoals: - Braet André, Het geslacht Braet door de eeuwen heen (1295-1980), Erembodegem, 1981, 279 p. - Desmet Juul, Het geslacht Vanschoebeke. Baljuws, landbouwers en molenaars, Tielt, 2017, 158 p. - Desmet Juul, Molens aan 't Mandelgat. Kroniek van de familie Goethals en de Goethalsmolen van Wakken, Tielt, 2013, 160 p. - Heytens Joseph E., De familie Heytens, Wevelgem, 1995, 209 p. - Neyt Luc, De Familie Neyt 1560-1988, Eeklo, 1988, 208 p. (De Eik, jg. 13, 1988, kwartaal II).

De Magdalenakapel – Deel IV

Henri Vandenberghe schreef – op basis van het SAP – dossier rond de Magdalenakapel een uitgebreide nota hierover.
Gezien de lengte van dit verhaal delen we dit op in een viertal bijdragen aan 'Doos Gazette.
Hier komt het vierde deel waarin Henri de 'kroniek' van de kapel verder opstelt.

Henri Vandenberghe

De Capelle van de Madaleene

1671-1677

Losse brieven

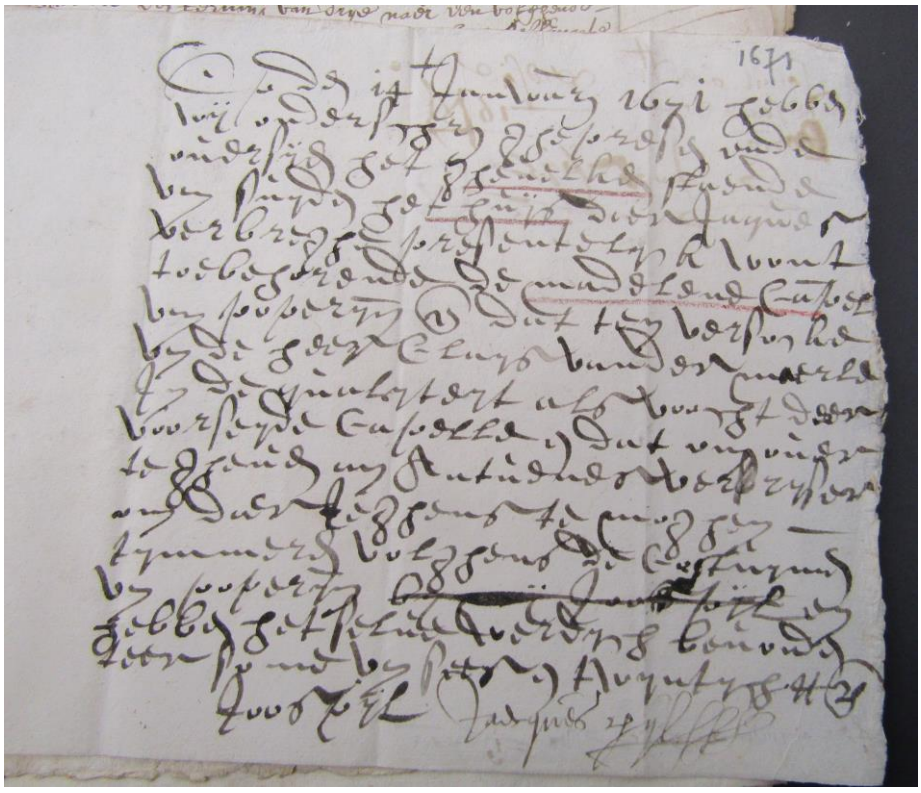

14 januari 1671De zaak is blijkbaar geregeld waardoor de voogd van de cappelle de gevel heeft laten herstellen van het huis waar Jacques VERBRIGGHE woont. Getekend Joos en Jaeques PYL (13 p.p. in rekening 1677).
De zaak is blijkbaar geregeld waardoor de voogd van de cappelle de gevel heeft laten herstellen van het huis waar Jacques VERBRIGGHE woont. Getekend Joos en Jaeques PYL (13 p.p. in rekening 1677).
Clays VANDERMAERLE is de opdrachtgever van de Madaleene en Antheunes VER RYSER mag *daerjeghens tymmeren m.a.w.* een huis ernaast bouwen zo menen we het te moeten verstaan.

Petities of omhalingen

1670	1 p. 0 s. 6 d.
1671	2 p. 4 s. 6 p.

De gouverneurs en de voogden (VAN RENYNGHE Jan zv. Nicolays, VANDE MAERLE, Jan MARQUAEY) handelen tegenover de proost (ook 1674 pro memorie).
Hier vinden we de veel herhaalde (pro memorie) vermelding van de tien grooten vlaams die ze lenen aan de proost.

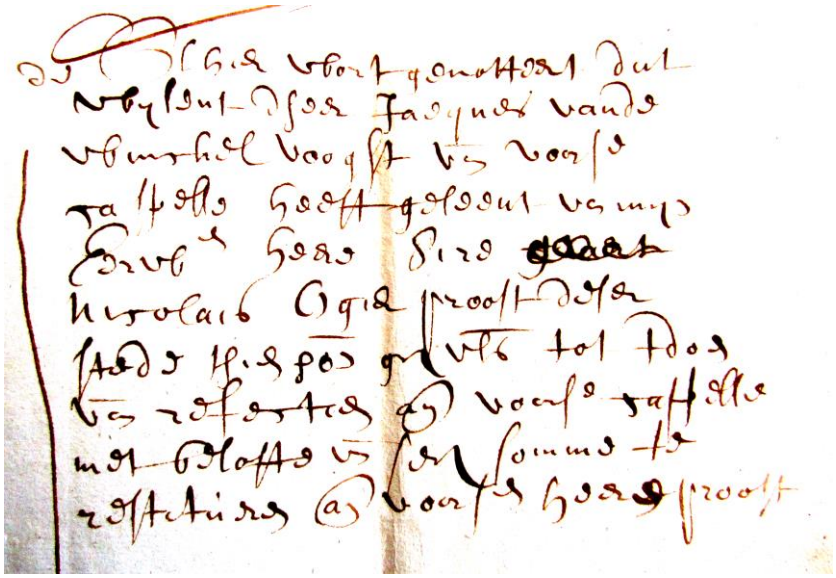

LosrentenDe enige nieuwe namen zijn Christiaen NOL (Hipshoek bij de meulewal, Mattheus DE GHELCKE 4 l. 12 r.), Jan RENTIER, jr., Jan QUETSTROY staat borg in de Edewaarthoek voor Mahieu HAESEBAERT 5 l. 10 r.), CAMBRAY is genoteerd om de vlooghe in de pezelhoek (4 l. 10 r.), Jooris RAMAULT (60 p.p.) voor het oosthuis in Sint Janscruyce, Frans RYCOERT, huishuur Sint Janscruyce (21 p.p.), Jacob WORM, pro memorie, Christoffel BAELDE (28 p.p.).
De enige nieuwe namen zijn Christiaen NOL (Hipshoek bij de meulewal, Mattheus DE GHELCKE 4 l. 12 r.), Jan RENTIER, jr., Jan QUETSTROY staat borg in de Edewaarthoek voor Mahieu HAESEBAERT 5 l. 10 r.), CAMBRAY is genoteerd om de vlooghe in de pezelhoek (4 l. 10 r.), Jooris RAMAULT (60 p.p.) voor het oosthuis in Sint Janscruyce, Frans RYCOERT, huishuur Sint Janscruyce (21 p.p.), Jacob WORM, pro memorie, Christoffel BAELDE (28 p.p.).
Pieter MAES huurt de vissebanken (7 p.p.).

Landpacht

Jan RENTIER *tderde jaer van vijfve,* kerkhof, huis aan de Ieperstraat, 5 l. 25 r.	44 p.p.
Christiaen NOL, na afsterven VAN MIDDELEN	14 p.p.
Jan QUETSTROY, borgtocht Mahieu HASEBROUCK	96 p.p;.
Vlooghe in de Pezelhoek 4 l. 15 r.	pro memorie
Jan MARQUEY, Edewaarthoek	12 p.p.
Gillis DE ROODE 5 vierendeel zaailand in Edewaarthoek	20 p.p.
Charles VAN RENYNGHE, zv. Mahieu . Jan QUETSTROY	12 p.p.

Jan RENTIER, jr., 5 l. 20 r zaailand, zuiden an kerkhof 38 p.p.
Adriaen DEVOS[1] in Reningelst 24 p.p.
1 l. 20 r. in de Haghebaerthouc pro memorie
Jooris RAMAUT, zv. Jooris, oosthoekhuis Sint-Janscruyce 158 p.p.
Pieter BAILLAERT huisje Sint-Janscruyce 56 p.p.
Jaeques VERBIGGHE niet volledig 23 p. 2 s.p.
Pieter MAES, twee jaar pacht vissebank 15 p. 8 s.p.

Extraordinaire ontvangst

Overneming gevel door Anths VAN YSER[2] laatst gebruikt door VERBRIGGHE en brief van Joos en Jaques PYL 16 p.p.

Ornamenten

Idem. Vorige rekeningen

Pensioenen en herstellingen

E. H. Joannes FOBERT (192 p.p.), BOUCHIERE (zangmeester 144 p.p.), Christoffel BAELDEN deed dienst maar *in de discretie van de gouverneuren* kreeg hij slechts 6 p.p. alhoewel hij er 18 moest hebben, Francois RYCOERT's huis is hersteld (63 p. 16 s.), refectie bij Jacques VERBRIGGHE (23 p. 2 s.p.), refectie bij Jan QUETSROY (17 p; 14 s.p.), aan Jooris RAMAUT's (159 p. 6 s.p.), Peiter DESCHRIFVER voor herstellingen (43 p. 4 s.p.), aan Jan RENTIER's huis (98 p. 18 s.p.), aan de glazen ramen in de kapel (13 p.p.), Richard CAMBRAY (metingen, 2 p. 8 s.p.)

Onkosten

Paschier DRUWANT, nagels 11 p. 18 s.p.
Jaques STEEVEN voor was 7 p. 8 s.p.
Gillis KEIRSEBILC een paar schoen voor Jan DUREY, *belasert* 1p. 8 s.p.
Jan DE WAGHEMAKER 2 voeren *bert* 3 p. 4 s.p.
Pieter ZANNEKIN lijnwaadd kousen voor Jan DUREY 0 p. 18 s.p.

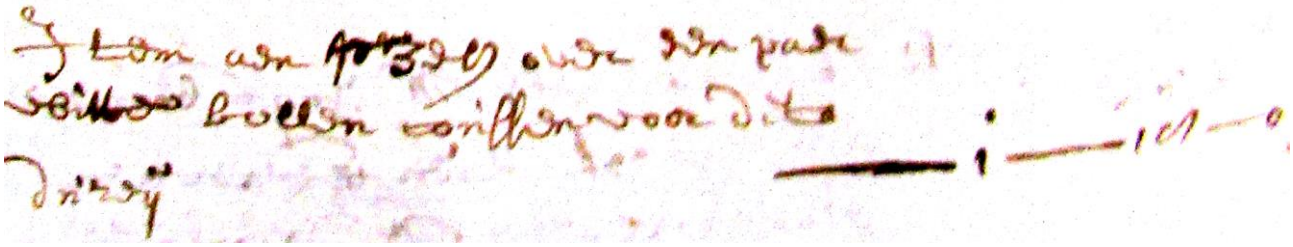

Id. witte (w)ollen kousen voor dito 1 p. 18

1 Een deel was *niet becommelick door syne notoire sober ghestaetheyt.*

2 VERISER, VERRYSER..

s.p.Clays VAN THUYNE voor *grunsel*[3] 0 p. 16 s.p.
Clays VAN THUYNE voor *grunsel*[3] 0 p. 16 s.p.
Opdrachten van de geestelijken 16 p.p.

Huisvrouw Andries DEPUYDT, en Jan DUREY, belazerden 18 p. 2 s.p.
Duplicaat van rentecharter van erfg. Jan HOSDEY 2 p.p.
Prijsie van gevel overgenomen door Anths. VAN YSER 0 p. 16 s.p.
Rober PERMECQUE witten van de kapel 5 p. 10 s.p.

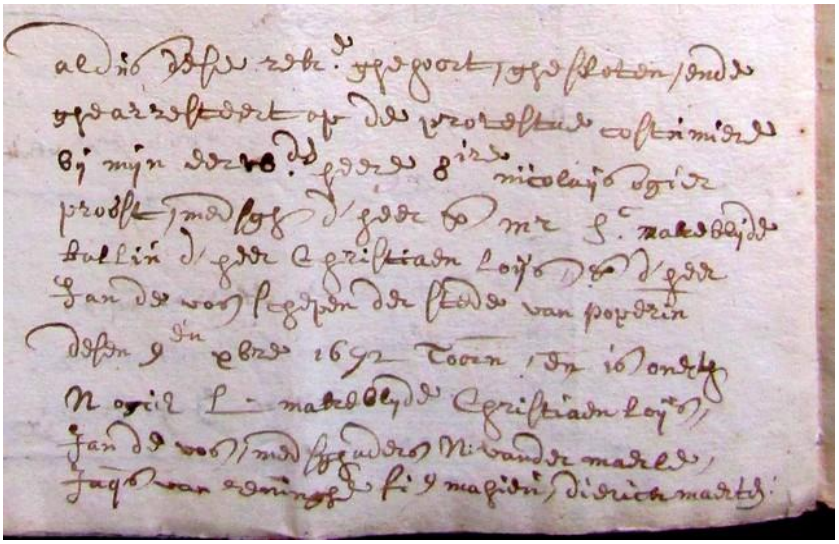

Aman bij bedienen van twee akten tot last van Jaques VERBRIGGHE en Jaques VAN MIDDELEN 3 p. 12 s. 6 d.p.Doubleren van de rekening, papier, 24 p.p.
Doubleren van de rekening, papier, 24 p.p.

De genoemde notabelen in 1672 zijn:
Proost Nicolays OGIER, Lodewyc MAKEBLYDE, baljuw, Christiaen LOYS, Jaecques VAN RENYNGHE, zv. Mahieu, Dierick MAERTEN.

1670-1674

Pachten

Charles VAN RENYNGHE, zv. Mahieu + Jan QUETSTROY, Edewaarthoek (6 p.p.) Jan RENTIER, jr. (19 p.p.), Adriaen DEVOS, Reningelst (6 p.p.), boompjes ten profijtte van de kapel, 1 l. elstland vorig ontbloot door Mahieu WAELS, Jooris RAMAULT oosthoekhuis Sint-Janscruyce (79 p.p.), Frans RYCOURT overneming van Pieter BAILLAERT (28 p.p.).
Pieter MAES visbanken (8 p. 14 s.p.)

Ornamenten

Kazuifel, enz. .. *2 eeren candelaers, twee gordijnen met de roeden, een aultaer cleet en vier bancken.. pro memorie.*

3 Grunsel is nu nog dialectisch groenten. De andere vermelding leverde hij ijzer. Misschien leverde hij *winkelwaar?*

3 Grunsel is nu nog dialectisch groenten. De andere vermelding leverde hij ijzer. Misschien leverde hij *winkelwaar?*

Idem vorige rekening E.H. FOBERT, BOUCHIERE, knecht Christoffel BAELDE (samen 197 p.p.), *eeren candelaeren,* altaarkleed...

Onkosten

Huizen van Jooris RAMAUT (24 p. 17 s p.), Jan QUETSROY (21 p. 12 s.p.), Jan RENTIER (17 p. 9 s. 6 d.p.), in Sint-Janscruyce waar Jacob WORM woont (24 p. 2 s.p.), Pieter PRYSIE om bakstenen te brengen bij Jacob WORM (12 s.p.).
11 Iepkens betaald aan Maillaert VANDEN AMEELE (6 p. 12 s.p.), RYCOERT boete aan de brandmeesters (0 p. 10 s.p.).
Grauw zwart en wit lijnwaad voor de lazereus aan Frans DE SCHOTTER (11 p; 17 s. 6 d.p.), Jan DU FLOUCQ voor 1 *casacke* (2 p. 8 s.p.).
Jaques STEVEN betaald voor was (3 p. 9 s.p.).
Andries GOUDENAERE voor een *claspe ende houten schotel* (1 p. 8 sp.) voor Jan DE MEIJ, *belasert*.
Charles ROTHAER wordt betaald voor de theire door de geestelijken

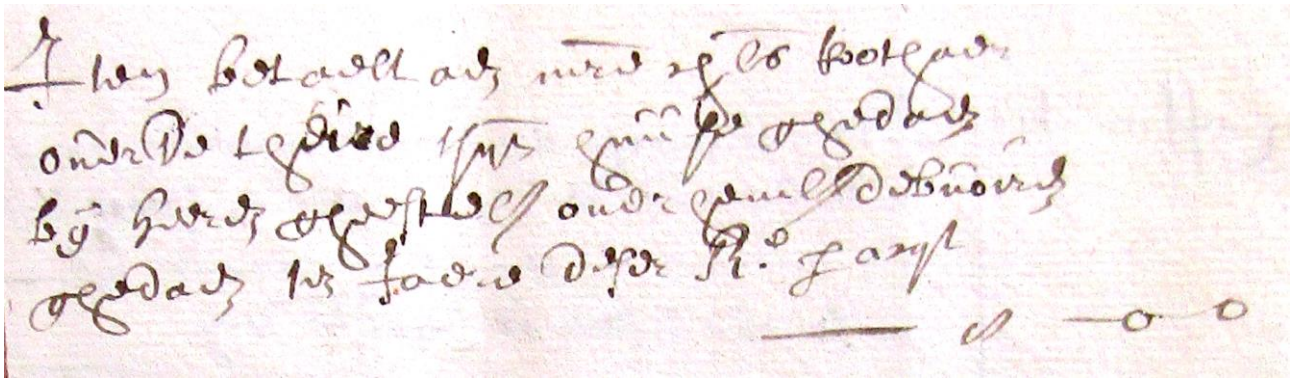

gedaen *onder hun debvoir* (8 p.p.).

Jan DE MEY voor 2000 elsekens (10 p.p.) om de lege plaatsen te vullen in de *vlooghe,* Schrijven, theire (12 p.p.), 25 eiken toppelingen bij Andries DEQUIDT *ter cause syn huusvrauwe belasert is* (2 p. 5 s.p.), 16 fagoten voor de belaeserden (1 p. 2 s. 6 d.p.).
Slot rekening hierboven als we goed lezen 1675 met handtekeningen van Nicolais OGIER, Jaques GROODUYME, Pieter BONTE, Jeroen ROUSERE, Jan MAERTEN, Jacob CHRISTIAEN.

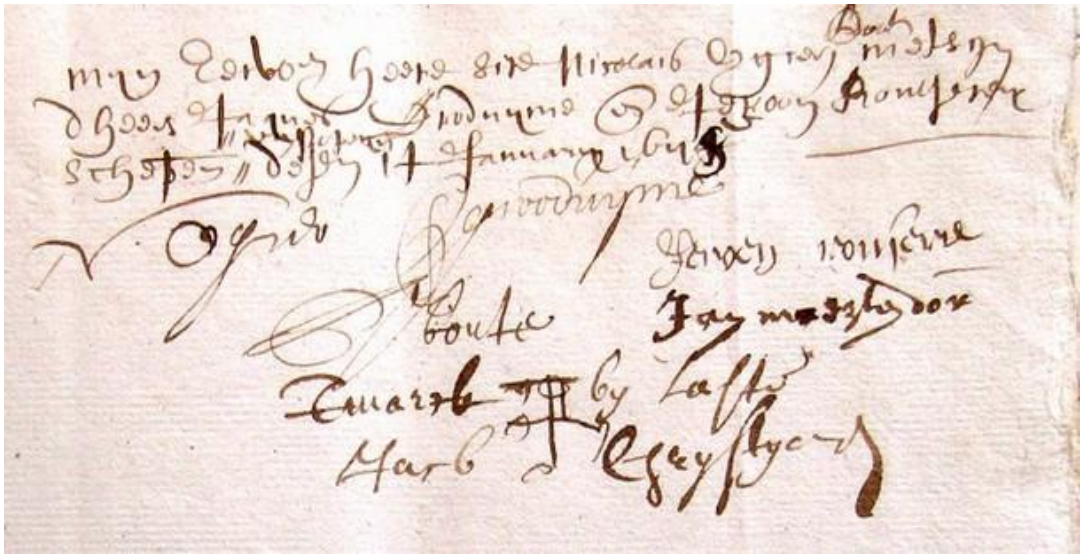

Losse brieven

Voor de Malenemeesters[4] van een huis in Ste. Janscruyse. De verhuurder is Frans RECOUR[5].

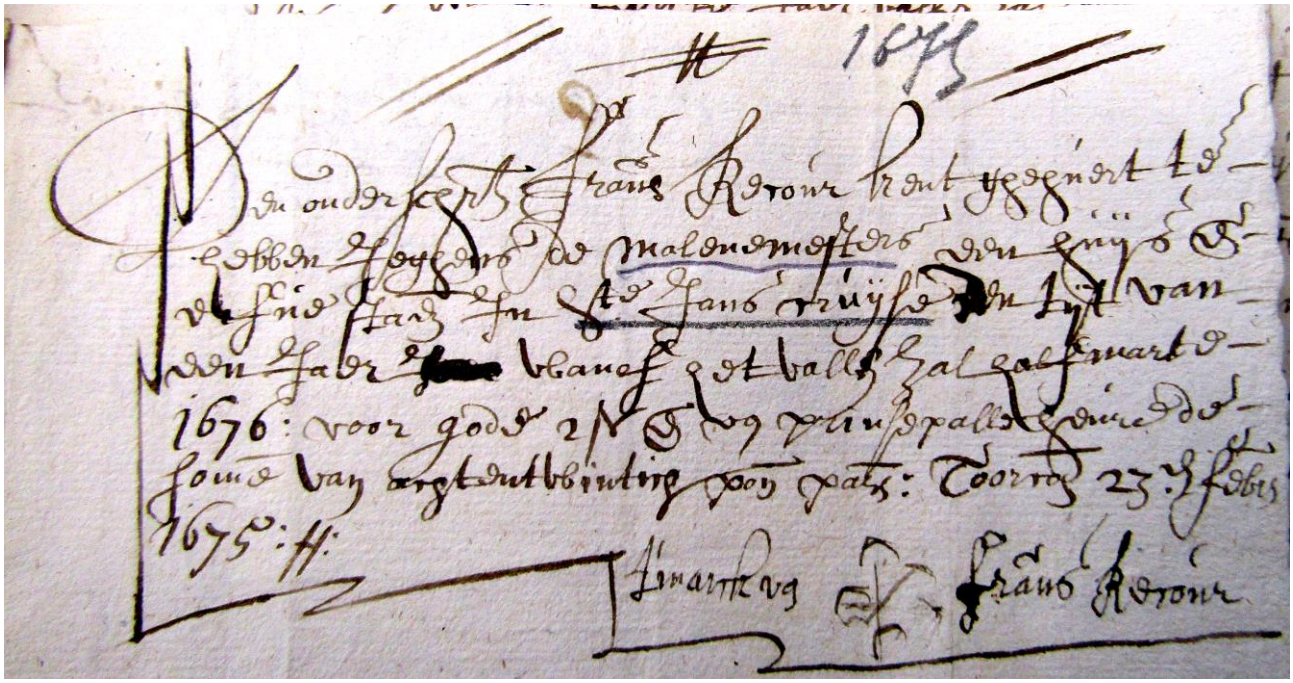

Hetzelfde jaar huurt Redolf HOUWEN het huis dat laatst in huur was aan Mahieu MAREIE vanaf 1676 voor drie jaar.
Aan de schipvaart verhuren ze aan Caerle VANRENYNGHE, zv. Mahieu. 23 roeden.

4 We nemen de schrijfwijze over zoals ze daar staat.

5 Iets vroeger lezen we Recour. In de rekeningen soms RYCKOERT.

1675

Jan MAZEMAN, zv. Jaques over het hoppeveld in de Papestraat nu aan Jan DE LANGHE, als koper, zuid aan de Hondsgracht, 1 p. 4 s.p. omwille van rente.
De omhaling bracht dit jaar 1 p. 16 s.p. op

Landpacht

Huisje aan de Ieperstraat met kerkhof + 5 l. 25 r.
Vier lijnen 12 r. zaailand in de Hipshoek (5 p.p.) aan Christiaen NOL.
Jan QUETSRROY op de borgtocht van Mahieu HAESEBAERT (5 l. 10 r.).
Land tegenover het cappelhof, zuid aan de Ieperstraat (69 p.p.).
Vier lijnen 15 r. *vlooghe* in de Pezelhoek.
Jan MARKEY zaailand in de Edewaarthoek (6 p.p.).
Gillis DE ROODE, Charles VAN RENYNGHE + Jan QUETSTROY.
Jan RENTIER, jr. (5 l. 25 r., westen het kerkhof).
Adriaen DE VOS, het derde van zes vierendeel gras in d enoordvierschare in Reningelst, Marcx VERMERSCH uit Vlamertinge heeft het resterend gemet.
Elstland in de Haghebaert (memorie).
Jooris RAMAUT heeft verder het hoekhuis in Sint Janscruyce (60 p.p.).
Frans RYCOURT overneming van Pieter BAILLAERT (28 p.p.).
Jacob DE WORM is al schuldig van 1672, maar insolvent.
Christoffel BAELDE moet nog betalen voor zijn huis.
Pieter MAES betaalt 7 p.p 14 s.p. voor de vissebanken.
Frans Victoor koopt een omgevallen appelboom uit de woning van Andries DE VOS (8 p.p.).

Pensioenen

E. H. Joannes FOBERT, Antheunes BOUCHIER, zangmeester, Christoffel BAELDEN.

Onkosten

RAMAUT krijgt voor refectie	18 p. 11 s.p.
Jaques STEVEN voor was en *winckelwaere*	4 p. 7 s.p.
Stoffatie[6] *ende swart lynwaert voor de laseurs*	3 p. 18 s.p.
Theire bij Jan DEDRIE door de gheestelicken	8 p.p.
Adriaen DE VOS voor boompjes	8 p.p.

1676

Adriaen BORTIER, zv. Adriaen huurt van de madeleen (Christiaen LOYS en Andries LEBBE, zv. Fransois voogden van de moderne van de H. Marie Magdaleene 1/3 van 6 vierendeel = 22 aren in de noordvierschare van Reningelst met het huisje erop staande voorheen aan Marcx VERMESCH voor 4 jaar (fruitbomen incluis)

---

6 Grondstof.

De vissebanken voor 16 p.p. /jaar aan Christiaen RAMOUT en Jan CHARTON.

1677

Losse briefjes

Jacob VERSCHAVE neemt over van Frans RICOURT voor 5 jaar voor 20 p.p. sjaars.

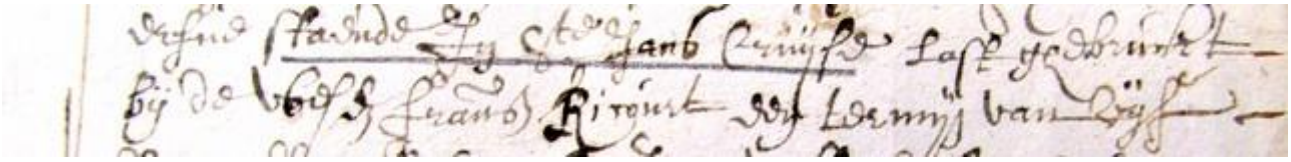

Adriaen DE VOS *sedeert, m*.a.w. hij doet afstand *aan* Nicolays VANDER MAERLE en Christiaen LOYS voogden van de Madeleene Capelle voor 4 patacons 2 *aelmkens* van 8 à 10 jaar, 2 kerseboomen 8 à 10 jaar, 2 abeelkens 8 à 10 jaar.

Losrenten

De voogden met name Jan VAN RENYNGHE, zv. Mahieu en Christian LOYS, kapelmeester.
Eindelijk na de troebelen en de Raad van Vlaanderen neemt Jan HOSDEY wat hem toekomt.
Antheunes VAN SEGGHERSCAPPEL + erfgenamen TORREELE, modo Guilles DE MESE, na *insolventie*[7].

Extraordinnaire

Een omgewaaide appelboom verkocht aan 7 p.p.

Ornamenten

Gebruikelijke pensioenen en opsomming van de voorwerpen.

Onkosten

Daneel LEROY (41 p.p. hout aan huizen), 25 eiken toppelingen bij Andries DEQUIDT *ter cause syn huusvrauwe belasert is* (2 p. 5 s.p.), 16 fagoten voor de *belaeserden* (1 p. 2 s. 6 d.p.).

1678-1683

Pensioenen

E.H. Joannes FOBERT (96 p.p.), BOUCHIERE (zangmeester Sint Bertinus 72 p.p.), Christoffel BAELDE (8 p.p. knecht), theire van de geestelijken bij Charles ROOTHAER (8 p.p.).

---

7 Ontoereikende geldreserve.

Onkosten

Refectie aan huizen Jooris RAMAUT, Daneel LEROY hout aan huisje van Jan LAMEIRE, Jaqques STEVEN ghecoiffeurt pampier, Mahieuw GOMBERT om dijken te delven thooghe strate daer gheplant syn jonghe ipkens, Clays PYCK ter gel. Cause, d.i.voor hetzelfde werk, Jan DE HAESE en Jeroen LABAERE voor bos en vlooghe porcsyn (? vorm van taxe), insolventie van Redolf HOUWEN koste 3 p. 3 s. 6 d.p., Mahieu GOMBERT voor pooten doornehage (17 p. 2 s.p. + 55 p. s.p. refectie aan zijn huis), Anna VERMEULEN huishuur, fagoten voor beslaerde Andries DE PUYDT, Jan RENTIER aan zijn huis (125 p. 19 d. 6 d.p.), de huizen op de Sint-Janscruyce (35 p. 9 s. 6 d.p.), Jan BOEIE refectie allerhande (77 p. 19 s.p.).

Schrijven van de rekening, Pieter DE WITTE hout voor *theeten*[8] van de nieuwe oven (12 p.p.), Marye CROUSEL levert de tegels de nieuwe oven, Jacob LOYS levert brood voor de arbeiders aan de oven (1 p. 18 s. p.), Clays BOSSAERT werkt aan het huis (3 p.p. 12 s.p.).
Opnieuw wordt de *claversynne* verplaatst voor de viering.

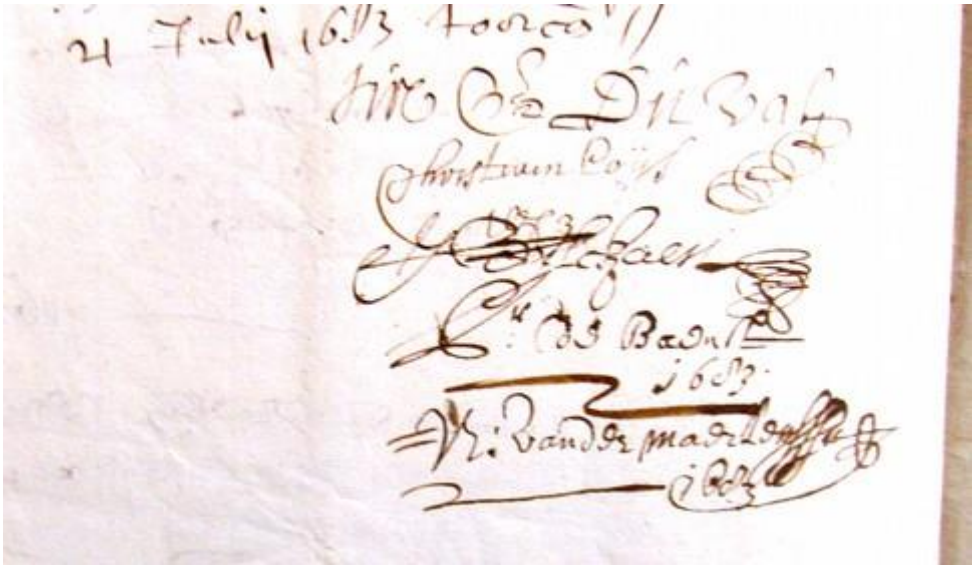

Handtekeningen van Christiaen LOYS, BUSCHAER, Pieter DE BAENST, VANDERMAERLE.**1680**

1680

Er is betaald voor 50 Poperingse gleij geleverd aan de kapel. In de nota wordt een regeling vernoemd aan de familie RENTIER die nu een huis bewoond dat eigendom is van de Madaleene en waar ze zoals voorheen een kamer moeten vrij houden voor eventuele *lazareuzen.*

8 Opwarmen.

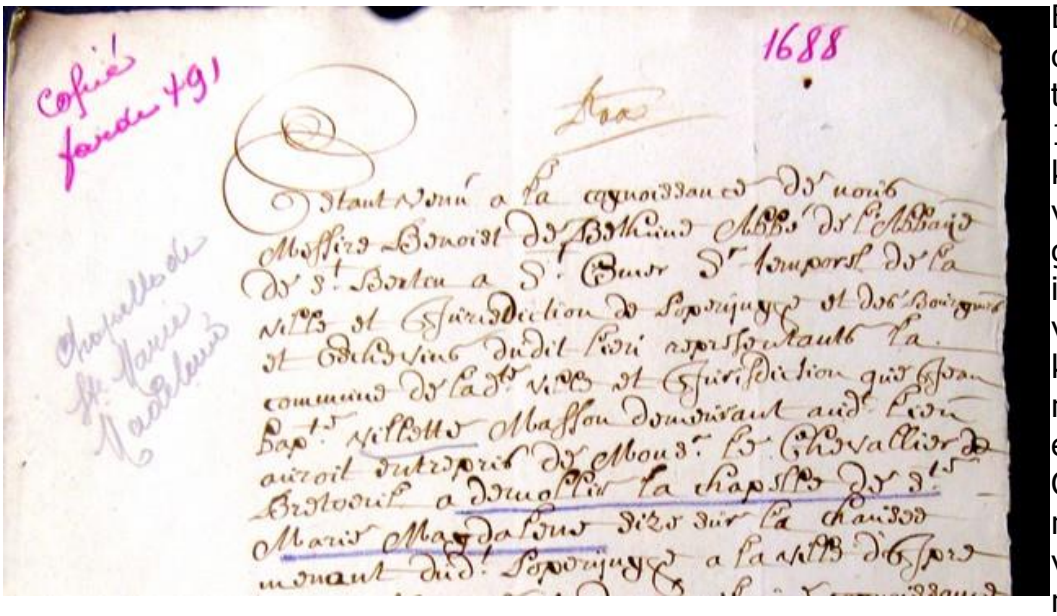

Er is een ordonnantie 22 09 1680; de kaft vermeldt goederen in bezit van de kapel en niet erfbaar[9]. Op dat moment vernoemt men:

kerkhof + huis erbij (kapelhof)
grond[10] in de hipshoek (4 lijn 12 gem.)
in de edewaarthoek (5 l. 10 gem.) hoppeveld en boomgaard
1 gemet labeur,
2 lijnen 35 roeden,
5 lijnen, in de pezelhoek
de hagebaert hoek
de noordvierschare in Reningelst.
Nog in Poperinge klein huisje + heritage bewoond door Georges RAMAULT, een ander klein huisje bij Sint Jan bewoond door Jaecques VERSCHAVE, nog een ander dicht erbij bewoond door Jean LEMAY.
Deze lijst is geschreven door MASEMAN in afwezigheid van Pierre Honoré MASEMAN zijn broer.

1689

De briefwisseling met ridder de BRETHIEUL, ridder van de orde van St. LAZAIRE laat weten dat hij erop staat dat de schenking als gevolg heeft dat er wekelijks een mis moet opgedragen worden.

Hij verwittigd dat Jean Bapotits VILETTE, metser, niet het recht heeft de kapel af te breken.

9 De Franse titel schrijft par les gens de mains mortes. Omdat de goederen bestemd waren voor de melaatsenzorg en deze zorg mede door de abt was ingesteld en beheert paste men deze term uit de contekst van de heerlijkheden toe.

10 terre à labeur.

Het klokje

We werden er door Guido nog eens aan herinnerd toen het klokje van de gasthuiskapel er terug op werd gezet dat het klokje (164 kg., zie rekeningen) van de Madaleene naar het gasthuis ging. Dit klokje was – samen met de andere klokken van Poperinghe – door generaal Vandamme in 1793 meegenomen.

Foto van Mevr. Isabelle LEBBE, OCMW vorozitster zet de haan op het torentje van de gasthuiskapel ter gelegenheid van het terugplaatsen van de klok.

Het statuut

Rederijkersgilde?

In 1781 wordt de Maria Magdalena gerekend onder de rederijkers gilden. Uit de tekst die we vinden bij de wedstrijden is er sprake van de gilde van de Maria Magdalena.

Vit onze buitengewoone Vergadering van den 26 Ougst 1781 van de *Langhoirs Victorinnen binnen Poperiñge opmaken zou het kunnen dat ze hier de Maria Magdalena bedoelen.*
1
Ieder. Gilde zal believen een ofte twee Bemagtigde te zenden op onze Gilde - Kamer jegens den 11 SlachtMaend eerstkomende, om ten drie uren naer middag Lot te werpen, wie de Eerste op den 9 Brak-Maend 1782, ons Tooneel zullen openen , en vervolgen elken naer eenkomenden Zondag, voorenvallende Heiligdagen, Dyns en Donderdagen tot het einde toe.
2.
Daer zullen door onze Gilde gegeven worden vyf Pryzen voor de gonne die op het volmaekste ons Treurspel zullen vertoonen, te weten, den Eersten van 80, den Tweeden van 60, den Derden van 50, den Vierden van 40, den Vyfden van 30 Guldens Brabants courant; alsook eenen Zesden, bestaende in het Gouden Eerteeken onzer Gilde, weirdig 15 gelykke Guldens voor de afgelegenste Gilde dezer Stad, en om alle Geschillen .te voorkomen, zal men het Rechtdradig afmeten — maer zo er meer dan eene Gilde van de zelve Stad ofte Parochie kwame, het gezeide Eerteeken zal moeten door hun gelot worden.
3.
Boven deze zal door onze Gilde nog gegeven worden eenen zevensten Prys weirdig 20 gelykke Guldens, voor de gonne die naer hun Treurbedryf een goedgekeurd Blyspel op het volmaekste zullen vertoont hebben , tot welkers Uitvoering eenieder zig zal moeten voorzien van alle Noodigheden en hier van Inkent geven ten Dage der Lotinge, want, ingevalle, dat er min dan zes Konstgenoodfchappen dit Verzoek beliefden uit te werken, zal dezen Artykel in 't Geheel onderblyven.
4

Men verzoekt aen alle Gilden, die ons met hunne bywezentheid gelieven te vereeren, Antwoorde te schryven iegens den 28 Wyn-Maend eerftkomende, op dat men de Treurspelen jegens de Lotinge veirdig maeke : en of het gebeurde dat'er eenige Gilden, ons onbekent, niet beschreven waeren , en nochtans wenschten ons Tooneel te betreden, de zelve zullen , mits te voorkomen aen deze Voorwaerden, gelyk de Befschrevene aenveird worden.
De Bemagtigde van ieder Gilde zullen gehouden wezen ten Dage der Lotinge te tellen in handen van onzen Tresorier vyfthien courante Guldens, waer voor hun een Erkentenis van Ontfang zal ter hand gestelt worden.
6.
Ten zelven Dage zal men voorenleggen het Treurspe1, in alle deelen volvrocht ende behoorelyk goedgekeurt, tot welkers Uitvoering onze Gilde haer verbind veirdig te maken alle noodigheden.

De eerste prys bestond in eene belooning van tachentig guldens Brabantsch courant.
Elke kamer moest vooruit aen den ontvanger ter hand stellen vyftien guldens, en geene achtien, gelyk Laserna opgeeft.
Achtien kamers verschenen er, te weten: **Lichtervelde** (Vreedzamige reziers), **Magdalena Capelle** (Sinte Lazarus), **Belle** (Spade rijcken), **Rousselaere** (Zeegbare herten), **Houtkerke** (Twistberechters), **Moorseele** (Door Christus vyf wonden leeft ligt geladen van zonden), **Loo** (Roohaerts fonteinisten), **Hondschoten** (Pertsetreders fonteinisten), **Kortryk** (Minnelijk van herten), **Eecke** (Verblijders in het kruys), **Steenvoorde** (Onsluiters van vreugden), **Isenberge** (Geen milder in ’t bloeyen), **Thorhout** (Vol arbeyd en geest), **Meenen** (Van d’heylige dryvuldigheyd), **Strazeele** (Van kleendadig beschee), **Polinkhove** (Marinaisten zalig geteekenden), **Hazebrouck** (Obedientig in ’t werk).
Het treurspel dat vertoond moest worden was Cleopatra, koningin van Syrie.
De Kruisbroeders (van Kortrijk) behaelden den eersten prys en dien van verstkomend; Magdalena Capelle bekwam den tweeden en den eersten voor het blyspel, Strazeele den derden prys.
Het kunstig spelen der kortryksche kamer werd in Vlaenderen alomme ten hoogsten toegejuicht, zelfs zoo verre dat de Spade Rijken van Belle, door een edelen kunstyver aengevuerd, de zegenprael bezongen, en den naem der Kruisbroeders in hunne kamer ophingen.

Opvallend zijn de verschillende toneelgroepen uit Frans Vlaanderen die in Poperinge komen spelen.

In de elementen die we verzamelden vinden we van dit statuut niet onmiddellijk de sporen.

- 1499 Hop in het boek‘Interpit tractarus de virtutibus herbarium’ -

Het boek werd in 1499 gedrukt in Venetië

- 1500 - Den herbarius in Dyetsche -

Den herbarius
In dyetsche

*Rond het jaar **1500** kwam er een gedrukte 'dyetsche' herbarium – dus in het Nederlands - op de markt met daarin een stuk over het '**hoppencruyt**' dat we hieronder – zo goed als mogelijk - uittypen.*

Hoppencruyt oft lupule es heet ende droge inden iersten graet
te coutheyt waert daelende; het zaecht die heete pijnen ende doodt oft blust dye hitten oft barrigen

Hop of lupulus is heet en droog in de eersten graad. De koude daalt en het verzacht die hete pijnen en doodt of blust die hitte of verbrandheid.

Het doghet t cameren gaen maer hed behoeft dat ghecongeert si want het opent dye gaten d'ayeren.

Het helpt om te ontlasten en om zijn behoefte te doen want het helpt de gaten te openen.

daerom moet men met hen mingen dragagantu of mastike

Daartoe moet men daarmee dragant of mastiek mengen. – dragagantu of eigenlijk dragantum of ook wel diadragantum is de gom die verkregen wordt uit de dragant of boksdoorn. Mastiek is de welriekende hars van de mastikboom of resina lentiscina.

ende hem ald' best bereyt is keeswey met spica ende mastike gemingt
van int capittel vande rolubilis

en hij wordt het best bereid met kaaswei gemengd met spica (of spickenaarde – spica nardi) – en mastiek. –van in het capittel van Rolubilis

hoppe die solveert of purgeert die gheel colere; fisvuert ende urleert dat bloet, bluschende dye vlannuge des bloets

Hop lost de gele gal op en laat deze afgaan, het leegt dat bloed en blust daarin de vlammen.

wey van keese daer in hoppe te weyke gheleijt; is seer goet onder te doen

Kaaswei waarin hop te weken gelegd werd, is goed te gebruiken.

Desen siroep es goet teghen dye gheel wou ende dye waterzucht

Deze siroop is goed tegen de geelzucht en de waterzucht.

Van heeter saken nempt dat sap van hoppen; van endivie ende hertstonghe elckereen 10 violette bloemen; bernaerdse bloemen; rosinen elckr i hant vol Anijssaet, gherste

Voor hete zaken, neem hoppesap, sap van andijvie en hertstong, 10 violettenbloemen, bernardsbloemen,1 handvol rosijnen, anijszaad, gerst
der meesterije coul ayen elckr 1 unche wijneeck 1 unsche siedte samen toet op de helft van;-
Om een zweer te genezen – kookt dit in 1 ons wijnazijn, tot op de helft in.
cleeret doer eenen doek ende suetst met wit suker
Pers het door een doek en zoet het met wit suiker
desen siroep salmen beleghen soet dick van anderen te voeren gheseyt es
Deze siroop zal men zo dikwijls opleggen, als gezegd is.
Dan nempt van den clonte der pillen van rebarbe ij f ende van grisecom i f
dyagandu iij g
Neemt dan van de rabarberpillen 2 f (?) en van grisecom – een geneeskrachtige plant ook aardrook of duivekervel genaamd – 2 f (?) en van diadragant 3 ij (?) – de gewichtseenheid is mij onduidelijk.
mingtse tsamen met siroep van grisecom ende maect ir pillen
meng ze samen met siroop van grisecom en maakt je pillen
Daernae nempt van triasandali ofde dyrodon abbatis om te versterken
Neem daarna triasandali of dyrodon abbatis om te versterken
Dat sap van hoppen met tyseyne es goet teghen den hoestsweer
Hoppesap met gerstwater is goed tegen de hoestzweren.
van heeter saeken; oeck es teghen die verhittinghe der maghen ofder leveren goet
Deze siroop is bij hete zaken als de verhitting van de maag of de lever ook goed.
Die siroep nu ulus gheseyt es goet teghen coleriken corsten ende corsten van bloeye; purgerende die verbrande colerike, **lichtelijck opennende die verstoppinghe der lever der milten ende cleynen ayeren de me**t **eraice heeten**
De siroop, zoals gezegd, is goed tegen de warme korsten en bloedkorsten, en doet de brandende colerieken verdwijnen, opent lichtelijk de verstopping van de lever, van de milt en helpt een weinig wat met 'eraice' (?) verhit.
dat sap van hoppencruyt met keeswey of met endivi wateres; goet teghen de gheel mou oeck tegen die apstonien der heeter leveren
panderta
Het sap van het hoppekruid met kaaswei of met andijviewater, is goed tegen de geelzucht en ook tegen de hete lever.
Hoewel het ons niet volledig gelukt is om alles te 'hertalen' omdat niet alles ons duidelijk is, geeft het toch een beeld waarvoor men hoppe als medicijn gebruikte in 1500.

Het bier en de hop van Matthias Lobel

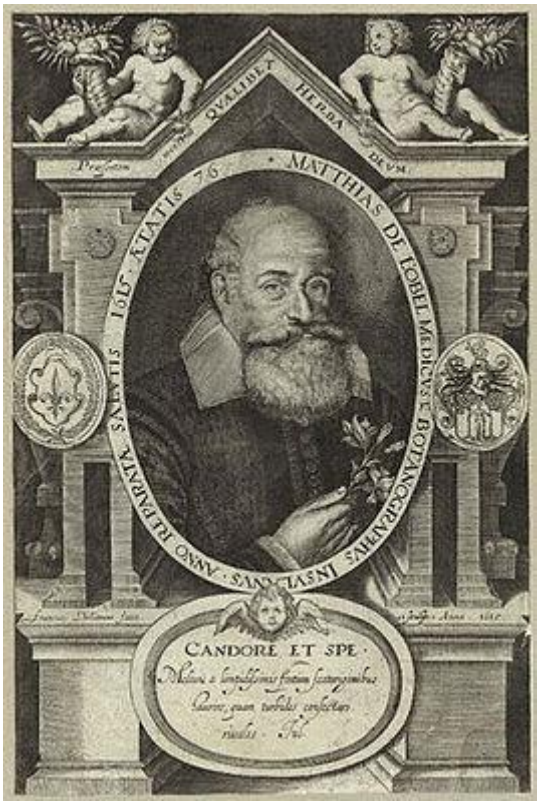

Matthias De L'Obel (Rijsel 1538 – Londen 3 maart 1616), ook Lobelius genoemd, was een Vlaams plantkundige en arts.
Zijn grootste verdiensten en grote faam liggen op het gebied van de genees-, plant-, kruid- en artsenijkunde. Hij studeerde te Leuven en Parijs en verbleef onder andere langdurig te Padua, Montpellier en Engeland.
Samen met Dodoens en Clusius maakte hij deel uit van het 'grote botanische driespan' in de 16de eeuw.
Zijn grote belangstelling voor de plantkunde bracht hem op de meest beroemde wetenschapscentra van Europa. Zo was hij onder andere op reis in Duitsland, Italië, Frankrijk en Engeland.
Het grootste deel van 1564 verbleef hij in Padua, waar hij contact had met de meeste vooraanstaande botanici van zijn tijd. In Montpellier woonde hij anderhalf jaar bij de grote geleerde Rondelius, waar hij ook de geneesheer en plantkundige Peter Pena ontmoette, die zijn reis en studiegenoot werd. Hij verbleef met hem van 1566 tot 1571 in Engeland, waar zij werkten aan een gezamenlijk herbarium. Zij volgden hierbij een welbepaalde methode, nl. die planten groeperen die naar hun uiterlijk verschijning het meest op elkaar gelijken, bv. grassen, graangewassen enz. Zij beschreven de planten met hun krachten, hun werkingen en hun nut, waarbij zij onder anderen verwezen naar Dodoens, Fuchs, Mathiolus e.a.
In 1570 verscheen hun 'Stirpium Adversaria Nova' te Londen bij Thomas Purfoot.
Van 1571 tot 1587 verbleef Lobelius te Antwerpen, Middelburg en Delft, waar hij de geneeskunde beoefende. Dat hij als arts een grote faam genoot blijkt uit zijn functie van lijfarts en raadsheer van Willem van Oranje (1577-1584).
Tussen 1580 en 1585 verbleef Lobelius meermaals te Mechelen en te Brussel bij bekende medici en plantkundigen, onder anderen Rembert Dodoens. Hij werd vooral bekend door zijn werk **Kruydtboeck oft Beschrijvinghe van allerleye Ghewassen, Kruyderen, Hesteren ende Gheboomten,** dat hij samen met Christoffel Plantijn in 1581 uitgaf. Zijn algemeen grote kennis van het plantenrijk stelde hem in staat het systematisch werk van zijn voorgangers aanzienlijk te verbeteren. Door deze grote verbeteringen en zijn systematische classificatie werd zijn werk een mijlpaal in de geschiedenis van de plantensystematiek.
Van 1585 tot 1596 was hij stadsmedicijn van **Middelburg**, waar hij op de Groentemarkt woonde.
Later werd hij, wegens zijn prestaties en omdat het intellectuele klimaat in Vlaanderen na de val van Antwerpen in 1585 verslechterde, benoemd tot lijfarts van Jacobus I van Engeland. Hij verwierf er de eretitel van Koninklijk Botanograaf. Twee van zijn schoonzoons werden in 1604 beëdigd als Apotheker van de Engelse koning en koningin.

Op 3 maart 1616 overleed Lobelius op 78-jarige leeftijd in Engeland, waar hij begraven werd in de sint-Donisiuskerk te Londen. Het plantengeslacht Lobelia is door Carl Linnaeus naar hem vernoemd.

Met dit voorgaande over te nemen uit de Wikipedia, kunnen we naar zijn kruidenboek zelf, waar we gaan kijken wat hij over de 'gerst' verteld.

Gerste – Hordeum[11]

Dit graen heet in Griecks Crithon. In latijn Hordeum. In hoochduytsch/Nederduytsch ende oosters: gerste. In Franchois/orge. In Italiaensch/Orzo. In Spaensch/Ceuada. In Engels Barly.

Groote gerste oft wintergerste heet int Griecks – Polystichon. In hoochduytsch ende nederduytsch grosse oft groote gerste. In Artois/Picardie/ende Walsch Nederlandt/Soucrion.
In Engelsch/winter barly.

Wintergerst

Daer schijnen byden ouders gheweest te hebben twee principaelste soorten van graen – te weten **Terwe en Gerste** - van de welcke d'eerste daer af wy nu gheschreven hebben om datse root ende blinckende was gheheeten in Grieks Pycron oft Pyron, ende dander hebbense ghenoemt Crithon, alsoo vele te segghen als ghescheyden oft verlesen – om de groote moeyte die men hadde met tcaf oft de schubben daer ut te scheyden.
't Zijn oock de twee vermaerste ende nuttichste onder alle graenen byde welcke alle ander niet dan ghelyck onvolcomen vruchten zijn ende een ghemengde natuere hebben van terwe ende gerste. Jae, dat meer is, de gerste selve heeft sommighen persoonen ghedocht te zijn bastaert terwe.
Want de gerste is zeere veranderlick – ick en zegghe niet van natueren, maer by ghevalle ofte accident – te weten van grootte – verwe – smaecke – vlimmen – vleugelachtig aanhangsel – schubben ende ander derghelijcke saeden.

[11] Hordeum – tegenwoordig Hordeum vulgare

Daerom nae dat wy sullen verclaert hebben de zeer woeste ende confuyse soorten van dien – soo sullen wy hier oock terstondt met corte ende clare woorden beschrijven de soorten van spelte – haver – ende derghelijcke graenen die niet min confuys en zijn ende gheheeten worden fauten ende miswassen van die andere.
Gerste is over al Europen zeer wel bekent ende oock zeer ghebruyckt – de welcke oock zeer diversch ende verscheyden is – te weten van groote – coleur – aren – schubben – vlimmen – ghesaey – voor te comen ende ghebruyck. Want ut de grove ende roode gerste die vol van graen is – comen voorts de lancste halmen. Waer d'meeste verschil is gheleghen inde effenheydt ende naecktheydt vant'graen. Want de gerste groeyt oft zeer vast besloten in haer vellekens oft in schubben die lichtelick daer van mogen ghescheyden worden – ghelijckerwijs als de soorte is die ghemeynlick geheeten wordt Bloote Gerste.
Onse gerste die de bekentste is – wordt ghedeylt in twee soorten naer het wtwijsen van den tijdt datse ghesaeydt wordt – te weten in winter-gerste ende somer-gerste – waer af de winter-gerste ghesaeyt wordt in vet landt dat braeck gheleghen heeft – oft oock dat alle jaere vruchten is draghende – de welcke vollijnigher ende meerder van halmen ende aren groeyet **ende wordt ghesaeydt inden herfst om mout daer af te maecken.**
Sy heeft een veselachtighe wortel – cleyne ende grafachtighe bladers – de halmen van twee cubitus hooghe ende de aren met rouwe ende stijve vlimmen beset – welke ghedeylt zijn in vele ordeninghen ende wordt inden somer rijpe.

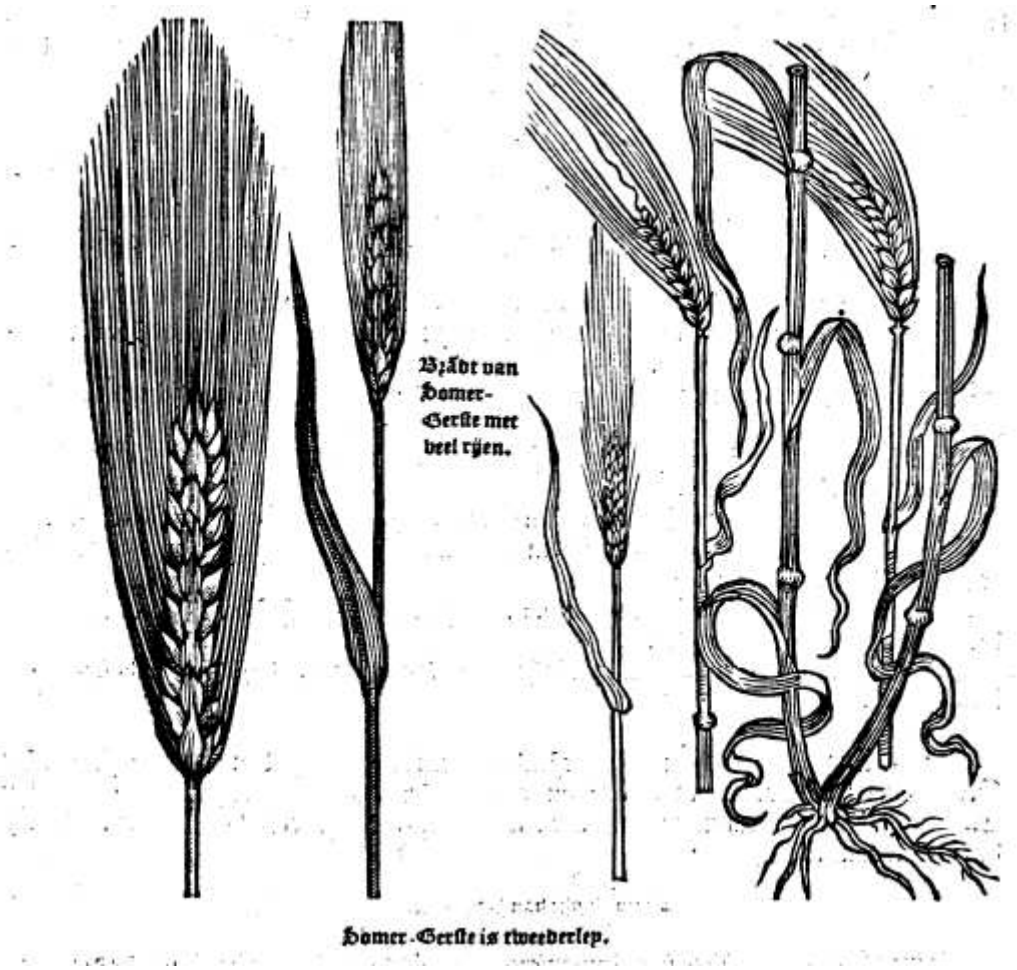

Waer **somergerste** ghelijck die op corter tijdt volwassen is – alsoo gheeftse oock minder graen ende min voedende ende is dunner van halmen ende **cleynder van aren** – zeer nae advenant vande **somer terwe** ende wordt alleenlick ghesaeyt in Maerte/April ende in beghinsel vanden Mey want sy de coude niet wel verdraghen en mach.

Sy is allessins veel minder dan de voorseyde: selden groeytse meer dan eenen cubinus oft onderhalven hooge ende heeft minder – teerder – saechter ende slapper vlimmen aende aren – de welcke zijn van twee soorten - d'een is van veel reglen oft rijen als de wintergerste – d'ander en is maer van twee reglen oft rijen van graen beset. De gerste wordt zeere ghepresen soo wel om eten als tot de medecijne. Ende wordt hedensdaeche met groote menichte al ghepelt wt hoochduytslandt te coope ghebrocht in Nederlandt – Engelandt ende inde Noordesche landen gheheel ront van schubben ende caf – die sy heeten ghepelde gerste.
Inde ander apoteken van Vranckrijck ende Walschlandt – doense die in eenen mortier gietende daer op een een weynich warm watere ende stootense met eenen houten stamper tot dat de vellekens afgaen – de welcke sy heeten Ghepelde gerste ende is zeer nut om Ptisane, suypfens ende ander papkens te maecken die den siecken zeer goedt zijn. Want dese is soeter om eten – wit – claer – ende blinckende ende soo taey noch soo heet oft vet niet als beyde de terwen zijn. Ende daerom dientse oock beter den ghenen die pleuris hebben ende dien de lever ontstecken is. Waerom daeghelicksche drancken oft bieren daer mede te brouwen – ghelijck men in Nederlandt oft Hoochduytschlandt – Russenlandt – Vlaender – Engellandt – Yrlandt – Norweghen ende Sueden drinckt ende oock alle ander Noordersche natien – soo en wortse niet ghepelt – maer wordt alsoo gheheel drye daghen lanck gheweyckt om mout daer af te maekcen – ghelijck wy breeder sullen verhalen als wy van bieren ende andere drancken sullen schrijven.

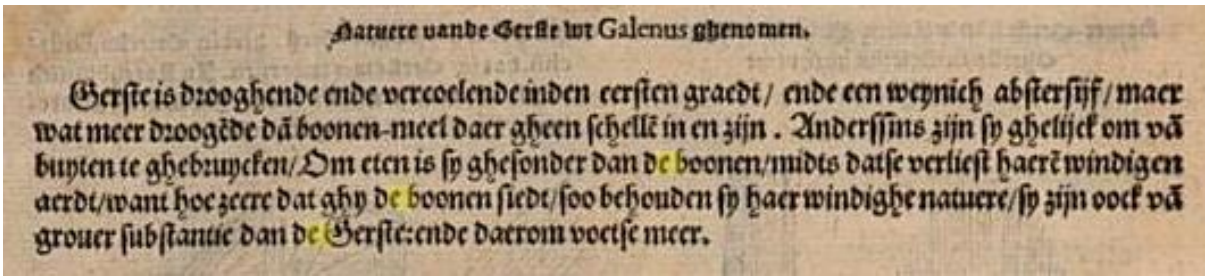
Natuere vande Gerſte wt Galenus ghenomen.

Gerſte is drooghende ende vercoelende inden eerſten graedt/ ende een weynich abſterſijf/ maer wat meer droogẽde dã boonen-meel daer gheen ſchellẽ in en zijn. Anderſſins zijn ſy ghelijck om vã buyten te ghebruycken/ Om eten is ſy gheſonder dan de boonen/ midts datſe verlieſt haerẽ windigen aerdt/ want hoe zeere dat ghy de boonen ſiedt/ ſoo behouden ſy haer windighe natuere/ ſy zijn oock vã grouer ſubſtantie dan de Gerſte: ende daerom voetſe meer.

Natuere vande gerste tot Galenus ghenomen
Gerste is drooghende ende vercoelende inden eersten graedt – ende een weynich absterfijf – maer wat meer droogende dan boonen-meel daer gheen schellen in en zijn. Anderssins zijn sy ghelijck om van buyten te ghebruycken. Om eeten is sy ghesonder dan de boonen – midts datse verliest haer windigen aerdt – want hoe zeere dat ghy de boonen siedt – soo behouden sy haer windighe natuere – sy sijn oock van grover substantie dan de gerste ende daerom voetse meer.

Cracht ende werckinghe
Gerste voedt min dan terwe – sy is absterfijf ende doet water maecken – sy doet willen ende is der maeghen teghen – sy verdrijft de haerde gheswillen ende infaminatien. *Dioscorides.*
Met honich – spieghelharst ende duyvenmest ghemengt – maeckt rijpe de harde gheswillen. *Dioscorides.*
Met mellilote ende huyskens van heul – gheneest se de pijne der sijden.
Met lijnsaedt – fenegrick ende ruyte gemengt ende op den buyck ghestreken – gheneest de opblasinghe vande darmen. *Disocorides.*
Met teyre – was – olie ende kinder-pisse ghemengt – doetse de croppen ende clieren scheyden. *Dioscorides.*
Met Myrtusoft lentifcus oft granaet-schellen oft met wilde peyren oft braembesien – stoptse den camerganck. *Dioscorides.*
Met ducappels oft azijn is sy goedt teghen de verhittinghe vanden flerisijn. *Dioscorides.*

In stercken azijn ghesoden ende ghelijck een gersten plaester – warm opgheleydt is goedt teghen de melaetsheydt. *Dioscorides.*
De vettigheydt vanden gersten-meel in water met peck ende olie ghesoden is goedt om etter te doen voorts comen. *Dioscorides.*

Gheheel Engellandt en ghebruyckt meestendeel gheen ander gherste dan **cley**n gerste[12] – om het mout te maecken ende houdt dese beter dan de groote gerste om henlieder zeer goede ende leckere Enghelse bieren te brouwen – de welcke alle andere Oostersche oft Nederlandsche bieren van deugden verre te boven gaen.

Bereydinghe van het Mout

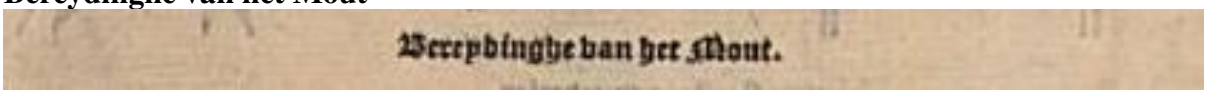
Bereydinghe van het Mout.

Sy maecken daer het mout in deser manieren.
De gerste wordt twee daghen ende drye nachten in water gheweyckt - daer nae dwater afghegoten zijnde – soo wordtse op eenen hoop geleydt in een schuere oft torensolder daer de windt niet aen en mach – tot datse schiet –
dewelck inde lente off somer binnen twee oft drye daghen gheschiedt – maer inde winter vallet langher.
Ende dan wordtse eer sij begint heet te worden –
ghespreydt met voren onderhalve palme dicte – ende wordt tusschen dagh ende nacht drye oft vier mael met open tocht ghekeert – dwelck onderhouden wordt acht oft neghen daghen lanck ende wordt alsoo volmaect.
Ten laetsen wordse ghedroogt opden ast –
met cleyn vier van caf – hout-colen oft dorre hout –
dat ghesteken wordt int fornuys daer toe beqaem ghemaeckt zijnde ontrent onderhalve palme van d'onderste ligghende ende dat soo langhe tot datmense malen can –
ende alsoo wordt dan tghedroogt mout gheworpen inde wydde vanden oven –
dwelcke swilt ende ghemeerdert wordt een vierendeel op elcke mate gerste –
maer om bier te brouwen is het oude mout onghelijck beter dan het nieuwe.
De maniere van bier te brouwen – dwelcke vande Walen ende **Normannen** bière ende Cervoise gheheeten wordt – vanden Enghelschen ende Duytschen bier.

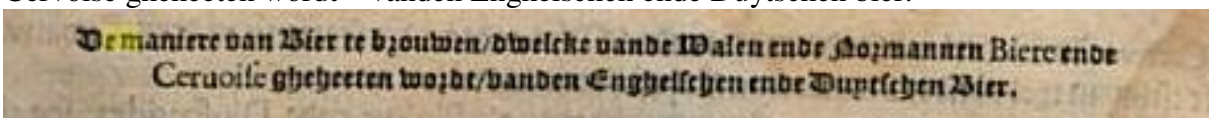
De maniere van Bier te brouwen/dwelcke vande Walen ende Normannen Biere ende Cervoise gheheeten wordt/vanden Enghelschen ende Duytschen Bier.

Neemt acht Enghelsche meukens grof ghemalen mout –
daer op soo ghiet schoon rivier-water dat siende[13] is –
in dwelcke een deel handtvollen **terwe semelen** ghesoden hebben –
soo vele als in een Orliens carteel soude gaen.
Dit tsamen wel gheroert ende ghemengt sijnde salmen wel warm laeten staen den tijdt van drye uren ende dan van onder aftrecken door een cleyn gat – ende door stroo laten loopen oft met eenen dobbelen bodem daer toe dienende.

[12] Cleyn gerste, dus zomergerst
[13] Siende = klaar

Tghene dat alsoo afghetrocken is (dat vanden Engelschen ende Nederlanders **woorte**[14] genoemt is) wordt wederom een half ure oft onderhalf of oock sommighe urren tijdts ghesoden om dat te beter soude moghen goedt ghehouden werden –
daer by doende vier ponden hoppe – daer naer worden ghedaen in een groote ende breede cuppe die nauwelick eenen voet hooge is – om coudt te worden.
Voorts soo wordt in acht oft thien ponden van desen vercoelden bier
- ghedaen een pont oft onderhalf **gist** vanden besten ael oft bier –
ende wel onder een roerende, worden tsamen ghemengt in een warme plaetse – ende met deckcleeren ghedeckt – allenckens de reste vanden biere daerby ghietende – omdat te beter gaen soude.
Welcke saecken volbrocht sijnde – soo wordet door ghegoten – de tonnen ghevult ende ten laetsten alst al ghegaen heeft – wordet zeer wel ghestopt.

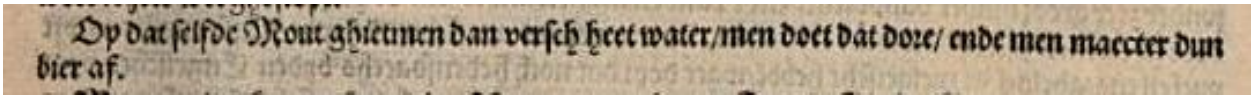
Op dat selfde Mout ghietmen dan versch heet water/men doet dat dore/ ende men maecter dun bier af.

Up dat selfde mout gietmen dan versch heet water – men doet dat dore ende men maecter **dun bier** af.

Mout wordt ghemaeckt wt diversche graenen als van **Terwe – Gerste – Spelte ende Haver:** de welcke nae dattet bereydt wordt – **de verwen van tbier is veranderende** – want dat vande terwe ende groote gerste – principalick dat boven opden ast ghedroocht ende doordrooght is – maeckt een roodt ende bruyn bier.
Van cleyne gerste – haver – spelte – terwe ghemengt met vijf ofte ses pondt **boonenmeel** comt **witachtich ende claer bier**.
Men neemt daer toe twee oft drye deelen mout van gerste ende van haver ende terwe – elcks een deel - boonemeel tvierendeel soo vele als vande terwe –
water soo veel als ghenoech is nae datmen bier dunne oft sterck wilt hebben.

Voor het maken van het mout kunnen dus verschillende granen gebruikt worden.
Bij de mengelingen is er onder andere sprake van **'masteluin'.** *Dit is half tarwe, half rogge. Dit woord komt volgens Van Veen en van der Sijs – in het Van Dale Etymologisch woordenboek afkomstig van het oud frans 'mestlillon' wat dan weer afkomstig is van het latijn 'mixtellum' , waar we 'mix' of mengelen in vinden.*
In Deken de Bo's kruidwoordenboek uit 1888 stelt De Bo dat 'masteluin' in het Vlaams ook **'mengelsoen'** *genoemd wordt. En hierover schrijft De Bo:*
Mengelsoen, mingelsoen, masseluin, misseljoen, tarwe en rogge samengemengeld, fr. Métiel. Ook mengeling van andee vruchten, b.v. tarwe, haver, vitsen, mengelsoen zaaien. Mengelsoen aan debeesten geven. Het is entwaar en mingelsoen van tarwe en haver.

Sucrioen of schokkeljoen, *zo schrijft De Bo is een soort van gerst. In het frans escourgeon, soucrillon, een varieteit van Hordeum vulgare L.*
Schok of schokke definieert hij als volgt: Zoo heet de hulze van boonen, van erweten, van vitsen, van koolzaad en andere peulvruchten, als er de zaden nog in zijn; want en schokke, die geplooscht is, noemt men gemeenlijk, slootse of peul.

[14] Woorte = wort

Engelschen ael
Om te maecken tbeste Engelsche bier **Ael** geheeten,
welck eenen soeten ende wijnachtighen smaecke heeft –
ende meest inde winter gedroncken wordt
midts dat hem niet wel en houdt.
Men neemt gesoden mout – te weten – worte - twee hondert ponden –
hoppe twee handtvollen –
om te veranderen de soeten smaecke vanden worte ende als dat tsaemen wel ghesoden heeft ende door ghegoten is, soo salment allenckens (als boven gheseydt is) tsaemen menghen –
te weten gist van bier oft ael, drye pont
ende Enghels braut (dat wy naerbier heeten) ses oft acht ponden.

Braut wordt aldus ghemaeckt
Neemt ses oft acht ponden ghemalen mouts –
siende heet water xij oft xv pont –
de welcke tsaemen gheroert ende wel onder een ghemengt zijnde ses mael sdaeghs –
ende met cleederen ende stroo zeer wel ghedeckt zijnde soo langhe tsaemen in een schoon vat sal staen weycken tot dat soo dicke wordt als een stroop.
Daer nae salt voorts metten vieren opghesoden worden – alleneen neerstich roerende op dat niet aen en berne – tot dat soo dickte als pap gheworden is.

Na de beschrijving van hoe men Engelse ale maakt, waagt Matthias Lobel zich aan een stukje geschiedenis.

Zythos ende Curmie van Dioscorides

Dioscorides zegt dat vande gerste dranck ghemaeckt wordt – die **Zythos** heet – de selfde doet water lossen ende quelt de nieren ende zenuen – maer sonderlinghe is hy schaedelijck den vellekens daer de herssenen mede ghedeckt zijn – hy maeckt winden ende gheeft quaet voetsel ende genereert melaetsheydt.

Curmi
Curmi is oock dranck die van gerste ghemaeckt wordt ende dickwils in stede van dranck *(sic)* ghebruyckt. Maer maeckt hoofsweere, genereert quaet voetsel ende is den zenuen hinderlick. Derghelijcke manieren van drancken pleghen oock van terwe ghemaeckt te worden aende westsijde van Spaignen ende in Enghelandt.

Van zythum ende bier van Plinius
Van graen worden diversche dranck gemaeckt. In Egypten –Zythum. In Spaignen Caelia ende caerea. In Nederlandt ende ander landen Bier ende ander soorten van dranck – van alle **dewelcke tschuym tvel vander vrouwen aenzicht schoone maeckt.**

Voor soo vele als wy connen mercken uten ouders – als **Plinius ende Dioscorides,**
soo zijn de drancken die sy noemen Zythum ende Curmi **niet zeer onghelijck onsen bier geweest** – sonderlinghe den Ael die over ouden tijden vanden Enghelsen in stede van wijn gedronken werdt –
van welcke drancken Dioscorides schier mencie maeckt –
segghende datse quaet voetsel gheven ende tot inde zenuen trecken –
den welcken tselfde wel mach ghebeurt zijn dat ons ende principalick den ghemeynen volck ende boeren van Enghelandt gheschiedt is –
de welcke als sy eysschen inde herbergen ut leckernije vanden aldersterckste ael,

ut een onversaedelicke gierichеydt bedrogen worden met bier dat ghemaeckt is van mout, de welcke in looghe is gheweyckt gheweest inde plaetse van water –
want alsoo schijnt meer in te hebben ende van beter graen ghebrouwen te zijn, maer d'loopt int hooft – ende verweckt den schaepherders, boeren ende schippers een sotte ghenoechte.
Noch zijnder oock op sommighe plaetsen loose geltgierige schalcken die inde plaetse van hoppe, **roet vande schouwen** int bier doen
ende het mout weycken met **sout water** om datmen van tbier hoe men des meer droncke meer dorst soude crijghen.
De ghebreken van Dioscorides verhaelt wordt men wel gewaere door d'eenparich ghebruyck van dese ende derghelijcke drancken –
dewelcke gheensins en connen ghedroncken worden sonder zeer groot hinder vande lever ende vanden inghewande.
Als de herssenen ende zenuen daer door ghecrenckt zijn ende tbloedt verbrandt –
dan comen **int aenzicht ende opde neuse puystkens ofte puckelkens** ghelijck de melaetsche hebben waer door dat noch hedensdaechs bijden Engelschen voor een gemeyn spreckwoort gheseydt wordt –
hij heeft een roodt, ghepuckelt aenzicht ende neuse gecregen door recomandatie vanden ael.

Seer groote diverscheydt is dan int bier.
Want nae de proportie ende menichte van het graen ende nae dat ghemengt ende ghebrouwen is, soo hevet sijn diversche qualiteyten:
want vande hooghe ende nederduytsche worden tsamen metter **hoppe** daer in ghesoden gentiane, bakelaer, zedoar, gagel, alantwortel, lavender, savie, bloemen van *salvia* Horminum, cuculus Indi (de welcke sy heeten dulmaeckende rascaye) veltcypres ende ander derghelijcke cruyden.
Tclaerste, beste ende tsuyverste bier, welck wy hier voren hebben leeren maecken ten eynde dat het inde warme landen soude moghen besent worden – is eenen soeten ende ghesonden dranck ende gheeft goedt voetsel, soo verre alst wel ghesoden ende vande beste graenen ghemaeckt wordt.

Dun bier daer min graens ende meer waters ingaet, is vochtich ende vercoelende ende voedt min.
Suer bier genereert quaedt bloedt ende treckt tot inde nieren, zenuen ende int thooft – het maeckt pijne ende winden inde darmen – ghelijck oock alst te jonck ghedroncken worde – de coude pisse maect ende grof bloeft ende oock den steen ende graveele inde nieren ende blase. Het dick bier van Parijs alst versch is, is d'alderquaetste.

Uit de kruiden die bij het bier gevoegd worden, halen we de volgende om verder te commentariëren.

Gentiaan

*Lobel behandelt het Gentiaan niet zelf. Dodoens doet dit echter wel en daar halen we het hoofdstukje '***cracht ende werckinghe'** *uit.*

Die wortel van Gentiaen ghepoedert een half loot swaer met wijn lutel pepers ende wijnruyte ghedroncken es seer goet den ghenen die van eenighe fenijnigen rasende oft verwoede ghedierten ghebeten oft ghesteken sijn ende den ghenen die eenich fenijn inghenomen hebben.
Die selve wortel met water ghedroncken es seer goet den leversuchtighen ende die cranck ende weeck van maghe sijn ende zy doet die spijse verteeren en in blijven, ende es seer goet tot den couden ghebreken der inwendigher leden ghebruyckt.
Tsap vande wortelen gheneest die pijne ende weedom in die sijde ende es seer goet den ghenen die ghevallen, gheslaghen van binnen gheborsten oft ghequetst sijn, want het doet dat gheronnen bloet sceyden ende gheneest die plaeetsen die ghequetst sijn.
Die wortel van gentiaen heylt oock die diepe voortetende wonden ende sonderlinghe dat sap daer in ghedaen.

Van Geneuer. Cap. lxxiiij.
¶ Tgheslacht.
Geneueren sijn tweederleye als Dioscorides scrijft. Daer es een gheslacht dat groot ende hooghe wordt/ende een dat cleyn ende neer blijft/dat hier te lande bekent es.
¶ Tfatsoen.
Iuniperus minor. Cleyn Geneuer.

Dit selve sap versuet oock die pijne ende hitte der ooghen met een doecxken daer op gheleyt ende suyvert alderhande mismaecktheyt ende plecken vander huyt des menschens lichaeme alsmense daermede bestrijckt.
Die wortel van gentiaen van onder ghelijck een pessue ghesedt verweckt die natuurlijcke cranckheyt der vrouwen ende treckt die doode vruchten af.

We gaan ook even in op **de bakelaer**. *Is een synoniem voor wacheler of jeneverbes of juniperus vulgare.*

*Ook hier nemen we de tekening van bij Dodoens en ook wat hij schrijft over de '***Cracht ende werckinghe'.**

A Die vruchten oft besiekens van den Genevere sijn goet voor die maghe longhene levere ende nieren/ sy ghenesen den ouden hoest/ crimpinghen ende winden in den buyck/ ende doen water maken/ met wijn oft huenich water ghesoden ende ghedroncken.

B Die selve besiekens sijn oock goet den ghenen die verreckt ghevallen oft gheborsten sijn/ in der selver manieren ghebruyckt.

Het volgende kruid dat vernoemd wordt is: **zedoar.** *Dit kruid of ten minste de wortel evvan wordt, zo schrijft Lobel van uit China naar Europa gezonden en is bij ons als plant onbekend. Hij wijdt er een hele beschrijving aan, waarbij hij zelf de Thora betrekt.*
Die ghemeyne zedoaria es heet ende drooghe tot in den derden graedt als ut sijnen heeten smaeck wel kennelijck es.

Dodoens schrijft over de **'cracht ende werkinghe'** *ervan het volgende:*
Dese ghemeyne Zedoaria wordt nu ter tijt seer gepresen tseghen alle quade lochten ende ***haestige sieckten*** *ende men schrijft huer toe dat die dese wortel in den mont hout gheen quade lochten en kan ontfanghen.*
Item dat zoo wie dese wortel met edick inneempt ende daer mede sweet terstont van der haestigher sieckten ende pestilentie ghenesen zal worden.
Dese wortel dient oock seer wel tot pijne ende weedom ende winden van den inwendighen leden met anderen medecynen ende electarien vermenght ende inghenomen.

Het volgende kruid dat we aantreffen is **'gagel'** of **Myrica gale.**

Dodoens schrijft over de 'dracht ende werkinghe' van dit kruid, weinig:
Dit ghewas en heeft gheen waerachtich ghebruyck in die medecijnen, maer dient wel om gheleyt te worden in die cleerscapprayen, want het bewaert die cleederen daert by leyt van motten ende scieters.

Deken De Bo *in zijn kruidenboek schrijft het volgende over* 'hagelte, agelte – Een sterkriekend heestergewas dat veel groeit in de heiden van Wynghene, en in de woordenboek Gagel heet, Myrica Gal. L.
Het volk drinkt thee van hagelte om den koorts te genezen. De gedroogde hagelte riekt eenigszins lijk de wortels van rhabarber. Men gebruikt de hagelte om aan het bier zekere bittere en dronkenmakende eigenschappen te geven, om de hop te vervangen.
De heidebewoners maken er ook bezems van.
Gagelbier wordt tegenwoordig weer gebrouwen.

Alantwortel

Nogmaals laten **Dodoens** *aan het woord:*

Cracht ende werckinghe

A Alantwortel ghesoden ende ghedroncken lost die urine ende verweckt die natuerlijcke cranckheyt der vrouwen/ ende es goet den ghenen die van binnen gheborsten oft ghequetst sijn/ ende die eenich ledt vercrompen oft ghespannen hebben.

B Die selve wortel met huenich vermenght ende gheleckt suyvert die borst/ doet die taeye fluymen rijpen ende rijsen/ ende es seer goet tot den hoest ende corticheyt van adem.

C Alantwortel ghepoedert es goet ghedroncken tseghen die beten ende steken van den fenijnnighen ghedierten/ ende tseghen die winden ende opblasinghen binnen tlichaems.

D Alantwortel gheconfijt es der maghen goet ende bequaem ende doet die spijse verteeren.

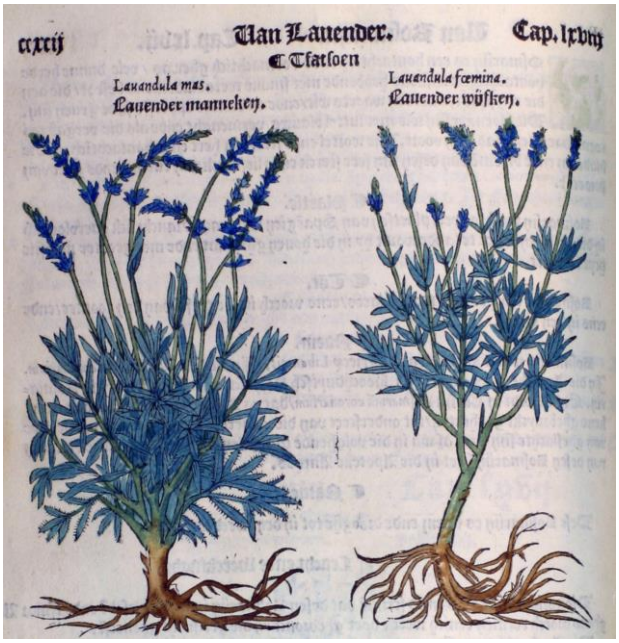

Lavendel

Cracht ende werckinghe

[293] *A* Lavender in wijn ghesoden ende gehdroncken/ lost die urine/ verweckt die natuerlijcke cranckheyt der vrouwen ende iaecht die secondine ende doode vruchten af.

B Die bloemen van Lavender alleen oft met Caneel/ Noten ende Naghelen/ ghenesen dat cloppen van der herten ende die geelsucht/ ende sijn seer goet tseghen die popelsie/ ende tseghen die pijne ende swijmelinghen in thooft/ zy stercken dat hooft ende die lamme leden.

C Die Conserve van den bloemen met suycker ghemaeckt es oock tot den voorghescreven ghebreken seer goet/ tsmorghens een boon groot inghenomen.

D Water van Lavender bloemen ghedistilleert gheneest die lamme leden als zy daermede ghestreken ende ghewasschen worden.

Salie

Cracht ende werckinghe
[289] *A* Wilde Savie doet dat bloet sceyden dat binnen tlichaems gheronnen es/ ende gheneest datter ghequetst es/ ende es mits dyen seer goet den ghenen die ghevallen/ ghestooten/ ghesmeten oft verreckt sijn/ in water oft wijn ghesoden ende ghedroncken.
B Wilde Savie oock in der selver manieren ghebruyckt/ doet die inwendighe apostumatien ende gheswillen sceyden ende iaeght die materie der selver met der urinen af.

Cuculus indi

Dodoens *beschrijft in 1644 deze cuculus indius oft cucculus Indicus, dat in het Italians Cuculo Indiano gegeten word of Coccolo Galazza di lemante – van sommigen hier te lande Wolfsteert genoemd.*

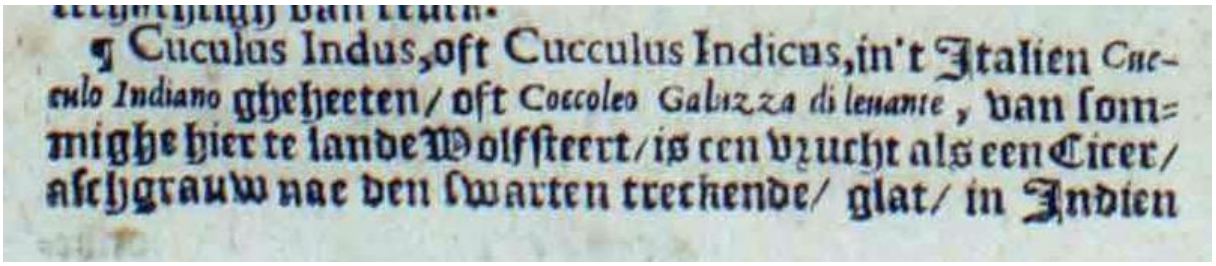
¶ Cuculus Indus, oft Cucculus Indicus, in't Italien Cuculo Indiano gheheeten/ oft Coccoleo Galazza di lemante, van sommighe hier te lande Wolfsteert/ is een vrucht als een Cicer/ aschgrauw nae den swarten trechende/ glat/ in Indien

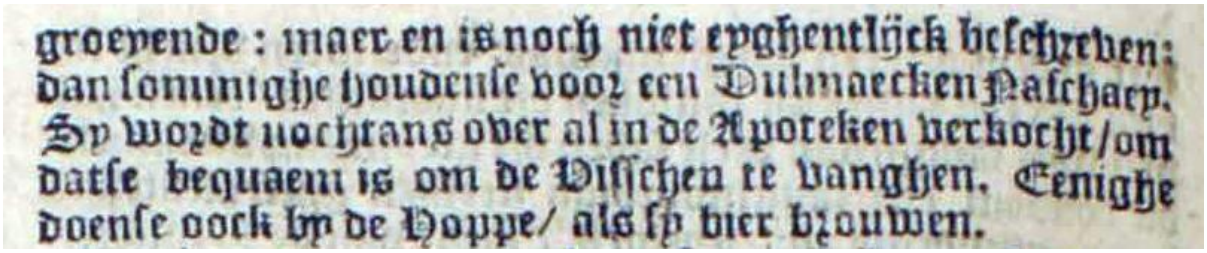
groeyende: maer en is noch niet eyghentlijck beschreven: dan sommighe houdense voor een Dulmaecken Nachaey. Sy wordt nochtans over al in de Apotheken verkocht/ om datse bequaem is om de Visschen te vanghen. Eenighe doense ock by de Hoppe/ als sy bier brouwen.

Het is een vrucht zoals een 'cicer' of kikkererwt, asgrauw tot zwart, glad en groeiend in Indië. Ze is eigenlijk nog niet beschreven, maar sommigen houden ze voor een dulmakende nachaai. Zij wordt nochtans over al de apotheken verkocht omdat men er vissen mee kan vangen. Enige doen ze ook bij de hoppe als zij bier brouwen.

Het enige kruid dat Matthias Lobel nog vermeldt is de **Veldcypres.**

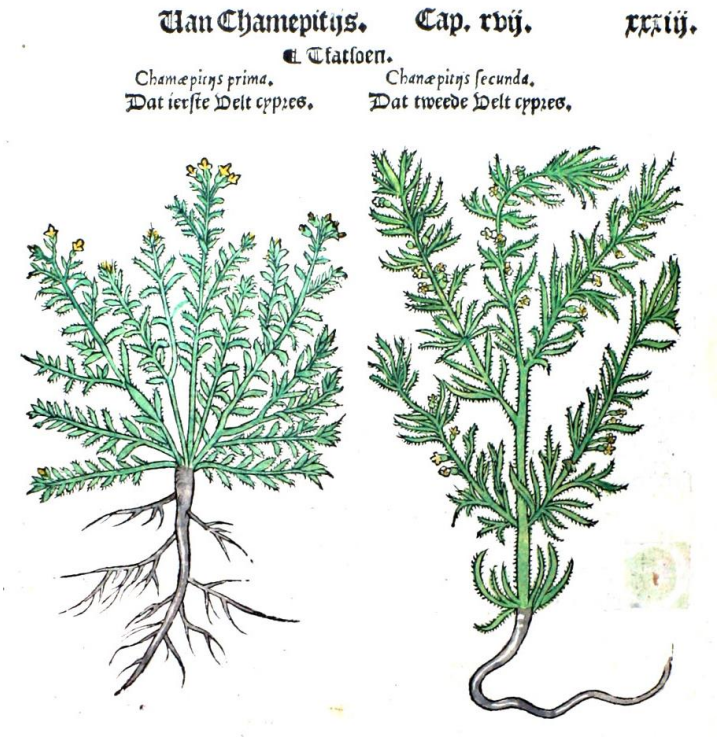

Dodoens schrijft daar over:
Cracht en werckinghe

A Die bladeren van Chamepitijs seven daghen in wijn/ ghedroncken/ gheneest die geele sucht/ ende veertich daghen met meede ghedroncken zoo zijn zy goet teghen dat sciatica/ dat es weedom in die hope.

B Chamepitijs es oock seer goet teghen verstoptheyt van der levere/ en doet die urine rijsen/ ende zy brenght den vrouwen huer natuerlijcke sieckte weder.

C Ende gruen ghestooten ende met huenich ghemenghelt en op groote wonden/ quade en vuyle sweringhen gheleyt/ heylt ende gheneest die selve.

D Sy es oock goet teghen die hertheyt van die vrouwen borsten/ gruen ghestooten ende daer op gheleyt.

E Ende in dijer manieren ghebruyckt/ es zy seer goet gheleyt op die beten en steken van slanghen/ nateren ende dijer ghelijcken fenijnighe ghedierten.

F Chamepitijs oock ghesoden ende ghedroncken/ doet dat ghestolt bloet scheyden ende afgaen/ ende met edick ghesoden ende ghedroncken/ doet zy die doode vrucht afgaen.

G Tsap van Chamepitijs/ den mensche op tlijf ghestreken doet hen seer sweeten.

Dan kunnen we teruggaan naar Matthias Lobel om te horen wat hij ons kan vertellen over de hop:

De hoppe wordt om tweedersten oorsaecken ghedaen int bier oft inden ael,
eensdeels om den smaecke ende om dat hem te beter houden soude:
ten anderen ghemaeckt datmen schrijft dat het **Zythum grof bloedt maeckt** –
om dat die faute ende dat letsel soude beteren ende openende tselfde suyveren ende sonder verhittinghe de grove ende slijmachtighe vuylicheden vande aders, nieren ende blase afjaghen.
Want ons wordt van Mesue gheleert inden syroop vanden hoppe sap ende byzantino ende in ander compositien vande medecijns van onsen tijden –
dat de hoppe so wel als den **grysecom –** *gewone duyvekervel* **-** tbloedt suyvert ende reyn maeckt ende sijn sieden - *koken* - bedwingt –
oock dattet d'onghetemperde hitte vande lever ende inwendighe hitten –
jae daghelijcksche ende derde cortsen verdrijft – welck oock de asparges doet die inde lente utspruyt in spijse ende salaet gheten.
Nochtans ist anders met de bloemen om datse matelick warm zijn ghelijck wy gheseydt hebben vanden **coriander** op het 314 blat van ons memorie-tafelkens.
Men salse niet laeten int bier te doen om datse int hooft loopen, noch oock de schult gheven vande cantarren ende fluricyen der juncturen die den gheleerden van Enghellandt gelieft, maer eer die toeschrijven der gulsicheydt, d'overdaedt den ghemackelijcken leven ende leckernije daer sy toegheneygt zijn.
Want **den ael** die sonder de selfde oft met een weynich hoppe ghebrouwen is,

is crachtigher ende voorgaet soo wel als de wijn tot inde binnenste vellekens vander herssenen ende maeckt de selfde letsels.
Daerom de bloemen vander hoppen en hinderen niet van wegen de qualiteyt maer met de quantiteyt, ghelijck oock den wijn doet ende alle andere zeer goede drancken.

Een plaester van worte teghen tflerecijn

De Hollanders, Vriesen, Enghelsen ende Nederlanders maecken papkens van worte van tbeste bier teghen de pijnen vande zenuen ende joncturen
de welcke versoetende, versterkende ende verterende daer toe meermalen zeer bequaem zijn – soo wel als den zeer soeten most van Columella op een derde deel ende van Plinius op de helft ghesoden.
Sy nemen dicke ghesoden worte twee pont – de galle van eene stier ende sieden dat tsamen tot op een pont met sacht vier – daer naer doen sy daer by azijn een pont – fijn wieroock ghestooten een once – bloemen van camille ende Melilote ghestooten van elcks onderhalf once – poeder van ruyte, een half once honich ende ghestooten comijn, elcks een half pont ende laten dat dan wederom tsamen opseiden tot dat dick ghenoech is.
Dese medexijne heeft mij ghecommuniceert de zeer geleerde medecijn D. Bailly des coninckx leser tot Oxfort.

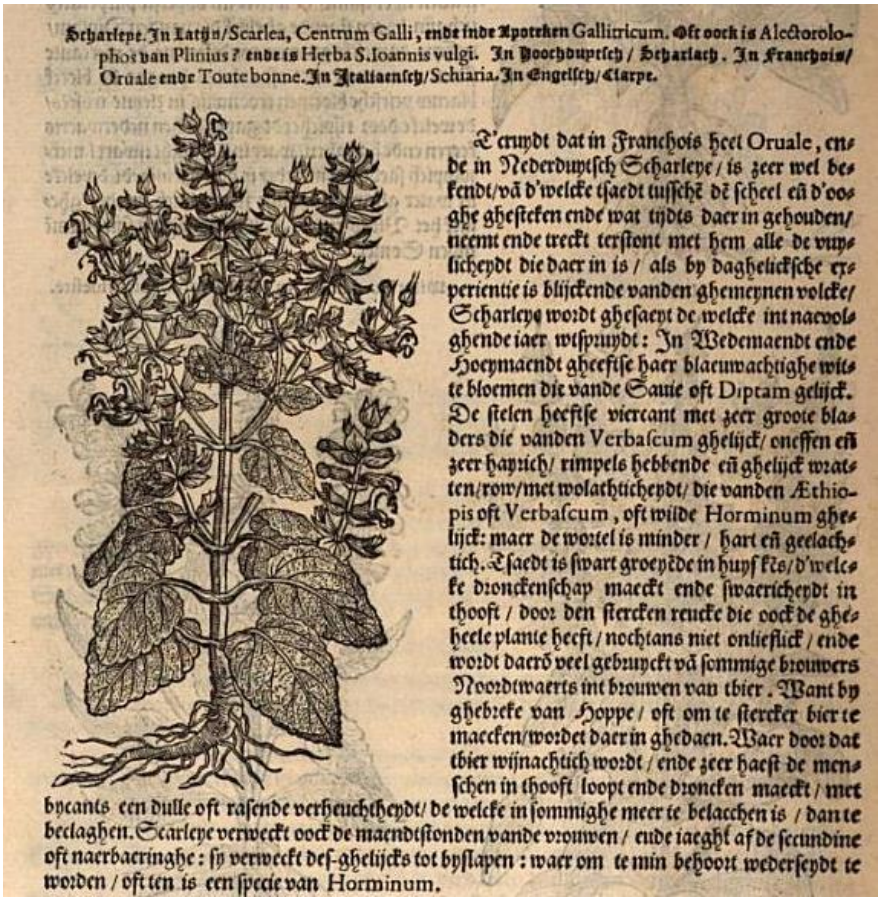
Scharleye. In Latijn/Scarlea, Centrum Galli, ende inde Apotheken Gallitricum. Oft oock is Alectorolophos van Plinius? ende is Herba S. Ioannis vulgi. In Hoochduytsch/ Scharlach. In Franchois/ Orùale ende Toute bonne. In Italiaensch/Schiaria. In Engelsch/Clarye.

T'cruydt dat in Franchois heet Oruale, ende in Nederduytsch Scharleye/is zeer wel bekendt/vã d'welcke tsaedt tusschẽ dẽ scheel eñ d'ooghe ghesteken ende wat tijdts daer in gehouden/ neemt ende treckt terstont met hem alle de vuylicheydt die daer in is/ als by daghelicksche experientie is blijckende vanden ghemeynen volcke/ Scharleye wordt ghesaeyt de welcke int naevolghende iaer wijsruydt: In Wedemaendt ende Hoeymaendt gheeftse haer blaeuwachtighe witte bloemen die vande Saute oft Diptam gelijck. De stelen heeftse viercant met zeer groote bladers die vanden Verbascum ghelijck/ oneffen eñ zeer hayrich/ rimpels hebbende eñ ghelijck wratten/row/met wolachticheydt/ die vanden Æthiopis oft Verbascum, oft wilde Horminum ghelijck: maer de wortel is minder/ hart eñ geelachtich. Tsaedt is swart groeyende in huysjes/d'welcke dronckenschap maeckt ende swaericheydt in thooft/ door den sterecken reuck die oock de gheheele plante heeft/nochtans niet onlieflick/ende wordt daerõ veel gebruyckt vã sommige brouwers Noordtwaerts int brouwen van tbier. Want by ghebreke van Hoppe/ oft om te sterecker bier te maecken/wordet daer in ghedaen. Waer door dat tbier wijnachtich wordt/ende zeer haest de menschen in thooft loopt ende droncken maeckt/met bycants een dulle oft rasende verheuchtheydt/ de welcke in sommighe meer te belacchen is/dan te beclaghen. Scarleye verweckt oock de maendtsonden vande vrouwen/ende iaeght af de secundine oft naerbaeringhe: sy verweckt des-ghelijcks tot byslapen: waer om te min behoort wederseydt te worden/oft ten is een specie van Horminum.

Scharley bij Mathias Lobel

We halen van Lobel nog zijn hoofdstukje aan rond de scharley.

T'cruydt dat in franchois heet oruale ende in nederduytsh scharleye is zeer wel bekendt van d'welcke tsaedt tusschen den scheel ende d'ooghe ghesteken ende wat tydts daer in gehouden, neemt ende treckt terstont met hem alle de vuylicheydt die daer in is, als by daghelicksche experientie is blyckende vanden ghemeynen volcke.
Scharleye wordt ghesaeyt de welcke int naervolghende jaer utspruydt inde wedemaendt ende hoeymaendt gheeftse haer blaeuwachtighe witte bloemen die vande Ganne oft Diptam gelijct. De stelen heeftse viercant met zeer groote bladers die vanden Verbascum ghelijct oneffen ende zeer hayrich, rimpels hebbende ende ghelijct wratten, row, met wolachtigheydt, die vanden Ethiopis oft Verbascum, oft wilde Horminum ghelijct, maer de wortel is minder, hart ende geelachtich. **Tsaedt** is swart groeyende in huysjes, **d'welcke dronckenschap maeckt ende swaericheydt in thooft**, door

den stercken reucke die oock de gheheele plante heeft, nochtans niet onlieflick ende wordt daeromme veel ghebruyckt van sommige brouwers noordtwaerts **int brouwen van bier**. Want by ghebreke van hoppe oft om te stercker bier te maecken wordet daer in ghedaen. Waer door dat tbier wijnachtich wordt ende zeer haest de menschen in thooft loopt ende droncken maeckt, met bijcants een dulle oft rasende verheuchtheydt, de welcke in sommighe meer te belacchen is dan te beclaghen.
Scharleye verweckt oock de maendstonden vande vrowuen ende jaeght af de secundine oft naerbaeringhe: **Sij verweckt desghelijcks tot byslapen**: maer om te min behoort wederseydt te worden – oft ten is een specie van Horninum

Dodoens schrijft over de schaerley het volgende: **Cracht ende werckinghe**
A Scharleye met spijse ghegheten oft ghesoden ende ghedroncken doet den vrouwen huer natuerlijcke cranckheyt comen/ ende **maeckt lust tot byslapen**.
B Tsap van Scharleye met huenich vermenght/ maeckt die ooghen claer ende geneest die donckerheyt/ daer in ghedruypt.
C Scharleye ghestooten oft in water ghesoden treckt die splinters ende doornen uut/ verteert ende doet scheyden alderhande gheswel daer op gheleyt.

Waar Lobel hier nog stelt dat zowel de 'ael' als het 'bier' – dus zonder hop gebruwen! – nog wel op de 'hinderlijke' Zytum en op Cumri van Dioscorides en Plinius gelijkt, spreekt hij totaal anders wanneer hij het over het hopbier of ale gebrouwen met hop heeft.

De hop bij Matthias Lobel

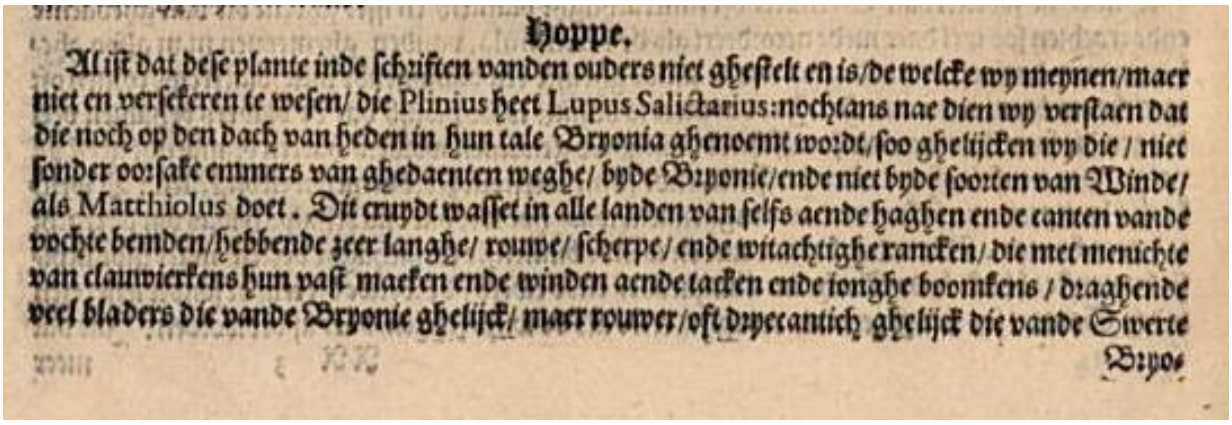

Hoppe.

Al iſt dat deſe plante inde ſchriften vanden ouders niet gheſtelt en is/de welcke wy meynen/maer niet en verſekeren te weſen/ die Plinius heet Lupus Salictarius:nochtans nae dien wy verſtaen dat die noch op den dach van heden in hun tale Bryonia ghenoemt wo:dt/ſoo ghelijcken wy die / niet ſonder oo:ſake emmers van ghedaenten weghe/ byde Bryonie/ende niet byde ſoo:ten van Winde/ als Matthiolus doet. Dit cruydt waſſet in alle landen van ſelfs aende haghen ende canten vande vochte bemden/hebbende zeer langhe/ rouwe/ ſcherpe/ ende witachtighe rancken/ die met menichte van clauwierkens hun vaſt maeken ende winden aende tacken ende ionghe boomkens / draghende veel bladers die vande Bryonie ghelijck/ maer rouwer/oft dryecantich ghelijck die vande Swerte

Bryo-

Al ist dat dese plante inde schriften vanden ouders niet ghestelt en is,
de welcke wij meynen, maer niet en versekeren te wesen,
die Plinius heet **Lupus Salictarius**,
nochtans nae dien wij verstaen dat die noch op den dach van heden in hun tale Bryonia ghenoemt wordt,
soo ghelijcken wij die, niet sonder oorsake emmers van ghedaenten weghe,
byde Bryonie ende niet byde soorten van winde als Matthiolus doet.
Dit cruydt wasset in alle landen van selfs aende haghen ende canten vande vochte bemden,
hebbende zeeer langhe, rauwe, scherpe ende witachtighe rancken, die met menichte van clauwiersens hun vast maeken ende winden aende tacken ende jonghe boomkens,
draaghende veel bladers die vande Bryonie ghelijck, maer rouwer oft dryecantich ghelijck die vande swerte Bryonie.
De bloemen zijn ghelijck lanckachtige bollekens, **witachtich** ende anders niet dan van veel bladerkens, tsamen in een ghedronghen tusschen de welcke verborghen light
swert plat saet, dien vanden Brem niet onghelijck – maer minder.
Welcke bollekens ghepluct worden in Oogstmaendt ende Septembre, sonderlinghe inde noordersche landen**, om bier daermede te brouwen**,

d'welcke wel **een ander dinck is dan de Zythum** van Dioscorides ende vanden ouders, dat van sommighe onvervaren medicijns, de welcke Matthiolus ghevolgt heeft**,**
t'onrecht Bier genoemt ende alsoo qualick Enghelsche hael gheheeten is.

Welcke twee drancken lieflick ende ghesont zijn, jae soo vele verschillen **vande hinderlicke drancken Curmi ende Zythum van Dioscorides,**
als dat scherp bier doet, dat den ghemeynen man zeer nut is ende in Henegauwe, Picardie, Artois ende Wals-Nederlandt **Brassin ende Boulie** ghenoemt wordt.

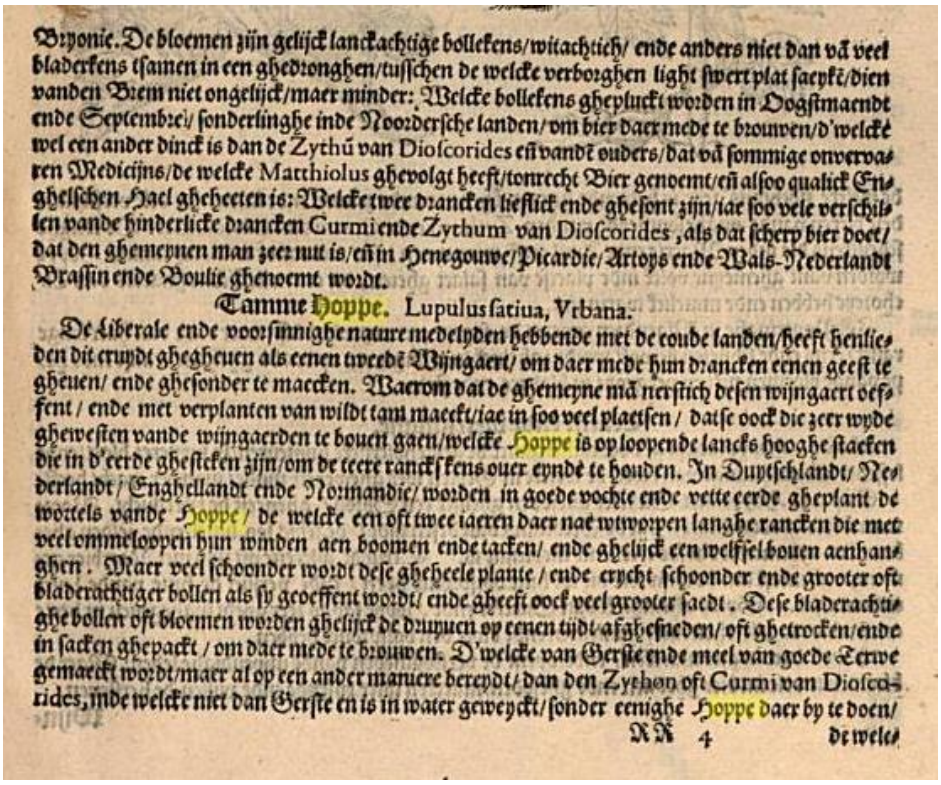

Bryonie. De bloemen zijn gelijck lanckachtige bollekens/witachtich/ ende anders niet dan vã veel bladerkens tsamen in een ghedronghen/tusschen de welcke verborghen light swert plat saeyke/dien vanden Briem niet ongelijck/maer minder: Welcke bollekens gheplu̇ckt worden in Oogstmaendt ende Septembre/ sonderlinghe inde Noordersche landen/ om bier daer mede te brouwen/d'welcke wel een ander dinck is dan de Zythũ van Dioscorides eñ vandt ouders/dat vã sommige onervaren Medicijns/de welcke Matthiolus ghevolgt heeft/tonrecht Bier genoemt/eñ alsoo qualick Enghelschen Hael gheheeten is: Welcke twee drancken lieflick ende ghesont zijn/iae soo vele verschillen vande hinderlicke drancken Curmi ende Zythum van Dioscorides, als dat scherp bier doet/ dat den ghemeynen man zeer nut is/eñ in Henegouwe/Picardie/Artois ende Wals-Nederlandt Brassin ende Boulie ghenoemt wordt.

Tamme Hoppe. Lupulus satiua, Vrbana.

De liberale ende voorsinnighe nature medelyden hebbende met de coude landen/heeft henlieden dit cruydt ghegheuen als eenen tweedē Wijngaert/ om daer mede hun drancken eenen geest te gheuen/ ende ghesonder te maecken. Waerom dat de ghemeyne mã nerstich desen wijngaert oeffent / ende met verplanten van wildt tam maeckt/iae in soo veel plaetsen / datse oock die zeer wyde ghewesten vande wijngaerden te bouen gaen/welcke Hoppe is op loopende lancks hooghe staecken die in d'eerde ghesticken zijn/om de teere randskens ouer eynde te houden. In Duytschlandt/ Nederlandt/ Enghellandt ende Normandie/ worden in goede vochte ende vette eerde gheplant de wortels vande Hoppe / de welcke een oft twee iaeren daer nae wtworpen langhe rancken die met veel ommeloopen hun winden aen boomen ende tacken/ ende ghelijck een welfsel bouen aenhanghen. Maer veel schoonder wordt dese gheheele plante / ende crycht schoonder ende grooter oft bladerachtiger bollen als sy geoeffent wordt/ ende gheeft oock veel grooter saedt. Dese bladerachtighe bollen oft bloemen worden ghelijck de druyuen op eenen tijdt afghesneden/ oft ghetrocken/ende in sacken ghepackt / om daer mede te brouwen. D'welcke van Gerste ende meel van goede Terwe gemaeckt wordt/maer al op een ander maniere bereydt/ dan den Zython oft Curmi van Dioscorides, inde welcke niet dan Gerste en is in water geweyckt/ sonder eenighe Hoppe daer by te doen/

Tamme hoppe

– Lupulus Satiua, urbana

De liberale ende voorsinnighe nature medelyden hebbende met de coude landen, heeft henlieden dit cruydt ghegheven als eenen tweeden wijngaert,
om daer mede hun drancken eenen geest te gheven ende ghesonder te maecken.
Waerom dat de ghemeyne man nerstich desen wijngaert oeffent ende met verplanten van wildt - tam maeckt – jae, in soo veel plaetsen,
datse oock die zeer wyde ghewesten vande wijngaerden te boven gaen –
welcke hoppe is oploopende lanks hooghe staeken die in d'eerde ghesteken zyn
om de teere randskens over eynde te houden.
In Duytslandt, Nederlandt, Enghelandt ende Normandie, worden in goede vochte ende vette eerde gheplant de wortels vande hoppe, de welcke een oft twee jaeren daer nae utwerpen langhe rancken die met veel ommeloopen hun winden aen boomen ende tacken ende ghelijck een welfsel boven aenhanghen.
Maer veel schonder wordt dese gheheele plante ende crycht schoonder ende groote oft **bladerachtiger bollen** als sy gheoeffent wordt
ende gheeft oock veel grooten saedt.
Dese bladerachtighe bollen oft bloemen worden ghelijck de druyven op eenen tijdt afghesneden oft ghetrocken ende in sacken ghepackt
om daer mede te brouwen.
D'welcke van gerste ende meel van goede terwe ghemaeckt wordt,
maer al op een ander maniere bereydt dan den Zythum oft Curmi van Dioscorides,
inde welcke niet dan gerste en is in water gheweyct,
sonder eenighe hoppe daer by te doen,
de welcke nochtans zeer is helpende de cranckheden van de zenuwen ende litten:
soo vele verschillen dese bieren van de ongesontheydt vanden Zythum ende Curmi van Dioscorides.
De jonghe scheutjens die inden maerte ende april eerst utcommen,
soo wel vande wilde als tamme hoppe
worden vant ghemeyne volck inde plaetse van salaet gheten,

die eenen lieflicken smaecke van chichorye hebben ende matelick warm zijn.

de welcke nochtans zeer is helpende de cranckheden vande zenuen ende litten: soo vele verschillen dese bieren vande onghesontheydt vanden Zythum ende Curmi van Dioscorides. De ionghe scheutkens die inden Maerte ende April eerst wtcommen / soo wel vande wilde als tamme Hoppe worden vant ghemeyne volck inde plaetse van salaet gheten / die eenen lieflicken smaecke van Cichoreye hebben ende matelick warm zijn.

Tot Poperinghe in Vlaendren groeyet de Hoppe zeer ouervloedich / waer datse van haer ionge ranckskens ende schueten berooft wordt / ghelijck de wijngaert / op dat de gheheele cracht ende hope vande bloemen niet en vergroye in bladers ende stelen.

Tot Poperinghe in Vlaendern groeyet de hoppe zeer overvloedich waer datse van haer jonge ranckskens ende schueten berooft wordt, ghelijck de wijngaert, opdat de gheheele cracht ende hope vande bloemen niet en vergroeye in bladers ende stelen.

Cracht ende werkinghe

Mesue – Hoppe jaeght af door camerganck de gele cholerijcke humeuren,
sy suyvert bloet ende lesschet alle verhittinge van bloet, de welcke in geytenwey gheweykt zijnde, meerder dracht heeft.
Sap van hoppe met suycker ghesoden ghelijck een sirop, gheneest de geelsucht.
Voorwaer het is groot wonder, dat de medicijns van desen tijdt, de selve soo luttel ende selden ghebruycken, ghemerckt dat soo execellente medicijne is.
T'cruydt alleene oft tsap met naerbier ghemengt gheneest den hooftsweere die ut hitte oorspronck heeft ende versuet de hitte vande lever ende maghe.
Syrop ghemaeckt van suycker ende hoppe sap is zeer goedt inghegeven in heete cortsen die ut gele cholerijcke humeuren ende bloet den oorspronck hebben.
Hoppe doet water maecken ende opent de verstoptheden vande inwendighe leden.
Maer de bloemen te vele int bier ghedaen ende ghesoden maecken tbier rijsende ende vullen de herssenen.

Cracht ende werckinghe.

Mesue. Hoppe iaeght af door camerganck de gele cholerijcke humeuren / sy suyueret bloet / ende lesschet alle verhittinge van bloet / de welcke in Geyten wey gheweyckt zijnde / meerder cracht heeft.

Sap van Hoppe met Suycker ghesoden ghelijck een Syrop / gheneest de Geelsucht. Voorwaer het is groot wonder / dat de Medicijns van desen tijdt / de selue soo luttel ende selden ghebruycken / ghemerckt dat soo excellente medicijne is. T'cruydt alleeene oft tsap met Naerbier gemengt / gheneest den hooftsweere die wt hitte oorspronck heeft / ende versuet de hitte vande Leuer ende maghe. Syrop ghemaeckt van Suycker ende Hoppe sap / is zeer goedt inghegeuen in heete cortsen die wt gele cholerijcke humeuren ende bloet den oorspronck hebben.

Hoppe doet water maecken / ende opent de verstoptheden vande inwendighe leden: Maer de bloemen te vele int bier ghedaen ende ghesoden / maecken tbier rijsende ende vullen de herssenen.

Wijn-

BELGISCHE HOP
BELGIAN HOPS